

כח

ଅଧିକ ଶକ୍ତିଆଳୁ ଆମର ହାତ ନାଏନା

73401

444 02

www.elsevier.com/locate/jmb

ગુજરાતનું પાટનગર અમદાવાદ

બાવન કોટોગ્રાફોનું મોટું સુંદર આલ્બમ

દેશમાં વસતા કે પરદેશ સેવતા ગુજરાતીઓ પોતાના આંતરના પાટનગર વિષે શું લખે છે? સાધારણ રીતે ધુળ અને ફુલીયાળા મળ્યા, વાંછા આકાશ ને ચંદ્ર સ્તબ્ધતાવાળા એ નગરમાં કલા અને સ્મારકોની એટલી સ્થાનો પડેલાં છે કે જે એકને મન આકર્ષેમાં પડે ને ઇન્કેનેરી લગવાય; પરંતુ ને કાકડામાં એવી મુંઝ કરીમતી કરેલી છે કે જે એકને સોનીનું ટાંકનું ને ચિતારાની પીટી અટકી નાથ.

જે જગતના રથાપકમાં અદ્યતન કરીમતી તરીકે રથના પાંચમાં છે, જેણે પશ્ચિમના નામદીન કીર્તિમાં-કરોને મુખ્ય કાર્ય છે; જેની પ્રદક્ષિત સાંભળી જગત-પાસમાંથી અજકારવાટ કરાવી ઉતારે છે; એ શિશુ અને રથાપકમાં કાચી સમાં અમદાવાદનાં મહાનેત્રું આ આગમમ અધિક ગુજરાતીના ધરમાં છેલ્લું નેમકે. તેમણેથી રથને કાકડ નવું, રીકે રજાકે, કાકડ ઉપકેળા મળા જ, રહેશે.

પરદેશવાસીઓને જોટ થોકલવા માટે તો આ સરસ પર્ચદગી છે.

એક વિગતી નામે દુશા યોજિયનિદ અને લક્ષ્યકિત માદીની આપણે તો પં છે; અને તે ઉપરાંત, અમદાવાદ સહેલા અધિકારનો વિગતન કે કારીતે થશે, જેણે મા આ વાચી પડતી જોટ, તે જ્યોત્સેનિદ કામરો અને કોટલવાનું જાણકોશ નવકેળા અગ્યાસી થી સનમનિયુષ્ય નીમકેવનો કાચો પશ્ચિમવેળ એ આ આગમનું ઉપકેળા એવ છે.

કુમાર કાર્યાલય કીમત ર રૂપિયા અમદાવાદ નં. ૧
ચોક્કસ વાદ

જાન્યુઆરીથી

સરૂ થતા નવા વર્ષમાં

૧. રોમાંસ કાવ્ય રસીત કસ-
વનનાં અનેકવિધ તરખોનાં
દહ એમાં ઉમેરો કરો.

૨. લેની કલા અને આદિત્ય-
ની ધમ્મિક દહ વધારે.
મંત્રીન અને વિવિધતાવાળી
કરો.

૩. દસ મહીને એમાં કોઈક
કાવ્ય કોટિનું. પુસ્તક કિંમતી
ચિત્ર બંધારો.

૪. માળી છ વનની નવી
સર્જનાઓ. રસ સુગંધાતને
પ્રથમ જ સંપાદનનાર આ
માસિક આવતે વર્ષે એમાં સુગ
ઉમેરો કરો.

૫. 'કિરીટ'ની પ્રખ્યાત વા-
ર્તાકથાઓ શીખનરો. પાંડવની
બીજી કોટથી જરૂર સરવાળુ
વાર્તા 'વિદેશાલ ચિત્ર' આ
વર્ષથી મરૂ કરો.

શક્તિ અને આધનાના, વસ્તુ અને જાણનાના, પ્રકાશ અને
પ્રેમજ્વળા વિચારો ઉગતી પ્રજામાં ફેલાવી તેને વિદ્યાપ્રદાન
આ માસિકના પ્રથમનો પ્રથમને બદલ પાંચ વર્ષથી નીચાળ્યા
છે. વર્ષોનરૂં એ વધારે ને વધારે સાદું થતું જાય છે એ સ્ત્રીઓ
જેમું છે. અંકે અંકે કોની વિવિધતા અને કોનીતાં વધતી જ
વાઈ છે કોની જાને પ્રતીતિ છે. આ નવા સરૂ થતાં વર્ષથી
એના કો પ્રથમને વધારે જગજાન, વધારે વ્યાપક બાંધો.

આપુલિય ઉમારમાસિકમાં પહેલો અને ચોથો
પરંપરાથી મુદ્રાબંધા એનાથી અને ઉગતી
પ્રજા અને મુગળા મુદ્રા અને જેના

કિરીટ અને બીજી વાતો

ઉમારમાસિકની વિગતોએ જે જાણનારોને જોઈતી હોય તેઓએ સંપર્ક
કરો.
સંપર્ક કરો.

વીણા

સંગીત

શાસ્ત્રના જન્મસ્થાન ગુરુ

: સંપાદક :

શ્રીમદ્ભગવાત મહાભારત

: સંપાદક :

શ્રીમદ્ભગવાત મહાભારત

પ્રકાશક : સાહિત્ય ઉત્તેજક સમાજ, અમદાવાદ,

મુદ્રક :

મુલચંદભાઈ ત્રીકમલાલ પટેલ

મુદ્રણસ્થાન :

શ્રી સૂર્યપ્રકાશ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ
પાનકોરનાકા, અમદાવાદ.

વીણા

ક્રમ

વિષય	વિષયકાર	પાનું
પ્રકૃતિનો આદ્ય	રા. કનુ દેસાઈ	મુખ પૃષ્ઠ
આંધીજનો રોગ	રા. કનુ દેસાઈ	૨૪
સન્ધ્યા	રા. કૃષ્ણભાઈ બટ	૫૬
લેખ	લેખક	
નવસર્ગન	" વીણા "	૧
વાર્ષિક વિચાર	કાકા કાવેસાર	૨
ઘાસ રનાને	રા. સચિત	૩
ભવિષ્યનો નાશરિક	રા. કુમરેશુ	૪
ભવા: ક્રોધ: માનવી	રા. શાશ્વતિ	૧૨
પ્રેમનો પ્રભુ	રા. સચિત	૧૮
પ્રવાસ વર્ષ પછીની ક્રોધ રાગ	રા. વૈષ્ણવ	૨૦
શ્રીમોનું સ્વાસ્થ્ય	મી. લીલા મુનશી	૨૩
કેટલાક પત્રો		૨૫
વસંતો વિદાય	બંદેન પદ્ય	૩૦
શુભરાતી આપાના હૃદયાર વિષે કેટલીક વાતો	રા. મુશુર પારશીયા	૩૩
સ્વપ્રભવિ	રા. દેસાઈ પરમાર	૩૭
દેશનું હોન	રા. સુભાષન નન્મચંદ્ર કુન્ન	૩૮
પ્રભુ રાખજો બાબંદ કોની તમેલ	રા. રમણીક પ્રિયનભાઈ પટેલ	૪૭
છવનિયા આનંદ	રા. કોશભાઈ તોલી	૪૮
ચિન્તનખતિ	રા. મોહિનીચંદ	૫૧
હાલનો આ	રા. કૃષ્ણમ્હ ગંગાધરકર બટ	૫૨
ગાદીધર્મ બો. સાચિત	રા. દેસાઈ પરમાર	૫૭
પરિવર્તન	રા. કુશુભાઈ મોહિલાલ બટ	૫૮
પ્રવિશન	રા. જાનાભાઈ મણુપતરાઈ રવિ	૬૧
ક્રોધ જન	રા. રવિ	૭૨
સે વિદ્યા	રા. દીરાભાઈ મી. નામ્જાવટી	૭૫
આરોગ્યનું રક્ષણ	રા. વૈદ્યભંડ બાલકૃષ્ણભાઈ ના. રા. રા. રા.	૮૩
નાનાપોતો	સચિત બંદેન વિવેદી	૮૫

બાળાની પર્વ	રા. રમેશચંદ્ર	૮૬
રવિના દષ્ટા	પ્રો. શ્રીરામ કાવસણ દાવર	૯૪
જીવનસંદાશ	રા. પદ્મિ	૯૫
ચિત્ર પરિચય	રા. રવિશંકર રાવળ	૯૬
ઝેર આગ અને નવજીવન	રા. નવનીલમાલ મોહસી	૯૭
વનસ્પતિનો ખેડ	રા. રામિત શેઠ	૧૦૧
પ્રાચીનકાવ્ય	રા. ભોમીલાલ ત્રિભુવન રાવર	૧૦૫
આદિકાવ્ય	રા. સ. જ. જી.	૧૧૪

કિંમત—મુદ્રા તથા રૂ. ૧-૦-૦

વીણા

વાર્ષિક

પ્રથમ અંક

એક પણ તારણ જાણી રહી નથી.
મહેરબાની કરી કોઈએ મેંજાવશે નહિ

અકૃતિનો ખાણ

વિષય : આ દેશ

સર ચીનુભાઈ બોલનગી

મનની રફ, પતિછોડા સ્માન્ય
 સી પાર્શ્વ સુખાતી મંજરે
 શ્રીયુત શાસ્ત્રાભાષા આયુર્દંત્ર આવધ
 વરૂંથી સંચિત સમેત બેટ.

શ્રીજી : વાર્ષિક

વર્ષ ૪ : ૪. ૨ ૧૯૭૪

પ્રમુખી શ્રવ. પતિનધીના સ્મારણાર્થે
 શ્રી પાર્શ્વેશ શુક્રગતી મથાને
 શ્રીયુત શાસ્ત્રાભ્યાસ આર્જુનદેવ આચાર્ય
 વરદેવી સતિનય સમિતિ બેઠ.

: વાર્ષિક :

વીણા

: ૧૯૮૫ :

: ૧૯૮૬ :

તંત્રી: સનાતન જન્મસંકર શુરા.

ચિન્દેસ દેવતાં શાપમમૃતામાલનઃ કલામ્ ।

નવસર્જન

દેશની દિશાએ દિશા નવસર્જન જાણી રહી છે.

ધૌવન ! બધા ને ઉડ, ત્યારે એ કાપી કરવાતું છે.

ધૌવન પ્રાણુની વિમુક્તિ છે, પ્રાણુનું આત્મતત્ત્વ છે, પ્રાણુનું સર્જનચૈતન્ય છે.
 ધૌવન જ નવસર્જન કરે છે.

દેશમાં પ્રજા સત્યશાસનથી કગાથ છે, કગાથ છે, રીગાથ છે ત્યારે ધૌવન
 રાષ્ટ્રીય નવસર્જન કરે છે.

સમાજમાં ત્હેનાં અનિદ બંધેનો ને દુષ્ટ રીવાજેમાં માનવીનું મનુષ્યત્વ જકામ
 છે, ત્હેનો હાસ થાય છે ત્યારે ધૌવન સામાજિક નવસર્જન કરે છે.

સમાજમાં જ્યારે અનીતિ ને અસત્યથી પ્રજાના મારિચ્યેનો હાસ થાય છે ત્યારે
 ધૌવન ધાર્મિક નવસર્જન કરે છે.

ધૌવન ! બહુ બલિદાન ને યોગ્યસહી રાષ્ટ્રીય નવસર્જન કર.

બલ નિર્ભયતા ને સાદ્ગતથી સામાજિક નવસર્જન કર.

બલ શત્રુ ને ,સાત્તિફનાથી ધાર્મિક નવસર્જન કર.

દેશની દિશાએ દિશા નવસર્જન જાણી રહી છે.

“વીણા”

વાર્ષિક વિચાર

કાશી કાલેસકર

જીતું લેવાથી ગરજ સરતી નથી અને દારિદ્ર વધે છે. પછી એ ઉછોની વસ્તુ
દાય, સેવા હોય, વિચાર હોય કે સંસ્કૃતિ હોય. ભોળવેલું જૂઠું પડે છે, મેળવેલું
બોળાડપ હોય છે, કેળવેલું જ કાન ચાલે છે.

તારા સ્નાને—

૧

તારા સ્નાને, ધીમી ઉગી ઉગા રમ્ય કૈમાર બાલા—
સ્વર્ગગામાં હસતી ઉછળે ગાતી બાવે રસાગા—
એવી કન્યા મત-દીપ ધરી નર્મદાનીર ન્હાતી—
હેથે નેથે અમક ઝીલવે ગૌરીઓ ગીત ગાતી !

૨

હેથે ઉભાં, નમી રહી અમે હંપતી, એ મધુરે—
ત્યાં તો કન્યા અમ જ્વલિતના તાર હૈં બધ્ય સૂરે !
સૌભાગ્યાર્યે મત વર તણાં કન્યકા આમ પૂરેઃ
ને સંસારે પ્રણય-વિજયે સુંદરી સ્કોય ઉરે !

૩

ત્યારે જાણ્યું ભવ-રમણની એક આરાધ્ય નારી !
પ્રજ્ઞાંઠે એ પ્રકૃતિ પ્રભુને સર્વસત્તાક સ્હાતી—
સજારી તો દિલની દીવડી દોરવી ધર્મ-પન્થે !
પત્ની-પ્રેયો જ્વલિત-વીરના સાધતો ધીર કન્યે !

૪

એ બાને તો સતી મક્ષપનાં એ દીકાં બાવયેલાં—
હેયું જૂકયું શરણ સતીને શાંતિમૈને ઉરોલાં—
દાસ્યે મ્હાટ્યાં નયનવદને કાંઈ જોડ્યાં ન ચાટ્યાં—
ત્યાં તો 'તારા ગીત' ગજવતાં કન્યકા ઘેર જાનાં !

૫

“તારા ! આવો, અમ નયનમાં ! વ્યોમનીરે નચાવો !
તારા ! હેંને ઉર-ફુલીનતા ! દિવ્ય તેજે અગાવો !
તારા ! હેંને હરી મલીનતા ! પુણ્ય-ગંગા તરાવો !
તારા ! હેંને પ્રણયવીરને ! પ્રેમ-સૂત્રે સુધાવો !”

સહિત

ભવિષ્યનો નાગરિક

પ્રમદેવ

[આસિ. કલેક્ટર મી. મુકુંદરાવનું દીવાનખાનું: એક તરફ ઇંગ્લીશ કબી આરામ પુરથીએ પડી છે બીજી તરફ સોફામાં પડ્યો પડ્યો એક ડોક્ટરો વાંચે છે અને ટેબલ પાસે પુરથીએ બેઠા બેઠા મુકુંદરાવ કાંઈક લખે છે.]

મુકુંદરાવ—(ધીલીવારે) વામન! તારા પરિણામનો તાર આવ્યો કે ?

વામનરાવ—ના, બાપુજી, તાર નથી આવ્યો. કાલે જાપામાં જ મેટ્રીકનું પરિણામ આવશે તેમાં જોઈ લેશું. નાહકના તારના પૈસા કાઢ્યું ખર્ચે ?

મુકુંદરાવ—તમને પૈસા ખચાવવા બહુ ગમે છે તે તો હું જાણું છું, પણ તે કાઢીને તાર કરવા કેમ કશું નહિ ? કે પછી ખસ મવાની જ આવ્યા નથી.

વામનરાવ—આ વખતે તો પેપર સહેલાં હતાં અને માફ દબાવું મારા હોસ્તો હાથમાં વખાણે છે. ને કહે છે કે તારી પરી કદર આંદી નહિ થાય, પણ હાથમાં થશે.

મુકુંદરાવ—એ તો જાણે દીક. તમે હાથમાં નામ કાઢો લેવા છે તે જાણ્યું પણ તારા હોસ્તો વખાણે, એ પરીક્ષકને બિચારાને શી રીતે ખબર પડે ? એને શું ખબર કે તું મેટ્રી ભેખક છે માટે તને પાસ કરવો જોઈએ ?

વામનરાવ—એમાં જ તો હું તમને કહું છું કે આંદોના પરીક્ષકો પેપરને કાચમાં લોચીને લેવા વિના માર્ક મૂકે છે. આખજી જેવાની સજિત હાથડ મથા વિના પૂરેપૂરી જઠાર આવે નહિ !

મુકુંદરાવ—હારતો. હાથમાંથી સૌ ગદ્દ બોલતા દારો કે ક્યારે વામનરાવ આવે, તે ક્યારે અને એને દીકી આપી દઈએ ! આવો સજિતશાળી વિદ્યાર્થી એમને જલ્દી બિચારાને કમાથી મળે ?

(વામનની મા સચિતા, પટ્ટામાંથી ખાલે છે)

સચિતા—વામન ! સાધ ! પરીક્ષકનો તાર આવ્યો ?

(પટ્ટાવાળો પ્રવેશ કરે છે—પ્રવેશ કરીને મુકુંદરાવને—)

જાન્ય સાર્વજનિક આવ્યા છે.

મુકુંદરાવ—દિવાનખાનામાં બેસાડો, હું આવું છું.

ભત્રિપુત્રનો નામનરિહ.

સવિતા—વામન ! બેટા ! તાર કહને ડાહ્યા આપ્યું કે નહિ ?

વામન—(એક તરફ)—દરે તાર કહને ડાહ્યા કરી આપવાએ દલે—તાર તો આ પડશે ખીસામાં—
તેક પણ એથી 'ઘણત'માં પણ નપાસ થયો તે—

સવિતા—વામન ! શું તાર આશયો ?

વામન—(એટલેથી) દહ તાર નથી આશયો મા !—

(એક તરફ) દરે તાપને કહેવાનું કે બાણુલ ! ઈગરો ચોડલો તો પાસ થવાય—પાકી
ભાંડી તો રૂઝમે પરીણ લેતાંજ આવતી નથી—પણકાગાના, ને પાડીકાગાના, ને બાંધબુના,
ને એમાં એમાં ચોખ્ખીમાં હોડકામાં આપણે એ કામી જરૂરે જા !—સાગાને, મહતી ઠેરી
પણ ફેલવામાં બહેણાં ન આવડે એવા જી. એ. ને એમ. એ. થા' જવ !—દહકોનો
ચોખ્ખુલુચવર છે નાં !

[એટલામાં એક તરફનું બાણુલ ધીમેથી ખુલે છે. ને વામનનો કિચ રસિકલાસ
આવે છે. તેના ટોડ તામ્ર આવેશ વાનગી રતા જ-જ છે: ને ખીસામાંથી અરધો ફૂલકા
જ્યાર દરેક છે દાહમાં એક એમ તેમ વાળી નાચેલી ચોપરી છે.]

રસિકલાસ—હાં વામન !

(વામન તાક બાંદે આંજળી પરીને તેને ચોંટે દર એમે છે) એવ, શું સમાચાર છે !

રસિકલાસ—તાર આશયો ?

વામન—તામે તાર આશયો ?

રસિક—દા,

વામન—આવેરો. એ તો મને જગર જ હતી, ચોખ્ખીમાં તો પાસ થાય જ. તેં હેમના રમુ
રિવસ તો બહુજ ચોખ્ખું હતું. પણ દુ તો હું છું કે પાસ થવામાં કાંઈજ નથી.

રસિક—પણ સાંભળ તો ખરો, મારો તાર નપાસ થયોનો આશયો છે !

વામન—(હું છે) હાં, મને જગર જ હતી, કે આપણા જેવા, ખરેખરા ઠેલોલ—પ્રતિભા-
કાળી વિદ્યાર્થીમાં પાસ થાય જ નહિ. તું હેલણ આપારીનું વાંચવા મોકલે તારે મને
બહુ સાચી આપ્યું હતું ! કિવી રીતે તું તારૂં તામ્રપર્ણ વૂઠાવી બેગલ ! જાહ !—

રસિક—પણ તારો તામ્ર આશયો નથી ?

વામન—આશયો છે ને ! દું તો નાપામ જ થઈ છું. પામ એવો દલ, તેા મારું ઈચ્છ
જવાનું જવાત.

રસિક—કેમ !

વામન—કેમ શું ! બાણુલ કોલ કે ચોખ્ખલ બહો ડિવિવલમાં. કો "સાલન એ" વણાં
"જગર એ" અને આ તો રહેણ કે, મેકલો દિવરો તે ત્યાંની પરીકામાં પામ
થઈ આવું !

રસિક—મારા આશ મને એમો નહિ તો એ તો દરેક કહેક કે એ જગ ને કાલર ને બરણ માંડી
જન કાપડ-એ આપણું "એક એ."

વામન—એ તો તમને પોતામ વેપારીને. અમને અવનંતિ-૪ ચેન્દ્રનેખન સર્વોચ્ચતા, હમ મોહા-
તાર માણસોને એ પોતામ નહિ!—

રસિક—ખરમે જુ માર તો. નહિતર હું જાતું.

વામન—એ તમારું વાણિયા-વેપારીનું કામ નહિ. આ તો અમારે અવનંતિ-૪ ચેન્દ્રનેખન સર્વોચ્ચ
રહી, એટલે પોતામ. મારા બાપા, કાલે કોઠ કામ કરે, ને પાંચ દળદર ઉપાડી લે—એ
અમારે પોતામ, તમારું કામ નહિ.

રસિક—આ કામચુખો તાર—(પોતાના ખોરસામાંથી તાર કાઢે છે) શાવ, દિવાસળી શાવ, એને
સળગાવી રાખે.

વામન—(દિવાસળી શાવતાં)—શાવ, હું સળગાવું. (ઉમેટીને વાંચે છે. આશ્ચર્યથી) મેં, તું તો
પાસ શાવ છે એમ રસિક ! મને ખતાવે છે કે ?

રસિક—દરે મચરી રહેવા દે. શાવ સળગાવી મરીએ.

વામન—પણ આમાં તો ' હુ નોટ ફેલ્ડ ' છે. તમે નાપાસ નથી એમ કહ્યું છે.

રસિક—(આશ્ચર્ય) હેં !

વામન—(ખિત્તાથી) મને ખબર જ હતી, તું મોખણિયો છે. મોખણિયા પાસ થવા વિના રહે ?

રસિક—(તાર કાઢને આધુરતાથી વાંચે છે.) હા—હા. હું ઉતાવળમાં ' નોટ ' વાંચતાં જ ભૂલી ગયો.

વામન—એ તો એમ જ. બાકી, દરે તારામાં પ્રતિભા નથી એ સાબીત થયું. મોખણિયો !

રસિક—એ...હા, હું નપાસ થાઉં ત્યારે પ્રતિભા આવે, ને પાસ થાઉં એટલે ' પ્રતિભા ' નાસી જાય,
એ તે ક્યાનો ત્યાવ ? નો લે, આ તાર, મેં ' પાંચવાલા બૂલ કરી હતી.
(વામન તાર કાઢમાં મેં છે. એટલામાં મુકુંદરાવ તેને બેસાવે છે.)

રસિક—શીક, મેં, વામન, હું તને પછી મળીશ—

(નવ છે.)

અવેશ ૨

જમવાનો ઘેરો —

[મુકુંદરાવ જમવા બેસા છે સચિતા ખેરસે છે આમે વામન જમવા બેસે છે]

સચિતા—કોણ કાંઈ ? નવનીપરાવ જન્મ હતો નાં ?

મુકુંદ—મીઠા મોઝાવાતું શું હતું ?—એકની મરણ તો લોભે સોજા આના છે. પણ વામનના
પરિણાતું પરિણામ આવે ત્યારે જન્મ પડે નાં ? અત્યારે એ પરિણામ જ નાણુવા
આવ્યા હતા. ને પરીણમાં પાસ હોય તો, આંશો તરત ' થઇ જાય '—ને બન્નેનાં
મન મળે મારે આજથી જ ચક્રને આંકી બૂલી જવાની એકની હમ્મસ હતી. ક્યાંક પછી-
મંદનને લેટીને જ આવવાના છે.

સચિતા—વામન, સાંજે છે કે ? તારો તાર આવે તો તરત એમને જન્મ દેવાય.

મુકુંદ—પણ એણે તાર જ મચાએ નથી.

સચિતા—એહા, તાર ન મચાવીએ ?—નવનીપરાવ જન્મ "એનું" થર, ને ચક્રને એના રૂપાળી શયી
ઉપાડી—નવ તો પછી તો એનું મજાતાં ખે.

મુકુંદ—હા, રતો. ચક્રન કહેલી છે.

વામન—તારતું ક્યું તો છે, જાણુ છું! પણ વળને ન આવે તો, એટલા મરિજ તો હું ના બાકતો હતો!

મુકુંદ—તો તો પડી બેં મડીમાં જ આવશે એમજી.

[વામન દામ ધોળને બહાર નીકળે છે. પહાવગાને નિહાની કરે છે.]

વામન—રુધુ! શે, આ તારુ (પેલો તાર આવે છે) ને પા દસક પછી મારા જાણજી સાથે મું દિવાનખાનમાં બેસું ત્યાં આપને આપી જશે.

રુધુ—(મગમ કરીને તાર લે છે)

વામન—જુલો નહિ.

રુધુ—છ!

વામન—એને બસબર બીડી દે.

રુધુ—છ!

વામન—આજણું જુલો નહિ. બસ જા.

(રુધુ જાય છે)

વામન—(એકલો) “ આજનો સાંજે સીંછણે રે કામ કાલે લીધી છે ”!—એ કાલે સપકુ છે!—હું તો પરીક્ષક હોઈ તો એ એક લાંબી લખવા મળે એને એમ. એ ની કીચી આપી હતી. પણ આજના પરીક્ષા લેનારા દરે જુનાં પાત્રા છે. અરથ અરથ પરીક્ષાને તો જુલની દેવી પણ ફેશન કરેલી રીતે જાંમતાં નહિ આવડતી હોય, તે એ બધા અમારા પરીક્ષી! મું જમાનો છે કે—પણ જવા દે, કામની વાત કામ, આજે તો પાત્ર જનીને સંજ સાથે યોગપામુ જમાવી શકાશે.

[એકલામાં મોટરનું પુનર્જનું જાણે છે, મુકુંદરાય લેનાવગા લેનાવગા, પોતાને દામ લેતા આવે છે. ‘ વામન! નવનિર્ધાર જગતે મંદન આપ્યાં સામે છે દો. ’ એમ મેલતા દિવાનખાનમાં જાય છે. સવિતા પણ અધિપુત્રના જાણણમાં આવેને કહે છે]

સવિતા—હાં મારી તાર જાઓ!

વામન—(કંટાળાને જતાં જતાં) આ કેસીયા, તાર તાર જાએ છે. પણ દરે તાર આવે જાઓ! (મોડેથી)

હા, જા દરે પડી બેં મડીમાં તાર આવશે.

(જાય છે)

અવેશ ૩

દિવાન ખાતું.

મુકુંદરાય—(અવેશ કરતા રુધુને) મું છે તાર કાલે છે!

રુધુ—આકાનો, તારાં ક્યાં છે!

મુકુંદ—વામન!

(વામન અવેશ કરે છે)

મુકુંદ—(રુધુ પાસેથી દામ લઈને કરી તાર લેતાં) ક્યારે દમજાં જાઓ!

રુધુ—છ, હા,

મુકુંદ—(પાંચે છે)—હ-હલો ! વામન-તું ખાસ માવ છે.

વામન—(કે છે) હે !

(એ જ વખતે નવનીધરાય ને ચંદન ડબેલ કરે છે અને 'ફેરનેબલ અપરુએટ')

ફેરમાં છે)

નવનીધરાય—હલો ! મુકુંદરાય ! મુકુંદબાબર આજ્યા સાથે છે.

મુકુંદ—હા, હા, ઉપર ફેરમાં, વામન ખાસ માવ છે.

નવનીધ—(ચંદન તરફ ફરીને) બેટા, પેલા વામનરાય, તમે જાનને હરો ફેરો વાતો કરો. અને આંદો બેઠા છોએ.

મુકુંદ—વામન, ચંદનનામણે જાણીયો ખતાવો.

વામન—હા, હા.

(અને સદાર નવ છે)

નવનીધ—મુકુંદરાય ! મને ખબર જ હતી કે તમારો વામન ખાસ થશે જ.

મુકુંદ—એથી 'દુખમ' હતી. પણ એનામાં બીજી શક્તિ થયી છે.

નવનીધ—શક્તિશાળી છે, હું તો એની જૂદ પહેરવાની કામગીરી જ સમજતો હતો, કે તેમાં શક્તિ થયી છે, અને કહો ન કહો; પણ મુકુંદરાય, મને 'પેન્ટ'માં, ફરતો ઊંઘરાં બહુ જ મને છે. એ બધામાં શક્તિ જુદ જ હોય છે.

મુકુંદ—હા સો, હાસો.

નવનીધ—અને એટલે જ મેં ચંદનનું પેલીસાળ તમારા મુકુંદ સાથે કરવા નિશ્ચય કર્યો છે. તમારો શુ મત છે.

મુકુંદ—હું એ વાત સોચ સોચ આનાર વધાતું છું. બાકી તો, આપણા કરતાં, એ ઊંઘરાં પોતે જ સાફ કરશે. પણ વામનને ઈચ્છે કામગીરી બહુ જમ્બા છે.

નવનીધ—એ કાંઈ પેટા નથી. આ દેશમાં હું બાપું છે ? "ઈન્ડિયન રીટર્ન" એ એક મોટો અધિકાર છે, અને ઈન્ડિયન આવેલા બધા બાબુસો ફોરિનર થઈ જાય છે ! એ ઈચ્છે કરે, મારો થયો.

મુકુંદ—પણ વખતે વધી જાય તો !

નવનીધ—તો તમારા વૉલા પણ આંદો સારામાં વજાલે મારે જમ્બા હો. ને પરચુરની પોસલનો એટલે પછી વાણી નહીં.

મુકુંદ—હા, ખરા, એ ખર.

નવનીધ—એટલે મેં તમને ચંદનના નેવિસાળ વિશે કહ્યું છે, ને તમારો પણ મત છે. મારે એ નહીં કરીને ખબર આપેલા મારે કામ છે એટલે આત્મારે તો હું જાનક પુ. અને મનને પછી તેમની લાગણ. કાક તમારે-હલો-આજેજા !

(નવ છે)

પ્રવેશ ૪.

વામન—ચાનખાળા ! તમે કેનીય રમે છે કે ?

ચંદન—ખાનુ 'નામો' તો નહીં, પણ 'એ' કરે ખરી.

વામન—તમારું ફેરનીય સાર સાથે છે !

ચંદન—જાણુ પણ એમ જ કહે છે. ઘણી વખત મને 'આઈડીયા બી' ઈંગ્લિશમાં જ આવે જાય છે.

વામન—(નિમ કે ? એ હો ! એ તો બહુ બેઠાવન અને કાપેડો મજા પડે છે પણ 'બાઈડીઆઈ' મેળતા નથી, એટલે તમારી પાસેથી હાઈ લેઈએ.

ચંદન—(હસીને) જાણો રે, તમે પણ 'બેક' કરતા લાગો છો.

વામન—ના, 'બેક' તો હું, પણ આશુ જ કહું છું.

(એટલામાં રણ ચાલે છે)

(વામન પાસે ચાલે છે)

રણુ—સાહેબ, પેલો રસિકલાલ આવ્યો છે. કહે છે મારા તાર આવ્યો.

વામન—પીમે મેલ, પીમે મેલ, બહુ જોલ પ્રમદું પડી જશે.

(રસિક આવે છે)

રસિક—હાં બાઈ !

વામન—(નાકપર બાંધેલી મૂઠી તેને દૂર ખેંચે છે).

રસિક—એ હા, મારા તાર તો તારી પાસે રહી ગયો. હાવ, મારે આપાને બતાવવો છે.

વામન—મેં મારા ભાપાને તો બતાવી લીધો છે.

રસિક—પણ તારા ભાપાનું મારે શું કામ ? મારે તો મારા ભાપાનું કામ છે.

વામન—એ હા, એટલી વારમાં જુલી ગયો.

'એક પિતા પરમેશ્વર જાણે આપા,

આપણુ સૌ તેના પરિવાર નો.'

રસિક—હીક દરે તાર ક્યાં છે હાવ બેઈ ?

વામન—એ, હું તને કહું. એ લાલના પ્રલપિ તો પાસ થયા, ને આ ચંદન જેવી ભાગ્ય સાથે વાલીઆપનો લાગેો મળ્યો છે. મારે દરે કામે લાઈ જાશે.

રસિક—તે તારા ભાણુકને એ તાર બતાવેને પાસ થયાનું નામ દાંડનું છે ?

વામન—હા, સ્ત્રો. નહિતર તો અસારે, મારા ઉપર શું શું મની ગત.

રસિક—પણ, તું મારા તાર રે.

વામન—કામે લાઈ જાશે. અમુકે તો મારા ભાણુકની પાસે ફરે.

રસિક—પણ કામે લાપામાં આવશે હાથે તો તારા ભાપાને ખમર પડશે કે તું નવાસ થયો છે એવું કેમ ?

વામન—એ વાત કામે બનવાની છે એવી હું જાણે પિતા કરતો નથી, એવી પિતા માત્ર પેટીમાં રેત જ કરે.

રસિક—સારું, તારે તું સાંજે મારે હાં તાર પહેલગામને.

વામન—ચોક્કસ.

ચંદન—રેમ મી. વામનરાવ ! તમારા મિત્ર છે ?

વામન—હાં. મારા મિત્ર મી. રસિકલાલ એવણુ અને પાસ થયા ભાગ્ય અભિનંદન આપવા આવ્યા છે.

રસિક—(હસીને) મરે ! તારું જુદું કામ ! મને એકું મેલકાઈ સોખવાકે છે ?

વામન—(હસીને) દરે કિસા ટોર ન થાવે. હજી તો આવાં એકાં દરેકાં મેલકાં પડે.

ચંદન—એવજુને તને બાંધી સાંકેને કાંઈ વધી નથી.

વામન — (ખાંધેથી) રસિક ! શે આજ છેલ્લો ! તને પણ મનમનીમાં પણ તેવી પાતો સંભળવા મળશે. (ગોઠેથી) હા, રસિક ! આમને.
(મને ચંદનબસા પાશે તમ છે)

ચંદન — (રસિકને) તમે ખી પાસ કયા કે ?

વામન — (વચ્ચેથી) ના, એ વિચારો નાપાસ થયો છે !

ચંદન — અમે છતાં તમને અભિનંદન આપવા આપ્યા છે ? એવજુ બહુ ઉદાર હૃદયના ધારક છે.

વામન — હા, એનો સ્વભાવ પહેલેથી જ એવો છે. પોતાની ધીમ્ને દુનિયાં પારકાને વાપરવા આપે છે.

ચંદન — એમ કે ?

રસિક — વામનરાવ જરા ઠીંપણી છે.

ચંદન — હા, હું એમને આતંત્રી પડું છું. અમને સીચિએ એવો સ્વભાવ બહુ થયો છે.

વામન — તે આજે મન આજ માનું છું. તમારા એવાં વિદ્વાનને હું રીઝવી શકું તે થઈ શકેવાનું.

ચંદન — એમ તો નહિ. પણ બહુ અને રીઝવી શકતા નથી. હું દુનિયાં “ આઠડીવાઠ ” વિચારો માણું છું.

વામન — એ તો જીજ્ઞાસુ જ છે. તમને કોઈ છેલ્લી ચીંતે લાગતું નથી. તમને વિચારો બહુ થયે છે કાં ?

ચંદન — બહુ જ. બહુ જ. મને તમે સ્વમાં નેનારી સી કહી રહ્યા !

વામન — (મસકરીયા) એમ કે ? એા હો ! એ તો બહુ કહેવાય દો.

(રમુ પડાવતો પ્રવેશ કરે છે. ‘સાહેબ ! સહિયારજીભાઈને યેથી ભાજવાના ખાદ્ય આણ્યું છે, તે મેન સાહેબની પાસ આપી છે.)

ચંદન — એહો ! તમારી સાથે વખત જઈ પસાર થયો. તમે બહુ આનંદી છો.

વામન — ના, તમેજ અને બહુ આનંદ આપ્યો છે. તમારી વિચારશક્તિએ અને તો ઘેરો જ કરી ગયો છે. ખરેખર, નવી ભણેલી છેલ્લીજીવામાં શુદ્ધિ બહુ જ વધી છે !

ચંદન — પણ આપણે પૂરી વાત તો કરી નહિ, તમે... મને એમ કહેવાનું મન હતું કે-તમે અવિચરમાં શું કર્યો ?

વામન — હું ? હું ઈર્ષ્યંક જતાયો છું.

ચંદન — એમણ ?

વામન — હામરો.

ચંદન — હારે તો જવા—હા જાઉં અને કહેતા હતા—

વામન — શું કહેતા હતા કહો તો ખરા—

ચંદન — એમ કે તમે—પણ એ કંઈ નહિ—હાથે સાહેબજી !—

(તમ છે)

‘રસિક—એજા ! હેન્ડ કુપી જગતી !

વામન — ખતીયું ! ને ને ‘પપ’ કહેતા હતા—એ એનું એનું કહી નાખવાની તૈયારીમાં હતી.

રસિક—અને તે ‘કચેડું’ સંપ કમાવી એને ઘંઘી નાખી.

વામન—ખરે ! તમે શાનું ?—પણ આજ દવે દિવાનખાનામાં, બાપુજી તમી ત્યાં હું દાર કહા જા—તમને વાઠીયાં વેપારીને એ કામ આપ્યો.

(તમ છે)

પ્રવેશ ૫ મો.

વામન, મુકુંદ, સવિતા.

(વામન જાણું વાંચે છે.)

મુકુંદ—જાણમાં નામ નથી એ કેમ જાને ? કાઢ્યો તાર તો જરાજાર દોલે ? !

વામન—તારવાળા કાંઈ એવું ચમકે ! સાચા, છાપાવાળા અણી વામન ઉપજાવવાનું કરી નાખે છે. પણ હું તો આતી ત્રેવજાવાથી કાઢ્યો એવો છું. ઉચ્ચક એવા વિના મારી ખરી કિચ્ચત નહિ જા વામ.

મુકુંદ—પણ આટલું બધું બંધારું ?

વામન—બંધારું શું ! હમણાં ડોહ જાણે બજાર આવે વામન ઉચ્ચક જાણે છે તો તારજ નાખસ કરી નાખે.

મુકુંદ—એમ !

વામન—એમ શું ! એવું હેર, અધારા થોડે. તો ડોહ ઉચ્ચક જાણે કો નહિ. મારે આપણે જાણે તેમના કરતાં આવડત વધીએ તો અધારા. એમને બજાર તો ડોહ જ કે આ કોઠામાં સહિત છે. મારે તે વધે જા.

મુકુંદ—પણ થોડે તાર કર્યા છે !

વામન—એ જ પછી છે નાં ! પાછો તાર પણ મળતો નથી. અંદરના જવન પણ ઉપયોગી નિર-પયોગી કાંઈ થોડા એવાને જ નહિ. બધુ થકરી જાવ.

મુકુંદ—તારે ઉચ્ચકમાં જવન પણ એવો નિર્બળિત દોલે ? એમ !—

વામન—દાસો પછા. ઉચ્ચકમાં તો બધુ નિર્બળિત. ત્યાં આવા મોટા થાવ જ નહિ.
(પણ પ્રવેશ કરે છે આ થોડી ઠ.)

મુકુંદ—આર તો કોની છે ?

(વામન ચિંતામુગ દેખાત છે)

મુકુંદ—(વાંચીને વામન સાથે જૂલે છે.)

વામન ! આ થોડી તો ચંચળવાળી છે. કાંચે તમે તેને હેનરી મારે રિજાગીરી જતાવી છે. ક્રિસ્ટાવાકને તાર ઉપયોગમાં દોષો મારે આપેલાં કર્યાં છે. એવો તમે આપણે જવન ઉચ્ચક એવો જ નિર્બળિત છે ? નહિ !

વામન—એ તો ડોહ જાણે. પણ હું નપાસ થયે તો જ જાણે થવું. કારણ કે આંધી તો મોખ-જીવા જ થાસ થાવ છે. ખરું ઉચ્ચકવાળો તો રહી જ જવાનાં.

મુકુંદ—દાસો. તમારી ક્રિસ્ટા-તમે આ તારના કિસ્સામાં જ રજા જતાવી ને જતાં ડોહ તમને માન મરતાવે આપતું નથી. ખરેખર, તમારા જેવા સંસ્થાની સુવાસોની ઉચ્ચક કિસ્સા ખીન્ને કરે જ નહિ થાવ.

પચાણે, આરા સંસ્થાની પુન ! પચાણે.

(નવ છે)

આપણી દૃષ્ટિ છે

એટલું જ કંઈ આપ હોય નથી—જયા જન્મત.

જયા મારે એટલું કહેવાતું સાંભળું છે ને વાંચું છે તેમાંના ઘણા મ્હેંડા અંદરનાં. બાવાઈ એ છે કે જયા એ એક અમાનુષ તત્ત્વ છે. મ્હેં જ્યારે જ્યારે ‘જયા અને જન્મત’ વાંચું છે ત્યારે ત્યારે મને એ નથી રહમત્તુ કે જયાને અમાનુષ તત્ત્વ માનવારા શાથી એમ માને છે. જયા કમળા તો નથી જ પણ વાસ્તવિકતા છે એ તો કોઈ પણ રહમત્તુ શકે એવું સત્ય છે. કારણ કે વાસ્તવિક જીવનની પ્રેરણાથી જ કવિએ એને સરજી છે. એટલું ખરું કે એ આદર્શ છે. અને આદર્શ ને વાસ્તવિકતા એ બન્ને વિરોધી તત્ત્વો છે ને વાસ્તવિકતા તેજ માનુષને આદર્શ તે અમાનુષ એમ માનીને જો કોઈ નિર્ધુર લાવતું હોય કે જયા માનુષ નથી તો તે મ્હેંડી મૂકે છે. વાસ્તવિકતાનું સૌથી ઉત્કૃષ્ટ સ્વરૂપ તે આદર્શ. આદર્શ એટલે માનવાતાની અપૂર્ણ સૃષ્ટિ તો નહિજ. આદર્શ એટલે ઉત્કૃષ્ટતાનાં સૌથી ઉપરનાં પગથિયાં. આપણે જ્યાં સુધી આદર્શને નહિ જોઈએ તે તેને અમાનુષ પ્રેરણા તત્ત્વ માનીશું ત્યાં સુધી ઉત્કૃષ્ટતાથી વેગજાળ રહીશું. બેન્ડામિલ કીડ એક સ્થળે સાચું જ કહે છે કે the passion for the Ideal is the passion of perfection, which is the passion for God. જયા ચિરિદેશની રાજકુમારી છે પણ એ ચિરિદેશ પૃથ્વી ઉપરનો જ છે એ ન ભૂલવું જોઈએ. ત્યાંથી એ હવે હવે નથી ઉડતી પણ સંસારમાં સાધુતા જન્મવાવા વારાણસીના વનમાં આવીને વાસ કરે છે. ઉત્કૃષ્ટતાનાં સૌથી ઉંચાં પગથિયાં ઉપર વિરલ મદદમાએ પહોંચે છે. જયા પણ એવી વિરલ છે. એ વિરલ મદદમાએ આપણા જેવા “અપૂર્ણ માનવાતા વામનકૃત્યો” ને અશક્ય ને અમાનુષ લાગે પણ તેથી કંઈ એમની માનુષતા છુટ્ટ નથી થતી. આદર્શ ને વાસ્તવિકતાની એક જ સમજે ચીડી છે. ત્યાં કોઈ મ્હેંડે છે તો કોઈ ઉતરે છે.

અને આસોં શા મારે! જીવનની ઉત્કૃષ્ટતાને પીટે. આદર્શ વિના જીવન અપૂર્ણ છે, તેની પ્રતિજ્ઞા નથી એ સદુ કોઈ સ્વીકારશે. આદર્શ જીવનમાં મદદમામાંજ સરજે છે. અને મદદમામાંજ વિના જીવનમાં પ્રતિજ્ઞા છે! “જયા અને જન્મત” પોતાના નૈયતિક પાત્રમર્ચના આદર્શથી

હવનમાં સંપત્તિની આકાંક્ષા ઉત્પન્ન કરે છે. આજના ક્ષીણ યુગમાં આદિચિંતા જમાના માટે હવન-નનું અપર્યાપ્તિઓગ્રસ્તી ને સક્રિયમાન સત્ત્વ એકાંકી થઈ ગઈ છે. આને કારણે જોઈને જોઈને એમાં એકાંકી ઉત્પન્ન થઈ રહ્યું હવન સત્ત્વ બન્યું છે. એવી જોગવાઈ ને સક્રિયની પ્રેરણા આપતી જવાને અસમ્યક્ ને અસંતોષિત આદર્શ કહી દેવા દેવા એ આદિચિંતાની નિર્વિજયતાની કશી પરિચીત્તા નહિ તે બીજું શું છે ? અને જવાને અસંતોષિત માનનારને માટે પ્રશ્ન છે કે એનામાં એવું શું અપર્યાપ્ત સત્ત્વ દેખાય છે કે એ અસંતોષિત કરે છે ? એ કંઈ પોતાના અસંતોષિત ના બળથી જાહેર પ્રત્યેકની નથી કરતી, કોઈને કાપતી જાણી નથી પૂછતી કે અસંતોષિતી સહન નથી કરતી. એ તમને ને અંધારી, મુખ ને કુખ, આજા ને નિરાજા આજુબે રખે છે તેજ એને રખે છે. કાઈ ક્યારે એવું અસંતોષિત અસંતોષિત નથી થતું કે ત્યાં એ જીવન મનુષ્યોથી પર ને રીડી જાય. એ પોતેજ કલ્પ કરે છે કે,

હું તો માનવી છું.

અને એ નિઃશરણ માનવી જ છે. માત્ર ભોજન જ સુન્દરી સંપત્તિની એ એક વિશ્વ સુન્દરી જ છે. એની રસેશમાં મધુર સીત જ થયેલ મારી રહ્યું છે. માથે એ ભોજન

જવાનું જીવ ભોજ માટે પ્રથમ સ્ત્રી હવનની ન્હાની સર્વોચ્ચ કરવાની આવશ્યકતા છે. એક Woman, a vindication નામના પુસ્તકમાં લેખક અને secret and unconfessional ally of Life, Life's ambassador, Life's custodian વગેરે કહે છે. ખરે જાણે છે કે એ હવનમાં સ્ત્રી હવનનું બધું રહસ્ય આવી જાય છે. સ્ત્રી મનુષ્યહવનની અંકારણ છે; સ્ત્રી હવનરસિક છે. પશુ કોઈને એમ થશે કે એનો અર્થ શું ? ત્યારે શું પુછો. હવનરસિક નથી ! ખરી માન્યતાએ સ્ત્રીની સાથે ગુપ્તમાં એ પણ એક હવન રસિક છે. અને એ કલ્પ આપે હવનની ન્હાની ન્હાની ક્ષુદ્ર પ્રતિભાથી ખોળીને ભોળું તો જાણશે. પેલાં મરનું મોઢું બંધ—જાવા પીવાની જામત લખે. પુરુષ એકો રહેતો દેવ ત્યારે આ માન્યતામાં શું કરે છે એ આપણે ભોળાએ જાણે. મને તેમ જાણે મલાવી લેશે. એવું કારણ શું ? આજના નર્દિ જ. પશુ એ કંઈ જાણી જાય છે. અને સ્ત્રી અને પુરુષના હવનમાં એક એક છે કે પુરુષ હવનથી કાઈ કાઈ વાર કંઈ જાય છે અને સ્ત્રી હવનની પૂરેપૂરી રસિકણ અને છે. રસિકમાં પશુ એને બધી સામાની વિશ્વ ન માથે. અને તેવું કારણ એને એ કાઈ સોંપાયું છે તેથી એમ કરે છે એમ નથી. કોણને કે એવા ઉત્સાહ અને ત્યારે સ્ત્રી કેવા ઉત્સાહ ને ઉત્સાહથી જાણીને માન્યતાની પગલમાં પડી જાય છે ! વચ્ચેમાં પશુ જુએ અને રંગરંગીન, અપર્યાપ્ત નવરે સિત સિત પ્રકારનાં વસ્ત્રો નેમજ અલંકારો ભોળાએ. તેમને ભણત જ ભોળાએ છે. કોઈ જાણે એકવાર એક પુરુષ પહેલું એકને લેતો ગોઠ ઉતરી જાય છે. કાઈ કહેશે એ તો સ્ત્રી સ્વભાવનું અનિષ્ટ નિર્ણય ના. એ તો સ્ત્રીની સુન્દર વિશિષ્ટતા છે, ક્યારે ક્યારે વચ્ચેમાં સુન્દર રંગરંગીન ને રંગરંગી. એકો ક્યારે ઉત્સાહ કરે છે, રાત ગરમ રહે છે, હવનમાં કોઈ વર્તે અને પ્રકારના ઉત્સાહથી વિશ્વિત કરી રંગરંગી જનાવે છે. એ બધામાં શું દેખાય છે ? પુરુષમાં વત, વત, ઉત્સાહ ત્યારે માટે દેસ કેટલી ભોળ છે ? સ્ત્રીમાં એક હવનનું કાઈ ગુઢ વૈભવસત્ત્વ અપર્યાપ્ત રહ્યું છે એ સ્ત્રીના જ નહિ. પશુ પુરુષના હવનને પશુ વૈભવસત્ત્વ ને પરમ સ્વભાવની જનાવે છે, ક્યારે આનંદ થાય છે. સ્ત્રી છે તો હવનમાં—મહામાં રસ ને વૈભવ છે એમ કશું કશું અને અને રીતે કહેતા આવે છે તેનો સ્વભાવ કે સ્વભાવ જાણ. સ્ત્રી હવનને એકવાર ઉત્સાહથી જાણીને તેમાં સીત જાય છે. એ હવનને એક હવન બધું પોતાનું કરી લે છે કે એ એને એક કશી જ અંકાર—unconfessional થતું જાય છે. હવન એ તેનો મન રંગ નથી, અંકાર વાલ છે. પુરુષ હવનનો સુન્દર રહે છે. તે હવનને એક જાણે

એણે મદમકા રમે તેમ પાછા ફર્યો હતો કે તે જુનારમાં ટોપકાને મૂકતાં પણ બેસીકાતે નથી. સ્ત્રી જીવનનો રાસ રમે છે. એમાં રમે તેમ ન થાયે, પરંતુ તે તાત્કાલિક ને અપરિચિત બોલ્યો. પ્રથમ જીવનના જીવનમાં રમે તેમ જાણા ફરે છે, દોઢા ફરે છે તે મદમકાનો નવ મથાવે છે. સ્ત્રી જીવનમાં તાત્કાલિક સ્ત્રી-તની મધુરતા, મુન્દરતા ને સુરવતા ધારે છે, અને એ જ તત્ત્વ જોઈને જીવનમાં મદમકા આપાવે છે. એ જ તત્ત્વે મોટા નાના રવિઓ પાસે કાવ્યો ને કલાઓના બેઠાર સરખાયા છે, સ્ત્રી સમક્ષ રસદાયકે નચાવ્યા છે, પાર્વતી સમક્ષ લોકપ્રસન્ન કરાવી નટરાજ બતાવ્યા છે. પ્રથમ જીવનમાં જુનાર જેવી જેવી પાઠ્યો સ્ત્રી પાસેથી મધુર, મીઠાઈ આનન્દ, ચેતન, શાન્તિ ને આનન્દની ઉત્પત્તિ પામે છે તે સ્ત્રી સમક્ષ પ્રેમના પ્રવિષ્ટતા ફરે છે.

તારે સ્ત્રી જીવનનું આ ચેતનતત્ત્વ ક્યામાં છે કે નહિ? એમાંથી એ જીવન રસિકતા કેટલી છે? પુનરુત્થા જેવું ફરીએ તો ક્યા સાધારણ રસિકતાની સ્ત્રી નથી પણ વિરલ મંદારણની સ્ત્રી છે એ આપણે પ્રથમ જીવનમાં જાણવું પડે. તેનું સ્ત્રીત્વ ને તેની જીવન રસિકતા પણ એટલા જ સંસ્કૃત છે. આટલું.

પ્રથમ જીવનના પ્રથમ જ પ્રવેશમાં તેના ઉભાસનું પોણું રહન થાય છે. નાટકમાં એ પોણો પ્રવેશ જ માનવ સ્ત્રી તરિક્ષ ફરે છે. અત્યંત જ ન્યૂન પોણાને બાવે છે તે જ્યાં મીલના ઉપરથી તેનો જાહેર કરવા પ્રવૃત્ત થાય છે. તેને મન ને દિવસે "આનન્દનો સુખ ઉગ્યો છે." અને

આનન્દના અપ્રત્યુત્થાર
ફરે છે દેવાદેવામાંથી.

"જીવનનાં પનથી" એ વધાવવા નીકળી છે. "મરણ ચિરિએ પામે પામે પારે" જાહેર છે પણ તેના આનન્દમાં કેટલો ઉજાહર ધર્મ રહ્યો છે! તેનો ઉપવેશ તો જાણે સવાસો નથી, અને તો

આનન્દ આનન્દ બાવે, વિજયપાવે,
રિસ રિસ પાવે

એ જ તેની જીવનરસિકતા. અત્યંત દેવોને જીવેને બાવે પણ એ "આનન્દનો બારકર" કાપી કાપે!

જ્યાં! એ તારી ફેરવોતો પરિવાર.

આગત વાણિયે: "દસડી પ્રથમજીવન બોલ્યો" જાણતા પણ પ્રથમ જ્યાં જ સુધરે છે. તેના હાથમાં જ એ બિંદો પોલી જાય છે. જાને પાડે છે પણ વધી જવાની સંસ્કારિતા કે પ્રવૃત્તિ પામે છે અને તેનાથી ક્યા વિના નથી રહેવાતું કે

એણે મદમકા ક્યા વધીકાને
વિવરમાં જુના તે પાપ નથી!

પણ એમ જ્યાં ને તેનું સ્ત્રીત્વ-વ તેને એ રિસકાપીમાં ઉતરતાં ઉતરતાં ને જીવનતત્ત્વની રેલથી જ્યાં નથી ફરે. દેવાના ઉજાહરમાં એ બિંદો જાણે છે તે જાણી નથી સ્ત્રી કાળી. પોતાની જાનવિધિને રિસે તેના હાથમાં એક વિવર થયે હતો કે "જીવનની બેઠાએ મું?" અને એને પરિણામે એમાં અત્યંતરસિક વિચાર પરંપરા જાણી હતી એ તેને પોતાનાં સ્ત્રીત્વ તરફ બંધ કરવા પ્રેરે છે. એ પોતાની જીવનરસિકતાથી વિરલ સ્ત્રી-ઉપવેશ પ્રવૃત્ત કરવી હતી (અને એને સ્ત્રી અરણ્ય ઉપર મોટું) પણ છે તે આપણે બોલ્યું.) પણ એ બંધ કરી પોતાના સ્ત્રીત્વને દબાવે પણ એ ને દબાવે? એનું અંતર ઉપવેશ વિના નથી રહેતું કે

(જપન્ત !) એ નહિં તો તું તો સંતસા.

હું !

દૈખને સરોવરે આવે.

એ રાગદ્વેસ ! દૈખને સરોવરે આવે.

સી તરીકે જાપાની હવનરસિકતા તેના હૃદયમાં મુઠ્ઠા બાવ જમાડે છે, ઈર્ષિએ ઉઘાડે છે; તેના-દૈખના સરોવરમાં હરે હરે સ્વર્ગે કેક કેક ઉમળાંકા અગમ્યજા કરે છે. તેના બંદ છતાં પે એ જમાડા જ નથી વનવાસ, વામીઓ ને પારધાની અગુણ વગેરે વિરંગણાઓ પછી પણ એ ચૈતન્ય-તત્ત્વ તેને સ્નેહ રાખે છે. વનના આશંકાઓ બાવ મર્યાદા, મોર ને રેતે મોસાળી ને જાપા મઠી પણ આ તત્ત્વ તેથી નાશ ન પામ્યું. વિષયોએ એ તત્ત્વને મારી ન નાંખ્યું. ગમને કિનારે ગાવડાં એ મીનગારી ભગી, અંતરની ઈર્ષિ-જ્વાલા જાણી, તેના અંતરોએ નાદ તેને મગડાવવા લાગ્યો:

હું તો જોઈશુ પછી છું ખ્વાશ ખ્વાશમની;

ખાસમની જોઈશુ ખનીને એ " રિગ્યાં છે તેને દુનિયામાં " જોષવા નીકળી છે. કેટલી સૌતની પ્રમદતા ! આટલાં કટ પછી પે વેરામની શુષ્કતા ધરીને નહિં પણ ખ્વાશમના મીતથી ઉત્તરવિત ખનીને ફરે છે.

ત્યારે અંતરના અદસ્ય તત્ત્વને એ શા માટે પ્રસન્ન ન્દોળી કરતી ? જપન્ત તો સ્વામિથી ન્દોતરવો હતો

જાપા ! પૂછીશું એમાં હવન !

તું ખ્વાશ પશુજ

ને હું ખ્વાશ જાણુ.

શા માટે એ કહેતી હતી ! ?

જપન્ત ! વિગાળને હાથ વારે છે.

જોઈ કહેતી ક્યાં છે અહીં જાપાની હવનરસિકતા ! હા, ખ્વાશથી તેમ સામે છે પણ તેના હવનના ઉદાશ્યમાં તો એ ચતાપથી જ છે અને સમય આવે એની મેળેજ અજા પાવ છે. પણ એ સંતાપથીજ રહે છે ને ત્યાં જમાડે સી રજાવ આવે છે. સીના માનસની કેટલીક ચતો ભગમ છે. સી કેટલીક જીવિઓ ને વાસન-વ્યો મદુ જ પ્રવેશમાં રાખી પુરવથી સ્નેહ જ રાખે છે. જાપા "ખ્વાશમની જોઈશુ" ખની છે એ જીતે જપન્ત પામે ક્યાં પે નથી કહેતી. એને સંવેદ અજા છે. શા માટે !

ઉઠાએ, જપન્ત ! અંતરામ નહિં કહે.

તેને જપન્તને અંતરામ નથી કર્યો. જપન્તને ઉઠા રેંચ છે. પોતાને જનુ ઉઠાં છે. સામે પણ જુડાં અંતરામજુ પછને નહિં. જાપા જપાનુ સીવિવન, તેની હવનરસિકતા એવડ સુધી કરમાતી જ નથી એ પોતાને ' કીચી ' કહે છે, પોતાની ' સીલાવાલી ' કહેવામાં એને પોતાની અંતરજીતિ ' સતોવાલી જામે છે. કામને પણ શું સરોવરે છે !

કામ ત્યાગી કેમ પારખ,

મનના સ્વામી છે,

પછી પણ પુનઃવાસ પામ.

એ એમ નથી કહેતી કે હવે સંસાર તાટ દે ને વેરાજ્ય કે કામ અને રસનો વિગાળ ન

સીધારીએ તો આ ન જામવાય પણ એ કામથી વિત રસાનન્દ ધરાવે. ઉપેચ આપે છે. તેને દીકરા લીધા પછી પણ જરૂર એમ નથી થાય પણ

શુભારના કામચલાવુદાર

તેમણે કરવા છે. છેલ્લે છેલ્લે વરદાન પણ એ જ છે

સંસારીઓના હાથેર ઉપા ન રહે.

નૂનો, લોક ઉક્તિમાં જવાનું સીદ્ધાન્ત બાજુ થાય છે. જાતજોડિની તે જ મુંદરી એકવા પછી તે જવાનું સીદ્ધાન્ત-તો ભાગલ જ રહે છે. એ કામનો સંગ નથી હોતી રાતી. એનું ભેલ-રનું ભંતર તેને કામ તરફ જ ડેરે છે. કેટલું પ્રભુ સ્તીત ! જન્મ-તે પૂણી જમાવી, એમ વર્ષો, ભાગ્યાં 'ધેર' પણ જવાએ ક્યાંય પણ એ વેરામની મુશ્કતા નથી સ્વીકારી. તેનું વિશુદ્ધ સીદ્ધાન્ત એવડ સુધી 'કામ' 'કામ' 'પ્રકારી રહ્યું છે.—એને તે સ્વકામ, કામકામ નહિ. 'કુશલ-કામચલાવુદાર' થી 'સંસારીઓના સંસારની ઉપેચ' પૂરતી એ જ તેનું પરમ પેય, તેનો પરમ કલિસાધ. એને એ પણ સંસારી જનકુલ માટે જ; પોતા કામ તે પરમ નિષ્કામ સંસારીને રસાનન્દ જ. પોતે તો સંસાર કામચલાવુદાર જ.

આટલું પ્રભુ સ્તીત, સીદ્ધાન્તનું આટલું કોમળી નિરોધ જોનામાં પ્રકારી રહ્યું છે તે જવાને કામચલાવુદાર છે થાય ? એને એટલું રજા કર્યું છેકેવે છે ત્યાં ત્યાં એ પોતાની અંતરની કલિસા તે પોતાના સ્તીત રહાને જા ઉપાવી તેમને રાખી છા મુશ્કતાની વાતો કી છે ત્યાં એ આવે મારે જ જુદી પડે છે. "કામની એકે કું ?" એ કલિસાની વિમાર 'જરૂર'થી તેની એ કામોર સ્તીત આરંભ થાય છે એને એક પ્રકારે તેની જાવે આવે છે. એ જન્મર જોયું થાય છે તે તેને જાન આવે છે. એ પ્રભુ આ રહો તેને વનમાં આરંભણો ભમ થાય છે. વનના કામની તેને કુદી કાંઈ થાય છે. તેને કાંઈ છે ?

આટલું આટલું અતીત

સિખરે તે વગેરે વગેરે

તેને થાય છે કે તેનું કામ કાંઈ વનમાં છે. તેના કાલિનું તેને વિશાલ કાંઈ નથી. મનું પણ જાણે આત્મને તે કાંઈ કાંઈ જ રહે છે. કાંઈ ? એ તેને કામ કાંઈ નથી. એ પોતાના સ્તીતની આરંભ જ નહીં કાંઈ છે. એ પોતાના રાજમાં તાત્કાલ કરવા આવે છે. જન્મ નહીં જુદે છે તે તેને કામને છે તે વાર છે

નથી કામનો જોડ જાણ ! એ,

નથી કાંઈ એ આત્મનો

નથી ઉપેચ, એ જામરણ

એ પોર ખાંડે કાંઈ વનનો

જન્મ કાંઈ છે. જાણ ! એ કામને જોડ નથી, કાંઈ ન જા. પણ જવાએ ન મોનું "તે તાત્કાલ કાંઈ એકે એ "જામરણ"માં કામ જા તે કાંઈ કાંઈ ને જાણે "આત્મ" કાંઈ આર ન કાંઈ "તેના જવામાં "જામરણ" કાંઈ "તેને જા તેની સીદ્ધાન્તની મોનની જાણે રાખ કાંઈ તે એ પ્રોત્કાર થાય. "સ્તીત કામચલાવુદાર એ સંસાર" "જામરણની નેય" જાણે "સિખર" છે તેને કાંઈમાં કાંઈ "જાણે" "જામરણ"માં જુદી પડેલી જાણ પાછી જાન આત્મનાં કામનાં જાન થાતી કામચલાવુદાર સી જ સી; ને તે ઉપર કાંઈ "જામરણ"માં જાન જાય છે.

જાપા એક રાજ રહી નથી છે. ધર્મને જાપાનું અધ્યર્થવત જૂએ છે. સૌ અધ્યર્થારિણી ! એ તે કેમ જાણી શકે ? ત્યારે સૌ માટે તે વિશ્વાસ જ સરખો હશે ! આજણી એ કેટલી મુર્ખ માન્યતા છે ! પુરુષ અધ્યર્થારી દોષ શકે ને સૌ ન દોષ શકે એ માન્યતા કુદરતની દૃષ્ટિએ પણ કેટલી મુર્ખ છે ! સૌ એ ધર્મચારી તત્વ છે તે એનામાં જ વધારે સંપત્તિ સંભવ દોષ શકે એ જ એકે કંઈ અધ્યર્થ પાળી શકે. એને નૈશિક અધ્યર્થ પાળતું દોષ તો પુરુષ કરતાં વધારે સુલભ છે. તે પત્રી જાપાનું અધ્યર્થ શા માટે અમાનુષ લાગતું ભેદાયે ? અવગત, વિરહ સો-પુરુષો જ એટલો સંપત્તિ કેળવી શકે છે અને આપણે પ્રથમ જ કહેલું છે કે જાપા આર્થ છે, એ વિરહ છે. એને માટે નૈશિક અધ્યર્થ સુલભ છે. અને તે એને માટે જ છે. એ બીજાને માટે એ મતની આવશ્યકતા નથી ભેળી. અને નૈશિક અધ્યર્થ એટલે વૈશ્યા નહિ જ.

“ નરસોક્તી નૈશિક અધ્યર્થારિણી ” ભવતી જાપાનું મને મુદ્દમ રીતે દર્શન થાય છે. તેણે ભગવાં વચની કાંતી નથી પેરી. તેણે કાંપેરા રંગનો સાથુ પેર્યો છે. તેના વસ્ત્રમાં અધ્યર્થનું તેજ ને પ્રત્યક્ષ ચારિત્ર્યનું વર્ણન પ્રગટે છે. તેની આંખમાં લલ્લ છે, સાપુતા છે, છવનની રસિકતા છે. મુખ ઉપર મુલકતા, નિમિલતા ને વૈશ્યા નથી. એનું અંતર ઈ ને ઈ સંગીત મુંઝ રહ્યું છે. એનાં ઉદ્વેગસાથી તેનું મુખ પ્રદુષ્ઠ છે. એમ એ પ્રદુષ્ઠ વસ્ત્રે છવનનાં મીઠાં ગાય છે. “ મુલકતાજી એટલે જનતનું પવિત્રાચ ” એ કવિની ઉક્તિ પ્રમાણે પવિત્રાચ જેવી એ ભેળી છે. કેટલાક એને સ્વમણ શકે છે, કેટલાક એને નથી સ્વમણતા.

[ધર્મને મહાકવિ ગેરના ફક્કિટ નાટકના પહેલા ભાગમાંથી ગુજરાતી અનુવાદ]

મથનિ બગીચો

મારેઈ અને ફક્કિટ

મા — મને કાલ આપ, હીમરીય !

ફા — બને તેટલો કાલ તો હું આપું.

મા — મને કહે જોઈએ, તારો ધર્મ સંબધી શું ખ્યાલ છે ભત્તા ! તું તો જાણે ને માવાણુ પુરુષ છે. છતાં મારું છું કે તે સંબંધે તું બેઘરમાર લાગે છે.

ફા — પ્રિય બાણા ! હું તને આજે છું તેટલું જાણ છે. તને પણ તેવો લાગે છે. હું જેને આજે તેની ખાતર મારું છવન, મારું લોહી પણ કુરબાન કરું. પણ કાલ પુરુષ તેની ધર્મશક્તિ કે તેનો પંથ ન જાણે.

મા — તેમ જોગ નથી, આજણે તો ધર્મને માનવો જોઈએ.

ફા — એમ જ કે !

મા — અરેરે ! કાઈ રીતે તને ધર્મમાં વાણી કરું તો કેતું સારું પરિત ધર્મ વિધિને તું માનવો નથી !

ફા — હું તેને સન્માનું છું જ.

મા — છતાં તું તેમાં ભાગ લેવા કિસ્મત નથી લાગતો. દેવજની સંપ્રદાયનામાં તું કદી નથી જતો. તું પ્રભુનેય માને છે ખરે !

ફા — મારી પ્રિયતા ! ક્યો માનવી કદી કહે જ કેન્દુ પ્રભુને માનું છું. કાઈ પણ પાત્રીને કે સાધુસંતને કદી જો-નો જતાવો કે પૂજારની મારફતે જોવો જ શક્ય છે.

માર્કેફ — તારે તું નવીજ માનવો ને !

ફાઉરેટ—ભરે ઝો! દમગુબી દેવગુબી! ને સમાજ ન જાન, અત્રાત્રી પ્રભુને નામ પણ કોણ જાણી શકે! તેને હું જાનું છું એમ પણ કોણ પુછાવી શકે? ને કોણને પણ જેવું દડ વસાવ્યો છે તે પણ કહી શકે જાણે કે હું પ્રભુને માનતો નથી! અજર કે—સર્વને બાંધ પરનાર, સર્વને આપાર આપનાર પ્રભુ, તને અને મને, બંને સદાચં રહ્યો નથી! સ્વર્ગીય મનનને પુનઃમટ સું આપણી કંપર નથી કહ્યુંમતો કે! આપણા પગ નીચેના સું પૃથ્વી સ્થિર નથી લાગતી કે?

અનાતન તારા સું મનનામાં દસતી નરને નથી મુખત કે!

આંખે આંખ મીચાવીને સું હું તને નથી લોહ રહેતો કે?

તારાં મનોદસમાં બધે મન્યન નથી ઉજ્જતાં કે!

અનંત અનપ્રજીમાં, અજન્મ અનુભો, તારી આસપાસ, પ્રદર્શન રૂપે પ્રકટ કરી જતી નથી કે?

એ બધું તો અતિ મહાન છે જ્યાં તારૂં દંધું તેમાંથી જતી છે. અને તને એમ માગે કે તું તેથી પૂરી કુપરિત છે ત્યારે તને અને મને તેવું નામ તેને આપજે. પણ અમેને તેને એમ કહીને બોલાવ નેને-તે-તું સુખાનંદ! તું હસ્ય! તું પ્રેમ! તું પ્રભુ!

પ્રભુને માટે મને નામ જ મળતુ નથી.

સર્વમાં સર્વ માગે તેજ પ્રભુ!

નામ! નામ તો માત્ર અજાણ છે—વશાળ છે સર્વના પ્રકાશ કરતી પુનઃમટ છે!

માર્ગેરેટ—એ તો બધું મુંઝવે ને તારૂં જ માગે છે. તું ને કહે છે તે-પાવરીએ! બીજા બોલમાં ને કંઈ કહે છે તેવું સજ્જન છે.

ફાઉરેટ—બધે સ્થળે ત્યાં આકાશની દિનશુભિ ઝગદગી રહી છે ત્યાં મર્વ હસે! એમ જ કહે છે. ને રૂઝ પોતપોતાની પાળીમાં, તો પછી હું પણ અને મને તેમ જ પ્રેમ ન હું!

પચાસ વર્ષ પછીની એક શાળા

દેશુવ

(અક્ષર શિક્ષણ માટે આ લેખમાં વર્ણવેલું સામન અશક્ય નથી. લેખમાં તેનું વર્ણન સાદું ન આપું છું. સ્વતંત્ર થોડો ફેરફાર કરવો પડે; લેખકની પાસેથી વધારે વિગત મળી શકે તેમ છે. પિત્ર એકસ બે ભેટભે; અને સ્વર અને વ્યંજન બહુ રંગથી ચોરવા એકબે. સાક્ષ અક્ષરનો ઉચ્ચાર કાઢવો હોય ત્યારે એકા પિત્ર વચસાચ. પણ બાળપણના અક્ષરોચ્ચાર માટે જાને પિત્ર સાથે વાપરવી ભેટભે; એમકે ડી ઉચ્ચાર કરાવવા માટે એક પિત્ર ક ઉપર અને એક હ ઉપર સાથેસાથ દબાવવાથી ડી ઉચ્ચાર નીકળે)

અને જરોજર બધોરે પહેોચ્યા. મોન્ડેચોરી પદ્ધતિને મળતી પદ્ધતિ અમને જાણાઈ. છતાં ઇટલાક દેખીતાજ ફેરફારો ભેવામાં આવ્યા. અવશિષ્ટશાળા કરતાં વ્યવસ્થિત ધરને વધારે મળતું તે શાળાનું વાતાવરણ હતું. જાણકો જલ્દી આનંદમાં હતાં. ઇટલાક ફેરફારો તો ખાસ ખાન જેમણે તેવા હતા. તેમાં જે ભેળને અમને ખાસ મળ્યું હતું તે આ છે.

એક દિવાલ પાસે બે ચાર બાળકોનું રોજનું દસાદસ કરતું હતું. વચમાં વચમાં ટોળામાંથી એક બે જણ મળાકરોમાંથી કાઢી કાઢી અક્ષરોના ઉચ્ચાર કોઈ વખત મેટ્ટેથી તો કાઢી વખત ધીમેથી એમ મમમત અને તોર પ્રમાણે ઉચ્ચારતા હતા. વચમાં વચમાં તે અક્ષરોનો અતિ કમળ ઉચ્ચાર મમમત કાનને મમમતવડો. તે જાણના સ્વર જેણે છતાં વધારે ખાલો કમળ હતો. આ સ્વર જે અક્ષરો ઉચ્ચારે તેને બાળકો અતુલરતાં અથવા બાળકો જે અક્ષર ઉચ્ચારે તેને આ સ્વર અતુલરતા અથવા વધારે મોઝસાઈથી કહીએ તો આમાં અતુલરતા કરતાં ચાલ પાડવાપણું વિશે શાસ્ત્ર

આ જણું શું છે તે જાનવાનું અમને સદબ કુલદય થયું; અને અમે તે ટોળા પાસે ગયા.

જેનું તે ત્યાં દિવાલ ઉપર દિવાલે દાખલના મોટા મોળ પડીઆળ જેનું કંઈક સચાવેલું હતું. પણ તે પડીઆળ ન હતું. તેનો ચાંદો કાઢો ચકચકતો હતો. જાણે કે કામેદોનની મોટી રકાળી ચાંદા ઉપર પડીઆળના આંકડાને જાણે મળાકરો તથા એકથી નવું મુકીના બોલો બોલે રંગથી નીતરેલા હતા. અને દરેક અક્ષર નીચે એક એક મોળ નિશાની કરવામાં આવી હતી. આ વિચિત્ર પડીઆળની માથે વિચળીના તારથી કામેદોનની પિત્તેખાસ જેનું કંઈક સચાવેલું હતું. પિત્તેખાસની એક ખાલ પિત્ર હતી અને બીજી ખાલ એક નાલુક રીંગાઉંડર હતું.

આ આખા વંતનું નામ અહરોહન હતું એમ અને પાછળથી જાણ્યું.

હાર્દ પંજ અહર નીચે કરેલી જોળ નિશાની ઉપર પિન લટકાવતાં તે વંત તે અહરને મધુર ઉચ્ચાર કરતું. જે જાણે જોખમ સ્વરના અહરોહવાર અને સુગંધમાં સાંભળેલા તે આ અહર ફોનના હતા. આવા મધુર અને જોક્ષ ઉચ્ચારે સાંભળી અને ઘણું આનંદ પામે. બાળકો તે તે સંજોગવા પાછળ ચાંદાજ અને અને અહરોહનની પછર જાણી નામે એમાં શી નવાજ ?

ગાળોની રમત ભાતભાતની થતી.

હાર્દ વાર ગમે તે અહર ઉપર પિન મુકી જે અહરોહવાર તે વંત કરે તે બાળો સાંભળતા અને તેના આવા ખાતલ. પિનો વધારે શાંતિ એકથી અમર એકદમ વારંવાર સમાવવાથી ભાતભાતની હમે તે ઉચ્ચાર કરાવી શકેલો. ઉચ્ચારની આ વિવિધતા બાળકને અનુકરણ કરવા મટે આરે ઉત્તેજક નિવડતી.

બીજી રમત બાવી હતી. અમુક અહર ઉપર પિન મુકવાથી હમે ઉચ્ચાર કરે તે બાળો અનાજથી ભરેર કરતાં. ચારત અવામાં જે મળે શે તેવીજ મળે આમાં આવતી. પોતાનાં અનુમાને અહર કરી દીધા પછી એક વચ્ચે તે અહર ઉપર પિન સમાવવા પિન મોકલ ઉઘાડેલો જે વચ્ચે જ વચ્ચે એક કાન થઈ જતાં. બચાવે શાન્તિ પછીતરવા હેઠાઈ જતી. અને તેની પિન જાતી તે વંતમાંથી ઉચ્ચાર નીકળેલો જે તુરત જ સ્વચ્છ તેની સાથેસાથ જેમનું અનુમાન ખરું પામું તેજ તે બાળકો તે ઉચ્ચાર મોકી જતાં અને દુલ્ખ વારંવાર તે ઉચ્ચાર રહતાં. ત્યાં તે બીજું અનુમાન કરવાની દરખાસ્ત આવતી અને તુરત જ પાછી શાન્તિ ફેલાતી.

ત્રીજી રમત બાવી હતી. અમુક અહરોહવાર વામ તે અહર ઉપર પિન મુકવાના વાર કરવામાં આવતા. એક બાળક જે ઉચ્ચાર કરે તે ઉચ્ચારવાના અહર ઉપર બીજાએ પિન સમાવવાની હતી. પહેલાં બાળકના મોઝામાંથી ઉચ્ચાર પાછાની સાથેજ તે અહર ઉપર પિન લટાવી ફેવાર બાળક પોતાની દુશિયાથી મારે મનાર હતું. આવી તરફ મોલાને પંજ બાળકથી નીચડતી. કાંઈક જે બાળકને ઉચ્ચાર અને તુરતજ તેને જોખમ પડેલો કહ્યુંમિત થઈ પડેલો. ત્યારે જરખાસ હમેજ ઉચ્ચારના અહરને મરેલે બીજા અહર ઉપર હાર્દ બાળક પિન મુકી રેતું અને જુદીજ ઉચ્ચાર નીકળેલો ત્યારે આરે દસદસ થઈ રહેતી.

અહરોહનની એક જુદી જ ભાતની પંજ રમત રમતી પંજ તે મોટા બાળો જ રમતાં.

હાર્દપરહાર જે દારમોનીમ ઉપર જે કાપથી આંખની ઘામે છે તે કાપથી અહરોહન ઉપરજ જુલ જુલ અહરો ઉપર પિન ફેરવી વંત પામે આખી હીંદીએ અને વાળે મોઝાવવાની આ રમત હતી. ત્યાં આખા વાળે વંત પામે મોઝાવવા અને સાંભળતાં તો મળ અને મડ જેવા કળો મોઝાથી કાઠન એ વિને અને કાંસ ન રહી.

આ ત્રેજા વાર અને ચિણ્ડની મુશાડને મળ. તેમની સાથે મોટી પાતો કરી અને કપું અહર ચિણ્ડની તમે કીક મુક્તિ મેલથી કાઢી છે. આનું સાંપન હોમ મો અહર ચિણ્ડની મળા મળ.

તેમણે કપું કું ચિણ્ડમાંજ નથી માનતા અને તેની મુક્તિમાંજ નથી માનતા. બાળકને રમવા મરતાં છે. જલેકવવા નહિ. રમત એજ તેમનું કુરસી ચિણ્ડ છે. તેમને મારે જે કુરસીને આન-સ્થ કરી છે તેની ક્રમના તેમને માન છે. અને તેમણે તે મેળવે છે. શીખવવા મારે જે કુરસીને આનસ્થ કરી છે તેની ક્રમના તેમને માન છે અને તેમણે તે મેળવે છે. શીખવવામાં ખાપ છે. સ્થ અને કુરસીમાં મુક્તિને આન જેનું ? અહરોહનને તમે મુક્તિ રહો છો તે મોંઝાથી ગમે પલું

માફ સારો છે. તે કુદરતી શિક્ષક જ છે. બાળકોને ફેણલાવી, બેળાવી, લલચાવી કે ધમકાવી કદી અક્ષરેફાન વાપરતાં કરવામાં આવતાં હોય તો તમે કુદિત બદર કદી સહત. પણ હું તો તે વંચ પામે બલો નથી નેમ તેનું નામ જ્યુ કદી લેનો નથી. વળી તમે અક્ષર શિક્ષણની બધા કાદવાની વાત કરો છો. અક્ષર શિક્ષણ બધા નથી પણ આ જમાનાની એક કુદરતી હાલત છે. બધા એ કોઈ દોષ તો તે બાળક પ્રત્યેની આપણી ખેતરકારી છે. ભક્તિહીનતા છે. નહિતર દુનિયામાં આટ-આટલી ગોષ્ઠિ થઈ રહી છે ત્યારે બાળકનો કોઈ પુનરી ન નીકળે કે ને બાળશિક્ષકને બાળક કોઈની મદદ વિના પોતાની જાતેજ રમતમાં મેજવી લે એવા સાધન બનાવે !

અમે હવું માફ કરો. આપ લો ઝપિ છો. આપને અમે ન સમજી સહીએ, એ સ્વાભાવિક છે, તેમજે નિમત્ત હયુ અને અમે વિચાર કરતા પાછા ફર્યા.

આવી સાચા આપણે આંગણે ફારે !

સ્ત્રીઓનું સ્વાતંત્ર્ય

સો. લીલા મુનશી

એક વાર કોઈક વાત કરતાં કરતાં ઉચ્ચાર્યું “ આ અભાગીઓ દેશ... ! ”

આ અર્થ વાક્ય મને ઘણા દિવસે કોણ મળે ક્યાંથી થાક આવે છે. ને તે વાત મિનમાં આ દેશને અભાગીઓ મનુષ્યાનું કારણ આમ કંઈક અપાએલું આંધરે છે. “ જે દેશની હાલખમ વળ ચતુર્ધાસ ખર્ચિઓ નિરાધાર ને જાનનાં પડી દોષ તે દેશને અભાગીઓ નહીં તો બીજું શું કહેવાય ? ”

આપણે બીજા જાણી વાત છોડી દઈએ ને માત્ર દેશની અર્થો વસ્તી સ્ત્રીઓનીજ વાત કરીએ. એમને જાણોમાંથી મુક્તિ ક્યારે મળે એમ છે ? “ સ્વાતંત્ર્ય એ મારો જન્મસિદ્ધ હક્ક ” છે એવું કહી શકે એવી કેટલી સ્ત્રીઓ આ દેશમાં જન્મે તેમ છે ? આ દેશમાં તો જે દુનિવર પછો પુરોના આલોની માત્ર વાતો જ કરવામાં ખરા આદર્શ વાદીઓ લેખાવ છે; અને ખરાં છવનો તો દેશ વચર આમ તેમ જાનવામાં પુરાં ધાપ છે. નવા આદર્શો, પ્રેરણા છવનો વલ્લુઓ રેવું પ્રાપ્ત ને પાવવનું નથી.

આખા મુજરાતમાંથી સ્ત્રી-સ્વાતંત્ર્યનો આદર્શ સર્જી માત્ર દશજ સ્ત્રીઓ તીકણે તોએ એક દશકામાં તો આખા મુજરાતની સ્થિતિ ફરી ભાપ એ સ્વાતંત્ર્ય ને માત્ર દશકા દ્વરવાનું, ખોલવા માલવાનું કે ખાવા પીવાનું નહીં. દેશે આ દેશમાં જ્યાં મુઘલપટમાંથી તીરછી આંખે નેવાની દુનિવર સ્ત્રીઓને પડી દોષ. જ્યાં સગા ભાઈની માથે જનુ વાત કરવાને માટે માસરીઆની રમત લેવી પડી દોષ; અને જ્યાં પુરોનું વધેલું, વાસી કે દાડું ખાવાનો માલ દહુએ લગાખમ એવી દશકા પદોમાં માલતો દોષ ત્યાં તો એવા સ્વાતંત્ર્યનો માટે જનુ પ્રપાસ કરવો પડે. જનુ એનો અપ નવાનંજ નથી. એનો માત્ર દેશમાંથી માલુસ જાનવાની વાત છે. ખરા સ્વાતંત્ર્યનો અર્થ તો હુલા પ્રકારનો છે. એ સ્વાતંત્ર્ય તો માલુસને પોત્ત રીતે સારામારતો સ્વતંત્ર વિચાર કરવાનો અને બીજાને દાનિ કરી ન દોષ ત્યાં પોતાના વિચાર પ્રમાણે વર્તવાનો હક્ક આપે છે. આનુ સ્વાતંત્ર્ય તો નિર્ભય રીતે પ્રાપ્ત કરવું જ રહ્યું. પડી તે પુરુષને દોષ કે જાણે.

સ્ત્રીઓને સ્વતંત્રતા મળે તો તેઓ તેઓ દુરુપયોગ કરે એમ કેટલાકો કહે છે. જ્યાં સ્ત્રીઓને ખારી છુટ છે ત્યાં તેઓ અર્થો તેઓ દુરુપયોગ કરે છે ? એકની માનવતા જ્યાં એવી છુટ નથી

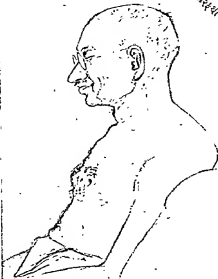
હોતી તેનાથી ઉતરતા પ્રકારની છે કે ચઢતા પ્રકારની. જેટલાં ચઢતા અને કાવરતા આ દેશના સ્તીર્થમાં જરૂર છે તેટલા આજના કોઈ સ્વાતંત્ર દેશની સ્તીઓમાં જરૂરો ખરા ! માત્ર સ્તીઓના નહો પણ પુરુષોમાંએ દરજ્જામાંથી મુક્તિ મેળવવાના જેટલા બદાના આ દેશમાં સૌવાય છે, નાના કે મોટા પ્રસંગોએ નીર્ભયતાથી ખસી જઈ જીવને માથે બધો ભોતો મુકવાની જે ઉતાવળ આવશ્યક દેશમાં દેખાય છે તે સ્વાતંત્ર્યના લાભવાળા દેશના પુરુષોમાં ક્યાંયે દેખાતો ?

ત્યારે ત્યાં માટે જ્યાં સ્વાતંત્ર્યને નામે-ખાસ કરીને સ્તી-સ્વાતંત્ર્યને નામે બહો છે ? કોઈ પણ વસ્તુનો દુરુપયોગ ક્યારે થાય ? જે વસ્તુ પોતાની છતાં પોતાની પાસે ન હોય તે વસ્તુ માણસને અને તેમ કરીને મેળવવાની હચ્છા થાય, ને તેમ કરતાં કોઈ માર્ગ શૂંચે પણ ખરા એજ વસ્તુ પોતાની પાસે હોય ત્યારે માણસ એવો નક્કરો ઉપયોગ કરવાનો કાગ્યે જ વિચાર કરે છે. ધરના ખારણા બધ હોય ત્યારે ઘરમાં બેસતાં માણસને અકબાચલ આવે છે, પણ ખુશી હોય અને જ્યાં આવવાની છુટ હોય ત્યારે વગર કારણસર કોઈ ઘર બહાર જાય છે ખરું !

પ્રમાણિક નિર્ધારતાનો ગુણ સ્તીઓએ કેળવવો જ રહ્યો.

સમગ્રી રાષ્ટ્ર સુવિચારીના આગામી
 બીજા કાગળે મુજબની માનવ
 શ્રીમદ્ ગાંધીજીના આગામી આગામી
 ભરપૂરો સન્માન સન્માન

ગાંધીજીના આગામી આગામી
 આગામી આગામી આગામી
 આગામી આગામી આગામી

ગાંધીજી
 ગાંધીજી

ગાંધીજીના આગામી આગામી

કેટલાક પત્રો

નોંધ:—

કેટલાક પત્રોમાંથી તારવ્યું છે આ લેખ પ્રસિદ્ધ કરતાં હું હંમેશાં અચકાતો છું; કારણ આ પત્રો સતત મનનને પરિણામે લખાયેલા નહતા, પણ ૧૯૨૭ના નવેમ્બર તથા ડીસેમ્બર માસનાં નવજીવન વાંચવાથી તથા ગાંધીજીની આત્મકથા અને તેની પ્રસ્તાવના વાંચવાથી હૃદયમાં અમુક ભાવનાઓ થઈ; આ ભાવનાઓ ગાંધીજીના અસહકાર વળતેના ‘નવજીવન’ તથા તેમનાં બીજા પુસ્તકો વાંચવાથી થયેલી નહિ; આ ભાવનાઓથી હૃદયને થયેલા વિચારો વડે જીંદગીને નવી દૃષ્ટિએ લેવા માંડી અને તે વિચારો ૧૯૨૮ના વતનુચ્ચારીથી મેં મુઢીમાં લખાયેલા આ પત્રોમાં મુકાય છે. આથી પત્રોના વિચારોમાં ક્યાંય હોવાનો પુરો સંભવ છે. મારી તો આ પત્રો પ્રસિદ્ધ કરવાની હજી ખૂબ ઈચ્છા થતી નથી, પણ જે સ્થિતિ પર આ પત્રો લખાયેલા તેના આગ્રહને વધ થઈ તેમાંથી તારવીને આ લેખ પ્રસિદ્ધ કરવાનું મેં કમઠું છે. આમાં દર્શાવેલા વિચારો કદાચ મારા તરફથી ખૂબ હોય, પણ લખ્યા પછી એક વર્ષે તેમ ન લાગવાથી તેને છપાવવાની હિંમત કરી છે.

(૧)

“સત્યના પ્રયોગો” અંગ્રેજીમાં મળ્યા છે. “The Story of my Expts. with Truth” “Autobiography” કરતાં વધારે ચોક્કસ છે.

(૨)

ગાંધીજી વિષે મારો પ્રેમ વધતો જાય છે; અને તે અચરજની તરીકે દેખાય છે. તેમનામાંથી હું પ્રેરણા મેળવી રહ્યો છું અને તેમના તરફથી વધુ મેળવવા પ્રયત્ન કરી રહ્યો છું.

(૩)

સત્ય-પ્રેમ-અહિંસાને જનજીવમાં સુકવા પ્રયત્ન કરી રહ્યો છું. આ પ્રયત્નો કોઈવા અધરા છે તે ગાંધીજીના સત્યા ગુણાંતથી સમજાવ નહિં; પણ જરા પ્રયત્ન કરવાથી સમજાય છે. સારી દુનીયા માટે એક પ્રેમ ધરાવવો-અને માતાનો બાળક પ્રત્યેના પ્રેમથી પણ ઉચ્ચ કોટિનો-એ ગાંધીજીને સાધ્ય છે. બીજા કોને હશે ? ગાંધીજીમાં હું કૃષ્ણ-સુદ અને કાઈસ્ટ જોઈ રહ્યો છું. તમે એકજ હતા, છે, અને રહેશે. મને તે ગાંધીજીમાં દેખાય છે; આ અંધ શ્રદ્ધા નથી પણ મનનનું પરિણામ છે. મારી નજાણાઓ તથા દુર્ગુણો મને તેમની પાસે જતો અટકાવે છે, પણ મને તેની ક્યાં ઘરકાર છે ? તેમનો પ્રેમ મને બચાવવાનોજ એટલો મારે તો પ્રયત્ન કરવાનો.

(૪)

ગયા પત્રમાં મેં તને લખ્યું કે મને ગાંધીજીમાં કૃષ્ણ, સુદ અને કાઈસ્ટ દેખાય છે, તે પહેલાંના પત્રમાં મેં તેમને જમણુરૂ કહ્યા હતા. આ પત્રમાં તે વિશે સ્પષ્ટ વિશ્લેષ જણાવવા માંડ્યું છું. ગાંધીજી અવતાર છે-નહિં-કેણ શકે-નહિંશક શકે તેની મારે સ્પર્શ કરવી નથી. તે મારી શક્તિની બહારની વાત છે. વળી તેઓ સાધારણ મનુષ્યમાંથી આ દિશતિએ પહોંચ્યા છે જ્યારે ઉપર કહેલા ત્રણ મહાત્માઓ-અવતારો પહેલેથીજ વધુ ઉચ્ચ કોટિના હતા. વળી ગાંધીજીમાં હજી કદાચ અપૂર્ણતા એઈ શકાય તેમ છે. મને તે દેખાતી નથી. મારે તે યોગ્યથી પણ નથી. મારે તો ફક્ત “તેઓમાં મને કૃષ્ણ-સુદ અને કાઈસ્ટ દેખાય છે” એવું કેમ લખું છું તે સ્પષ્ટ કરવું છે; તે સિદ્ધ કરવું કે સાબીત કરવું તે કામ મારા મન ઉપરાંતની વાત છે. તેમને “અવતાર” હું કહેતો નથી; તેમને જમણુરૂ મારે સ્થાપવા નથી; તેમનાંમાં જે મને દેખાય છે તે મારે તને કહેવું છે.

હવે તેમનામાં “કૃષ્ણ” ક્યાં છે તે કહું. કૃષ્ણનો સરોયો હું સમજતો છું તે પ્રમાણે “કર્મ”નો છે. બીતાનો આ સરોયો કૃષ્ણના સંદેશાનું તત્વ છે. ગાંધીજીથી વધુ મોટો કર્મચોરી મેં જોયો નવરૂનો નથી.

સુદ શબ્દ અહિંસા સાથે મળી ગયેલો છે અને અહિંસાનો અર્થ ગાંધીજીથી વધુ સારી રીતે કેવળ સમજાવી શકે ? તેમનાથી તેનું વધુ વચાર્થ પાલન કરેલું છે ? અહિંસાનો સરોયો દુનીયાને તેઓએ સૌથી ઉત્તમ રીતે આપ્યો છે.

ઇંદુજિસ્ત એટલે પ્રેમ; અને જેમ સુદમાં પ્રાણી માત્ર પર દયાભાવ રહ્યો હતો તેમ ઇંદુ તેવોજ ઉચ્ચ અને વિશ્વમય પ્રેમ હતો; ગાંધીજીમાં આ વિશ્વમય પ્રેમ વિશ્વમાન છે અને ઇંદુના પ્રેમ^૧ તેઓ અને એટલોજ તે શુદ્ધ છે.

૧ અહિંસા પ્રેમ વિના દોષ નહિં તથા પ્રેમમાં અહિંસાને અવસ્થ રહ્યાન છે તે આ સમ્પત્તી વખતે ખાનમાં રાખ્યું હતું.

સત્ય (કર્મ), અહિંસા અને પ્રેમ અથવા

સુવાચાલિ થશે ધર્મ: ।

અહિંસા પરમો ધર્મ: ।

Love is God.

આ ત્રણે તેમનામાં પ્રત્યક્ષ છે. આનો તેઓ ઉપદેશ કરે છે તેટલુંજ નહિં પણ હિંદવીમાં અપૂર્ણ રીતે સુકવાનો તેમણે પ્રયત્ન કર્યો છે અને મારા હૃદયને તે પ્રયત્ન સફળ થયો લાગે છે.

જેનામાં આટલું બધું છે તેની અપૂર્ણતા મારા જેવાથી કેવી રીતે જોઈ શકાય? ઉપરરૂપથી અને તે જેવાની ઇચ્છા પણ નથી. આ કરવા જતાં હું “વમઝ”માં પડત. તેમની રાજકીય પ્રીયમુદ્રી-આમાલક પ્રીયમુદ્રી તપાસવા હાલ ઇચ્છા નથી.....હા, હું કમ્બુક કહે છું કે સ્વુદ સરીરને લીધે તેમની સક્રિયને હલ હોય છે પણ તેવી સીમાઓ મારે શા માટે બાંધવી? હું તો બહાલ થવા ઇચ્છુ છું એટલે મારે તુલના ચાને કરવી?

આ બધું લખ્યું: હવે તે પુરું કેમ કરવું? આ દૃષ્ટિએ તે ગાંધીજીને જોયા ન હોય તો જોવા પ્રયત્ન જરૂર કરવો.

(૫)

મારા વ્યવસ્થા તને હું ગાંધીજીએ લાગતો હોઈશ. પણ તેમ હોય તો પણ શું? જેનામાં ઇશ્વરનું પ્રતિબિંબ હોવાય તેની પૂજા કરીએ-અરે તેને ઇશ્વર માનીએ તો શું ખોટું? હિંદવીમાં મનુષ્યને આનંદ, શાંતિ વગેરે પ્રાપ્તિદાન જેઇએ; ગાંધીજીમાંથી અને તે ખબી રહે છે; તો હું તેમને કેવ કેમ ન માનું? કૃષ્ણ, રામ, કાશ્યપ, શુદ્ધ, મહામહા બધા મનુષ્ય મનાયા છે, કેવ પણ મનાયા છે. ગાંધીજીને જેવા માનવા હોય તેવા માનવાનો મારો હક છે. બીજાઓને મનાવવા હું પ્રયત્ન કરવાનો નથી.

(૬)

હું ગાંધીજીનો ભક્ત છું પણ દરેક વાત તેઓ કહે છે તે સત્ય છે એમ માનવાનો નથી. તેઓ કહે અમર નહિં પણ સત્ય સત્યજ રહેવાતું; પણ જે વાત સત્ય વરીકે હૃદય સ્વીકારે છે અથવા અનુભવથી સત્ય લાગે છે તેવી બધી વાતો અને ગાંધીજી વચ્ચેથી મળી છે.

મારા મનથી ઇશ્વર અને શુદ્ધ શબ્દો લગભગ એકજ અર્થવાળા છે; વિવેકાનંદે સુરને ઇશ્વરનું પ્રતિબિંબ કહ્યા છે. ખ્રિસ્તિ ધર્મમાં બગાડસુરને ઇશ્વરનો પુત્ર કહ્યો છે.

જે દિવસે ગાંધીજીને શુદ્ધ વરીકે સ્થાપવા લામક બનીશ તે દિવસથી મારી હિંદવીને ધનબાબ્બ માનીશ.

(૭)

મોટા વખતપર ઇશ્વરના અવતારો ઐતિહાસિક બન્યાં. નથી જોમ ગાંધીજીની માન્યતા જોઇ તને હદાચ નવાઇ લાગશે. ગાંધીજી આ વિષયપર પોતાના વિચારો સ્પષ્ટ કરે એ ઇચ્છવા જોમ છે. પણ એ તેમ ન સાચ તો મારે મારા વિચારો સ્પષ્ટ કરવા જોઇએ. આ પત્રમાં તેમ કરવા પ્રયત્ન કરું છું.

મેં લખ્યું હતું કે મને અત્યારે ગાંધીજીમાં ઇશ્વર દેખાય છે. અને આદ્ય આવે છે કે મેં જોમ પણ લખેલું કે આપણામાં અત્યારે ઇશ્વરને સાક્ષાત્કાર જોવાની શક્તિ નથી માટે તેનું પ્રતિબિંબ જોઇ અતોય માનવાનો અને તેને માર્ગદર્શક તથા વિશ્વાસુચક ચિન્હ ગણી ઇશ્વરના સાક્ષાત્કારને માર્ગે આપણે વળવાનું.

ઇશ્વરની હીંચા આપણા બધામાં છે. આપણામાં તેજ આત્મા છે પણ ક્યુદ દેહના પદમાં આત્મા એટલો જહાઇ ગયેલો છે કે તેની શક્તિની આપણને ખબર પડતી નથી. હાંદગીનું રહસ્ય આપણને સમજતું નથી. અજ્ઞાનના પટોમાં આપણે ઘભાયેલા છીએ.

ગાંધીજીએ આ પછે ઈચ્છ્યાં છે અને તેથી તેમનો આત્મા નિર્મળ દેહમાં છે અને તેટલે તેમનામાં ઇશ્વરનું પ્રતિબિંબ જોઇ શકાય છે. દરેક જણ પોત પોતાની શક્તિ પ્રમાણે તે આત્મા-મહાત્મામાંથી પોતાને જોઇતી મઠક મેળવી છે.

હાંદગીમાં આપણે બધાં કુખ ઇચ્છીએ છીએ ! પૈસા-સત્તા વગેરેથી મળતાં કુખથી આપણને અતોય થતો નથી. વળી તેમાં સ્વાસ્થીપણું જરાય નથી. સદા સાથે રહે તેનું ચિર કુખ આપણને જોઇએ અને તે માટે આપણા બધાંનો પ્રયત્ન છે. જેઓ હજી પૈસા તથા સત્તાની શક્તિમાં માને છે તેઓ તે મેળવવા માટે મહેનત કરે છે.

કાળે કરીને-કદાચ એકથી વધુ હાંદગી પછી સમજાય છે કે આ સત્તા કણ-ભંગુર છે; લડન બનાવથી છે. આપણે તેને મારા કહેતાં શીખીએ છીએ અને પૈસા-શીર્તિ-સત્તાથી અસતોય થાવી “ બીલું કાંઠક ” મેળવવા પ્રયત્ન કરીએ છીએ.

આ સ્થિતિમાં આપણને લાગે છે કે હાંદગીનું રહસ્ય સમજ્યા વગર કશું મળે તેમ નથી. તેમ કરવા પ્રયત્ન સમજાય છે કે—મનુષ્ય સેવા-પ્રાણીમાત્ર પર અસીમ પ્રેમનો (હતા તથા નહિ) માર્ગ ધોળી હતમ છે અથવા તો સર્વમાફી થઇ શકે તેવો માર્ગ છે. આ સ્થિતિએ પહોંચતા આપણા દુર્ગતિ, નાનકાપણો, અને વહેમો (વહેમ સમજેના અર્થે વિચાર્ય છે. પૈસાના પ્રતાપમાં માન્યતા તે પણ વહેમ) સાથે ગણી લડાઇએ લડતી પડે છે. ઉંચે આપણે વિજયી થઇએ છીએ અને પછી જોમ લાગે છે કે આ બધાં કરતાં હાંદગીનું રહસ્ય સમજતું તેજ મેળવવા જેવી વસ્તુ છે, તેને માટે સત્યનું પાલન આવશ્યક છે. આ ગાંધીજીનો માર્ગ છે અને તેઓ તે રસ્તે ગયા છે; એટલે મને તેમનામાં ઇશ્વર દેખાય છે.

ગાંધીજી ભવિષ્યમાં અવતાર કે જગત્સુરૂ લેખાય તેમ ઇચ્છતો નથી. પણ વીરપૂજન મનુષ્યનો એક સમુદાય છે. ગાંધીજીને માર્ગે ચાલનારાઓમાં જે તેટલું બળ હોય તે આ મહાત્માનું તેજ હુનીઆના ઘણા અંધકારવાળા સ્થળોમાં ફેલાવી શકે અને તેઓ કેટલાકને દેવદૂત જેવા લાગે. વળત જતાં કવિ અને કલાકારની કદપનાશક્તિ અને જરા જુદું સ્વરૂપ આપે અને મહાત્માને ઇશ્વર બનાવે. વાલ્મિકિ ભક્ત, કવિ અને રૂપિ હતા અને તે કવિ-રૂપિઓનો તે હક છે. હુનીઆને સીધા રસ્તે દોરવા પ્રયત્ન કરવો તે તેમનું કર્તવ્ય. કલાના નિયમો રચનાત્મક કદપનાનો ઉપયોગ થાય એટલે રામ ઇશ્વરી અવતાર અને, વાલ્મિકિના બનાવની હું ચર્ચા કરી શકું તે સ્થિતિમાં નથી.

રામ મોટા કે કૃષ્ણ મોટા તે પ્રશ્નનો જવાબ હોય નહિ. બાન્નેને ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર થયેલો એટલે તેમને ઇશ્વર માનવામાં તથા પૂજવામાં હું પુણ્ય સમજું છું.

જો કોઈ નિરંજન નિરાકાર ચામને પૂજે તો હું પણ તેમાં ભેદાઈ અને મનુષ્યનો કલાત્મક આત્મા તેને આકાર આપવા ઇચ્છે અને તે મૂર્તિ-ચિત્ર પાછળ સ્થિતી ભાવનાઓને પૂજે તો તેમાં પણ હું ભેદાઈ. અને તે ઇશ્વર ઐતિહાસિક હતા. આપણા જેવા મનુષ્ય વચ્ચે વસતા હતા તે પણ હું માનું છું. કારણ ઇશ્વરનું પ્રતિબિંબ દરેક મનુષ્યમાં છે. કોઈકમાં તે દેખી શકાય છે, મેહું જેવા નિર્મળ દર્શણ ભેદાઈ.

હું કારદામદિરથી શુક્રવારે ધેર ચર્ચિત્વારે જા પેટી ચોકવતાં હતો. ઘણા માણસો બાલુભાઈને મળવા આવ્યાં હતાં. સુરજ માથા પર ચડ્યો છે. તાપ ખુબ પડે છે. તે વખતે જમે આશુ, આરામ લીધો. સુરજ મદારાજ કોઈને મળવા જતા ના હોય. પછીએ પોતાના માથા તરફ જતાં હતાં. મીલોના બુંચળાં બોલતાં હતાં. માણસો રસ્તા પર આવે તેમ જતા હતા. એવા સમયમાં બાલુભાઈને વીદાય દેવા માટે ઘણા માણસો આવ્યાં. જે બાલુભાઈને ચાંલ્યો ક્યો, દાર પેરાઓ, નાળીએર આશુ, ઘણા ઉમંગદાથી બાલુભાઈ મોટા માણસોને પગે લાગતા હતા. મોટા માણસો તેમને ઘણી આશીર્વા આપતા હતાં.

મોટર આવી બાલુભાઈ પગે લાગીને મોટરમાં બેઠા. ઘણાના મનમાં ચલું કે દવે તો જવાના. મોટર ચાલી. કોઈ શક લઈને જાય છે. મોટરના બુંચળાં ભોં ભોં વાગે છે. ગાડીવાળા કહે બાલુ પસો. આ બધાની વચ્ચે ઘડીને બાલુભાઈ રોસન પર જાય છે. મોટર અમને સુખી બીજાને તેડવા ચલ. અમે આગળથી માણસ મોકલ્યો હતો. આઈ માસ્ટરે રીફાટ માગી ત્યારે નદુભાઈ એ કહ્યું કે અમે આગળ માણસ મોકલ્યો છે. તેની પાસે છે ત્યારે આઈ માસ્ટરે કહ્યું હાથ આવો એટલે નદુભાઈ ગયા પણ માણસને કોયો નહી એટલે પાછા આવ્યા. બીજા રીફાટ લઈને અમે અંદર ગયા. અમે આમતેમ કરતા હતાં ત્યાં બાની મોટર આવી. ધીરે ધીરે માણસો આવ્યાં. કોઈએ બાલુભાઈને દાર પેરાઓ. કોઈ કહે કે બાલુભાઈ કમળ લખને. એવી રીતે ઘણાએ તેમને આશીર્વા આપી. એટલામાં બાલુભાઈના બીજા આવ્યા. એમની નેડે બાલુભાઈએ ખુબ વાતો કરી. એટલામાં સવિતા બેન આવ્યા. એમની નેડે ખુબ વાતો કરી. ત્યાં ગાડીની મીસેટરી વાગી એ વખતે જવાના મનમાં શુંએ ચલું હતો. ઘણાની આંખમાં પાણી આવ્યાં. કોઈ કહે ઘણી મરુનિ નેડેલા આવળે. સુરજાઈની આંખમાં પાણી આવ્યા. જા કહે ચાલ સુર. સર્વિતા બેન કહે કે તે મારી નેડે આવશે. ગાડી ઉપડી જવા આવળે આવળેની છુમે પાડતાં હતાં. ગાડીને ધીરે ધીરે ચાલી. ગાડીમાં પથારી કરી. બાલુભાઈ એમના મીત્રો નેડે પતા રમવા મડ્યાં. ખુબ વખત સુધી રમ્યા. ત્યારે થાક્યા ત્યારે નાળીએર ફેલી ખાવા લાગ્યાં. એમ કરતા વડોદરાનું રોસન આવ્યું. હૃષ્ણલાલભાઈ બાલુભાઈને વીદાય દેવા માટે આવ્યા હતા. હું અને મોમીલાલ મામા રોસન પર ફરવા લાગ્યાં. ત્યાં

ચાલીની સંમિતી થાય એટલે અને ગાદીમાં બેસી જ્યાં હું નીકળે આવીન થઈ. અને ખગરે ના પડી કે રાત્રી ક્યાં જતી રહી. આતમગતમાં જાગૃત બાબતું, હાં ગાદી ઉઠી રહી. અને હાં આ પીધી. ઘણું બેમવાવવા ઘણું બેમતા હતો. ત્યાંના કેળાં વખતુલ છે. અને ત્યાંથી કુંવર મુખ્યવાર નામનું બાપું લીધું. હાં પક્ષીવાર પુષી ગાદી ઉઠી રહી. ચોડીવાર જગી ગાદી ચાલી, આગળ ધણુ સારા સારા દેખાતો આજ્ઞા હતો, હરમર હરમર વરસાદ વરસતો હતો. અને આજુને પુછતું બાપ આજે ક્યાં જાય છે. ત્યારે અજુએ કહ્યું મેમજા. આતું સંભળીને અમને થઈ હતું બાબતું. એમ કરતાં માંદેગાઢ બાબતું. અને ઉતર્યાં. સામાન લઈ અને બહાર ગયાં. ત્યાં ગાદી કરી સામાન મુકાવે. ત્યાં અર્પણાગ્રામ અમને લેવા આવ્યા. અને ટેકરી કરી મેઘાભાગી ત્યાં ગયાં. ત્યાં નાંદીને આ પીધી અને આરામ લીધો. અગીઆર વાગે આવા ગયાં. ત્યાં ઉપર ઉપરી ટેમ્પિંગ આવતા હતા. અને આ પીધી. ચોડીવાર પછી અને ફરવા ગયાં, એ દીવસે અને હૈન્લીગર્ડન ગેરે. પછી બાહુતનાથ ગયાં. એ સરસ છે. અને ઘેર અજુનાં ત્યારે રાત પડી ગઈ હતી. ભોજન કરીને અને સુઈ ગયા. બીજા દીવસનું સવાર પડ્યું. અને તે દીવસે એથેથોમર ગેરવા ગયાં. ત્યાંથી નવો ચોપાદી ગયાં. મંત્રગવારે યાંને અને બાહુતનાથની સીમર લેવા ગયા.

તે પછી નાતી છે. બાહુતનાથની કેળીન બેસ. અને સારથાભાગીને ત્યાં ગયાં ત્યાં અને આપું. એમને અંતીનું પાપું આપું. અને સારથાભાગીએ રૂમગ આપે. બીજા દિવસનું પ્રભાત પડ્યું. અંદ પેલાના મીંચને મળવા જતો ના હોય. એ દીવસ તે બાહુતનાથની જગાંની હતો. અને નવ વાગે ફેરો પાવવા ગયાં. જુ જુએમ્પાલીનું કુકાન વધે હતી. તેથી જાજ આવ્યાં. ફેરોથી અને પોલામ્પીઆર વાગે ફેરો પાવવા ગયાં. ત્યાંથી અને સીમર ઉપર ગયાં. પક્ષુએ બાહુતનાથની દાર પેરાવ્યા, અને જુન જાતો કરી. એથી રીતે મળેને મળી બાહુતનાથ ડેકટરી તપાસ માટે ગયા. ચોડીવાર પછી આવ્યા, પછી આ અને બાહુતનાથ સીમરની અંતર ગયાં. તે વખતે ઉપા કુમે પાડતી હતી કે બાહુતનાથ માટે માટે વીજામતથી કુદર નહીં હોયર મેઘાભાગીને કુનતાં નહીં ત્યારે અજુ કહે બા બાપ આજે, એમ એ જગાં પાડતો હતો. એ વખતે વરસાદ જુન પડતો હતો. અજુની આંખમાં આંસુ હતાં. ત્યાં ઘણા મેઘા આવ્યા હતા. સીમર પુછથી અજુવારી હતી. વળ ફરતી હતી. સીમર જુન હોયર દેખાતી હતી. સીમર આજુએ અંતરથી લેકાએ લો જાણે પર ના હોય ખાવળો રૂમ સરસ સીમરની અંતર હમરો ના હોય. એ આજુએ પેરેથી કહીએ કે અજુએ મંદાકારી બેરાક નહીં લેકાએ. એને જાણે ફેરો બેરાક લેકાએ. લો બાપજુને ફેરો બેરાક પડે. પછી સીમરનાં તે વાગવ નાકાગાગા હોય છે. સીમરને અજુ કુદર અજુવારી હતી. બાપાએ જુન જાતો કરી. અજુએ વરસાદ વરસે ત્યારે એમ મોઢર પછી અજુ માટે તાલો. એમ અજુનું કે હવે લો સાત વર્ગે મગરો એનું ખાતી જાતો થાય એટલી કરી. ત્યાં સીમરનું જુનનું વાપું. એટલે બધા નીચે ઉતર્યાં. એ વખતે બધાના મનમાં શુ થતું. આદ્યા નાકા છે તે વીજામત જાય છે. અજુની આંખ જરા ભીંધી થઈ. એમ વરસાદ વરસે જાય તેમ બાપની આંખમાંથી અંધિ ચાવ્યાં જ્યાં હતાં. ફરિયા તે પોલાના લરચેકાને લરચેકાં ઉઠાવા મારતો હતો. ફરિયાને એટલીએ ખગર નોંડતી કે આજે આ જગાંના છે તે હું ખસી કહું. ફરિયાને રોઠ ના પડે. ફરિયાને કહેરમાં હતો. અજુએ સીમર ગાદી ત્યારે જગા આંખમાંથી મોટી જેવું અંધિ ખર્ચ. અને લો એમ થતું કે હું વીજામત થઈ હોયુ છે કેનું સારું. બાહુતનાથની વીજુડ પડતા મને થતું કાગી. આપનું હતું. ચાગથી વીજુડ નોંડું પાપનું પડે એ અજુની ચાચું નહીં. બાપાએ એક કરી આંખે કહ્યું બાપુ જારી સંભળ રાખજે. એ વાગવ બેઠાં તે મન કંઈ કરીને બેઠાં. બાપા આંખમાં પડી આવ્યાં. બાપે જુન કાચનું હતું. બાહુતનાથની કોમલ લેતાં, મળતી આંખમાં પડી.

એ વખતનો દેખાવ એવો હતો કે જયાર પીચળા બધા અને તેનો માણસ હોય તોએ પીચળા બધા, બાલુભાઈની આંખ જરા બીલી થઈ. શાએ તો ખરૂંને. બાપી ડાહ્યા દિવસ વીણદા પહેલા નહીં. બાલુભાઈના મનમાં શું થતું હતું. બાલુભાઈથી અમને ઊંડાતા નહીં હોય તોએ ઊંડામાં. વીણાવત ક્યાં અને હોંડુસ્તાન ક્યાં. બાલુભાઈને મુકીને અને ઘેર આવ્યાં. એ દિવસ મને બીજાકુલ ના ગમ્યો. બા ઘેર આવ્યા પછી તો બાલુભાઈ તો ઘણીપે ને ઘણીપે યાદ આવ્યા કરે. બાલુભાઈને ખુલાય નહીં. અને એ દિવસ મહાપરાણે કાઢ્યો. મારે અને સચિતાને તો એ દિવસે અમદાવાદ આવવાનું હતું. અને સાંજની ગાડીમાં નીકળી ગયા. બીજે દિવસે અમદાવાદ આવી પહોંચ્યાં.

શારદામંદિર અમદાવાદ

ગુજરાતી ભાષાના ઉચ્ચાર વિષે કેટલીક વાતો

કુસુમ પારખીઆ.

B. A., I. C. S. (Prob.)

કોઈ પણ ભાષાના ઉચ્ચારની પરીક્ષા કરવામાં જે વસ્તુઓ ખાસ ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર પડે છે. ભાષાના ઉચ્ચારમાં યતા કોટો પારખવાની ત્રીજ સંજિત એ પહેલી જરૂરીયાત, અને કોઈ પણ પ્રકારના પદ્ધતિ વિનાનું મન એ બીજી. પહેલી જણાવેલી સંજિત સ્વાભાવિક કે કેળવણીથી પ્રાપ્ત કરેલી હોઈ શકે, જો કે સ્વાભાવિક રીતે તોફાળુ સંજિતવાળી કલેન્ડરિયને પણ વિવિધ ભાષાઓના સૂચક સાંભળવાની અને તેના ઉચ્ચાર કિતમ રીતે કેળવવાની આવશ્યકતા હોય છે. બીજી જો જરૂરીયાત જણાવી છે તેના આધાર મુખ્યત્વે કેળવણી ઉપર નથી રહેતો. ને તો સદાજ હોઈ યકે. કારણકે મનમાં એક પ્રકારનો પદ્ધતિ પ્રવેશ કરે તો તેને જરૂરિયાતથી કદાચવાતું લગભગ અસંભવ્ય થઈ પડે છે. ઉપર બતાવેલા કારણોને લીધે ભાષાના સૂચકની પરીક્ષા કરવામાં તદ્દનજ નિષ્પક્ષતાની મનની અગત્યતા સ્પષ્ટ થાય છે. એ તો માનસશાસ્ત્રથી પુરવાર થયેલી વાત છે કે ઘણી વાર આપણે કદાચ કરેલી હોય તેથી અમુક વસ્તુનું અસ્તિત્વ આપણે માની લઈએ છીએ. સામાન્ય તરીકે કોઈ એક બાબતી વિવાદો "Speech" એ અંગ્રેજી શબ્દમાં થયે અક્ષરો (syllables) સાંભળી શકે છે. પણ ખરું જોતાં અંગ્રેજ તો માત્ર એકજ સાંભળે છે.

આ જો મુખ્ય વસ્તુઓ ધ્યાનમાં રાખ્યા પછી સાધારણ રીતે કોઈ પણ ભાષાના ઉચ્ચારની પરીક્ષા કરવાનું કામ સહેલું ગણે છે, જોકે ગુજરાતી ભાષાના ઉચ્ચારનો અભ્યાસ કરવામાં આપણને જે મુશ્કેલીઓ નડે છે. પહેલી તો એ કે સંસ્કૃત ભાષાના મૂળાક્ષર-જોના ઉપરથી ગુજરાતી ભાષાના મૂળાક્ષરો રચાય છે તે ગુજરાતીમાં ઉચ્ચારતા બધા મુંઝે માટે પુરતા નથી. અને કેટલાક તદ્દન વધારે પડતા છે. અને બીજી મુશ્કેલી તો એને એકસર ગુદ મુજરાતી ઉચ્ચાર કહેવા એ મહાન પ્રયત્ન વિશે છે. જે પહેલી મુશ્કેલી બતાવી છે તે કોઈ માત્ર ગુજરાતી ભાષાનેજ નથી વડતી. જે જે ભાષાઓ પાસે ઉચ્ચાર દર્શાવવા માટે લેમના પોતાના મૂળાક્ષર હોતા નથી તેમને આ * મુશ્કેલી નોડેજ. અંગ્રેજી ભાષાના મૂળાક્ષર લેટિન ભાષામાંથી લીધેલા છે. તેથી તેમાં પણ આજ તુડી નડે છે. અંગ્રેજી ભાષામાં ત્રાર સ્વરો હોય છે. પણ તે દર્શાવવાને લેટિનના "a", "e", "i", "o", "u", એટલા ફક્ત પાંચજ સ્વરોથી એ બધા માટે કામ ચલાવી લેવું

પડે છે. દાખલા તરીકે “ a ” બદલે તેનો કાંઈ ચોક્કસ ઉચ્ચાર નથી. એ તો કાંઈ પણ નિયમ વિના બલકાવા ફરે છે. “Fist” એ શબ્દમાં “a”ના ને બવાજ સંભળાય છે તે “ first”માં “a” કરતાં તદ્દનજ સુદો પડે છે. બદલેનોમાં “ x ” જેવા અક્ષરો તદ્દન વધારે પડતાં લાગે છે. “ c ” પણ વિના કારણનો છે. અને તે ઉપરાંત તેની બીજી પુરી એ છે કે તે અમુક સમયે “ k ”નું જા પડાવી પડે છે. ફારસી, ઉર્દુ અને ચોક્કસ સ્થળ પહેલાંની તુર્કી ભાષાના મુશ્કાર અંગ્રેજીક ભાષામાંથી લેખિયા છે. અને તેથી આપણા જેવીજ-પુરતા મુશ્કારોની જાણ અને ઠેસાકાનું નિર્ધારકપણું-એ એ સુધેલીઓ. તેમને પણ બોજવળી પડે છે. અન્યતાની ભાષાના સ્વતંત્ર મુશ્કાર છે નહિ. સંસ્કૃત મુશ્કારોને, ચોક્કી કીણી બાળતોમાં ફેરફાર કરીને રહેવા દીધા છે. અને તેનું સ્વાભાવિક પરિણામ એ બાબતું છે કે અનેક દાખલામાં આપણે ને બે ખાખીસ ઉપર અક્ષરો તે જોવામાં આવે છે. દાખલા તરીકે ભેષ્યમે તે ક, જ, લઘભગ નકામાં પડે છે. વળી “ યેસાભાઈ ” મનિ “ d ” અને “ ખેડ ” એમનિ “ d ” અને ઉચ્ચાર કરીએ તો આપણને-બહેને પછી આપણી કલ્પેન્ડિય તાલ્યુ ન હોય તોયે-ફેરજ અણુરો. આ મને તદ્દન જુદા ઉચ્ચારો હોવા ખતિયે અન્યતાની ભાષામાંના “ d ”ને એકસાનેજ બનેલી ફરજ બાળવળી પડે છે. હિંદી ભાષાના મુશ્કાર પણ સંસ્કૃતમાંથીજ આવેલા છે. તેથી તે ભાષામાં પણ આજ સુધેલીઓ નહે છે. ખતિયે આ “ જ ” શબ્દની મુશ્કેલી “ જ ”ની નીચે એક ટપડું મુકીને દુર કરી છે. દાખલા તરીકે “ જલ્દા ”. ફારસી ભાષામાંથી આવેલા કેલાઃ મુશ્કારો ને હિંદીમાં લેવાયા છે તેની પણ મુશ્કેલી આવી રીતેજ દુર કરવામાં આવી છે. દાખલા તરીકે “ જ ” અને “ જ ”, પહેલો સંસ્કૃતમાંથી લેવાયેલો છે તે બેશબ્દ (Bi-nabial) અને બીજો ને ફારસીમાંથી લેવાયેલો છે તે દંતાબ્દ (Dento-labial) છે.

સંસ્કૃતમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી જેટલી હિંદુસ્તાની ભાષાઓ છે તેમાં બંજાળી ભાષામાં સંસ્કૃત મુશ્કારોની નિર્ધારતા સહીધી વધારે અણુાય છે. બંજાળી ભાષામાં “ જ ” એજ નહીં નવી શબ્દમાં જ અખાયેલો હોય ત્યાં તેનો ઉચ્ચાર “ જ ” કરવામાં આવે છે. આથી સંસ્કૃત શબ્દ કુદાચન બંજાળીમાં કુદાચન રીતે ઉચ્ચારાય છે. આજ પ્રમાણે દાખલા જર્મન, ફ્રાંસીસન, રૂય જેવી ભાષાઓમાં અને છે. ત્યાં “ v ”નો ઉચ્ચાર અંગ્રેજીમાં “ f ” જેવો કરવામાં આવે છે, બંજાળી ભાષામાં “ જ ” અનવાજા આવે છે, પણ તેનો ઉચ્ચાર “ જ ” કરાય છે. વળી જ, જા, જ, એ ત્રણ અક્ષરોના ઉચ્ચારમાં આ ભાષામાં આવે કાંઈ ફેર અણુાય છે. ત્રણ અક્ષરો સરજન કરખી જ રીતે-અન્યતાનીજા જ અને જા એ જેવી વર્ગેલા ઉચ્ચાર થાય છે. ગરહી ભાષામાં પણ સંસ્કૃતમાંથી લેલીના લેખિયા મુશ્કારોની અપૂર્ણતા અને નિર્ધારતા પુરાવાર થાય છે. એક જ અક્ષર દંતાબ્દ જ અને પૂર્વન જ બેનું કામ સારે છે. જ માં પણ જાણી એજ પડાવી છે. કેટલીક વાર એ એકના એક શબ્દમાં અર્થની કિલતો પ્રમાણે ઉચ્ચારમાં પણ એક કરાયે પડે છે. જાર એટલે વાસ અને જાર એટલે (j) ગારનો આંકડો એ બને અખાય સરખી રીતે પણ ઉચ્ચાર જુદા હોય છે.

ગણ સંસ્કૃત ઉચ્ચારો વિશે આપણી ખાતી નથી અને તેથી અમુક ઉચ્ચાર ચોક્કસ પડે છે એ કહેવું અમર છે. જ્ઞ નો અન્યતામાં ઉચ્ચાર ‘કે’કારથી કરવામાં આવે છે, ને હિન્દી અને બંજાળીમાં ‘કે’કાર કરાય છે. ‘જ્ય’ એ શબ્દના ઉચ્ચારમાં એક અણુમાં આવે છે. અન્યતામાં એ કે-કેવાળો છે પણ હિન્દી બંજાળીમાં કિ-ક વાળો ખતી જાય છે. જા એ અક્ષરોનો ઉચ્ચાર બદલે તો મરાઠીમાં તે જ્ઞનજ્ઞ એની બેકસીધી મનેલો અણુાય છે, ને હિન્દી અને બંજાળીમાં જ્ઞનજ્ઞજ્ઞ. ત્યારે અન્યતામાં જ્ઞનજ્ઞ કરાય છે. હવે આ સંજોમાંથી કોનો ઉચ્ચાર શુદ્ધ સંસ્કૃત

પ્રમાણિ છે તે પુરવાર કરવા માટે આપણી પાસે કંઈ સાબત નથી. કારણ કે નવા સંસ્કૃતમાં તે જાતી રીતે બોલાતો હતો તે વિષે આપણે અજાન છીએ.

ગુજરાતી ભાષાના ઉચ્ચારોની પરીક્ષા કરતાં કોને યોગ્ય રીતે શુદ્ધ ગુજરાતી ઉચ્ચાર મળ્યો એ મહત્ત્વ ગુરુત્ત્વ બંનેમાં પ્રથમ પાંચ થાય છે. હિન્દુસ્તાનમાં આટલી નથી બાબતો છે તેમાં આ મુદ્દોની હંમેશા રૂબ છે ખરી ને છતાં પણ સરખામણી કરતાં ગુજરાતી ભાષાને માથે વધારે પડતો ભોજો નબળા છે. વળી ખીજા ઘણી બાબતોએ મહા મુશ્કેલીથી આ સવાલનો નિર્ણય કાઢેલો છે, તેનું એક અનુદાસ કરવાથી પણ શુદ્ધ ગુજરાતીનું યોગ્ય ધોરણ નક્કી કરવાનું કામ નથી. અંગ્રેજ ભાષાના ઉચ્ચાર વિષે પરીક્ષા કરતાં Daniel Jones Noel Armstrong અને A Lloyd James જેવા પ્રખ્યાત ઉચ્ચારશાસ્ત્રીઓએ (phoneticians) એવું નક્કી કર્યું છે કે ઉર્મીકના દક્ષિણ ભાગમાં જોવાયેલા વર્ગ જે ઉચ્ચાર કરે તેને શુદ્ધ અંગ્રેજી ગણવા પડે. આનું યોગ્ય ધોરણ આપવાને તેમની પાસે તો કાચો છે. હવે તે માત્ર આના ઉચ્ચારનું નિર્દેશ પણ કામગીરી આપા જગતની સંસ્કૃતિનું અધ્યયન થયાનું છે. આ ઉપરાંત ઉચ્ચારના દક્ષિણ ભાગમાં જગતિપ્રખ્યાત ઓક્સફર્ડ અને કેમ્બ્રીજના વિષ્ણુશાસ્ત્રીઓ પણ આવેલા છે. હવે આજ કોશીએ ગુજરાતી ભાષાને અસવીએ તો અનેકાનેક મુશ્કેલીઓ આવીને ઉભી રહે છે. મુખ્ય તો એક નાનું કંઠનજ છે. હાલ મુખ્યત્વે ગુજરાતી સંસ્કૃતિનું અગ્ર કપી કાપા. તેથી ત્યાંના ગુજરાતીને કામ ધોરણ મળીને. ત્યાં જો કે પુરુષ બાબતો બોલાય છે પણ મુખ્ય બાબત ગુજરાતી છે. ગુજરાતીમાં મુખ્યત્વે આવાર માટે છે. પણ મરાઠી અને હિન્દી કામગીરી એટલાંજ ઉપયોગમાં આવે છે. પરિણામે ત્યાંના ગુજરાતી ઉપર તે બે ભાષાઓની ખેડી અસર થાય છે. મુખ્યત્વે ગુજરાતી બોલતા બોલતો એક બાબત પાસી, એકો મરાઠી રૂબ છતાં, પોતાની રીતેજ પુરુષ દેશીર સાથે ગુજરાતી બોલે છે અને તેથી ગુજરાતી ભાષાના ઉચ્ચાર પર તેમની કેટલીક ખેડી અસર પણ થાય છે.

ગુજરાતી ભાષા બોલતા પ્રદેશમાં ખીજું ઉપયોગી રચન અમદાવાદ છે. બાપારી દક્ષિણે તેમાં તેની ઉપયોગિતા મુખ્યત્વે એટલી છે. વળી ત્યાં નવાજ ગુજરાતી બોલે છે એટલે મુખ્યત્વે તે મરાઠી અને હિન્દીની અસર છે તેમ ત્યાં નથી. તેથી ગુજરાતીની શુદ્ધતા જાળવાય રહે છે. અમદાવાદનો હિતકામ બહુ જુનો છે. ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ અમદાવાદ એ કે પાટણ પછી બંધાયેલું જગતિ મહારાષ્ટ્રના કર્ણવતી રૂબે જગતિપ્રખ્યાત સરોધી આટું થયેલું. અહમદશાહે ૧૫૯૨ માં તેને ગુજરાતની રાજધાની બનાવી ગુજરાત સંસ્કૃતિનું મુખ્ય રચન બનાવ્યું. તે કિર્તિથી આજ સુધી તેજ રચાત અમદાવાદ બોલતી રહેલું છે. શુદ્ધ ગુજરાતીનું આ દૃષ્ટિ ધોરણ નક્કી કરવું રૂબ તો અમદાવાદનું ગુજરાતીનું ગણવું પડે.

નડીયાદ જગતિ બાપજી કેટલાક સાકારો આવેલા તેને કોઈ એટી ન રૂબા. સુરત પણ પોતાનો કામે મરાઠી રૂબ. પણ આ બંને કહેશે હાલમાં કામગીરી બાપારી દક્ષિણે અમદાવાદ અને મુખ્યત્વે કરતાં બહુ નીચાંજ ગણાય. ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ સુરતનો કામે રહ્યો થાય તેના જગતિમાં હું તો એજા. માત્ર હું કે હિન્દુસ્તાનનું મુખ્ય નંદર, મુસલમાની રાજ્ય. મરાઠી રાજ્ય, અંગ્રેજ, કમ વગેરે વેપારીઓનું વેપાર મારેલું જગતિ જગતિમાંનું મુખ્ય રચન તે બધાં ત્યાંની ભાષા ઉપર બહુજ અસર કરી રૂબ એટલે સુરતના ઉચ્ચારને શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષાના ઉચ્ચાર ગણાય નહિ. કોશીબાબતો દીપકરૂબ પણ ગુજરાતી ભાષાનું બોલે છે, પણ ત્યાં તો હાલ જુદી જુદી અમદાવાદ થયેલી ગુજરાતી બોલાય છે તેથી તે બાબત શુદ્ધ ગુજરાતી ગણી કામગીરી નહિ.

ભાષાની શુદ્ધતા નિર્ધારિત કરવામાં ફક્ત સ્થળ એકલુંજ મુખ્ય ભાગ નથી ભજવતું એમ ફેટલાહનું માનવું છે. જાતિ અને જાતિ ભેદી નેટલી ઉપયોગિતા દોષ સહે તેટલા પુરાની આપણે તપાસી ખરે એમ તેઓ માને છે. તેઓ કહે છે કે ઉચ્ચારના ધોરણ માટે સૌથી વધારે સંસ્કૃત શબ્દોની જાતિના સુજરાતીને લેવી ફેટલાહ વજાજરા નામર મુદત્તના સુજરાતીને ધોરણ મળવાનો અભિપ્રાય દર્શાવે છે. આ તેમજે ઘણો આપણે ફેટલાહ સારીને નહિં. કારણ કે આપણા મળ સાહ્યો, મુખારો, કવિયો આ જાતિમાંથીજ મળ્યા છે. આ ધોરણ કાંઈ બહુ સહીસલામતી ભરું ન મળાય. તેને ન મળવાનાં એ કારણ છે. ખરેખર એ કે નામરનું પોતાનુંજ સુજરાતી સ્થળ સ્થળોમાં સરખું નથી. અમદાવાદના નામરનું સુજરાતી અને સુરતના નામરના સુજરાતીમાં ફેર જણાય છે. ઘણા તરીકે સુરતનો નામર “આઈયા” કહેશે, અમદાવાદનો નામર “આઆ” કહે છે. બીજું કારણ સ્થળ જાતિ કરતાં ઉચ્ચાર ઉપર બહુજ અસર કરે છે, બહેને પછી તે જાતિ બહુજ પોતામાં ફેર. આ બંને રીતે વિચાર કરતાં જાણિને ભાષાની શુદ્ધતા માટે અણી એ એક પોતા પાયા ઉપર ધર બાંધવા જેવું છે.

સુજરાતી ભાષાના ધોરણસર ઉચ્ચારો નહીં કરતાં આ બધી મુશ્કેલીઓ જળાય છે. આપણી આ મધુરી ભાષાના ઉચ્ચાર નહીં કરવાના અભ્યાસમાં સુધારેલો ફાઈ જણ આ મુશ્કેલીઓની અવગણના કરી શકે નહિં. અને કમનસીમે બહુજ ઘોણ લેકિયે આ વિષય ઉપર ગંભીરતાથી વિચાર કર્યો છે. અને ઉચ્ચારશાસ્ત્રો (phonetics) અભ્યાસ સાત્તીજ દ્રષ્ટિએ બહુજ ઘોણા કમી છે. આવા સખું છું કે ઘોણાક સમયમાં આપણે આ વિષયને વિશે વધુ અભ્યાસ કરવું.

સ્વપ્નમૂર્તિ

ઃ મહાકાવ્યઃ :

જાં પું છું ક્યાં જવરતપ શમ્યે મુરછનાધી અજ પે
વ્યાપે વાતાવરણ—લહરી ચેતના જેમ ખડે;
ને દીવાની મધુરવ સરી કયોલ ઝીલ્લી ઉગરે,
જાણ્યાનતરના સકળ જગમાં એકલું શૂન્ય વાસે.

જાંખાએકી નજર મુજ છે સૌમ્ય એ દૃશ્ય છેને
ધીમા ધીમા હૃદય ધબકે જાગતો પ્રાણુ ચેને;
એવે પાંખો રજતવરણી. વિસ્તરી દેવદ્વાની
અંધારેથી જળકે ઉતરી પાયરે નેનથુતિ:

સંસારદેવી તરલ રૂપની—તેવડી યોગ માયા,
કે કંઈપેહી કવિનયનની અપ્સરા—શિષ્યછાયા ?
વા વાસંતી કુસુમકળીના આત્મની પુરયપ્રીતિ ?
ના ના, એ તો નવ કુળવધૂ—ભાવના રાગભીની.

ક્યાં એ ક્યાં હું ? પ્રણય કહી એ ? સ્વપ્ન કે સત્ય આ તે ?
ક્યાં હું ક્યાં એ ? સ્મરણ ન મળે, સત્યનું સ્વપ્ન આ છે.

૫ : ૬ : ૨૭

દેશગણ પરમાર.

હૈયાનું હેત

સનાતન જન્મરાંકર ભુવ

૨૭૧, સાદિત્ય ઉદ્યોગ સમાજ.

બરાબર રહના સ્વાસ્થ્ય આપેના ટકેરો ઘડીબાજામાં ઘણે ને એક પુવાને એક મકાનના બગીચામાં પ્રવેશ કર્યો. એ સંધ્યા પોતાના ખંડમાં ગયો, સ્વીચ દાખી ખાતી કરી ને કપડાં ઉતાર્યાં. પછી મોઢું ધોઈને જરા બારીએ ઉભો. એ આવ્યો ત્યારથી અત્યાર સુધીમાં ડોઝી જૂએ તો એમ જ લાગે કે એ કે હંડા વિચારમાં ગૂંચાયો છે. પણ, ખરે જોતાં એ વિચારશૂન્ય જ આવ્યો હતો ને હજી એ તેની સ્થિતિ તેમ જ હતી એટલું ખરે કે એની મુખમુદ્રા એટલી બધી સંખી ને દુઃખથી ભરેલી જણાતી હતી કે જોઈને એમ લાગે કે એ હંડા કુખી વિચારમાં પડ્યો છે, તો નવાઈ નહિ. એની વય પચ્ચાશિકની હતી. સરિર સ્વચ્છ ને દેખાવડો હતો. વાનમાં પૌંડ્ર ગૌરતા હતી. ઘડીક એ બારીએ ઉભો રહ્યો ત્યાં પાછળ બારણામાંથી મધુર અવાજ આવ્યો: "શિરીષ, આજ કેમ મોઢું! સર્કલ સુધી ગયા હતા કે શું! ચાલો, જમવાનો વખત ક્યારનો થઈ ગયો છે." ડોઝીસેક વર્ષની નવનુવાન કુમારિકાએ એ હપ્તે હિચ્ચાર્યા. તેણે પોણા પૂલ જેવો પોવાક પહેર્યો હતો. તેના એકવાક કોમળા હરીરતું આરોગ્ય અને પહેરવેશની રસરસિત જોઈને પણ આજે તેટલું સૌન્દર્ય તેનામાં ખીલાવતી હતી. આમૃતધુ સડીએ તો ગળામાં ન્હાનાં મોતીની માળા દેખાતી હતી તે, હાથની ચાર કીચ્છી બંગડીઓ અને આંખનાં સોનાની ત્રીણી કેમનાં ચરમાં—એટલું હતું. એણે સખેડે હિચ્ચાર્યા ને શિરીષ પાછે ફર્યો. તેણે મંડતાપી જવાબ આપ્યો: "મહારો જમવાનો વિચાર નથી."

"વિચાર વિચાર શું કરો છો? જમવું તેમાં શું વિચાર! વાહ! તમને શું ચિત્રચિત્રિતના ચોંપણ જેવા લાગે છે. ચાલો, ચાલો, મોઢું ચાલ છે." ચિત્તાર્થક સિમત સાથે બેઠાતાં બેઠાતાં બુવતી અંદર આવી.

"પણ બધાએ જતી લીધી હતી એટલે મોઢું બેઠું શું! બહુને કહી લો કે મહારે માટે રાહ ન જૂએ."

"ગાંડે જતી લીધું છે એ આપણું કહેવું સત્ય છે. પરંતુ હું આપને માટે રોજાઈ છું,

રહમતખા, મિસ્તર શિરીયકુમાર ! માટે આપની લાંબી દૂંડો પાતો જવા કો ને સીધા ખારી સાથે ચાલો " કુચલીએ મનઃક કરતાં કર્યું.

" પણ ખારી ઈચ્છા નથી ને ? " મુલાને હાથી રીતે જવાબ આપ્યો.

" હા, એટલે દરે વિચારમાંથી ઈચ્છામાં આવ્યા. સારું, તો ત્હમરે નથી આવતું એમ ને ? હવેથી ત્હમારે માટે પોસકુંજ નહિ. " એટલું કહીને કુચલી રીત્તવાનો ડેમ કરીને ત્રણટામય ચાલવા મંડી.

" અરે, પણ પ્રમોશ કહેન ! ઉઠાં તો રહે. એમાં ખારી ઉપર ખીમાઈ કા માટે જાઓ છા ! ખૂને જુન ન લામે ત્હેમાં ખારો વાંક ? " પ્રમોશ બારણામાં જમી રહી, ને જાણે રોડ વહાવે ડેમ વેમ બોલી: " હું જાતું છું કે ત્હમને સાથી જુન નથી લાગતી. ત્હમારે ન આવતું હોય એ કંઈ નહિ. " હું એકલી જમી સહસ. " કહી એ ચાલતી થઇ. શિરીયે જુન મારી: " હું જાતું છું, જવા જામાં રહે. " પ્રમોશ પાછી રહી ને બારણામાં આવીને ડિસકિસાટ કરી પડી. " કેમ, કેવો રૂબાવ જામ્યો ! "

જાને જમવા માટે ચામ્વાં.

શિરીય સાધારણ રિધતિનો ખાચુસ હતો. એનાં મત્તાપિતાને એ એકને એક પુત્ર હતો. એટલે એમ. એ. હાથી શાણખ્યો તો ખરો પણ એમનાં જનિટ વાક હોને જુદુ રહેવાં પડ્યાં— એટલે હાથી કે ત્હેની ઇન્દ્રી કુખી થઇ રહ હતી. પ્રિયિયસ પાસ થયો કે તરત ત્હેને પચાણ્યો. બી. એ. થયો ત્યારે એકદા માળામો પિતા પણ થયો. એમ. એ. તુ એક વર્ષ થયુ ત્યાં બાળક ને પત્ની જન્મે કંઈક સંજ્ઞાથી મરણ પામ્યાં. એમ. એ. જાને જર કુવાનીએ સંસારમાં સુકાચુ ત્યારે ત્હેનામાં કુવાનીનાં કંઈક જે જામં ઉઘાસ કે રસિહતા ન્હોતાં રહ્યાં. જાણે એ પેરાગી જાનીને જ દરે કમણીમાં પડ્યો હતો. અને જાતું પણ એમ જ. પેલાની કમણીને જુન જામ પેલાની પાસે શાણી માળાને બધા પિતાને મેહલી આવતો. એ પેલાના કરીય પિતાને માટે જ ક્યાનો હતો. જાકી એને ઇન્દ્રીમાં દરે કંઈક રસ ન્હોતો રહ્યો. અને એ ત્હેના કરીયના પર્તન ઉપરથી જાણ્યાં આવતું હતું. જામ રસ ન્હોતો જતાં ફુનીઆકરીની રીતે એ કમણીમાં પડ્યો હતો ત્હેનું કાચુ ત્હેનું ખાનસાન ને સંસારી હાલ હતું. એને હમેશાં એમ જ રહેતું કે હું એક જ કોઈ માયાપતું ન કહી એ ખીલું કાચુ કરી જાય, તે શિવાય કાળનો કાલ પણ સ્વાઈ ત્હેનામાં દરે ન્હોતો રહ્યો. અને ડેમીકવાર ત્હેના ચદવાસમાં આવતા બેઠાને ત્હેની મણી વિશ્વજુતાઓથી જોતું જે જાતું. જોતું જોયે, જામ પીત્તમાં સાદા રાખે, યાજ્ઞાજ્ઞ મેહા—નહિ જેવા જ કરે, પેલાના જાનનમાં જુદુ જામ ન જે વગેરે વિશ્વજુતાઓ મણાને ન રચતી.

જવાન ને કુદિસાળી કુટુંબમાં જન્મેલી પ્રમોશા જેને મેહિટ જુન કહીને ત્હેના કંઈક પ્રકારના જુનવેસરથી જીતી હતી. કુખ રું કહેવાય એ ત્હેને વચિતું કે જુદુ તો સાંભળતું જ. જાણ્યો નહિ જ. સવાલે જાનનની અને રમતિવાળ પ્રમોશા જામ એકજુસ થયે પણ એવીજ હતી. જામજાત, કુવાનીનું સાણપણ તેમ જ જામ જામ સમીકા ત્હેનામાં પૂરે પૂરે આવ્યાં હતાં પણ મરમાં તો એ એવીજ રમતિવાળ. જાત્યારે એ જુનિયર થી. એના વડેમાં જામજાત, કરતી હતી. ત્હેના પિતાએ, પેલાના પ્રાચીટ મેહરી તરીકે શિરીયને પેલાને ત્યાં રાખ્યો ત્યારથી એ જાનેને મેથી જાણ્યાં હતાં. શિરીયની નિદાતાને તે વજુવાર જામજાતને જામ જામ લેતી. હમેશાં સાથે રહેવાને લીધે શિરીય વરતો જ મહાસ મહ થયો હતો. પ્રમોશા અને શિરીયને પરિચય આવી શિરીય નિહાળે થતો થયો. શિરીયનું કુખ પ્રમોશા જોઈ કહી અને પચિજુને ત્હેના હાલમાં સહાનુજિતી પ્રજા જામજાતી જમી. શિરીયે કાલ રિવસ પેલાનું કુખ કાળને કહ્યું ન્હોતું એટલે પ્રમોશા જાણી રહી

નહિ કે એને શું કુખ છે. એને તો હજાર શિરીષ માટે જલ્દી લાવણી થઈ આવતી અને એને કોઈપણ રીતે આનન્દમાં લાવવા એ પણ પ્રયત્નો કરતી. એને વીજવવા એ રમતિયાળ બાગક જેવી થે બની જતી. એ બધાની નીચે ઉઠે ઉઠે. તેના દેવામાં શિરીષ માટે એક પ્રેમજન્યું ફૂટ્યું હતું. શિરીષના, કુખથી રીડા બની અથેલા હરણમાં આ ગિરીષ અપ્સરાની લીલા કોઈક જ વાર આદ્યતા થાવી શકતી. પ્રમીલાને આવી કોરેલા ખૂંચતી જ્યુ એ મનમાં ન લાવતી ને શિરીષને આદ્ય જનનવવા સતત પ્રયત્નો કરતી. એને એમ જ ઉમળકો આવતો કે આના હરણને કેમ શાન્તિ આપું ?

જમી રજા પછી શિરીષ પોતાના ખંડમાં આવીને જરા એકા એકની પારમાં પ્રમીલા ઉપર પોતાના ખંડમાં જળને કોઈક ન્હાતું પોટકા જેવું લઈ આવી.

“કેમ, વળી શું લાવ્યાં ? કોઈ નવું વેશ્યાન હતો.” શિરીષને પ્રમીલાએ આનન્દમાં થાવી નકરો હતો.

“કેંક એવું જ.” પ્રમીલા પોટકું હાથમાં જ રાખીને ટેબલ પાસેની પુરશીપર બેસતાં બેસતાં બોલતી.

“શું છે ?”

“એ હમણાં નહિ. પછી બતાવીશ. આજે મ્હારે હાથને એક વાતો કહેવી છે. સાંભળો ?” કેંક જાંબીરતાથી પ્રમીલાએ સવાલ કર્યો.

“હમે થે હરોજ નવા તુમા જ ઉઘાવો છે. આજે વળી વાતો કહેવાનો વિચાર ક્યાંથી ઉભો ?”

“એ મને ત્યાંથી. સાંભળો કે નહિ” તે મ્હને કહો.”

“હા, કહેવાતું શરૂ કરો. ખાનથી સાંભળો.”

“પણ મ્હારી વાતો જલ્દી જ—છેક જ ફૂટી છે હો.”

“જેવડી હોય તેવડી કહી નાખો.”

“ત્યારે મુઝો, એક હતા શુક્રેવજા ને બીજા હતા દેવજા.”

“મોહો, એ વાતો તો મ્હને થે આવડે છે.”

“જ્યુ મ્હારી વાતો એવડી જ છે.” એટલું કહીને પ્રમીલાએ એક ઊંડા નિશ્વાસ મુક્યો—તેનાથી મુકાઈ ગયો. એ જવાબક મંજીર જવી માર્ક. તેના મુખ ઉપરથી બાલિશ દેખાયા. એકદમ ઊંડી ગઈ ને જલ્દી હજાર રાખી હોય તેમ તેના મોઝા ઉપર જલ્દી રીતે કસજતા આવી માર્ક. તેણે ટેબલપર નીચી નજર નાંખી દીધી ને બોલવા ચલ્યા પિન્ના બેસી રહી. એ પછી પોલીસાર બોલી શકી જ નહિ. શિરીષે એ બધા દેરફાર ઝીલ્યુકથી નેત્રો. એ પછીક ટેબલસંખ પાસે બેઠી પ્રમીલાની મુખમુદ્રા નેત્રો વિચારમાં પડી ગયો. માર્ક તો તેને સમગતું નહિ કે આ શું થઈ ગયું. આજે જ કેંક એવિન્ટુ પ્રમીલાને આમ કેમ થયું ? તેના હરણમાં ગરમપણ આવી. અત્યારે શું બોલવું ? પોલીસારે પ્રમીલાની બાંજવણી દખ દખ બાંજુ દખતાં શાખ્યાં. એ જરા મુંઝવે. અત્યારે શેક આવી મ્હડે તો ? પારણપાસી આતું ? બરે પારકા ધરમાં એ ધરની જ કુંવારી ઊંઘરી ખંડમાં બેડી હોય ને પારણ પલાય ? કરવું શું ? અન્તે બોલવાનો નિશ્ચય કર્યો.

“પ્રમીલામ્હેન, આ બધું શું ? એટલું બધું શું થઈ ગયું ? મ્હને કહો તો ખરાં.”

“મ્હને એ ફાતાની રિષ્ટની પાઠ આવી કે વિચારીને શુક્રેવે ગજુદારી જ નહિ.” પ્રમીલાએ

આંખ તુલનાં મંદલામી જન્ય આપેલ શિરીયને તે હરખના મર્ષનામમાં પાળેલ. એ મર્ષ જ વધ મળેલ. પશ્ચિમ નિર્મિત મૂર્તી જન્મે બોલ્યા આલ્યા વિના બેસી રહ્યાં. પ્રમીલા રેખાવચ્ચે એક હોદ્દા સહને રેખાવચ્ચે જેમ તેમ ફેરવતી બેસી રહી શિરીય ટીપ આમે બેઠેને બેસી રહી. અન્તે પ્રમીલાએ હોદ્દા આપુએ મધ્ય ને શિરીય આમે બેસું.

“ કેમ હવે સ્થમન્ય છે ? ” ત્યારે અંદે કપોત હોતી હોય તેમ એ બોલી.

“ ન કેમ સ્થમન્ય ? પણ હું શું કરું ? ખારી છન્દગીમાં હવે ક્યા ફેરફાર નહીં કરી શકાય. ખારી જીવ જ નથી. ” શિરીય સોમિ જ હરખ પાળે.

પ્રમીલાનાં યુગ ઉપર જરૂર મર્યા સ્થાન આપ્યા મંડી. રમણિયાન મિત્ર મરીને એ સ્ત્રી બનવા સમી.

“ એવું તે શું લખારી છન્દગીમાં આવી પડ્યું છે ? ”

“ પ્રમીલાબ્દેન, તમને શું કહું ? મંદ ખારી છન્દગીની વાતો કોઈને કહી નથી તેમ તમને પણ એ કહેવાની જરૂર નથી. પણ તમને કલ્પનામાં જે ન આવે એવી મુશ્કેલીમાં મંદ વટાવી છે. આદર્શીયમાં મંદ આપી છન્દગીનાં અતુલ્ય સહ લીધા છે. તમને તાલુકાને આપર્ષ પામશે કે હું એકવાર પરવશે દત્તો, પિતા જે કપો દત્તો. મંદ કલ્પનામાં બધું બેઠું લીધું. હવે એમાં પદવાની ખારી જવાને ક્ષમિત નથી. ફક્ત ખારા પિતાને માટે આદર્શીયે કંઈ પુત્ર તે કંઈ પુત્ર. ” હતાશ જેવો બનીને શિરીય બોલેલ. ત્યારે બેઠેલી નરી સુ-દરતાને બેઠેને પણ એવું હજમ આઈ ન શકું.

“ પણ તમને કોને ના પાડે છે તે સ્થમન્ય છે ? આ બધું મૂલ્યો એટલે સ્થમન્ય. ” એમ કહી પેશુ પેટકું શિરીયને આપ્યું. શિરીય રેખા પાસે આવ્યા ને પેટકું ઉઘાડ્યું. અંદર પ્રમીલાનાં ચરનામનાં પત્રો હતા.

“ આ તો તમારા નામના પત્રો છે. એમાં ખારે શું બેસું છે ? ”

“ તમને એ વાંચી તો ખરા. હું તમને એ વાંચવાની રજા આપું છું. ”

શિરીયે એક, બે, ત્રણ, ચાર, છ, દસ એમ પંચે ઉઘાડ્યા ને વાંચ્યા. નીચેની સહીએ વાંચીને આપર્ષ પાળેલ. એ જ્યાં, પ્રમીલામી મુખ્ય બનીને લખાવતા, સુવાનિષ્ઠાનાં પ્રેમપત્રો હતા. શિરીય વાંચી રહેલ એટલે પ્રમીલા નીચી નજરે ધીમે સ્વરે બોલીઃ “ એ જ્યાંને કોરે મારનાર લખારા મરજી પાસે બેસીને વિદ્યા માટે છે—એટલું જે સ્થમન્ય છે ! ”

“ પણ તમને આવા આવાને તરબોળીને ખારા જેવા સ્ત્રીય તરફ શા માટે વળા છે ? ”

“ કોરે તમને જે આ મૂખલિયનું કહું સહીસરી સેલ વાંચે છે. શું એ જ્યાં ખરા પ્રેમથી આ લખે છે ? ના ના, એવું કહી જે ન માનશે. એ જ્યાં જ્યાં મોદ પામ્યા એટલે આંધાપેલા બને છે. એમ હું કોરમાને પરજુવા નવરી છું ? અને એ પેલા માટે હું ખારું દેજું વેચું ? એ પેલાવાળા સુમન્યને જ જુએ છે. સહીસરી છે, પેલાવારની એક જ કોરરી છે, ચારી છે કોર પાસે—આ એકમી મરજી. ખારા છન્દગીમાં એક અતુલ્ય મૂલ્યે વાંચે છે ત્યારથી ખારી આંખ ઉપરી મળે છે. હું ત્યારથી સ્થમન્ય છું જે પ્રેમ કરવાનું પામ સેલા આંધીનું નથી, અને એ અતુલ્ય પત્રો મંદ ખારી આજવાચનું વાતાવરણ બેઠેને બેની ખાલી કરી છે. ”

શિરીય આ વિચારે સંબળાને અંદર નવાજ પાળેલ. આદર્શ વૈભવ ને બોજીઓમાં ઉબેલી કોરરી આંખ હાલ વિચાર કપા પ્રેમથી પાળી એ અતુલ્યની રહેને તીવ વિવાદ મળ,

એ પ્રસંગે સાંભળવાની ઉત્કંઠાથી અને કેંડ માંડની વાતને ફરવાના ઉદ્વેગથી એણે એમ કહેલું
 “એ તો પ્રસંગ બન્યો હતો ?”

શાપી પણ ત્યારે પ્રતીક્ષાથી શિરીયની રૂઢાંધે નોંધતું એણે શકાતું એટલે કહેવાતું એણે
 થયે હતું :

“હું દંટીકામાં હતી ત્યારે અમારી સાથે ભણતના વિદ્યાર્થીનિમાં એક મિ. અનમેહનશાન કે. દેસાઈ નામના વિદ્યાર્થી હતા. મને ત્યારે કશી જ ખબર નહિ પણ એ અમારી મુખ્ય બની ગયેલા અને અરેબર એમણે મને પોતાનું હાથ આપી રીધું હતું. એની મને બહુ મોડી ખબર પડી. એમણે વિચારાએ ડાહ્ય દિવસ આ બાંધ્યોની માફક ગ્રેમપત્ર નહિ લખેલો કે અહીં સાથે વાત સુઢાં ડાહ્ય દિવસ નહિ કરેલી, એમના મિત્ર—એમણે આ બધી વાત મને કહી લેખની માફક કહેવાયેલું તેમ લેખણે મને હાથ તો આપી રીધું હતું પણ મનમાં એમને એમ જ હતું કે હું સાધન વગરના પુણ્ય કર્યાં ને કર્યાં આ લેખવચાળી ઉતારી ? એમ દલાલ થવાથી એમના હાથને ધીમે ધીમે પકો સાધ્યો. અને એમાં ને એમાં હાથેલુ માંડનીમાં પડ્યા. એમણે પોતાના હાથની વાત કહાંને નોંધી હતી. મહત્વાક વધી પડ્યો ને એમના અવસાન પહેલાં ચારેક દિવસે એ જાનમાં દલા ત્યારે એ એમના નિહાટના મિત્રને પોતાના હાથની બધી વાત હતી ને એક ન્હાની ચિટ્ટી લખાવી. જુઓ આ સી એ ચિટ્ટી.” પ્રતીક્ષાએ એક સોનાની હળી શિરીયને આપી. તેણે એ લખાવી. ને અંદરથી ન્હાનો કામગોનો કાઢ્યો કાઢ્યો. એમાં જાટણું લખ્યું હતું : “પ્રતીક્ષા, હું તમારા વિના મૂંડીને ભડે છું. તમારી હાથનીમાં તમારે માટે મરનારું રમણ રાખ્યો. તેણે મારા આપમાને આપ્તિ રહેશે. તમે મારે માટે તો અસાધ્ય જ દર્તા એટલે મારું હાથ તમને જ આપું છતાં હું હતી થકું ! તમારે માટે મરતો મરું છું તો તમને ડાહ્ય જન્મે એમથીયે એટલી આપમાની અનન્ત વાસના નથી જરૂરી.”

“એ ચિટ્ટી લખાવીને લેખના મત્તુ પછી મને ખાનગી રીતે પહોંચાડવાતું લેખના મિત્રને ખાસ હતું. એ મિત્રને તો માંડનીનું કારણ હાથમાં આપ્યું એટલે પછી બીજા જાની વાર જુએ ! એમને આજ્ઞા આપી, કે મને એ લખે ને કહાય હું ત્યાં જઈ તો મિ. દેસાઈની લખિલ સુધરે એમણે તે જ દિવસે મિ. દેસાઈથી લુપ્તો કામગ લખ્યો ને લેખમાં મને એ બધી હાજીત જાણવી ને લખ્યું કે આપી રીધો તો આ પત્ર મળતાં જ ત્યાંથી નીકળી આવતો. મારા ઇન્ટરના વર્ષની ત્યારે કારણકાલ હતી એમણે વિશેષમાં લખ્યું હતું કે ‘તમે આજે એ અસાધ્ય જ છે, તમારા નેહાને મારા મિત્ર એવાની થી પડ્યા હોય ! કામગ પત્ર વાંચીને ફેફસાં પે ફેફસાં પણ મારી આજા નથી જરૂરી. ને તેથી આ છેલ્લો પત્રો ફેફસાં છું કે એમ કરતાં મેં મારા મિત્ર બચે તો સારું.’ મને તો એ પત્રે વિચારમાં નાંખી રીધી. ત્યાર બધી બીજા મળ્યા પછે મને મળ્યા દલા પણ એવો પત્ર હતી નોંધતો બધો પણ વિચારને અને મને શામળી થયે આપી કે મારે હતું તો મરું જ. પણ એ લખ્યમાં રહેતા દલા એટલે એમ જાણની રત્ન પે સી રીતે મને ! પછી મેં એક મુક્તિ શોધી કાઢી. તે દિવસે શામવાર હતો. મેં બાપુકને કહ્યું કે મુખ્યમંત્રિ મને આજે અધિરી પોતાથી છે ને પાછી શોધવારે આવીશ. એમણે રત્ન આપી. તે જખતે રહાંજના પાંચ થયા દલા. હું ઘરેલ અધિરી નહ. મુખ્યમંત્રિ મળીને બધી વાત હતી ને કહ્યું કે રેસિડેન્ટ આજે તો નામુંસા ન જઈ કે હું બહી નથી. પણ અવાજ નથી હતું. બીજે જ દિવસે પાછા ફરવાનો નિશ્ચય હતો. રાત્રે કોશનાથી ઉપરીને મારે લાગ્ય પડેલો. મને કે નિમિત્ત કામગીરિનો અત્યંત મનો હતો. ડાહ્યા તોજાનાજા પીડાન વગર હું કર્યાં ભડે છું ! એમ જ મને થયા કરતું હતું. પણ મારા મનમાં

એ જ તોજ અનિવાર્ય હતી કે મિ. દેસાઈ નમે તેં સાડું. સોસોયો વાલી કરીને પરમાં દેડાનું જમનું હતું તે પ્રવાસે સોયોમિ મિ. દેસાઈને ઘેર ગઈ. એમના મિત્ર મહારૂં વ્યવસ્થા કર્યું ને હું ગઈ તેથી એમને તો હર્ષનાં આંસુ આવી ગયાં. અને એ બધું જ ઉપકાર માનવા લાગ્યા. ગાડીમાંથી ઉતરતી વખતે એમણે કહી દીધું કે મહારૂં ઘરેઠર તરીકે વર્તનું કારણે પરમાં જમનું એમ કહેવામાં આવ્યું છે. હું થરમાં પેટી કે ગમાં અને માન આપવા લાગ્યાં. મહારૂં અને એમ પણ સંભળ્યું કે 'સુખાખ્યાં મોટાં ઘરેઠર છે ને મનુના એવાજાણુથી ખાસ આખ્યાં છે.' એ પણ એક નવો અનુભવ હતો. મિ. દેસાઈ નમાં સુતા હતા ત્યાં ગમે બન્ને ગમાં અને જગાસા એ સિવાય જમનું મહારૂં જમનું હતું. મેં મિ. દેસાઈને જ્ઞેના. અને એક કપ્પારી વાલી ગઈ. એમનું સરીર તદ્દન દુર્બલ થઈ ગયું હતું. તમા સહી એમણે એટલું હતું. મોઢા ઉપર નરી શિક્ષણ જ લખાતી. અધિ મોંઘી હતી. હું એક પુરસીપર પેટી. મિ. દેસાઈના મિત્ર હોયતી પાસે જમનું પોંચેથી કહેવા લાગ્યા: 'મનુભાઈ, પ્રમીલાબેન આખ્યાં છે. આમ જુઓ તો.' મિ. દેસાઈએ પોંચેથી જાણિ ઉઘાડી ને મહારૂં ઉપર નહર માંડી ત્યાં એ શિક્ષણમાં ને એમની આંખે ચમકી. જમણે કહેલું નુંં મેંતન આવતું હોય તેમ એમનાથી થીમે પણ સ્પષ્ટ સ્વરે બોલ્યાં જતાં 'કાનું?' અને વળી પાલી એમણે જાણિ મોંઘી દીધી.

"પ્રમીલાબેન, મનુભાઈ! જુઓ તો ખરા." એમના મિત્રે કહ્યું.

'અમ દુરો. મહારૂં એવાં સુખાખ્યાં જાણી?' જાણિ નેજ જ રાખાને અવર્ત મહારૂંથી કી રહે મિ. દેસાઈ બોલ્યા. એમના મિત્રે મહારૂં જમનું, મહારૂં હજમમાં કે અવર્તી સુખાખ્યાં હું અનુભવતી હતી. જમણે સી પડીત એમ અને થયું. એટલું પણ સજ્જ વાતાવરણ ત્યાં હતું. "પ્રમીલાબે એક ઉડા નિ પાસ મળ્યો." પછી હું જ બોલી 'મિ. દેસાઈ, હું-પ્રમીલા આવી છું કોં. તમારી સાથે જમણી હતી તે જુઓ.' હવે એમણે માનું. એમની આંખમાં મેંતન આવ્યું. એમણે મહારૂં સહિ નહર માંડી જોયું. અને સહયું નીંદે કે મહારૂં જુ એમણું. હું બધું પુત્રાઈ થઈ હતી. જમણે એ જ વખતે પછી સુખાખ્યાં વાલી જમણે એમ અને થયું. મહારૂંથી એ બધું રહેવાનું જોડાનું.....એ જાણિ દિવસ ત્યાં સહી ને મિ. દેસાઈ સાથે પૂન પાતો હતી. એમની લમિપદમાં તે દિવસે તો અત્યંત સુખાખ્યાં થઈ ગયો. જમણે થઈ મેટી કે સુખાખ્યાં ઘરેઠર બધું દુશિયાર છે. અને પાતી થઈ થઈ હતી કે મિ. દેસાઈ હવે એ જ દિવસના મહેમાન છે એટલે મેં 'મહારૂં પાત-એમના ઘરેઠરે નીંદે છે. પણ બીજા કચ્છો-જાણવરમાં ખરા ને કચ્છો ન રાખ્યો. ગંધી વાળગીતો છૂટી જ હતી. અને થયું કે એમનું જમનું પણ એમ જમણું હોય તો એમાં હું? રાત્રે એમની રત્ન ગાળીને કહ્યું કે જાણી રીતે આવી છું. એટલે જનું જોડાને એમણે રત્ન આપીને કહ્યું કે 'તમે જાણિ અને સ્વર્ગથી વિશેષ સુખાખ્યાં રાખિ આવી છે. હવે મહારૂં આત્મા એ રાખિમાં વિચરી રાહતે.' હું રાત્રે જાણી ઉપડીને પાતી સુખાખ્યાં વાલી ને સુખાખ્યાં પામે થઈ. એ પ્રસંગે મહારૂં ઉપર બધું જ અસર કરી હતી. મહારૂં ખાતર એક સુવાન મરે છે એ અને બધું જ અસર લાગ્યું. હું સુખાખ્યાં પામે જારે રોડી પણ ખરી ને શિવસ પછી મિ. દેસાઈના અવસાનનો પગ આવ્યો. મેં જ માસ સહી માત્ર ન જમણે તેમ. સોડ પાળ્યો. "પ્રમીલાબે વળી એક ઉડા નિ પાસ સાથે પૂરું હતું. ૫ એ પ્રસંગે મહારૂં જાણિ ઉઘાડી નાંખી; મહારૂં હજમની, મહારૂં માનવાએને, મહારૂં આડીને મહારૂં અનિવાર્યએને પસંદની નાંખ્યાં. મહારૂં હજમ લાગતી વખતે આડું ન-નું છે. તમારા સહયજનમાં આખા પછી તમારું કુખી હજમ જોઈને અને દનેમાં તમારે મરે માનણી થઈ છે એ માનણી પ્રમણ થઈ થઈ....." પ્રમીલા થઈ સુખાખ્યાં થઈ. "એમણું હતું તે

તકમારી કોરોત્યાથી મદને બહુ આચાર થાય છે. આવાથી દબે એ નથી સોચાની. તકમાને આટલું આટલું કહે છે. હું ખત્તા તકમે કોરો કેમ બનેા હો ? હું તકમામાં જુ ખ મહાડીય, તકમાને સંતારમાં રસ હોતા કરીશ. પછી ? તરીખાઈ એને આડે નથી આવતી. આ પ્રસંગે કહો તે બન્ના પછી પેલાનું કુમાર મહે' મારી નાખ્યું છે. જોયો રોક વિચાર છે ? દલ જે આવા કેમ બેસી રહ્યા હો ? હું ખરે કહે છે હો શિરીય, આવાથી એ નથી સહેવાઈ. હું કું કું ? " પ્રમીલાનું હાથ બરાબ આવ્યું. એ બહુ કુંકાઈ ગઈ, આવાથી એની બનીને હોમિને ગાલી મારી પોતાના ખંડમાં જઈને બાજુએ વાસી પડ્યામાં પડી ખૂબ રડી. શિરીય એમ જ પગરની મુર્તિ જેવો બેસી રહ્યો.

બારેક થાગ્યા પછુ શિરીય હાથો નહિ. એની હાથ હડી ચઈ હતી. અહારે એના હાથમાં તોફાન તોફાન મચી રહ્યું હતું. એની વિચાર તુમામાં એકબુ છવન અને પરિણીત છવનના કોશ આપ્યો જતા હતા. થડીમાં એકલા છવનનું ચાળનું નામનું તો ખીછ હાથે પ્રમીલાની મનોદર મુર્તિ ને લેનું તેનું જ મનોદર ને નિર્મલ હાથ લેને આકર્ષી રહ્યાં હતાં. એ કમક કુધી બન્ને જાળનાં હાથો નીચાં થતાં થતાં બન્ને પ્રમીલાએ તેના હાથ ઉપર વિનય મેળવ્યો અને પરિણીત છવનનું ચાળનું નમ્યું. 'પ્રમીલાનું આવુ દેવાનું હેલ ચામાટે નકારનું ? એના જેવું સ્વીરલ મેળવતો પાસો બનીને પધારે છે તે હા મહે પાછો કેલવો ? એને હું ખરા હમલકાથી સ્વાગત આપીશ.' તેણે અંતિમ નિશ્ચય કરી નાખ્યો. તે પછી તે આનંદિત બનીને આમ તેમ આંટા મારવા લાગ્યો. સાડા બારેક થયા હશે. ત્યાં ખડનું બાજુ ઉમડ્યું. અંદર પ્રમીલા આવી. શિરીય અપાસે. મધરાતે આ યું ?

" કેમ, દલ સુતા નથી ? મહે કયું તેથી કહે બોલું સાચું છે ? " પ્રમીલા પળા થીસા બજાઈ બેઠી.

" બોલું નહિ 'જુ સાચું સાચું છે. "

" એકમે ? " પ્રમીલા દર્પથી બનીરી થઈ ગઈ. તેને સાચું કે તેની બાધા હતી છે.

" મહે નિશ્ચય કરી નાખ્યો છે. "

" શા કશે હો ? " પળુ કે છવનને ચુકાદો સાંભળતાં હોય તેથી જિત્તાસાથી પ્રમીલાએ પ્રશ્ન કર્યો.

" તકમાને સ્વીકારવાતો. " પ્રમીલાથી એક કમકુ આચળ બરાબ ગયું. એને સાચું કે દર્પથી લેવું હાથ બાંધી પડ્યો. તેના દેખામાં એક અનિર્વચનીય ઉમળકા આવ્યો. એ એકદમ શિરીયની પાસે ગઈ. ત્યાં આવા મંડળી બારીમાંથી કાઢવે બોલાવે આવ્યા. બન્ને અમર્યા પ્રમીલા એ કમમાં જાળ બસી ગઈ.

" શિરીય આવા બન્નેનો દર્પે તકમાને શી રીતે બતાવું ? બહારે તો મદને બાન-હતું પેન મદો છે. હું જાણું છું. આવામાં આવીશ. " પ્રમીલા તો દર્પથી બેઠી બની ગઈ હતી. એ પોતાની ખંડમાં જઈને એ દર્પના સ્વપ્ના જેવી નિઃશમાં પડી ગઈ શિરીય પળુ હાથી ગયો.

અવારમાં તેણે હોમિને નિવડમ કરી શિરીય પોતાના ખંડમાં પાછો આવ્યો ત્યારે તેના કેમલ ઉપર એક કવર પડ્યું હતું. ઉપર તેના મેકલ હસવાદરમાં લેવું નામ લખેલું હતું. એ તો આકર્ષક જ થાયો કે 'કેડે બા શુ પેકડનું હતો ?' ત્યાં વિલઈ કરતાં તેણે એ કવર ઉઘાડ્યું. અંદર કો-મેની પાંચ મોટ હતી ને એક નાનો પત હોય. શિરીયે તો થડીક બહુ દિગ્મક બનીને લેવા કર્યું ને પછી પત વાંચ્યો.

મિ. શિરીય.

મહે પારેલું કે તકમે વિદાન છે, સરકારી હા એટલે ચાલિયામાં પળુ લેવા જ દરો. પળુ પોતા વખતથી તકમાને ને પ્રમીલાને મળવા જોતો આવ્યો છું. તે ઉપરથી મદને સ્વેમ આવતો હતો ને તે

બેઠા મળી રાજે 'બે' માંથી પડેલાં જોવાં છે. તદ્દ્યારે બસતું જોઈએ કે આ એક ખાસતાન કુટુંબનું ઘર છે. અધરાતે એ ધનની કુમારિકાને તદ્દ્યારે ખંડમાં બોલાવે છે એનો અર્થ શું ? તદ્દ્યારે તો અઘરા જણે 'જનુ' બાનું કાઢી બહારે તો એ જોઈના બધિખનું જ ?

આરે તદ્દ્યારે તરફથી કોઈ જે જુલાસો નથી જોઈતો. આ સાથે તદ્દ્યારે જે ખાસતો ખમાર જોઈતો છે. તદ્દ્યારે હવે બેઠામાં બેઠી તો અડીથી આવ્યા જનું.

x x x x x x x

માથે વગ પડ્યું હોય તેજ શિરીય સ્તબ્ધ બની ગયો. પડીક તો જોનાની આંખને પણ ન માની. બેઠારે અચૂપર આરનાર એ પગ પાંચે. એને પાંચે ખાલી માર કે તોના રોડે એ જાણે છે. 'અર, આ હું હી ચાંચું હું !' આરી ઉપર આટલું મોઢું આવું. ' એનાથી એ ન રહેવાયું. જેણે પ્રમીલા તદ્દ્યારે પોદ માંડીને જોયું 'જનુ' નથી એની ઉપર બાનું હોયતોપણ એ જોનાથી કેમ રહેવાય ? તેને તરન મોઢમ કોય અડી ગયો. ' અટલમમાં જન આ બધી દુનિયા ને સાથે પ્રમીલા પણ !' આરે એ બધાંની શા મારે પડ્યા કરવી જોઈએ ? કાલે આરે મન જરાક અચ્છું ને દુનિયાથી તરફ વચ્ચું જોડામાં જ આ બેઠો અનુભવ ! આરે એ કયાનું કામ નથી. આરે આરે કાવન કાવન હું તે પડ્યું છે. આરે પ્રમીલાનું કે કાવનું કામ નથી. દુનિયાની આટલો કાવચી પીધી. હવે વળી પાછી પીધા હું શા મારે તૈયાર થયો ? આરે કશું જ નોંધનું નથી. ' એની ને એની વિચારમાળામાં એ ખંડમાં આરે કાવચી કાવચી.

પ્રમીલા આરે કે ' જોઈ જોનાસમાં જોઈ. બેઠી બેઠી તદ્દ્યારે જોના પોદને પોદું માણ રતખાં કાઢી. આજ મેતું કપ પણ કે' બાજબ ખોડયું હતું. પણ આજ શિરીયની પાસે જોનાની મારક મેપાક જવાની હોની દિખત તદ્દ્યારે માલતી. આરે એનો મિતભાવ જોઈ ગયો. હવે એને કાઢી જોના જ જાવ ત્યાં આપ્યો હતો. શાપી પણ આજ શિરીય પાસે જતાં એ કરમાતી હતી. ત્યાં જવાની નૈયારી કરે ને એણે મોઢું અનુભવી ગુલામી ગુલામી માર હતું હતું. આજ એને શા અડાને શિરીય પાસે જનું એ ન મુઠકું. અન્તે જોનાર પાસે જાણીયામાંથી કમ જાણ્યાં અને તેને એક કુન્દર ગુન્દર અનુભવે. એ કાને કરમાતી કરમાતી એ માલતી. શિરીયના ખંડનું આજનું વધે હતું. ત્યાં જાને એ જોના રહી એનાથી જોનાની જવાની તરફ દિખત ન માલતી પોમેથી જરાક આરણું પાડેલું ને તદ્દ્યારે જોના શાપી કે શિરીય થુ કરે છે. પણ એણે જે જોયું એનાથી તો એ જોનામાં જ જા. શિરીયે જોનાને જોના સામન આંખને તૈયાર કરી મારે. હવે જે જાણી હવે તેની નૈયારી કરેતો હતો. પ્રમીલા કશું અનુભવ જા નહિ. એણે પકો મારી આરણું ઉપાડી નોંધ્યું.

" આ અર્થું હું કરવા ખાંડું છે ?" જણ સામન ઉપર જિજ્ઞાસથી રહિ જોના તે જોના. " આ કયાંની નૈયારી કરે છે ?"

" હું એ પ્રમીલા એક જ રાતે જવાન આપીશ અને તે એ કે તદ્દ્યારે એ જવાન જાને અડીથી આમની જનું." હવેથી ને કે કરમાતી શિરીય જવાન આપ્યો.

" એણે હું ! હું આ જાણે કલે અર્થ નથી અનુભવ જા. રાવે તદ્દ્યારે હું કશું હતું ? અને અઘારે આ હું ?" હવે પ્રમીલાને કાંઈ જ અનુભવું નોંધ્યું.

" હું જોનાર જવાનો નહિ જાણી વૃદ્ધ. આ જન જાણે ને અડીથી આમની જાણે. " હવે એ જવા કાંઈ જાણે. પ્રમીલાથી એ ઉપર રહેવાનો નહિ, અને થયું કે ' એણે મે' શા અપરાધ રાતની અંધાર અંધીમાં કાંઈ છે કે આજ શિરીયને જોનાનું પોદ છે ?" તેણે એ અનુભવે. તેણે પગ કાઢમાં કાઢી. જિજ્ઞાસ અનુભવે જાણે.

“એટલે તમને જાણ્યા છે ન?” અમીલાબેઈ એ પોતાની

“હા, તમારા પિતાને, તમને મોઝા સાથે તે, ખાલી આજને કે શિરીય એટલે મનેમરી છે તેટલે જ ચારિત્ર્યવાન છે. અને મેં તમને કેટલું દિવસ મારો ખડમાં મોકલાવ્યો નથી. જ્યારે જ્યારે તમને આવ્યાં છે ત્યારે તમારી મેલે જ આવ્યાં છે. એ વાતની પણ ખાલી કસાયેલે, મેં તમને કેટલું દિવસ રપર્સ કર્યો એ કંઈ નથી એમાં એક તમને ને જાણે કંઈપર સાક્ષી છે. હુનિયને માનવું હોય તો જાણે માને કે શિરીય ચારિત્ર્યવાન છે. મારે હવે તમારી ડાહની પરવા નથી. આટલી ખરા હાલથી નોકરી કરી, આટલા નિર્ભય હાલે અહીં મનની વચ્ચે રહી છતાં આટલા મોટા કાંકે સાથે રબ આવે છે એ મને ખુદ જ અસાધ્ય કાંકે છે એટલું એમને કહેવું. ખરા, હવે તમને જાણ્યો.” શિરીયે કેંક કોરતાથી ને કેંક કસવતાથી પુછાવ્યો કંઈ.

અમીલાની તો દેસિ ઉમઠાસા જુલુ જાંભી પડ્યું. એક સુરસી પર એં મેસી વાત, તોને તકમળવું નહોતું કે પિતાએ અમ સા પાટે કર્યું. શિરીય ઉપર આવ્યા, તેવું આરોપણું ! તોનું હૈયું સળગવા લાગ્યું. તેની આજાએ તોમાં હોમાવા લાગી, ‘શિરીય જાનો ! અરશ, એ કેમ રહેવારી ! એના બિના હવે પરીક્ષિત જુલુ કનથી કેમ જવ ! અરે, હું કનથી જ કેમી રીતે કહીશ.’ આગિલી એ રહી પડી ટેમજપર માણું મરિને છૂલે છૂલે રહવા લાગી. એના આંખો રૂમાલ જાળવી નાંખ્યો. “શિરીય, શિરીય તમને ન જાણે. હું બાપુકને તકમળવીશ. કહેશે તો મારી મજાલીશ તમને ને કહેશે તે કરાવી આપીશ. જુલુ એટલું માણું છું કે તમને રોકાવેલ, તમને કાસે રાખે શું કમું હતું ! મારાથી હવે તમારા બિના એક પરી જુલુ નહિ” રહેવાન હો. હજુ એ મારે મોકલ્યું કહેવું પાસે કે મેં તમને જ મારું હાથ આપ્યું છે ? શિરીય, શિરીય, તમને સ્વપ્નને. હું તમારા બિના જીરિને મરી જઈશ હો. એવું જાપ તમને લાગશે. આટલા બધા કોર ન જાણે. મારા હાલની વેના વધારે તો કયા કમ્પોર્સ કરું ! તમને જાણ્યા છે એ વિચાર જ મને જુલુ વાસ આવે છે. હું શી રીતે કનથીશ ?” શિરીયવું પવસતું હાથ મિલકુસ ન પીમણું. રાહસી કંઈકતાથી એ પોતેલ : “અમીલાબેઈ, તમને હવે અહીંથી જાણે. મારી ઉપર વધારે કાંકે આવશે. હું હવે નહિં જ રોકાશ શકું. તમને મારાં બેન દતાં ને છે. હવેથી એ સંબંધ જુલુ છો.” અમીલાના હાથ ઉપર એ કમ્પે વીજળીની જેમ પડ્યા. એને હવે કશું બોલવું અશકું નહિં. તેવું જવણું મેલન દરાણ મળું. જાણે લાગકર નિયમ કંઈ હોય તેમ એ સમજા કનથી મળું નહિ. “શિરીય !” બોલતાં બોલતાં મળવળી વાત મળ. “મેં.....” એનાથી આવળ બોલી કમવું નહિં. એ નીચે મોટે ખંડની મારે ચાલી વાત. શિરીયે બેસ સામાન તોપર કરી નોંખેલ દતો. કપડાં પતુરે ને નોકરને ટેકસી લાવવા કહ્યું. શેઠની મોટરમાં ન જાણે તોણે નિશ્ચ કંઈ દતો. ટેકસીઆવી ને સામાન મકામ્લો. શેઠની જાને ટીકાણીની રબ વેવા નોકરને સ્તેમને મેલવારી લાવવા કહ્યું. એ બન્ને જાણ્યાં. દસલે મોટે રબ લીધી ને જાણે વળે છે ત્યાં અમીલા દસલી દસલી આવી. ને શિરીયના કેટમાં જુલુ બેસવા લાગી. બેસતાં બેસતાં બોલી “મને જાત કરવું હો.” એટલું બોલ્યાને જુલુ બેસી રહી ત્યાં એ અવાનક દગી પડી. શિરીયે તેને કીલી લીધી, બધાં નવાઈ પાડ્યાં કે વા શું મળું ! બધા મોઝોલ કસવા લાગ્યાં પાંચ મીનીટ થઈ ત્યાં અમીલાવું કરીર જાણું પડી ગયું. દસ મીનીટ થઈ ત્યાં મરિનના બધા વજાકાસ બધ પડી ગયા.

પ્રભુ ! રાખજે અખંડ એની જ્યોત

મહારા મન્દિરિયે અન્ધારાં ઘેરાયઃ

દીવડાયે વળી ઝાંખા થઈ દહેરાયઃ

પ્રભુ ! રાખજે અખંડ એની જ્યોત. પુવ૦

એવાં શાં પાપ પ્રકટયાં પ્રભુ !

કે થયો તુજ પ્રકાપ ?

મેઘ ગગડે આકાશે નભે,

છૂટી જેળમાંથી તોપ !

મહારા મન્દિરિયે અન્ધારાં ઘેરાય

પવન કુંકાયે સનનનન ને,

અન્ધારૂં છાયું ઘનધોરઃ

માર્ગ સૂટે નવ જરીયે પ્રભુ !

નહિ હવે ઠઈ ડોર ?

મહારા મન્દિરિયે અન્ધારાં ઘેરાય.

માનતો' તો હું આજ લગી કે,

મહારે ભીતિ ના લવલેશઃ

બ્રમમાં ભૂંટ્યો હાય ! ગણું ને,

હાર્યો હવે હું પરમેશઃ

મહારા મન્દિરિયે અન્ધારાં ઘેરાય.

પાપ પુણ્ય બધી જગમાંહી,

હું હું પામર તુજ બાળઃ

પુણ્ય પન્થનો પ્રવાસી કરી

નાય ! હે જે મહારી સંભાળઃ

મહારા મન્દિરિયે અન્ધારાં ઘેરાય.

રમંછીકે કીશનલાલ મહેતા

જીવનનો આનંદ

જેઠાલાલ જોષી 'વિશારદ'

સૃષ્ટિમાં રહેલી પ્રત્યેક વસ્તુ આનંદ મહેદર્શિમાં મમ જવા સતત પ્રપ્ત્તશીલ હોય છે. અને જેનું જીવન નેરોજ તેનો પ્રજ્વલન સૃષ્ટિમાં સૌથી શ્રેષ્ઠ કૃતિ મનુષ્ય છે. જેટલો મનુષ્ય શ્રેષ્ઠ છે તેટલો ઉત્ક્રંત તેનો પ્રજ્વલન છે. જીવન દરેક વસ્તુને હોય છે પણ સૌથી વધારે જીવન જીવવાનો મહાકાર્ય મનુષ્ય કૃતિમાં જણાય છે. આનંદ જેની અપૂર્વ વસ્તુ છે કે જેને મેળવવા દરેક જીવ આકર્ષાય છે.

આ આનંદ પોતાના વધાર્ય વિકાસમાં હોય છે. કમલનો આનંદ તેના સ્વકીય વિકાસમાં છે જેટલો કે તેના અક્ષત પરગમાં છે. નદીનો આનંદ તેના સતત પ્રવાહમાં છે. આ પ્રમાણે સમગ્ર સૃષ્ટિ પોતાની અનેક વિધ પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા પોતાના જીવન રમને સતત વહેતો રાખી આનંદ મમ રહે છે.

મનુષ્ય સિવાયની બીજી સૃષ્ટિ પ્રકૃતિના એક દંડ નિયમને વશ વર્તી એક ધાર જીવન યુગ્મને છે ત્યારે માનવજાતિ સાવના અને શુદ્ધિ પ્રાધાન્ય પ્રાપ્તી હોઈ પ્રકૃતિના નિયમોની મીમાંસામાં ઉતરે છે. અને પોતાના માટે વિશેષ આનંદજન સ્થિતિ અને માર્ગ ક્યા હોય શકે તેના નિર્ણય કરવામાં પોતાને રક્ષક માને છે. આ યોગ્ય છે. આમાંજ મનુષ્યની શ્રેષ્ઠતા રહેલી છે. આ શ્રેષ્ઠતામાં મનુષ્ય પ્રસંગ આવ્યે પ્રાણુપિંડ સુધીના સાદસો જેટલી શકે છે. તે તેના આનીકોનેજ અખંડ આનંદ આપનારા માને છે. આનંદ એજ જીવનનું અંતિમ શ્વેષ છે.

આનંદ મેળવવા મનુષ્ય અનેક માર્ગો યોગ્ય છે. તેમાંના કેટલાક તદ્દન વિરોધી પણ નીવડે છે ત્યારે કેટલાક સુશુક આનંદ આપનારા હોય છે. આ માર્ગોની ચોક્કસ કરતી વખતે મનુષ્ય પોતાના સંસ્કાર પ્રમાણે બધાએથી શુદ્ધિથીજ તેના સારા નરસાની ક્ષોભી કરી લે છે; અને તે પ્રમાણે જીવન જીવવા પ્રવૃત્ત કરે છે. જે મનુષ્યના સંસ્કારો યોગ્ય કર્તવ્ય કર્મો દ્વારા સંસ્કારી બન્યા હોય તો પોતાના નિર્ણયમાં તે બહુજ યોગ્ય આંદ માર્ગે વધ શકે, પણ જે તેના સંસ્કારોમાંજ અવગળી દિશા હોય તો તે આનંદને બદલે વિપાદનો સામી થઇ પડે. પણ એક વાત નિર્વિવાદ છે કે જે મનુષ્ય આનંદ પ્રાપ્ત કરવાના હેતુએ જો સતત બામન રૂડી પ્રવૃત્તિવાન રહે તો તેના જીવનમાં એક દિવસ આવે છે કે ત્યારે તેને યોગ્ય દિશા સુજે છે. આથી આનંદ પ્રાપ્ત કરવા સતત કર્તવ્યશીલ રહેવાની બજાર છે અને આ પ્રમાણે કર્તવ્યશીલ રહેવામાં દરેક દરેક કર્તવ્ય સાચા દરજ્જાથી શુદ્ધિ પૂર્વક થયેલું હોવું બંધાયે.

ત્યાં સુધી મનુષ્યના હાલમાં હાલરમતી શરણે પ્રવરતી સત્ય પહેતો હતો ત્યાં સુધી તેને આનંદ મદોદયિયા પેરોયવાની પરી આશ છે. જ્યુ એ અનેક કારણોને લીધે આ શરણવાદ હીજુ અને સુધે મહા નવો તો પછી વિનાશજ છે. આ શરણ પ્રવાદને સતત વહેતો રાખવા મનુષ્યે કપી બનતો માર્ગ લેતો કે કોપી તે મુશ્કાલ વગર પોતાના શ્વેષ તરફ અભયોય મતિથી વહેતો નવર? ત્યાં સુધી એ નિશ્ચ નરિ થાય કે અખંડ આનંદ—મદોદયિનું સ્થાન ક્યાં છે; ત્યાં સુધી આ શાર્વની હર્ષેના અર્થથી અકામ છે.

અખંડઆનંદ સત્યની પ્રતિનિધિ છે. સત્યની પ્રતિતિ એજ આશા અને પરમહત્તો અમેજ શરણ આશાના પ્રતિનિધિજ વિશ્વસ્યંજ આનંદ રહેતો છે અને તે વિશ્વસની અર્થે પરમાત્મા સાથે એકતામાં છે. દરે નિર્જુન હરેના મુજબ પછી કે અખંડ આનંદના મદોદયિએ પેરોયવા મનુષ્યે પોતાના હાલ રમતે એવે માર્ગે સતત વહેતો રાખવા કોત્તર છે. કોપી અનેકવિધ આપત્તિઓના આશા રેકશનો વડાપીને જ્યુ તે પોતાને શરણે સ્થાને પહેંતી કી.

દરે આંખ મનત શરણ પ્રવાદ આપજી વર્તમાન હાલમાં મેકવિત હોજ કો કે કેમ કે સત્ય વિશ્વાસ્યંજ છે. આજે જ્યુ તે સત્યજ છે. તો જ્યાં વર્તમાન આપજી રિથિત જ્યુ કામી અને ગોચ છે. આપજી અંધમાન કારકારેશમાં પાત્તલ અને કાચ સરફિનું વિશ્વ્યુ થાય છે ત્યારે આપજી નમત રહેવાની નવર છે. તોજ જ્યુ કારકારના કીજ શરણતો પહેલા તેની બુમિ અને તેના જર્વ કારકારનું અવશેષજ આપજી છે. આપજી શરે શરણત સરફિન કોજ પજુ રીતે શરણ પ્રવાદ નીવડે તે રિથિત નથી. આપજી કારકારો અને તેમેલો જત કારકારજ મનુજ મહેલો અને કારકાર છે. આ કિનિધિમાં માત્ર અર્થવર્તિને વર્તમાનસાલના નામે મુશ્કામોમાં રીવાજનારી ભતિના અર્થવા અનુસરજમાં આપજી સરફિન પોપાતો આ આશાજ નિર્વજ છે. ત્યાં આપજી કારકાર માત્ર રતિ નિર્જુન હરવામાં આપજી કારકારોમાંજ વર્તમાનના આવી મહા હોય ત્યાં સત્ય પ્રતિતિની આશા અર્થવા છે. આથી તો દુઃખ અને કિષ્કીરીતો અર્થવા માર્ગ સાથે કીયા થયો છે. એ આપજીને સમજાવું હોય કે આ તો આપજી મુખા કીએ તો દરે આપજી એ વિશ્વામાં આશજ રપી અંતરે વધારવા કરતાં પછાટ હરી આપજી સાથે માર્ગજ જગતું એકએ, વર્તમાન પરિસ્થિતિને ભેટા કહી શપીયું કે આપજી મુજ કોજે અકામ સમજાજ છે ખરી. દરે આપજી એકએ સ-માર્ગે કહી મર્થજ પડી છે.

વડાકાથી સત્ય પ્રતિતિને સત્ય રામેલો દોય: આપજી અરકારો સત્યમાર્ગે આવી બાજુ મરિયાં પુત્ર બદાવા કીએ. સામે આનંદ આપજી અર્થવા છે. સત્યો નાજ આપજી અર્થવાસરજમાં સતત થાય છે. બાજુ બદાવાસરજીને પોતાનામાં થતો નાજ આનંદ હાલમાં થવા વગર કાપી સમજાવા: આ અર્થવાસર કુતુહિસરજે કહી રજો છે કે 'એ આનંદ-મદોદયિયા પેરોયવાના કાપીયા! બદાર અરકારનું પડી છે. અર્થવા સુદિ કયો. આનંદનો મદાસાસર કીયાના મહા તમારા મરફીને રશરવા પોતાની મેથે આવે.

અંતર સુદિ એજ અર્થવા માર્ગ છે. અંતર સુદિ વોજ આપજી સાથે કોચ દક્ષિણેયર થયો. સાથે અર્થવાની કીઓ વર્તમાન આપજી હાલ આનંદ નહોતો અંધમા શરણે. અંતર સુદિ મારેલો સામે તપતી પોતાના હાલની પ્રતેક જો જુએત પહેલો અને એકો કે એક પજુ રાજ વિશ્વામાં કાર્વ પોતાના હાલમાં નથી. અખંડ આનંદના મદાસાસરમાં શપ્તુ જેના અર્થવામાં નથી; પરન્તુ રાપ્ટો અર્થવામાં નથી જ્યુ એક મદાસા સામતો અમુક નામે એકામતા બાય છે. ત્યાં સુધી આ સાથે મુશ્કાલ અને કાપડ નથી ત્યાં સુધી મદાસાસરની રિથિતજ ત્યાં છે!

અર્થાં આનંદના ઉપાસકો માટે રાખેલો 'વિશ્વમન્થન' મહાત્માજીના 'સત્ય અને અદ્વિતિયા' યોગી અરવિન્દનો 'પૂર્ણયોગ' જગદીશ અને યોગનું 'વિદ્યાન,' લાક્ષણ અને દેશબંધનો આત્મભોગ, લોકમાન્યના વિરાળ 'જ્ઞાન' અને 'અનુભવ' આ સૌ માર્ગદર્શક છે. આવા સમર્થ યોગીઆઓને સાથે રાખી જીવનમાં સતત કર્તવ્યશીલ રહેવામાંજ અર્થાં આનંદ સમાજોનો છે.

આનંદના અનેકવિધ માર્ગ છે. અને તે દ્વારા વર્તમાન કુલક સમાજ આનંદ મેળવવા પ્રયત્ન આદરે છે; પણ આત્મશુદ્ધિદ્વારા સત્ય પ્રતીતિ સિવાય અર્થાં આનંદ દુર્લભ છે. મોજલોખ, રંગરાગ વૈભવ અને વિલાસિતામાં આનંદ જોવારા શુભતા નથી. આ આનંદ શાશ્વિક અને પરિણામે વિનાશકારી છે, આવા આનંદના ઉપાસકે બની આપણે કુલોએ રાષ્ટ્રની સ્વતંત્રતાના વિધાતકી નીવડ્યા છીએ, જે આનંદથી રાષ્ટ્રની સ્વતંત્રતા ઢાલુતી હોય તે આનંદ નહિ પણ આપણો આત્મમાત છે. ત્યાંસુધી ભારત સ્વતંત્ર નહિ હોય ત્યાં સુધી આપણી આનંદ પ્રાપ્ત કરવાની ઉપરોક્ત પ્રવૃત્તિઓ વિષમ છે. આત્માની સ્વતંત્રતા વિના આનંદ કેમ હોય ! સ્વાધીન આત્મતંત્ર વગર અર્થાં આનંદ કીડવાનું નથી. આજે પોતાને કુવા કહેવાયવાર અગર વર્તમાન પરિસ્થિતિમાં સૂતિય માની આનંદ માણે તો તેણે મળના કીડાની જેમ મર્યેજ છુટકો છે, સાચા આનંદના ઉપાસકો આવી પેટભર કીડાવા પળવાર ન સ્વીકારી શકે.

સાચા આનંદના આ રાજમાર્ગો છે. વર્તમાન કુલોએ આ દિશામાં કુચ કદમ કરે તેમાંજ ખરી ભક્ષાતૃપ્તિ રિપતિ છે.

ચિન્તાન ધ્વનિ

[પસંત-તિલકા]

(સોનેટ)

અંગે દિપે અવનવા અભિ-મેધ-વર્ણુઃ
રંગે મહી પ્રકટતા રસબ્યોમ હીપઃ
દીવા બધા અગ્રહણે તુજ નામ તેજેઃ
તેને પ્રભુ પ્રભુમું હું દિન રાત સ્થેજેઃ
આકાશ શું ઇવન લબ્ય પુમે અમાપઃ
આયુધ્યની લહેરીના ઉછળે ભુવાળઃ
બન્ને વિષે વમ્બી રહ્યા રવિ ચન્દ્ર તારાઃ
તેમાં નિહાળી નમું પાવક પ્રેમ બ્યાળાઃ
આ શીરથી વહી જતી સુરસાગ ગંગાઃ
તેને પ્રતિ કણ ભરી અદ્ભૂત લીલાઃ
લીલા તણે અણ અણ પૃથિવી હનરઃ
પોકારતી અડગ પ્રકૃતિ તત્ત્વ-સારઃ
ઓ, કાળના પરમ પાલક વન્દુ પિતાઃ
હૈયું ભરી ખુબ ગર્વ તુજ શુભ-ગીતાઃ

મોહિનીચન્દ્ર

હૃદયનો ઘા

મૃણાલ્યંદ્ર મહેતાજીને બદલે

જ્ઞાન, આદિત્ય ઉત્તેજક ગમાજી.

“રમણિકરામ, વિનયનો તિલાંશ સુરેશ સાથે કરવાનો મારે વિચાર છે. તમારી શી કમળ છે ?”

“અત્યારથી શી ઉતાવળ છે ? બન્નેને મોટાં વજા દો. આજથી ઉપર ભેટ લેવાનો.”

“વિવાહ કરી મકરામાં મુજબ છે ?”

હંસુ સુરેશ બોલે છે. આ વાત જાણી તેના મન ઉપર જુદી અસર થાય, અને તેનો વિદ્યાભ્યાસ કાંઈક મોળા પર એમ માફ માનવું છે.”

“ના, ના, ને મોટું છે. સુરેશ કાંઈ નાશન નથી. તેનું વય જુનું સોજ વર્ષનું થવું છે. વિનય પશુ તેર વર્ષની થઈ છે. તે બન્ને સાથે મળે છે, ત્યારે તેમની અંતરોમાં પરસ્પરના પ્રેમનું જ્વાળન જાગે છે. વિનયની માતાએ આ એક વખત જારીમાઈથી તપાસવું હતું. મને તો નિશ્ચય થયે છે કે તે બન્ને પરસ્પર ચાહે છે, અને તેથી તેમનું સમ સુખદાયી નિવડશે. વળી સુરેશ હવે મેટ્રિકમાં પસાર થઈ જશે. તે માધ્યા અને કાળજીવાળો છે. આપણે પણ મિત્રો છીએ. એટલે આ સંબંધ થાય તો આપણી સેદ્ધિમાંથી પણ દહ થાય.”

“હીંક ત્યારે, હું તમારી કસબ માન્ય રાખું છું. પરંતુ જરૂર તો હાથ કરવું નથી. સુરેશ પોતાનો વિદ્યાભ્યાસ પૂર્ણ કરી રહે, અને ધીમે ધીમે પોતાનો નિર્વાહ કરી શકે એવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરે; ત્યારે જ તેમને પરણાવવાનું હોય!”

રમણિકરામ અને મહામોહન એકજા સ્થિતિમાં ચાલ મિત્રો હતા. તેમને એક પુત્ર અને પુત્રી અગ્રણી હતાં. સુરેશ નાસ્તવચથી જ જલ્લવામાં હેંઝીયાર હતો. તેની સાથે તે ચારિત્ર્યવાન અને સુધીય હતો. તેના મહાસુરેશથી અને માયાળુ સ્વભાવથી તે સર્વ પ્રાપ્તિ પ્રિય થઈ પડતો. મહામોહન તો તેના તરફ વધારે આકર્ષિતો હતો. તેમની પુત્રી વિનય પશુ સુધીય હતી. તેના

પિતાએ સુરેશ સાથે જ તેને પરજીવનાનો. દર સંકલ્પ કરી વધુએ દોષ, અને વિનય તથા સુરેશ બન્નેવ આ સંકલ્પ કરીશુંત ચાવ જેમ હરમથી હપ્તમાં દર્શા.

રમણિકરાખી આ વિષયમાં કાંઈક અનિચ્છા હતી. પોતાનો પુત્ર વિદ્યાર્થીહવન મજામ કરી થયે વળે, અને પોતાનો નિર્વાહ સ્વતંત્ર રીતે કરી શકે એવો અને, ત્યાર પછીજ તેની સંમતિથી સમ ચર્ચા એકઠા, એવો તેમનો અભિપ્રાય હતો. વિદ્યાર્થીઅવસ્થામાં થયેલાં સમ વિદ્યાર્થીનું મન ચિંત્ન કરી અવગણમાં બાધાવ નિરૂપે છે એમ તેમણે અનુભવથી ખાતરી કરી હતી. સમ પછુ યુગલની પૂર્વ સંમતિથી ચર્ચા એકઠા જેમ તે હિંમત દર્શાવે. અને સુરેશ તથા વિનયનો તેમાં અભિપ્રાય છે, એવું ત્યારે તેમણે અવધુ ત્યારેજ તે સંમત થયા. સુરેશ તથા વિનયને આ મમાયાર અવધા ત્યારે તેમના અનુભવો પાર રહી નહી.

સુરેશ એટલેની પરીક્ષા પસાર કરી અમેરિકા ગયો. તેના પિતાની સ્થિતિ સારી હતી. એટલે તે આર્થિક હિંમતિથી રહિત હતો. ત્યાં ચાર વર્ષ રહી તેણે હોલેક્રીક ઓન્ટારીયોની પરીક્ષા માન સફળ પસાર કરી. થોડો વખત વધુ અનુભવ મેળવી તે પોતાની માતૃભૂમિમાં આવ્યો. સુબાઈના ગાવામાં આવતાં તેનાં રહેઠી સંબંધી સ્થળોએ તેને વધારી હંધો, અને માનપૂર્વક પોતાના વતન અમદાવાદમાં આવ્યો. દને તે પોતાના પ્રિય માતૃપિતા ઉપરાંત માસરીયાના અખંડ આકલાનું પાવ ચર્ચ પડ્યો.

સુરેશ અને વિનયના સહનો ગ્રિસ નિમત થયો. તે બન્ને એકી જાયો પોતાના પાશ્વરુદયની રાહ પ્રમનતાથી નેવ બાળાં.

અમેરિકાથી આવે એ માસ પછુ પૂર્વ નદી થયા હોય, એટલામાં તેા સુરેશ એક મહાન આપસિતો મેળ થઈ પડ્યો. દર દેવને આ પ્રેમી કુવરુ સંવિગ્ન થાય એ વિષય કાચું. અકસ્માત સુરેશના મહાન ઉપર પોશિકાને દરેક પડ્યો. અમેરિકામાં અપરિત મળવળ મહાવયામાં બાજ હીપાને રાક અવગણી તેને પરદેશ કરવામા આવ્યો, અને સહસા ડોઈ બજાત રમ્યે તેને કાસકુકા મોહની રેવામાં આવ્યો. રમણિકરામ અને મનમોહને તેને નિર્દોષ દરાવયા અનેક પ્રવાસો કર્યો, પણ તે સર્વ અર્થ થયા.

વિનય નિરાશ થઈ ગઈ, અને પોતાના હૃદયવલ્લભ ક્યારે થેર અને તેની પ્રતીક્ષા કરવા લાગ્યો. દરમિયાન દિવસો સુધી તેણે અન્નનો ત્યાગ કર્યો. તેનું સ્થિતિ દુઃસ થઈ ગયું, અને તેની શેદક પ્રુષ્ઠમુદા પછુ મહાન થઈ ગઈ. તે દને વધુ સમય આ દુનિયાની નિવાસિની નહી રહે એમ સર્વને કારણુ. તેનાં માતૃપિતા પછુ ચિન્તાસાગરમાં મગ્ન થઈ ગયાં હતા. એક બાલુએ આનો સુદ ભાગતા સુભાવ્યો અને બીજા બાલુએ પોતાની એકાદી સુધીન પ્રતીક્ષા પ્રાણુ પછુ લગમાં દતા એ વિચારોએ તેમને યુદ્ધની નાખ્યાં. અનેક ઉપાયો કર્યા. પરન્તુ વિનયની વિરહરોગના કમી નથી.

રમણિકરામની પછુ તેનીજ દશા હતી. પોતાને પુત્ર આવી જાત મજાવમાં જાય તે એવું નથી એમ તેમને દર અભિપ્રાય હતો. પ્રથમથીજ સુરેશ સરળ અને નિષે માર્ગે ગળાડો દતો. અમેરિકામાં પછુ તે પોતાના અવગણમાંજ હીન રહેતો, અને તેના શિક્ષક પછુ તેને મારી તારીફ કરતા. પરન્તુ પીની છૂટા અનેક અવધા દેખુંત થાય જમી હતી, અને પરિણામે આ પ્રથમ રવાયો હતો. અત્યંત હિંમતીરી સાથે રમણિકરામે મનમોહને કહ્યું, "ભાઈ, સુરેશ ક્યારે છૂટશે તે કહી શકાય નહીં." તે જતાં જતાં કહી શકે છે કે આ તદ્દન પ્રથમ ભાગ છે. મારી એક ચિન્તિ છે તે માન્ય કરવો."

“ શું છે ? ” મહામોહને હિંમત રવરે હતું. “ હવે વિજ્યાને બન્ધ રથે પચાવો. તેની ઉંમર ઘણી યશ છે. ક્યાં સુધી બેસી રહેશે ? ”

“ જો શું બોલો છો ! ત્યાં સુધી સુરેશ નહીં આવે, ત્યાં સુધી વિજ્યાનું કામ પક્ષ મુક્તી રહેશે. તેની કશા તો તમે નથી આંખે નિહાળી છે. વિજ્યાની સુરેશ વિના તો કુદી મરે છે. તે શું ખીંચે ‘પરજીયા’ માને કે ? ”

“ બાપુ, હવે તેને ખીંચે પરજીયાની તો જોઈએ. તે સોળ વર્ષની ઘણી યશ, કન્યાકાળ વીતી ગયો છે. તેને સમાજનીને કામ કરી દે. સુરેશના અવિધ્યનું હવે નિશ્ચિત ન કહેવાય. છૂટે તો આજેય પૂરે, નહિ તો વર્ષો પછુ યશ બાપ. માટે વિચારો તો સારું.”

મહામોહન આ વિષયમાં પૂર્ણ વિચાર કરી એક દિવસ વિજ્યાની પાસે વાતચીત કરવા બેઠા. પરંતુ તે આવી પક્ષ નહીં યશ હોય, તેનામાં વિજ્યા દુર્ગંધિત હતો કહેવા લાગી. “ પિતાજી, સુરેશ સિવાય બન્ધ કેમ માટે બન્ધુ સમાન છે. ત્યારે તે આવશે ત્યારે લગ્ન થશે, પ્રતીક્ષા કરતાં કરતાં વર્ષો વીતી ગયે તોય શું ? મારા હૃદયથી તો હું તેમને વરી ચૂકી છું. પરમાત્મા હવે મારા આકલે કાણું નહિ છુટે ? હવે તો અવધિ ઘણી યશ. જરૂર તે મુક્ત થવા જ જોઈએ.”

પોતાની પ્રિય પુત્રીનો દલ સંકલ્પ સાંભળીને મહામોહને બન્ધ રથે વિચાર કરવાની કમ્પાને રિહાંબલી આવી, અને સુરેશના છુટવાની ચક્ર નેપા લાગ્યા.

પરમાત્માએ વિરહી વિજ્યાની વિનંતિએ ઉરમાં ધારણ કરી. માર માસ બ્ધીત થવા પછી બ્રમવાન બાકશર દેવિશ્વમાન પતાની સાથેજ પ્રલાતમાં સુરેશ પક્ષ પોતાના દાર બાગના પ્રકાશી રહ્યો. આ હસ્ય ભેદ રમણિકરાય, અને તેમનાં પત્ની અતિશય વિરિયત યશ યશ. સર્વો, વદાણાં સર્વ ભેગાં યશ સુરેશને બોવારણાં ભેગા લાગ્યાં. બાળનેા દિવસ સર્વ રોડી મંડળને માંગલિક યશ પાડ્યો, મહામોહન અને તેમનાં પત્ની પક્ષ આ સમાચાર બલ્કુતીન દર્શના પૂરે આવેશમાં આવી પહોંચ્યા, અને ખમર પૂલના લાગ્યાં. વિજ્યાના કુલિપય ઉપર આ પ્રિય સમાચાર પડ્યા દરો લારે તેના બંદરમાં સી હર્મિએ ઉજળાતી હતો, તેનેા ખ્યાલ વાગ્યો કરી ભેરો. સુરેશના શિદ્ધિને ત્યારે સમાચાર મળ્યા કે તે કારાજ્ઞમાં વિના ભેરે સપડ્યો છે. લારે તેમણે લાગવમથી સરકારને તેના નિર્લેપપણાની પ્રતીતિ કરી આવી. સરકારને પક્ષ આ બલત થતાં સુરેશને મુક્ત કર્યો, અને બાલમા સારી નોકરી આવી. કારાજ્ઞમાં તેને બીજાકુલ દુઃખ નહતું. પરંતુ પોતાની બાવિ કલ્પન સજીના બાલમા સમાચાર વિધેએ તેના સરીર ઉપર બલર કરી હતી, જે વિધેય તેને માટે કામનેા લગતે લખેશે હતો, અને તેનેા જન્મમ તેના કલ્પમાં રથાન કરોને તેને પીડાનેા હતો.

વિજ્યા અને સુરેશના લગ્નનેા દિવસ નહીં થયો. વિજ્યા દલ મંડલામાંથી સાક્ર થઈ ન હતી. તેને કલ્પજનર આવશેા હતો, અને સરીર લીધુ યશ યશુ દત્ત. આવી રકવાને પક્ષ તે બાલકા હતી. સર્વના મનમાં તેના કલ્પને માટે મિન્તા ઉપરિયત યશ હતી. કપરકુપાને આ રોડી કુલનું મિલન થયું દત્ત. પરંતુ દલુ તે વાગિમલન દત્ત. વાગિમિલન લાલવિધિ બલુશાર ન દત્ત. દેવના વિચારેા બુદ્ધાજ હતો.

હમ માટે તેવારીએ ખમણીકાર આવી રહી હતી. મહામોહને વિજ્યા એકની એક પુત્રી હોવાથી તેમણે ખર્ચ કરવામાં પાણું ભેરું ન હતું. રમણિકરાયે પક્ષ પોત્ત ચક્રકુપાર ” ક્યો હતો. પરંતુ લગ્નની તિથિને પહેલે જ દિવસે વિજ્યાને જનર વખો. અને તેના હૃદયનેા પક્ષ કલ્પયો.

આ પ્રાણીઓનાં નિષ્ક્રમે. સહિષ્ણુતા મળે, હિંમત હિંમતે જાણે એકાગ્રતામાં આવ્યા. પરંતુ વિધિની વિધિમત્તા આગળ તેમની આજ્ઞાથી બચી નિપટી. સાંજ પડતામાં તે શુદ્ધ રંગેલી શક્તિ અર્ધવચ્ચે દેવી રંગેલને પ્રાપ્ત કરવા આ અગ્નિની ત્યાગ કરી આવી ગઈ. અને પ્રજાપરાયણીની વિનયને પ્રજાપતે કાળેજ પોતાનો પ્રાણ આપે, મરતાં મરતાં સુરેશનું જ તે વચ્ચે કરવી હતી.

અગ્નિદાહની નયનમાંથી સર્વ સંભોધિઓ અસ્થિતાએને મરતીમૂલક કરી નાખ્યા. મહામેહનની અગેઃ અજ્ઞાતિ પૂજનાં પેલાઈ ગઈ. પરંતુ આનવીનું માર્ગ પાર પાડતું નથી, એમ ધીરજ કરીને પોતાના રિસેડ પસાર કરવા જાગ્યા સુરેશી દબે જમ નહીં કરવાનો નિયમ કર્યો. હજુ તે મુવાવસના પ્રવેશદોરે હતો, તેને જણાઈ જાયજાય જાય જાય તેનું જ્યમ પાવમાન કરી નાખવાનું તેના પિતા તથા મહામેહન કમિયા ન હતો. વિનયને અપમાન પામે એક માત્ર થવા, એકલે મહામેહને સુરેશને મેલવાએ, અને કહ્યું. “સુરેશ, દેવની મતિ ન્યારી છે. આપણી કમળ કાંઈ દોષ, અને વિધિની કમળ કાંઈ દોષ ! મારે દબે રીડ કરે કાંઈ તે પાછી અવરજાની નથી. તમારી આ કુમળી માથા દબે વેડી મારવાની નથી. તમે તે જાણેઃ આજ્ઞાથી બચેલા કુમળ છો. તમારી પાસે હજુ શક્તિ અને દેશ જણું જણું મળે છે. તમારા દાનને લાભ સમરત દેશને આપી વિદ્યાનું માર્ગ કશે, આનિને દૂર કરે, અને રિયરિયત મારા વેદાપેરોની દેશીઅનિનાં કાર્ય કરી તમારી કાંઈ સિદ્ધિ પ્રજાપતે, અને નામ અમર કરે. તેમ કરતાં વિનય પણ અમર છે એમ માનવો. તમારા તરફ તેના વિશ્વાસ એક દલો. મારે તમારો ઉત્કર્ષ નિહાળી તે સ્વર્ગમાં પણ શાંત મરી તમારો જ્યમઅવકાર સ્વયં રીતે અચરચા મારી વિનિતિ ખાનમાં મેલો !”

“સુરેશ, શું કહ્યું ! હવે રહે છે. કુમળમાંથી કમળે નિજજતા નથી. આપે કહ્યું તે બધું સત્ય છે. પરંતુ આ અસર કાંઈ નેથી તેની જાત નથી. આપને શું કહેવું છે !”

“બીજું શું દોષ ? દબે તમારો જ્યમઅવકાર સુરેશ અનાવજા કમ કરે. સુરેશ મારે તમારા વિના દબે વધારે સોડી બીજો કાંઈ નથી. હું મારી સમજા મોક્ષ તમને સોંપી દઉં છું. મારે અને વિનયની આત્માને વિમાર દબે કામીમાં જઈને રહેવાનો છે. આને માલિક પચાસ દુષિય મેલવાને. હાં ઉપર અર્જિત કરી અને અમારા આત્માના કિંતો અતીત કરીશું. તે તમને મારા પ્રત્યે શુભ આશ્ચર્ય દોષ, તે મારા આશ્ચર્ય કહેવું માન્ય કરે. એમજ અમુકને કે વિનયને વર્ણ છે.”

“એમ કેમ માની લાગ્યું ! તે તે સ્વીકારી રહી હતી. તમારી કમળને અનાર પણ શી રીતે પાવ ! તમારા હાથને દબે પણ ખિત કરવા કમળો નથી. આપ નકી કરે, અને હું તે પ્રમાણે વર્ણવા કમુક છું.”

“મહામેહને રમચિત્તપને આ જાતીજાવ કરી સંભળવાએ, અને તેમજ નલે સુરેશને વિવાદ તેમની ગાલિયા સંભારી શરૂપ્રસાદ લઈજાની કુતી વનવીજા સાથે કર્યો વનવીજા પણ સુરેશ અને સિદ્ધિત હતી. થોડા દિવસ પછી સુરેશને સંભારીજાની મહામેહનની આજ્ઞાનું પાલન કરવા મારે વનવીજા સાથે પરપોર, મહામેહને કહ્યું પ્રમાણે પોતાની વનવીજા સંપત્તિ સુરેશને સોંપી અને કાલીમાં જઈને પોતાની પત્ની સાથે રહ્યા. સુરેશ તેમની કમળાનુસાર સ્વીકાર મેલવાનો કમળ કર્યો. વનવીજાએ સુરેશને કાંઈ પણ પ્રકારે મેલ્યું આવવા દીધું નહીં. પરંતુ જે હવે સંદેશ પ્રતિમાથી વિનિત થઈ હતું તે સંદેશ રમે તેની સંજ, મુરત અને મારી અન્ય પ્રતિમાને જેવી રીતે સ્વીકાર કરે ! થોડા સમયે તે તેજુ હતાય થાપને કિંતો નિર્વેમન કર્યો. પરંતુ “કુમળું અવર પડાગ,” એ વનવીજા તેનું કમિયા મિત્ર કાંઈક અન્ય થયું. તેને વનવીજા તરફ જઈ કાંઈક જાવ કમળ થયો, અને સુરેશ

વસ્તુ પાછી આનની નથી, એમ જાણી મનમાં ગંતોય આવ્યો. પોતાનું જીવન આ સદ્ગુણીના સંપોષમાંજ વહન કરવાનું છે, અને ધર્મથી તેજી જીવનસાથી માન્ય કરી છે, તો તેને ધર્મપત્ની ન ગણતાં કોઈ થાય છે, એમ ગણી તેણે મંત્રોપથી વનલીલા સાથે દિનેા ગુળરવા માંડ્યા.

સુરેશ પોતાના હૃદયના દિવસોમાં અસંખ્ય માન સંપાદન કર્યું. મહામોહનની દોહતનો તેણે જનશિતાએ વ્યવ કર્યો. પોતાની ખાતર પ્રાપ્તિ જીવિદાન આપનાર વિજ્ઞાનનું સ્મરણ પણ કોયમ રહે તે માટે તેણે એક વિજ્ઞાનશાળા સ્થાપન કરી તેનું નામ તેની સાથે જોડ્યું. પોતે પણ ન્યાય અને નીતિથી ધનવાન થયો, અને નાનાવિધ મોષમોજો કરી પોતાના દેહને તેનો શાક આધ્યો. નવી શાખા વનલીલાને પણ કોઈ નદી દેતાં તેને સુખી કરી તે આનંદમાં જીવન જીવીત કરવા લાગ્યો.

જાતી મ્મ. પતિનીના સ્વર્ગારો
 શ્રી પાર્થસ મુજગાની સમાને
 શ્રીયુન પ્રધ્યાખ્યાસ આપુંદર આવડા
 તમસ્થી સચિત્ત સમેત બેટ.

શ્રીમતી

(વિવરણ : પુસ્તકનું આકાર)

શ્રીમતી મલિક : ૧૯૨૬

રાષ્ટ્રધર્મ અને સાહિત્ય

૨૧૭૭૭ પરમાર.

ધર્મનો સંભવ હારખાંથી છે. ત્યાં સુધા હલ્ય છે-હારની કામણી છે, ત્યાં સુધી આત્મા રો
' મહતો મરીયાન્ મરો રણીયાન્ ' એવો ધર્મ પણ છે. પણ તે ધર્મ કયો ?

એક કવિએ કહ્યું છે કે ' પટાં પારે ને ' તેનું નામ ધર્મ. લોકપ્રપના હારને કલાણુ પદે
પારે તે ધર્મ.

કામણી ભવ્ય અને એટલે પ્રેરણા પ્રગટે. ભવ્ય કામણીમાં શુદ્ધ જુદિ કામે એટલે પ્રજા અવતરે
પ્રેરણા અને પ્રજા ધર્મની બે આંખો છે.

જન્મ સાથે મનુષ્યધર્મમાં જન્મજૂષિ પ્રત્યે પ્રીત નોડાઈ છે. તે ખામે છે એટલે રસપેરી,
આર્ત ને ગંભીર બને છે. સારે તે ધર્મ ક્ષેપે દરખાન ચાપ છે. ધર્મમાં અધિકાર અને જવાબદારી
બેસે હોય; પણ અધિકારના ભોગવટા કરતાં જવાબદારીનું ઝનુન વધુ રહે.

સંપ્રજાપો અને પંથો બેસે અને બાસે; એક રાષ્ટ્રધર્મ દરેક છે અને રહે છે. રાષ્ટ્રધર્મ
માનવ ધર્મથી ભિન્ન નથી. રાષ્ટ્રધર્મના અંગે બંધમાં માનવધર્મ-મનુષ્યાના મનની જોમ-કાંપો છે.

સંપ્રજાપમાં અંચત વલણ અને સમુદરતિ (herd-instinct) છે; રાષ્ટ્રધર્મમાં જાગરતિ છે.
મનુષ્ય પ્રથમ રાષ્ટ્રધર્મો હોય; પછી પ્રાઈપણુ સંપ્રજાપનો અનુચાપી હોય. વિશ્વધર્મો પણ રાષ્ટ્રધર્મો
હોય તે જ ચર્ચ થો.

રાષ્ટ્ર આપણુ સૈનોખિતા છે-દેવ છે. કારતમાં, કારતની માટીમાંથી આપણો જન્મ; કારતના
અજમાંથી આપણો પ્રાણ; કારતીય સંસ્કૃતિ અને કુરત વડે બાલ્યાનું સંવર્ધન. કારતની પૂજિયા
પૂર્વજોની એ વિમુતિમાં આપણા કાનુની ભરમ મળવાની-એટલે કારતનો દેવ અને કારતનો પ્રાણ
કારત પ્રીત્યર્થ સમર્પણ થવો જોઈયો.

પણ દેસેડના રાષ્ટ્રધર્મો એકબીજાની નિરોધી નથી; હલ્ટા તેઓ જ્યાં જુગળો નેવા છે.
આત્મની પ્રેમપ્રતીતી દાહાઓ અને સંસ્થાનો જવાબદારી સંસ્થાઓ તેો રાષ્ટ્રધર્મનું અતિ દારનું
વિદ્યુત કંપ છે.

વિશ્વવિજ્ઞાન જ્ઞાનવતા એ સૌ રાષ્ટ્રધર્મો વચ્ચે એકસંબંધ જાળવી રાખે છે. અને સૌ રાષ્ટ્રધર્મો એ રીતે પરમ-આત્મ સ્વરૂપ વ્યાનતરરાષ્ટ્રધર્મોમાં પરિણામ પામે છે.

હવે પ્રશ્ન એ છે કે સાહિત્યમાં રાષ્ટ્રનો તો દિસતો અને ફેરતો ? સાહિત્ય અને જીવન અને રાષ્ટ્ર તો પરસ્પર જોતજોત છે જ. સંકળાએલ છે. જીવન-એટલે સાહિત્ય અને રાષ્ટ્રનો સંબંધ અનિવાર્ય છે. દરેક દેશમાં રાષ્ટ્રજીવનના બધા અંગો સાહિત્યકૃષ્ટિમાં પ્રત્યક્ષ અને અમર-અચ્છી બન્યા છે. એ બધે તો સાહિત્યધર્મ એ રાષ્ટ્રધર્મ પશુ ખરો.

પશુ સાહિત્યકાર રાષ્ટ્રનો છે તો રાષ્ટ્રની પર પશુ છે, વર્તમાનમાં એ જીવે છે અને લલિખતો એ જ્યેનાર છે, સાહિત્યકાર જીવનમાં હર્ષન જોળવે છે. સાચો સાહિત્યકાર નવાસવા કે ડોરાકટ જીવનને સાહિત્યનો વિષય બનાવવાની ઉતાવળમાં પડતો નથી; એ તો રાષ્ટ્રના હૃદયમાં અંતરરસનો પ્રાણુપૂર્ણ સંજ્ઞાર કરીને બધા ઘાવિદર્શન કર્યે છે—રાષ્ટ્રને નવેસર રચે છે.

રાષ્ટ્રનો હવે માત્ર તરગરથી કે વિચાર જોખી નથી. એ તો હશે સમગ્ર જીવનસંધિયો, સાહસયો, મરજીયો. પ્રાણુ હોમવા એ તૈયાર હશે. હશે, સ્વાતંત્ર્યપ્રાપ્તિ જંગવનાર એ પ્રતાપી સૈનિક હશે, સ્વદેશ રક્ષાનો એ નય કરશે, સ્વરાજ્ય પ્રાપ્તિનો એ અગ્રેસર હર્ષયો હશે.

પરિવર્તન

કુચુલકાન્ત મોતીલાલ જલ

સમ્ય, સાહિત્ય ઉત્તેજક સંવાદ.

"નહિત, પરમેશ્વરનો આશાર માન કે આપણી આ સિધ્ધિમાં તું મેટીકની પરીકા પસાર કરી રાક્યો. હવે તો નોકરીએ વગમી જાય તો સારું. ક્યાં સુધી આપણે પારકાના આશરે રહી શકીએ!"

"માતા આટલાં વર્ષ સંકટમાં અને અન્યા આપણ ઉપર કાઢ્યાં, તો હવે હવે આર વર્ષ કાઢી નાખ. શું જયવાન આપણા સાથું નહીં ભુલે? હવે જે કમોટી કરી છે, તેનું ફળ તે સારું આપણે માફે જરિયા મને ઇન્જા બાણે છે."

"એકા, જેના સિલો પસાર થયા છે, તે વાદ કરતાં મને કમઝબારી આણે છે. હવે મારી ધીરાજ ખુદી છે. દેહાવનાં મેંદેશું સદન ક્યાં, દેહાવનાં પરનાં વારણું મેં ઘસી નાખ્યાં; અને તેમ કરતાં મેં, તું અત્યારે મારા મનને શાન્તિ થયે એટલું જાણે. હવે તું નોકરી જાય છે. આગળ જાણવા માટે અર્ધ સમન નથી. મુંજાર્ડ જણું પડ્યો. ત્યાં આપણું જાણ છે! મારી પડખણી અવરજા છે. અત્યાર સુધી મેં તને ધરની બહાર કાઢ્યો નથી. હવે મેંકને તો હું હવે માફે મું. માટે માને તો સારું."

"મા, મારી ચિન્તા ના કર, તારા અસિવાઈથી હું ત્યાં જાય આપણ મેંકની કમીટ આર વર્ષ કાઢ્યા છે. જાણ આપણું નથી, તો સંજાનકાર તો છે ને? તે કંઈ ચિન્તા નહીં કાંમલે! તેની સવાઈથી આટલું તો જાણે. માટે જ્યાં છે."

"તારી કમ્પા છે તારે જા, જાય કાગળ કમ્પા કરાણે." માતા અને પુત્ર ચિન્ત હવે વિષુદ્ધ પડ્યાં.

નહિતકાન્ત એક સિધ્ધિઓ એકાકી પુત્ર હવે. તેના પિતા તેની નવમાસની વયમાં જયજાન પામ્યા હતા. તેમની સિધ્ધિ કાગળક હતા, તેની માતાએ અનેક મંદો સદન કરી અને અનેક સમીર્દકરણની સદાવ મેંકની તેનું પુત્રન પેટણું કુંવું હતું. નહિત જાય પીમે પીમે મેંકો ક્યાં? જાણવળી, અને જાણવળી અમ્બાસની સાથે પોનાનો અને માતાનો નિર્વાદ જાણો શો એટલું કમાણે. આ રીતે તે સોજ વર્ષની અવરજાએ પેટાઓ હવે. તેણે જા વર્ષે મેટીકની પરીકા પસાર કરી હતી, અને પોતાની દુઃખિત માતાના આધાસનનું કાગળ જની રાક્યો હતો.

નહિત આશા અને ઉત્સાહી હોઈ તેને પોતાનો અભ્યાસ જારી રાખવાનો વિચાર હતો. પરંતુ તેનું ઇચ્છન અન્યતા આધાર ઉપર રચાયેલું હોવાથી તથા પોતાની ઉંમર પણ હવે જૂઠાં થવાથી તેની માતાને વધુ અભ્યાસ કરાવવાની હિંમત હતી નહીં. છતાંયે પુત્રના આમલને વશ થઈને માતાએ આવશ્ય અભ્યાસ કરવાની હા પાડી.

* * * * *

નહિતનાના કુમાર્ધ મયો, અને ત્યાં એક પરીપક્ષથી સત્તજનને મળે એક બોર્ડિંગ હાઉસ (વિદ્યાર્થીશાળા) માં રહેવાની તેણે વ્યવસ્થા કરી. તેને જોજન તથા રહેવાને માટે કાંઈ ઉપાધિ રહી નહીં. તેની જાણેજની થી તથા પુત્રીએ પણ એક સાવતીર ચૂરસે વ્યાપવાનું કશું હતું. આ પ્રમાણે તેની જીવન પ્રમાણે સમગ્ર સાદસ જાર પડ્યું. તે એકાદી-બીન કોલેજમાં સામલ મયો. તે બે વિદ્યાર્થીઓને ખાતરી અભાવવા જાણે, અને જે આવક આવતી, તે પોતાની માતાને મોકલે, પોતાની વ્યાખ્યાનમાં અનેક સંકેતો સંકલન કરી જે આવી માતાએ પોતાને ઉછેરી જાડસથી રિધતિમાં સાવી મૂકે, તેને પ્રસન્ન રાખવા અને માનુષ્યજ્ઞ જાન કરવા આ વિદ્યાર્થીજીવનમાં પણ તે મુકે. નહીં. કેટલીક વખત રાત્રિના સમયે નહિતને પોતાની જીવસ્થાના અનેક પ્રસંગો સ્મૃતિપટ ઉપર તરી આવતા તે સમયે આંતરને વશ થઈ તે રડી પડે. પરંતુ હજી ઇચ્છનના અનેક ડિગે વહન કરવાના છે, અને ઉપર જે કાંઈ આપતિ મનુષ્ય ઉપર નામે છે, તે જીવિષ્ણની ઉત્તતિનું સૂચન છે એમ માની તે પેદ થરે.

આ પ્રમાણે કેટલાક માસ વ્યતીત થઈ ગયા. આજાક માસ આવ્યો. પોતાની માતાનું પત્ર આવે બે દિવસ થઈ ગયા હતા. આને વિદ્યાવર્ષમાં રત્ન હોવાથી તે પત્ર લખવા બેઠો.

પૂન્ય માતૃધી,

તમારું પત્ર મળ્યું. તે વાંચી સમાચાર જાણ્યા છે. અને હું ખુશીમાં છું. તમે પણ આનંદમાં હશે. અવેની બીજાકુલ શીઠર કરો. નહીં અને કાંઈ જલ્દી પ્રમાણે દુન્ય નથી....."

આ પત્ર લખતાં લખતાં નહિતને સ્મરણ થતું કે આને તેને પુત્રીએ આપવાર ચૂરસને મળવા જવાનું છે. તે એકદમ જીભો મયો, અને કુશળ પહેરી જવા નિઃશ્વો.

સન્ધ્યાનો સમય હતો. પહેલે દિવસે વરસાદ પુષ્કળ વરસ્યો હતો. આને પણ ડરમર ડરમર રુદિ થતી હતી. તેને પુત્રીએ આપવાર સુદાય વાલોપર ઉપર રહેતા હતા. તે તેમના નંજાથી થોડે જ દર હતો, એટલામાં તે આડાસ ધમધોર વાલોપર વાલોપરિત માર્ગ રહ્યું, અને વાલોપર મુશળધાર રુદિ જાર થઈ. વિજળીના વમકારા અને કડકાટ માર્ગ રવા. બે સમયે એક પુષ્કળ ધોડાગાડીમાં તે રસેથી જતું હતું, મિતુનજા વમકારાથી જીવ વમકારો, તેમાંને અડ્યો, અને માડી-માથી નિઃશ્વ નાં. માડી ઉપર વળા જાડ, અને તેમાં બેઠેલાં આ પતિપત્ની તેની જાંડર બેજાન વ્યવસ્થામાં પડ્યાં. જાડીવાન જલ્દી વાવસ થઈ આવ્યું. નહિતનાના આ રથાનથી થોડેજ અંતરે હતો. તે આ જવાનક દરમ જોઈ એકદમ જાડીની વ્યવસ્થા કરેને જમાવવા લેડ્યો. ઉપાધિમય ઇચ્છનનો તેણે કહ્યું અનુભવ બેલવેલો હોવાથી તે આદસિક બન્યો હતો. તેણે ધીમે ધીમે રસે જતા અન્ય મનુષ્યોની સદાય લઈ આ રૂપેલીને માડીમાંથી જાડાર કાઢ્યાં, અને તેમને વારા રસે ઉપાડી માર્ગની એક જાલુએ મૂક્યાં. જાવજ જાડીવાનને જલ્દી તે જાલુએ ઉપાડી લાગ્યો, અને આ સર્વની સારવાર કરવા લાગ્યો. પાસેથી જાવ સાવી તેણે તે પુષ્કળે પીવડાવ્યું. તે તેને રુદિમાં આવ્યો. પરંતુ તેની પત્ની બેજાડ હતી. પ્રાપ્તે ધીમે રસે કહ્યું. "મનુ, હું તમારો વ્યવસ્થા આજારી છું. રુદિ હજી ચાલુ છે. થોડી વધુ સદાય નહીં કરો."

“તમે બીજાકુપ ગજરાણા નહીં. આ બહેન હવે સાચા રામ બેટાએ સામેના માનમાં હાથ જાક્યો. હું તમારા રોકે આંદોલને મોટે તરફર છું. તમે નિશ્ચિત રહેા.”

નહિન શરીરે હાથપુટ હતો. તે સ્ત્રી કોઈક સનેજ માત્ર. તરતજ નહિને તેને હાથડી લીધી અને પેલાં પુરુષની સાથે તે બાજની બંદર હાથે ગયો, અને એક મટાવાળા રથમાં તે બન્નેને બેસાડ્યાં. બાપત મામીવાળને પાસેની ઇસ્પીલાહમાં તેણે પહોંચતો હતો.

પેલાં સુદૃઢ એક સારી સિંચાતિયા વણિક વ્યાપારી હતો. મુંબાઈમાં તેમની પોટી પેટી ચાલતી હતી. અમલવાર અને રિહાઈમાં પણ તેમની દુકાનો હતી. તે નહિનના અતિશય હાથગર નીચે આવી ગયો હતો. જરૂર બધાને જાણતો સિંચાતિયાં દોઢાપી તે પોતાની અવધોમિત પ્રવર્તન કરી શકતા નહીં.

તેમણે સંકાપાલા અને કહ્યું “જાણ એક વધુ કામ ન કરો ?”

“છુટીપી રહો.” નહિને ફતર આંધોલ તેનાં સમયાં જાજી જીવર્ણ બર્ણ, તે ઠંડીથી ચરખરતો હતો. કનૈયાનું પાસન કરતાં તેણે પોતાની ભત્રીની મેલ પણ પાચા કરી નહતી. તેની જમી તો કપાંપ જતી રહી હતી. આપતિના સમયમાં બન્નેબન્ને ગમે તે મેળે સહાય આપવી, એ તે મહત્વરૂપ અને પર્થે જાન્યો હતો.

“લુચો ત્યારે,” તે પ્રસે કહ્યું. “ભૂભેંપરનાં મોટા ચંદિર આગળ મારું મકાન છે. મારું નામ હુસમુખલાલ, અને પિતાનું નામ નૌરામ છે. પાંચે પ્રાર્થના મકાને જાજી કૃપા કરી ત્યાં રેડીશોન કરો કે મુનીમ મોટર લાખે અને આપે. રેડીશોન તંત્ર ટાકરકાં છે. સાથે કાકટરને પણ મેલા આપે એવી સુખના આપરીક પણ આજા ચરસાવામાં મને જમશે જરૂર.”

“આપ બેસીકર રહેા” પોતપોતાની નહિને બધામ આપે. “હું હાથકાંજ રેડીશોન કાંપું.”

નહિન પાસેના બંધામાં ગયો, અને ત્યાંથી રેડીશોન કરી શેઠની મુશુપાઈ હાથર થયો. મુનીમ પણ કાકટરને હાથ મોટરનાં આવી પહેર્યા. શેઠ તેમને સર્વો વિગતથી પરીક કયો.

નહિનને મુખા લાગી હતી, અને પરિપતને હાથે તે ઘાડી ગયો હતો. કાકટર શેઠનાં પત્નીને તપાસવા કાપા, અને કહ્યું કે “કાઈ કમ નથી.” નહિન આ કાંઈથી અત્યંત પ્રસન્ન થયો. અને પેતાનો પ્રપત્ન સારા થયો જાણી કૃષિરતો આજાર માનવા લાગ્યો.

શરિતો સમય હતો, શેઠ અને કાકટર વાતચીતમાં શેઠાલા હતા. એટલામાં નહિને હવે કુલ્હી આપનાર સુદરથને ત્યાં જાણનું મુદતી ધાનું, અને મોર્ડિંગ તારે પ્રપત્ન કરવા માંડ્યું. શેઠને તો આ ખબર જ નહતી, તેમણે જ્યારે જ્યારું કે નહિન જતો રહ્યો છે, ત્યારે તરતજ મુનીમને મોટર લાખે તેમણે તેની પાછળ મોકલ્યા. માર્ગમાંજ તેમણે નહિનને પકડી પાડ્યો, અને કહ્યું, “જાણ, કેમ કયા વિના આજા મારું મકાન આપે શેઠ મોટરને છે.”

“અરે, કાઈ, મને તો ઠંડી જાણ લાગી છે. સમયાં વહેતો જીવર્ણ ગયો છે, અને જૂન પણ લાગી છે.”

“એમ તે કામ ! આપે. શેઠની સાથે તેમને ઘેર બાકે તો ત્યારે આવવાનું છે.”

“નહિનને મોટરમાં લાજ કુલીમ જાજ આગળ આવી પહેર્યા. અને સર્વે તેનાં બેસી રહેને મકાને આમાં. નહિનના સમયાં વહેતો જાણતી રહે તેને નહિન વતે આપ્યા. આજે તેના મુખ ઉપર આનંદની હાજા પ્રકટી રહી હતી. તેને સ્નેહ મુંદર કૌનિયરથી પરિપૂર્ણ એક કૌંપિમાન એટલે આપવામાં આવ્યો હતો. કુલીમે આવી તેને કોમળ લેવા મારે રહેામાં આવવા કહ્યું.

નહિન સ્નેહમાં ગયો, ત્યાં અવશિષ્ટ રાત્રિ પાછા, મોટર, માથે, કપોરે મોટરી તેનામાં આવ્યા હતા. મોટા માથામાં નિશિષ પ્રકાશથી સ્ત્રી, અપાણું, કુરમ્બા વગેરે પીરસવામાં આવ્યું હતું. અનાથ નહિનને બાકે સર્વોપ મુખ કાંઈ થયું હોય એમ લાગતું હતું.

બોમ્બેન સહને શેઠની સાથે નસિન સિવાનખાનનામાં થોડો, જે સર્વથી વધુ આર્થિક રીતે દેખાતો હતો. કોંઈ દર્પિત ચર્ચા કર્યું, “સાર્થ, તમારો આત્મનત કાળી છું, ખરા અર્થિનત સમયે તમે મને અમુક મદદ કરી છે, તમારી વીરતા ભરી મદદ મેં આ વખતે મને ન મળી દેત તો હું મારી પત્નીને બાળે કાઢીત અવસ્થામાં ના રેખી ચકત, તમારું નામ હું છે ? અને હું કશો છો ?”

નસિને પોતાની કાવચક્ષા શેઠને અમુકી રીતે કહી સંભળાવી.

“જાકી નસિનખાન, આ પર તમારું જ છે. તમારી કલ્પક્ષા સંભળી અને આત્મનત કુલ્ય વધુ છે. તમારા જેવા ધીરધીર પુરુષ માટે ત્યાં રહે એમ હું ઈચ્છું છું, તમે આગ્રાક અને આરિત્વચાન છો. મારે હવે આત્મનો મારી સાથે જ રહેો. આ કેમવળી સીધા પછી તમારે જોડરી કરવી પડી, જે પણ આ સમયમાં મુશ્કેલ ચર્ચા પડી છે. કેમવળીની કિમત હવે કાંઈ રહી નથી. મારે હવે અમ્બાકા છોડી દે, અને મારી સાથે આપારમાં એકાકી જાવ, મારી કુટુંબને સાથે છે; અને પરમાત્માની કૃપાથી આગ્રાક સારી છે. તમને આપારથી જ કાઢીત તરીકે કહ્યું એ ખાતરી જાવ આપીશ તેથી તમારે સૌ સારાં ચાલ્યાં થશે. તમારાં મારુથીને પણ અર્થિ બોલાવેલ. અમારે તેનાં દૃઢ મારુથીની ઉશ્વેષ છે, તે પણ પુરોગે.

નસિને આ દુઃખીત સંભળી દર્પનાં અલુ આપ્યાં. પોતાના આપારવિતો ઉશ્વેષ મયો એમ તેને ભાસ્યું. તેણે બાકાત કહે કર્યું “સેક સાથેજ, હું મહેનતથી નથી કરતો, પરંતુ આપારના વિવરમાં લાન આપાન છું.

તેની તમે સેક પણ ચિન્તા કરશે નહિ. અનુભવથી અને મહેનતથી સર્વ અપારથી. પુરાન છો ઉશ્વેષકી છો અને કાંઈજ નિષ્ક છો. મારે વધી આપારો નહીં. હું પણ તમારા જેવો જ હતો. જે કાંઈ આપારે દર્શિયાર સાથ છે, તે સર્વ અનુભવ અને પરિષ્કર્ણ પરિષ્કાર છે.

“આપની કૃપાને આપીન છું. મારે વિચાર તો હતુ અમ્બાકા કરવાનો સાથ છે. પરંતુ આપની કૃપાને વધુ સામગ્રી સાથે છે, મારે તે હું માન્ય કું છું.

“બીજે સિવે નસિન મોડિંગમાં ગયો, અને પોતાના સદાઆવીમાં તથા કુલપતિને સમગ્ર વિચાર કહી સંભળાવી. તે અધામે આ શુભ અવસરને નહીં ચૂકતાં શેઠને ત્યાં રહેવાનું તેને કર્યું, અને અભિનંદન આપ્યું. સર્વની અનુગ્રા સહને તે પોતાનો જે કાંઈ સાચાન હતો તે સહને રીતે ત્યાં રહેવા ગયો. તેની પ્રશન્નતાની સીધા ન રહી. પોતાના સામાનની સાથે પેટું અપાર્ણ પગ પણ તે રીતે જામ્યો હતો. “આ પગ પૂર્ણ કું કે નહીં સમુ ?” એ વિચાર વખતમાં તેનું મન ગેદમાં બાકાત લાગ્યું, અને સર્વ વિચારવાનું નહીં પગ વાપરતો તેણે આરમ્ભ કર્યો, અને પોતાની બહારી માતાને પણ તેણે તેણી.

હુસનુઅલામ રીતે ત્યાં એકજ કુટુંબીજન તરીકે તે કુળની માતા અને પુત્ર રહેવા લાગ્યો. સમય જતાં પ્રાચીન સિયલિતે સમ થયો, અને પોતે કોઈક મદદ ઉપકારના રૂપ તરીકે નસિનખાનને પુમાતમાને શરેષ્ઠિય કાવચ આપીત કાવચો પ્રસંગ ઉપરિષ્કાર કરાવ્યો.

કવિરાજ

: પ્રવેશ છેલ્લો :

પાનાલાલ ગણપતરામ કાંવ

સ્થાન: વનના આશ્રમમાં રહવાર. કાલ: ત્રિઝય.

[દૂર દૂરથી જીવતા ઠંડકાનો કુચારો રહે છે
ને નજલ વપા દોગ્રાવ છે: જાણે પુષ્પોના પરાગની
દેલી.]

આવી આવી વસન્ત સખિ આજ,
ફારે ખડાઈ દેખું સખિ !

પૂરે પૂરે રહે સિરતાજ,
ઝાંઝે ખડાઈ દેખું સખિ !

ઊરની સુવાસ આજ અંગે સી મહેકતી !
જાણે પૂલી પૂલવાડી રે:

આવે સુદાગી દેવ ! આવે મુગ આંમલો,
ઝંખું-ઝંખું છુ ફદાડી ફદાડી—
દો ! ફારે ખડાઈ દેખું સખિ !

[જોનાર્ધનની નવરસરી સરીખડા નવમૈવતા
પધારે છે. વસન્તની પગલા ચોત્તેને સાગુ વાયુમાં
ફરફરે છે. મુખડે વપાની માનિ છે. દૈવે વન્દીની
સાન્તિ છે. દિમઝિદિમિ કેદાસ થો ચિરે પુષ્પોનો
મુગ પૂરો છે ।

રઠિયાળી વસન્ત આવી.
કવિરાજની જાણે ઉરમમદિ

[ડોકન્ટ દક્ષિણે ચો કુમાર ખવારે છે.]

કુમાર : કુમારી ! વસન્ત આવી !
 પ્રણતકાએ આજ, કુમારી !
 વસન્તનાં ખીત ત્યાં છે
 તે હું વસન્ત આવી !
 કવિરાજ કહેતા હતા કે
 સન્દરીતું દેખું પ્રજાએ
 ત્યારે વસન્ત ખવારે છે.

કુમારી : હા, કુમાર ! વસન્ત આવી—
 કવિરાજની કિરસખદિ સરીખડી
 વસન્ત સખિ આવી હો.
 —જુલું તેં કુમાર !
 કવિરાજ કેવા હશે !
 જોખની ઉર સખદિ
 રસના મહેરામણ સમેવડી
 મધુરતા કુવારે છે,
 સૌરભના સાગર સરીખડી
 મ્હેક—મ્હેક થાય છે
 જો કવિરાજ કેવા હશે !
 હું તો જાણે ઘેલી રહે છું
 ને માયા જ રહે છું
 જોખનાં જાખનાં યાં મિત્રાં ચીત્યા.
 માઈ માઈ ને તુલા વધે.
 જાણે આશ આશખની
 વિખાસા ઊંખાતું છું
 જાણે આશ દેખાની
 જાનનાં જાણે કાંઈ છું.
 કિમના કવિરાજી સુકુમારતા
 આશ દેખાને પ્રજાએ છે.
 હું જે જુલું જાણું છે કોઈ
 કે હું તો જાણું નાણું છું.
 આશખનો કિસસ ! આશખનો પ્રકાશ !
 આશખનો આનન્દ ! આશખની કિતના !
 આને માય છે, કુમાર !
 કવિ પદ્યગર હશે.
 પદ્યગર સાથે તે પદ્યગર
 ને જાણીને યોગ કિતને પદ્યગર.
 સહિને પદ્યગર

કે જીવનામાં એ ન હોય
 તે જ સર્વજનમાં કૌન-કંઈ બને.
 કુલપતાના પદવાસીઓ જ
 સૌન્દર્યની શ્રુતિઓ શરે છે.
 આશ્રમાના અંધારવાસીઓ જ
 પ્રકાશના દિવા પ્રગટાવે છે.
 તામરાની કાળજી શ્રુતિઓ જ
 પ્રેમનો પરામ પમરાવે છે.
 માનવતાના વિશ્વેશી જ
 પ્રજાની પ્રજાતા માન છે.
 કુમારી ! કલ્પના ના કરીશ,
 કલ્પના કરમાશે ને કરમાવશે.

કુમારી : કુમાર ! તું જે પુરુષ જ ને ?
 સૌન્દર્યનાં પારખ તો અમે,
 નહિ, નહિ, તો જે નથી ભોળા
 ને શ્રેષ્ઠ નહિ, એ કવિરાજને.
 તો કાળી કિમ કહે છે ?
 પુરુષ જ એવો છે—
 બેઠેથી બેઠેથી ને બેઠેથી,
 કવિરાજ તો—

[નેપથ્યે જયરાણની ધૂન ગમે છે.]

કિંક્ર આવાજ : ન્હાસો, ન્હાસો, કો! આશ્રમવાસીઓ !
 લઘાનું આવી જ-ધું છે.
 મહાશ્યા આતમ કો
 કે પુરુષ-આશ પધારે છે.

કુમારી : ન્હાસો, કુમાર ! એ બહો આવાજ.
 કુમાર : લઘાતરી પાસે જ્યાંમહં હશે છે
 પાતી કુમારી ! ભય શાને ?

[એક વિશાલ પુરુષ પધારે છે ને
 ચેપનાઈ ગઈલા કહે છે.]

પુરુષ : હું બકરી નથી, મિંદા છું.
 મને બકરી કાણ કહે છે ?

[કુમારી જઈનાથી કહે છે ને પૂર્ણ
 પામે છે]

કુમાર : આપ કાણ છે ?
 ને કેને કાજ પધાર્યો છે ?

પુરુષ : હું જગતનો કવિરાજ છું.
 ને તારા પ્રાને મળવા આવીશું છું.

એણે મ્હને જાણી કહ્યા છે.
 પણ હું જાણવા માણું છું
 કે હું સિદ્ધ છું.
 મ્હારે તેની સાથે

કુરતી કરવી છે, રદમળનો !
 ક્યાં છે ત્હારો ગુરૂ ? જાણ.
 કુમાર : કુમારી ! આ તો કવિરાજ.
 પ્રણમે નિમને પ્રેમથી.

કવિરાજ : મને પ્રણમે છે ત્હને
 ઊઠરા ! હું સાત માઈ છું.

કુમાર : પણ કવિરાજ ! આ તો
 સુકુમાર કુમારિકા છે,
 શીતલની નવસન્ન સ્ત્રી છે,
 પુરતાની ખર્તિ છે,
 મધુરતાનું સચિત્ર છે,—

કવિરાજ : બસ કર, એટલે શું મધું ?
 ઊઠરા ! એટલું મેં જાણ્યું છે !
 સમાર્થ યોગસુખ્યને
 સાત મારવામાં મેં
 હું સખત્યો ઉપાસક છું.

કુમાર : પણ આપ તો કવિ એટલે
 શીતલ ને સુકુમારતાના ઉપાસક ને ?
 તો આ સુકુમારીની વંદના મેં
 જાણથી સત્કારણ !

કવિરાજ : પણ ઊઠરા ! જ્યારે મૃત્યુ છે,
 હું શીતલ ને સુકુમારતાનો
 ઉપાસક તો છું જ.
 પણ હું પુરુષ છું, મહામળનો !
 અને પુરુષ એટલે પરાવા.
 પુરુષ એટલે કોરતા.
 પુરુષ એટલે પત્થર.

કુમારી (જાણીને) : ત્હારે પુરુષ એટલે પ્રણયી નહિ ?
 આ શું સૂણું છું ? કવિરાજ !
 પુરુષ એટલે પત્થર
 પણ પાણીની ક્ષોડા છે.
 પુરુષ એટલે તો, કવિરાજ !
 ઊઠતો કુચર— જંગલ નીચે
 એવી ખજાજાલી નીચાં

કુન્દરી ઉમંગકરી ન્યામ.
 લઘાએ હૃદયે શો રસરાજની !
 રસમે મહેરામણ ગર્વો છે
 એમાં શેજ ન્યાઈ છું.
 લઘારી રમચંદિકા ખીને
 શેજ રસમરત બનું છું.
 રૂપકુસુમની મોરલીએ
 નેમ ગોખી પેલી ફરતી
 તેમ લઘારી ઉરમોરલીએ
 હું રસજલે નાખતી
 નિલ પેલી પેલી ફરે છું.
 તે હું આ શું સંભાળું છું !
 કવિરાજ ! આ રસ કમિત્તે છે,
 આરી કાપના કરમાએ છે
 લઘારા આ રસનથી.
 કુમાર મહેને રઘુભજને છે
 કે સર્જનનું સૌન્દર્ય
 પૂતિમાં છે, કતિમાં નથી.
 એ શું સાચું ? કવિરાજ !

કવિરાજ : ઊઠતી ! તુ મે ચાઢી જ છે.
 આડતી મોટી વર્ષ
 ખણ અક્ષય જ નથી લાગતી.
 મો લઘે ક્યે ફરડે
 એ મ્હાં સર્જવાનું
 ને કાપનાએ રમવાનું
 ફરમાન આપું હતું ને ?
 એની પેચણમે ફર ફરે.
 કવિતાએ જાનન મરે જ
 રમાય છે ને રસુ છું.
 એ રસુ તે આરો વાંકે ?
 હું જો છું તે જ છું.
 કાન્યો રમાય છે ને રસુ છું
 એમાં આરો કહી રોય નથી.
 જનમને પાંસકડો
 મણુમ વપરાવડી કહે
 એકમે એ કીરને કહેતા બને છે ?
 હું કવિનાએ બાળું છું
 તેથી દેવ નથી જાન્યો.
 હું માનતી જ છું.

કિતકું, કવિતા એ દેખત છે
 ને કવિતા કાળવાળી
 માનવીનું દેખત થઈ છે
 એટલી દું ભેગ કવિતાઓ લખું છું
 તેમ વધારે માનવી જાતું છું.
 ને રહમત છેડી ! દનેથી
 કે સુન્દર કવિતાઓ,
 રમણીય કાળવાળો,
 અવનવીન કાળવાળો,
 ઉત્કૃષ્ટ આશીર્વાદ
 એ સમયે ને રમણ છે
 પુણ્ય પ્રસિદ્ધ કરવા માટે.
 પ્રસારમાં કવિતાને રચાત નથી.
 સંસારમાં રહીને
 એ જે કાળવાળોથી કાળ
 તેા માંડી જ અપાપક
 એ કવિતા ને કવિતા
 જે થઈ આનન્દ માટે જ છે,
 બાળી પ્રસાર ને સત્કાર જ.
 પ્રકારે છે તદને આજ સૌથી
 જગતના યોગની વચ્ચે
 જગતના જેવા રહેતું,
 માટે એ જઈ જાયો જ
 ને કહે, ક્યાં છે તદામે ક્યાં !

કુમારી (આવેશથી) કવિરાજ ! કવિરાજ ! આમ ન બોલ.

કવિરાજ : છેડી વધારે કાઢી ન યા.
 નહિ તો તદને
 પડવા દડા સરીખડી
 ઉમળાને ફેલાઈ જાય—
 જગતમાં કાળવાળો કેટલું જુલેમ.
 હું કહું છું ને તારે માનવું જ.
 હું કવિરાજ છું.
 હું કહું તે જ સાચું.
 જગત માનવું છું.
 કવિઓ જ સહના કાળવાળો છે.

કુમાર : આપ વૈષ્ણવ ખરા ને ?

કવિરાજ : જ્ઞાનનો પરમ વૈષ્ણવરાજ.

કુમાર : નવસિદ્ધતું વૈષ્ણવજ્ઞાન શોધવું !

કવિરાજ : બનેલાનેક વખત પાંચું.

કુમાર : હારે એ પણ કવિતા છે

કે છવનમાં ન ઉતારાય ?

[કવિરાજ પ્રવચનનામે થામ કરે છે]

કવિરાજ : હેકસ ! ઉદત ન થા.

મહેને કહેવામે કેમને પણ

કથાપિ અધિકાર નથી.

તું જગતનો કવિરાજાદ છું.

ને કવિતાઓ, હાકસ !

સંસારછવન સુધારવાની

સુધાવધીએ નથી.

કવિતા તે કવિતા છે.

છવન તે છવન છે.

એ બન્નેને કસો જ

સખેમ કડી સંભવે જ નહિ.

બોલ ત્યારે અધિ કયાં છે ?

કુમાર (ગર્જે છે) કવિરાજ ! જગતના કવિરાજાદ !

ખાદિ ના ખાશે,

ઉપરસ કરી સ્કમન્યા !

કવિતાઓ સખવાધી કવિરાજ !

જગતનું સામાન્ય નથી આવતું

કે મગજમાં મૂકવાનો

આદ્યો ખવન થાએ હો.

બધે તે વનવા સમાદ છીએ.

વધારે બોલશે તો ન્યૂએ

[દાવમાં દંડ લે છે]

આ સંસારછવન છે.

કદખાનનો અવવિશવ

અરી રાખવા મા બાવશે.

[કવિરાજ ન્હાસે છે. કુમાર ત્રેને

દાવસ કુદરે વિશવ અધિ છે]

કુમારી ! વસન્ત આવી હો,

કવિરાજની અગ્ને ઉરસપ્રદિ !

કુમારી ના, કુમાર ! ના, બધી.

વસન્ત થાએ ખમારી

ત્યારી ને ત્યારી—

જગતનાં ગાનનીની

ઉરસપ્રદિ કરીખરી વસન્ત ખમારી.

નવમહિમે પવનાય લાગે
 ચેતનની ચીનવારી લાગે
 વસન્ત સખિ પધારી,
 ચારી, એને ૯૨ વધાવિયે.

[રસપ્રકાશ દર્શક વસન્તને સ્વામી જાણે છે
 તે રસપ્રકાશ નથી છે. વસન્તને મેં જાણે
 સમયે એના સ્થાનિક રસપ્રકાશ મળ્યા
 નહોતો.]

પ્રિયભાઈ,

તુમારા આમચલુને સ્વીકારી હું લખવા પ્રેરાવા વિના નથી રહેતો, પરંતુ જે પ્રથમ મને અતિ મદદવનો લાગે છે અને જેને વિશે હું લખવા ઇચ્છું છું તે હાથ પરતાં મારું મન યોગીવાર પાછું પડે છે; છતાં ફરી ફરીને પ્રયત્નો કર્યા પછી કેંક હિમત આણી અને સત્ય લાયતા વિચારો અને તેમના અવસ્થિત રીતે મહત્વા પ્રેરાઈ છું.

‘ સંતતિ નિવસન ’ અને ‘ ગર્ભોપાન નિરોધ ’ શબ્દોથી દરેકે કોણ અલગનહી છે ! એ વિષય ઉપર લખતા પેઠાં ઘણી ઘણી મૂલ્યવાન સ્વાભાવિક રીતે ઉભી થાય છે જ. જે બાળકો દુરોપમા સ્થિતિમાં વર્ષ પેઠાં નિઃશ્રાન્ત મચુલી હતી, અને દલ આપે એ દિવસો નેના તરફ દુર્લભ આપાત છે, તે બાળકોની સાથે ‘ સંતતિનિવસન ’ ના પ્રયત્નો સંબંધ છે, અને તેથી કોઈક ધર્મચુલ્લ (૧) મચકને આઘાત થાય તો મારી. એથી હથડું દરે વિચારકોને લાગ્યું છે કે સ્ત્રી અને પુરુષના સંબંધ અને શારિરિક રચના વિશે યોગ્ય વચે જુનાઓને શાસ્ત્રિય જ્ઞાન અથવાં જોતજો નેથી ઇવન શક્તિનો નેટસી અવિચારીપણે અપ થાય છે તેમ થતુ જરૂર મરો.

બાળકોની સંખ્યાને હદમાં રાખવાની આ વિષયની આવશ્યકતા ખીન કોઈ પણ દર્શિનિદુથી અર્થી નહીં વિચારીયે; પણ માત્ર બાળકોને થતા સામાજિક (ખાસ કરીને) અન્યાયની દૃષ્ટિએ કોઈ પણ વિચારકને એમ લાગ્યા વિના નહીં રહે કે જે સાધનો પ્રતિષ્ઠા કહેવામાં છે તેની જરૂર નથી. મામાઓનાં કશું અંતઃકન્નુ હો કે તેમની વાસના છતવાની નિર્બંધતા હો, અને તે હો પણ ત્યાં દબાવવા હોકરાનાં માગ્યા કેરોર નરવે પડે છે, ત્યાં એમ ક્યા વિના તો નથી જ રહેવાનું કે એટલી મોટી સંખ્યા ટોવાનું કારણ માગ્યા છે. અને તેમની જ શૂંભતા પરિણામ રૂપે અદૃશ્ય બંધ નવા જામો છે. અર્થ ખાસ કરીને હું શારિરિક, માનસિક અને આર્થિક પરિણામવાળા મામાઓનો જ વિરોધ કરું છું. મારું દર્શિનિદુ જાળોના મુખનું છે. જે બાળકોને મામાઓ કે આપણે પૂછી સકતા નથી કે તુમાને ક્યાં લખાવું છે, તે બાળકોને જરૂર સરકાત નિરોધી અને મુખી મામાઓને પેરેજ જાન્યવાની હજી યશ અને હોય. ને તુમાને તેમ જુણ તો એક જવાબ મમે. પણ તેમ ન

પણ એ અને તેથી કાંતે એનાં ઔપચારિકાં હતાં ત્યારમાર્ગ પડે કે તેમને નીચકુલ પ્રભ ન થાય કે એમની થાય તેમ કરવું પડે. પણ એ વધુ કાલગીજ પણ નવાનું છે એમ અહીં માનવાનું નથી. તેણે દુર્લભ સાધનોના ઉપયોગથી બાળકોની સુખ્યાને કાઢવાં સાધી શકાય છે એ સિદ્ધ દોષ માનાયો પાતાનું સુખ ન હુણે તેણે બાળકોનું તે જ્વર સમજાય.

હવે ત્યારે મદનના ને અમર પ્રત્યે પર આવું. મ. યેસુસે અને મ. ગોંધીએ બન્નેણે અલભ્ય મનુષ્યો ઉપામાં ઉચે આદર્શ કહી છે, અને તે પણ તદ્દન આભાસિક છે એમ લેવો કહે છે. આજનના આદર્શ કહે છે એમ લેવો માને છે. એના સમર્થનમાં મ. યેસુસેનું શાું બતાવ્યું હતું હતું: "Man is destined for perfection.....If men were to attain perfection and become chaste the human race would cease and there would be one object for its life on earth, because man would become like angels, who do not marry as the Gospels say."

આ કથા બાળકી સંકુળિતા છે તે હું નથી સમજી શકો. કામ દેવી ખડકને કહેલી એવી 'ચિત્તસુષ્ટિ' દેવ કે નહીં સરિયેને સ્થાનજ નથી. છતાં યેસુસે કહેવો સંપૂર્ણ નિવેશ કરવાની ના પાડે છે એટલું સાદું છે. આ બાળક આદર્શને કમ કરવો કેમ પૂછીશો? એ આદર્શ તો કેવળ પવિત્રતાનો છે અને તેને પેશિયા મારે આજથી જ કમની સુખ્યા આને પ્રચાર ન કરાય તે ક્યારે ખતો થાયજાનો? પણ એમ પણ કેમ ન કહેવાય કે એથી ઉત્તરું પેશિયા બાળકને પણ સુખી અને સંતોષી કરવા મળે કો એવી રીતે કરવાનું સમિત કરવા આદર્શ નથી? આજનના આદર્શજ આદર્શ છે એમ માનવામાં શું કાલે છે? માણસના ચિત્તસુષ્ટિમાં આદર્શ સુધી જવા વાળ રહેલી વાચના કુદિતો અર્થ કરવાને પ્રાપ્ત બળવાન છે ખરો? અને તેમ દેવ તેણે માહુસો જેમ કાલ પણ વસ્તુને સુકુપિય અને દુષ્પિય કરે છે, તેમ અનન્યતાની સાથે પણ કથી કહે છે, છતાં શું એથી એવા કામવાચો નથી મળે શકતા જેમાં માણસે સંપૂર્ણ રિવેકથી કરવા કરી આદર્શથી વરવાનું જાણ્યું હોય? કાલ પણ વિચારક કહ્યો કે વાચના બુદ્ધિથી નથી અને તેથી તેનાથી બહી તેને કંઈક જાણ્યું નામ આપ્યું એ લેખ નથી. તેમજ દેવ તો અત્યારના પ્રયોગ ક્રમોનીમાં અંતકારણ એમનાં કરવા ખરી ખાત. એ વાચનાને છત્તાર કહે કહે તેણે તેથી નવાને સરિર કંઈકની આવાચતા નથી એમ પણ સાબિત નથી થઈ શક્યું.

બીજા એક કંઠ આ છે. ગોંધીએ એક સ્થાને લખ્યું છે કે Sexualfact ખરી ગાયની, આજના વિન વિન્ટો સ્વાચ્છ છે, ત્યારે બીજા એક અગ્રિય યેસુસે લેખના મત પ્રમાણે સારી નિદા ખરી બાળકાં ઉદાસ અને કામ કરવાની એટલી જ સમિત દેવ છે મે દેવી એટલે. આ બન્ને મતોમાં એક દોષનું કારણ એ દેવ કો કે ગોંધીજી કહી એટલી અનન્યતાવાચની વાત કરતા દેવ ત્યારે એ લેખક પેશ્ય વર્તની અનન્યતા પરાતપરા રખીની વાત કરતા દેવ, તેણે તેથી એમ તે ન જ કહેવાય કે કહેવાં પેશા મત પ્રમાણે જ અને છે. એમના મત પ્રમાણે વિવ-વના અનિયમ લેખનથી કાર વાત પણ એટલી એમ અભિન તે નથી જ પણ કમનું કે બધું જ માનાયો એટલી એટલી અનન્યતા પરાતે છે અને તેથી નાકાતક છે! અને તેજ પ્રમાણે ગોંધીજી 'રમણન' ને પણ કેવ લેખકની પો કુદરતી માને છે એમ હું માં છુ. જે મત પ્રમાણે 'રમણન' વધુ પડતા નિષ્કે જાનો કુદરતી માને છે, તે શું તદ્દરત કી કુદરતી રમણાવર્તક એટલીબહી સંલેખા થયેલો સંલેખ કુદરતી નથી?

એ જેમ દેવ તે કુદરતી-સમિતે કાર્યનું બલના કુલ જમર કલેખવામાં શું થાય છે? એના પરિણામ રૂપે ને બે અગ્રિયએને સંલેખ, સમિ અને સુખ મળે કાતાં દેવ તે શું પેટું?

પણ એમજ માની લેવાય કે એમાં કુઝબ છે તો તો પછી કાંઈ માર્ગ નથી. અને એ એ બોદું ન હોય તો અત્યુક બાળીને જન્મ આપી તેમનાં સુખ સાચી સમજા માગાય પણ બાળીને દુનિયામાં બાવતાં અટકાવે તો શું બોદું ? પણ એ અટકાવતો માર્ગ માત્ર દુનિય સાધનોથી છે એટલેજ વિશેષ છે. એ સાધનો પાનિક કે રસાયનિક-શું માત્ર શુદ્ધિપૂર્વક શોધાયલાં છે એજ દુનિય છે ! જેની રીતે ગોંધીદેવે જનાવડી દાંતને બચાવ ક્યો છે (કારણ કે એમ એમને સહ-ઉપોચાર છે) તેવીજ રીતે એ કહેવાતા દુનિય સાધનોએ શું સહઉપોચાર નથી ? એ કે એનોયે ઉપોચાર થવાનો સંભવ રહે છે જ, પણ તેમ તો જનાવડી દાંત વડે પણ પછતું ખાઈ નાખવામાં આવે તો તેમનો ઉપોચાર જરૂર કહેવાય. અચાઉં ક્યાં તે દુનિય સાધનોએ સહઉપોચાર કરી એ સાધનોથી અનેક ન હાથલા જેવા બાળીના જન્મને અટકાવી બરિચ્છની દુનિયાને વધારે સરકતા અને સાચક માણસો નહીં બની શકાય કે ! એકે પણ બાળીના જન્મથી સંતોષાયલાં માન્યા એટલાનોજ જીવન પ્રમાણમાં વધારે સારો નહીં જનાવડી રહે ! એમની સારિરીક, માનસિક વગેરે ખીણવણી માટે વધારે તક શું નહીં આપી શકે ?

અને પણ એક કામ એ છે કે આ સાધનોના ઉપોચાર પછી દંપતિઓને બાળીની હાથલા થતી નથી. પણ એ બોદું છે કારણ કે અનુદરવી છે. અત્યાર સુધી દુહીપતો દત્તિકાસ સામિત કરે છે, કે જી અને પુરુષને એક બીજા તરફ જેમ રસાગતિક આકર્ષણ છે, તેમ બાળકને માટે પણ જન્મ હોય છે. એટલે શુભવરિષત અને એકંદરે સુખી સમાજે આપવાતની બીક રાખી જરૂરની નથી. અને વળી કુદરતે બીજેજ રસો કારણ છે. ઇચ્છાના ઉત્થા વર્ણના જન્મપ્રમાણના આકાશમાં એકાંએકની સંખ્યા વધવા જાડી છે. એટલે એ બીક ઊભા દૂર થવી જોઈએ.

કહેવાતા દુનિય સાધનોના સંભાળપૂર્વક ઉપોચારથી ટાઈપિક જાતોની સારિરીક વેરપણો થતો હોય એમ હજી સુધી સાબીત થતું નથી અને તેથી અનેક માણસના આધ્યાત્મિક જીવન ઉપર એમની અત્યુક અસર થઈ એમ પણ કેમ કહી શકાય ? એટલે આધ્યાત્મિક જીવન વિશે જાણી જોઈએજ ન કરતાં માત્ર સરિર સાધેના એ સાધનોના સંખ્યા વિશે વિચાર કરતાં તેમની અસરકારકતાને ટાળી જાતોના આશ નથી આપેલા.

કામ્ય કોઈને બીક રહે કે એ સાધનોના ઉપોચારથી વાસ્તવકૃતિની શૂંખ વધ્યાજ કરવાની, એવે તેમ કરવાતું પણ બોદું કારણ નથીજ, ત્યાં standard of life જીવન-ધારણ ઉંચું છે અથવા તેમ ન હોય તોય ત્યાં દંપતિ પોતાની એક બીજા તરફની રૂચને ચારી રીતે વહનને છે, તો સ્વાભાવિક રીતે કે સંજગતપૂર્વક સંધિને જીવન જાળી શકાય છે. અર્થહાલના કામ્યા પ્રમાણે 'ધન' જીર્ણાંત ઉપર વધારે હજી અપાય, એટલે કે પ્રમાણમાં પણ ધન જીવન કરવાના માર્ગો દાખ થવાય અને તેનાં જામ પડાવનારા જોણ હોય તો દરેકને એકંદરે વધારે મળે અને તેમ થવાથી જીવન-ધારણ ઉંચું થઈ વાસ્તવને જીવનમાં અદર થઈ રહે.

અને વરિયોને દામ એ સાધનો પડ્યાથી એમની જીવન બધા—Struggle for Existence કેટલેક બંધે ઓછી થઈ જશે. એ એ પણ બાળીને કુટુંબમાં રથાન બેસવાની દોરી તે કાંઈની કેટલીક વધારે સારી તકો જોગવાને સક્રિયાન થશે, કારણ આ કહેવાના માન્યા કરતાં એ કહેવાના માન્યા પોતાનાં કોઈનાં માટે વધારેજ કરી શકે છે.

એકંદરે બાળીની દૃષ્ટિએ મળે એ સાધનોનો ઉપોચાર અવગર નથી લાગેજ, અને જ્યાંયે આધ્યાત્મિક-જીવનની સરિયતા વિશે કું વાંચાઈય છું. એટલે જાણ-જીવનને સુખ, સુખી અને સમ-વરિષત જનાવવામાં અસરૂપ આ સાધનોને કું રવીર્ણવ ચણું છું.

એજ,

તકમારો ચાલો રવિ.

સૂર્યોદય તો આરતીએ મહ ગયો હતો. અનેક પ્રકારના પક્ષિઓ, વૃક્ષપર બેસી, સુંદર ગાયનનો નાદ કરી રહ્યા હતા. હંચ પવનની મધુર સદૃશીઓ ખુલ્લમાં સદ્વારમાં આનંદ આપતી હતી, અને ભગવતે તૃપ્ત કરવા મથતી હતી. સદ્વારના આવા રમણિય સમયે, ડેટલાક મનુષ્યો નવારે નિવનના કાર્યક્રમમાં ગુચાઈ ગયેલા જણાતા, ત્યારે દેહેરી હવામાં હજુ પ્રભાતની સુશામી નિદ્રા અનુભવતા હતા.

અનિચ્છાએ સપ્ના ત્યાગ કરી, સદ્મીકાન્ત ભગ્વત ધવાનો બર્ષ પ્રપન્ન કરી રહ્યો હતો. ભણે અખિલ રાત્રિની સાચીશી નિદ્રા દેવીને પણ સદ્મીકાન્તનો સદ્વાસ ઠોડાનો ન ગમતો હોય ! સદ્મીદેવીની, સદ્મીકાન્ત ઉપર-એના અર્ચનુચક નામ પ્રભાએ-સપ્નું કૃપા હતી; અને તે સાથે, એને સાથે ઓછ વહિવ ન રહેવાથી, એને સ્વેચ્છાનુસાર વર્તવાની સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા હતી.

હંત-અંજનથી હાંત સાફ કરી, મુખ પ્રફાલન કરી, સદ્મીકાન્ત પુનઃ વિરામાસનમાં પડ્યો. નવનોમાંથી ધેન ઉઘડું હોય એમ લાગતું ન હતું. રામે સ્નાનો ખાનો મુખી ગયો અને સદ્મીકાન્તે, સ્ના પિવાની સરઆત કરી-ન કરી, એટલામાં દિમત નોકરે દિવાનખાનામાં પ્રવેશ કર્યો.

“ કેમ દિમત ? ”

“ સાહેબ, ” રોમે પુરા મિત્રભામાં ભેદ, સલામ કરી દિમેતે પ્રત્યુત્તર આપવા માંડ્યો, “ આપના બાલ-સ્નેહી વિનયકાન્ત આપ્યા છે. ”

એક મહાન મુશ્કેલી શિરે આવી પડી હોય અને તે નિવારણ કરવા મોટો વિચાર કરતો હોય તેમ, થોડી વાર વિચારી, સદ્મીકાન્તે હજા રોકું કુલાલીનેજ અનુમતિ આપી. દિમત બહાર ગયો અને અદ્ય સમયમાં સદ્મીકાન્તના બાલ-સ્નેહી વિનયકાન્તે ત્યાં પ્રવેશ કર્યો. નિર્દેશરમ્યાનો ભોગ વર્ષ પડેલા હોવાથી, વિનયે, સાધારણ સાદા પરન્તુ સ્વચ્છ કપડાં પહેવી, હતાં. સ્વભાવે નમ્ર હતો. એનું મુખનું સર્વદા હસતુંજ રહેતું અને એ હાસ્યમાં ભણે ઓછ આકર્ષક શક્તિ રહી હોય તેમ એના પર પ્રથમ દ્રષ્ટિપાત કરતારતો એના પર સ્વસ્થાવિઠ રીતેજ પકડાત વર્ષ નહોતો. હતાં વિધિની વિચિત્રતા તો એ હતી કે, બાલ્યવરણમાં સાથે જલેલા, રંગેલા અને ઉઠરેલા સદ્મીકાન્તને, રંક-

અવરમાના ઘોડા થઈ પડેલા, ચિનખને કોણે, આને એનાપર અણખમે છાપત યતો દતો. ખરેખર ! સદમીના મલ્લો પ્રભાવ આપેજ દેવ છે. દહ-મૈત્રી તો સરખી વધ અને સરખી રિશ્તિના મનુષ્યોની ન બાવ છે, અને તે વિરક્ત પર્વત ટી છે.

“કેમ બાહ ! હમણાંજ હાથ છે કે શું ?” પ્રવેશ કરતાં ચિનખે પુછ્યું.

“હા જાહ વિનખ ! આવ ! એને હમણાંજ હાથે છું. રામા ! આને ખાતે સાવ.” કહે મેદરદારી રીતે, ખુબપર મુનિમ દાસની ડાબા અણખી, સદમીકાન્તે, સમયોચિત્ આપકાર આપેલા. સરખ હાવના ચિનખને, ચિનખા આપકારથી દર્પે થયે અને આનંદકાન્તી ન કરતાં, આ રિતદારી, આને યથાન્યાય આપી, ઇશવ વાતોલાપમાં રૂબાયા.

“કેમ વિનખ ! કોઈ રિવસ નહિ અને આને તો અપકારમાંજ (રોખીન હાવકાને નવ દસ વાગ્યાનો પ્રથમ પથ અપકારજ સામે) નવશે પાથે !”

“શું કંઈ બાહ ! કોઈસમાં રેજ નવાતું. કુવરા જેવી હાંચી માગવાની. એટલે પુરસા તો ક્યાંથી મળે ! આને તો સંચિત્-રત્ન છે. એટલે મળવા આપેા છું.”

“મદેરદારી રેજત ! પથ વિનખ ! હજુ એ રામવાન એના મેજ કે ?”

“એટલે ?” વિરમય પાખી ચિનખે પુછ્યું.

“હજુ ત્હારી રિશ્તિ કોઈ સુધરી દેવ એમ સામતું નથી.”

“હા ! સદમીકાન્ત !” નિર્ધેનાવરથા આંખ આગળ ચિનખી માફક તરી આવતાં ચિનખે રીપે નિખાસ મુઠી કહ્યું, “અને વળી કહે છે ને કે અક્ષમીના પડિયા કાણુ, તેમ વધવામાં.....” “દેવ” સરાહ આવતાં ચિનખ ન મોઢી રાધેલા. “કેમ કેમ વિનખ ! શું છે શું ? મેહકતાં અટકી કેમ પાથે ?”

“સદમીકાન્ત ! સદમીકાન્ત ! શું મેહકું ! ત્હને ખબર તો હશે કે, હમણું આપકાર મેહા મમથેકારે નથી આમતા, એટલે કોઈસમાં જાણુ કામ ન રહેવાથી, રોક દેને રત્ન આપવી મારે છે. કોહાદ મે મલિનામાં કાચિત્ મેહોસ મળશેજ. હામ ! કેમ તેમ કરી રોકાણે પાથે—ન પાથે તો નક્કિમ પથ માર ક્યાં આમતું આમત !”

“અરે રામ ! એ તો મથ મેહકું વિનખ ! તો પકી તું શું કરવા મારે છે ?” ચિનખના કુખે-જાણી કુખીજ થયે-અન્યો દેવ તેમ, મુનિમ લામજી દર્શાવતાં સદમીકાન્તે પુછ્યું.

“મને પથ એજ મિત્રા છે. કાચિત્ ત્હારી દુકાને મેહાજી.....”

“હા ! એ ખરું ! પથ.” ચિનખના મેહાવળે આવારે કથી જઈ, વચમાંજ સદમીકાન્ત મોઢી હાથેલા. એના મનમાં તો “કહે પાછીએ ખસ” કાઠ્યા થઈ હતાં. તેથી મુનિમ કરવા મોઢી કે નેથી મુનિમ મિત્રી સારે રવજ નહાર ન લણવેા પડે અને એને રાખેલા નથી તે વાત પથ દર્શાવ, એમ વિચારી માથું ખંભાવતાં મેહવે, “એને મદારજ કાચિત્ મેહાદ એને રત્ન આપવી પાથે એમ સામે છે. રાણુ કામ નહિ અને મારતેા પવાર આમ, એ આજણને ક્યાંથી મરવે ? આપણે કોઈ એવા કયેવી કીએ ? કેમ નહિ કે ?”

“નારો,” સદમીકાન્તેા રોકાણે જ્યાંજ સાંભળી, આજા જની, હા માં હા મેજારી ચિનખ મેહાવે અને આતુરતાથી પુછ્યું, “પથ ત્હારે મદારા કોવાની રામજ ન થઈ કો ? મિત્રને એટલી મદદ ન થઈ રહે ?”

લક્ષ્મીકાન્તના મનમાં થયું કે હું જ્યારે ઉઘાડા માથું છું, ત્યારે જાણે જણે “ જાન મયા અને પદા મયા ” જેમ જાણે છે. મટે ડુંગરાં જ દુઝ્યો આજુબો એમ વિચારી બોલ્યો, “ વિનય ! આશીષ ! તું કહું ! કાચાર ! ખારાણી બે જણી સહુ એમ હોય.....”

“ કાચે કાચ ! એમાં તું તું કરે ! કાંઈ દેખજ સહુ ત્યાં ખેર ! હશે બાહ માં નહિય.” લક્ષ્મીકાન્તનો આચાર્ય સમગ્ર વિનય બોલ્યો.

“ વિનય ! પ્રભુએ તારા આખા છે તે માનવું પણ આપશે જ. એ સુખ્યા હશે છે, પણ સુખ્યા સુવાસના નથી. પ્રભુએ પ્રાર્થના તો કર્યો જ બેપ્રભુ.” લક્ષ્મીકાન્તે પણ સુખ્યું આપવાનું આપવા માંડ્યું, તું બાનવડી !

“ હા ગાર્ડ ! સાચી વાત છે. પણ લક્ષ્મીકાન્ત ! એ તો કીડ. પણ હાલને મટે થોડા છે એક રૂપિયા ઉપાર આપશે ! ખારે ખાસ જરૂર છે.”

લક્ષ્મીકાન્તના મનમાં થયું કે આ પશ્ચિમ વર્ષથી પેલાનું ઇન્ડિય તો ફેડી કાઢ્યો નથી. તો પછી ખારા રૂપિયા તે વળી કાચે જાન્યારે ખાસ આપશે. વળી સાકરબીની શરમે ખાસ પણ ન મંગાવ્ય. આંધ્રે કારેકતો. મટે ના કાચે જિંદી. કાઠલી સલામે જ કારકાર અને રૂપિયા નમકાર. એમ વિચારી બોલ્યો, “ કાચે ! ઉપારમાં ! એ તું બોલ્યો ! આ સર્વસ્વ તારું જ સમજાવે ! ” “ ત્યારે રૂપિયા પગલે ! ” “ હા પણ...એને જાણેકે હાથ લાગે ના ! અને પાંચ વળી કાચે પરમ કિંમતે લઈ જશે ! નહિ તો પછી એમજ કરશે કે પાંચ સાત કિંમતમાં ખારા કેટલાક ઉપરાણીના રૂપિયા આપવાના છે-પછી છે, કારે જ સમજા લઈ જશે ને. એને વિનય ! પણ હા ! તનેજ કાંઈથી ખાસ હોય કે હમણું હમણું તો ખારા હાથ પણ બીડામાં રહે છે, એ પ્રભુ ! આ કેવો સમય ! વિનય ! ખરેખર ! જ્યારે બહુત જાણે છે, ત્યારે સર્વ આજુબી જાણે છે.” લક્ષ્મી વિનયના કુણે ડુંગરના બન્ધો હોય તેમ, દુઝિમ દયા અને કાચારીનો નેમ કાચવતાં લક્ષ્મીકાન્તે કાચણી અને કાચા હાથવચાં પણ હા કરી. લક્ષ્મીના મનમાં એમ બનેકાને બાકાતમાની વેગીની પણ શરમ ન પડી તે ન જ પડી.

“ કુણે મધુરતા, વિન તો કાચે દવાદવા રાખવડ

રોકડ રમે લાગી જવા, નવ નાજુકો એ વિનતા.” આ રહ્યું. વિનયની સર્વ આજા પર નિરાશાનું પાણી ફરી વળ્યું.

“ હોય ! કાચ હોય ! પ્રભુ ! કાંઈ કીડીજ કરે ત્યાં આપશે ! પણ તું ઉપાર ! ખારીજ કાંઈ કુણું, ત્યાં જોડાના તું હોય ! કીડ બાહ બેસ. કાચે હું જાણ, કેવો ખરો આખાને પણ પછે વખત વધે ગયો.” લક્ષ્મીકાન્તની બાંધ બાધમાં રહેલી સજ નહાર કાંઈ જાણ, વિનય પણ પ્રવાસ બધે સમજા જવા ઉઠ્યો.

“ કેમ જાણે ત્યારે ! પછે માન્યે કાંઈ ? સાહેબા ! ”

“ કીડ, સાહેબા ! ” “ જાણે ” લક્ષ્મીકાન્તે પતાવ્યું. જવા બેસ્યો ખરો, બેસ્યો સરખો એ વિનય ન કાચે. એને મન તો વિનય કાચે જાણ, એમ બેસ્યું હતું. અને “ કાચાં હતું ને વેંતે મતાવું ” એ કુણાસાર તું કાચ પ્રભુ તું !

માથા-મથા પર નિરાશાને જા પાવણી, વિનય સર્વજ દવાદવા વધે ગયો હતો. વિનય કાચે, બાંધકારમય જાણિતું, પારિત્ય નિરીક્ષણ કરીને વિનય કાચે કાચવ્યો હતો, પરન્તુ તે વચન, માણ-માણનું જાણ નહતું. એટલામાં એક કેળવ્ય સપર, એના કાંઈકારમાં બચાવ્યો, “ કેમ વિનયકાચ !

નહીં દિવસે દેખાયા ! ” વિચારશીલ વિનયની વિચારમાળાનો મજબૂત સરી પડ્યો. બદલાયેલી જાણું ભોલું અને કમનસૂય સર્વ મિત્રા વિસંધો. “ કોણ સુસિદ્ધા બેઠેન ? એ તો જરા અમરનોજ-મળવા સાથે જ આપ્યો હતો.”

“ કીક. પરંતુ હવેનાં એકું કેમ ઉતરી આવેલું નજીબ છે ? ”

“ ના કે ! કાંઈએ નથી.” સત્ય રિશતિ શુભાવવા મોઢા ઉપર કુચિત દ્વંદ્વ આણી વિનય બેઠ્યો, “ આયો, હવે હું જાણતા ! ”

“ હો ! હો ! એટલામાં જાણ્યા તું અને ચાલ્યા તું ? બેસો બેસો. એટલામાં તું મોટું થઈ જતાનું છે ! અને યશો તો વિદ્યા ભાખી ક્યાં પડે એવાં છે ? ” “ સ્થે બેઠું છું. ત્હમે પશુ જાણતા હો,” વિનયે ધરમાઈ જતાજ આપ્યો અને બેઠો. એટલામાં સહર્ષીકાન્તના પરમશ્રિય યાજ્ઞ બેઠેલા ધનસુખ નામના મિત્રે, ચૂકમાં પ્રવેશ કર્યો અને રાજાની માફક, યુજ્યા વગર, સિધ્ધિજ સહર્ષીકાન્તના દિવાનખાનામાં પહોંચ્યો. સુસિદ્ધા અંતર્દ્વકમાં મજા હતી અને ચિત્ત, આગામી આપત્તિની કંબળા કરતો બેઠો હતો. એટલામાં કેટલાક સખ્યો તેના કર્ણદારમાં અવગાયા. કાન સતેજ કરી, સિત કણાસાથી વિનય સંકલ્પવા સાંભળો.

“ કેમ શેઠ સાહેબ ! ” એા હો. ધનસુખ કે ! આવને યાર ! ત્હારી દો હું ક્યારની રાફ જોઈ જોઈ છું ! ”

“ હા બાઈ હા ! અધિક માણસની વાત એટલી મરકરી કરો ! ”

“ અરે પશુ બેસતો ખરો ! તું કોમો રહે છે અને પગ ખાણ દુખે છે. એમ કહી સિદ્ધા રેડની કબ્બી ઉપાડી, એક ધનસુખને આપી અને બેઠ્યો, “ માર દમ કે પડે વચ ! ”. ધનસુખ છુરછી પર બેઠવાયો, રોષી ઉતારી દેખા પર છુપી અને કુમાર કાઢવા મંડ્યો. થોડીવાર દમ મારી, પછી કોઈ કામ યાર આજું દોષ તેમ બેઠ્યો. “ અરે સહર્ષીકાન્ત ! તું ખારા શાળાને-ચોપડને તો જોળાએ ખરો ને ? ”

“ બધી સારી રીતે. ત્હારા શાળાને ન જોળાજી એમ અને કે ? ”

“ કીક. તે વાત એમ છે કે એ બાઈ બધી પરવાર્તો છે. અને...આપણે...એ...ને...તે... બાઈ આજ સદ્વચનના પ્રદેશમાં પરવાર્તો હતા ! ”

“ એા હો ! ત્હારે એમજ કહેને કે આને જાણવાનું હતું ! ”

“ ના બાઈ ના ! મ્હેં પશુ એમ જ મારું હતું રતો. પશુ વાત જાણે એમ છે કે બાઈને નોકરી નેહમિ છે. હવે એક સાધારણ વાત પ્રમાણે ત્હજ કહે કે એ જગારે ખાસ ખાસી પાસે આગ્યો, ત્હારે ખારાથી ના પશુ કેમ કહેવાય ? ” નહિરતો. “ શાણુ પોત્રીકનમાં ખામી ન આવે ! ”

શું વાત કરે છે ! પહેલું પોત્રીકન ને બીજું પછી ! ”

“ ક્યતો રહે રાગ ! તે પછી મ્હે તો સહેલું સહ કરી નાખ્યું.”

“ ત્હારી વાત થાય રોગ ! હાં ! પશુ કેવી રીતે ? ”

“ તે બેવી રીતે કે વળા પાસે વચા ને દર ક્યાં જતું ! ”

“ એટલે ! હું કાંઈ સમજ્યો નહિ ! ” સહર્ષીકાને વિરમવ પામી યુજ્યું.

“ એટલે એમ કે ત્હારી કુખનેજ ત્હાને મટે બેઠાવ્યો. પછી દેખા જાવવા. કેમ કાવરીને ? ” ત્હારીજ ભાલામણ હાં વળી યુજ્યાનું શું ! પશુ રહેજ સહજ-અપખેરું તો બરથો હતો ! ”

“તે ખરો પુણ્યો જ નહિ. જો કે કાણુ બધેથી તો નથી, પણ મોલને મારને એવો મનસા છે કે સમગ્રમાં મૈત્ર્યભેદને પણ એક વખત પાણી બસાવે. એ મટે તો કાલકા રાખતો જ નહિ.”

“ત્યારે તો શેખને વધા દુધે બર્ષો, ખચરનું કાઈ નહીં કહું કે ?”

“મ્હે તો એને કહી દીધું કે જો બસ, હાથ વખત ખાલી છે. ખૂટારી કાંચે સફાઈકાન્તે ઠેક ઈતો રાખશે. મટે ને તો સમસો જ્યારે તે લે ને.”

“આસો દીક થયું.” “ત્હને કાણે તો ખડું ને ? એ ક્યાં ખાતો છે ?”

“નહિતો,” સફાઈકાન્તે કપાઈ જઈ કહ્યું, “જનસુધે છુટકારાને દમ મુક્યો. અને ઘોડી વાર પાડી, બે ચાર દમ મારી, પાછો ચાલ્યો.”

“અને હા ! ત્હને બીજા ખચર છે કે ?”

“હું કહે ત્યારે ને ? જાણી શી નવા છુટી છે ?” સફાઈકાન્તે બીજા સિગારેટ સમગ્રવણા પુછ્યું,

“કાંચે જલ્દે ખાસ કાચનું આદ છે ?”

“એક કાચા ત્યારે ! ઈતો જયસો ઉઠવાને છે ?”

“મનમાં તો થણું છે... પ...ણ, વિચાર વાલીના ને જમવાનું ધેર.”

“કેમ કેમ ! એમ કેમ બેસે છે ?”

“કારણ કે ભાઈ, સમગ્રકારમ જાણે મોઢાને ને !”

“એા દો દો ! મોડી વાત તો બે ! આ ખડું ત્યારે કાણુ છે ?”

“મહેરબાની દોરત ત્હારી. જો ત્યારે, હાથ ખસો બદીરો! દુખિયા આપ, પણ સમયે પાસા મળશે. આપણે તો રજા વખત મોઢાનું કહી દેવું !”

“કેને ત્હારી વિચારણી રહેવા દેને ! ત્હને જાણ આવવાનું કાણુ કહે છે ?”

વાર્તામાધમાં ત્હાણે અનેકા ઉત્તમમાંથી કાઢને પણ ખચર ન હતો કે માર્ક સાંભળતું હતો. સફાઈકાન્તને તો સંપૂર્ણ ખાતી હતી કે-વિનય તો મરે જ છે અને શેખો નજરે માલનાર મનસુખને તો વિનય મુક્યો જ નહિ. કિંમ વાંચક ! ઉપરોક્ત વાર્તાશ્રાપ સાંભળી, વિનયના કલ્પની કેવી સિધ્ધિ થય હતો, તેની કમળા ત્હાણે કહી મેંને. વિનયે દીર્ઘવિચાર મુક્યો. પરંતુ સાંભળને મુશીબ હતુ અંતર્યામાં જ દેવાથી, કાલના સાંભળવામાં ન જાણ્યો. “એક પ્રયુ ! આ હું શું સાંભળું, હું ! દમણું જ મ્હેને સફાઈકાન્ત સંવતર જાણથી જાણવતો હતો અને એકલામાં જ કહી મરે. વિન ! ત્હારે જો મ્હેને ખાસ ન કરતી હતી, તો રજા ના કહેતી હતી, પણ આણું કાલકાનું છુટાણું ! વિન ! વિન ! ત્હારી ખાતી મનસુખનીય અનિનિત્યનીય અભિમતિ ! ક્યાં ત્રાસ આપણી ખાતરવણી પ્રતિપાત્રો ? ખડું કાણ ! આ સર્વ પેસાનો જ પ્રકાર ! પેસા ! પેસા ! ત્હારી અન્ય અભિમતિ છે. સફાઈકાન્ત મોઢામાં ખચર મનુષ્યની શુદ્ધિ અભિવ થાય છે એટલે સાસ નામકાનું જાન નથી રહેતું. મોઢી મનુષ્ય, વિન-દોઢ કાંઈનું જાપ અને એટલના કલગિા દેખ નથી લેતા કાતો, જાણી જાણે અંધ બને છે. પ્રયુ ! પ્રયુ ! નું ખાસ વિનય મનિન દલગમાં વણી, ખાસ વિનયે સરકુદિ આપી, સમયે પ્રેરક ! વિન ! પ્રયુ ત્હારે મેંવ કહે, એ જ ખાસ મુદ અંધકારણુની અભિમતિ છે !” આપ વિચાર કરવામાં વિન તરિતર બેઠો દલો. ખચર ! એક એ કેવી વસ્તુ છે. વિન-એકલો જાણ અદ્યુત છે ? એટલિય મનુષ્ય, જોતાના એકલા જોને પણ નેહી કાતો નથી. એા વિન એક ! થાય છે તને !

એટલામાં સુસિલા બહાર જાયી. અને વિનયને બાબતે સુચક પાત્ર સોંપારી આપી. ત્યાંથી મિત્રના વર્તનથી રમ્ય થયેલું હૃદય, એટલાજ ભગિનીના એટલેજ બાબતેથી પ્રત્યક્ષિત થયું—ના થયું. એટલામાં ઉપેક્ષાત વાર્તાલાપ સંકરી આવ્યો. હવે એ હજારને, આ મુદ્દમાં વધારે થાયલું અનુભવિત થાયલું. દેખું કર્યાં આવ્યું, પરંતુ એ સંભવ ન રાખ્યો હોત તો કદાચિત્ત બેસારે બહુ પછુ સરી પડતો તે તરત સ્વસ્થ થઈ ઉઠ્યો.

“બહેન ! હવે હું જઈશ. મહેને બાબતને પછુ મણી વખત મણ મરે.”

“કેમ કેમ વિનયભાઈ ! એટલામાં જ આવ્યા ! રૂચી ક્યારે આવશે ?”

“કેઈ રિપસ,” વધુ ન જોઈ શકતાં, વિનય તરત આવતો થયો.

વિનય દક્ષિણમાંથી બહાર ગયો ત્યાં કુલ્કી સુસિલા બેઠી રહી અને પછી, વિનયની બારી બાહરનીય મનરસથી અને વર્તણૂક ઉપર કંઈ કંઈ વિચારો કરતી, કામચુ ન કરતી યાચતી છેવટે મુકામમાં સુંવાળ.

કુમળને પચ્ચટાતી વાર લાગતી નથી. અને સમય પચ્ચટાતી, આખું જગત્ પચ્ચ પચ્ચટાઈ ભાવ છે. કુલ્કીમાં રામ તે રંક અને છે, તે કુલ્કીમાં રંકને રામ જની ભાવ છે. ભાવિના પચ્ચટામાં કુપારેલા, કુલ્ક અને કારના કાંકર બેઠી, ખાતે ચરખાંચે મનુષ્યને નથી હોતી, તે પછી તેની કચળા તો ક્યાંથી જ સંભવી રીં !

માથે હાથ મૂકે, તરેલી ખાટલીમાં પડ્યો પડ્યો, કાંઈ દુષ્ટી મનુષ્ય, અગામ વિચાર સમયમાં થોડાં ખાતો દહિનેપર માવ છે. ખારિક નિરીક્ષણ કરતાં માલમ પી છે કે એજ આપણો નામક લક્ષ્મીકાન્ત છે. મેલનિવાસી લક્ષ્મીકાન્તના આ હાથ ભેટાં, આર્થક ઉત્પન્ન થાય તે નવાઈ નેત્રુ નથી. રાજ્યપટેલ નેત્રુ નેત્રુ સુખ મેલનેત્રુ, તે આ જ કુપડીમાં જ પેતાત્રુ રોપ આકુળ નિર્મમન કરતો જણાય છે. કુમારો થતાં, અનુભવો એમ જાણે જણી શકે છે, તેમ વિચાર તરેલામાં તકિન્ અનેલો લક્ષ્મીકાન્ત બેઠી ઉભેલ “પૈસા ! પૈસા !” છું ત્હારો પ્રભાવ છે ! ત્યારે લક્ષ્મીની મહેર હતી, ત્યારે તો નહિ મળતું મણ મણ, આખું જગત્ ઉભી આપણું દત્તુ અને બાકે ત્યારે લક્ષ્મીને કેર થયો ત્યારે, હાથ ! એ હું મરી જઈ તો મ્હારી પાછળ મરણ પેાક સુનાર કાંઈ મણ પછુ નથી રહ્યું ! અલસા ! પૈસાનાજ સૌ કાંઈ મણ છે. લક્ષ્મીને કેર થતાં, કહેવાતા સૌ મણ—એમ કુલ્ક રહ્યો પશ્ચિમો ત્હાજ ભાવ છે, તેમ પલાયન મણ ભાવ છે. અરેખર ત્યારે કુપ્ત બાવે છે, ત્યારે ત્યારે બાલુથી બાવે છે. “એ મર મેલના વાગતી, તે મર ઉડતા કામ !” એના નેથી આ મ્હારા, અમિના કેવળી બસીકુલ કોલા મંગલની દુર્લભ મર્મ પડી છે. બાજ કાંઈ એમ ભાવ પૂજનાર નથી કે બાજ કેમ છે ? ક્યાં જાય છે ? એ તો કીક, પરંતુ મ્હારા દર્શનથી જાણે પાપ થાયત્રુ હોય—જાણે વિપવને તેની આપમુખન થતા હોય, તેમ સર્વ દુરથી જ તેમને જતા રહે છે. હાથ ! “કામ રણી કુતિ, ન પરખાતી ; વિધિની વાતે ન્યારી.” આ મુખે મ્હારી ખરી સોજની પેળાને સાચી, મ્હારી બાકો મિત્ર વિનય ક્યાં દસે ? પછુ હાથ ! ક્યાંથી જ રેખાવ ? ક્યાં મું જ આપણે એને તરેલામો—નિશકાચો, તો પછી એ મ્હારો જ હોય તો ! વિનય ! બાકા વિનય ! હું ક્યાં ગયો ! હાથ ! ત્હને અદક કરવને મું ના કહી હતી, ત્યારે ત્હારું હાથ કેતું ચિપાજ મણ હતી, તેનો અને સાચોજ અનુભવ થાય છે, એ કામ ઉપર મેલા દેલખિ, તેજ કામ ઉપર પા કરવા નેથી મું સુખીજ કરી !” આમ આઘા નિશકા વચ્ચે મેલા ખાતો લક્ષ્મીકાન્ત કહેવાદગર કારી રચી હવે, એટલામાં સાચેથી એના મંગલકાંઈ આવતા જણુયા. “કેમ મંગલકાંઈ !”

“એ હોય, બાઈ!” મરમા કજલપર ચઢતી, ભણે સામે જ એકાગ્રપણ ન પાતી હોય, તેમ અન્યથા બની, મરમાપણે સામે સવાસ કર્યો.

“કેમ બુલી થયા કે શું? એ તો હું વહનીકાન્ત—તમારો ભનીવે!”

“એમ કે વાઈ? કેમ કે આ! છલિરે તો કીક છેને?” મરમાપણે ખાસ ઉત્તરણું.

“કાકા,” રિક્તગીરીઓ બચાવે વહનીકાન્તે કહ્યું, “ત્યાં પ્રભુએ જ કુ બચાવ્યા.....”

“હોય બાઈ! એમ જણ હોય.” વચમાં જ કાકા, બેઠા, “ત્યાં રિવસ કાંઈ સરખા ભવ છે આ! એમ કહી જાય, જે એકરવાનું હોય છે તે કાંઈ થાયું જ એકાંતુ થાય છે! બહાનુઓ, ખમણું પડે છે તો, આંખણા ક્યાં આટલા! ત્યાં ચાખાએ, ત્યાં શું ચખાને! કાંઈ સનારે તું પાઉં રાખ જેવો યદ્ય નહીં. ભા! આરો આપીવેલ છે, એકાન્તે, કને કું નહીં કું, કેમો કુંનને! વખત થઈ ગયો છે,” એમ બુલે અને તેરથી ગિણક વાપરી, (કરકો ક્યાં કામ પડે છે,) રવેને વહનીકાન્ત કાંઈ મદદ માગે, એના કાંઈ એ પ્રતિજ્ઞ ન આજુબા, એમ સમયસુચના વાપરી—વાપરી પહેલાં જાણ બાંધતાં મગનકાકા ક્યાંએ આરવ થઈ ગયા. આજ પ્રમાણે, એક પછી એક, એમ ત્યાં જ સવા તરફથી, વહનીકાન્તને કાંઈ. અનુભવ થયો, હોય રિક્તગીરી કેવ તરફી કરથી પણ ન સેતા. આત્મકર બનેલો, પેકાનો સામે સહી પનકુપ તો ભણે આ પુનિવામાં અસિતવ પ્રાપ્તો જ ન હોય તેમ કેવાનો જ નહિ. મિત્રવાળી રિવસ અને ત્યાંથી પનકુપની મેરી વચ્ચેના ફેર, આજ માત્ર આપણે ફર થઈ રહ્યો નહીં.

“હામ નહિય! આ થી દસા! એ પ્રભુ! કને તો તારો જ આકરો! ત્યાંએ કોઈ થીય. હો! હો! સ્વાકેના જ સવા છે. એ વહનીકા વામણુ સમાનો! મિત્રર છે તમારી કાનતરે! એ ખાસ વિનય! તું ક્યાં છે! તારા નિયા આરવ કને કંઈને રિક્તગીરી આપનાર હોય નહીં તને તરફવાતી વખતે, કુંને વિચાર કરવેય ન જાયો કે આ વખત કુંને જણ આવી અને તારી નજર પડી! ક્યાંથી જ વિચાર કરે! વહનીકા પદમાં એમ બન્યો તારે કાચાતરણું ભાવ જણ ક્યાંથી રહે! એ પ્રભુ આરવ જાણું હોયું જણું પ્રાપ્તિ આરે એકરવું પડે! હામ! એ નહિ-વાતનાને ખ્યાલ આવવાનું ક્યાંથી કું છે! આરો ઉદાર જણ ક્યાંથી જ વાપ! નજ થયો એકાન્તે!” આમ બેઠાં બેઠાં, વહનીકાન્ત એકરવ બેઠાન પણ થયો. આજ સમય પછી કાકા આપણું એકે આંખે ઉઘાડી તારે કુનિવાન જોવામાં એનું માયું હતું. કુનિવાના નવનુગમકાંથી અનુપારા થતી હતી અને એના હાથમાં એક જવ દોઢ જેના તરફ એકાન્તે તે એક રહી હતી. વહનીકાન્ત સહીય મોઢા થયો અને જવ હાઈ વાંચ્યો. વાંચતાં વાંચતાં એની આંખમાંથી જણ અનુ-એ કોહાયુ હતી જણ, કેમો એ વિનયો જ જવ દોઢ, જેમાં વહનીકાન્તની રિવસી ભણી, એકે પછી રિક્તગીરી ક્યાંથી હતી અને પેલાની વાતકાંતિ એ કુનિવાની નજરે માર મેકાંથી હતી, જે સિવાયના નમ વિનરે કોઈ હતી. “જવ છે આઈ વિનય! તને કે, આને આવા આત્મા થયો, તને આવી આજે માર કરી! હા! કું તારો કેરો આજાવી થયો હું! આરો વિનય! તું કું કુંને કુમા કરીશ! તારા પતિન કુપણ એક વખત હોન કું, એકાન્તે જ અનિમ અનિવાન છે!” એમ બેઠાં તે પુન: બેઠાન થયો.

“વહનીકાન્ત—” તરવામાં જે ચિત્તાએ કાકા ક્યાં હતો, તેણે કોંઈ કોંઈ કંઈક જવ જણાવ મોઢું, અને, જોત પ્રમાણું. તેની અસર છલિર પર થઈ. અનિવા તાપથી જેમ થી જોવાનો ભવ છે તેમ ચિત્તાના તાપથી એનું છલિર પોતવા-અગ્રવા માત્રું, કિને કિને તે એકાન્તે કુપી થિવાઈ કું કે છલિરમાંથી સેકી અને કાંઈ ઉઠી નહીં. કું અનિવાન રહા હોય તેમ કુંન દા.

ચિંતર નજીવા લાગ્યું. ખરેખર ! ચિંતા અને ચિંતામાં ઢાલો દેર નથી ચિંતા નિર્જીવ રુખને બાળે છે, ત્યારે ચિંતા સજીવન હરિએ બાળે છે.

“ચિંતા ચિંતા સમાન” જીવંતિની સુશિલા-પતિજીવ સુશિલા-બાબો દિવસ અને રાત્રીએ પશુ ઉત્તમતા કરી ખેતપૂર્વક પતિની સુશુભા કરી રહી હતી એનો બહોલો મનનો ખરો !

જીવન-નાયનો સમય સમાપ્ત થયો છે. એમ ખાત્રી પૂર્વક માની, લક્ષ્મીકાન્ત દવા કે ડોક્ટરની ત્રાસી પરવા ન કરતો. ફક્ત વિનયને જ ક્રમમાં હતો-એનાજી નામનું રાજ્ય કરતો હતો. સચિપાલ થયો! હોય એમ વિનયના નામના લગ્નપરે ઢાલો-એલકુલ નહિ પણ રાત્રિએ નિદ્રામાં અને સ્વામર્માં પણ એ વિનયને જ ક્રમમાં હતો. સુશિલાએ તારે દહિકત જમ દ્વારા વિનયને નિવેદન કરી હતી, અને એક વખત ફક્ત મળી જતા માટે વિનયી કરી હતી. વિનયને ત્વે કે લક્ષ્મીકાન્તે તરછાડ્યો હતો. છતાં એના અપરજીવ એના મિત્રવચન દ્વંદ્વમાં પરવા ન હતા. અને હજુ પણ એના કોહની સામગ્રી એવી ને એવીજ હતી. ટેરલાંક કામને બંધ, એનાથી લક્ષ્મીકાન્તને મળવા જતાં ન જતાં. પણ છેવટે એ મિત્ર હુમલું અંતિમ મિત્રન નિમાયકું હતો, તેથી જઈ પહોંચ્યો.

“ગુન વિનયભાષ ! આવી પહેાંચા !” સુશિલાના મુખમાંથી લપલા સખો નિઝાતાં, જેમ સંતુષ્ટ થઈને, પ્રસન્ન થતાં, રહીન દેતાં, લગવાનનો જાળ રજીતાં, બહુ સમયમાંથી નમસ્ત માય છે, તેમ, બાહ્યો બધો અસક્ત અને નિર્ભય દેવા છતાં લક્ષ્મીકાન્ત એકદમ નમસ્ત થઈ બેઠો થયો, અને “ક્યાં છે આરો બાહો મિત્ર વિનય !” એમ બોલતાં ચિત્તને દહ બાત્રી પડેલા બંને મિત્રાએ લગમને દહ કોહકિલન આપ્યું અને ઉત્તમતા નર્મન-સુખચોખોથી કોહાયુ વહેવા લાગ્યાં. ચોહીવાર એક બીજાને ભેટ રવા. બંને કોહનો ઉભરો સમાપ્ત, ઉભરના હરત દીધા પછા. લક્ષ્મીકાન્ત કોહાનનક સ્વરે બોલી ઉઠ્યો, “વિનય ! બાહા મિત્ર વિનય ! હાથ ! ત્હાં નિર્ભય અને અવિત્ર મુખ નેતાં મ્હને આઈ જાય સાંકરી આવે છે અને એ પાખો દીડા આરા દ્વંદ્વને ટોતરી આવે છે ! હાથ ! મ્હે અવશ્યકીઆએ ત્હને માર ન કરવાથી ત્હાં દ્વંદ્વ ટેરજું સંતાપું હતો એ સમય માર આવતાં, હાથ ! મ્હને સખત કપારી છુટે છે ! ત્હારા સરજ દ્વંદ્વને જેવો સખ આવતા પહેાંચ્યો હતો ! ખરેખર ! હું મનુષ્ય નથી, પણ મનુષ્ય યોનીમાં અવતરેલો અધમ-નરપદ્ય નિર્ભય રાજકુલ છું ! સાધુ નથી પણ સખતાનું છું ! બતાં હું બને, મનુષ્ય થોજ્ય થું, પણ દેવ થોજ્ય ક્રમા કરી, મ્હને આત્ હોય છે !” અસક્ત થતાં લક્ષ્મીકાન્ત પકારીમાં પડી ન્યવ છે.

“લક્ષ્મીકાન્ત ! લક્ષ્મીકાન્ત ! આ થું ! ત્હાં હરિર તો બે ! એ બધી વાત જતાં કે ”

“ના ! ના ! વિનય !” લક્ષ્મીકાન્ત પુન બેઠો થયો. “ત્હું મ્હને ના વાર. મ્હને આરા પાખતું પ્રાપચિત્ કરવા કે વિનય ! ત્હું મ્હને કુમા કરશે ! ફક્ત એક વાર ત્હું કહે કે ત્હેં મ્હને કુમા કરી છે ! એલકું કર ! મ્હને આઈ પાખી મુખ દેવાકતાં સરમ આવે છે !”

“લક્ષ્મીકાન્ત ! લક્ષ્મીકાન્ત ! સાન્ત થા ! આમ બંધા થું કાટે છે ? આરા લગમાં જતાં બેઠું લાગ્યું નથી. હજુ ત્હારા પ્રભે આરો કોહ એલકોજ દહ છે. મ્હને બેઠુંજ નથી જાગ્યું, તો પછી કુમાની જરૂર છે જ ક્યાં ?” વિનયે થયું બાહાસન આપવા માંડ્યું પણ લક્ષ્મીકાન્ત તો હો જ મરેલો અને બંને બધારે વિનય એક વાર કિમ બોલ્યો કે “હું તો ત્હને કુમા કરીજ સુકેમો છું.” ત્યારેજ કાંકર સાન્ત થયો-ત્વે હુંએકને મરિજ સાન્ત થઈ ગયો. બંને મુખોવસ પારી અનેક પ્રકારો કર્યાં પણ અર્થ, કમી એનો અમર અલમા, આ હુંની કુનિકાના નપર હરિર-કિલ્લો લગા કરી, કપારોએ જરમખામમાં મળી ગયો હતો.

આરોગ્યતું રક્ષણ

વૈદ્યરત્ન માધવપ્રસાદ ના. શાસ્ત્રી

સભ્ય, સાહિત્ય હિતેશ સમાજ.

આરોગ્યતાની સાથે આપણા શરીરનો અર્થત ધનિષ્ઠ સંબંધ છે. આરોગ્ય રહિત હવત ભાર-રૂપ થાગે છે. એક માણસ સદૈવ રોગી રહેવાને લીધે કહે છે કે આ કુખ્ય ભોગ્યવતું તે કરતાં મરી જવું એ સારું છે. વળી વર્તમાનપત્રોમાં પણ આપણે ઠાઈ ઠાઈ વખત વાંચીએ છીએ કે xx છાત્ર રોગથી કંટાળવાને લીધે આત્મધાત કરી મરી ગયા. આમાં કંઈ - પણ અતિશયોક્તિ નથી. સંસારના મુખ્ય આરોગ્યતાથીજ મુખ્ય રૂપ લાગે છે. ત્યારે માણસ બીમારી ભોગ્યે છે ત્યારે જ તે સમજી શકે છે કે એક રોગી રાત કરતાં એક નિરોગી કંગાલ હજાર કરતાં સુખી છે.

છપરે સુધ્ધિપાસનના નિયમે જાતની તેને પ્રકૃતિને આધીન કરેલી છે. પ્રકૃતિ એજ તે નિય-મેની અધિપતિની રેખા છે. જે મનુષ્ય આરોગ્યને માટે પ્રાકૃતિક નિયમેનું પાલન કરે છે તેને પ્રકૃતિ પોતાના તરફથી મુનવરતા અને રૂપ પ્રુપ્ત શરીર ઉપહાર રૂપે આપે છે. 'પારંપરિક નિયમેનું ઉલ્લંઘન કરવાનું ફળ મનુષ્યને અવસ્ય ભોગ્યવતું પડે છે. આથી સ્વાસ્થ્યરક્ષાના નિયમેનો મનુષ્યે અવસ્ય અભ્યાસ કરવો જોઈએ. એક મુપ્રસિદ્ધ વિદ્વાને કહ્યું છે કે જે શિક્ષામાં શરીરમંજમની બ્યવસ્થા અને આરોગ્યતાનું વિધાન નથી તે શિક્ષા અપૂર્ણ છે. જેમ અંગ્રિક, સાહિત્ય અને આકરણનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું મનુષ્યને માટે આવસ્યક છે, તેમજ શરીરમંજમની તેજિપ્રાપ્તિનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું એ પણ આવસ્યક છે, કે જેનાથી મનુષ્યનું જીવન બન્યું છે. ત્યારે સંસ્કૃતિ અવસ્ય એટલે રોગતાનું રહે છે, ત્યારે મિત્ર પણ રોગાણું રહેતું નથી. પ્રૌઢ શુદ્ધિ, વિવેક અને આત્મજ્ઞાનને માટે શરીરનું જાળવાનપણું અને આરોગ્યપણું રાખવું જરૂરનું છે.

મનુષ્યનું શરીર એક એજનના જેવું છે. એજનની શક્તિનો ક્ષય દરેક ક્ષણે થવા કરે છે. જામવા અને પાણી, વગેરે એજનમાં બરોબર નાખતા રહેવાથી અને સામુદ્ર રાખવાથી તે સારી સ્થિતિમાં રહે છે અને પોતાનું કાર્ય સારી નીતિ કરી શકે છે. તે પ્રમાણે મનુષ્યની શક્તિ વધતી ઘટતી રહે છે. તે પાછી નિયમિત આહાર વિહાર વડે પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. શરીરને સ્વચ્છ દવા, પૌષ્ટિક ખોરાક અને યોગ્યતા જાણીની ખાસ બહાર છે. તેમાંથી જો ઠાઈ એક દીઠ ન રહે તો મનુષ્ય અવસ્યતાના કાલમાં પડી પડે છે. સ્વચ્છ દવા વિના મનુષ્ય એક પથ માત્ર જીવે રહી શકે.

નથી. માટે હરેક માણસે સહેરની બહાર ખુલ્લા મેદાનમાં સવાર-સાંજ સ્વચ્છ હવા માટે રરવા જવું જોઈએ. જાતું પ્રમાણે કપડાં સતાં પહેરવાં અને નિયમીત રીતે સૂવું-જાગવું જોઈએ.

‘ખાણું’ તો ભુખવું’ એ નિયમ પ્રમાણે માણસ સર્વ વર્તે તો તેને રોગ થવાનો સંભવ રહેતોજ નથી.

ઘ્યાપામાદ્ દુદગાત્રાણં ઘ્યાધિભોષણાયતે । આ ક્રમાંણે વર્તનારને રોગ થી વસ્તુ છે તે ખણુ સમજતી નથી. મૂર્ખ ખતુખો એમ સમજે છે કે ‘ખાવાને માટે છવવાનું છે.’ ખણુ તે રોગ નથી. એ તો ‘છવવાને માટે ખાવાનું છે.’

હવા, પાણી અને ખેરાક એ આવશ્યતા પ્રાપ્ત કરવા માટે ઉત્તમોત્તમ સાધન છે એ જાણ્યા પછી તંદુરસ્તીને સચલી બીછ જાળતો આપણે જોઈએ.

હાથમાં દુધના બાણમાં આ (Tea)એ સામ્રાજ્ય મેળવ્યું છે. અને તેથીજ એક વિદ્વાને લખ્યું હતું કે—‘હા ! હા ! ચાહા હત કલિયુગે કર્વતિ માનવિચમ્’ આ થણે આગે માણસના શરીરને તુક્યાનકારક છે એ સૌ જાણે જાણે છે; પણ વ્યસનના આપી તે કુદી ચઢાતી નથી. એ શાસ્ત્રીય છે.

આરોગ્યતા સાચવવામાં નિયમિત રીતે આવતી શાન્ત નિદ્રા, નિયમિત કસરત તથા સ્વચ્છતા ખણુ ઉપયોગી વસ્તુ છે. ઉપરે એટલુંજ કહું કે—

નિસ્થે દિતાહારીયહારસેષી સમીક્ષકારી વિષયેષ્વસન્નઃ । દાતા સમઃ સત્પત્તઃ ક્રમાધાનાત્પોષણેષી ચ મધત્પરોગઃ । (વાગ્મય) ને માણસ હંમેશાં દિતકારક આહાર, તથા વિદ્યારત્ન સેવન કરે છે, હરેક કાર્ય વિચારીને કરે છે, વિષયોમાં આસક્ત થતો નથી, જાન કરવાવાળો છે, સમાન સ્વભાવનો છે, સત્ય બોલનારો છે, કષ્ટ શાખવાવાળો છે, આવી રીતે ખતુખોની સેવા કરવાવાળો છે; તે પ્રત્ય રોગી થતો નથી. અમૃત.

કોઈપણ વસ્તુ હિંમત વિના મને હે તારે એની કિંમત નથી સમજતો. મનુષ્ય ત્યારે એક વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવા માટે સતત પ્રયત્નશીલ રહે છે, તેના માટે કંઈ દો છે, તેની પ્રાપ્તિ માટે એનું મન રોકતો રહે છે, એના માટે અનેકા અનેક આશાઓ બાંધે છે અને પછી ખુબ આશાઓના અંતે ખૂબ કષ્ટો વેઠવા પડી, અનેકા અનેક પ્રયત્નો કર્યાના કારણે ત્યારે ક્યંદેવ વસ્તુને એ પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે તેને કોઈ અનેકો આનંદ થાય છે. એટલી વસ્તુની ખરી કિંમત તે જાણતો હશે છે.

વિના પ્રયત્ને અથવા તે વસ્તુ હિંમતને પ્રાપ્ત થયેલ વસ્તુની કિંમત મનુષ્યને મન નથી જાણતો છે તે તે બહુ નહીં જ. આજ પ્રમ નાશકળની ખરી કિંમત નથી અંકાતી તેનું જાણ કરતું છે. હજુ હવેના જ મહાત્મા બોલામાં પૂછી ચોંટ વર્તી જાણ, કે એક કદમ માગ્યોની માતા થયેલી માગ્યો વર્તી આવેલ અને ત્યારે ખુબ પ્રાપ્તિ થય છે ત્યારે શું માનવું! જાણતી પ્રાપ્તિની હિંમતના કારણે જ શું એમને જાણક મેળવેલ હોય છે કે એ વિભાવી હાથમાં જ પરિણામ હોય છે! આ પ્રમ વિચારવા જોયો છે.

આને એક પણ જાણતી ઉપરિષ્ઠ માદપિતાની શુભ નેમને માટે નથી દોતી. માત-પિતાની વિવશાસનાના પરિણામે ઓના બોલામાં જાણક બની પડે છે, એ માટે જ નાશકળની જે કિંમત સમાજમાં અંકાતી નેહાએ, જાણકો પ્રાપ્ત ને કરતો અજાણ કરતો નેહાએ, જાણકિંમતોને વેળ આપવા માટે ને કાંઈ કરતું નેહાએ તે કાંઈ નથી થતું. સહજ પ્રાપ્ત થઈ ગયેલ કે વિના હિંમતને મળી ગયેલ હિંમતની કિંમત માણસ જાણતો નથી અંકાતો.

આમ વસ્તુ હિંમતને પ્રાપ્ત થતાં જાણકો પ્રતે માદપિતા ને કાંઈ કરે છે તે ઉપરિષ્ઠ છે. એની જાણકો જાણકિંમતો થાય નથી. માણસના જાણકો કિંમત નથી. અને માટે જ નાશકળનું હિંમત થતું આપણી દિલ્લે પડે છે.

સંપત્તી સામે આને વિરક્તિની દિલ્લે બોલામાં આવે છે. સંપત્તી વાળો કરનારની દાંતી થાય છે. આ જાણકો જ જાણે સંપત્તી નહીં, પણ સ્વતંત્રતા હોય છે. ઉપરિષ્ઠ અંકાત

મુકવાની વાતો કરીએ તો સામે માનસિક જનરેશન (Complex)નું તરજ પડાય છે; આવા વખતે ડેરથીક વાતો કોઈને ન પડે કેવે, છતાં આ વખત યેરો આવી શક્યો છે કે ડેરથીક પ્રકો ઉત્પન્ન પડે.

ઉપર બતાવ્યું તેમ કેવળ પ્રત્યેકષિતની કમજોશ કારણે જ આજે પ્રત્યેકષિત નથી પડી એટલું જ બસ નથી. જન્ય પછી સુર્વજ ડેરથીક બાળકો મરણ પામે છે, છવે છે તેમાંથી પશુ ખોડવામાં, મંદશુદ્ધિ કે સામાન્ય શુદ્ધિનાં અને સામાન્ય વધાનાં નીપડે છે. દુરમનની જાતી ફાટી નામે અને અસાધારણ શુદ્ધિ જાળવે એવી પ્રજાની આજ કલુ દ્વે શિરે રાખવાની છે. આજની માધ્યમશી, અને મંદશુદ્ધિ પ્રખરું કારણ શું ? માત્રાપત્તિ અસંજની કલ્પન અને એવી માટી અસર બાળ કરીર અને માનસ ઉપર ડેરથીક થાય છે તે વિચારવાની નવરાસ કે કમળ હોતે છે ? સ્ત્રીની સમર્થા અવસ્થા વખતે પડીતી વિપવશસ્થતા તુલ્ય થઈ એટલે બસ એવી પ્રાણુપ્રાણ અસર થઈ ઉપર થઈ સ્ત્રી ઉપર ડેરથીક હરે થાય છે તે કોણ વિચારે છે ? જન્ય પછી બાળક ખોડવામાં હોય, મંદશુદ્ધિ હોય કે નાજુકું હોય તો તેના ઉપચારો લેવા તે કેવળ ઉપરકલ્પા ઉપચારો છે. પાશુ પટેલમાં પાળ ન માંધવી અને પાશુ પડો જતાં જાત્ર માંધવા હોય એ કોટલું હાસ્યારસ છે તેથી વિરોધ હાસ્યારસને બાળકનો ઉપયોગ માતૃપિતાએ તેની અભિવ્યક્તિમાં કરેલ છે અને તેના કારણે જે અનુક ખોડામાં જાતી થયું છે તેના ઉપચારો કરવા હોડવામાં છે.

બાળક પ્રત્યેનો શુદ્ધ પ્રેમ આજે લગભગ નષ્ટ થયો છે એમ માફ માનવું છે. જે સમાજમાં ઉપર જણાવી તેવી વસ્તુસ્થિતિ આવી રહી છે તે સમાજના માતૃપિતા તેમનાં બાળકોને આજે જે પ્રેમ કહેવું તે અર્થ છે.

આવી રીતે ઉપર કહેલ બાળકની શી દશ ?

આ જવાબો જ કોઈ જુદા પ્રકારનો છે. હેતુસર અનુક આરોગ્ય બંધી શુદ્ધચક્રવર્તન માળતાર બહુ જ થોડા છે. ત્યાં ત્યાં અધિભારો મોળીજદાર થાય છે, મનુષ્યની સામે અનેક પ્રયોજનો ખડાં છે. કોઈને પેટો જમા કરવો-હોય છે. કોઈને સમાજમાં જદાર આવવાનીજ શાકસા હોય છે, કોઈને મોટા હોવા મેળવવા છે.

શી સૌના કાર્યમાં એટલા બધા હુલામણા હોય છે કે પોતાના શુદ્ધ પરવેની દરજ્જા ચૂકે છે, અનેક અપ્રયોજી થઈએ અવસરાર કલાળીને ઘેર આવે છે ત્યારે એને પ્રથમ ચાંદો ખાસો કાઢે છે, પછી થવું બાળક માઢ આવે છે. કલ્પતાવા કરી કરીને માતું પકડી દોષિય વડીયને, દુધકનો ખાપી પાડી અલેલ શિશુકને, ઉત્તરરાત્રિ હોય થઈ અલેલ મહુરને કે વેપારીને કાંલે જાળ ઘેર કરતાં પોતાના બાળક સાથે નેક કરવાની, કરવાની, વાલે કરવાની હોંશ રહેતી નથી. આખા રિવસના કામથી એ કલાળી અલેલો હોય છે.

શેઠ પપ્પર આવે છે માટે એનું કામ આઢ કલાક કરવુંજ નેકરતે એવી માન્યતા એમ છે, તેમ ઘેર બાળક છે માટે તેની સાથે આનંદ કરવાનો, વાલે કરવાનો, કરવા જવાનો વખત મેળવવો નેકરતે એમ હરેઠ માનતા થવું નેકરતે.

કાનની બહુ પમાયોમા બાળકે હોમતાં છાજનો આનંદ-રસ-મેળવવાનું એ સ્ત્રી છે. માનુષ અનેક જાતની લેવા કરવા પદાર નીકળી પડે છે પણ મહારથ તરીકે એવી જાતે એક અનુભવ લેવા કરવાની તક છે એ વીસરી નાવ છે-પોતાના શેઠને પડતી બાજ પ્રયોજનોમાં તણાય છે. મહારથવન વખતે સારી પ્રત્યેકષિત કરવી એ લેવાની મોટામાં મોટી લેવા છે. વાનવસરવસમાં માનુષ જામે અને તે અરુચિમાં હોરાય, અસર મહારથી દશને બલે વાનવસથી બનથી દે. જમ્મ જનાં સુધી એવી

અવસ્થા મુદતથી લેવી છે ત્યાં સુધીમાં તેા સારી સંવૃત્તિ ઉત્પન્ન કરી દેશને બાળ, કુદરિ અને મને સુરક્ષ દેશકેવલો ધરના એ એવી મોટામાં મોટી સેવા છે. અપ નેહું કમાઈ વધારેની આશામાં જાણ નહિ મારતાં પોતાની પ્રભ સારી રીતે ઉછેરવામાં લેજો સક્રિય ખરચવી લેશકે.

આ સેવાની સફળતામાં અણુઆ અણુ સંવર્ધી ઉત્પન્નથી પ્રાપ્ત કરેલ સંવૃત્તિને સારી રેખાવણી આપી અણુ અણુ વખત તેા દેશની મુન્ની સેવા કરવી એ હરેકનું કર્તવ્ય મનાવું જોઈએ. એક વખત એવો હતો કે રવાઈમાં ખરાબ પ્રભ ઉત્પન્ન કરવી તે મહાપાપ મનાવું. આને દિલની આવીજ રહ્યા છે. દિલ સાવકાંમતી પ્રબળી પરાધીન બનવું છે. આ ભેડી તોડવા માટે અને સ્વાત્-અનો અવસ્થા સેવા માટે પ્રણવાન પ્રબળી જરૂર દિલને છે. આજેકે કરવાના, સમાજ સુધારક બનવાના, કાર્તિ વેળવવાના, પૈસા જમા કરવાના, અને એવા એવા અનેક લેખથી મુખ પહી અપ નેહું ઉપાર્જન કરી પ્રણવાન પ્રભ દેશને ચરણે ધરવાનું દિલમાં વત લે અને ઉત્પન્ન અણુ અણુ વર્ષો-વીતતાં સમાજમાં પોતે આમજ આવે તેા તેની પસીમણી સેવા છે.

આને આપણે અંરના હૈની રવા નહિ કરતાં બાહ ઉપચારો પાછળ દોડવા છોડીએ. આપણુ કામ જીંડુ (Inactivity) હોવું જોઈએ તેના બામે વિસ્તારવાનું (Extensive) કરી મુકવું છે. બાળકો-મારેનું સ્વાખ્યાની, તેમના માટે ઉપકરો, તેમના માટે આયર્થિક-અને સારી સારી સામગ્રી આપણે બેસીએ છોડીએ તે બાહ ઉપચારો છે. આ બધાની જરૂર નથી એમ જોઈ ન જ રહી રહી. સારી પ્રત્યેષિતિને પશુ આ બધાની જરૂર રહેશે જ. પરંતુ મુખને થકી આપણે જાણે કાળાંપાંદાને ન વગાડતાં હોયએ એમ જોવાય છે. ચિંતને એકા સત્તાન ઉત્પન્ન થાય છે પશુ તે વીરંવાન હોય છે. આને માણસો સંખ્યાનય બાળકો પેલ નહિ કરતાં વીરંવાન, કારિયાન, એ કે અણુ બાળકો દેશને એક ધરે તેા મણુ છે. તે દેશની મોટામાં મોટી સેવા છે.

જનની અણુને બહા જન, કાં હતા કાં હર,
નહિતર રહેને વાંઝણી, મત સુખલીલ નર.

આ કથને જરૂર સમજ રાખી માણુમ પોતાનું સુકસમજવન કર કરે અને તેનો અમલ કરી રહે તેા એની મોટામાં મોટી સેવા છે.

પ્રત્યેષિતિ ઉપર શુદ્ધ અંકુશની ખાસ જરૂર આને જાણી રાખી છે. બાળકને કેમ સાચવવું તેની કાઠી કાઠી શીખામણે રસ બાળકોથી વીરજામણી માતાને કેવી રીતે હાજવાની છે ? એક તરફથી ટે ટે કરવું બોખામાં ધાવવું બાળક હોય, બીજા બાલુથી નાકમાં તેડાં માથામાં જતાં હોય અને પૂગમાં રજીલણાતુ બાળક પૂગ પાતું હોય, તેા આ બાલુ પેલે પશુને રસ લાગે રોહાંતેવાર કરી આપવાની ચિંતામાં હોય, સાકુ-લજ્જોના રૂપો બાળકને કાંત રાખી રેવા માટે માણુજ હોય-ત્યાં બાળક સામે અણુક પ્રકારના વર્તન રાખવાની આજણી શીખામણે અવશ્યજન લેવી છે. એને માન્ય કરતાં છતાં એનો ઉપદેશ એ માતા નહિજ કરી રાકવાની. થોડાએક બાળકે વધી એની મુંડાએકી મતિ મારાં ન જ રોળી રહી. નવન જન્મણી સાકના પેલારનો અમલ તારેજ માણુઓ કરી કાણે કે જ્યારે થોડાએક બાળકોથી મુકત જવા તેઓ શુદ્ધ સપાને સ્વીકારશે. તારેજ તેનો અમલ કરવાને એકને અવકાશ મળશે. ત્યાં સુધીના પ્રવલો વંચ એવા છે. માટે હરેક માણુએ, પોતાની બાળની ખાતર, બાળકોનું હવન સુધારવાની ખાતર, અને દેશની ખાતર પ્રત્યેષિતિ ઉપર શુદ્ધ સંવર્ધનો અંકુશ મુકવાની જરૂર છે. હું આ પ્રકર ઉપર ખાસ જાર એટલા માટે રહું છું કે જાણી સાધના વિના જન્મણી સાકના અલ્પરના પ્રકલો મહારકો લેપ લગાડવા જેવા છે. ઉપર અણુથી તેવી રીતે ઉત્પન્ન થયેલ પ્રભ ઉત્પન્ન આ પ્રવલો દીધી નીચલો.

વીર રમણી સુભદ્રા અને નરોત્તમ-અર્જુનનો કવંત દાખલો દરેક સ્ત્રી પુરુષે પોતાની સમક્ષ રાખવાની જરૂર છે. એમણે ગર્જાપાન વિધિ બરાબર સાચવી, એ વખતના સુખ અને સંસ્કારના પ્રતાપે અભિમન્યુ જેવા મહારથોને જાતના મરણે ધર્યો. માતાનાજ ઉદરમાં જ કોણની વિદ્યા ભણેલ, એ જન્મ પછી એજ માતાપિતાની દેવદેવ નીચે વીરતાના પાક પડેલ અને વીરતાનુંજ પાપણુ ધાવેલ અભિમન્યુએ કોણ, કર્ણ અને દુર્યોધન જેવા મહારથોએને કેવા દેહાવ્યા તે જંગલદેર છે.

સુભદ્રા-અર્જુનના ૪થે પળનાર જ્યેષ્ઠની આજે દિલેને જરૂર છે.

બાળક જન્મ્યા પહેલાં જે પ્રકારની જૂલો માતાપિતાની મામ છે તેવીજ જૂલોની પરંપરા તેના જન્મ્યા પછી ચાલુ રહે છે. તેથી અનેક પ્રકારના ન જૂલો શકાય તેવા કુસંસ્કારો બાળકના કુમળા મગજ પર પડે છે. સ્ત્રી પુરુષના મતભેદો કે અવસરસના અસંતોષના કારણે બાળકના મગજમાં કેવાં બીજ રોપાય છે ! તેમના ખાતળી વ્યવહારનું અવલોકન બાળક તો કરી નાથે છે અને તેની માઠી અસર બાળકજન પર કેવી દાનિકારક નીવડે છે, તેના વિચારો આપણને નથી આવતા. આવે છે તો તેના અમલ આંખેજ કોઈ કરતા હશે.

આવા વિચારોનો અમલ નથી થઈ શકેલો તેનું એકજ કારણ છે. તે એ કે માતાપિતા તરીકેની જવાબદારીઓનું ખૂંદે ભાન તેમને નથી હોતું. અંતરે થયા પછી અધુરપણું ચાલુરૂપ કવન બાળક અર્થે હોમી હેતું નેહએ. એની ખાતર મોજમગલ, મોજવિશાસ વિગેરે તટ્ટ આસોઈ તરફ કવનવાચા માંકળી નેહએ. ત્યારથી એમના કવનના પળનો આરંભ મામ છે. આ મહા પુરુષની ખાતર-બાળકના સારા ઉછેર ખાતર, રવજીવી કવનનો ત્યાગ માતાપિતાએ કરવો નેહએ.

દેર ઉછેરનો પ્રથમ મહાભાઈએ દાખ ધર્યો છે. તેથીજ નહુ મદતનો પ્રથ બાળ ઉછેરનો છે. આ પ્રથનો ઉકલ ધરી ત્યારે જ કેળવણીકારના પ્રવલો સફળ થશે. કાં તો કેળવણીકારે આ પ્રથને પોતાનો માની લે, અર નાખાપો કેળવણીકારે ઉપર મહેરબાની કરી પોતાના પ્રથનો ઉકલ કરે. આજે કે કાલે આ પ્રથનો નિહાય ક્યાં વિના કેળવણીના પ્રવલો અર્થ છે. અને આ પ્રથ ઉપર દુર્લેશ રાખી પોતાનાં બાળકોની સારી કેળવણીની આજી રાખવી તે માતાપિતા માટે પશુ અર્થ છે.

જયન્તી પર્વ

૧

નિરખ બોમમાં આજે કરે વીણા લઈ ઉપા
ગજાવે વિશ્વને ગાને વિલસે શારદી પ્રભા.

સુષ્ટિમાં પત્રને પુષ્પે, નેત્ર કહ્યું મને ઉરે,
આજે ગેખી ઝડપા લગ્ય આમને સુગ્ધજે રકુરે !

રતેદના સાધિયા પૂરે ઉપા ષઙ્ગાંડને પટે,
સસનો જય આજે છે મહીર વિશ્વને તટે !

સુજો એ વિશ્વના લેહો ! સુજો એ દેવ દેવતા !
જયન્તી પર્વ છે આજે સત્યને સત્યવાદીનાં !

૨

દુઃખ-દુઃખા સમાજે આ પાપ-દાઢ્યાં મનુ-કુલે
ભરેલુ ઇશને તેજે નિર્મળું રશ્મિ કો જુલે.

દિને દિને ઉગે નિત્યે પ્રતાપી સૂર્ય લેગ્ઢા
ઉગે છે રશ્મિ તોં આવું જુગોમાં કદિ પ્રાણુદા !

દલે છે સ્પર્શથી સૂર્ય અંધારૂ ગાઢ રાત્રિનું-
કાપે છે રશ્મિ આશ્વિનઘ્ન અંધારૂ ગાઢ પ્રાણુતું !

આવો સૌ સાધુ ને મન્તો આવો દુઃખી સુખી જનો !
ભરોને પૃથ્વી ષઙ્ગાંડ ગજાવી જય સન્તનો !

૩

મારે જાંભીર નાંદોરી પાસને ભાગ સાથે,
પાસા લેની મંદી વૃષે મહેને ભાગ તારક.

તે સૌમાં મૂલતું રિનવ્ય, સાથ-નિન્દુ મું નિર્મલ
સોદે છે પૂર્ણતું જમઃ પ્રકુલ, સૌમ્ય, ઉત્તમ.

અને તે પથ ડેરી ત્યાં પાંદડી એકને વિશે
ફેરે છે પાસ મેંધેરી ભરીને વિષ સૌ રિંગ !

મારે તે પાંખડી-દૈમે વડા ઉત્તમવથા વેળા
ને ઉપનિવેદા ભાગ ચીતા ચી મુશ્કવંદની.

સોદે છે બીજાને ત્રેમાં જમને સૌમ્ય કંપમ
સુદ ડેરી અભા રાજે કામે અતીઃ રાગન.

વિશ્વમાત મહાખડે તે પુસતન ભારને
ઉપાડી દરિએ સન્ને પુલે આ જમને વિશે.

૪

વહીતાએલી દાઢી લેણે પાંદડી પુલમ-મહેરી એ
અમલક શકુની બાપા બાળા ભારતને મુખે

દાઢી મેંધરિને લેણે રાગની થોર ચાખતી
દાઢી લેણે કુન્દું વિષ રાતની સરિતા મદી !

અંધારા વર્ષતા લેણે વિભોક્ષા જગ-નેવળી
અને દૈયાં બધાં દાઢાં બરેલાં વેર ઝેરથી.

માઠિને દરિ ત્યાં સૌમ્ય દાઢી લેણે ઉડે ઉડે
વિશાસે વિશ્વના દાઢા રમાતા જન્મુને સને !

વિષદ વનની અથા ડાઢાજ સન્ને મુખે
નમરકાર ક્યાં હોતા વૈભવે સુખ સરને !

જગનાં મુખને “ કુસ ” પાવીને નત ખસતી
સમયો એકતો લોક સુદને ઉચુને પથે !

૫

લાખું એને મદા મલ્ય વિષ ને વિપદાખતું
બેર પથે ગરમું એને નિદાખતું જગ આ બધું !

વિધનાં પુત્રી રહ્યો હશે એ દર નિશ્ચય
જાણાવે હી માણ સેના સેનાની બધી.

અંધારાં આજમાં માન્યાં કોપ-રહા દિશા બની
ચંડીએ કારખી નાણે સંહારની મિત્રા રખી.

કાળનાં પુર ચંચાલી વિધિ નાણે ક્રિયાત્મક
ક્રોધ એ યોગીના જેવો પીર ને શાન્ત નિર્ભય !

અંધારને હરે નાણે મૂલતું મિત્ર મ-દત્ત
મુને એને રત્ન મેક સત્ય સાચો બધા તપ્ત-

રમે ના વેરથી વેર દશે ના પાપ પાપથી-
ઓપધ સર્વ દુષ્ટાનું મેલી ભાવ સનાતન.

૬

તપશ્વર્ગથી મેલી બધી માનવના કુલે
બધૂર્વ માંડીને એણે પછ દેહતણે દુલે !

કુશલ, વિધને મારે આજના મેલ રેખતો
દિશ્યા યો હશે તેવો શોક ન દર્પ રેખતો !

માલે ત્યાં પગલાં એનાં માથે વિધની દીનતા,
હંસમે ભેસતાં અગિ રમરી દીન વધુન્ધરા !

હજને માન્યાં એને સંમીતો સર્વ કામનાં
તણ વસો ધર્મ એણે વાદ્યો વિષ-દુઃખનાં !

નિત્ય કોદમણી બાંધે વિધનાં પાપના સખી
ચૂસતી વિધનાં હેરા અદિશ વરણી રીંચી !

હમતા ચૂર્ણની આસરે દેહુ તે પુષ્પ-ગોમય
કુમા ખરનીના જેવી ઔદાર્ય આખના રાતું !

હીને હજના-પાંને કવિએ દેહ દેહના
બધે છે ગુણ એને કાળ-માણ મંદી મણ.

નથી એ કવિનાં માનો હજના બોમશાનીના
સકળ માખી હી એના દેશ રી વિસામતા !

" નેત્રિ " " નેત્રિ " વહી અન્તે ઇશ કર્ણવધા વતાં
પામે છે અવિભો "દેહા જે રીને દાર સર્વદા-

તેમ આ ખસુ રે રાપ પુત્રના કર્ણને મંદી
" નેત્રિ " " નેત્રિ " વિના બીલે શબ્દ આપમંદી નથી !

૭

અનન્તતા તબ્ધા તીરે રેલીના કચ્છના સમાં
રોમે રોમાં કુરો ! ત્હેને અસંખ્ય મનુષ્યે તબ્ધા !

અવશ નાશી રહ્યો ધોરે છે કાળનાં જન
ચરે છે કાળી આંધી જરીને આગુરે નન !

અજાને આંધીથી ઝોટા કુરો છે શ્રવમાં મદ,
હરે છે ગદિ અગદિઃ જલે રેલીના કચ્છ !

ને રેતા પથિયા જરી પથિત વડી જા' જા'ી
પસે રેમે ક્રીડાવને કાળના અસિ મંદો !

મયે કો કૃષ્ણ મદામે કુરો ગાઢ જ્યોતમાં
વળી જીભ મુસે યેલી સાથી રૂં હરે પસી !

અંધારાં આજમાં ધોરે કોઈ ના દલિતો પપ,
ખન્ય છે ત્હેમને તીર્થ તું વિના કો ન સાવજ !

કર્ણના તાજની જ્યોતિ કમળા તારણ જા
એકથી પામને વીંછી મિથલે એવી રમે હતા-

તેમ તું જની કોપાલ રામે આઠે કુપા જલે
કુરોમાં સર્વને હોરે મન્ય ને પામને પથે !

૮

કુરો ! અનન્તના ઊંડા નખરકાર દલે તને !
ત્હારે નામે ખીને દેશાં મનો કો નિર્મળાં જને.

કોપા ત્હે વિષને અર્ધ સત્ય-સૌરભથી જાણ
ત્યાગના પાક મેલિત કીજ્યા વિષને વડા !

અંદારે પાપને નાતું નિરોધ ના જતી કરે
ખીજને જાણને તું તે પ્રાપ્તિત તબ્ધાં જલે !

વર્ગ-આર્ધ પ્રજા જેમ મોખે છે સારી રી
ધોરે પાપને તેમ અર્ધે તું તે પ્રગત્ય સી !

મનુષી ભાવતા ત્હે' લે જતાયો અમને જરે !
તરફરો પુષ્પનાં તેજ અમારા જાગ્યો જરે !

જ્યેષ્ઠામાં કુલેમાં જા જમે તું કુવ-તારક
હી તારા તમે વિષ મનુષા પવમનર !

જોશરે રહેને તારાં નિરાશાનાં પુરો અપા-
વતીએ અગિયો તારી કુલા-તરે સુખી મરા !

૬

જાખ્યાં છે જો પુરો ! મોમાં તને કુન્દન આગનાં,
જ્યાં જે રમ તું તારે અગ્નિમાં દેહ-હી થતા !

'દેહો ને જન્મ-તો' તું માને 'દેહ મારા' મદા-
મન્ય જો છે મુરો ! મિન્તુ રહેને અપ દેહના.

રક્ષણ દેહ રહે જો રહેને પુણ્ય સન્નતન !
સ્વીકારી વિષને તારો અમારું દેહ-અર્પણ !

૧૦

પ્રસન્ન આજ માણે છે સ્વપ્ન આકાશથી નજા
કુમે છે દર્શની રહેરે ઉજાસથી અર્ધું જગા.

મરે છે આજમાં હમે મિત્ર્ય સુખા પૂર્ણી ઉપા,
તમે છે પૂર્ણને મામે મોગીનાં પુષ્પનેરે જા.

આજનો વિષના મોહો ! લીપમાગા હમે મદા !
અર્ધજો દર્શથી આજે પૂરોને સાધિયા રૂપ !

તોરજો પુષ્પનાં રમ અર્ધોને આજ આજે
સુખા રસ તણી ખીરી વિષારે હરે જમે !

આવો સૌ પુષ્પસાગીઓ ! આવો જોઈ જાતિ સદુ !
આવો ને દીન આણુઓ ઉજાસે પવે આ રૂ.

કુજો જો વિષના મોહો ! કુજો જો રેવ રેવના !
જન્મન્તી ૫૫ છે આજે સત્ત ને સત્તસદીનાં !

પ્રો. દ્વિવિજ ડાવસન્ટ ડાવર
એમ. એ. એલ એમ. બી.

એક સમયે એવો અનુભવ થયો કે હૃદયનો અંત ધરાવતો આ ક્ષણમાં દેહરૂપી દોષકામાં બેસી ઘેર માણવી અધિકારમાં હિપ્તચીરૂપી મગરમચ્છોની વચ્ચે ચડને અંસારસમુદ્ર ઉપર પ્રવાહ કરતો હતો. સુર્વ કે ચંદ્રરૂપી બહુવિધા તો શું પણ નવતના વ્યવહારમાં હાઈસાઇક થઈ પડે એવો ગાન-દીપક પણ દૃષ્ટિએ પડતો નહિ, અને મને લાગ્યું કે હૃદયમાં અર્થાંડ બજતો અમર આશાનો અગ્નિ પણ છુટાવા આગ્યો હતો. તેટલાં દુર સ્થિતિભર્યા એક બીજાની સામે બે તેમજવી તારા ઝગઝગા બેવામાં આગ્યા, એકમાંથી ચમકતું હતું સત્યનું મહાદેવના ત્રીજા ચક્ર સમાન પ્રમંડ મદાતેજ, ત્યારે બીજામાંથી પ્રેમની સુગન્ધોલ્લસા સમા રીતેજ પ્રગટવાનું દર્શન થતાં હતાં. સત્ય કે પ્રેમ એ બેમાંથી કોનું નેતૃત્વ સ્વીકારી કદ દિશામાં જવામાં બચમાં બચમાં તે પરીક્ષર ચાલ્યું નહિ. એવામાં સંપૂર્ણ શાન્તિ થતાં અંતર્યામીનો સ્વર મને સ્પષ્ટ સમજાયો:—

“ સમસ્ત જગત સત્ય અને પ્રેમ ઉપર સ્થાપ્યું છે. સત્ય મધ્ય સાપેક્ષ છે, અને તેની એક કે બીજી દિશાથી વિચલે તું કંઈ પણ જોઈ શકીશ નહિ. દ્વારો દોડીકતોનો સમન્વય અને લાભો લેખોતું મધ્યન ક્યાં જઈ પહોંચે સંપૂર્ણ સત્યનું સાચું સ્વરૂપ (Midstallway Truth) તારા નેવા અપ્રધાની પામર મનુષ્યને સમયોપાસી ફેરા ફેરે લેખણ મળતું દુર્લભ છે. પરંતુ પ્રેમ અને અંધ-ત્વની લાવના તો આદમની ઔશાદના દરેક છનસાનને મારે સંપૂર્ણ રીતે રાહ્ય છે. નેટલો પ્રેમ તું તારા પોતા ઉપર ધરાવે છે તેટલો સહજ જગત ઉપર રાખ. જનુને તારા વિચાર માનથી પણ દુબલીશ મા; ચતુરાને જ સંદારભે. સત્યને તારા આદર્શ તરીકે જ સ્થાપી પ્રેમને તો તારા ક્ષવન વ્યવહારના પ્રત્યેક પચિયાંમાં ઉતારવાનો પ્રયત્ન કર. વ્યક્તિની ઉન્નતિ સત્યને પથે છે; જગતકલ્યાણનો માર્ગ પ્રેમ અને શાન્તિનો છે. ”

આ અંતરનાદથી આશાનો છુટતો અગ્નિ ફરી સતેજ થયો, અને પ્રેમના તારાને સમીપી દે દર્પકુવંકે પોકારી લેયો —

“ પ્રેમજ્ઞ જ્યોતિ ત્હારો લાંબતી
ત્હારો ક્ષવનપથ દિશામ્. ”

જીવનદહાણુ

કોઈ મીઠડાં રસાળાં અમુલાં જીવનતણાં—
દહાણાં જ દયો, દહાણાં જ દયો.

જીવનસુધા તો હુશિયો જ અપેંહું,
તેની આનંદ જ્યોત અનેરી—

જીવનતણાં દહાણાં જ દયો, દહાણાં જ દયો.
જીવન પરિમલ પહેકે પહેકે અનેરી,
જનસેવાના નિત્ય નિત્ય પાડો—

જીવનતણાં દહાણાં જ દયો, દહાણાં જ દયો.
જગતસેવના ધણી ઉઠે ઉરધારીને,
કરો સફલ જીવનની ધરીઓ—

જીવનતણાં દહાણાં જ દયો, દહાણાં જ દયો.
પરમ પૂનિત જીવને અલખજ્યોત જાગે,
ભવનાં સંકટ બધાં વામે—

જીવનતણાં દહાણાં જ દયો, દહાણાં જ દયો.
અલખરામ અલખજ્યોત અલખ પ્રેમજ્યોત છે,
હેતે રામ સુધા પાઈ પી ઉછાળો—
જીવનતણાં દહાણાં જ દયો, દહાણાં જ દયો.

.

પંકિત

પ્રકૃતિનો ભાગડ.

પ્રકૃતિના ભાગડને વ્યક્તિય શો દોષ ? નિર્બોધ પૂરતું આત્મ મળી જાય, ચર્ચાદા પુસ્તકો વચ્ચે દોષ, રક્તચું કરવાની તાકાત દોષ, પછી મનેજીલ થાય ત્યાં બેસે ફેર અને પ્રકૃતિના રંગો અને તરંગો નીરબો. એવું સરળ ભારતીય માનવજીવન આજે રવમ્ જની રહ્યું છે, પણ કળાધરનો આત્મા વારંવાર એવાં જીવન માટે તરસો જાને છે ત્યારે આમાં ચિત્રોમાં તુષ્ટિ શોધે છે. અને બીજા મનુ જ બાંધવાનો તેમના આંતર દુઃખની સરખામણીમાં એ જીવન ઈચ્છવા યોગ્ય બતાવે છે.

જાણ હતું દેશાત્મી કથાનો પ્રધાન સ્વર સરળ રેખા અને આડંબરરહિત રંગપૂરણમાં પ્રગટ થાય છે, અને એ રીતે જ તે બીજા વિશ્વગ્રાહીના કળાધરોથી પોતાનું વ્યક્તિત્વ જુદું થઈ રહેલ છે. એવું ચિત્ર જોતાં આપણને વિચરોની જરૂર નથી લાગતી. જાણતું પાંદડે પાંદડું દોષ કે ન દોષ, પાથરની ધારે ધાર ચીતરી દોષ કે નહિ અથવા વનરજીને ઝોળાખાપ એવા કરી દોષ કે નહિ, એવા પ્રશ્નો જ હોતા નથી. તેમનાં ચિત્રો અભિનય જ આપણને તેના જાવમાં મુગ્ધ કરે છે. મુખ્ય પાત્ર (Setting) સ્થાન જ એવું સુપ્રાકૃત લાગે છે કે તેનાથી ચિત્રના બીજા ભાગોનું બધું સમતોષ જની રહે છે.

ઝેર આગ અને નવજીવન

નવનીતસાહ્ય એકસી

અખ, સાહિત્ય ઉત્તેજક સમાજ.

રામલાલે આખો હંદની પહાવાગળી નોઝરી કરી હતી. તે વણિક પુત્ર સું હમાણને મુનિશિપ પહેરે ! તેથી બોધીસમાં તો ડાઈ નોઝરી આપે નહિ. રામલાલે સરાઈની પેટાઓ પર નોઝરી કરી સંતોષ માન્યો હતો.

વધારે લજોલો નહિ, એટલે બીજી નોઝરી મળે નહિ; તો દેશમાં કાંઈ દલગી નોઝરી કરાવ ! તેનો તાપ મોરો સરકારી અમલદાર હતો અને તે સું પહાવાયે ! બને જ નહિ. રામલાલ દેશ છોડી મુંબઈ આવીને રહ્યો અને તેના મુંબઈના વસવાટને આગે પચીસ વર્ષ થયાં હતાં.

વણિક પુત્ર કાંઈ કુંવારા દેશ ! રામલાલ પણ પરલોલો હતો. તેની પત્નિ નાની પણ મુખ-દુનમાં પતિ સાથે રહી હતી. પતિ કે પત્નિમાંથી એકે પણ ફરી દેશમાં જવાનો વિચાર કયો ન હતો; વળી હવે તો જવાવ તેમ પણ હતું નહિ.

રામલાલે નોઝરીઓ પછી જાણી હતી: આતું કારણ તેને કામ આવડતું નહિ તે અથવા અભક્ષ નહતાં. રામલાલ સાથે વાત કરતાં દેશ જણને "રામલાલ" અને "તમે" સમ્યે જ વાપરતા પડતા. ભુલેભુલે જો ડાઈ માણસ આ નિવાસનો ભગ કરે તો ફરી રામલાલ તેની સાથે વાત કરતો નહોતો. તેના જો: પણ તેને "રામલાલ" કહીને બોલાવતા.

ડાઈ દિવસ ભુલેભુલે 'રામલાલ' નું 'રામા' કે 'રામ' અથવા 'તમે' નું 'તું' થઈ જાય તો રામલાલ તરત જોને નોઝરી છોડી દેવાની થમણી આવેતો. જ્યુ મોડ કાંઈ ને યાદ રાખે ! ફરી ભુલે ને રામલાલ નોઝરી છોડે. આમ થવાથી તેણે પચીસ વર્ષમાં પંદર વીસ દેશણે નોઝરી કરેલી.

(૨)

રામલાલની હંમર પચાસ વર્ષની હતી; સરિય એટલે ઘણ મોટાં ઘમેલા; એટલે નાનીની હંમર ચામણથી વધારે ન હતી. જ્યુ સરિયાઈથી અને ઘરના કામગાળી તેની હંમર તેના પતિ જેટલી કામગી. રામલાલનો પત્નિ પર ગ્રેમ, દુલો જ. પણ સામ્યે જ તે દેલાઈ આવતો. મોપારીપર તેણે ડાઈ પાસગીને તેની પત્નિને મુખન કરતાં જ્યેલો હતો. ઘેર આવી તે જ રાત્રે તેણે નાનીને તેણે મુખન કરું નાનીના માથે પણ પાસગણ જેટલા જ મુંવાળા દતા. તે તો ગિયારી ઘણી જ સરમાઈ મઈ. એ વાતને પચાં વંદાં થઈ થયાં. તેમણે કુટુંબ ક્યાં મેળું હતું. એકે છોકરી સિવાય જ્યાં છેવડાં

મરણ પામ્યા હતાં; અને દુષે તે પશુ મોટી ચર્ચ થઈ હતી. આ હાલથી જ તેમને નાત જમાર કરાવ્યા હતા. પાંચ વર્ષ પહેલાં તે એક પંડોરમાં રહેતા મીઠા મનુષ્યની સાથે નાતી થઈ હતી; પાછળથી તેને પરણી અને પાછી આવી હતી.

દેશમાં આ વાતની અને રામલાલ મુંબઈમાં જમાવ્યા છે તેની પશુ ખબર પડેલી થઈ હતી. નાતે તેમને ખલિફાત કર્યો. રામલાલે દેશમાં ન જવું પાછી મુંબઈ, પુત્રી-જમાવ સાથે સહકાર કર્યો અને સાથે રાખ્યા. છેલ્લાં ચાર વર્ષથી તે મોટી વિનાશ દહેઃ એટલે તેમની સાથે રહ્યા વિના છુટકો ન હતો.

બે વર્ષ તે રાંધા અને તેને વર સાથે રહ્યાં; પશુ પછી તે ફરાર અને મુંબઈ પુત્રી અમરાવાદની મોલોમાં ચારી મનુષી અને છે તેમ કહી ચાલ્યા ગયા. જતાં જતાં નાનીને સાથે આવવાનું હતું પશુ તેને તે કશું રાખ્યું નહિં.

હુંકો કમાઈ એટલે રામલાલ નગ બનવામાં એક નાની મોલોમાં રહેતા અને મહિને ચાર રૂપિયા લાવું આપતો. ચાર રૂપિયામાં આ રોકર વાર જ્યા મળી હતી આ તેનું ઘર, તેને કંઈ વ્યયન તો હતું નહિં; પશુ મોલોના પમાર દર વર્ષે નવા કોડ પાસે એટલે એક બે મહિના મોટી વગર દોષ એટલે દેશમાં થઈ ચલાવવાનો તે રાંધા. કુર્મીય પહેરે નહિં એટલે વધારે પમાર પશુ મળે નહિં.

છળણું દળોને નાની ધરતું માંડમાં પુરું કરતી, એક વખત આવું તે નાનીને મન રોમતું થઈ પડ્યું હતું. ઘરમાં દીવો તે લાગે જ મળતાં. તેને દીવે ઝીંધારમાં તેમને ચાલતું, કાંઈ વખત દીવો નોંધ્યો તે મોટી રામલાલ રસામાંથી મોટી મીઠામીના દુકાનમાં કે કાંઈ ત્યાંથી ખાતી લાવેલા માસરેટના દીવાથી ચલાવતો.

પુત્રી તમા જમાવના ગયા પછી તે મોટો વખત રામલાલે જોય તેમ ચલાવ્યું; પશુ ધીમે ધીમે ઘરમાં ખાવા પીવાની વસ્તુઓ છુટતી ચર્ચ, કપડાં તે છેલ્લાં ચાર વર્ષમાં કરાવ્યાં હતાં જ નહિ. એટલે દુષે કપડાંની પશુ જરૂર હતી. છેલ્લા ૭ મહિનામાં એક વખત પશુ દીવો મળ્યાં હતાં નહિ કે કાંઈ ખાતું ન હતું; નાનીને પાંડોરથી પાસે પગ લખાવી પુત્રીને આ વાત જણાવી હતી; પુત્રીએ મને અમરાવાદ તેમનાં; પશુ રામલાલ મુંબઈ છેલ્લા રાંધા હતો નહિં; નાનીને કહેતા તારે જતું દોષ તો ના.

છળણું દળોને કાંઈ વર આવે ? અને રામલાલ કાંઈ તેને 'રામા' કહે તેવા દેશમાં મોટી કરે ? નાનીની તબીબત વિશે વિશે લગાવી ચર્ચ છેવટે તે પમારીવડ મહં, પુત્રીના દરી તેમનાનો વર આવ્યો. દુષે તે જમી ઉપજ બેસ થઈ હતી. રામલાલે રુબ જ્યાં એટલે કમને પતિ હોતી અમરાવાદ જ્યા તૈવાર થયા.

રામલાલ પાંડોરોમાં આવ્યાનેશ તરીકે યજ્ઞોતે રૂબ એક વાતમાં તેના પાંડોરોમાં તેનું કહેતું માનતા નહિં. તે કહેતા કે તેની પાસે કાંઈ પશુ મળ્યાનેશ પૈસા નથી. પાંડોરોમાં જમાવ આપતા. " તમે આટલા બધા રૂબા છે; ક્યાનું ખસન નથી અને વીસ પમાર છે; તો આટલા વર્ષમાં તમે જાંવેલા રૂપિયા જમાવ્યા દોષા નોંધ્યો. " રામલાલ આ વાતનો પંડાર કરતા.

આજ છતાં પાંડોરોમાં તેને મહં જ્યા જમાવતા; પશુ તે મોટી પાંડ વિનાશોતે નહિં. છુટીના લાવેલા માસરેટના તો પૈસા આપતો તે તેમજ છે ?

(૩)

આવી કાંઈ નાની જગતી છે. રામસાલ આજ સવારમાં વહેલો ઉઠેલો હતો અને ખોલી-ખાંધી બહાર આવી તરફપર કેદાની સડ નેનોર ઉભો હતો. થોડીવારે ટપાલવાળો આવ્યો અને એક રજીસ્ટર્ડ કાગળ આપ્યો. રામસાલે સડી કરી તે લીધો. પરખીટીઈ ફાટ્યું; અંદરથી ટપાલખા-લાની સેવિંગ્સ બેંકમાં તેના ખાતામાંથી પાંચ રૂપિયા તેને મળે તેવો ચેક હતો. એક લાંબો અને વાળાંને ખીસામાં મુક્યો. અંદર ખોલીમાં મળે; નાની ઉંમતી હતી; તેને હાથ લગાડ્યો તો તેના હાથમાં લાલ કાચો; જ્યાં તેને ઘાટી અને પુછ્યું " તમીચલ કેમ છે " " સારી છે " જવાબ મળ્યો. " કાંઈ અમઠાવાર નહય ને ? " " હા " " હું બહાર નહીં છું તે અને થોડો આવીશ. મારી શક નોતી નહિ. " કરી તે ચાલ્યો ગયો.

રામસાલે પાંચસો રૂપિયા એકસ કરી દત્તા; અને તે પોસ્ટલ સેવિંગ્સ બેંકમાં મુક્યા દત્તા. આમાંથી તે એક પાઇ જલુ કરી વાપરતો નહિ; એનાં બે કારણો હતાં એક તો તેણે તેના પાંડેરાંઓને કહ્યું હતું કે તેની પાસે પાઇ જલુ નથી અને દુનૈ ને તેની પાસે પેસા આવે તો જમ્યા કુછ કે પેસા ક્યાંથી આવ્યા અને તે કુછો પડે. તથા આ રૂપિયા તો અણીના વખતે કામતા; રામસાલ માનતો કે દેનેશાં આનાથી પચુ વધારે ખરાબ ક્વિચ્છાં અવિચ્છાં કસાય આવે આ તેવો પ્રસંગ હતો કુજીમાં પહેલીવાર ને તેણે આ પાંચ લેવાનો વિચાર કર્યો હતો.

રામસાલ ઘણી વખત થોડી રાત સુધી રખડ્યો; એટલે નાનીને કાલ નવજીં લાગી નહિ. લાલ જતાં રાજા મુગ્ધ બન્યું કહ્યું; પછી જીન્ડે રિવસે જતા મારે નેવાલ થવામાં તથા પતિ મારે કાચી રસોઇ કરવામાં વખત માલ્યો. સારી રસોઇ એટલે રાહથી, લાલ, જાત તથા ચટણી. છત્તું લાવી હતું; પાકું આપી આતી, પેસા લાવી અને તેમાંથી રસોઇ થઈ. આટલું કરતાં રાત પડી. બધું રાંધેને લ્યા વગતાં ઉંચી ચઢ. રામસાલ થોડાક વખત રખડ્યો; પછી પાંચ વેડોયમાં ગયો; એક વડાબો. રૂપિયા ખીસામાં મુક્યા.

હવે શુ કરતું એ વિચારથી તે રાત સુધી આલડ્યો; રાતના થર તરફ જવા નીકળ્યો. થરમાં આવ્યો; નાની ઉંમતી હતી તે નેલુ ખોલીમાં અંધાર હતું. અને ખોલી ઉઘાડી હતી; પાંડો ચલ્યો.

નવ જગતમાં પાનવાળાએ નવી દુકાન ઉઘાડી હતી; ત્યાં ગયો; એક તોલો અરીજુ પાંચુ. " હા મારે નોંદએ છે " " હા મારે " પાનવાળાએ અરીજુ તોલ્યુ. " આની શું કિમત " " એક તોલા અરીજુની કિમત સપા રૂપિયા. " રામસાલે પડીકું હાથમાં લીધુ; પગવાર વિચાર કર્યો અને ફેંલી દીધું. શું તે મોઢું કાલ અરીજુ ખાઇ આલમયાત કરે ? કરી નહિ. સાત રસે અનુ મળે; સાત રસતા એટલે કસાડો રસતા. સાત રસતા પર આવેલાં અંધોની દુકાન તરફ ગયો.

રામસાલ મુગાજની મઠીકુચી જલુતો. એટલે તેને તે રસતા લીધી, એક જીનીસ નાકા પરના મકાનમાંથી તેણે પુમાડો નીકળ્યો નેલે; મોઢરતું કારખાનું અને પેટ્રોલની ટાંકી હતાં; આલવાળો મેકાલવાર તેણે પાંડેનો " કાચ " ફેડ્યો અને ડેલિવેન કર્યો. આલવાળો તેને સતોય થયો નહિ કે પાંડો ત્યાં વળ્યો; કારખાનમાં જારી તોડી ગયો; ડેલિવેનની બેપડી લીધી માલીકનું નામ મેપડી પર હતું, તેને ફેર ડેલિવેન કર્યો.

કુનીયામાં તે તરલ નકાસો નથી એ વિચારે તેનામાં મેલન અને કોલાક આલવા. બખેને આલ તેણે ડોડી નાંખવા પ્રવત કર્યો; આજ ફેસાલ ન હતી; જમતો લાલ લાકડાનો દોવાથી તે પડી ગયો; મકાન તો ખખધનું હતું એટલે તેની જીક નવતી; પેટ્રોલ જમી ગયું; આલ તેની મહેનતથી

આપણા કલાકમાં દોહવાઈ ગયા. હુમાનમાંથી બહાર આવ્યો, તો બંગાળ ખાતી પહેંચ્યા હતા. "ક્યાં છે આમ ?" "આ તમનમાં. મેં તે દોહવી નીંખી છે" આજવાણ સમજ્યા કે આ મરહૂમી કોઈ છે તરીકે માન્યુસ ગળતી દેરાન ક્યાં વિના પાછા રવાના.

હારખાનના ખાલીક વસંતરાય દેસાઈને ત્યાં આજે તેના નાના પુત્રની વરસમાં હતી; રાતના સંગીતનો જલસો હતો, મેમ્બરો પણ આંખો દતા સંગીત શરૂ થઈ ગયું હતું. ત્યાં આ વિદ્યાર્થી આવ્યું. આપણા કલાક પછી મોરારમાં નીકળ્યા, ત્યાં જઈને ભેટું તો કાઢી નહિ. ત્યાં ફરિયા તુરંત ક્યાં પહેરતો એક માન્યુસ ઉભેલો ભેલો.

"કેલે મને ખબર આવી કે અહીં આવ્યા છાંતી છે ?" રામલાલે જવાબ આપ્યો, "મેં"

"ક્યાં છે આમ ?"

"આમ લાગી હતી, મેં તે દોહવી નીંખી છે; તમે પણ ખંજાવાળા મારફત નહિ માને; માલો ખતાવું."

વસંતરાય દેસાઈ તો પાછી જલસામાં જવા કરતા હતા; તેમની આંધે તેમને પુત્ર હતો તેણે બહાસ્યા અને કહ્યું "બાપુ, આમો તપાસ તો કરીજો."

તેમણે બંદર મથા, રામલાલે ક્યા પ્રમાણે આવ્યા વિનંદો રજૂ હતાં. તેની સાત સાચી મનાઈ. વસંતરાય અને તેનો પુત્ર તેમને અત્યંત હાજાર માન્યો અને પુછ્યું !

"તારૂં નામ કું ?"

"રામલાલ"

"તું નોકરીમાં છે ?"

"ના"

"રામા, ત્યારે નોકરી કરવી દોષ તો કું બાપુ. આ હારખાન પર રાતે પહેરો બરેલો; પમાર પમાસ ફીંચ્યા આવીશ."

રામલાલે ચેતાનામાં ચપેરો ફેરાર કરેલો, "તું" અને "રામા"થી તે દમિય મુજબ ચીડાયો ન હતો, પાતે ફુનીઆમાં દહા પણ હાંપેલી છે તે વિચારમાં તે મદમુસ હતો, આજે તેણે પંચપમાર કરી હતો અને આ નોકરીમાં તે ચેતાની અજગતા ભેલેલો હતો; તેણે તે રિચીકારી "અલથી પમાર કરેલો" કહી વસંતરાય એક પુત્રને લઈ મોરારમાં આવ્યા ગયા.

રામલાલ ત્યાંથી નીકળ્યો; પાછો નજ જાવર ચલો; રસ્તામાંથી થોડી ખોટાઈ લીધી; અને ઘેર ગયો. નાની ઉંમરની હતી, મીઠામનુ પરીકું હોયકું અને પાસે મુઠકું, પછી તે નાનીની પમારી પાસે ભેલો અને વાંકા નજી તે વીસ વર્ષ પહેલંની માફક આજે મુજબ લીધું, નાનીના રામ તે દિવસ કરતાં પણ આજે તેને વંપારે મુવાળા લાગ્યા.

(૧)

વનસ્પતિનો ખોરાક કેવી જાતનો હોય તે એક જાણ્ય જોઈએ અને અન્યનો વિષય છે. આપણે જ્યાં જાણીએ છીએ કે એક ઝાડ અત્યુઃ વર્ષો પહેલાં થતું નાનું હોય છે તે થોડા વર્ષો પછી થતું મોટું અને વિદ્યાગ્ર માનુષ પડે છે, તો યું ને એમને એમ કંઈ પણ આદાર ધીતાવ મોટું થતું દોરે ? જાતની સમગ્ર ૫૦ વર્ષ પૂર્વે લોકોમાં એવી માન્યતા હતી કે વનસ્પતિમાં છવ્ઠ અથવા પ્રાચ્ય જેવી કંઈ વસ્તુ હજાર નહીં, પણ ઘસઘસ ૧૦-૧૫ વર્ષ થઈ મરુ વચ્ચેથી પસંદ પેદાશ અને ખીજ એમના જેવા ફેરવાઃ મદાન વૃક્ષનિહિતા પ્રયોગોથી એમ માનુષ પડ્યું છે કે જોયેલાં આપણી પેતાની માફક છવ્ઠ છે, અને ઘણા સ્ક્રમ રૂપમાં પ્રવૃત્તિને રસો હવે વિશેષે પડ્યું છે. આ જાણને લઈ એટલું તો ચોક્કસ માની જાય છે કે વનસ્પતિને પણ આપણી માફક આદાર વિશેષની જરૂર હોવી જોઈએ.

વનસ્પતિ કેવી જાતનો ખોરાક લે છે તે એક અત્યંત પ્રથ છે. યું તેમજ આપણી માફક પેતાના સૌંદર્ય અર્થેનો ખોરાક મદાર તૈયાર થયેલો લે છે કે તેઓ સાચ તરવામાંથી પેતાને માટે પેતાની મેલેજ જનાલી લે છે ! જવાબ હુંકમાંજ આવી રાજાને વનસ્પતિનો પોતાનો ખોરાક પેતાની મેલેજ તૈયાર કરે છે.

આ ઉપરાંત વાલ ઉપરથી આપણે સમજ્યું દોરે કે પ્રાણી અને વનસ્પતિ વચ્ચેનો મુખ્ય તફાવત ખોરાક લેવાની રીત પર છે. વનસ્પતિ પેતાનો ખોરાક પેતાની મેલેજ જનાલી લે છે ત્યારે પ્રાણી પેતાના ખોરાકનો આધાર ખીજએ તૈયાર કરેલી વસ્તુ ઉપર રાખે છે. ખાસ કરીને ભવે પ્રાણી આદરમ પેતાના ખોરાકનો આધાર વનસ્પતિ ઉપર રાખે છે. અર્થાત્ત આ પ્રથ એમ જન સ્વાસ્થ્ય કરે કે મર્યાદાથી પ્રાણીઓ પેતાના ખોરાકનો આધાર કંઈ વનસ્પતિ ઉપર રાખે છે તેમજ તો પેતાનો ખોરાક ખીજ પ્રાણીઓમાંથી મેળવે છે. જન દં તેમને જનું યું કે ને પ્રાણીઓને તેઓ આદર કરે છે તે પ્રાણીઓ પેતાનો ખોરાક ક્યાંથી મેળવે છે ! જનનીત તેઓ કરેને કે વનસ્પતિમાંથી.

એટલે એ વસ્તુ તે બેઝાકસ અને બીન સહની છે કે આખી કુવત પ્રાણી આયમ પેલાને કુવતને આધાર વનસ્પતિ ઉપર રાખે છે, અને તેટલા મટે તેઓ કદ રીતે પોતાને નિર્વાહ કરે છે તેમજનું માલુમ અવગમનું છે.

બે ઉપર જણાવ્યું કે વનસ્પતિ પોતાને બેઝાક સામકલોમાંથી મેળવે છે અને પછી તે પોતાની અંદર તેને નેચાર કરે છે. પણ બધી જાતની વનસ્પતિ આવી રીતે પોતાને નિર્વાહ કરે છે એમ નથી, પણ જુદી જુદી જાતની વનસ્પતિ જુદી જુદી રીતે પોતાને બેઝાક મેળવે છે.

(૧) કેટલીક વનસ્પતિઓ પોતાના બેઝાક રૂપે દસમાંથી કાર્બન ડાયોક્સાઇડ (Carbon Dioxides) અને જળનીમાંથી પાણી મેળવે છે.

(૨) કેટલીક વનસ્પતિઓ પોતાના બેઝાકને આધાર બીન જાડ ઉપર રાખે છે, એટલે કે એને પોતાની મેજે બનાવી સહની નથી. આ જાતની વનસ્પતિને વનસ્પતિ સાત્તમાં (Symbiont) પેરસાઇટસ (Parasites) ને નામે ઓળખે છે.

(૩) કેટલીક વનસ્પતિ પોતાને બેઝાક સહેલા પદાર્થો ઉપર રાખે છે. આ જાતને વનસ્પતિ સાત્તમાં સેપીકાઇટસને નામે ઓળખે છે.

હવે આપણે એક પછી એક દરેક જાતની વનસ્પતિના બેઝાકનું જરા ઉદાહરણ વિવેચન કરીએ.

(૧) આ જાતની વનસ્પતિ ને પોતાને બેઝાક બનાવવા માટે મુખ્ય બે ઘટકની જરૂર હોય છે. એક તે દવા અને બીજું પાણી. આ બે સીધાવ તેઓને એક લીલા રંગના રજકણીની જરૂર પડે છે, અને તેને ક્લોરોફિલ આપણે લાંબુસત જાડના પાંદડા દ્વારા લીલાજા બોલે છે. આ રજકણી ને ક્લોરોફિલ (chlorophyll) ને નામે વનસ્પતિ સાત્તમાં ઓળખે છે. જે ગ્રાહમાં આ ક્લોરોફિલ હોય છે. તેજ આ રીતે પોતાને બેઝાક મેળવી શકે છે અને જેમાં આ રજકણી નથી હોતા તેને બીજી રીતે તે રીતે પોતાને બેઝાક મેળવવાની જરૂર પડે છે. આ ક્લોરોફિલ રજકણી બેઝાક બનાવવાની પોતાની શક્તિ સૂર્યતેજમાંથી મેળવે છે. સૂર્ય તેજ ન મળે તો બેઝાક બનતો અટકી જાય અને છેવટે જાડ મરી પડે જાય. ઉપર જણાવ્યા મુજબ બધાં પ્રાણીઓ પોતાની શક્તિ સીધા જ આદ્યકારી રીતે વનસ્પતિમાંથી બેઝાક તરીકે મેળવે છે; વનસ્પતિને આ શક્તિ સૂર્યતેજમાંથી મળે છે. જરાક વધુ વિચારથી જણાય છે કે ફૂલીઓની સમગ્ર શક્તિ સૂર્યતેજ તેજ તથા ગરમીમાંથી મળે છે. આ રીતે સૂર્ય શક્તિનું મૂળ છે.

હવે આપણે એક સમ્પારણ જાડને લખ્યો હતો. અને પછી એટલે કે તે ફળી રીતે પોતાને બેઝાક મેળવે છે. જાડને મુખ્યત્વે કરીને અવગમના વધુ અંગે હોય છે. એક તે મુળમાં, બીજું થડ અને બીજી ઝાળોમાં (પાંદડા વગેરે) જાડ પોતાના મુળમાં વડે જળનીમાંથી પાણી મેળવે છે અને તે પાણી બેઝાકોફિલ (osmosis) ને લીધે જળનીમાંથી મુળમાંથી જાય છે. આ પાણી આપણે પાણી કહીએ તેનું સાદું પાણી હોતું નથી, પણ તેમાં ઘણી જાતનાં જળનીમાં રહેલાં સારાં હોય છે. અને તેઓ આ પાણી વડે મુળમાંથી જાય છે. આ પાણી પછી મુળમાંથી અમુક નળીઓ વડે રક્તમાં જાય છે. આ નળીઓ ખાસ કરીને પાણીને લઈ જવાનું કાર્ય કરે છે. આ નળીઓને વનસ્પતિસાત્તમાં ક્ષેપીય (Xylem) ના નામથી ઓળખે છે. થડમાંથી પછી પાણી ઝાળોમાં અને તેમાંથી નળી ઝાળોમાં અને છેવટે પાંદડાની નસોમાં જાય છે જેમાંથી તે જાડના પાંદડામાં નળી નાની નસો વડે ફેલાઈ જાય છે. અહીંયા પાંદડાની અંદર આ પાણી સપરી રાખવા માટે ખાસ પોણી જવાબો હોય છે જેની અંદર આ પાણી જમાવ રહે છે. આ ઉપરથી આપણને જણાય પાંદડા એ એક જાડના કુવતને માટે વજીન ઉપયોગી છે.

૬ પાંદડાં છું તેમ હોય જાણ્યોને ખબર હશે કે જલ્દી ખાંડ પાંદડા લીઝા રહેતા હોય છે. જોઈ વખતે પણ આખો એમ મનમાં સવાલ ઉદભવે છે કે પાંદડાને શીમાં રસ થાય મારે દોષો તથા રસુ તે રસ શીમાંથી છે કે તેની કાંઈ કોષપેશિયા છે? આ શીમાં રસ એ એક જાતને મારે વધુ જ કોષપેશિયા થાય છે. આ શીમાં રસ પાંદડાની અંદર અત્યુત્તમ ભાગમાં સુકમ રજાકોની ગરમી છે અને આ રજાકોને કોષોફોફોરસ (chlorophyll) કહે છે. આ રજાકો અને કોષોફોફોરસ મારફતે જાડ વનસ્પતિ કાર્બન ડાયોક્સાઈડ અને નાઈટ્રોજન પાણીમાંથી અત્યુત્તમ આયનિક નિષ્કલ્પી રસાયન નામનો પદાર્થ બનાવે છે. હવે આ પદાર્થ અર્થાત્ત તૈયાર થયા પછી શીમાં વપન રહે છે અને પછી બીજી કોષોફોફોરસ (phloem) નામની નળીમાં, જે એ ખાસ આ તૈયાર હોયો ખોરાક છુટી છુટી જગ્યાએ પહોંચાડવાનું કામ કરે છે, તેની વાટે છુટી છુટી જગ્યાએ જ્યાં તેની જરૂર હોય છે ત્યાં જાય છે અને વપરાઈ છે ત્યાંથી રહે છે તેને મુશીમાં વિવિધ જીવ જાતોમાં કાપરી ગાયવામાં જાય છે, જાનમા તરિકા માલત, જટાકા, સપ્તરીષા વિગેરેમાં પહોંચી રહ્યાં સપરી રહેલો હોય છે. આ રહ્યાં જાડ વાપરે મારે નહીં સંધરી રાખતુ પણ પોતાના અવિન્યા સલામતે રાખી જાયે નેહ્યા મારે સંધરી રાખે છે. મારે વાપરે આ જલ્દી ખાંડને તેમનાં સલામતે ખોરાક છીનવી જાયે છીન, કદો આપરે પાતડી ખસા કે નહીં !

આ જલ્દી કોષર પાંચા પછી જાપને જાણ્યું હશે કે જાડ વાપરે જીવ પોતાનો ખોરાક કાપરી અને વાડુ રૂપમાં જાય છે.

(૨) જીલીઝ જાતની વનસ્પતિ એવી જલ્દી હોય છે કે જે પોતાને ખોરાક જીવ જાડમાંથી હેવારજ મેળવે છે. આ જાતની વનસ્પતિ ખાસ કરીને વનજીવ પડતા મેલેરે વનસ્પતિ જાતની ઉત્ક્રાન્તિમાં પાછળ-હોય છે. આ વનસ્પતિમાં કોષોફોફોરસ બીજાકુલ હોયે નથી અને પોંડા જલ્દી પાછાજ થોડા અને નહીં જોયા હોય છે. જાને વનસ્પતિમાંથી પેશાકરસ (phloem) નો નામે જોયે છે. આ જાતના જાડો જીવ જાડોની કાંઈકો કોષર વનજી રહે છે અને પછી પોતાના મુશીમાં જોયે હોસોરીષા (Heterostylis) કહેવામાં જાય છે જેને પેરી કાપમા મુશી છે અને તેની વાટે પેશા જાડ જેની કોષર તે વનજી રહે છે જેને તૈયાર કરેલો ખોરાક પોતે મુશી મે છે અને પોતાનું પોતાનું કરે છે.

(૩) આ જાતની વનસ્પતિ વનજીવ મુશ અને કોડ હોય છે. અને જ્યાં જાનમા જોય જલ્દી વનજી કહેવામાં હોય ત્યાં જાય છે. જેને પોતાના કોડ મુશીમાં જાડી જાળી વનજીમાં નામે છે અને તેની વાટે પોતાનો ખોરાક મેળવે છે. જાને જલ્દી કાંઈ પાડા જે કામ જેતુ તેમજ નથી. આ જાળુ ખાંડ પાડાં દોરી જેવી હોય છે.

આ જાળી મુશીમાં વનસ્પતિમાં જીલીઝ એવી જલ્દી વનસ્પતિ હોય છે કે જે પોતે કાંઈકાદી પ્રાણીમાંથી મારક જલ્દી આપરી હોય છે. આ જાતની વનસ્પતિમાં વનજીવ થોડી જાયે હોય છે. જીલીઝ વનજીમાં રહે છે અને જીલીઝ જાળી કોષર જાયે છે. આ જાળી જાળીમાં પડતા મારે, જેમ જાળીમાં મુશી કરીને માંજાય પડે છે, તેમ, મુશી રહે છે, અથવા છે જાળ જેનું જાળવે છે. જેની અંદર જાળીમાં પોડ પછી નીચા જાળાજ નથી. આ જાળીમાં ખાસ જાળી જેવી વાળ છે. જે છે કે તેમાંથી કોષોફોફોરસ અને પાડાં વિગેરે જાળુ હોય છે અને પોતાને ખોરાક પોતે જાળવવાને યજિમાન હોય છે, અને તેમાં આ જીવે પોતાને પોતા જાળવે છે પણ જાળ જાળે જાળ જેમ જલ્દી જાળ કરી કે જાળે તેમાં પોતાને ખોરાક પોતાની જેને જાળી રહે જેમ છે. જાળી જાળ મારે જાળીમાં જાળી કાળા હોયે તેમાં જાળવ જેમ છે. અને તે જે જે જાળીને જાળીમાં જાળી કરીને હોયે જાળી પુરી મેળવે છે, તેમાં ખાસ કરીને નાસ્ટ્રેટ Nitrates નામના જાળી

ખોટ પુરી પાડવા માટે જંતુઓને આશર કરે છે. જેમાં આ કાર પચાન પ્રવાણમાં પ્રોટીન (Proteins) ની અંદર રહેલા દોષ છે.

આ જાતની વનસ્પતિમાં છુટી છુટી જાતના છેલ્લા જંતુઓ પકડવા માટે છુટી છુટી જાતની કુલિઓ વાપરે છે, અને તેઓમાંના યોગ્યતા સામગ્રી નીચે આપી દું વિશ્લેષ.

કેટલાંક છેલ્લા એવા દોષ છે કે જેઓ જંતુઓ પકડવાને માટે પોતાના પાંદડા ઉપર પચાન વાળ લેવાડે છે. આ વાળ ઘણા કઠણ અને સખખત દોષ છે અને અણીઓથી જાણક રહેવા અને ચાંક એવા દોષ છે. આ ચાંકમાંથી એક જાતનો વીરજી પદાર્થ નીકળે છે જે સુઈના તેજમાં ગમક ગમક થવા કરે છે. કેટલાંક જંતુઓ આ ગમકાત એકાદ પાંદડા તરફ આકર્ષીત છે અને તેના ઉપર બેસે છે અને જેવા તેઓ બેસે છે તેવાજ પેલા વીરજી પદાર્થને લીધે ઘોંટી જાય છે, પણ તે જંતુઓ ઉપાડવા માટે પચાન પ્રયત્નો કરે છે પણ એને લીધે ઘોંટા ખીળ વાળેલી ચાંક પચા વીરજી પદાર્થ કાઢવા માટે છે અને પરિણામે તે જંતુઓ વધારે ને વધારે સખખત ઘોંટતા જાય છે. પણ આ જંતુઓને પાચન કરવાને માટે છેલ્લા અણુ જાતના રસાયણિક પદાર્થનું સખખ કરે છે આ રીતે પાચન કર્યા પછી એ છેલ્લા પોતાના પાંદડા માટે પોતાને જોઈતી વીરજી મે છે.

કેટલાંક છેલ્લા જંતુઓ પકડવાને માટે પોતાના પાંદડાને મજબૂતની માફક વ્યવસ્થાથી એક ખીળ ઉપર વળી રાંધે એક સુમે છે. આ પાંદડાની ઉપરના ભાગમાં ઘણા સખખત કઠણ અને અણીવાળા વાળ દોષ છે. જ્યારે કોઈ પચ જંતુ જતાં જતાં આ એકાદ વાળને અડે છે કે તરત જ પાંદડાના એ ભાગ ભેગા થઈ જાય છે અને જંતુ અંદરનું અંદર જાકાત જાય છે. પણ તે મરી જાય છે.

કેટલાંક જાતના પાંદડાઓ નળીની માફક ઘાંઘા અને ઝોળ વગેરે દોષ છે. આ પાંદડાની અંદર ભાગમાં નીચેની તરફ વળેલાં ઘણા વાળ દોષ છે તે અંદર જાળ કાઢી જીરજી દોષ છે. જ્યારે કોઈપણ જંતુ આ પાંદડાના એકાદ ઉપર બેસે છે કે તરત જ તે જાળની જાય છે અને છેક નીચે તાણેને જાળે બેસે છે. અને પછી તે વાળને લીધે ઉપર આવી રાકતું જ નથી અને આખરે મરી જાય છે. આવા પ્રકારને પીચર પ્લેન્ટસ (Pitcher plants) કહે છે.

આવા ખીળ ઘણા જાડા દોષ છે પણ તે જાણતું વર્ણન કરવા માટે કશા આખી છુટી શોધાની જરૂર પડે.

કેવડે દુકામાં દું એકાદ જાંદું દું કે સાધારણ રીતે વનસ્પતિ પોતાને ખોરાક દવા અને પાણીમાંથી સુઈતેજની મદદ વડે પોતાની મેક જાણી રાંધે છે અને તેને ખીળ કોઈ જાતના ખોરાકની જરૂર પડતી નથી અને આ એક પ્રાણી અને વનસ્પતિ વચ્ચે રહેલો તાણત છે.

વિશ્વાસ—૧૨ પહેલી તારીખે બહાર પડે છે જે સાથે નાની સુઈર દુકો વારતાઓ, રજુક રોમે, વીરે અને જાળોથી જરૂર આ માણી વીરો.

વારણીક સવાળા મુખમાં ૩, ૩, જાળાંમા ૩, ૩, છુટક નકસ વાર આના.
પરોત માટે ૩, ૪, જાળાંક લીલીં ૫, બેટના પુરતકવાધે. નાનુતેની બેંક મરત મોકસવામાં આવશે.

વિશ્વાસ ઓફીસ,

૧૮૨, જાળરમેટ રીડ, કોલ, મુંબઈ.

(જન્મના સાત પ્રાચીન આશ્વર્થોમાંનું એક)

૧૯૨૭ ના નવેમ્બરના એક બપોરે જન્મતી મદારાણ્વી મજાની રોમ નગરીમાં હું હૃદયથી જન્મી હતો. આજે મારે મોટર જસમાં જવાનું હતું. રોમના જૂદા જૂદા સ્થળો જોવા હું ફરતો હતો. આજે મારે રોમનું જન્મતનાં સાત આશ્વર્થોમાં મજાનું, અતિશય, અતિ ભવંકર, મત્ત રોમના વિવિધ વિશ્વોત્તું અદિતીવ સ્મારક કોલોઝીઅમ જોવાનું હતું. હું નગરનર સમયે પહોંચ્યો અને ટૂંક સમયમાં કોલોઝીઅમ સમક્ષ જઇ ઉભો રહ્યો. " આ કોલોઝીઅમ ! " મારા મોંમાંથી નીકળી પડ્યું. ખરેખર-મારી નજર સમક્ષ સૈકાઓના સૈકાઓની દુરતાની, જંગલીજવાની મધુખમાં રહેલી પાલવતાની મર્તિ સમું કોલોઝીઅમ-પથરનું જર જણાતું કોલોઝીઅમ બ્રહ્માના પતિદાસની ઝાંઝ ઝાંઝ કંજુ માયાઓ માનું ઉછું હતું.

x x x x x

બોમ્બેના જન્મવેદનું તથા પુસ્તકમાં આવેલું તેનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે.

કોલોઝીઅમ એ રોમનોના આનેહનું સ્થળ હતું. તેમાં માણસો માણસો તેમજ માણસોને જુઓનાં પુદ્ધ થતાં. તેમજ તેના મજલાગમાં પાણી બરી સામાસાથી નીકળુદ પશુ કરવામાં આવતાં હતાં. ઈ. સ. ૭૦ માં જોરુસેમના નામ પછી બે વર્ષે દીલ્હી રહેલીજલ નેરપેસીમન નામના સ્ટેનસાહે કોલોઝીઅમને પાંચે નાંખ્યો હતો. સીટી-વીઅય તેના શીટી હતો આ મોંડે-વીઅયને રોમન સ્ટેનસાહે ખીરતી ધર્મના અનુયાયી તરિકે છેવટે તેજ સ્થાનમાં મારી નાંખ્યો હતો. આ રીતે કોલોઝીઅમના મુદ્દતમાંજ તેના સ્થનાસ્તું રાત રેતનામાં આવ્યું હતું. કોલોઝીઅમના નાંખકામ મારે ૩૦,૦૦૦ વાદુડીઓને લુડીઆમાંથી પડી લાવવામાં આવ્યા હતા અને રોમથી દૂર સતર માઇલ આવેલી દીવસીની પથરની ખાજુમાંથી પથર સાવના મારે બે હાર કરવામાં આવી હતી. આ આખા મહાનને જનારમાં આઠ વર્ષ સાથાં હતાં અને દીવસીના પોળા પથર, હટિ, પથરોનો તેમાં ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. કોલોઝીઅમને લખક કરવાના ૮૦ કમનાદાર દરવાજા અને ૧૧૦ બહાર નીકળવાના કરવાજા હતા. હપર જલવા મારે અંદરથી પથરીમાં હતાં; અને, પડેલી અને નીકળવાનો ઉપર રોમન કોલોઝીઅમનાં પૂજાઓ હતાં.

સ્થાપનના મુખ્ય પાંચ પ્રકાર છે, ૧૨૬૫, ડેરીઝ, આથોનીઝ, ડેરી-નીમન અને ડેમ્પેરીઝ, આ બધા ઉપારતમાં ચાર પ્રકારનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. પહેલા ડેરીઝ, તેના ઉપર આથો-નીઝ તેના ઉપર ડેરી-નીમન અને તેના ઉપર ડેમ્પેરીઝ અથવા ચોમન પદ્ધતિનો ઉપયોગ થયો છે. છેલ્લે ઉપરના માળને ૪૨ ન્તરીઓ હતી. ડેમ્પેરીઝમના રાખનેના પાંચ સામાન્ય વિભાગોની ગણના હતી. (૧) પોટીમ્મ નામના વિભાગમાં સહેનકાક અને તેના દરબાર બેસેલો-લેની આમલ કુમારીઝો, પછી પર્મકુઝો પછી ડેમ-સસ અને રાખસાના સમ્પે બેસતા. (૨) માં રાખના અધિકારીઓ (૩)માં કમરાલો અને (૪) માં સહેરીઝો અને પાંચમા વિભાગમાં સામાન્ય મનુષ્યો બેસતા. તેથી ઉતરતા મનુષ્યો તેના ૮૦ સંભવાની જાણમાં ઉભા રહેતા. આ ૮૦ સંભવાઓમાંની એક જણ દાસ નથી. ઇ. સ. ૧૩૪૬ ના મહત્તીકેપમાં તે સર્વે તારા પામ્યા હતા. ડેમ્પેરીઝમના ૮૦ દરબારમાંથી હા મીનીટમાં ૭૦૦૦ થી ૮૦૦૦ માણસો રાખસ રાખ અથવા નજી સહેતાં હતાં એમ કહેવાય છે.

આ રચાનને ફોલોવીઅન ડિપ્રીપીએટર જણ કહેવામાં આવતું. ફોલોવીઅન વહના સહેનકાકોએ આ બાંધેલું હતું તેથી આ નામ આપવામાં આવતું હતું. સહેનકાક રેસેપ્શીઅને આ ઉપારત સજ કરી. તેના યુવ દીકરે તેને લગભગ ત્રણે અને તેના ઉપરોલ સજ કર્યો અને ડેમ્પેરીઝન નામના તેના બીજા પુત્રે છેલ્લે ઉપરનો ખાસ જનાથી પૂરી કરી. આ ડિપ્રીપીએટરનો આકાર Elliptical કોબોલ દોઢ અને તેમાં બેસેલા પચવીસાં લેવી હતી. તેના મધ્યની જગા કોરીના કહેવાતી અને જે દૂર દરબે ભેલામાં તે વખતના રાખનો પોતાના જીવનનો લ્હાવો માનતા હતા, તે અચોર દરબે મતાં હતાં—

આ ડેમ્પેરીઝમમાં મુખ્ય મુક કરનારા ડેપ્રીએટર્સ કહેવાતા હતા. રાખના પૂર્વકાળમાં આ પ્રથમ કાંઈ જાનના આનંદ પામે નહોતી. જણ તેમાં પાર્થિક જાનના હતી. આ રચાનમાં ડેપ્રીએટર્સ નામના મુક કરનારા પરંપર અથવા પશુઓ સાથે સહતા. તેમજ ડિપ્રીપીએટરના અધ્ય ભાગને સરોવર બનાવી તેમાં નીકમુક પશુ કરેતા હતા. ઇ. સ. ૮૦ ના ડેપ્રીપીની ૨૧ મી તારીખે દીક્ષ લેને 'મનુષ્ય જલનેા પ્રેમ અને આનંદ !' એવું નામ આપવામાં આવતું હતું તેણે મુદ્દર્ત કર્યું હતું અને તેના આનંદમાં મનુષ્યો અને પ્રાણીઓની રો દિવસ સુધી ક્તલ ચલાવવામાં આવી હતી. આ રીતે આ નાસજનક રજાની મનુષ્ય તેમજ બીજા પ્રાણીઓના રક્તથી પ્રતિજ્ઞા કરવામાં આવી હતી.

પ્રિટાલીઅન રોડા મનુષ્યના મનુષી સાથે તેના સર્વનાસ થયો માનતા નહોતા. મરજીવાસ જણ મનુષ્ય-માનમાં અને તેના દેહ સાથે સાથેજ રહે છે અને સુખદુઃખ ભોગવી રહે છે તેવી તેમની માન્યતા હતી. આ માન્યતાને પરિણામે મરજી પામેલા મનુષ્યની સાથે તેને જરૂરની જમી વસ્તુઓ પણ સાથે લઇતા હતા. તેના જીવનમાં તેણે ભેજવેથી ભેડો પણ તેની સાથે રહે મારે ભેમી દાટવામાં આવતી હતી. તેની કપર ઉપર શરૂ જાંટવામાં આવેલો દોઢ અને ખાસતું મકલમાં આવતું ચંદ્ર-તેમજ તેના જીવનમાં જે વૈદ્યઓ ના નોકરો તેની સેવામાં રહેતા તે નોકરો તથા પ્રાણીઓ પણ તેની સેવામાં ફાજર રહે તે મારે તેની સાથે પાટી નાંખવામાં અને ભેડે કાટમાં આવતાં હતાં. આ રીતે મનુષ્ય ભોગ આપવામાં આવેલો. તે ભેડો પોતાના મરજી પામેલા વિનુઓને પ્રથમ પ્રાર્થના કરતા; તેમનાથી લય જામતા, તેમની મજની જાનના મુલ્ય પામેલા મનુષ્યોની લક્ષિમાં હતી. જેમ જેમ મર્મની જાજા સુધરતી તથ તેમ તેમ મનુષ્યની કાંઈ ક્તલ બંધ થતી તથ અને તેને રચાને જે કુદળા ડેરીઓને મારી નાંખવામાં આવતા હતા તેમને પરંપર મુક કરાવી, એક બીજાને

નારા કરવાનું નહીં કરવામાં આવ્યું. આ રીતે પોતાના સામાવાળીઆને મારી પોતાનું જીવન ખર્ચાવવાની તક આપવામાં આવી, આ નવી રીત તેમને કાંઈ ઈલાહી ધાવણી લાગી કારણકે તેમાં ભયવાનો ભોજન હતો. મરણની જગ્યાબદલી કાઢી અંશિ પોતાની ઈલાહી સંજિના ઉપર રહેતી. પુદમાં આ મનુષ્યો નાની તલવાર વાપરતા. તે તલવારને ' જ્યેડીબ્લસ ' કહેવામાં આવતી અને તે ઉપરથી તેઓ ઝ્યેડીબ્લસર્સ કહેવાવા લાગ્યા.

આ જાતુ-મુદની જાહેરખબર યોગીંજ મળ્યા માણસો એવા આવવા સાચા અને મુદને ચઢાનારા તે સોંપાને તેનાં જૂન રસ પડવા લાગ્યો. પશિજામે તેનું ખાર્શિક રવાણ બાલાજ મળું અને તે એક રમતગમતનું-આનંદનું-કિણનું રવાણ બન્યું. આથી એડોમિટર્સની ખાસ સંભાળ લેવામાં માંડી અને તેમને સઢવાના ખાસ રાખે વગેરે યીખવવાની લાગણિ નીકળવા માંડી. જેમ જેમ તેમાં વિશેષ રસ જામતો થયો તેમ સઢવાની રીત, વાપરવાનાં દુધીઆર, આંખો જાંખીને "સઢતું, ખંચર, બાંધો, તીર વગેરે મારવાની જુદી જુદી રીતો રાખસ મઠ. જેટલાક બચાવ માટે નાની રાસ રાખતા. જેટલાક પ્રુ બંધર પહેરતા અને આ રીતે ધીમે ધીમે આ સઢનારાઓના જુગા જુગા વર્ગી પડવા લાગીશુર્ત, થીતીક, મરખીઓક, ચીટીઆરી, સોનાપર, દોહોનામણી, હસેડરી, આ-ડાંધેડી, મેરડીઆની વગેરે વગેરે દુધી-આર અને સઢવાની રીતથી જુગા જુગા પ્રારંભ થયો મળવા સાચા. મુદમાં પકામિયા જેડીયા શુ-દેમારો અને મુ-દો કવેસા જુગામેને સેનીકરા નામથી ઓળખાતા માણસોને આવવામાં આવતા હતા. આ સેનીકરા આ સેનિયો ઉપરી મળતો અને તે તેમને એડોમિટર્સ તરીકે શિક્ષણ વગેરે આપી તૈયાર કરતો. આ સેનીકરા અથવા ડો-દ્રેકટર મુદમાં મુદર, ઉચામાં ઉચા અને મજબુતમાં મજબુત જુગામેને આ રીતે ખરીકતો અને શેમન પ્રખ્યાત આનંદ માટે તેમને તૈયાર કરી ડેસેડીસમ બધરા જેસેરીખન એમ્પીથીમિટરમાં ધરખર સઢવા માટે આવતા. ધીમે ધીમે આ ઉપરાંત સ્વતંત્ર માણસે પણ આ યોદીના જગ્યામાં માથેય મવા સાચા. વખત એટલે વાલાલો થયો તેમાં મોટા મોટા મજબુતો ઇલેનરાક જુધીના પણ લામ સેવા સાચા. સ્વતંત્ર સઢનારાઓને પણ આ મજબુત સઢવાની પ્રવેશ સેરી પડતી હતી. જે ઉમરાઓ ડાહક ઉત્સવના નિયિતે, શેમન ઇલેનરાકો પ્રખ્યાતે ખુટ કાન માટે આવવા મુદ કરાવતાં. મુદ કરાવનાર સેનીકરાને અમુક રકમ આપતા એટલે તેઓ રાખા જુગામે એડોમિટર્સ સઢવા પછી તેનું મુદ મવાનું છે તેની જાહેરખબર કરવામાં આવતી અને નહોતી એ વિષયે તેનું સરખસ નીકળતું. સઢવાની આકૃતિઓ-વિશેષ પ્રથમ તેમાં આવતાં, પછી જુગામે એડોમિટર્સ કરેલાં પાંખરાં આવતા, પછી જેમના ઉપર વિજાળ પ્રાણીઓ યોડી મારવાનું હતું તે જુગામે એડોમિટર્સ આવતા. તેમના જગ્યામાં જે શુન્દા માટે તેમને કાઢી નંખાવવાના હતા તે જુગામે એડોમિટર્સ સઢવાવામાં આવતું. સરખસમાં પ્રથમ ખુલ્લતાવાળા જતા પછી સેનીકરા જુગામે એડોમિટર્સ પછી જેમનો જુધીકરનો એક આવવાનો ફેમ તેઓ અને ઉપરે જેઓને મુદકરો એડોમિટર્સ ખમેડવાનું કામ સોંપાનું હતું તેઓ આવતા.

[illegible]

એરીનાની વચમાં એક બેઠી કરવામાં આવતી હતી અને તેના આગળ બેઠી
 આપવામાં આવતો હતો.

એમ આપણ પછી તે જામ સાથે કરવામાં આવેલો અને તબક્કાના પદા પછી બેઠાતા અને તે પદો નક્કી કરેલામાં શેડીના તરખા શેડી એડીટરને સાચા મુદ્દા માટે જામદ કરતા પછી અનુચ્છા ટુકડામાં આવતું અને લડાઈ ચલે જતી.

એડીટર થાય છે એટલે શેડી તેનું શેડી એડી તે 'ધામણ થયો છે' એ બ્રહ્મ મારતા. એ તે કારણે છે એમ કહ્યું કરે તો તેના કામ તે નીચે નચાવી દેલો પણ તેના જીવનનો આધાર તે પરી રીતે લડ્યો છે તેના ઉપર રહેલો. એ તે સારી રીતે લડ્યો હોય તો એનારાઓ તેમની સુધી વાળી લેના અંદોલો એ ઉપર ખતાવે તો તેને જગ્યાવામાં આવેલો અને એ તે નીચે કરવામાં આવે તો તેને મારી નાંખવામાં આવેલો. કુમારીકાઓ અંદોલોને એક દેલી હતી અને જત રું છે તે જગ્યાવતી. પછી તે ઉપરથી એડીટર અર્થાત પાડખર કહેનચાક તે કુમારીકાઓએ જગ્યાવેલી નીચાની કરેલો અને તે પ્રમાણે તેનું જીવન જમવા મરણ નહીં થતું. એ મારી નાંખવાનું નહીં થાય તો તે લડનાર પોતાનું મળુ આપણ પરલો અને તુરતજ તેને એક કદી મારી નાંખવામાં આવેલો. "જાડાદુરીથી લડે અને ચોરવથી મરજે" એ એડીટરની ખાસ શીખામણ હતી.

જે એડીટરે મળુ વર્ષ સુધી સેવા જમતી હોય તેને સ્વતંત્રતા અપાતી અર્થાત તેને વીર કરવાનો હક રહેલો પણ રોમન કહેરી તો તે કદી જની શક્તોજ નહીં. જીતનારને ડેડલીક વખત ડામણાએ વજેરે મેટા આપવામાં આવતી હતી.

પહેલી એડીએડરીઅસ ઇ. સ. પૂર્વે ૨૧૦ માં હોરમ એડીએડરીઅમાં થઈ હતી. માર્કસ અને રોસીઅસ કુલસે તેમના પિતાના મરણ પ્રાપ્તિ તે કરાવી હતી અને તેમાં મળુ એડી એડીએડરીએ સામ શીધી હતો. ઇ. સ. પૂર્વે ૨૧૩ માં એડમીલીઅસ સેપ્તીમસ પુલિઅ વીસ એડીએડરીસ તૈયાર કરી દત્તા. પંદર વર્ષ પછી એડીએડરીસ લેવીનસે તેના મા અમર જામની પાછળ પચાસ એડીએડરીસનું મુદ્દા શેડા આમણ થયું હતું. ઇ. સ. પૂર્વે ૧૬૮ માં સુલિતર એડનાથ લેના કર્યા દત્તા અને છેવટે લુસીઅસ સીકરે પચેંદ એડીએડરીસનું મુદ્દા આપ્યું હતું.

લુસીઅસ સીકર પછી સિલર મોનસ્ટસના વખતમાં હતરો એડીએડરીસ અને જમતી પ્રાચીએડીની કલસ કરાવવામાં આવી હતી અને તેના વખતમાં આ જગતની રમત એક નિર્મળીત કાર્યક્રમ થયો હતો.

મોનસ્ટસ પછીના બધા બારસાદોમાં આ કાર્યક્રમનું ચાલુજ રહ્યું. ડેલીમુલા, નીચે, ડોમેલક, કારાલા, સેવા કહેનચાકના વખતમાં આ કલસ ચાલુ રહે તે સમય શકાય તેનું છે પણ ટીલસ-જેને "મલુજ જલતો પ્રેમ અને આર્ક"નું નામ આપવામાં આવતું હતું તેણે ડોમેલીઅસ તેનું કલસપાટ રમ જાંખું તે સમજાતું નથી. અમરે આવી રમતો ડેડલાક રિવેલી મા આજાડીવાં ચાલતી તેવા સમયમાં તેણે-આ નામ કહેનચાકે-જેસાવેચના વિજ્ઞતાએ આલે કલસવ મળુ મામ સુધી જસાવ્યો હતો.

હાઈઅન-બીઅ એક સાસ કહેનચાકે ૩૦૦૦ એડીએડરીસના એડાએડરીસે એજા માસમાં કલસપાનામાં કલસેલી ટીપાં દત્તા.

હાઈઅન-જેને થોપ કિમરી મ કિમરી પ્રાચીનાથી સર્જનો પરનાનો મળે જાયો હતો તેણે ૧૨૩ રિવસમાં ડોમેલીઅસમાં ૧૦૦૦ એડીએડરીસનાં એડાં થોલેલી ટીપાં દત્તા.

પણ એડીએડરીસે રોમની રાજ્ય વ્યવસ્થા અને નિતિ ઉપર અમર કરી છે. અને બધાં એડીએડરીસ સંવધે જામતું સંજીવિત નથી જતાં એ જમળુ વિધે તે જગર કહેવાતું હોજ. તે બે તે

પહેલો સ્પર્ધક અને બીજો ક્રોએડા સ્પર્ધક ગુલામ હોય અને ક્રોએડા રોમનો સ્લેનશાહ હોય. તે મહાન તત્ત્વવેદા માર્કસ એન્ટોનીયસનો પુત્ર થયો હતો.

સ્પર્ધક એક ગુલામ હોય લેન્કુલસ મેસીમેલિયની રાજાનાં-પુત્રામાં-ને લલ્લાતું સિલ્કુલુ લેતો હતો. તેણે તેના જેવા બીજા ગુલામોને એકા કરી ઉરીમાં ૩ મહી તૈયાર થાને જ્યુ તેમને રોમન લોકોની મેળમળકની ખાતર મર્યાતુંજ છે તે જણી શા માટે સ્વતંત્રતા મેળવવાના પ્રયત્નમાંજ પોતાની કંઈકોને ઉપયોગ ન કરવો. રોમનોની એ ઘડીના મમમતની ખાતર પોતાનું જીવન ફેંચી રેવાની તેણે ના પાડી અને ધીમે ધીમે પોતાના મતનજ બીજાને તૈયાર કર્યો. તે મચાર, બળવાન સહાયીક અને નીડર હતો. તે યેલ્લના ઉપજા કુટુંબમાંથી ઉતરેલો હતો, અને રોમના સરકરમાં શૌર્ય ઘણવવા એકલો હતો; જ્યુ જ્યારે રોમ યેલ્લની સામે લડ્યા તૈયાર થયું ત્યારે તેની માતૃશ્રમિ સામે લડવાની ના પાડી અને સરકર છોડી નાંચી અને હુતારાને ધણી શરૂ કર્યો. તે તેમાં પડકાર્ય રવો અને તેને ગુલામ તરીકે વેચી નાંખવામાં આવ્યો. લેન્કુલસે તેને ખરીદ્યો અને કુટુંબમાં એડીમેલિયની પોતાની નિશાળમાં તેને મુક માટે તૈયાર કર્યા માંડ્યો. અહીં તેણે ઉપર કજી તેમ પોતાના સાથીઓને સ્વતંત્રતા માટે લડવા તૈયાર કર્યો, સૌએ સાથે મળી બળવો કર્યો અને તે પોતાના જર સાથીઓ સાથે આવ્યો. સર્વ ગુલામોનું સ્વતંત્ર્ય તેણે અંદર કર્યું. તેની કાઠાની અંદર ધણ અને ધણ ગુલામો તેને બાવી મળ્યા. તેની સાથે મુક કરવાને રોમનોએ એક માતૃથી પોતાના સરારા મોકલવા માંડ્યા અને બીજા માતૃથી તેના આ બાળકમાં દુલ્લરો ઘુસાવ્યા નાંચી આવી મળી જવા લાગ્યા. તેણે પોતાના બળથી ૩૦૦૦ માણસો સાથેના ક્રોએડીયસ પુરસાને હરાવ્યો. અને તેના માસનો અંદર લાપ કર્યો. આ નવા મલેયા લાકથી તેનું બળ વધુ અને તેણે એક જણ એક રોમન સરકરોને હરાવવા માંડ્યા. તેણે રોમનોએ અંદર, પુખ્ત ફેડ્યો અને વાવડાએ હાથ કર્યું. પોતાનું વેર પૂર કરવા માટે તેણે રોમના ઉચ્ચ કુટુંબના મળ્યોં કેડીઓને પોતાના સરકરની સમજ એડીમેલિય તરીકે લડવાની કરજ પાડી. આ વખતે નાંચી આવેલા તેના સાથીઓની સંખ્યા લગભગ ૧૨૦૦૦૦ ની થઈ હતી. તેણે રોમ ઉપર કુશળો કરવાની તૈયારીએ કરવા માંડી જ્યુ જુદા જુદા પ્રકારના માણસોથી ઉભા થયેલા તેના લાકરોને કળને રાખવાનું કાંચુ થઈ જાયું અને તેથી રોમ ઉપર મટાઈ કરવાને બલે તેને રક્ષિત તરફ જવાની કરજ પાડી. રોમ-નેએ કેશસ નામના એક સદૈવાની નીચે એક વળું મોટું લારર તૈયાર કર્યું. તે લારર જડ સ્પર્ધકસ આવળ રજી થયું નહી તેથી તેણે સ્પર્ધકનાં પોખીયસ અને મેસીમેલિયમાંથી લકલસને મોલાવવાની માગણી કરી. તેએ બાવે તે પહેલાં વિચારમલતથી સ્પર્ધકસ મેસીનાની સાથે પોથીનામના દિપાકમાં ફરાઈ ગયો અને ઉપર લુધી લડતાં લડતાં રોમન લેન્કુલો અંચર થાલ કાઢી દુલ્લનના સમય સરીર ઉપર-જ્યુ અંચર પાથી મુક મળી ઉપરજ મળ્યુ આવ્યો. જે સ્વતંત્ર્ય માટે તે લડ્યો તે સ્વતંત્ર્ય મેળવવા પ્રયત્ન કરનારની સિધ્ધિનું આશિર્વાદ વર્જન 'યાલ્લ હેરોડ' આ ખાવરને નીચે પ્રમાણે કર્યું છે—

I see before me the Gladiator die;
He leans upon his hand his manly brow,
Consents to death but conquers agony,
And his drooped head sinks gradually low,
And through his side the last drops ebbing slow,
From the red gash, fall heavy one by one,

like the first of a thunder shower and now
The arena swims around him—he is gone,
Ere ceased the inhuman shout which hailed the wretch (who won)
He heard it—but he heeded not—his eyes
Where with his heart, and that was far away,
He recked not of the life he lost nor prize,
But where his rude hut by the Danube lay.
There were his young barbarians all at play,
There was his Dacian mother—he their sire,
But cheered to make a human Holiday.
All this rushed with his blood—shall he expire
And unavenged? Arise! ye Goths and glut your ire.

સદેનસાહ ડામેરીસ એ બીએ એડીમેટર દત્તો. તે તેના ૧૬ મા વર્ષે માદાધિ આપ્યો. તેના પિતા પ્રખ્યાત લવનેસા માર્કસ એલેક્સીઅસ દત્તો. તે મુગધીન પાતરી અને ઝુનુની દત્તો એક વખત તેના એક તોફારે ભક્ષી વધારે પડતુ મરમ પાછી આવવાથી તેણે તેને છવતો બહીમાં નાંખી દેવાની સખા કરમાથી. તેના સુરમે તે માણસને એક બારાતું આપકુ તે બહીમાં નાંખી બચાવી લીધા અને પંજામાં ફરીથી ન બાળે માટે નસાડી માર્યો. તેણે તેર વર્ષ રાત્ર્ય કહ્યું. એક દિવસે તેણે ૧૦૦૦ માણસ સાથે પુરતી કરી હતી. બેસક કેટલાક તે બતણી બેઠાને તેનાથી દાર પામતા હતા. આવી છતથી દુશ્મન તેણે નશિના પુતલાની જગાએ પોતાતુ પુતલુ મારવાને કુદમ ક્યો દત્તો. અને તે વખતથી પોતાને 'એક દત્તાર એડીમેટરને છત-દાર'તું પદ પોતાને માટે ગ્રામ કહ્યું હતું. જગમી પ્રાણીઓને તે દાધીઓને તેણે દત્તારેલી સખ્યામાં માર્યા હતા, એક વખત સેઠાને પોતાના લશ્ક દુશ્મતા બહી તેણે તેમનો નાશ કરવના કુદમ ક્યો દત્તો અને તે પ્રમાણે યજ્ઞ માણસોને મારી નાંખવાનો પ્રયત્ન ક્યો દત્તો. પણ તેમાં તેમના નિષ્કળ કરાથી તેણે બધાને મારી નાંખ્યાં હતાં એક દિવસે તેણે સુમ સુમ સ્થામાંથી આણેસા પાંચ દધિપોરેમસ, બે દાધી અને કેટલાંએ સુવરને માર્યા હતાં. તેની રીતે એક બીએ દિવસે આગીશમાંથી લાવેસા ૧૦૦ સિદ્ધને મારી નાંખ્યાં હતાં, તે એડીમેટર લશ્ક કરવાન બેલાન કાંક લેસ અને ગ્રાન પાસેથી પણ સ્વેચ્છ કર ઉધરાવતો. તેના આ બત્તજાવોથી ગચી તેને ડેર આવવામાં આવતું અને સેઠાએ એડીમેટરના સરીરને ને રીતે વર્તવામા આવતું હતું તે રીતે તેના સરીરને વરતું બધાંત એક અગોડાથી તેને બેઠાને એડીના બહાર કાઢવામાં આવતું અને પછી કાકે કાક કરી નાંખવામાં આવતા.

પ્રથમ સદેનસાહ ડામેરીસના આ કુલો બંધ કરવાનો પ્રયત્ન ક્યો પણ ગ્રાન છવતમાં તે એટલું એતમીત થઇ ગયું હતું કે કાપોડે પણ તેમાં નિષ્ફળ નીવડ્યો. તે બંધ થવાનું કારણજ્ઞ એક પૂર્વ તથાને સાધુ રેહિનેસ બધવા એડીમીઅસ ગણાય છે, સદેનસાહ એનેડીઅસ નવારે મારી ઉપર દત્તો ત્યારે તે આપ્યો અને તેણે પોતાના બહીચનથી આ અપકર દુર પ્રધાને બંધ કરી.

કેટલાક આ વાર્તા ઈતિહાસીક સત્ય તરીકે સ્વીકારતા નથી પણ એટલું તે સત્ય છે કે બીએની ધર્મની અધારે આ જગમીપણાને અંત આવ્યો દત્તો.

આ દુર બેઠાને બંધે કેટલાક સુરમરજીય જનાઓ પણ જન્મા છે અને તેમાંને એક સુદાન એન્ડ્રોડાસને છે આ સુદાન એન્ડ્રોડાસને ડામેરીસનાના એડીનામાં જગમી પ્રાણીથી કાડી નમા-

વધાની કીજા થઈ હતી તે વખતે આપુ ડેમેક્રીઝમ ડેમેક્રીઝી બરાબર મળું હતું તેના ઉપર એક સપ્તકર મોટા કાનો જગતી સિદ્ધ એવીનામાં હોતી મુકામાં આવ્યો હતો; પણ તે પ્રાણી આ યુગમાંને એક પહેલાં અટક્યો, પછી કુછડી હવાઓ તેની પાસે ગયો અને છેવટે તેનો હાથ માટલા લાગ્યો. એન્ડ્રેસસ તે સિદ્ધ ઉપર હાથ ફેરવવા લાગ્યો. આ બનાવથી તે દસ્ય બંધ કરવામાં આવ્યું અને રોમન શહેનશાહે તેને પોતાની પાસે મોકલાવ્યો. તેણે આદીકામાં હતો તે વખતે જગતમાં પોતાના માણીકના ત્રાસથી નાશી જતા જગતને આશરો લીધો અને સુખમયમાં મરવાનું નહીં કર્યું હતું તેની વિગત કહી, તે નાશીને એક કુદમાં બરાબર હતો ત્યાં તેણે એક સિદ્ધને આવતા જોયો. તેના પગમાંથી લોહી નીકળ્યું હતું અને તે સપ્તકર મળના કરતો તેની પાસે આવતો હતો. તેની પાસે સિદ્ધ આવ્યો. તેણે તેના પગમાં બરાબર રહેશે એક મોટો કાગિ કહ્યો અને ધારે પાછને તેણે કુખ કાગિ કર્યું. આથી સુખી થયેલો સિદ્ધ પોતાનો પંખે તેના મોઢામાં મૂકી આ પોતાના મિત્રની પાસે લઈ ગયો. આ રીતે વધુ વર્ષ તેમણે મિત્રવારીમાં ગાળ્યા. સિદ્ધ મોરકા લાવતો અને બન્ને ખાતા. આવા કુખનથી કંટાળી તે ત્યાંથી એક કિવસ ત્રોડે પણ ત્યાં તે જાહેર પકાઈ ગયો અને યુગમાં તરિકે રોમ મોકલવામાં આવ્યો. અહીં ને સિદ્ધ તેને મારવા માટે કો-કામાં આવ્યો હતો તે તેનો પેમે મિત્ર સિદ્ધ હતો તેણે તેને બચારી લીધો હતો. આ વાત સંજગી લેણીની માગણીથી વાતાં સાતી હતી એની ખાતી થતાં એન્ડ્રેસસને યુગમાંથી યુગ કરવામાં આવ્યો અને ત્યાંથી રોમની શેરીઓમાં એન્ડ્રેસસ અને તેનો સિદ્ધ તેણે કુચે હોય તેમ માલ્યા ગયા. રોમના લેણીએ સિદ્ધ ઉપર કુદ વરસાવ્યા અને તેને "મનુષ્યની ધર્મશાસનો રક્ષક" અને તે યુગમાંને "પરુએનો રેલ" એવું ઉપનામ આપ્યું. પણ આવા બનાવ તો કાચીત બનતા કેપિટાલિઝમમાં નાશ પામેલા ડેમેક્રીઝી, ખીરતી કહીતી, યુન્દેમારો અને બીજાંથી મળી કુલ પાંચેક લાખનો સંહાર થયો હતો એમ કહેવાય છે.

રોમના મહારાજાની પછી પછી કેપિટાલિઝમને ઉપયોગ લુટી લુટી રીતે થયો હતો. કે-લીક વખત એ પરંપરે કહતા મનુષ્યોના બરાબર રહેવાના કીજા તરિકે તેના ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. આવા પ્રકારની વિવિધ સ્થિતિમાંથી ઇ. સ. ૧૩૧૧ માં લેણીએ બહેર હાવારત તરિકે તેની માગણી રોપ ક્રેમિન્ટ પાંચમા આમણ કરી અને તેણે તે રોમના ન્યાયખાતાના વડાએ તરફ મોકલી આપી અને પરિણામે તે બહેર હાવારત તરિકે લેણી રોપમાં આવી.

ઇ. સ. ૧૩૩૨ ની ૩ ઇ સપ્ટેમ્બરે તે કેપિટાલિઝમ રમત રમત માટે ફરીથી માણુ થઈ અને તેમાં રોમનાં સુપ્રસીદ્ધ પ્રાચીન કુણે જામ રોસ લાગ્યા. આવા એક મુદ્દમાં ૨૫ રોપાં અને ૧૮ ઉમરોનો મરણ પામ્યા. ત્યાં આ ઉપર આવું કુદ થઈ, ત્યાર પછી સત્તર વર્ષે એટલે ઇ. સ. ૧૩૪૯ ના સપ્ટેમ્બરમાં રોસ ડી રીન્ડોના સમયમાં એક સપ્તકર વસ્તીબંધ થયો અને તેની બે લાલુ ખંડીત થઈ. સત્તરમા સેકામાં કેપિટાલિઝમને પ્રાણી પીગતા મનુષ્યોને કહેલો બહાર પડ્યો અને પરિણામે અને તે માનુષ્યને પોતાના મકાનને મારે તેના ઉપયોગ કરવાની સ્વતંત્રતા મળી. આ બહેર કહેવાને પરિણામે કાર્ટીનય રીએરીઓ, શહેરમાં કેન્ડીથેરીઓ નામનો પોતાનો મકાન મહેલ બંધવા પછર હવાડી થયો અને રોપ રોપ બીજાંએ પણ હાથ પેસારો મેડીઆ કહેવાનો તેનો બચ મહેલ કેપિટાલિઝમના પચરથી બાંધ્યો. રોપ રોપ બીજાંએ પોતાને કાર્ટીઓ જામો મહેલ તેના આરસ અને બીજા વસ્તુઓથી બાંધ્યા. તેમજ પ્રાચીન નાટ્યપરદો માર્સેલસ અને બોનેની પણ આ કેપિટાલિઝમમાંથી લાવેલા કપરામાંથી બંધવામાં આવ્યાં. આથી રોમમાં એક કહેવત થઈ પડી કે "What the barbarians left undone the Barbarini finished" ને જગતીએએ

હર્ષ વિના રહેવા ઈશુ તે બરબરીની વચ્ચેના પ્રક્રિયોએ પુરે કડુ અર્થાત ગેમની આ બહેર હાથ-રતની વસ્તુઓની હુંત કરી.

પૃથ ભેરીડીકટ ચૌદમાએ ઈ. સ. ૧૭૫૦ માં એક દરેક બહાર પાડી આ વિનાશ અટકાવે અને જે કોઈ આ પ્રાચીન સ્મરસ્થાનની વસ્તુઓ લઈ જતો તેને ૫૫૦ બહાર મૂકવાનું બહેર કર્યું. આજ પોરે કોલોહીઅમમાં ચૌદ કોસનાં રયાન તેમાં રખાં અને તેના મધ્યમાં એક કોસ મૂકાયો. તેના વિચાર ત્યાં બરજી પામેલા ખિસ્તી સહિશનાં માનમાં એક દેવળ સ્થપાવેા હતો પણ તે અમલમાં ગયે તે પહેલાં તેનું મરજી મજુ. આ બધાં કોસનાં રયાનને વિનાશ થઈ ગયો છે. હજી એક જ દામ ઉમેરું ત્યાં જનાર કોઈ પણ જોઈ જાય છે. વચ્ચેના કોસ પણ ખોલાયુ કરવાના બહાને ઇ. સ. ૧૮૭૨ માં વીક્ટર હોમ્સબ્રા બીબ્બા વખતમાં કમાન્ડર પીટરો પોલાએ ૧૮ ફીટ ઊંડુ ખોદાયુ કર્યું અને તેના મધ્ય પ્લાન ખોદી કઢાડયો. અને ખોદ્યાં દાખલ તરફથી એક બટર અને શેમન રહેનશાદને બહેર રીસે આવવાનો તથા યુગ રીસે ચાલવા જવાનો કરવાએ પણ મળી આવ્યેલ આ ખાનગી રસ્તો ૬૦૦ ફીટ લાંબો હતો અને તે પેલેદાખલા ધીરજના મહેલમાં જઈ મળતો હતો. તે કોમેડાએ બનાવ્યો હતો અને આજ રસ્તામાં તેનું યુગ થતાં થતાં રહી રહ્યું હતું.

આ કોલોહીઅમની બંદર બાજીસ કંપાનાં હવાં અને તેમાં જે કમનગીન જોડીએને એરીનામાં નાશ થવાનો હતો તેમને તેમાં પૂરવામાં આવતા હતા. આ હતભાવ મુજબમાં મુકામે, સામાન્ય સન્દેશાથે, કુદના જોડીએ, વાડુડીએ, ખીસ્તીએ અને તેમના મત પ્રમાણે જેને સિરકારનારાએ હતા. ખીસ્તી ધર્મના ચર્ચીમાં પ્રથમ સેક્રન્ટ અનેડીઅસ-એ-ડીએકનેા બીસપ હતો, જંગમી પ્રાણીએ તેના ઉપર કોહી મુકામાં આવતાં તેણે પોતાના દામ ઉઘાડી કરી પોતાની ધર્મની મહા બહેર કરી હતી. નેતનેતોમાં તેના અધુરિએ નાશ કરી નાંખ્યો. ત્યાર બાદ સેક્રન્ટ પોલીસર્, સેક્રન્ટ ખેરીઅસ પર્વેશદી થયા. સેક્રન્ટ ખેરીઅસ, તેની પત્ની ડોપીસ અને તેની બે પુત્રીએને ખીસ્તી તરીકે હેડીઅને જંગમી પ્રાણીએના લાકુ તરીકે એરીનામાં લેાખ્યા. આ ખેરીઅસ હેડીઅનો લાકુએને લાકુએ હતો અને તેણે એક વિજયના વખતમાં ત્યુપીડરને બધીસાન આપવાની ના પાડી છે. તેમ કુટુંબને એરીનામાં લાવવામાં આવ્યું અને જંગમી સિદ્ધ અને કુશળ તેમના ઉપર કોહી મુક્યાં. દત્તાએ એક છે કે આ પ્રાણીએ તેમને હુમલો કરવાને બદલે તેમની પાસે નિર્દોષ બાળક જેવાં બની ગયાં અને રમવા લાગ્યાં. બાપી વિશેષ ઉત્તેરાઈ હેડીઅને તેમને છવતાં બાપી નાંખ્યાં.

આ બાસતાયક કરેલ કથામાં બે બીબ્બા ધર્મને અર્થે પ્રાણુલાનનાં રક્તો કહીશ. આ બન્ને સહિશ એમો હતી. એકનું નામ સેક્રન્ટ પર્વેશુઆ અને બીજાનું નામ સેક્રન્ટ પેલીસીઆ. રહેનશાદ સેપીઅસ સેવેરના કુકમથી તે બન્નેને આફ્રિકાના પ્રીકો-સાઝ મીન્ટીઅસ હિમિનીએ-એ પાડી હતી. આ સેપીઅસ સેવેરેસે સર્વ ખીસ્તી Conversion તે નાશ કરવાનો દુકમ કર્યો હતો.

પરવેશુઆ ૨૨ વર્ષની યુવાન મુજર એ હતી. તેનું કુટુંબ ઉમરાવનું હતું. સુસરકારી હતી અને તેની રવાને બીધે ને પ્રખ્યાત હતી. તેમાં ચાલતી જુદ હતી; અને તેને એક પાવણું બાળક હતું.

હેરીસીઆ એ કે ઉમરાવ કુટુંબની ન હોયી તે જણુ પરજેથી તેા હતી. તે પરવેશુઆ કરતાં નાની હતી અને તેને આમો બાસ જતો હતો. આ બન્નેને શેમન રહેનશાદના કુકમથી જેલમાં નાંખવામાં આવ્યાં હતાં. જેલખાનાના આજનાના રયાનનાં પર્વેશદાએ તેમનામાં બળ મેલું હતું. તેમને વારંવાર પૂછતાં તેમણે પોતાની અગ્ર પર્વેશદા જણાવી હતી અને તેથી તેમને "જંગમી પ્રાણીએથી ધારી નાંખાયા" તે દુકમ થયો હતો. નહીં કહેને રિપેસ તેમને એરીનામાં લઈ ગઈ

તેમને નાણાંથી નંપ કરી દેવામાં આવ્યાં અને તેમના ઉપર જંગમી વાવ ઉગરી મૂકી. જોકે ત્રણે તેમના ઉપર બે વખત દુમલો કપો પશુ છતાં તેમને મારી નાંખવા નહીં ત્યારે લોકતરથી રોમન પ્રખ્યાતે "ઉલ્લો ફટો, ઉલ્લો ફટો" કરી બુલો પાકી અને ઝેરીઝેટરે તેમને ફટો માર્યો. ફેલી-સીઆ તુર્ક જ મરણ પામી પશુ આ બપોરે કાર્યના જાણથી લાગે તે કારણથી પશુ પરપેશુઆને તે જરામર મા કરી સકશે નથી. આ જોડ પરપેશુઆએ તેના હાથમાંથી દુધીઆર સારી પેટાના હાથમાં ભેંટી દીધું અને આ બે ધર્મપ્રણુ સહી પ્રભુના રાખારમાં પહોંચી ગઈ.

કોલોડોનિયમમાં ઉલ્લો મરણ પામેલો ખીસ્ટી એક ફેવ સાથુ હતો. તે " પવિત્ર દાતા "ના નામથી ઓળખાતો. ઇ. સ. ૧૭૮૩ માં કોલોડોનિયમના એક ડેલનાનામાં મુલો અને તે ત્યાં જ બપ-વાસ વગેરેથી મરણ પામ્યો. તેને ઈ. સ. ૧૮૧૦ માં પોપ પાપસ નવમાએ સંત તરીકે ગણ્યો અને પૂજ્ય ભેંસર લેમ-કોલોડોનિયમનો એ સાથુ એ નામથી તે પૂજ્યપદ સુધ્યો.

અહીંનાં બપોરે વાતો પુરી થાય છે. જગતમાં મનુષ્ય જાતને બપોરે પાલનાથી નાશ કરવાનું આ કલ્યાણનું આને અત્યંત રિયલિમાં આપણી નજરે પડે છે. તેના પપરો ઉપડી ગયા છે અને આને તે તેની ખરેખરી રિયલિમાં વિશેષ બપોર લાગે છે. તેની વચમાં હાલની ફેલીસ્ટ સરકારે એક એક ધરણ છે તે રીકે કુસાકરને ધર્મ માટે પ્રાણ ત્યાગ કરનાર સાથુ કુલોને રમરણ કરાવી મનુષ્યોમાં રહેલી કુર જંગમી જિંદગી માટે ફુલ્લાવક નિશાસ મૂકાયે છે.

કોલોડોનિયમને બહારથી નાણામાં દીવાલ ઉપર અનેક કંઠુઓ નજરે પડે છે તેનાં જુદાં જુદાં મરણો જાણવામાં આવે છે. પ્રથમતો જે લોકોએ તેના ઉપર દુમલો કપો તેમજ ત્યારે તેની નાશ ન કરી સક્યાં ત્યારે તેમણે તેને બપોરી નાંખવા માટે કાણું પાડ્યું. ખીસ્ટુ ત્યારે રોમમાં અંતરિયક્ષ (Circus Maximus) થયો ત્યારે દુધીઆર અને બખતરો જનમવા માટે લોકોના ખીસ્ટીઓ તેમાંથી જેથી કાલમાં આવ્યા તેથી કાણું થયું. ત્રીજા ત્યારે રાફેલનાની રીપ થઈ ત્યારે ગોળીઓ બનાવવા માટે કીસ્ટની જરૂર પડી હતી તે મેળવવા તેના કાણું પાડ્યું. અને ચોથું જે ખીસ્ટી ધર્મના અનુયાયીઓ કોલોડોનિયમમાં પ્રાર્થના કરવા એક જ વખત તેમને પ્રાપ્તિત રૂપે આ કથાનેમાં કાણું પાડવાનો કુશ્મ કરવામાં આવ્યો અને તેનું કાણું મોટું તેનું પ્રાપ્તિત વખારે કાણું એક જાણમાં આવ્યું. અને તેમ હો પશુ આ કાણું આ બપોરે ઈમારતની બપોરમાં મિત્ર વખારે કરી રહ્યાં છે.

જે જે સુધારો રોમ સહેરમાં આવે છે તેમજ રોમની ખીસ્ટ બાજુ વસુલો સાથે આ કોલોડોનિયમ જોવા થયા મિત્ર રહેતા નથી. મનુષ્ય જેવી બપોરે પશુસવ જિંદગીમાંથી પસાર થઈ ચોલાનું જાળ મઢી રહી છે તેનાં જીવંત રમરણ મિત્ર તરીકે આ કોલોડોનિયમ અવાસીના હાથમાં કુશ્મ, આમર્ષ, રીક અને દીવતા ઉત્પન્ન કરે છે.

પ્રાચીન જગતની સાત આશ્ચર્યકર વસ્તુઓમાં એક આ કોલોડોનિયમ છે. તેનાથી ઉતરતાં મનુષ્યને માટે જાણનાંક જાણતાં બીજાં રચાણો જગતમાં છે પણ ફરતાના રમારક તરીકે કોલોડોનિયમનું રચાણ અદિતીય જ છે.

સાહિત્યનું નવસર્જન

૧. ચોવનનું સ્વર્ગ નવસર્જન છે. ત્યારે સમાજના કોઇ પણ અંગમાં બગાડો પેસે ત્યારે તેણે એ દૂર કરી ત્યાં નવસર્જન કરવાનું છે. અને આજ રવે કર્મણિ અચિરત મવાનો કુલ શું નથી આવ્યો ? રાષ્ટ્રીય, સામાજિક, ધાર્મિક, નવ-સર્જનની આજ મોટી જરૂર છે. અને એટલી જ જરૂર સાહિત્ય નવસર્જનની પણ આજ ઉભી થઇ છે. આજ આપણા સાહિત્યમાં એવી નિર્બ-ખતા આવી છે ને હજી આવતી જાય છે, તેની અવરથા ને અવરથા એટલી તો ડોઝાર્થ થઇ છે કે એને સુધાર્યા વિના હવે જ્યાં જે માટે તેમ નથી. કુચકાતના ડુંદરે ઉમતા-નવીન સાહિત્ય-સર્જક એ બગાડો દૂર કરવા માટે સાહિત્યનું નવ-સર્જન કરવા કટિબદ્ધ થવાની મણી જરૂર છે. હવન અને સાહિત્યનો સંબંધ પરસ્પર ઉપકારક છે. એટલે કે હવનમાંથી સાહિત્ય ઉદ્ભવે છે તેવી જ રીતે સાહિત્ય પણ હવનને ધરે છે. એવું આપણું સાહિત્ય હશે એવું આપણું હવન દેખાશે, એવું આપણું હવન બહારી. સાહિત્યના નવસર્જકે હવનના એવા અંશોને જ અમ્માસ કરવો જોઇએ કે જેમાંથી હવનનું સૌન્દર્ય પ્રાપ્ત થતું હોય. અને ખાતું, એવા પ્રકારનું સાહિત્ય સર્જતું જોઇએ કે જેમાંથી હવનને એકાંક્ય થવે, પ્રેરણા મળે, બસ મળે. હવનને સાહિત્યમાંથી એકાંક્ય મળતું જોઇએ, બસ મળતું જોઇએ અને સાહિત્યને હવન-માંથી કસાસૌન્દર્ય મળતું જોઇએ. હવનને બસ આપે અથવા તો સાચા કસાસૌન્દર્યનું દર્શન કરાવે એવું તત્ત્વ આજ આપણા સાહિત્યમાં કેટલું છે ? બહુ જ થોડું. હવનમાં સુખનું સૌન્દર્ય, હવનમાં દુઃખનું સૌન્દર્ય, હવનના આનન્દનું સૌન્દર્ય, હવનની કસ્ટાનું સૌન્દર્ય—એ જથ્થાનું ઉત્કૃષ્ટ દર્શન કરાવે, એનો આજીવ આપે, એનાથી નિરુદ્ધિત બનાવે એવી અમર કૃતિઓ આપણે ત્યાં કેટલી છે ? એ ઉશ્વેષને પૂરવા આજ સાહિત્યના નવસર્જનની જરૂર છે.

૨. હવનમાંથી જ સાહિત્યનું સર્જન કરવાનું છે એટલે પ્રથમ ત્યાં જ કાળજી રાખી પડશે.

હવનમાં હોય તે બધું સાહિત્યમાં આવી શકે ખરી પણ સુસ્થિ એ નવસર્જકનું સર્વમાન્ય ધોરણ હોવું જોઇએ. સાહિત્ય અને નીતિને કશે જ સંબંધ નથી એમ ધણીક સ્વીકારી લાગે તેણે અદ્યત્ન તો ખાસ ખ્યાનમાં રાખવું જરૂરનું છે કે સાહિત્ય અને સુસ્થિને ગાઢ સંબંધ છે. જોકે નીતિમય કે પ્રભેધક સાહિત્ય જ સુસ્થિયર છે એમ વિનશિત કથી. પરંતુ નીતિ કે અનીતિનો વિચાર ન કરવો હોય તો પણ સુસ્થિનો તો દરેક સાહિત્યના નવ-સર્જકે કરવો જોઇએ. પોતાની પત્નિને જાહેર રસ્તા ઉપર સુખન કરવું એમાં જ્યાં જે અનીતિ નથી તેમ પણ નથી પણ એમાં સુસ્થિને બંધ જરૂર થાય છે. આપણા એક નિયમાન મોટા સાહિત્યકારે તેમના એક નાટકમાં રંગમંચ ઉપર કામકીલના પ્રસંગની વેળાના કરી છે. અજાણત, એમાં અનીતિ નથી એમ આપણે કહી શકીએ પણ સુસ્થિનું શું ? હવનનો દરેક અંત સાહિત્ય માટે નથી એમ જ આપણે સ્થમનનું રહ્યું. સુસ્થિયર એટલું જ સાહિત્યમાં આવી શકે. અને તો જ એ સાહિત્યમાંથી હવનના સૌન્દર્યને સમ્પાત્કાર થાય, તેનો સ્થાનન મળે. અને એથી જે વધારે નવસર્જક સ્થમને તો જ્યાં અધિકત્વ અધિકત્વ હતા કે સત્યમાં, નીતિમાં અસ્થિત્યમાં એટલી પ્રેરણા છે, એટલું એકાંક્ય છે, એટલું કસાસૌન્દર્ય છે એટલું એકાંકી સુસ્થિમાં જે નથી. એ નવસર્જકમાં એટલું ચારિત્ર્યનું બલ હશે એટલું એ તેજસ્વી સાહિત્ય સર્જે શકશે. ચારિત્ર્યનું પ્રાપ્ત જ નીરસાળી, રસસાળી સાહિત્ય ઉદ્ભાવશે.

૩. સાહિત્યના નવસર્જકે અસ્થિતતા પતિવત્તી પડશે. પણ એણે ખ્યાનમાં રાખવું પડશે કે અ-સ્થિતતા ને અદંતા એ બંને વિષયો જણાશે છે. અદંતા એ તામસી છે ને અસ્થિતતા સાત્વિક છે. આગ્રહાય આપણા સાહિત્યજીવમાં અદંતા સિવાય કશું જ જણાવું નથી એ ખરેખર શીઘ્રજનક પરિસ્થિતિ છે. અને થવો મલ્લમ્લિ તામસાત સાહિત્યમાં ત્યારે સર્વજ અદંતાનું જ. આજના પ્રવર્તે છે, ત્યારે દરેક સાહિત્યકારમાં તામસી

સત્તામિશ્રણ બની છે ત્યારે સાહિત્યમાં અધોગતિ જ આવે છે. એ અધોગતિને લીધે સાહિત્યક્રમે વિવેકમજ્જી બનીને સાહિત્યની ઉપાસના કરવા કરતાં તાત્કાલી પ્રતિબોધમાં જ મુકાય છે, ગુરુત્વ છે તે સાહિત્યને, તેની સુવાસને વિષયને મો છે અને પછી વિવેકમજ્જામાં અપતિ વિવિધવસ્તુ: જ્ઞાતમુજ્જા: સાહિત્યને નવસર્જક એ દેશમાં ખાતમાં રાખેજ કે સાહિત્યરોગ તે જાળતી સરસવતીની સેવા છે અને એની સેવા સંપૂર્ણ સન્નિવૃત્તાભીજ થવી જોઈએ, સાહિત્યરોગ તે રક્તમેહન નથી. એ સુખાર સરસવતી રેવીનું મનિર છે. ત્યાં સારિત્ય-તાની જ સુવાસ પ્રસરતી જોઈએ, સાહિત્યરોગ એ કુલ્લેન્દુતુવારદારાચલકા ને કુલ્લવચ્ચાતુતા ભગવતી સરસવતીનું મનિર છે. ત્યાં સુખતા ચિ-વાય કશું રોએજ નહિ. સરસવતી સુખતા, કર્મની સુખતા, ધાત્વીની સુખતા હોય તો જ સાહિત્યમાં કૌતર્ક ને સંસ્કારિતા આવે, રસ અને તેને આનંદ આવે, સત્ત ને હોને પ્રકાશ આવે. સાહિત્યના નવસર્જક આ પશુ જીવનમાં જોવાનું પો અને તે પછી જ તાત્કાલી તમિશ્વ દર કરવડ સામર્થ્ય એ પ્રાપ્ત કરી શકે. સાહિત્યના નવસર્જક! હા, ભગવાન કાર્યે દેવમન્દિરના પૂજારી-એને કશું હતું કે 'જારા પ્રભુના નિવાસને તમે કોર ને શાકુકારેનું સુવારખાનું મનજનું છે' તેમ તું જે નો કે સુખવજ્જા સરસવતીના મનિરમાં આજ તાત્કાલી કૌલી તમિશ્વ આવી ગઈ છે! વૃં તારા જીવનમાં શુદ્ધ સાહિત્યવાની ત્યોત પ્રવાય અને એની પવનતાથી એ મનિરમાં પાછી સુવાસ પ્રસવાય. સાહિત્યરોગ રીક નવસર્જક એ નવેતા તવાય છે તે પછી એ મનિરની સુખિતા જરૂર આવશે.

એ અસિમતાને અર્થ એમ છે કે રીક નવસર્જક એમજ માને કે મુદે જ સાહિત્યનો ઉદાર કરાવે છે. બદલેથી નહિ પણ સેવાની મરસવી એમજ નિયમ કરે કે કુંજ સૌથી મહેરો સાહિત્યકાર બની શકે. અને રીક નવસર્જક એ મહેરજ રાખે છે તો જરૂર સાહિત્ય ઉચ્ચ કક્ષાએ પહોંચીજ, આજ નવસાહિત્યકારમાં એ કશી પેટુલ્લ સ્પર્ધિત્વ રોય તો તે સારિત્ય મહેરજાની હુમખાંતે કાતકીકાંત ની છે. મહેરજા વિના પ્રમ-

તિજ નથી. અને એનો અજાણ આજ સાહિત્યનો રોય ગઈ પડ્યો છે. એ અજાણને લીધેજ આજ-કાલ અસર્જ્ય કુલ્લકવી લખાણે લખાઈ રહ્યાં છે. તે આગાહિ ને મશિશ ચોપાલ રહ્યાં છે. એમાંથી નવસર્જન કરવા સાહિત્યના નવસર્જકે સારિત્ય મહેરજા જોવડી પાડે. પશુ મદંતાસરી, સરસવતી મહરજાકાંત નેટલી ધાતક છે તેથીજ સારિત્ય રોય છે. 'હમ્મ ફુતિમિશ્વ લખાણ' જેની જાવના જોવાયો ત્યારેજ એ મહેરજા સર્જશે, અને દેશમાં ઉચ્ચ આશરીજ હમ્મ ફુતિમે. સત્તરે છે. ધીલ્લી માતાએ પેતાનાં મકાનેમાં સરસવતીનેનાં પૂતળાં રાખતી અને તેનાં વ્યવહારું સર્જન વાંચતી ભારત સીમિ. પેતાનાં માળેની આંખના કૌતર્ક મદે મુજમતી સહવાસ રાખતી કરેવાય છે. આજ સાહિત્યના નવસર્જકે એ ફુતિ સર્જ્યા પછીરે તેણે રજાર્તન આઠઈ ભમલમાં મુલો પડે ને એ સર્જન વિર્જલ હોય તો તેને વિનાશક જ છે. હા, સર્પાર્ત માતાએ પેતાનાં માળેનો પંચ ન સહી શકતી જતાં કોમનાં વિર્જલ બાળોને તો મારેજ કુટીયા દવે. તેમ પેતાની ફુતિને વિનાશ કર્યાં જીવ નહિ થામે પશુ જમવાન, તેમજી, પ્રકુલિત સાહિત્ય સર્જનું હોય તો એમ કરવુંજ પડે. પછી કાઈ પશુ પ્રસોભન અને તે દર કરીને પશુ એ આશરીજ રહેકુંજ પડે. કાઈ મિત તની આપક કરો, કાઈ રશ્મિ પ્રસિક કરવાની હમ્મજ ભમલે પશુ પશુ દર કરવું પડે. સાહિત્યના સર્જકે વિશાળતા જોવડી પડે. અને કુલ્લ, પ્રસિકમાં આપવાનું પ્રસોભન દરજ પડવું પડે. કાંતો હુમ કરવા લખવું રોષને આશરીજ લખવું, કોખા મિત તરફે લખી આપવું, કોર્તનાં પાત્રાં કરવા લખવું વગેરે શુદ્ધ પ્રસિકિમે. તેણે દરજ કરવી પડે. લખવું તો વિરલજ રહે તેજ લખવું. અમરતાની આકાંતુ નમારે રીક સાહિત્યસર્જકમાં ઉચે ત્યારેજ ઉચ્ચ અને સંસ્કારિત સાહિત્ય સર્જન થાય. હા, તે મદે તેણે લખે સૌથી અપ્રસિકમાં રાહ નેતા નેતી રહેકુંજ પડે. અમર ફુતિમે કરાવજ નથી લખાતી.

૪. સાહિત્યના નવસર્જકે સાહિત્યનું પદ્ધતર્ક જાણવું પડે. પરતીજ સાહિત્ય સર્ષે અમુક લદ સૌથીજ લેવાથી સર્ષેજ રાખી રડાય. અને અમુક

વર્ષ હતી તે કાર્તિક, પ્રસિદ્ધિ, મહા વસંતેનું પ્રવેશ-
જન હોયીને, હાજીને પોતાનું સર્વન અપસિદ્ધન
રાખે—હાં સુધી એ અવસર્ગ ખાતે. પરશીય
સાહિત્ય સાથે, પોતાની કૃતિ રિપથે તો જગથે
સર્વથ ન રાખતો નેપ્રસિદ્ધિ. એને સર્વ એમ કે
પોતાની કૃતિ રમતી વખતે જાની રીતે કે અર્ધ-
જાનપણે પણ પરશીય કૃતિને અંત પોતાનામાં
ન આવે એ તેણે ખાસ સંભાળ રાખવી. સા-
હિત્યના નવસર્ગકમાં એટલી સર્વનિહાને પ્રણય
આરિય હોતું નેપ્રસિદ્ધિ કે જગત પણ જાની રીતે
પરશીય અંતનું એવન કરી તેણે અવસર્ગનું રજ-
કન ન કરતું નેપ્રસિદ્ધિ. બીજાનું પોતાને નામે પ્રસા-
દતાં તેણે અંત કરતું કરતું નેપ્રસિદ્ધિ. અંતનું તો
તો સ્વર્ગના અંતનું, મૌલિકતાને જ અપરતાને
પડે ખતે છે. અવસર્ગ, દરેક સાહિત્યસર્ગકે અંત
પોતાનું જ હવેજ નથી કરતો. પણ ત્યારે નેપ્રસિદ્ધિ
તો બીજા પાસેથી પ્રેરણા અંતે ખાતેનું અંત
પોતાનું જ સર્વ છે એમ જણાશે. સાહિત્યને
નવસર્ગકે પ્રેરણા બીજેથી એ તેમાં વધે નહિ
પરંતુ બીજાનું પોતાને નામે અંતે એમાં વધે
છે. અને પ્રેરણા એ ન્દાની તજાવડી કરતાં મહાન
શુભાવવામાંથી એ તે હૃદ છે. કારણકે ઉપર અંત
તેમ જન્મ આશીર્વાદ જન્મ કૃતિમાં સર્વવશે.
એક ઉદાહરણ અંતનું આપણા રાત્રિ ન્દાતામાય
એમણે આખા ડેશનવંશી શેક્ષપિયર પાસેથીજ
લીધી છે. એ કે અંતે ઉજા અગાડી નાંખી છે.
એમણે પોતાનું પદાસિત્ય રેનિસાન પાસેથી
લીધું છે. એટલી નરસિદ્ધિય પાસેથી લીધી
છે. પોતાના રાસસમ્પદને પડે મોટો અંત
એક નીતિમાંથીજ સર્વથી છે. એમના જન્મ અવ-
સર્ગમાં પ્રમાનનના નવાઅવાનની કુલજા પ્રેરણા
છે એમના પડે વિખ્યાત દેવર્ષિ અને નિશામને
પ્રવેશ છે તેની પ્રેરણા આખાને અભ્યેષના એક
પ્રવેશમાં જણાશે. એ અંત જતાં આખા મોટા
કોવ છે. કારણકે એ બધી પ્રેરણાઓ જતાં એ
એમણે પોતાનું અંતિત્ય નિરાશુજા ખીજાનું છે.
સાહિત્યના નવસર્ગકે એવી મૌલિકતા કેળવવી
પડે. અને અવસર્ગમાં એક જ મૌલિક કૃતિ સર્વથ
પણ એ પદ્ધતિય અંત હવે કૃતિમાં કરતાં વધારે
જનપાન છે એ તેણે સમજાવેલું નેપ્રસિદ્ધિ. આ,

પોતાની કોઈ રચનામાં અવસર્ગ રીતે બીજા સા-
હિત્યકારમાં આખા આવે તો વધે નહિ. એમાં
અંતે મૌલિકતા અંતુર હવેજના અંતે અંતે.

વર્ષ પામી આખા પદ કાળા,
અંતે એના અંતથી મંદામા,
રિતિ કાળેરે મૂળા ધી ખેલે;
મહામંથ અંતેરે ખાતે બોલે.

એ ન્દાતામાયના મોટાના કાવતું વર્ષ સરજ
આખા અંતેકર્તક કુમાના કાંઈક એક મોટોરિતો
નામના નવસર્ગમાં એક રમતે જણાય છે. એમનીજ
કોરે અંતે નીર અંતે અંતે.

એ પડિતું આખા વર્ષવર્ષની નીચેની
પડિતમાં જગત જણાશે.

And hear the mighty waters
rolling evermore.

સાહિત્યના અવસર્ગનું બીજું એમ પણ
સતત એક નિર્માથી પડતું પડે. એટલું તો ખરું
જ કે કોઈ નવસર્ગકે નીચ વર્ષ પડેલાં અવસર્ગના
મહાન અવસર્ગના નવસર્ગ નેપ્રસિદ્ધિ સાહિત્ય સર્વ
છે નહિ. અવસર્ગ, અવસર્ગની વાતો અંતે છે
પણ આખા રીતે ત્યાર પડેલાં અવસર્ગના સાહિ-
ત્યમાં એ સુદ્યતાને અવસર્ગ જ જણાય તે
કોઈવર્ષવર્ષ જ વધારે હોય. એને અંત એમ નહિ
કે નીચ વર્ષ સુધી અંત અંતનું જ નહિ, પણ એ-
ટલું તો ખરું જ કે એટલી વધ સુધી નવસર્ગકે
અવસર્ગના અવસર્ગ છે એટલે તેણે અવસર્ગને
અંતે 'એકસર્ગકે' અંતે તેમજ અવસર્ગ હોય.
આખા મોટો અવસર્ગ હોય. અંતે રીતે અવ-
સર્ગ તો તેણે પૂરા અવસર્ગ પડેલાં અંતે કરતું
નેપ્રસિદ્ધિ. મોટા સાહિત્યકારમાંના પડેલાં મોટું જ
અંતે અંત હોય છે. શેક્ષપિયરે અવસર્ગ પડેલાં
વર્ષે અંતે અંતે. પ્રમાણે અવસર્ગ કોઈએ વર્ષે
તે મૌલિકતાને નીચ વર્ષ પડેલાં અંતે અંતે.
અંતે નવસર્ગ પડેલાં મહાન છે તે રીતેકર્તકને
પડેલાં વર્ષે સાહિત્યઅવસર્ગ અંતે અંતે.
અંતે હોયે પણ પોતાના તેમજની અપાસે
મોટાં અંતે અંતે છે. કુમાના, નવસર્ગને પ્રસિદ્ધિમાં
અવસર્ગની ઉત્તરજ ન રાખતાં વિદ્યાર્થન-
વર્ષે રાખી પોતાની પ્રવર્તિ અવસર્ગની છે. તેણે

સાચા આદ્યમાન પછી પોતાનું મુખ આંકવાનું છે અને પછીજ બહાર પડવાની ક્ષમિત રાખવી જોઈએ. નવસર્ગીક માંધવીના કૃતિ દૂર વૃદ્ધિને અભ્યાસમાં પડેલું નિમજ્જ થતું જોઈએ. છતાંમાં પણ વલું જલું છે અને તેણે તેણે સુદમ અભ્યાસ કરીજ કરવો જોઈએ. હર્ષ ને શોક, રૂઝ ને કાસવ, આશા ને નિરાશા, શુષ્ક ને દુષ્ક, કદા-પક્ષ ને પૂર્ણાંક, કોષ ને કચ્છા, ઇર્ષ્યા ને એક, એમ છપ્પનમાં પણ વલું જલું છે. એ સમયાનો સાહિત્યના નવસર્ગીક પોતાની આસપાસના છપ્પનમાંથી અભ્યાસ કરીજ કરવો જોઈએ. પોતાની આસપાસના ચતુષ્પા પોતપોતાની કૃતિઓ કી રીતે પ્રસિદ્ધિ કરે છે, પોતાની અમુક વિતરુષિ-મિત્રા આવેશમાં કેમ પડે છે, વગેરે સુદમ રીતે દેખેલાં જોતા રહેવું જોઈએ, અક્ષત, છપ્પનો બધી અભ્યાસ અદ્યમ છે. અને ત્યાં નવસર્ગીક એ છપ્પનના બની શકે તેટલા અભ્યાસ સાથે Realistic Imagination ને ઉપયોગ કરવો પડે. એટલે કે કાલ કૃતિના વસ્તુ માટે અને તેટલી હદીકત મેળવીને આવીતું પૂરતું એવી અપનાવી મેળવીને એમાં ચૂંપવું કે કૃતિમતા અજ્ઞાપ નહિ ને કૃતિ કલાત્મક બને. ન્દાનાકાથે તાત્કાલિકાનું કાવ્ય લાગવદાકા નેશા વિનાજ કાવ્યું છે ત્યાં એવી અપનાનો ઉપયોગ કર્યો છે. પણ નવસર્ગીક આત્મમાં અત્વર રાખે કે અપનાનો અતિરેક કલા સૌન્દર્યને ખંડ કરે છે. કારણ કે છપ્પનના અભ્યાસ વિના, અનુક્રમ વિના કાર્ત્ત્વિક મનોસર્જનમાં કેટલું છપ્પન અત્વ રોષ ? નવસર્ગીક જે કાંઈ કરે તેણે અંકત પણ પોતે છપ્પનમાં અનુક્રમ કે અભ્યાસ કરીજ દોરો જોઈએ. કલાક એમ માને છે કે બીજા સાહિત્યકારોના અભ્યાસ પછી એમની નજર કરવાથી લેખક બની સકાય છે અને પછી એ લેખક શો કે છપ્પને જેવા પદ્ધતિ સાહિત્ય સર્જકોની નજર-દાલપારપદ નજર કરી એવા ચર્ચકમાં અપવાદી મહત્ત્વાકાંક્ષ રાખે છે. એમનામાં અભ્યાસ કાંઈ નથી લેવો ને એવી પ્રત્તિમાં પડે છે. પરિણામે તેનું માનસ રોષી સદા નવ છે અને રોગમસત ને સુદ કૃતિઓજ એ કરે છે. એ એટલું જ નથી સમજ્યો કે સૌર્વિકાનને તો છપ્પનના મહાન અભ્યાસીઓને વિશ્વદેશ છે અને પોતે એક ન્દાનો ધામનજ છે.

નવસર્ગીક આ રોગથી ખાસ મેલતું વસ્તુ છે. પોતાનાજ અભ્યાસ પછી તેણે સર્ગન કરતું જોઈએ. એને રેસજા જોઈએ, અભ્યાસનો વિષય જોઈએ તો અભ્યાસ વસ્તુનો પછી છે. એનામાં અંત ને સુદમદષ્ટિ હશે તો વલું વલું છે, કાંઈ આવિ તોડ માટે કે રોસપિપર માટે સૌરાષ્ટ્રનું સાહિત્ય બહાર આવત મંડ્યું છે. કૃતિઓ મગા-વવાથી કે છપ્પનની ને અપાજની મરકરીઓ કર-વાથી સાહિત્યમાં ઉષ્મ કૃતિઓ કહી પણ નથી ચર્ચવી એ સાહિત્યના નવસર્ગીક નિલ રમરજમાં રાખવું જોઈએ.

૫. સાહિત્યના નવસર્ગીક રીતી માટે ખાસ ખજાન રાખવું પડે. પોતાની નૈસર્ગિક રીતી કરતાં બીજા કાંઈ પણ રીતી ઉચ્ચતર નથી. ધણા લખ-નારાઓ બીજાની રીતીનું અનિષ્ઠ અનુકરણ કર-વામાં પોતાનું તો મૂલ્ય છે પણ પારકુમે પોતાનું કરી નથી રાખ્યા. ધણા ખરા નવીન લખનારાઓ ન્દાનાકામરી રીતીમાં જલુ લખ્યા છે. ન્દાના-કામરી રીતી એમને માટે નેટલી સૌન્દર્યકાવ્ય નેટલીજ બીજા માટે સૌન્દર્યની માતા છે. એ કેરી રીતી છે એમ કહીએ તો ચાલું નહિ. એ રીતીની વિચિત્રતા, અવિરેક ને અસંપાદા અપારે તપાસવાને અપકાર નથી. પણ આટલું તો ખૂંજ છે કે એ રીતી આજના ધણા સાહિત્યના નવા લખનારાઓ ઉપર ખરાબ અસર કરી રહી છે. સાહિત્યો નવસર્ગીક એવી અને બીજા બધી પરકીપ રીતીની અસરથી દુરજ રહે એ ઈષ્ટ છે.

સાહિત્યના નવસર્ગીકમાં વિવેચનના પ્રેરણા પણ નવીનતા અધીવીજ પારો. " પ્રેમાનંદે સાહિત્યની રેણા માટે પાપથી ન્દોલી પેરી માટે એ આપણે યોગી મહેરા કવિ છે " એના જેવાં *heartkeyer* અતિચરિતિત સાથેને એ વિવેચનમાં રચાત ન રહે. સાહિત્યનો નવવિચેયક અવનવીન દષ્ટિએ વિવેચન કરી એ પ્રેમાનંદમાં અનુક્રમિત વસ્તુ રોષી કાઢીને તપાજ રચિન-નુષી તેવી વસ્તુઓમાં કાઢી. એ જોડા કવોષી એનું કે બીજા સાહિત્યકારોનું મહત્વ પ્રચાપિત નહિ કરે. પ્રેમાનંદ આપણે સૌરાષ્ટ્રિય છે એમ એ કહી નહિ કહે. કારણ કે એ સુદમ દષ્ટિથી જ જાણ્યો. નવાં નવાં કવોષી ને તત્તો

કાઈ સાહિત્યકારમાંથી શોધે તેજ ખરો વિવેચક ગણાય. શાસ્ત્રપરચના વિવેચન માટે હજારો પુસ્તક લખાયાં છે. સાહિત્યના નવસર્જકે એમ વિવિધ દ્રષ્ટિભિન્નદુષ્ટી અભવાસ કરી અવનવા વિવેચનો લખવાં પડશે. તેણે વ્યક્તિપૂલ કે વ્યક્તિપૂજાને આત્મ્યે પડી પોતાની સાત્વિકતાને લીધે ટીકા-ગોશ્વતિ રહિત તત્વચીમંસાથી કરપુર વિવેચનો સર્જવાં પડશે.

ખસ, વીણા નવમૌલનું વાર્ષિક છે. સાહિત્યના નવપુવાન દુષ્ટ ઉત્તારાં નવસર્જનારાં માટે એ પોતાની મુદ્રાવસિતું આનોમન પાડે છે. એ એમ દલ્તાથી માને છે કે સાહિત્યમાં વિશ્વવથવાની, ત્યાં નવસર્જન કરવાની ધરૂં જરૂર છે. અને તે માટે નવા જગતા સાહિત્ય સર્જકોએ કટિ-ખડક થવાની જરૂર છે. નવસર્જક સાત્વિકતા, વિશાળતા અને કલ્પન તથા સાહિત્યોના અભવાસ કેળવી હૃદય આકર્ષોં સેવશે તે જરૂર તેની યક્તિઓ વિકાસ પામશે ને એ નવસર્જન કરી શકશે. રસેક નવીન સાહિત્યકારને એ પ્રાપ્ત થાય એટલું હૃદયી વિરમીશું.

આસંગિક

“વીણા” બંધ થયું છે એવી સર્વમાન્ય માન્યતા પ્રચલિત હોવા છતાં આજે પહેલાના તજ્ઞ ઓઠા કરતાં વધારે નવતા પ્રાપ્ત કરીને ખદાર પડે છે તેથી પહેલાં લીલાવરદુષ્ટમજિહ્વા-તપ્કરતા બગવતી સરસ્વતીના નસતાથી આહાર માની તેને પ્રજ્વલીએ હીએ, આ બંદની બાક

સમૃદ્ધિ માટે તેના સદાચક અમદાવાદના ઉત્સાહી ધનિક કુવાન રા. રા. ચીતુભાઈ નારણભાઈ પરીખ કારણભૂત છે. સાહિત્ય ઉત્તેજક સમાજે તેના એક હરાવથી એથા બંદની સમજી અવરથા એમને સોંપી છે અને એમણે પોતાની રસકૃતિ પ્રસાદે આ બંદને કલ્પનાસ્વામાં ઉત્કૃષ્ટ નવી રાખી એ સર્વ વંચનારાઓને જોઈ શકશે.

વીણાના કાર્યમાં હાની રીતે ખત ને ઉત્સાહથી બાગ ભેતા એક સમાજના સભ્ય જેમણે નામ પ્રસિદ્ધ કરવા ના કહી છે તેમને ઉપકાર વીણા ન માને તો એ અણબુલજી ગણાય. વીણાના અવરથાયા કાઈ કૃષ્ણચન્દ્ર વંશારકર બહતું ઉત્સાહ ને કાળકલ્પાણ કાર્ય વીણાને માતૃત ઉપકારક થયું છે એ અને સ્વીકારવું નેહ્યો. રા. કાઈ ચીતુભાઈ હિરાભાઈએ રૂપા પમાસની બેટ આપી છે તે માટે અમે એમને આહાર માનીએ હીએ.

પરમ પુત્ર્ય મહાભાઈએ અમારું નિમં-નજ સ્વીકારીને એમને પ્રેરણાત્મક કીરો મેહભે. છે તે માટે અમે અમારી હામણી રી રીતે છાંવીએ ! અન્ય લખનારોએ અમારા કાર્યમાં સદાકાર સાધ્યો છે તે માટે અમે એ સર્વેના અન્તકરણપૂર્વક આહાર માનિએ હીએ. અને એમને વિશેષમાં વિનંતિ કરીએ હીએ કે એજ રીતે, અવિખમાં એ ‘વીણા’ માટે એમની ચમતા રેખાડતા રહે.

સ. જ. છુ.

તમારે પુસ્તકો છપાવવાં છે? એક વખત પધારો.

છપાવવાનું છપાવો — અને ખાતરી કરો કે

આપનું કામ કેટલું સુંદર અને વખતસર મળે છે.

છપાવવા માટે ક્યાં જશો ?

ભાર્ત, દક્ષિણી તથા બીજા
દેશી દરેક પ્રકારનાં
અપકામ કરી આપવામાં
આવે છે —

સૂર્ય પ્રકાશ
પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ.

અમારે ત્યાં
બાહ્યદેશી કામ પણ
સુંદર ને સારું કરી
આપવામાં આવે છે.

પાનકોર નાકા, અમદાવાદ.

અમારે ત્યાં ઉપ્રેષ, ગુજરાતી, તથા સંસ્કૃત તેમજ
દરેક જાતનું બેઝવર્ક છપવાનું કામ, તથા
બાહ્યદેશી કામ પણ નીચમીત
કરી આપવામાં આવે છે.

કાગળ દરેક જાતના પ્રીન્ટીંગ પેપર, કુલ્સકેપ
તથા પીલના અમારે ત્યાંથી મળશે.

અમારી નિયમિત કામ કરવાની પદ્ધતિ એ
∴ અમારી “રેપ્રેસેન્ટેટીવ” છે. ∴

એક વખત પધારી ખાતરી કરો.

યુવાનો !

સાહિત્યની સેવા
શી રીતે કરશો ?

સાહિત્ય ઉત્તેજક
સમાજના
સજ્ય થાઓ
કારણકે
એ
યુવાનોની જ
સંસ્થા છે.

વિજય માટે લખો .

મંત્રી
સા. ઉ. સમાજ
રાયપુર, અમદાવાદ

THE AHMEDABAD SPORTS DEPOT

3422, Three Gates,

AHMEDABAD.

Sports Outfitters, Chemists,
Druggists & Opticians.

Price List Grails.

કલાત્મક ચિત્રો

અને

મુન્દર વિવિધ લખાણોથી ભરપુર

વીણા

અંક બીજો

અંક ત્રીજો

મુલ્ય

મુલ્ય

રૂ. ૨-૮-૦

રૂ. ૧-૦-૦

શ્રી. પી. સાયે રૂ. ૨-૧-૦-શ્રી. પી. સાયે રૂ. ૧-૨-૦

આગેજ ખરીદ કરો.

એમાં નવી પ્રિન્ટાઇનર, નવી માપલ,

નવી પ્રિન્ટાઇનર. ખજ

દુર્લભ ગ્રાન્ડ સાયે તેથી સાધવી છે.

સખે

મંત્રી:-સાહિત્ય ઉત્તેજક સમાજ,

રાવપુર, અમદાવાદ.

Stop Read Remember

Special discount of one anna per Rupee to Readers of Vina on all purchases.

We have now received a variety of Superior and durable Stationary, Picture Post Cards, Calendars of various designs, Embossed Colour Name Boards, Post Card Albums, Picture and Photo Mounts, Talking Picture Books, Rubber Daters, Stamp pads Etc.

Folding Pen Racks a Novelty.

Full particulars on 2 anna Stamps.

Front:-

Messrs MOTILAL & Co.,

Opp. G. T. High School,

BOMBAY.

ધાત્રો

ધાત્રો

ધાત્રો રાખો

ખાસ લાભ:-વીણાના વાચકોને રૂપિયે એક આનેના વગતર.

દુખારે ત્યાં જાત જાતની ચારી અને રાસડે રોશનરી, કેડે-કરો, પીકચર પોસ્ટ-કાર્ડ અને આકસ્મી, હાલીગેનાં માઉન્ટ, રખરેનાં ડેટરો અને રાડીનાં પેડ, ટેકીંગ પીકચર બુક્સ, તથા એમ્બોસડ કર્ડનાં નામનાં પાડીયાં વગેરેનાં તાજેજ મોક છે.

પેન્-સીટ મજાસ રો-ડની એક નવી મેકેટરી આવી છે.

વધુ ખુલાસા માટે મેં આનાની કીટણી બીજી

સહાયો ખજાજાદાર નીચેનાં સરનામે કરવો.

એમ્સર્સ મોતીલાલ એન્ડ કું.

છ. ટી. હાઇસ્કૂલની સામે, મુંબઈ

શ્રીઓ
માટે

ગુણસુંદરી

સર્વોત્તમ
માસિક

નિર્ધારિતા

આકર્ષકતા

ઉપયોગિતા

દર મહિનાની ૧ થી તારીખે
નિર્ધારિત ચંક ચલે છે.

દર વર્ષે ૧૫૦ ઉપર
ફોટો-ચિત્રો અપાય છે.

દર વર્ષે ૬૦૦-૬૫૦
જનજીવ વાચન મળે છે.

વર્ષમાં ચાર

ખાસ અંક

વર્તા અંક

રજત મહોત્સવ અંક

બાળક અંક

મહિલા અંક

પ્રેક્ષા બે ખાસ અંક

પ્રકટ થઈ ગયા છે.

કુંઘર કુંડી વાર્તાઓ,

રસભર્યા રાસ - કાવ્યો,

સી ઉપયોગી મનનીય

લેખો, દેહ અને શુદ્ધ

શબ્દમારવાની કલા, શ્રી-

મજ્જિતિના સમાચાર, સંગીત

શિક્ષણ - છનામી ઉપાલ્પ

વગેરે સામગ્રી

વાર્ષિક અવાકામ

સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૮થી ચનાર

માટે વર્ષના રૂ. ૪-૦-૦

વર્ષની અધવસથી ચનાર

માટે વર્ષના રૂ. ૪-૬-૦

સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૮ થી

છઠ્ઠું વર્ષ ચલે ચલે છે.

—સપ્ટેમ્બરથી આદ્ય ચનારને બે ખાસ અંકેના લાલ મળશે—

સંપાદક યવત્ સંપાદક વ્યવસ્થાપક, “ગુણસુંદરી” કાર્યાલય,

૧૦૫, ગીરવાન બેઠ રોડ, સુબર્ણ, જ.

વીરમી સદીની નવીન શોધ.

સંપ્રહણી (ગણતી) માટે અમૃતમય ઉપાય.

પ્રતિષ્ઠિત અને વિદ્વાન વેદ દાકતરોની દયા ખાઈ કંઠાબેઠા સંપ્રહણી (ગણતી), સુખાદના ઓઠા, અનિસાર, અને આંતરકાના ક્ષયથી પીડાતા નિરાશાજનક દરદીને આશીર્વાદરૂપ થઈ પડેલી પાંચીસ વર્ષના અનુભવની રામબાણુ દયા માટે રૂબરૂ મળેા યા સવાલ પત્ર મંગાવેા. પત્રવ્યવહાર નીચેના સરનામે કરવેા.

માણસાવાળા

માસ્તર કે. જી. પટેલ એન્ડ સન્સ,

રૂમ રૂપેશીયાલીસ્ટસ,

હાલુપુર, ધાંડીગરાની ધાવ, તા'સુરાગરાની ખાડીમાં, ઘર નંબર ૩૫૬,

અમદાવાદ.

અમારે આજ્ઞાનંદ અપ્પમિતે રૂબરૂ, આનંદી અને મુર મળવે છે. લાંબા આના પાંચડી.

ગુજરાત અને મહાગુજરાતના સામાજિક, રાજકીય અને ઔદ્યોગિક પ્રશ્નો પુનર્વિધાનની દ્રષ્ટિથી ચર્ચાતું સામાજિક નૂતન ગુજરાત

તંત્રી:- સીમનલાલ મોહનલાલ મોદી
બી. એ.

સહતંત્રી:- સમર્થલાલ મેઠાલાલ વેદ.

ગુજરાત ઉપરાંત તે પહેલે જ્યાં જ્યાં ગુજરાતીમાં પસે છે, ત્યાં ત્યાં આવરણીજ મેનો પુખ્ત આદર મળા ગઈયો છે.

નહેરુભાઈ માટે તે ઉત્તમ સાધન છે.

: વાર્ષિક આવક્રમ :

સ્થાનિક રૂ. ૩, મદારવામ રૂ. ૪, પહેલે રૂ. ૫.
નમુનાની નકલ મારે.

— નહેરુ ખબરનાં દર સર્વો —

લખે—મેનેજર,

નૂતન ગુજરાત,

આણંદગી દહેલી, રાપુર, અમદાવાદ.

દરેક પ્રકારનું છાપવાતું કામ સંસ્કૃત, અંગ્રેજી તથા ગુજરાતી લાઈપેમાં મુંદર, સ્વચ્છ, અને સફાઈમાં કસાયતું હોય, તે.

નૂતન ગુજરાત મુદ્રણાલયની

સુઝાકાત લેયો.

અધ્યક્ષ દર અને મુદ્રણસર કામથી આવશ્ય સંતોષ પામશે.

મળેા—મેનેજર,

નૂતન ગુજરાત મુદ્રણાલય,

આણંદગી દહેલી, રાપુર,

અમદાવાદ.

❧ પાંચવા તથા વસાવવા યોગ્ય ❧

ઉત્તમ નવાં પુસ્તકો.

માર સુન્દર વાર્તાઓ	૧-૪-૦	મહુરચિદનું સુંદર વ્યાકરણ પો. ૧-૨	
દેવેન્દ્રે ખુશ પચે (ખખડિયાકૃત)	૧-૪-૦	દેવના	૨-૦-૦
લાલી લક્ષ્મી (આંખાંઈ દેવેન્દ્રીકૃત)	૧-૪-૦	કલિયા (કવિ ખખરદાર)	૨-૦-૦
કલાપીના પચે	૧-૪-૦	ભજનિકા (કવિ ખખરદાર)	૦-૧૪-૦
મુશીકાના પચે	૧-૪-૦	કેશવની પૂરવણી (કલાપી)	૦-૮-૦
નુશાર નિષેધી (સચિવ)	૧-૪-૦	વિજા અને માલિની (દાઓર)	૦-૧૨-૦
લક્ષ્મી માથ ૧-૨ (કુમોતુ) દેવેન્દ્રે	૧-૮-૦	અશ્વ પંક (કવિ બાણુ)	૨-૮-૦
'મણ નાદો' (સી. દસાન્હેલા બી.એ.)	૧-૪-૦	વીરની વાલો મા. ૧-૨-૩ (સચિવ) દેવેન્દ્રે	૨-૮-૦
ખાખ વાર્તાવલી (સચિવ)	૧-૦-૦	વીણા વાર્તા બંક ૨-૩ દેવેન્દ્રે	૧-૦-૦
રાજપરજી બીરબલનો દાસ્ય અંકાર	૨-૮-૦	'ક/કવને કલુકાર' પ્રેમ અને શીર્ષ	
વર્તાની વિવિધ વાર્તાઓ (સચિવ)	૨-૦-૦	રસધી અરપુર સુંદર સચિવ નવસકથા	૧-૦-૦
ક નવી વાલો (ખખડિયા કૃત)	૧-૮-૦	રમેદ સખની સુંદરી	૩-૮-૦
સુલનેઓર (અલ્પુત્તમિકરીવ નવસકથા)	૪-૦-૦	માલારી અને બીજાં નાદો (ખટુલાલ)	
અભાતના રંગ (વિજયરામ વૈષ્ણવ)	૨-૪-૦	કેશવનાદીયાકૃત	૧-૮-૦
લજ્જાભીષિની અને નદરાજ (મો. બેલન)		પડા પાછળ (પરજાત પંડ્યાકૃત ઉત્તમ નાદો)	૦-૧૪-૦
કૃત સુંદર સચિવ નવસકથા	૨-૮-૦	'બાર્નલ શદરી' રસમય ૨૧ વાર્તાઓનો	
'મસ્ત શરીરની મસ્તી' દાસ્ય રસધી		સુંદર સંપદ, 'ખટુ કુંડુ' ૫૫ ૩૦૦	૨-૦-૦
અરપુર સુંદર સચિવ વાર્તાઓ	૨-૦-૦	રેલ દેશની દંત કથાઓ	૦-૮-૦
'દંપતિ વાર્તાઓ' દેવે પતિ જનીએ		સેવા સદન (દાસ્યમદાદ રીપકૃત)	૪-૪-૦
મનન કરવા યોગ્ય	૦-૧૪-૦	મારો દેશ (વૈતિદાસિક)	૨-૮-૦
રાસ તરંગિણી (રવ. બેટાદાર)	૦-૧૦-૦	કોમલી (કાપ્તેનકૃત)	૦-૧૨-૦
કલોલિની (રવ. બેટાદાર)	૦-૧૨-૦	મેળસુમતું ભંગાળા	૧-૦-૦
ગદગીર-નરજાન (કવિ ન્હાનાલાલ)	૨-૮-૦	કુશાંતી દાસ	૩-૮-૦
મનુષ્યદાર્ય સુંદર વ્યાકરણ પો. ૧ થી			
૫ દેવના	૧-૧૨-૦		

ખાસ લાભ:—બેઠી સાથે રૂ. ૧૦) કે વધુના ગ્રંથો તે પુસ્તકો ખંગાવનારને પારિશ્રમ માફ.

સી. જમનાદાસની કુંઃ છુકસેલર્સ. બિન્સેસ સ્ટીટ, મુંબાઈ ૨.

આને અમીઆર અમીઆર વર્ષ થયા નિષ્ક્રીય રીતે ગ્રહીત કરું, મુંબઈ
હંસાકામાં માનીતું મળી પડેલ માસિક પત્ર

સમાજ જીવન

(તંત્રી: અમીઆર એ. ડાહ્યા)

વાર્ષિક લેખાવલ

દિ. ૧૫ ૨. ૪-૦-૦૦

દિ. ૧૫ ૨. ૪-૦-૦૦

સમાજને લગતા સર્વ પ્રયોગી સ્વયંચ ચર્ચા કરનાર, સુંદરી સંબંધ
અટપટા પ્રયોગી ધીરુવટથી છળી તેના ઉકેલ કરનાર, એક સુજરાતી પહેનના
હાથે વાલતું આ એક જ માસિક છે.

દર માસે તેમાં સદસ્યમ દુઃકીવાર્તા; અનુભવપૂર્ણ સામાજિક લેખો, મનનીય
નોંધ, પ્રસંગવ્યથા, કાવ્ય ઉપાલ તથા સ્વાર રૂપિયા લેખાવલો. ખંડ તો
એક આલુવાનાજ વાગી આવશે. આજનાજુદ આ પુસ્તક સર્વને માટે સરખું
ઉપયોગી છે.

શોધા માનવજીવનને સફળ કરવું હોય ને તમારા સંસારમાં સ્વર્ગને ઉતારવું
હોય તો આજેના આ માસિકના આદક બની એક સુજરાતી પહેનના સમાજ-
સેવાના કાર્યને ઉત્તેજન આપો.

લખો.

વ્યવસ્થાપક: " સમાજજીવન "

૧૦૧, અરેસર હાટી રીડ, પોલ બીકોમ, મુંબઈ નં. ૪.

વિશિષ્ટ

ને

પ્રમાણ

સમાજિક ખંડને નોતરતી સચિત્ર સાંસારિક નવસકથાઓ.

લેખકોનાં વપાર :	લેખક: જી. મ. કાપડિયા	રૂ. ૪-૮-૦
ધાળતો ત્યાગાસુખી	" "	૪-૮-૦
અધિકારપર પ્રકાશ	" "	૨-૮-૦
અળાણી આત્મકથાઓ	ધીરજ	૨-૮-૦
બનિયાની વાતો	" "	૩-૦-૦
મહીલાની મહાકથાઓ	લક્ષ્મીબહેન	૩-૮-૦
વિધવાહી	પરિમલ	૨-૦-૦
સમાજની વેદીપર	નિરંજન	૨-૦-૦
કમિયુનની વાતો	કેશવ શેઠ	૧-૮-૦
આદર્શ પરિચયલિ	ધારજ	૧-૪-૦

એકેએક નવસકથાઓ પૌષ્ટિક દેહ તેમાં સામાજિક આપણી, રસ, અન્ય ને
અપેક્ષાને ઉપાસ પાડી અનેક સાંસારિક પ્રયોગો ઉકેલ કરવામાં આવ્યો છે. એકેક નવસ-
કથાની વસ્તુસુખથી સમીક, સ્વચ્છ ને રસથી ભરપૂર છે. વિદ્યોને પત્રસંચિત ઉચ્ચ ગતિ-
પ્રાપ્તિ મળેલા છે. નવનરંજક ચિત્રો ને સુંદર છાપા, પાયા પાયા.

સેવા સામગ્રિ મધ્યમાળાના આદક થવાથી આ બધાં પુસ્તકો પાછી કિંમતે મળે છે.
સમાજજીવનના આદકને ચોરસ માથા મધ્યમાળાના નિવેશો તથા વધુ ખાદીની માટે
અંશરો લખાઈ સચિત્ર.

લખો.

વ્યવસ્થાપક: સેવાસમિતિ પુસ્તકાલય

૧૦૧, અરેસર હાટી રીડ, પોલ બીકોમ, મુંબઈ નં. ૪.

અ કોઈ નોંધણીકરેલા રાજ્ય અનુસાર મોં-ફોનોગ્રાફની સુરક્ષાદાર કલમથી લખાયેલી મીસ્ટરીઝ એન્ડ ધી હોર્ડ એન્ડ લોન (બાર બાયમાં સમ્પુર્ણ)

આ વારતાની દુનિયામાં જોડીજ નથી. આ મદાન વારતામાં રાજ્ય બીજા 'નોન' અને તેના બેટા પ્રિન્સ એન્ડ વેલ્ફારી કુખી મહોળાનો-કેમ અને વેરના અગળ કિસ્સા-લંડનના મવાલીની પૈરી તે પ્રિન્સની માયુક-આ સુખધને લીધે જનતા મળવાના મનાવો-નામર્દ પશુને પરજોડી ઉમરાવનાદીને અર્ધર ગ્રેમ દારસો-દારસોને લાડે લેડીને ટપલા રહેલા બદમાસના મવાતાવા-સુખકુવરીએના કુખા ગ્રેમ-વિજેરે વાંચતાં તમે દાંતમાં બાંધેલા પકડો. દરેક જાગની કિમ્મત ૧૪ આના. બાર સાગ સામદાના રૂ. ૧૦, પોરેજ રૂ. ૧.

એજ મદાન ફોનોગ્રાફની ખીણ રસીથી વારતા.

રોડા લામ્બર પાને પાદરીની પુત્રી-આ રસીથી વારતા વાંચી તે હાંલીની એક મોજ છે. એક ગ્રીમ પાદરીની છોડી ગરીબોને લીધે એકજ બૂસ કરી રવી પાવવાસ થાય છે તે વાંચવાથી જવાન આલમને નહીંદત મળે. બે જાગના રૂ. ૧૦. પોરેજ ૭ આના.

રંગીલા ફેંચ સેખકો-પેલ રે કોમની રસ પલકાળી વારતા.

ધારિરવાળી-ગુજરાતી સાહિત્યમાં જ્યારે સુધારી વારતા દહ સુધી પ્રગટ થઈ નથી. આ વારતા વાંચવાથી તક સુમાવસો તો હાંલીને લાલેજ સુમાવસો. મુદર પિચો અગ્રેષ્ઠ દળની બાહુ-દીધ કિમ્મત રૂ. ૧-૦ પોરેજ આર આના.

તે સીવાય બીજા અનેક જાતનાં સુવીચ અને પાણી તેમજ મયા જાઈડીવનાં પ્રસાદી દીકાપત બાવે મળી રહો.

વિલાસ એડીસ, ૧૮૧, બલ્કરમેટ રોડ, મદ, મુંબઈ.

ઉંદર અને ઉધણથી પોતાની બીજી બચાવવી હોય તો અમારી બનાવટના માઈક રડીસના કબરો ખરીદો

ચોર અને આગથી પોતાના માલનું રક્ષણ કરવું હોય તો અમારી બનાવટની ત્રીજીરીઓ વાપરો.

એ ઉપરાંત

અમારા દારખાતામાં નીચે પ્રમાણે મુંદર અનેક પ્રકારે માલ દીકાવત બાવે અને છે:-

તાળાં,કળે,કેમળો,કેમી,કેન્ડી, મકાનને લગતો પીતલનો સામાન, વગેરે.

અમારે ત્યાં મળીતરી રીવેલિંગ તથા પ્રોટેક્ટોરીયનું કામ પર્ફેક્ટ સારી રીતે કરી આપવામાં આવે છે-દેશી કારીગરોને ઉત્તેજન આપવું આપણી કરજ છે અને અમારા દારખાતાની સુલાકાત લેતા આપ વિનંતી છે.

ગોપાળદાસ એમચંદ

એડીસ-પાનકોર નાકા,

દારખાતું-પીરમથાના રોજની સાથે, અમદાવાદ.

ભેળસેળવાળી રૂઢાપીને કંટાળેલાઓને ખુશખબર.

ધી ભારત ટી એન્ડ ટ્રેડીંગ કંપની.

ઇનામી રૂઢા.

:: ડગાવાની બીજકુલ ધાસ્તી નથી :: :: બેદર સસ્તા ભાવ ::

માલ પસંદ ના પડે તો પૈસા પાછા.

અમદાવાદ તેમજ અહારમામ બેડી અવાને વખણાવેલું પ્રખ્યાત અને સૌથી પહેલું ચર ચણેલું ઇનામી સેલ રૂઢા એકમ વખત ડુકાનની મુલાકાત લેવાથી સંપૂર્ણ સંતોષ થશે.

અમે દરેક બાતની રૂઢા આખી તેમજ છુટી તથા ડોઝી તેમજ ડોકો છુટકે તથા લખાણમાં વાળીએ બીએ. એક સત્તર રૂઢા લેનારને એક મુદર કપ રકામી મળશે. બીજી ડુકાને મુલાકાત લેતા પહેલાં અમારી ડુકાને મુલાકાત લેવા ખાસ સલામત છે.

આહોરની સમગ્ર ખાતર રીચીરોડ ઉપર એ ડુકાનો ખોલવામાં આવી છે.

નીચેના ટેકાએ મળેા યા લખેા:—

ધી ભારત ટી એન્ડ ટ્રેડીંગ કંપની.

ટેક ઓફીસ:—રીચીરોડ, ડૉ. કાનુમાના દવાખાના સામે.

લાન્ચ:—રીચીરોડ, સીનેમા-ટી-હાન્સ સામે.

અમદાવાદ.

તા. ૬. (૧) ઉપરનાં એ ટેકાનાં કાપરીમાં નેપા ચાપડા.

(૨) પેડીય માલ ઉપર ધનાય મળશે નથી.

નોંધવું છે:—દરેક ટેકાને પ્રમાણિક એજન્ડા એવું છે.

અન્ય રોજની પીડાતા માણસને ડૉ. ભગત એન્ડ કંપનીનું

તાવહરણુ (સ્ટ્રુટ્ક) આરીવાદ સમાન છે.

આ દવા દરેક વ્યક્તિ તાવમાં જેવા કે પેશાબ, આંતરીયા, યોધીયા, ટાડીયા, મેસેરીયા, કન્સ્યુમેન્સ, પ્લેગ, ચારીરની કળતર, માથાને દુખાવો, અત ઊપર અધૂરી, ઊંચડી, બરોળનું વધનું, પાંદુ રોગ, બંધાણ વગેરે દુઃખાવક દરોમાં એક રામણુ ઉપાય છે.

કીમત ચીસી એકનો રૂ. ૧-૦-૦ વી. પી. તથા પોસ્ટેજ છુટું.

હીસ્ટીરીયા હરણુ (સ્ટ્રુટ્ક)

આ દવા દરેક વ્યક્તિ તાણુ, ખડીની બસરામણુ, વાણુ, માંડપણુ, વાનું જલ્દી, મગજનું કામ કરનાર, હૃદ ઊપરનાં કાર તથા તમામને નીચે લખા થઈ તથા અશ્વત્થ સહિત આપનાર તરીકે એ રામણુ પ્રસાદ છે. કીમત ચીસી ૧ ના રૂ. ૫) વી. પી. તથા પી. ખર્ચ છુટું.

બનાવનાર- ડૉક્ટર ભગત એન્ડ કંપની.

એજન્સ-

શ્રી. મીયામખ કરમણુ.

પી. હામસાલ શાહ એન્ડ કંપની

બી. બી. સી. આઇ. રામે.

અથ દરવાજા, અમદાવાદ.

રામાબીર રામ છે.

તારક સરનાથ-વરામકબીર'મ અમદાવાદ.

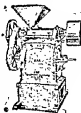
મરીનરી.

મરીનરી.

મરીનરી.

ધી બ્રીટીશ એમ્પાયર હલર

નંબર ૧ અને ૭.

રાષ્ટ્ર હલર તથા થંડી તથા તેના તમામ છુટા દાગીના મળવાનું અમદાવાદમાં ફક્ત એક જ ઠેકાણું—

ધી બ્રીટીશ એમ્પાયર હલર કંપની.

પાનકેતનાકા, પીરમસાના રોજ પાકે,

અમદાવાદ.

પ્રાંથ-

ડૉ. ભગત એન્ડ કંપની.

શુભા બખર, મીયામખ-કરમણુ (બી. બી. સી. આઇ રામે)

ચોરથી સુરક્ષિત પેટી

અમદાવી લીઝેરી કુંવી રક્ષિત છે. સાધારણ રીતે લીઝેરીને દરેક મનુષ્ય કુંવીથી ઉપાડે છે; જ્યારે અમદાવી લીઝેરી નંખરથી ઉપડે છે. કલકત્તામાંથી અને તે નંખરથી કાઢાડી સુકાય છે. તે બોંબ કલકત્તા જ કાઢાડી શકે છે. રેલવે અને ધોરણમાં સંચલકો મોઢાની સુકાય છે.

માપ ૨૪" x ૧૦" x ૬".

વજન આશરે ૧૮ ફેડ.

દરેક જુદું ઉપયોગમાં લઈ શકે તે હેતુથી કિંમત સાધારણ સાખી છે. અમદાવીના કાચ વડે રેલકાના યોગ્ય કાચા ઘોડી શકે છે, વધારે વાસ્તુ યોગ્ય છે. ધર સારું રહે છે. જમી છુટા થઈ શકે તેવા હોવાથી ભોંડે ફોનારને અતુલ્ય છે. વિદ્યાર્થીઓને પુલકાડી સુકવાનાં દર અતુલ્ય હોવાં માટે કિંમતમાં નક્કી છે.

બાલકોની ખુરશી

મજબુત અને હલકી છે.

ફળ શાક વડે રેલકાનાં ખોજકાં માંથી આદિ અંતુઓથી આરોગ્યનુ રક્ષણ કરે છે.

આ કિંમત દરેક વાસ્તુ યોગ્યદ સામગ્રી કે અરોગના આંધ, કેપાઈનના સંપાદકો, બાગી વડે દરેક સીલ મનાવીએ તરીકે

કાચ યોગ્ય કાચ બનાવના

સાફ હોન્ડ કંપની

અમદાવી, અમદાવીની નવી આકેશન કિંમત અને અમારવાદ

મેસર્સ રોબેન્ડ્ર ઓન્ડ કું.

બસુ વીલા, આન્તાકુઝ, સુબાઈ

અમારે ત્યાં દરેક બેલના સારામાં સારા, ટકાઉ અને મજબુત

રખરકરૂપ

૨૮૨-તાવીખિયાં

મોનોગ્રામ

સારામાં સારી રોશનરી

ઉચ્ચી સુગંધીદાર મેસુરી

અમરબલી

ચિકચેલો અને આલખો

તથા ફેન્સી ધરગતુ નોંવેલ્ટી વગેરે

મણા સરતા બાયથી મળશે.

રેડિયમના અદરોનાં પાટિયાં

અને યોગ્યોક્તિ મશીનો જે

અમારી રેપરિયાકિરી છે.

મહત્ત ભેડ જે એક ખાસ લાભ

છે. ફક્ત એક જ વખત ખાતરી

કરવાથી તમે અમારા દરરો-

જના અંદકે બની જશો.

પ્રાદેસનિર મહત્ત

મગાવો.

“વીણા”ના વાયકોને

ખાસ લાભ

કૃપીઓ વીસથી વધારેના ઓર્ડરો

ઉપર બોન્ડ ટકા વળતર

સ્થાપાઈ અને ૧૯૦૭

દે. ઓફિસ

THE GENERAL ASSURANCE SOCIETY LTD. AJMER

ધી જનરલ એસ્યુરન્સ સોસાયટી લિમિટેડ

સસ્તા દર સરળ શરતો વિવિધ યોજનાઓ

સોસાયટીની દિનપ્રતિદિન વધતી જતી પ્રગતિ જ ખતમી આપે

છે તે હિંદની સોથી મોટી અને સદર વીમા કંપની છે અને

કોઈપણ કંપની સાથે દુરીકારમાં દરકાર કરી શકે તેમ છે.

નફો

હિંદની કોઈપણ વીમા કંપની કરતાં સોથી

વધારે નફો વહેંચતી આ કોઈ જ કંપની છે.

૨૨૩ ટકા હાલની વીમા ઉપર

૧૮ ટકા હાલની વીમા ઉપર

શુભચાત કાઢીઆવાડમાં ગમેગમે લાગવગ કરાવતા

પ્રમાણિક અને મહેનતુ એજન્ટો ભેરજો છે.

ફોરેકસ્ટસ ખાતર બીજી માલીતી મોટે લાભે આપે.

સી. ડી. બાર્બર એફ. એસ. એસ.

બી. એસ. વેલ્સ બી. એસ. વેલ્સ

જનરલ મેનેજર

મહેન આપા રોક

અજમેર

વડોદરા

ધ યુનિક ઍસ્યુરન્સ કંપની લિમિટેડ

સ્થાપના ૧૯૧૬

રે. નોનિય ડિપાર્ટમેન્ટ

યુનિકનાં આકર્ષણો

પ્રીમીયમના મોટા ચલતા હોય, ફરિયાદોનો ઉચાર કરવો, પ્રતિબદ્ધતાઓ, વીમાની નફા સમાપ્તિ થોડા, વીમાની જામણે તથા લાભદાંથી પાછો, નદિ, બાણેલા દખલ લીધે સિવાય તથા અમેલી પ્રોવિડેન્સિયો કરીથી માન્ય કરી આજનાની ખાસ સત્કર્મ અને જવાબદારી દિવસકેવેનિયમ નહોતો રૂ. ૫૦૦ ને યુનિકે નો આપણો છે.

શ્રામેશ્વર એજન્સી એજન્સી છે, વીમાની તથા એજન્સીની શાકીની મોટી લભાઈ

મોહનલાલ સાહુ એન્ડ કંપની
 વીમા એજન્સી મુલ્યાન, શ્રામેશ્વર તથા ૧૨૦
 આજના હાલુમાન આજિ, ૧૯૮૦ સીયારીસ અમદાવાદ

હંદગીના વીમાની પૌલીસી કે એજન્સી માટે

“હિંદુસ્તાન કો ઍપરેટીવ”

આં તપાસ કરવાથી તમને અવરજવ પડે છે કમીનો થશે

કુલ મિલકત રૂ. ૧૦૦,૦૦,૦૦૦-નો પ્રોફિટ
 ફરિયાદો લેવામાં મેલસ રૂપિયા ૧૦૦-નો
 દર દરની થોડી નફાના દરથીના વીમા કરવા

વધુ જુઝાવા માટે નાથને કમીને મળે અથવા કમી

એસ. એચ. ડાકર, એસિસ્ટન્ટ એજન્સીનાઈઝર

અમદાવાદ સાખા પાનકોર નાકા અમદાવાદ

જીહ્વા

માણસા • અન્ન • મેરજાનું • વાર્ષિક

વંચી

રેવાળીય પદમાર

મુદ્રક : ઇસ્ટવર્ડન જી. કોર્સ મુદ્રણસ્થાન : પ્રિન્ટર્સ ટ્રિનિટી પેપર્સ,
બાકીયા અમદાવાદ

પ્રમાણક : રેકૉર્ડ્સ ક્લેક બરખાર : સા. ક. સમાજ તરફથી
જવાબે, સુધાવેલ ફોટો અમદાવાદ

સાં.ક.જિ.યું

જાડપીરે જાલીન્ડનાય દાસ	દેશવંશ પરમાર	૫
નિત્યનવીનને	શક્તિ	૬
નરસિંંદ મહેતાની ડાંગરકથા	દે. પ.	૧૦
ગોંધીછવા પત્રો		૧૩
જાડપીરે મેંકેંકનના આરોગ્ય-સૂરેશ		૧૫
આપણાં જુદાં કાવ્યોનું કલેક્ટરશુ અને		
કવિ નાકરના આરોગ્યક પર્વમાંથી નસોપાખ્યાન	પ્રો. જયવંતરાય કલ્યાણરાય કોરે	૨૦
નાના નાના શેષો		૨૭
ક્રમિક અને ઇન્ડિ	૨૭	
જુલ અને સંગીત	કિશોરસિંંદ માવડા	૨૮
કામ, પીંછી ને રોકતું	આઈઈઈર દિવેરી	૩૧
ચિંતોની ભેં	૩૨	
કેદમાં કાવ્યો		૩૪
પન્થ પત્રો આવ !	એડરસિય, ૩૪	
એક પનોદગ્યા	(મલેયુ), ૩૪	
ચિંતન	કનુભાઈ માંધી, ૩૫	
રમરમ	મમનજી માંધી, ૩૫	
જીઆ તારમિયા	ચેદિનીચંદ, ૩૬	
કેદમાં જાઓ	જયન્તિભાઈ શાંદ, ૩૬	
ર-ગ-ક-મ-જ	ધૂમરેજ	૩૭
બીજા નાના શેષો		૩૮
હરપનો આર્તનાદ	નાથજી ભોડા, ૩૮	
રોજ-જરૂ નવી દૃષ્ટિએ	' વિનેદશાન ', ૪૦	
કારણ બીજા અને આદિત્ય	નવચરણ વિવેરી, ૪૧	
નિરૂદ્ધ પાયા	જયન્તિભાઈ, ય. મેદા	૪૩
મખાણ	ચંદ્રજાન મેદા	૪૫
ને કુંડી વાતો		૫૪
આડીએ	કુમ્ભજાઈ કિરોડા, ૫૪	
મુજિનો ભાઈ	દે. પ., ૫૫	

પંખખી બોલગીતો	રમણદેવ ટીકાનવાલ મહેતા	૫૮
રાષ્ટ્રભાષા-દિંદો	જોડાણ જોડી	૬૨
એ રોજ	વૃન્દાવન રાવળ	૬૮
એકાદશીનું સ્વાતંત્ર્ય અને યુરોપીય રાજનીતિ	કેશવભાઈ જોડી	૭૯
બાલવાદીનાં કુલ		૭૪
રામનું જીવન, અને તથા પાતો	૭૪	
૧૯૫૨ જીવન	દેવચંદ્ર પટેલ, ૭૮	
ભાગ્યે	પ્રોત્તમભાઈ મજુરદાર, ૭૯	
મિલુભાઈનું પાતું	મિલુભાઈ, ૮૦	
ભાઈ-પહેલ	વજીરભાઈ ભાઠકા, ૮૧	
સૌંદર્ય અને વસ્ત્ર	૮૨	
ધરતીવદી	પદ્મવંત પંડ્યા, ૮૪	
શુદ્ધચંદ્ર	દે. પ., ૮૬	
ગોપીગીત	નરસિંહ મહેતા, ૮૬	

" અવનરણ્યચિદ્રોમા "		૬૦
સાંદી શુભચાત		૬૦
આપણી કેશવળી		૬૩
નવસિદ્ધિજીની મુળનલ્પે		૬૪
એ પરિચયો		૬૬
અર્પણલ્પે		૬૭

નોંધ		૬૮-૧૦૭
------	--	--------

ત્રિવેદી		
કમલ રાજ અને દેવજીવેલી (ત્રિવેદી)	કમલ દેસાઈ	૫
'રામ અખંડિત તાર' (પોટ)	કમલ દેસાઈ	૬૮

જોડક-જામ

અદોન પ્રિન્સિપલર	૮
કવિશી નંદાનાથાલ	૧૨
અર આશરે કિશનર-કાઠિયા	૧૪
મેલ-વપ્રસાદ દીવાન	૨૬
'ધૂમકેતુ'	૪૨
સૌ. તનુમતી	૮૯

ભદ્રવીર જતીન્દ્રનાથ દાસ

[illegible]

9 44102

ખર્ચાપરનો સુવર્ણરોડ જાતી-કેનામ
 કાતી ભૂયો જામન કાવના જા-જા પુત્ર,
 કાલો વગા હાથ ચિત્ત સ્વમાન સમુદ્ર
 સ્વાધીન કીધા નિજા રાજ્ય રડી જા દામ.

4. Results Section

॥ अथ शिवं द—अग्निं रुद्रं निरुद्रं तान्
 शिवं वा पवनं वा, न ध्रुवं रुद्रं;
 अग्निं वा रुद्रं वा, न शिवं रुद्रं;
 शिवं न ध्रुवं; अग्निं वा पवनं वा,

© 2004 Blackwell Publishing Ltd *Journal of Internal Medicine* 255: 111–118

પંચાંગિનયેન તંપતો નર એ તપસવી
આપેો ખનાકાન કરી કરમી આ બાળો,
કોડી મયો સ્વર્ગનના કરૂ કર્મજાયા;
વૈદ્યમે, અનિયમિ અમલ એ નરસવી.

9. **Answer: D**

କର୍ମ ଦିନେ ଶାନ୍ତ ଧରି—ସମସ୍ତଙ୍କ ଚେତା
 ଯାଉଛି ନାହିଁ କ୍ଷୟଧରଣେ, ନ ଡରେ କାଳ,
 ଧ୍ୟାନେ ଘର, ସ୍ବପନ, ନା କଳାକାର ଶାନ୍ତ;
 ପୂଜେ କଲ୍ୟାଣ ଗୁଣିବେ ପାଦପଦ୍ମ ଚେତା।

3060-140

ଭୈରବୀ ନାଥୀ, ନାଦି, ଶୂନ୍ୟେ ଥାନ୍ତି ସୌବର୍ଣ୍ଣେଷାଂ
 ସିନ୍ଧେ ପର୍ବେ ଅମ୍ବୁଧରେ ଶୁନିତାମ ?-ନା ନା,
 ଆଞ୍ଜନପତ୍ନୀ ସ୍ନାନୁଭାଷ୍ୟେ ସ୍ନାନସିଂଧ ?-ନା ନା;
 ଶୈବ୍ୟାଂ ଶ୍ଵେତେନିଶ୍ଚ ପିତାମହ ଧୃତ୍ୟା-ବ୍ୟମେଷା

५. **सूत्र** ५५।

તાલો ખપોં ખપુરે મુરે પિંડ ખાણે
 —અરેતોને રૂદ ન જામ્યન મુર્તોજ,
 કે ના અમોજને સનિશ્ચ રૂદ ધેન—
 તાલો ખપોં—અરેતો સોડ રૂદે કુળગી.

1991

जे देवारी विना पादपी-पास लेई
जादये हरी : अथवा अथ विरी हसामे,
पीया विना—परी अथ न अथवा;
लेरी वेले अथविने, हसामे देवारी !

உருவகம்

નાનો ખર્ચો, અખિત તારકસંધ દોષો
અભિરુમાં પ્રપત્તિ પુલિ હિતો પ્રકરે,
રેખા શાસ્ત્ર વિષુલ અનન્યર અધઃ
આત્મપ્રજ્ઞાન પ્રિય કલ્પનચત્ર સીધેલ.

૬ 'ન હતો' થયો છું !

હું એ 'હતો' અધિક એ 'ન હતો' થયો છું !
 હું એ નથી, સમય કે સ્થાનમાં નથી હું !
 વિજ્ઞાનમાં જલ્દનું સ્પર્શ નહીં હોય !
 જે હવે ના તપતથી તમ મર્યા જોડું !

૧૦ તમ ઉદરે એ

મારી શિંખા બિજા થઈ રહ્યો છે તે
 મોંએ અદોનિય વધે થા સાખ પાત,
 મૌનસ્વરૂપ બિલ્લતું ધરી તેજસાન;
 બાંધી હોય અવનવાં તમ ઉદરે એ.

૧૧ કથાવ્યુત્થે

ઉદર છે—અવરતિ નવ શોભી ત્યાં
 'આ સ્વપ્ન સૌ સજિત કોમલ ૧૫ ધરે,
 આત્મા થઈ પ્રગટ મગ સ્વભાવ સારે;
 કંથ્યાવ્યુત્થ છે—તમ બરે કદિ ગ્રાહી થીમાં.

૧૨ અસ્તિ-હિત્તવતો વસંત

વ્યાપી મયો યિદિશો રસરૂપ અંશ
 જે જે હતાં જડ સ્વેતન તે બનેલાં,
 તે મંદગ્રન્થ સદૃશીય હરી વએલાં;
 આ તો અમોઘ અસ્તિ-હિત્તવતો વસંત.

૧૩ અદ્યુત પુરસ્કા

અસ્તિમયો પામ દર્શિત વિરૂપેક-
 જે સાંપડ્યું વિરહ અદ્યુત પુરસ્કા,
 મનુષ્ય આ નિરખી સ્વાર્થનુતો પ્રપાત;
 આત્મદેવે તમને નિધિ ચિત્તશોક.

૧૪ મિથન ઉચ્ચરણાકોનું

એકલ આજ મંડુરે પરમનિમોનું
 મોંથી અદો ! વિરહ માનવતા મુદાગી
 મૌનવતી અગળ ૧૫કળી મળતી-
 આજે થયું મિથન ઉચ્ચરણાકોનું.

૧૧ મુશ્કેલીથી

જા અમે પસે

મુશ્કેલીથી હાલતો નિરોધો સિંહાવી
અસાધ્યના પતિને પ્રથમ હેરા ચિંતા !
અને મુશ્કેલીથી રિંચે પ્રભા અદિશ્ય;
સત્યાગ્રહી આનંદો કરશે સિંહાવી.

એ વેળા એ નમર-મામ-વસ્ત્રનિહારો !
મેલી રહે તરફ પાંખની ચાપચાપો !
ફેલી રહે પ્રભા અંતર રાખરીએ !
અને પસે જરૂર-પેશિમીની અગ્નિશક્તિ.

૨૨ કાલિ-કાળ પીધો

૨૮ જલ કોર જ સેવિકાનું

એણે પ્રસન્ન થઈને કાલિ-કાળ પીધો
માણે નથી મુખ પર વેળવ વનગેશન,
નવ્યું ન કે જ મન જનસાવિધ્યાભાન;
ફેલી અસાધ્ય કો નિજ આસ દીધો.

આ જંગમી પ્રખર છે રસાક્ષેપ ન્યાઈ
—જેમાં મનેદર ન જુદાવના કોઈએ,
ના ના જવી સંકિત કોઈએ વસ્ત્રભંગ—
આ રાજનું જલ કોર જ સેવિકાનું.

૨૩ બહુ પુણ્યભોગ

૨૬ જાન-જાન મોંઘ

નિરોધો આપ કુલ કંથનવસ્ત્રધારી
આણે બની પગપથે જલ પુણ્યભોગ,
કોઈથી વળી રમણરમણે કરશે નિરોધ;
નિખાપ કુલ કરશે મધુ પાપદારી.

તો કોઈ એ જાનિને ! વૈભવમાલ તાઈ
—કોઈએ મેદાનનું સંપત્તિ પ કાઢ,
તું સંકિતધોઈ પ્રગટી જલ-જાન મોંઘ;
આ કુલ સત્તા કરશે તમ કૈ-વ સાઈ.

૨૪ કૌડા અર્ધા

૨૭ વિનય મહા અશાન્તિ

કૌડા અર્ધા કરતબોમ ફેલી અનંદ
કંઠમાં રાજ અસુતારે થઈ અસુત્ય,
કોઈએ મોંઘ પ્રગટી કરશે કુલવ;
મોનાવધા મદન જે વિસરી મુખે.

આને જોઈ નિશ્ચય વિનય મહા અશાન્તિ
એ કૌડાને વસ્ત્રમા રિંચો પચાસો,
પ્રાણાન્ત અનંદ રસાપનને રમણો;
ને કોઈએ મદનવર્મસ મોનાવધાન્તિ.

૨૫ જાન રોગિણ છે બચેનું

૨૮ શુંમારે મો ?

એ મોનાવધા જાન અનંદ છે બચેનું
પ્રત્યેક એ રોગિણે નવવીજ કીધે,
આને જાનરત જલ કોઈએ પ્રથમ દીધે;
એમાં નહું જાન રોગિણ છે બચેનું.

શુંમારે મો ક-કામને જલ કોઈએ
સંતોષ ના, મન અપેક્ષ સત્તા કાઢે,
નિધામ ના, સતન રીતજ અનુભવી
આનંદે મો ક-કામને રોગિણ રોગ.

૨૬ રાખે ફેર પગ

૨૯ આનંદધર્મ ભણો

એ આનંદનું કુસુમો રસરંગધારી
આને આનંદ રસી રાજ અનંદધર્મ,
મેલી રહે અનિશ્ચિત રસનું જાન;
રાખે ફેર પગ વસે સમે વિધારી.

કોઈ રિંચે આને નિશ્ચય પંચમાય
ને આનંદ સમ આનંદધર્મ આણે,
કોનાવધો અનંદ અનંદ નિશ્ચય;
આને જાન મન અનિશ્ચ અનંદધર્મ.

૩૩ તૈયાર હો:

તૈયાર હો: વિશુદ્ધ મૌલન સમગ્ર આશો !
 ચંદ્રીય રૂપરૂ નવધૈનર મન દરિ,
 માટે વિશુદ્ધ ઉરદાર નવીન સુદિ:
 સદેશ માનિતપુત્રો સદસા પ્રકાશો.

૩૪ નવધૈનન ! તુર્ત ઊઠ

અધારનુમ નવધૈનન ! તુર્ત ઊઠ
 નારુ ઉવાકે તપનાપરારેમ દાસ,
 ભાષી ચમેલ મનપેર વિદાર માસ;
 રાગાદિ વિદાર રચી ન ગતાવ પા.

૩૫ મુચના તપસ્વી

બખીસમહાવુવના મુચના તપસ્વી !
 આ રામરૂપેમ મરને બમિદાન-સાત,
 આશો ભરી જમન સ્વાર્થધુનો નિનાદ;
 સારી ૫ સુદિ પર દિનઃ કરેશ મહત્તવી.

૩૬ દૈવન ! કર્મધોષો

સૌન્દર્ય છે મુખક એક સ્વદેશમેણે
 પાવિત્ર્ય છે કુચતણું મવ મુજિમંચ,
 છે સિદ્ધિસિદ્ધિ સપગા ૫ સ્વરાભ્યર્ચ;
 યાશે જ દનચિત મૌલન ! કર્મધોષો,

૩૭ ત્યારે વિપાદભર રડ

ત્યારે અધોર નવસાવ કવ મને
 કુદૈનપ્પા વિપમ સૌ મહેલ છે,
 મુદૈનપ્પે મન અર્થધેવ કાલ વે;
 ત્યારે વિપાદભર રડ મોગ મને.

૩૮ અપૂર્ણ કાનિત

ત્યારે ભવાનક ભરેશ રમણચળિ-
 ચંબી જરો મનમર્મ પગ પેમાત્મ,
 નિહંવ સા વિરમરો કાલુ મુદિભયે
 યાશે ભગીરથ સ્વરૂપ અપૂર્ણ કાનિ.

૩૯ અમર હો તપપૂર્ણ પંથ

ઉત્ક્રાન્તિનો અમર હો તપપૂર્ણ પંથ
 ન્યાગે પ્રચુત્વભર મોહાવલ વિપદેશ,
 પીવા પ્રકાર ભળતો ભદ્ર શેત્રધા;
 ને પીલવો આજરે મૌલન-આત્મારથ.

૪૦ નવરાત એશો

મિત્રા કવે પ્રજ્ઞવરેક શક્તિજી
 આ ભારતી જનનીની નવરાત એશો
 પૂરો રમેા પ્રથમ પીરસે ચરેશો;
 રતેદ છે કરકુ-કર પવિત્ર જરે.

દેસભાજી ૧૪મા

કાર્ય...કાર્ય

(માર્ચના)

નાથ, જાણે તેણું નીપજવવાની ઇચ્છાસક્તિ. આપ
 તપસ્વીએ તેણું આચરવાનું કાર્યવલ આપે સંસ્કાર પાઠવાને
 પાણીદાર પોતાની ખાર સર્જું સમગ્ર એક કાર્ય આપ.

જાન અમે ન માગીએ-જાન તેં હીપું છે,
 પલ નાથ ! ઇચ્છાસક્તિ-એની જરૂર વસખા છે.
 ક'લે લક્ષ્મી ખાર એણું દે તું કુચનાતમક કાર્ય...કાર્ય.

(નવેન દિનપેશ)

નિત્યનવીનને

૧

ઉર-મગ્નતા હા ! સુષ્ટા શુનિ સુકુમારતા !

રૂપ-મગ્નને લેજો, આપુ ! અનુભવને સદા :

રસ-છવિનના સુંગારે ને મધુર સુદાયને-

કવન-મગ્નતા ઝંઘરાશે ત્યાં મધુ મહટાવને !

૨

જગતભરના સો-દયાંને ત્રીજી તું ત્રીજાવને-

લલિત તુજ કે સાવજીને તો અમલૂનિ ખાતજ !

તુજ સુગ્નતા ચેત-પેતી વિખતિ જતી જશે-

નજી તું જવના ભાવિરે વિધાયક તો થશે !

૩

દિનમણિ દામે જોને ! કેવો પ્રતાપ-પ્રભા ભર્યો !

રજનિમણિ તો જાણે દીવે. જ્વલન અનનનો !

પાત્ર મગ્નમાં તારા તો જો ! કમળ સિમિતે ભર્યો-

શુદ્ધજવનમાં કોવાં દેવાં દસ રકનાં જ કા ?

૪

રસકમળના કોયી જોના ઝગે તું અરજી શા !

ઉર તાત્રી ઉપા લ્હારી તુને જનાવતી સ્વર્ગશા !

રવિ હસિ અને તારા સદિ, પુરાનન ચેતને,

હસતી જગવે તુને જો સૌ વિવેકસંજને !

૫

અનુભવી રહું આતું તેવા અનુભદ પામને-

છવિનભર તું ચાર રહેજો સનાનન શા : સખે !

શુનિની ધૂનનો ઓના રૂં ચે ધૂમું સદજવને-

ગજવીશ સદ ઉડવાના રૂં, તું નિત્યનવીનને !

લલિત

નરસિંહ મહેતાની ઇવનકંળા

માનવકવન પોને જ એક યોદી અને નિવૃત્ત ધરા છે. કુદરતમાં ઇવને માટે જે પ્રકારનો વિકાસકમ સ્થાપ્યો છે તેવો આપણે મનુષ્યજનમાં પણ જોઈ શકીએ છીએ. જેમ જીવજોથી મૂળ, ઘા, ઝાળ, પાન, ફલ, અને રૂઝ અનુક્રમે આવે છે અને કદનમોથી જેમ કમળ ઉપર છે તેમ માનવચિત્તનો વિકાસ પણ યોદી નમરે અદ્યુત દર્શન કરાવે છે.

ઇવન પોતાની કળા ખોદવાને ખીછ જથી તુલિને આત્મવિકાસના આપન તરફ વાપરે છે. આત્મ કરવામાં એ સ્વાર્થવિવશ જતી જતું નથી, પણ જગત સાર્થનો મેળ અને વિચિત્રકવનનું ક્ષેત્ર મેળવવા એ દનચિત્ત અને આતુરકવનનું રહે છે. પંચમદાનનો અને સારિત્ય, તુલ્ય જેવી કળાઓનો ઉપયોગ જ્યુ તે પોતાનો અર્થ સારવા પુરનો કરે છે. બાજસવિ નરસિંહ મહેતાના ઇવનમાં પણ આવી જગતની ઇવનકંળાનો વિકાસકમ નમરે પડે છે. અને એમણે પોને તો રચું છે જ ને —

અનુક વિશિષ્ટ ક્ષેત્ર હોય છે તેના કારણે ઉત્કૃષ્ટ દર્શન મેળવે છે, ૪

ખીછ રીતે જોઈયું તો નરસિંહ મહેતાના સ્વયં ઇવનમાં કંઈ ભારે પ્રસંગો, અકસ્માતો કે પસાઓ જગ્યા નથી. એમનું ઇવન ખીજા કોઈ સાધનનું માણસના જેવું જ સામાન્ય છે. ભાર્ડભાષીની રીસાએક હાકલે પર હાડી જગતના ચિત્તાવરમાં તપ કરે છે, પાંડા આવે છે; પેશાની માફક માપ છે, નાચે છે; પરણે છે, વિનાનું અદ સારે છે. દોઢરીનું મામેરું ભરે છે, દોઢરના વિચલ કરે છે અને દૂદી ડખી દે છે. રાતનનં-શ્રીઓને એનાં પેશાં કાપોની ગાય આવે છે. તેઓ નરસિંહ મહેતાને કેદમાં નાંખે છે. ત્યાં તરસ્યાં હોય છે ત્યારે આવીને કોઈ પાત્રો પાદ ભપ છે. પડી એ છુટે છે. સ્ત્રી જાગેલો વહેરે મુલરી

અરિ વીધી મહારાજે એક સાથા કવિને કહી દોલે નથી; કોઈ એને કવિ કહે ત્યારે નવલો તેણે સાંપડ

નર્તાંએ પોતાની મનમાની ધુન મચાવવા નયોપરે છે. પૂજા જીવનનો મરિયા નાના મોટા પ્રસંગોમાં નયોપરે છે. પ્રસંગોને સ્વયંપણે જીવનમાં છે. નાનામાં નાની વાત આ નયોપરે મોટી થતી આશુમ પડે છે. કલ્પનાશીલ દેવ છે તે બહુને બોધ કરે છે. નરસિંહ મહેતા કલ્પનાશીલ દેવ અને તેણે જે દેવે પ્રસંગો તત્ત્વ વાતાવરણનું રૂપ આપ્યું છે. સંસ્કૃતીપ્રદર્શન અને તેનું માન આપી કલ્પનાનું સહય અને સરસ દર્શન છે. કૃષ્ણજન્મના અને શ્રીકૃષ્ણનાં પદ પદુ બોધે જા આર્તહિતી સમાધેશ છે. નરસિંહ મહેતાના અખિલ કાવ્ય સાદિત્વમાં એવી કલ્પનાભરી રહિએ આપરંપાર ચિત્તરૂપિ બહી કરી દીધી છે. વળી આરંભિક વિહાસના મગ્ગનાં પદો વિશ્વેશ ઉપાસના તીપડે છે અને તે વેળા કવેશ્વ સાદિત્વનું સારમાં સાર અખિલ દેખા ને મુજબ નરસિંહ મહેતાએ પોતાની આરંભિક કૌશલ્ય પૂજા સાધીસાધ આપી છે.

એકે નરસિંહ મહેતા 'વૈષ્ણવજા' પાળતા
અને કૃષ્ણપ્રભુને 'પરમૈશ્વારા' સ્વામી માયા માનતા:
તોપણ વૈષ્ણવજાન તરિકેનું એમનું સ્વરૂપ અપ્રક
રુતિ અને વર્તનમાં જ સ્વામી રીતે બિચી છાપું છે.
વૈષ્ણવજા છે તેને કે કહીએ કે પોર પાલ નયે કે
એ પદમાં જે ચિત્તરૂપિન છે તે અને

એકા દે એકા અમો એકા દે એકા

તોય કહે છે વજા તેજા કે

એ પદમાં જે મયોરુતિ છે તે તથા રેકાડે
તપને અજન કરી પ્રજાને પાળા આપે છે એ
દેખીતા નરસિંહજીની પાણી ઉડી અને કવનું માનવ
જાનુકા બરી છે.

નૃત્યાવનના એ વચનામાં એમ રાજનું બારે
તેરે દાનું તેમ જાનિનું પરિભગ લેનાળી ને અધિક
દનું. મનને ટુંક કરીને એ નાસર જાનિ અદર્શિની
મરદે પહેળી દતી. વિષયા વાણીવિદાર અને
અર્થભાષેના રાંભિક અભ્યાર વણી થયા દત્તા.
ખીટ જાનિએને દયણી મળી તેમને નિસકરવાનો
પથન વાલો દત્તે. અભ્યારેક અને કવનનીમયો પદ
ન દત્તે. મોખસિદાપણું એના અર્થકર રાખાં કરી
નીમનું દત્ત. અને. તેમાં એક રીતે અજગનના

આશુમ' એવો, સાધુ કેરો જાગનની પુનઃકાં ભેરેકો
નરસિંહ એ જાડી રસિકવજાર જાનિને કેમ થયે ?

નરસિંહ મહેતા આ બધું મચાવતા દત્તા. એના
રાજકીયદર્શનની લેણી રેકરી કરતા દત્તા, એનાં
આત્મોની રીતણાં થની દત્તી, જાનિએ બારિપણું
દાણાં દત્તે—એ બધું નમનનાળી 'પરમૈશ્વ' બનીને
તેણે બપો લીધુ. પણ તેણી એણે માનવતાને ઊડી
નદિ. નરસિંહ મહેતાને 'વૈષ્ણવજા'નું સ્વરૂપ પ્રમ-
જાનું અને મેલમાલગા અને સાચાં દરવજા રેક-
જાણીને સ્વકે અપણે બાળનમકેશ્વરનાં જાનિ પોતે
મેલ ન્યારે એ વાતને સાધારણ થઈ રહી ત્યારે
મહેતા જોયા કે—

અધે એકા દે એકા તમે રીડા છે વજા તેજ
અભિ કરનાં એ જગ મહેશ છે રણાં રથિદાન્યો રેકા.

આ વચનોમાં ડેકા મેલ છે. એક આશુ નરસિંહ
સમજાનુપરક અને અંધેવાર તરિકે રેકા દે છે
અને ખીટા આશુએ કહે છે કે અભિ કરનાં કરનાં
એ અને ખરાબ થનો માનો છે. ને દયે જેર મેલ
અમાનની પૂજા કરીશું : પણ તારીકા રેક ઊડીક
નદિ—એક કે બીકે રૂપે ને સાધુ રાખીક. નાજરી
ન્યાનના અપ્રમુખ એક એક અંતર અને મામેશમાં
પ્રજાએકી અલગ રીતિ-એ એક વાત જાનિને
ખર્ત માલવાના અને માયા માનવર્ત રથાવના
પ્રતિકર રૂપે છે. એ રીતે નરસિંહ જીવનનો પુરુષ
છે અને સિંહ સરવેશ પુરુષ છે.

જતા નરસિંહ મહેતાના જીવનમાં આ બી
અર્થકરિક મમકરકા બન્યા દેવ નેમ જીરિ
માનવાની ના કહે છે. પ્રખરિન છે કે
નરસિંહ પેલીરી આર્તહિતેને પદે રામકીયાને બેનો
કૃષ્ણજાનિનખને આપી દાણા દત્તે. 'મેલ આશુ-
ધરી માર મમેશ્વરક મળી જઈ દત્તે. ન્યારે જીવ-
વડો રામકીયાં એકા અમાતર દેખાવવા મહેતાનો
કહે છે ત્યારે એ પોતાને અમાતર વચનો ન્યારે
કરે છે. એવું 'જાણ' તો જીરિની ગીતે અમદાએ તો
સાચ સંબલિત અને છે.

જાડી નરસિંહ જાવ અંતરજની નદિ પર્વત
જીવનને સ્થાપક છે : કેમકે તેણે પોતાના નાનામાં
નાના જીવનપ્રવર્તિને સ્થાપકો રૂપે પોતાનાં જીવનમાં

છે અને અનુભવથી પરચાદિત્યને સ્પર્શ કર્યું છે. એમ કહેવામાં તેને સ્પર્શ અનેક જનાઓને પેનાલી કાપનાએ કલિપ્ત રીતે રહેતી સોદામણા કરી જનાર્યા છે. અને તેમને પ્રયુષ્ઠામકત્ય તરીકે તપ્તી વર્ણવ્યા છે. આકાશી રતિ પર કાપનારા સેતિ એવા જ વૃદ્ધ અનુભવો થયા છે.

પુરુષ તરીકે મહેતા નેરલા સખી-સખા છે નેરલા વેદાન્તી પણ છે. જેમ અગ્નિએ અને સૂર્યને તેને આકાશમાં છે તેમ વિદ્યે અને જ્ઞાને પણ તેને દેશમાં છે. વર્ણા જ્ઞાને મહેતા સંસ્કાર તરફ વળે છે ત્યારે ઉપરીશક થાને છે: કેદલીકપાર તે કાક ઉપ-દેશક અને છે: અને ત્યારે કાલી ભાષા વાપરતાં અમર્યાવા નથી.

કલ્પની શંકા રાગે કામ, કામ કિલ્લા કા રાગ આજે એવું પ્રમાણપર નદિતો મહેતા તેમજોડી સેતિ આવી જાતની મરહીતર મહેતાના સ્વભાવમા સ્પષ્ટ નેહ કામ છે. ઉગામા કામ રસકપાલી સ્વાપે પણ નરસિંહ કહે છે.

મરની રત, ભરતિકા કામ છે.
 ધેલી ભરત કામના વજ્રવજ્ર છે.
 ભરતને એક ત્યાં ભરત રીડે નહિ.
 અને સંધ્યાને કામ એક સંધ્યાની તરીકે વિદ્યને નરસિંહ મહેતા રડી રહેતા નથી. કલ્પું એવી

૧ ગોપીકાએ કામ નવના ફેવકાં મેવું પવિત્રના પું કહેવા

ઓના મનુ વેળાએ એ સ્વસ્થ ઉદ્યાર કહે છે:-

જનું વળું સાંચી જાનવ-સુત્રે જનનું કો ગોપલ
 ઉડી અને અવિચલ મદા ઉપરાંત અનેક તરવનું જાન નરસિંહ મહેતા પુરુષેણે પત્ની વધા દના-નદિતો મનુ પ્રવંચને આ શબ્દોમાં વધારી કાઢી ના શકે. અને જ્યાં મહેતા કલ્પના પૂરેપૂરા સચિત્ છે. એનાં પેટેની વિગરધિ, ભાવશક્તિ, વિરામવેદન, ત્યાગસંત અને ગાત્રસંતાર-એ સામે નરસિંહ માનવને નરસિંહ કવિ એટલે કલા-કાર જનારી દેખે છે. અને કાણેકની નજી સરખી એ કલાકુનિઓમાં નરસિંહની કલ્પરતિ અને તેનું આત્મદર્શન જળી નીકળે છે.

આમ નરસિંહ મહેતા રસપ્રધાન પ્રાસાદિક કવિ છે: ભગવત્તિ સૌમ્યકૃતા જમ વૈભવજન છે: અને આજના મુખ્યતરી પરચાદિત્યના અગ્રેસર છે. ન્યામુષી મુર્ચ્છીયી મીઠાઅવાની છે ત્યામુષી નરસિંહ મહેતા પણ કલ્પવિશાલના પ્રમાણ-નારક અને પરચાદિત્યના પ્રમાણ-કવિ રહેશે જ.

એવું કલ્પના કલાકાર તરીકે નરસિંહ મહેતા અમર છે એક મુદ્ધ જાનુઅવ અને ઉદ્યારને કાણે-મુંદા મુખ એક કરી પ્રમુદા રીવેલેમિ પાઈ છે.

આજે જ, નરસિંહ મહેતા મુખ્યપ્રમુખી જેમ-જમણા અગ્નિદીપ્તના અલેક નેરસિંહ છે: એક-મધ્યામના માર્ગદર્શક મધ્યામની (Torch-keeper) છે.

" ૨૦ મી સદીની મુર્ચ્છા કલિપ્તના મનોરથો છે આજના સર્વવિદિત્ય, વિશાલિતા.
 વીસમી સદીની રિલિજિય પ્રિય કામ છે મદા. એ કાલેવને કલ્પવજ્રી નથી. આરખાનેના ચનરના રી એ કહે છે.
 ૨૦ મી સદીની મુર્ચ્છા કલિપ્તનો વીજી મનોરથપર છે સંવધ એ કહે છે કે Conserve છે be strong.
 મુકિતું એક પરમ કામ છે Conservation of Energy. ૨૦ મી સદીની રિલિ કામકારે છે કે Store up: and
 then give them out unanimously.
 ૨૦ મી સદીની મુર્ચ્છા કલિપ્તને કાણે મનોરથપર છે કલિપ્તકા "

ગાંધીજીના પત્રો

૧

જાણી ૫૦,

તમારો કાળજી મળે. પીરજીની નમ્રતા પ્ર-
ચલમાં નમ્રતા સ્થળના મળે. આ ગુણમાં એવા
પ્રપાનો તરફ નથી જતા, પણ દલે પડી આવશે
નિયમ તમારે રાખશે જ લેઈએ: અને તે પ્રતિષ્ઠા
લે. પણ હાંસ પડી એ પગારી જ લેઈએ, અને
પાળવને માર્ગ અને સુરક્ષિત રહેવાને સાર લેઈએ
તેમ મળે. લેઈએ તેમના મળે. અને તેમના
એક આપસમાં અને પ્રારંભિક કેટલા કે: નમ્રતા
અને તે પ્રતિષ્ઠાના વખત રહેવાનું નહીં નેખા
રહેવું, અને અને તેમ માત્ર નેખા એકાદનેવન
ન રહેવું, પ્રતિષ્ઠાને સેવની તમારી સ્થિતિ ન હોય
અથવા સ્થિતિ ન થાય તો ન કોઈ. પણ હાંસ
પડી આપસમાં રહેવાનું પાળવ થવું જ લેઈએ.

રહિત સાવચેતરેનું આપસમાંનું પ્રવૃત્તિ તમે
વાળો જાણે. તેમનું કેટલાંક આંખ (છાત્ર સત્તાય)
છે. એ પ્રવૃત્તિ આપસમાં જાણ મળે છે. સ્થાની
અને પણ તમે વાંચી શકો છો.

નમ્રતા
રહેવું

૧૦ ૧૨

મોહનદાસ
જી. આ.

૨૨

જાન્યુઆરી ૧૯૧૩

જાણી-૭

આપસમાં પત્ર મિત્રા.

તમારો સાથ મળે. જાણી ૫૦. આપસમાં
નહીં રહેવા હું, જાણી ૫૦. વિશ્વના જાણી ૫૦
મળે. જાણી ૫૦. જાણી ૫૦. જાણી ૫૦. જાણી ૫૦.
જાણી ૫૦.

આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.
આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.
આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.

મળે. આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.
આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.
આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.

આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.
આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.

આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.
આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.
આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.

આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.
આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.

આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.
આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.
આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.

આપસમાં
મોહનદાસ

૩

જાણી-૪

આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.

જાણી-૫

મોહનદાસ
જી. આ.

૪

જાણી-૬

આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.
આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.
આપસમાં પત્ર મિત્રા. આપસમાં પત્ર મિત્રા.

જાણી-૭

મોહનદાસ
જી. આ.

૫

આશ્રમ
સામરતમી

તા. ૧૫-૮-૮૮

જાણકી પા...
તમારો ખસ મળ્યો. અભ્યર્થ વિશે વધુ વિચાર્યો

અને પ્રપત્નશીલ રહેવો. સદભોગ્યને ને પરિવ્રજને
વિશે કૌતુહલથી જરૂર નથી. શાન્તિ નિર્વેરને મેલામાં
રહેલી છે. સંપૂર્ણ નબળા વિના સંપૂર્ણ મેલા થઈ
ન શકે. નિષ્કામ એ આશાભાગનો માર્ગ છે અને,
જેણે આશાનો ત્યાગ કર્યો છે તેને નિરાશા ઉત્પન્ન
થાય જ શાની? આ શ્રુતિ કેળવકને મારે અત્યંત-
મીઠા ને શાશ્વત્વનું વીચર આવરવક છે.

આપુણ
આશીર્વાદ

૧

જાણકી પા...
તમારો કામળ મળ્યો.

અભ્યાસો વિષ તમે લખો છો એ સાચું છે.
ખમેરીયા વિશે તમારી સૂચના વિચારવાલાયક છે.
વાજ્યા વિશે કેવળ અદિશાનો પ્રશ્ન ન દનો. મારી
અભ્યા પ્રમાણે મારવામાં દિશા તે ન જ રહેવાય
પણ તેમ છતાં તે કર્તવ્ય દત્ત કે નદિ' એ પ્રશ્ન
દનો. મને કર્તવ્ય આપ્યું.

યોગ દીવસને મારે નો પુણી મળે પણ તમારે
જરૂર શીખી શેવું જોઈએ.

મોહનદાસના
આશીર્વાદ

૧ જા. જા. ૧૫

૭

આશ્રમ
સામરતમી

તા. ૨૧-૮-૮૮

જાણકી પા...
શાશ્વત્વના કલ્પનાનો માર્ગ અત્યંતશીખનાર્થ

અભ્યાસો છે, તે અત્યંતશીખનારી છે અને તે પ્રપત્ન
તેની આશાભાગથી જ મળે છે.

x x x x

આશ્રમમાં તો અભ્યર્થ વિના ન રહેવાય એમ
માનું થું.

મોહનદાસના વા. જા.

૮

મીઠાની

તા. ૨૮-૮-૮૫

જાણકી પા...
તમારું પતું મળ્યું.

દાંધે કાંતેલા મુલરનું જવાબ મેળું કરવા કું
સમર્થ નથી. મરિનાના એક દમર આપવા એ
તમારે સાચું તો રમતવાન દોરી જોઈએ. ફરિ
સાચું નથી પ્રપત્નવાન રહે એ મેળેલા. મંચના
અપરમ પુરનું ખમ છે મેળું મને રમતનું છે.

આપુણ
આશીર્વાદ

૯

આશ્રમ
સામરતમી

તા. ૨૧-૮-૮૧

જાણકી પા...
તમારા પત્નીના જવાબ રેશે દત્ત ખાતે છે.

આશ્રમને વજાવવામાં મેળે જેવું મેળા અને સમ્પન્ન
રહેવું મુશ્કેલ છે તેટલું જ આવરવક મીઠાનો
પ્રભે સદિષ્ય થવાનું છે. કુદૃષ્ટી લખેને પણ
વિનયથી જ સમજાવવા. અધિરાર્થે અત્યંતશીખનાર અભ્યર્થ
વિશેની અપદા સુમને છે. તમારે મળવું દેવ તો
કું આશ્રમમાં દોડે ત્વરે મેળવારે છાટીને યમે તે
દિવસે મારે પામે આવી શકે છે.

આપુણ
આશીર્વાદ

પણ એ યાદનું જાન થવાનાં એ કલ્પેલો છે. અને તે સ્તરીર કે મનની અંતિ અદ્ભુત લેવાને લીધે નથી. થઈ વાર તો તે થઈ પ્રકરની સ્તરીરસંજ્ઞાની ઉપાધિમીરીઓનું રૂળ દેખ છે.

દિવસ આખાના કામકાજોને અમ કઈ થઈ પૂરતી ઉંચ અર્થ તાત્ત થવાને દક સંજો છે. ૭ કે આઠ કલાકની ઉંચ જસ છે. કેટલાકને તો પાંચ કે છ કલાક પુરતા લાગે છે. દા. કેટલાકને થારે પુરતા હોય; છતાં ૭ થી આઠ કલાક ઉંચનું વધુ સારું છે.

માઠ રાખશે કે જુન તરસ લાગ્યાં હોય ત્યારે ખાનપાન વગર અણુક વખત લમી ચલાવી શકશે પણ ઉંચ વગર નદિ માથે. ઉંચ તો થોડી કુલ્તની મધુર સંકલ્પની છે. એથી તમારી સંજિવિયા પાછી લાપડે છે અને તમે નવે અત્યાર આવી જાઓ છો.

જલુ બે કામ અથવા મોજને ખાતર, અણખો વખત લૂંટીને તમે રાત્રો દિવસ ખાનપાન દો તો તમારી મેનનસલિ મંદ પડશે. તમારું ખાતરખણું મળતું જશે અને યાદનું જાન થવા માંડશે.

પણ પેરક તત્તો વગરનું અંતિ ખાનપાન આશ માઠ લાગવાનું કુખ્ય કારણ છે. પામનસલિ દેખ તેના મળ ઉપરવડનું ખાનપાન કરીએ ત્યારે પામન કરનારા અંતિ પોતલું કામ જોખર, ચલાવી શકતાં નથી.

જરુર કરતાં વધુ જમો ત્યારે એ વધારોના જામ પામન કરવા વધુ સંજિવિયા લેઈએ. લાંબા અંતરમાંથી એ સંકટી નાગમાંથી સોંસરો એ ખેલકને કાલે તો જશે જ : અને તેટલી સંજિવિયા આપજીને થોળી પેટ.

આશ માકના દરડીએ ખાનપાનું ખેલક-પ્રમાણ મોલું કરે તો જરુર સાત સારા થઈ જશે. જ્યારે જ્યારે જમવા બેસો ત્યારે મોલું ખામેદ અથવા મેક દે ખાવા વગર જવા દો.

લાવાઈ બેટશે છે કે આમાસ વગર થવાની રીત નેટલું જ જમો, કડકડીને જુન જામે ત્યારે જ જમો; ખાનકેપૂર્વક જમશે મેમ લામે ત્યારે જ જમો.

સુરમિ જોખર જામે ત્યારે જમતા દો તો પછી દેહલરી પુરેપુરી ન જરવી એ નિયમ પાલન કેમ ને લેકિને પેટ ઇશીઝક જરીને ખાવાની આદત પડી છે. અને આ યુનાદ મદર તેમને પેશ માઠ...માઠ...ને...માઠને દે જરવો પડે છે.

પ્રાણને પુરેપુરું પેલણ મેમ તેવાં તત્તોવાએ ખેલક જ જો. સત્ત્વીન પણ જામવાએ ખેલક દેખીને પેટમાં બરપાઈ મેનનસલિ મુજગત જામ છે. એનું જામનારા પમારીમાંથી વિદેશ ત્યારે મોઢા જ દશે વફો આપો દો થોડા જ રહેશે આજમની દિવસિ દેવી હોય તેને તમને પૂરા ખાવા વધુ નદિ માથે. સંજિવિ અને સામર્પના અંતિય જાતની જીવજી મદન તેમો કઈ ઉમંગી નદિ જામે અને તો પછી કંકનીમા જામ રજું રું ?

મેજ કસરત અને પંચ આદાર પછી તો નવજુવાન વેલસ જેવા અણમે લાગવા લેઈએ. દેહકુદ અને ધાવણ કરીને તેમો પેલતો અંતરગત અર્ધન. આર્ધક વ્યક્ત કરે છે. મેદાન મરની અને પમાજ મુમારિને તેમો પેલની તાત્ત પુરવાર કરે છે. ક્યાં માઠ...માઠ...ને...માઠ અને ક્યાં આ કીવન ?

દને બે તમે યાદના કસી દો તો એ દરનું કણલુ મોળી કરો. તમારી રોમ્બીકલ્પની રોમ્બી તપાત કંચ. તમે રું ખામેદ છે ? તમે જ્યારે ખામેદ છે ? મેદાન સમય થશે છે, મરિ જ ખામેદ છે કે સુરમિ માથે ત્યારે ખામેદ છે ? સંજિવિ લીજી મામ જેવી કેલ કુલેવમા પડવા તો નથી ?

આ સવાશેના મોખા જુમસા ન મેલવો ત્યારથી જ જામે ન મેલો.

૩ સુંદર સ્ત્રીત્વ

આરોગ્ય એ પ્રાણના પ્રાણ છે તો સૌનું તો એ સર્વત્ર છે. સૌનું એ આરોગ્ય પણ તો પ્રાણ જાય છે.

સપત્તે દર દુઃખ અને દુઃખનું નરક-એ જ્યાં જૂતાવળ નાચે છે એક આરોગ્ય જશે.

આરોગ્ય કોઈ આકસ્માત જ નથી. હા, એ વાસ્તે હોઈ શકે; પણ તેને શુદ્ધિપૂર્વકના ધર્મથી સંભાળવો પડે છે.

દરેક સ્ત્રીના અંતરમાં નીચેથી મનોહર સ્ત્રી જનવતી આકાંક્ષા રહી હોય છે. વય અને વેપરી હોય પણ સૌન્દર્યરોગ્ય સંધ્ય, ઉત્સાહ અને દુર્લભતા એને લેઈએ છે.

સ્ત્રી-આકર્ષણનાં અનેક મીઠાં રમાયાં છે. ક્ષિપ્રાએ તેમને ભવ્ય જનાર્યાં છે. પણ સૌન્દર્યનું દરેક દરેક આકર્ષણ ઉલ્લસના આરોગ્યનું વ્યક્ત્ય હોય છે.

આજનવ, તંદુરસ્ત હો ને મુર ન હો એજ જાણે; પણ તંદુરસ્ત ન હો અને મુર હો એજ ભાગ્યે જ જાણે. અને તંદુરસ્તી વચ્ચેનું સૌન્દર્ય યોગી વાસ્તમાં જનું ન હતું યજ જાણે છે. સૌન્દર્ય અને આરોગ્ય મૂળે તો એક જ છે.

પણ મનોહર અને પવિત્ર સ્ત્રીત્વ મેળવવા તમારે સુંદર થવું જ પડે એનું કાંઈ નથી. પરંતુ સર્વકાળ તમને દુર્લભ અને જનવતના રાત્રે એવું મેલનામણ અને પ્રાણવત આરોગ્ય તો લેઈએ જ. અને સહ સિંહર વર્ગની વય પછી એ આરોગ્ય મેળવવું અશક્ય બને છે. નીચથી જમાસની વયમુખી તો તક છે જ.

સ્ત્રીત્વની સમૃદ્ધિ આરોગ્યની સક્તિ ખિતરવાથી પ્રાપ્ત થાય.

જોનારે સૌનું દર્શન મધુર ભાવનું લેઈએ. એનું સિંહર સ્વસ્થ અને સમાધાન લાંબો વયજ દરનું લેઈએ.

કેમને સ્ત્રી પર જાણારી છે. સ્ત્રી કુટુંબનું ભોજન કરનારી છે. સ્ત્રી ભવિષ્યની પ્રાપ્તને જન્મ દેનારી અને ઉત્તરનારી છે અને ધણે જાણે પેલામાં પ્રાણ-સરીશનાં નીચેથીપણ અને આરોગ્યને જનવતનારી છે. કુટુંબ અને પ્રાણનું આરોગ્ય અને દિન આજ સૌને આધારે રજું છે.

કે પેટીએ થયાં આપણે સ્થૂળ સરીર તરફ મેલરકાર રજા છાંચે. પણ દરે સમાધાન જનવતો કાળ આવી જાયો છે.

સૌન્દર્યકની સરીરોજનપણ આપણે તેજવી જાણે છે, આપણી ઉપર તંદુરસ્તીની પ્રમાણી જાંવ. નાચે છે, માણે મેળાકાર કરે છે, સ્નાયુને મળવત રાત્રે છે, સરીરને સુખદ ને સમમાન થવા દે છે.

આજની સ્ત્રી પશ્ચાત્તીય વસ્ત્રે નો લક્ષણ મોટે છે; અને ત્વસ્ત્રાદ સંપૂર્ણપણે એ દરથી જ નથી દોની.

કાલ્ય એ એ મેલનામણ કન્ધાકાળ વાદ કરે છે અને તે વચ્ચનાં સંધ્ય અને ઉગ્રક્રોધ વિગત કરે તો પ્રાણમ પાંચ કે તેટલી ખાદ પડી છે.

વૈજનની પ્રાણસક્તિ એ

જો જડ જનવતથી ને એ મધ્ય

દુર્લભની મહાસિદ્ધિએ તે

માટે વૈજનનો ઉલ્લસનો જનવતના

આજે તો જ મગસે

સુવાસિત મધુસે આસોચદ્વિષ્ઠ

સુખપીઠાર આમ દેશો તે અધિકારો વધારનાર છે અને ઉત્તમ આદ્યમ તોડે દશેષ એ દેશ છે. દુર્લભી આમ દેશો તે પાત્રાશિષિની નજરમાં અને દોહતીના મેળનું અવકાશ ધરાવે છે.

શરીર-અવરોધની બધી આંતરિકતાઓ આતુ વંચેને પરીપર અગતી આવે છે. એ તેનું પોત્તળ અગત અને તે તે આંતરિક અવરોધને આકાશ કરે છે.

પણ ન પવે તેવા પદાર્થ, પોત્તળનાં વચલી નૈવાર કોઈથી બેઠાવવાનીઓ, પુરું માનવા વચર આપતી આગત, અને આતિ આદ્ય—એ દોહતીની દોહતવાનીઓને પાત્રવાર વધારી રે છે.

અગત્ય દોહતી અને દુર્લભી આમ—એ એ બેઠાવો અંતર છે. પવેના ન દેશ તેના પેરમાં રહેલા બેઠાવો એ મોડા છે.

અગત્ય દુર્લભી આમ અવિનિ પેર છે; એરે વચે અગત્ય દોહતી એનું કામ છે.

આ કહેવાય નદિ ને અવેશ્ય નદિ તેના કોઈથી વચર અવકાશ ધરાવે છે. એનાં કારણે કોઈવા ન મુરોત નથી દેતાં. ક્યારેક તે કોઈના પ્રમાણમાં પ્રસારી નાતે કોઈના ન દેશ તેથી એમ અનવા પામે છે. આ કોઈના કોઈ અવેશ્યને પુરતા પ્રમાણમાં પાછી પીડેને કોઈને. કોઈ, કોઈ, અવરોધ આંતરમાં વચેરે આગત શરીર પુરેપુરો મેળ કાઢી શકતું નથી. કેટલુંક એ Tisbad નાં અવકાશ રહે છે.

આ કોઈનું એક શિક્ષ છે કાઢી વચેરી અવ. એની અવ દેશ ત્યારે આંતરમાંથી કોઈ પણ અવિનિદે દેશ છે.

દુર્લભી વાન તે એ છે કે અગત્ય દોહતી એને પોત્તળ છે તેથી એ કોઈથીએનું અવકાશ પણ નથી દેતી. કોઈના પગ આ વાન કહેવા અવકાશ છે. અને દુર્લભીએના અવ આ વાનને પાછી મુકે છે.

તમને માને કે તમે એક કોઈથી પોત્તળ છે તે કારણક શરીર વાન એ છે કે તમે એ આગત અગત્ય કોઈને અને અંતરોએને અમુક પાછી અવેશ્ય તમાને આપા અવેશ્ય છે કે નદિ ને અવલિનિ-અવેશ્ય કોઈ રેશને તેમને આપક કરે. અને પછી દોહતીમાંથી અવર નીકળેર એ કાઢી શરીર આંતરનું કારણ કાર્ય તમારે માને રહે છે.

અગત્ય તે પુરવા પાછી પીડે. એની વચેરે કાઢી અવર છે. એકાંક અવ કોઈના આવેશ્ય કોઈના અને આંતરમાંથી કોઈએ તેવો અગત્ય વડા કોઈ અંતર વચરો કાર્ય અવવા વનવા એકાંક અવ અવેશ્ય કરતા એમ છે. તેઓ શરીરના અવરના અગત્ય અને આંતરમાં નગરો દોહતમાં રાખે છે. એકાંક તરોવાઓ એકાંક કોઈ નીચી નજરમાંથી કે અવ મોટી વાલીએ કોઈથી થો.

વચેરે દોહતમાંથી પાછી વાલી વાલીએ એક અંતરે દોહતી રેવ વચેરે અવકાશ ન દો તે ન આવેશ્ય કોઈ અવ આપા વચર આતું એ અવરોધ પાવ છે.

અવર અવ આવરવક છે. તેના કિવાય શરીરને તમે એકાંકનું કે અવલિનિ ન અવ કોઈ અવ અવરોધ એ આપા અવરોધ છે.

કોઈનાં અવરોધને કોઈ અવ અવરોધ એવા અવ અવ અવ. દુર્લભી શરીર અવરોધ. એ પાત્રાશિષિ આતું. અવરોધ એકાંક અવરોધમાં એકાંકનાર ઉત્તર અવરોધે અવરોધ—એ અવ અવરોધાર નીકળે.

આ દોહતી અવરોધ અવરોધી અવ અવરોધ છે કે અવરોધ એના અવરોધમાં એવા અવરોધી અવરોધ અને અવરોધી એકાંક રાખે.

આપણાં જૂનાં કાવ્યોનું સંસ્કરણ

અને

કવિ નાકરના આસ્પદ પર્વમાંથી નવોપાખ્યાન

[લેખક:-શ્રી. ખત્રવંતરાય કલ્યાણરાય કહેર]

મૃદાકવિ શ્રેયશંકરનાં એાખાદરજીની પેમાં પ્રતો એઈ તે ઉપરથી મ્દારી ખાતરી થઇ કે શ્રેયાનંદે પોતે જુદાં કાવ્યેસુ એાખાદરજી અને જા વિરતારીને મ્દેહાં કહું દત્ત. આપારે એ સાંખાઈ સાધુ' એાખાદરજી ઉપાધું છે તે આપુ' શ્રેયાનંદનું જ મણુડું, એવો મત નું આચળ કરતો નથી. એ તો બધો પુરાવો ખ્યાનમાં મેનાં એ નિર્ણય થાય તે ખરો. હું તો અદર્દે અપારે કહેવા પાડું ખું એઈદું જ કે શાંખા આપુજી શરિયાન પોતાનું આશંત કોઠશ્રિય આખ્યાન કવિએ અનેક સ્થાને અનેક વખત સંકલ્પાયેલું, તે બધી જ વખત તરણ પજુ રેરણ વગર ખોલપ્રથમ કાવ્યેસુ તે પ્રમાણે જ લગકાયેલું, એ માન્યતા મ્દારી સુરિકાં નથી બેસતી. કેઈવાર તે જ સ્થાનમાં ખીછ વરે જીનું આખ્યાન માંડવાની સિધિ જુડુ પામે આવી મઈ હોય, અપર પડતા દિવસ તો નહીં મને એમ જાળીને આખ્યાન તરુ કહું હોય, અથવા એાએક ખીજે ગમ જણું જ પડે એવો પ્રસંગ હોયો થયો હોય, તો ત્યા કવિ કલાને જરૂર પ્રમાણે પ્રથમથી એકસરખી અગર ઉવડના આપમાં એકસમ હુંકારી એકમે દિવસ મેળવી શે, પણ એથી ઉપરું, મારે રથજે ખૂબ રાજ કરવા હોય એવા યોનાજનો આચળ અને નીસતે કહેવાને મારે એકમે એકથો બધો પ વખત હોય, તો વધારે દિવસ આપીને અપર તો રોજ વધારે સમય આપીને કવિ આખ્યાનને વંખાને; એમ જ મ્દને તો વધારે સંકલ્પિત થાય છે.

કૃતિના એમ અને પંક્તિ શે પંક્તિની અવિ-યથતા વિશેના આપણાં કાવ્યનાં પોરજુ ચિકલની આસપી સડીના ગુરજાતી સાર્થિકને લાગુ જ પડતાં નથી. એવા પોરજુ એ સાર્થિકને લગાડવાના

અર્થનિદાશિકતાએ (પરિચિતિ તાત્પર્યે રેડવી વધી બિન દતી તેના વિસ્મરણને) મેા ખાવે છે. અને એ પેથીએ મળી આવે છે તેમાં એાખાદરજીના સિત સિત સંજાડના પાદ દેવશમાં મળેનું, તે (ઉપર પછે) શ્રેયાનંદની પોતાની દસાલીમાં જ લખાવણી, અથવા એના મંડળમાંના કોઈ જામીના માનુષને જાળીને અધારે લખાવણી એાખાદરજીની એક પજુ પ્રા દછ રમી આપણને મળી નથી, એરહે એ પ્રતો મળી આવે છે તેમાંની એક ખામ પ્રમાણજન મળાય એવી પજુ છે નહીં : તેથી કરીને એ જુદી જુદી સંજાડએ ઉપથી સામાન્ય કીરીતું જ સમર્થન કરે છે. વળી શ્રેયાનંદની જ સમયત અને જીછ એક મે કૃતિએ વિશે તો આપણે સાધાર કવી પજુ શરિયે હિરે, એ દા એ કૃતિએ શ્રેયાનંદે મેવારે સખી દતી, અને ખીછ વરે લખતા તેમજે જ પહેલી વખતના પાડને લખાવેા દતો. શ્રેયાનંદથી જુના કવિએઆથી પજુ એકથી વધારે કવિએ પોતાની કેઈ કેઈ કૃતિ મેવારે કાવેલી -ખીછ વાર લખતાં જાંવારીને સમેજી, અથવા તે ન્દાની ન્દાની કૃતિએને એક સળંગ આખ્યાનનાં સાંકળ તેમાં જ્યાં જ્યાં જરૂર પડી ત્યાં ત્યાં સંધિયુ હોરેજાં; એવા લખતા જાળુવામાં આપ્યા છે; અને એમ એમ આપણા સંમેરેમાં પેથીએ વણી નજી અને છે તે પેથીએના વધારે જારીક અખ્યાસ મશે, તેમ તેમ એવા લખતા પજુ વધારે નીકળશે.

નૂાંરમે લખેલા જુઓ. એ કવિ ચિકલની સતરમી કડીના આરંભમાં થઇ મેો. રા. રક ભાઈ અખ્યાસાક જુસાળીરામ, જાતીએ જુદાં કાવ્ય-કેદનના આપણા પ્રથમાં એ કવિના ઉપરજાક પ્રવેલી સ્થાનાનાં જ્યો આપેતાં છે, તેમાં સીથી વ્હેલી સાપ

વિ. સં. ૧૫૦૨ અને સૌથી ઓછી વિ. સં. ૧૬૨૪
અનુસાર છે. એના વિચાર પાત્રના આરંભમાં
સવાસરતરી કથા કુંડાલ પાંચેના વનવાચક
બાર વર્ષ પૂરાં થતાં થયીતી એ આવે છે. એના
સમાપ્તિમાં પણ આરંભથી જોડીને સમાપ્તિ
છરૂ થતા થયીતી કથા કુંડાલ આવે છે. અને
એનાં થાંભાં આદિપર્વ અને આરણ્યક પર્વ વૃત્ત
પદ્ય છે. વચ્ચે આ આરણ્યક પર્વમાં નવેસંપાદન
આપું એ કડવામાં છે, જે કડવું કહી કવ તં આ
વિષયને છેડે નમના જેવે છતાં છું; તે ઉપરાંત
નવાવધનની વૃત્તી અને થાંભો ફૂળે પદ્ય એવે
રચી છે.

આપણાં વૃત્તાં કાવ્યોનું સંસ્કરણ કરતાં એ
કૃતિમાં કેટલાં કેટલાં, દરેક કડવું કેટલી કહીનું, એ
નહી કહેવામાં આ પ્રમાણે પ્રયોગી આવે છે. વચ્ચે
તે કૃતિની એક બીજીથી સ્વતંત્ર એક આપણને
વધારે પ્રતો મળી હોય, તેમ આ પ્રયોગી વધારે
પ્રત્યે, એમ પણ અને; કારણે પ્રતેભાંની કોઈ
પદ્ય એ-એકબીજીથી સ્વતંત્ર સામીન થઈ શકે એવી
હોય અને એ એ વચ્ચે કડવાની કે દરેક કડવાંની
કહી સંખ્યાની કે અને વાચકમાં તરંગન નહીં,
એમ તેા બેઠાં જ અને છે.

અને વચ્ચે વૃત્તી કૃતિનો પદ નહીં કરતાં વચ્ચે
વધારે ઓછી પ્રયોગી આપને વચ્ચે નહે છે. પરંતુ
આ પ્રયોગીનો વિચાર આપણા વૃત્ત આદિત્વને
એ જ જ્યો મળીને એક સાથે થઈ શકે એમ
નથી. મહાકવિ પ્રિયતમ અને સાચા આપણી
આપને તેનું કાવ્યનું વચ્ચે આપણું. આશરે વિ. સં.
૧૭૦૦ થી ૧૮૫૦-૬૦ થયીના આપણા સદિત્વને
મિષ્ટ સદિત્વ હરિવે અને વિ. સં. ૧૮૫૦-૬૦ થી
આજ થયીના આપણા સદિત્વને વર્તમાન સદિત્વ
હરિવે, એ એ એ વચ્ચે વચ્ચેનાની હરિવે પદ્ય
વાચકો છે જ્યાં, પરંતુ તે જટિલ કોલસા નથી.
નામ અને વિષયનાં રૂપે આપણા મિષ્ટ સદિત્વમાં
તેમ આપણા અર્થોના સદિત્વમાં એક ને એક
તેરવામાં આવે છે. પણ વિ. સં. ૧૭૦૦ પહેલાંના
સદિત્વને આપણે તપાસીએ તો એ સાચા એક
એક આપણે આવે પ્રાચીન કહી વચ્ચે વૃત્ત સમયમાં

વચ્ચે હિવે, તેમ તેમ નામ અને વિષયનાં રૂપેનાં
જમ વચ્ચે વચ્ચે જે પાત્રો જમ છે. વિ. સં.
૧૭૦૦ પહેલાંનાં પ્રયોગીમાં પ્રાચીન તેમ વૃત્ત તેમ
તે અર્થોના સુવર્ણની સાચા જ વચ્ચેનાં હોય.
એના વચ્ચેનાં વચ્ચે અર્થનું પદ છે. વચ્ચેનાં
વચ્ચે (વિ. સં. ૧૫૧૨) કે સ્વ. વિષયનાં
સાચાનાં વચ્ચેનાં પ્રયોગી વચ્ચેનાં પ્રયોગી
અર્થોના સુવર્ણની વચ્ચેનાં વચ્ચેનાં, અને તેનાં
વચ્ચેનાં વચ્ચેનાં, વચ્ચેનાં જ સાચાં નથી, પરંતુ
એ પ્રયોગીનાં સાચા સુવર્ણની જ છે, વચ્ચેનાં કે
જોઈતું કોઈ સાચા નથી. એ વૃત્તી સુવર્ણની સાચા
છે; સુવર્ણની છે વચ્ચેનાં એકી વૃત્તી કે એનાં
આસ આપણાં કરે વચ્ચેનાં જ તે વચ્ચેનાં સાચા.

આ વિષયને અને કડવું કાવ્યનું છે તેમાંથી સાચા
વૃત્તી વૃત્તી.

જે અર્થોના કડવું કૃતિ વિષયને
અનુસાર વચ્ચે તે કૃતિ આપણી
આજ કોલેની કહી વચ્ચેનાં

અર્થો અર્થોના સુવર્ણનીમાં મુને સાચા સુવર્ણ,
સાચા, કોલેની કહી, એ પ્રયોગી હોય. કૃતિને અર્થ
કોલેની વચ્ચેનાં આપણી સાચા કે સ્વ. એનાં વચ્ચે
સાચા, સમય પાત્રનાં, એનાં અર્થ છે. કૃતિની વચ્ચે
વિષયનાં રૂપ છે; કૃતિ, કોલેની, અને કૃતિ,
સાચાનાં રૂપ છે. કોલેનીનાં કહી વિષયનાં
કોલેનાં પાત્રી સાચાનાં સાચા છે.

વિષયનાં રૂપે વૃત્તી.

આજ કોલેની કહી કૃતિ વચ્ચેનાં
કોલેની રૂપ તં વચ્ચેનાં કહી
વચ્ચેનાં કોલેનાં વચ્ચે

અર્થો અર્થોના સુવર્ણનીમાં મુને સાચા સાચા
સાચા, સુવર્ણને આપણા કૃતિને; એ પ્રમાણે હોય.
આનાં વૃત્ત રૂપ એ કડવામાં પદ્યો એનાં છે. પદ્યો
અને રૂપેનાં વચ્ચેનાં વચ્ચેનાં કોલેનાં

કોલેનાં, કોલેનાં.

પોતાના સમયનું ૧૫ આબી ઠીકું છે. નાસે
આસપાસ પર્વ ૨૨નું વિ. સં. ૧૯૦૨ માં કે તે
પ્રેક્ષા જે પ્રત ઉપરથી નમતો આવી આપો છે
તે લખાઈ વિ. સં. ૧૯૫૩ માં. એકલે રચના અને
તેની આ નકલ વચ્ચે દોરસો વર્તેલો થયો છે.
અને ઉપર આવી ચડું કે મુલત્યાલી ભાષામાં અર્ધ-
મીન ૨૫નું યાત્રક એ રોડોમાંથી ઉત્તમાં પચાસ
વર્ષમાં તે લખાણ પૂરું થઈ ચડું. એકલે વિ. સં.
૧૧૫૦ પ્રેક્ષા રચાયેલી પ્રતિએલી વિ. સં. ૧૯૨૫-૩૦
પછી- લખાણથી પ્રતિમાં ચક્ર જાણ એકલી જ
લખાણ દોષ; અને લખેલી પ્રતનું વર્ષ વિ. સં.
૧૯૩૦ થી તેમ પ્રેક્ષું તેમ જૂની જાણ અને જૂની
૧૫ તેમાં વધારે એમાં લેવામાં આવે એ કુશળી
છે. અને આ જ વાત ઉપરથીને કહિયે તે, વિ.
સં. ૧૧૦૦ થી ૧૧૫૦ સુધીમાં રચાયેલાં 'દાપોલી
વિ. સં. ૧૯૨૫ પ્રેક્ષાં લખાયેલી પ્રતો આપણને
મળી આવે નહીં, ત્યાંથી, એ સત્યમાં સંકલ્પ
પૂર્વેની ભાષાનું સાચું સ્વરૂપ આપણે જાણી જ
શક્યાના નથી. ૬

• અભિવ્યક્તિ આપ્યું નથી એ કહ્યું "તેનકુવ"
અભિવ્યક્તિ વિ. સં. ૧૯૮૫ ના એક વર્ષમાં એ પ્રકાર હતું
છે, તેમાં પણ એક દર્શક છે. એમાં કહ્યું (૧) કહ્યું,
દર્શકમાં (= દર્શકમાં ૫), વધેરે વિચાર-રચના, તેમ
નામ વિશેષ આપેલાં અર્થમાં, લેખક, વધેરે એક
દર્શક (લેખકને આંકે, ૫ ૧૨૪ થી ૧૧૧) પણ એ
અભિવ્યક્તિ આપ્યું નથી પ્રત આ અભિવ્યક્તિ પર્વની પ્રત
કાચમાં વધેરે ૫૫ છે.

• આ જ વાત જાણી ઉપર દર્શક એકલે વિશેષમાં
આપણે પર્વની રચના કાચ વિ. સં. ૧૯૦૨ આવે છે,
તે કહેલો એકલે આપણે જાણવામાં નથી. વિચાર પર્વ
વિ. સં. ૧૯૦૨ માં કહ્યું. અને અભિવ્યક્તિ તેમ આ-
લખવા પર્વને અને નાસે પોતે કહે છે—

"વેદેકું વચ વર્ણવતિ કલ્પના... અને જોયું "અમા" કહ્યું...";
"સીકું વચ વર્ણવતિ કલ્પના... અને જોયું "વિચાર" કહ્યું..."

એ ઉપરથી તે નાસે વિચાર પર્વની પ્રેક્ષાં આ-
લખવા કહ્યું એવા જ અર્થ નીચે છે. આસપાસ પર્વની
એ જ પ્રત લખાણમાં છે, તે એમાં રચના સંપૂર્ણ
કહિયે એકલે નથી.

હું વિ. સં. ૧૧૦૦ થી ૧૨૦૦ સુધીમાં રચાયેલી
[વિશેષ ઉપરથી તેમાંથી જણાવી લખવામાં રહી "અભિવ્યક્તિ"
એ પોતે ઉપરથીમાં કહિયે પોતે કે પોતે (૧)

એ વિષય કહ્યું એકલે વિ. સં. ૧૯૦૦ થી ૧૯૫૦,
તેમ તે પ્રેક્ષામાં એ વર્ષ જાણે થયા અને એક
અભિવ્યક્તિ આપણે વિ. સં. (૧૯૦૨) અભિવ્યક્તિ જે
પ્રતો આપણને મળી આવે છે તે પ્રતોની લેખકો પણ
અસ્પષ્ટતા કારણમાં રીક મુશ્કેલી ઉભેલી આવે છે,
અમર એક આ મુશ્કેલી ઉપરથી તેના એકલી ભાર
નથી. વિશેષ નામેથી કહ્યું કહિયે કુશિલિ, અર્જુન,
કુશોભ, કુશરજ, નામ, આદિની કહે આપણે
સંસ્કૃત પ્રમાણે જ લેખકો કહેવાનો નિવશ વર્ષો
છેલ છે અને કહ્યું પછી ઠીક છે. એકલે આપણે
વિશેષ નામે અને જોયું તત્કાલ અર્જુની લેખકો
આ પોતેએમાં એકલી એકલી એ એવામાં આવે છે
કે તેને વિચિત્ર અને છેક અભિવ્યક્તિ કહેવી પડે.
એ અર્જુની મુશ્કેલી પણ કહ્યું કહેલી તે
આ પોતેએમાં અર્જુન વિષય દોષ છે. અને
આસપાસ અર્જુન આપણે પ્રમાણે આપણે જ લખેલો
એકલી એકલેથી લેખકોના લખવા પણ પછા જ
એકલે થયે છે. નૈમ્ય અને નિવશમાં લેખકોના નથી
તથાપિ પતે રોકાણે આ અને પોતે ૬ કે ૬ મુશ્કેલી
લેવામાં આવે છે. તદ્દલ, તદ્દલ, તદ્દલ, તેને,
શુષ (કહ્યું), રીષ, આ, રીષ, રાજ, રાજ, રાજ,

આપણે કહ્યું એકલે રચને રચેલી નથી, અર્જુન
એકલે પોતે નકામી કહ્યું તે પોતે-પોતેએમાં નકામ
એકલે એ અર્જુન થયેલો છે; અને (૧) એ કહ્યું કારણ
જેકલે તેમ કાંચકલે એ નાંખવા વધારે કાચ પો-
કલે થયે, એકલે આપણે-કલેમાં પોતે વર્ણવી થ
કલે ના કલેકલે ન કાચ પોતે પોતે પોતે કલે
આપણે, વર્ણવેલી કલે કલેલી છે; મરજુલ કે કલે
કલેલી જાણે મરજુલમાં કલે તે કલે અર્જુન
કલેલી છે, એકલે એ કલેલી પ્રતે (પૂર્ણ પોતેએમાં
એકલી પછા) કલેલી રહે નહીં. કલેલી અર્જુન
ની વિશેષ એકલેથી એકલી એકલી એકલે પ્રતે એકલે
કલેલીથી આપણે પાચકલે કલેલ છે તેના કલેલીથી
પોતે પોતેએમાં કલેલીમાં પોતે કલે અર્જુનમાં :
અર્જુન ૨૫. કલેલીમાં કે પૂર્ણ કલેલીમાં કલેલીમાં
પ્રતે કલેલી કલેલીમાં પોતે તે પોતે એ જ અર્જુન
કલેલી એકલે કલેલીમાં એ વર્ણવેલો પ્રતે એકલે
પોતે નથી કલેલી પ્રતે કલેલી છે; તેના પોતે કલેલી
પોતે, આ કલેલી અર્જુનમાં કલેલી અર્જુનમાં પુરવે
મરજુલ.

રાગન, તાં, તાંદાં, તિદાં, અંતા, અંભા, અંતા,
વેગ, વિગ, વિધે, (જલે બગ માટે), વરિધ, અન્ધા,
રતુપક્ષ, અંન (અન્ન), અમરણી, વધેરે તે પેં
સાધેની નાકવધાં પ્રન પ્રમથ્થે ગમ્માં છે, એટલે તે
વિગે વધેરે જગ્યા પેઠવાની જરૂર નથી. પરંતુ આ
લેખકોને તે દાકની અને તે સમયની ગુજરાતી
ભાષા વચ્ચેના મેદાં કે મૌખિક મેદ, એમ કે કોઈ
ગણના દશે તે જણાવામાં છે. લેખકોને તે માત્ર
ઉપલી રાજાડીના બેઠ છે. અને અર્થ નામ અને
નિરાપદની રૂપેના બેઠ લગભગ જુદાજુદ ગણે છે,
મૂળી રૂપ લગભગ ગણાં છે અથવા માત્ર ઘેઘાઝ જ
જગ્યાવાળે રવાં છે. દામના ગાંધનાર કાન્ધેના અર્થ
વેરથ ઠવિ નાકરે કૃત સ્થાપિત^૧ પૂર્વ

કાનું ૪૬ મુ : તલોપાન્ધાન.

(સમ મધ્યાર)

નૃપ્ત્ય કારિ ઉગર્થો વાળી	અરે પાટવ, ખ્યાન તણારી પડી ॥	૧
તણપને અધિકાર આપું કમવધનુને	સદમ આવાની પોંચે નિલે ॥	૨
અનેક કારિ આ વનમાં દના	છરણ પવવે છવના ॥	૩
કે રહેના જગપાન ગણ કરી	રેદ રમના ધાના અનિ દુખી ॥	૪
પેરે જરીને પાગે આદાર	તે નામને વાંછે હેઠાર ॥	૫
તે પુષ્પતલે, વહી અપાદ	તેણે પ્રેમાય વાળે મદિમાય ॥	૬
તે અર્જુનના સુણ સુખિ વિસતરે ^૨	તેની અંતા શી અન્ન પડે ॥	૭
તેદને એરતો ડાંડે પડે	તે કે દેહી દીન વાપણે ^૩ ॥	૮
એ અર્જુન જાદારે આદરે	મારીને સર્વ સુરણ કરે ॥	૯
અલુવા ગણે તે કાલિ આવશે	વિગાપીડ વન લગશે ॥	૧૦
મારે વીર ને અલુવા વડી	નિશ્ચયે એકા બેસો અગી ॥	૧૧
સુરેકા તણારી રેલા કરે	માથે જગ (૫૫) ^૪ તલ આગરિ પડે ॥	૧૨
લાઈ અર્જુન પાદારો છે કદિ ^૫	તે સ્વર્ગ વિંત મુષ તિરિ દહી ^૬ ॥	૧૩
તે અર્જુનના સા એરના	ખુષ, પટતર સુખિ ^૭ પાસા ॥	૧૪
એક નય નૈપરને વેલા પડી	તેની અંતે કિના કિના રાવરી ॥	૧૫
તેની કપા તો સામવિ ^૮ સરી	ઉભા અર્ધ ^૯ અંતે કેમાવયિ ॥	૧૬
નિવસમુદય વન મૂળી ^{૧૦} અંતે	તે સુલુના ગુપ મૂળી ^{૧૧} વડે ॥	૧૭
એક તલોપામાદિ, ઉત્પય	પીરેતે દલે રાગન ॥	૧૮

^૧ આરણ્ય. ૨ મુષ વિગરે છે કૃતિ મૂળ ૧૫ છે. ૩ લાગેલું ૪ મૌર્યપામણ ૫ રાવ
મુકમાં નથી, પેં હથેરેલ છે. ૫ મેદે છે (મૂળ ૨૩) ૬ અપાવણ ૭ કિલે સર્વે વિવેચી ખન
અંતર આગે છે. ૮ ગુપ (મૂળ ૧૫). ૯ એ અંધવે (મૂળ ૧૫) ૧૦ અન્ન (મૂળ ૧૫). ૧૧ કાન્ધેની
કપા પાસા-મૂળે પદ ગણે. ૧૨ મુષિલે એકલે

તેડ તમે તન નેવે જૂવ	ઝોલાખમાં નથી તેડનું રૂપ ॥	૧૯
વિદર્ભ દેશને બ્રામક રાજ	તેડને ઘેરના હતી કન્યા ॥	૨૦
નામ દર્શની તે સુંદરી	લોવાનું ^{૧૨} રૂપ કલા ગુણભરી ॥	૨૧
સુનરમુનિવર ને તાં સુમે	નેતાં દેહની શુભિષ્ણિ સમે ॥	૨૨
વિદર્ભ દેશના આંતરબુદ્ધાર	આમે નજની સજા ગુચ્છરિ ॥	૨૩
દર્શનીનું કરે વખાણ	મોડ પામિ નથ ગદારમુખાણ ॥	૨૪
હરી આમે દર્શની પાસ	અરે જાણ તું રહી મર્મવાસ ॥	૨૫
એ તો નથ નેવે નપિ વર્ષો	તો (તે) જાતમે દેશે દેશે ॥	૨૬
અન્યોઅન્ય તારાં એકનું કવ	વિરહે તાં નપિ જાએ રજૂ ॥	૨૭
એમ કરતાં તારા પીવા જડપો	સમાચાર તાં સુરખલે સુખો ॥	૨૮
દર્શન સમે (ને) વાન જ મર્ક	મથવાને મન્ય અંતા મર્ક ॥	૨૯
છે વરુણ દર્શન મિત્રા એકા	વેધાનર વ્યમ મરને મેળ ॥	૩૦
છે દેહે કાંઈ કરે દે ઘેર	એ કન્યા વમ ^{૧૩} આમે ઘેર ॥	૩૧
વરુણ દેહે એ કરમે સંચ	જામક દેહે કરમ પંચમ ॥	૩૨
અપારે નજ આવીને તેડનું રૂપ	નથ અરખા તે આરે મથા ॥	૩૩
પહે જમ પરીએ નેતાં બુધા	બાર્ક કોદોની કાંઈ ધરે વરમા ॥	૩૪
એક સુદર્ભ તારા રુણ જ કરી	હરી કન્યા વિનેસ્તુન ^{૧૪} કરી ॥	૩૫
ને એ દેવ કાનન ને નાથ	કાં પર્વતમે શિર મેદિશા ^{૧૫} પાત્ર ॥	૩૬
મે તો તેમ કર્યો મન આપ	નથ વણ નર તે જાણ્યાપ ॥	૩૭
વિનતાવચન સુખને કાનિ ^{૧૬}	દેવ મથા તે અંતરખાન ॥	૩૮
નથ પાંચને પાછા દેશ	છે મન કરી અવકથા ॥	૩૯
આપમે એ સું કરવું (અ) નાન	કાદો ^{૧૭} તો કાંઈ રીતે વિદાન ॥	૪૦
અપમંથ આપો ^{૧૮} રૂપ કરી	મમે તેડેના કાંઈ પુરી ॥	૪૧
હરિ તરુને વગે વર બુધા	વહો કરમાએ કર્યો માત્ર ॥	૪૨
પાવક દેહે સુધન ^{૧૯} નરેશ	તુ અનિમાદિ કરે પ્રવેશ ॥	૪૩
નપિ પ્રભવે ^{૨૦} તુડને રાગન	પણ વેધાનર રાષિ ^{૨૧} અગ ॥	૪૪
વરુણ દેહે તુ સુખને રાજ	નિરમે સાંચરિ પાણીમાંદ ॥	૪૫
બીને વર નહને બુધા	અમરિ ^{૨૨} તારાં આવીયા તત્કારિ ॥	૪૬
ધર્મરાજ કમ વાળી વહે	પાવન તારા રેહેનો રે ^{૨૩} ॥	૪૭
અંત અમે તુડને આદા રાગન	નહી પ્રભવે માદરત જન ॥	૪૮
વર આપને તે તો ખસા	દાપર કમિયુગ આવી પથા ॥	૪૯
અન્યોઅન્ય પ્રાણ જ પ્રાણ	છે દેહે તરુનો જાણી ધીર ॥	૫૦
“ બ્રામકરાએ રમે સેરસા ^{૨૪}	તારાંમમે આવી નથ અગ ॥	૫૧

૧૨ તા.૧૧.૮૬. ૧૩ એમ. ૧૪ વિનય રુદ્રિક ૧૫ સુ. ૧૬ કાનિ. ૧૭ કાદો. ૧૮ અપમંથ. એ જ પ્રમાણે એકનો, જાણ, પાણ, વગેરે. ૧૯ ગુણ ને (જાનુ ૧૫) અરખાને વર્ષની માન્યતા ૨૦ (૧૫૫). ૨૧ નર, વરમાન વગેરે. ૨૨ ધરિ. ૨૩ રૂપ. ૨૪ રૂપવર.

૧૫ દમચેતીનો સુખ સુખનો	ને જેવાને માન નાપર પડે " ૭	૫૨
છે નવ ચાલી જોયરી	ને તેાં નેતરેનાં ૨૫ ૩ વરી ॥	૫૩
તવ કમિયુન વાળી જોયરી	તવ જિહા માનવ રવન વડો ૨૧ ॥	૫૪
એ કન્યા તો દેવ ન જોય	માનવી રવન કરશે સંભાર ॥	૫૫
નેતવ પદવી મલિત મો	પહે નવ પહે કમિયુન કવો ॥	૫૬
માર પરિમ નાનાં સને ૨૦ નકનો	સનવાલી રાવ જી નવન પાવો ॥	૫૭
સનવાલી સાદારી ૨૮ નરેશ	પુનવનન પ્રાણી સપડો દેશ ॥	૫૮
પોતાની પાનીનું રમે	પરનાં કહેને નવન મને ॥	૫૯
કે કેવેના નવિ પોતે માર	મિતારિ વળું કરે તોડાં ધર્મ ॥	૬૦
કમિયુન પાડ વજ માલે તાં	અન્યા અર્થ વરેને જાંડાં ॥	૬૧
સનવાલી તોડાં કરે દેશ	કમિયુન કાળ વડ ૨૦ કરે પ્રવેશ ॥	૬૨
કહે મુદત મુષિરિ માનવારિ	જવ પાવો રાવ એક વાર ॥	૬૩
• સમુદા કરી ધાવા પાવ	મુદનો ૨૦ રહે પ્રેરે કાલ ॥	૬૪
જાડી મરીમાદાં પ્રવેશ ન કરિ ૨૧	સનવાલીની કુપ ૩૨ ન કરી ॥	૬૫
પિનરીઆ ૩૩ સાથે રાંચો કુન	દારી રાવ પડે અવધુન ॥	૬૬
એક વજ જરી નર ને નારિ	સવડીએ ને વન મુગારિ ॥	૬૭
પહે વજ વધેરી ૨૦ મેલિમિ મો	સવડો અવધા રહે ॥	૬૮
નમ સરવો મેલેદો જમપતિ	રુપરુપ પરિ રહે સરવિ ॥	૬૯
મેલેદો કી વન વન સવડી	કેમિક નવર વિમે આવી મરી ॥	૭૦
રાજમેશ મેલેદોના ૨૫ રંજ	જુડ દારી સેવકન નવ ॥	૭૧
જુડ વજ વનાં જુડ કાલ	નવ મેલિતી ને નિશા પ્રજાન ॥	૭૨
એ પ્રકાર ૨૧ કરી પેઠ ન જો	મેલે કિમિત દુ પ મન નવિ કરે ૨૦ ॥	૭૩
જુડ મુષિરિ મેલેવાર	કિમ મેલના કી ને જરવાર ॥	૭૪
કહે અપિ સુવન ને રાવ વાળ	પેલે જામને દુષ્ટ ૨૦ જાળ ॥	૭૫
પહે વિજ મેલારીઆ કામેદામ	મેલિ કહે કમનવી તામ ૨૦ ॥	૭૬
એમ કરનાં સુખ લાખી જરી	જોદને મેડી દીકરી ॥	૭૭
આત કુલ કરી મેડી તામ ૨૦	કેવળો પારામે નવસામ ॥	૭૮
રામે મેલના દેશવિજ	નવિ જામે ના મેલ નરેશ ॥	૭૯
નેવરામ ૨૫ ૨૧ કિલ કરી	રાવ તામ આનો પરવરી ॥	૮૦
નેવરામનાં જુડ મેધાળ	પ્રવર થો નવ અવરુપાવ ॥	૮૧

૧૫ જેમ, ૨૬ ૨૫ પદો કરી ૨૭ સુખને ૨૮ નાકર સાદારી રાવ જી સામાન્ય માર્ગમાં વાગે ૭૨-
 જાડા સુખન. ૨૦ મારી, નવાં, તોડી, કાંચી, અડીલી વડેનાં થી કાને છે. પોતે જો વિચારિને પ્રવન,
 પરમુ મારિ મારી ૨૫ ૨૬ જો મેલે ૨૫ ન લેવ એ માન ખ્યાનમાં લેવા એના છે. ૩૦ મુડીને. ૩૧ કહે
 ૩૨ મુડિ. ૩૩ પિત્રા. ૩૪ મારી ૩૫ જાવ જાવ. ૩૬ કહે પ્રકાર ૧ મારી એક ને ૩૩ લાલિયાની રાવરુપી
 કરી મરી વારે છે. ૩૭ ના કમનવી વાર છે; જેવી કમનવી ન અર્થના સપડે એકમે. ૩૮ મુડ. ૩૯ ને મારે (૧)
 ૪૦ જ્યેમ કહે છે ૪૧ રાવરુપ મેલ.

પંડે અસમંત સીનવીયો રુપ	કવિયુગ આવી પડીયો પાવ ॥	૮૨
પંડે પોતભો સેઈ જરવાર	આખો નેપથ દેશમજારિ ॥	૮૩
પંડે રમો દુન ^{૪૨} છતો નવરામ	પીનરીઓ કારો બનમાંદ ॥	૮૪
રૂપિ સમરૂપિ દુતી-જેટલી	દેરી નમ પાખો તેડલી ॥	૮૫
નહો રામ પામશો જાંતુ ગ્રમ	ભાગ્યે મમકેરી છાજ ॥	૮૬
સખા તાકારે વેકુંદનાથ	માથે અર્ચુન સરખો ખાત ॥	૮૭
તે જોતા તાલને કુખ કશું	સુણનાં રાખને આપું દરું ॥	૮૮
અર્ચુન શેઠે રદા પરગલી	સુણના મનને રાખા વતી ^{૪૩} ॥	૮૯
પુનરૂપિ રામ પડીઓ પાવ	આશીર્વાચન કદી કાપિ નવ ॥	૯૦
નૈપથકથા સોના ^{૪૪} જેટલે	નારદમુનિ આખા તેડલે ॥	૯૧
અવનીપતિ ઉત્તરો આરૂરિ ^{૪૫}	આસન આપિ પૂન કરિ ॥	૯૨
કાપિ પૂંઠા સદુ ^{૪૬} બેઠો ફરી	રુગ્નિ કરા ખાંડી મુંદરી ^{૪૭} ॥	૯૩
ભલે જવાચા કારિવર નહો	કિયા કરી સંભાર્યા અમો ॥	૯૪
સદગતમાંદે અમો કર્યા સનાથ	કાંઈ કોઈ દરિનાપુરની વાત ॥	૯૫

પતિ.

૪૨ છત રમો અને કાલો. ૪૩ વળી. ૪૪ સમાપ્ત થઈ ૪૫ આરે કહી આસન આપે પૂન કરે ૪૬ સદુ કાપિ પૂંઠા, ભયા કવિભાની ૪૭, ૪૮ કીર્તી.

“કવિચંદ્ર અને શાદિત્યાકે કમાલમાંથી પેલણુ લે છે અને બાદમાં પાતાના સર્જનકામ સમાપ્તને પ્રેરે છે. આ પ્રેરણાના સ્વરૂપને આધારે જે નકતું પેલણુ એ મેલવે છે તેના ઉપર રહે છે. અને આથી જ નિર્માણ કવિચંદ્ર અને શાદિત્યાકે જે નિર્માણ અને જર્ણવ પ્રબલ નિર્દોષ છે. પરંતુ અવનમાં જાણમાં ગાર અનિષ્ઠ વણુ એવા પ્રવિરંધમાં સર્વેશ અનિષ્ઠ નથી હોત અને તથા સર્જકની અભિપ્રાય અને છે. જાંધો, દાંતર, ભેડ, આશિર્વાદ જેની નિષ્કૃતિઓની રૂપરિ આ અનિષ્ઠાવનું ક્રિ પ્રક્રિય છે. આજ નિષ્કૃતિ સુલભતા શાદિત્યાકે વાતુ પહે છે. નિર્માણ અને મુજિની પ્રસદુ જોવણુ કલ્યા વીરે ન્યાદે નવગણ પ્રેરું ત્યારથી જ સુલભતા માનવમાં વળુ તથા આલોકનો વળુ લાન્માં છે, જેના સારિલ જરિયાની આપને સદુ રોડમે ઝામે.”

નાના નાના દેખો

કુદરત અને શક્તિ

પુરુષને અને સ્ત્રી એટલે દેવી. બીજી રીતે બોલીએ તો સ્ત્રી એ પુરુષના અણુઅણુવિકાસનું સકલ માન છે. સ્ત્રીમાં પુરુષના જે અનુભવ તે સિવશક્તિના આકરણે પહેંચે તેવો છે. પણ એમાં નારીતત્વ નિમિત્તમાત્ર છે. પુરુષ-સાધક જ આશય પડતા પડે છે. અને કાલ્ય અનુભવને સારુ એટલા માટે સ્ત્રી એ સુરસમાં સુરસ વાદન ચલાવે છે. અને છતાં સ્ત્રીને શક્તિ અને દેવી સમુદાય આર્ષાવર્તે જ સ્ત્રીને કેમ અવગણે છે ? એ શું કરે છે, ખરે છે કે અનુભવે છે તેનું કાલ પુરુષ કેમ નથી રાખતું ?

આર્ષાવર્તે સ્ત્રીને દેવી કે શક્તિ તરીકે પૂજ્ય પાતી છે; અને છતાં સંસારકલનમાં સ્ત્રીને વ્યક્તિ તરીકે પુરુષે પરત્વે નેત્રી બનાવી દીધી છે અને અવગણી છે એનું એક મદન કારણ છે. વસ્તુતઃ સ્ત્રીતત્વ આત્મા સંશ્ચારમાં આશય પાતું અને યજિષ્ઠાનું છે. પુરુષ સ્ત્રીમાં નિજ સ્વાકર્ષને પ્રત્યક્ કરવા સારુ પોતાને જ યોગ્ય નામે છે. સ્ત્રી વગર એ સર્વકાર્ય સ્વરેષયે અવેગમજ તત્ત્વમજ છે. સ્ત્રીની એ શક્તિઆવરણ એવડી વિશય ને આપક છે કે એ અસુક એક વ્યક્તિમાં સમાઈ શકતી નથી આપું વિષ્ય સ્ત્રીમય બને છે. પુરુષ એનામાં અને એના દારા પોતાને અનુભવે છે. એનો સંસાર સ્ત્રી છે, દેવ સ્ત્રી છે. શક્તિને સુદે રૂપે નામે એકામણી નથી; કેમ કે પરમાત્મા ઉપરારૂપે પોતામાં શક્તિનો અનુભવ જ કરી રહ્યા છે. આત્મક-અધિકારનું સ્વયં-એ શક્તિ સાક્ષાર પોતે છે.

આનું નામ શક્તિસંપ્રદાય અને તેની રૂપાપના. એમાં જગદીય કાલ્ય-એનામે તેવી એ દલગી દેવ્ય દોષાભ્યુદારા આશયને કલ્પ કાલ આપનાર સ્ત્રી કલ્પિક તત્ત્વોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. અને છતાં એ મિશનમાં સ્ત્રી કે પુરુષ કોઈ વ્યક્તિ તરીકે રહેતાં નથી. પુરુષ ત્યાં શક્તિએ અનુભવક બને છે,

આ પુરુષી યોગ્યતામાં રક્ષક તત્ત્વ કે અપવિત્ર આચાર કે અનીતિની મુખ સરખી નથી. સ્ત્રીત્વ-જે પુરુષના મિશનમાં પુરુષ સિદ્ધિને પામે છે તે-એને પોતાના બેભાષાં તે છે. એમાં સ્ત્રીની દિવ્ય શક્તિ ઉપર પુરુષનું નિયંત્ર કે અર્પણ છે. સ્ત્રી એ રક્ષકા છે-એમાંથી પુરુષ જન્મ પામેલો; ત્યાં આશય એ ઉછરેલો, એમાં એ પાડો પ્રવેશ કરવા કમરે છે.

આ મિશનના રૂપ અને તેની રીતો અસંખ્ય છે; પણ એ સૌનું ધાર્ય એકધરનું દિવ્યતત્ત્વનું છે. સમય પુરુષ એમ કહી શકે આદે કોઈ બીજા સ્ત્રીની ચી જરૂર છે ?-આમાં જ સ્ત્રીતત્ત્વનું છે પડી શું ?

પુરુષ સ્ત્રીમાં આત્મનિર્વેદિત કાલ છે ત્યારે ત્યાં આશય તર અને નારી જેનું તત્ત્વ રહેનું નથી; પરંતુ એકબીજાનું આયોગ્યમાં પોતપોતાને અનુભવે છે. પણ આને સ્ત્રીપુરુષના સંપર્ક સુદે છે. પહેલાં સ્ત્રી દલગી દલી. આજ એ પુરુષની ઉપર છે.

શક્તિ એટલે સ્ત્રીત્વ. શક્તિએ દલે પોતાનું વ્યક્તિત્વ ખીસાવ્યું છે. જે પુરુષ શક્તિ નેરો ધરે કે શક્તિમાં મચ્છ જરૂર તે એને કદી નહિ પામે કે એને નહિ પોતામાં રાકશે. તેથી ઉચ્છુટ પુરુષે પોતાનો અદંભાવ (Ego) એટલે વ્યક્તિત્વ પ્રમથ અને પ્રતાપી બતાવતું એવડી. એ તેણે શક્તિએ વેરેલી સિદ્ધિને પહેંચેનું દશે તે-

પણ આજે દલગી જ એવડી કે આપનામાં જે કાલ્ય સર્જન બળ છે તે નારીતત્ત્વને આજ્ઞાતી છે. મદન સ્ત્રીમાંનાં કલ્પન દલુ ધેરભાગ્યક નીરવે છે. સ્ત્રી માત્ર રક્ષક વાળાને કાલે સુરક્ષા નથી. અકલ્પન, અસંમીન સમયમાં જે રક્ષકે ને કલ્પિતએ પુરુષ તેના તરીકે કામ કરેલો થયો છે ત્વં ત્વં સ્ત્રીની કામલ ધેરભાગ્ય રૂઝ કર-આણું છે. અને છતાં સ્ત્રીની રીતપાન પુરુષી સુદી છે. એ સંસારની પુરી રક્તિયન ને પાળીદર થઈ રહી છે. અને પુરુષને આ વાત સમજતી દેવ તે જરૂર પેઢાનામાં રહેલ સાધન નારીતત્ત્વને પ્રોત્તિ અને અનુભવે.

આને સારુ પુરુષે પોતાની તરફે જુલિએને સમીપ કરવી જોઈએ. પુરુષે પ્રેમજ્વાલા જાનમાં વધુ ચોક્કસપણે યદાચક્રિત રાખવી પાડે. એણે પોતાની સામગ્રીએને એટલી પવિત્ર કરવી પડે છે તેમાં રિચાઈ શકે એટલું પ્રયત્ન કરવો. અને તે સમય પુરુષે કદા સુદિનથી જ નહિ એવા યાતના સાધનપૂર્વક થવાનું છે. તે જ પ્રમાણે એને પોતાનું રૂપ બનાવશે. કેમકે પુરુષના અભિનયમાં સ્ત્રીત્વ ઠીક ઠીક જણેલું છે. આ સ્ત્રીત્વમાં ઉઘ્ર સંતોષનો, સર્વોચ્ચ પ્રેમજ્વાલા અને જુલિની સ્વર્ગ-જાનો સમાવેશ થઈ જાય છે.

જનુ અલ્પ કરેલા જતાં પુરુષે પોતાની જાતને જોઈ બેઠાની નથી. પુરુષે શકરની જેમ અર્ધ-નારીયર થવાનું છે. પુરુષ સ્ત્રીથી નીકળેલો છે; તેમજ સ્ત્રી પુરુષને જુલિની ઉપર ઉભા રહેવાનું સ્થાન અને આશ્રન આપે છે. એટલે સ્ત્રી પુરુષને મન ઇચ્છી અભિપ્રયા (Eccstasy) છે. પુરુષની પોંચે એમાં જ્યાં કે નિર્જીવ વસ્તુએનો કચરો કે અપેક્ષા નથી.

સ્ત્રી ત્યારે પોતાના નવકર્મજ્વાલી જાનવાણ થાય છે કે જુલિ એનામાં સ્ત્રીત્વ પ્રગટે છે; ત્યારે પુરુષે પુરુષ થવાને મારે-એટલે કે અર્ધ-નારી, સુદિનપ્રકારથી કે રક્ષણ ચિત્તવણી થવાને મારે-પોતાની જાતને બેઠાં દેવી પડે છે. સ્ત્રીને તે જાણ વધુ સુંદર, તેમજ અને રક્ષણ પરિવર્તન પામવાનું થાય છે: જેની, કુમારિકાઓથી માતા જનવાણું.

પુરુષ ત્યારે ક્રિય રચના પ્રગટવાની એટલી પ્રગતિ કરશે અને પાતાનામાં સંપૂર્ણ સ્ત્રીત્વને ઉત્તરમે ત્યારે મેરીના ઇન્દ્ર પ્રગટવા અને રેવણના કુખ જાળવવા તેમ જિવા જ અલગ અલગ પુરુષ-અવતાર થશે જ થશે.

(" નિષ્કલમશ્ચી " માંથી)

૨

નૃત્ય અને સંગીત

આદમી દીક્ષિતના 'સીરાઈ' માં 'કાકાને મરિદ' માં નૃત્ય વિશે થોડી વધુ રસપૂર્વી અને સુદૃઢ મર્દા જણાવે દરી છે. એ અર્થમાં વધુ પ્રકાર ઉમેરવાનો આ જાહેર અનુદા પ્રગટ છે.

અંગા પાંચોવા અને મેચપરીઝ આજીવ રેશમાં

નૃત્યકલાની પ્રેરણા મેચવવા આવે એ સ્વાકાંચિત છે. નૃત્યકલાની સામગ્રી અર્થે સુધી એ દોડી આવે એ અલ્પજ્ઞા એ કદા તરારનો થેમ અને વચવાદ સમયે છે. કલાકારના અંતરમાં જ્વાલુથી એ રક્ષાને મુર્તિર્વચ કરવાની તત્ત્વા નથી પ્રગટતી ત્વાંતુથી એ કલાના કાર્તવ્ય સમજવાની તરતીક નથી મેલે અને જ્વાલુથી કલાનું દાર્દ સમજાવું નથી સંમુલ્ય એ કદા એટલી અપૂર્ણ જ રહે છે. પાંચોવાની આ સામગ્રીત્વ કલાતુલ્ય અભિનયનીય એટલી જ અનુકરણીય છે.

સમજને દરેકી રાખનાર ડોમનનું ચાલવમાં પ્રયત્ન થતું સ્વરૂપ એ નૃત્ય છે; કલ્પનમાં જ્વાલી રહેલ આનંદની સ્તિ અને ચલિતા આનંદની અભિવ્યક્તિ એ નૃત્ય છે. સમજની ઉત્પત્તિ અને વિશ્વ જનને આનંદમાં છે તે અજાણની એ પ્રકારની નૃત્યનીયા વડે રક્ષાપાત્ર છે. અંતરનો જાણ ઉઠ સુધ્ધ અવધન સુધી અંતર સાથે સંવાદ સાધીને જવાર પડેલો જોઈએ. ત્યારે અંતરમાં ચાલવનું પ્રયત્ન અને નેમાં રહેલ આનંદ રસીકદાર સંપૂર્ણ અલ્પ માન છે ત્યારે નૃત્ય પહેલઈ ઉત્પત્તિર નિર્ધો છે એટલું જ નહિ' પણ ભાવની સાથેના થાય છે.

આદમી આર્પગતમાં નૃત્યકારેકાર એ સુખ-જ્વાલી સરકાર છે. સ્ત્રી, ને સ્ત્રી કે રક્ષા સ્ત્રીની નથી. આર્પગત જેને રેવણ તરીકે અમાને છે અને જેને અજાણ કદી અજાણમાં અંતરે પૂરે છે, ત્વાંતુ ઉતરી આપેલો એ પવિત્ર સરકાર છે. આર્પગતની રીતપુરી જ્વાલ, ચલન અને અભિપ્રાયોન છે. રૂપ-કદા એ આર્પગતનો એક વાર્ષિક ભાગ છે. વિષેનાર મંદોષાર એ આ રેવણનીયા અર્થ અને અમેક તરારજ છે. એ તરારજના જે રેવણિતો અને સમજુવની કેટલીક રક્ષાત્વની પ્રતિમાઓ છે એમાંથી આજે નૃત્યની દુનિયા પ્રેરણા મેચવી રહી છે. કૌતવ્ય અને થોડી અધિશાસ્ત્રી જાણતી રક્ષા એ સર્વની પહેલી સિંચ નર્તિની થનાય છે. અજાણ રક્ષા જેની સ્ત્રીત્વની ઉઠતી નવીન અપ્રકારમે ગોપાનપૂર્વક રક્ષા જેવા વિવિધ સમજાર મેલેને એ કદા સિંચવા એ અધિશાસ્ત્રીને મરેલે જતી એવી કદા છે. ઉઠતી કમેરીમાં જુલુ જુલુ રમ વિવિધ નૃત્યકલા દર્શા મુર્તિર્વચ થતા.

છે અને દક્ષિણના સંગીતમાં તાલ મુખ્ય છે. અને તે બાદિના સંગીતમાં સુસ્વરજન્ય કંઠનાં તાલ-ખટના જ તરી આવતી થાય છે, અને કેવળ નવિંદ્રે કેમ બાદિની પાંચે કરતાં મુદ્દે અને તળમાં વધારે પ્રિય મનાય છે. ગંગાલી સંગીતની સાથે જેમ વીણા શાયે, મુગલશાની સંગીત સાથે જેમ સારંગી હાથ ખીચાયે, દક્ષિણી સંગીત સાથે જેમ શરજુમાં રાગ શાયે, હજારોટી સંગીત સાથે જેમ નાતું શું દારમોતીયમ નાયે અને સુસ્વાની સંગીત સાથે જેમ દીકરના એકવાર હાથ લેખ તામિલ સંગીત સાથે મુદ્દેખ પ્રાણમેલના પુરે.

આ પ્રદેશમાં કુપકમાંના વાલ દેવળાળી મુદ્દે અને તળમાંના મરિમા ખુલજ વખે થાય છે. કુપમાં તે દેવેમાં શરૂ કરતાં તાલ જ વધારે મદ-તળે મનાય છે. એટલે જ મુદ્દેવડા બાદિ વખે હાથ કરવામાં આવી છે. મુદ્દેવડાની જે એક મધુજ સરસ કથા વેદારમાં સ્થળથી છે. વેદોચર મૌહાજસ તે સંગીતની દુનિયામાં અત્યંત બાજી છે. એમને એક વિવત વેદારા વેદેક શી ખરેખરે કથું કે " મૌહાજસ, તમારી મુદ્દેવડા તે ત્યારે જ ખરી કરેવાય ત્યારે તમે મારા ગાંધ દાંથીને નસાડો." રાગને શું ? દુકમ મને. મૌહાજસે કમ્મરે મુદ્દે ખાંપી. મરિ. દાંથી છુટે મુકાને. પાંદુ મુદ્દેમાંથી એવા વિચિત્ર અને ભાવેર અણને નીકળ્યા કે દાંથી ખીછ નર નાંથી મળે. આ કથામાં મમે તેવું સ્વ દેવ કરતાં મૌહાજસની મુદ્દેવડા મુજલમાં આવે છે.

બાદિની આપલકથા એ જેમ દક્ષિણનું ગીતવ છે તેમ તુલકથાવ દક્ષિણ આરતનો એક મુગવાવ મરિમા છે. કુપમાં તાલ તે એટલે ભાવ અણવે છે. તાલ વિનાનું તુલ આત્મા વિનાના દેવ જેનું થાયે. તુલ આતમું દેવ, શરજુમાંની અવાહિતા અખંડ આવી રહી દેવ, જાંડરા રામ ઉપર અખંડ કરી રજા દેવ અને મુદ્દે નિર્જીના અચિત્તમાં વેકાર પુરી રહી દેવ ત્યારે સમજનારના પગ તાલ રેવા મંડી ભવ. શરીરમાં જની પ્રવિષ્ઠ બલે નાજમા થાય. આવી તાલવડના આ પ્રેક્ષ વિના જે ખીંચે નથી જોય.

એક વખત મું વેદારા દેવ ત્યારે સર સજાલ-

રાવના રમરમાં વખવાર વખત તાંબેરી નર્તિનીનું તુલ જોવાનો પ્રસંગ મળેો દેવે. ઉદારમાં વખ આને પાસટ મણેા ચર દ્વિગ્ધરાવના વખનાં એમના જુના રાજ્યાખ્યા ભવ્ય મોહમાં દેવોના કિલ્લેમાં તુલવા પજા પ્રકર જોવાનો અવસર મળેો દેવે. તાંબેરી સ્ત્રીઓના શરીર ઉપર તે અજળ કાણ દેવ છે. જે ભારતો ત્યારે અને જેવે ઉપોત્ત કરેા દેવ ત્યારે અને તેવે ઉપોત્ત કરી શકે છે. એકથી આંખે, હાન, હાથ, શરીરનો અગ્રક જ-ભાવ, માન એક પગ જ, જે હાથ જ. એવું જુદું અંગિઆંબેરી તુલ દારા એ કંઈ અવનનું જાયે છે. બાદિ એક મુદ્દે વખ નમરમાં પુરે છે. નર્તિનીના અંગમાં જે સુદેવતા દેવી જોડાયે એ વાન ભારતની નર્તિનીઓએ અગ્રક ખાનમાં નથી રાખી. વખ એવા સજાજનોમ ચુન્દે છે. નર્તિનીને વેરવા કહેતાં અને લાકએ આંખેને જાનાખનાં રામાખનાં વેરવાક કહેવાના પ્રકરિએને શરમ અને ષડેા વડાવ આટે નથી આવ્યા અને વેરવાનું સૌન્દર્ય જેનું દેવ ? આપણે ત્યાં મધુ જ શેડી નર્તિનીઓ અને માનારીઓ એવી છે કે જેઓ આ વેરવાના વેપસરી મુખ છે. એટલે સંગીત અને તુલ જાલ વેરવાના હાથમાં પડતાં ખટકાનાં વિરુદ્ધ પાખ્યાં છે. એક અખંડી નર્તિની સાથે મારી વાતચિત રાખ્યા એવું ઉપરની દ્રઢીકન અતુલવરે અને કરી દતી જે વળે મુસરમન, તાંબેરી, દક્ષિણ, પંતળી અને મુરેખીઆ નર્તિનીઓ જોઈ છે જમ તેમાં મુરેખીઆ નર્તિનીની એક વાલ આપણને તરમ જ મળી જાય તે એમનું સૌન્દર્ય અને દેહની મુરેખાના.

વેદારમાં એક વખત એક પંતળી નર્તિની આવેલી એવું કુપમાં ને તુલમાં એક લીલી "ખડા થતો મોડે તેલે" ને પમાય જુલજુલ આવેમાં મુંડ રીને ભજા કરી દતી.

રાગને સંગીતની સાથે રજા બાઈ દેવેા સંજય છે. નર્તિનીના અંતરમાં સંગીતનું મોહમ જાન જેનું બેઠાયે. કારણ કે અર વિના તાલની ગમ નથી પાડી અને તાલ વિના તુલ મુદ્દેમાં સંજય દેવન સાથે પ્રકર નથી થતું. સંગીત અને કુપને ઉપન સાથે જમ એટલે જ માર સંજય છે.

પશ્ચિમમાં બહારને સંબંધિતો અને દુનિયાના આવાસ કરી આવેલા મોટા એક જાંજાળા સંસ્કૃત-વિસ્તાર મિત્ર સાથેની વાનગિયામાં પાનુ એમ વાનુ છે કે આદિના એટલે જાણતીય સુરેને દુલ્લ સાથે વિશેષ સંબંધ છે. હવનાના રંગો અને જાતો સાથે આપણે મિત્રતા સાધવું અને એની પ્રયોગ શક્તિ અને હિમ્મત સાથે વાદ સંબંધ ધરાવવું આપણું રાજસંગીન સાથે જ આવેલ છે. ચાપુરી મુઝાલી આશાપરી, રમ-રમ મુઝોને વડી જતી મથપતી એરવી, ત્યાજની મર્નિએ સ્ત્રી બીમપાસી અને ધનાથી, અનરમાં ધનજનાદ મથપતી મોરી અને મુલુકાલી, હવનાના રૂબેરૂઓ ઉછળતી જેન્ડેવંતી, હંકરી અને હારી, અને તરવારની ધાર પર આશવા જેટલી પીરી અનિ આપણી રંગોશરી અને શોદિલ્લી-એ સો આપણે છે.

પૌરાણીયે સ્વન-પરુષાદા ઉઠાવેલા પ્રાક્ષાન અને ગિજાસ, ચર્મીર પોરપરિતો છતાં અગિયારમાં બેરવ અને કંઠા મિત્રાવર. ભૂલેલના નવના સુરેને મોડું અમી પરસના ચંદ્રમાં કેરની નાંખનાર મેંત સાથે અને મોઢી, નખતી અંધાએ હવન વિગંધવેલો મધ્યક અને મળ પીધુ. પ્રથમ શક્તિએ નાચેલો કમ્પાકુ, સાન ગિજાસ, વિરાળી કેસાર, બેરવા માલોસ, વિન્દગ માદ, મોડી રેડનાથી પળવેલો દેલ અને મથપતે હવન દિંધવેલો દિરોલ એ સૌ આપણી અભુલ્ય કલાકારીનિ છે. હવનની સાથે સ્વેચ્છ સાધનાર અને આથિ ધનીય સંવાદ મુંધનાર આ સ્પ્રકાશ પૂનની સુધિધારી છે. આપણેસુનિની તુચ્છ કન્યા જેની આ સચિત કલાની જોડે જીરે રડતી રાખુ છે.

મહાદેવ પાનેલોલુ રુપને રાજના સર્વોચ્ચ નિઃસંધ્યા શરદાનું સ્થાન આપે એમાં શું આશ્ચર્ય છે? આશ્ચર્ય તો એ છે કે આપણે કંઈ સંસ્કૃત અને સુખે આપણા હવનવિજ્ઞાતામાં સ્થાન નથી આપ્યું!

“તુલ્ય તો હવનમાંથી જ રમ લઈ મળુ છે. એને પાછું આપવા માટે હવન-સેલેબેરેશન જ પડેલો થયો એમ છે... અપરાધમાં અપાર્ધ કામ પ્રવળી પુત્રી કૌર્મિએ પાવાનું છે. આદિત્યગીત, હવનગદ્ય, કૃતિય, રસિક અને પરિપૂર્ણ રંગોશરી નટ-નરીંગિય જ એ પાનરના ધનજાતે જાતે રાડેલ.” આ શરદાપૂર્ણ પશ્ચિમીયો ધનજા મુઝાસનું સંપૂર્ણ હવનમાંથી રંગ છે. વિજયસિદ્ધ શોધિરસિદ્ધ આપણ

કલમ, પીંછી, ને ટાંકણું

કલમ, પીંછી ને ટાંકણું એ સાનવહવનના આનંદમય ખેલને પુર કરવામાં અને પ્રાણમય કેસના વિજ્ઞાતામાં અનિ અજન્મનાં વ્યવેલો છે. સિંચી, નિનારો અને શાદિત્યક એક જ પરમ તત્ત્વની-આનંદ રૂપ ચક્ષુની-આરપિના અર્થે ટાંકણું પીંછી ને કલમને ચિદ કરે છે; અને જેટલે આરો તે વાપ અને સંપમથી આનંદરિત કેવળી મરજનદારનું આપુલ્ય પામે છે તેટલે અંદો તેનું વાળન સહય અને અનાનવ રહે છે. વેરની વાળી, બાઈનામાં વિંચા અને ક્રોસનુ ગિય આજ્ઞાવલુ સંકેતારી વિનને આપે છે, આનંદ આપે છે અને કોશ સંસ્કારસિદ્ધ કલાકારે તેમાંથી પ્રેરણા પામી મરજનદાર સાથે નમનવા સાંધ છે અને અમર ફનિએ મરજે છે.

આરે આપણા હવનમાંથી આજ્ઞાદ ને ઉપાસ એસરી થયા છે. અનરના આશ્ચર્ય આપણી ટકરીને ભેદલા સુરગચિત આપણે રજા નથી, પાનુ આપણા હવન, મન ને સુદિ પર આપણે પ્રજુલિકાએ અંકુશ મૂકી તેના વિજ્ઞાતને રૂપે છે. પરિપૂર્ણે આપણું હવનમાં ગ્રંથિતો મદાસાવર ઉછરેલો નથી, મન મનરાતી કલ્પના કરી રાતનું નથી, સુદિ સાસામરની પરીકા કરી રાતની નથી, પ્રાણુધિકાની પરવાનગી વિના આપણે એકે કમણું આપું કે પાણું ભરી રાતના નથી. પરિપૂર્ણે આપણા હવનમાં વહેલા જ્ઞાની નિર્મળતાનથી, કૃષ્ણા પક્ષોના કમોલ નથી, વનરાજની નિવનનીન નાનગી નથી; છે આન પશ્ચિમર હવનની નિર્મળતા, શાકરીનતા, અડોલ

અને તેથી જ આપણા શાદિત્યકારની કલમ તરખાઈ થઈ છે, આપણા નિનારોએની પીંછી પામી થઈ ગઈ છે, આપણા સિંચીએના ટાંકણા પામ્યાં થઈ ગયા છે અને આપણા આનંદમય ખેલને સુદિ કે પુદિ મળતી નથી, આપણા પ્રાણમય કેસના કોશજન પ્રજનનું નથી. પાનારામના રૂબેરૂમાંથી ગ્રંથિને પ્રેરણા મળતી નથી એટલે સપેરોશા પ્રાચર્ય પ્રજનનું નથી, રેખા ને રંગમાં રૂપ પીંછનું નથી, નરિમરમરમાં સહયવા જનની નથી.

સુખાના રંગ કાજીછતી છતાં સનાતન રંગ છે, મોરની કળામાં વજુ કૃષ્ણચન્દ્રના કાચ-મૂની શાકમતા હરી છે, મહાભારતના નાટ્યમાં અઘારે પણ સુખચમુનું સંભીર સંભળાય છે. માત્ર પ્રજ્ઞાવિજ્ઞના વિવેકવિહીન પાત્રન વડે આપણું કલ્પન વધુ દુનિયા અપા છે એટલે આપણે વિષ-નિપજના એ પાત્રી સકના નથી, અને તેથી જ સમસ્યાતર વિષની સનાતન તાલગી અખંડ સાચવી સકના નથી.

ભાઈચંદર કિરેલી

૪

ચિંત્રાની ભોં-ભેંકમાંડેન્ડ

મોરે મુકાવ એટલે ભોં ભડી તપ છે. મોરે પાતીકું સ્થાન રી ત્યારપરેમાં એ સ્વર્ગન અખંડ એકપ છે. અને આજણ પાતી છે. પણ મોરે સ્થાન રી પડી ભોં પાઠળ ખમે છે અને મોરેના એક પુરક અંચ તરીકે રહે છે.

રંગ અને આકાર વિષા ભોં તરૂ ન જુએડ મોરે તરૂ જુએડ. મોરે તરૂ વેળાથી તમે મોરેની જોતી ભોં વેળા સકમે.

ભોં ને સોંદર્ય છે તે મોરેના સંખે સોંદર્યું છે. અને તે સંખે મોરે તરૂ જોવાથી તમની સકમે.

મોરે જાણે એકાદ નરૂ નોજાથી ને રંગ-રપનું વેળા સમસ્યો તે. મોરેનું પુરક દશે.

જુડા જુડા મોરે પાત્રોનાને પાત્ર જુડા જુડા પુરક તરૂની ભોં પસંદ કરમે.

જે મોરેને સંખેનું નથી તેની તરૂ આપણે આજણે જ આજણ રીએ રીએ. આપણે કાંઈ કેમરા નથી. આપણે પસંદગી કરીએ છીએ. ચીન-રના પંદેરા આપણું દમેરા એકાદ કરીએ છીએ. ત્યારે તમે કેઈ કન્વા બેન્ડ પાનથી કરવા દેડ અને તમારે એ કન્વા પજી ખુદ થાને ત્યારે મોરી યાર મોની એની પાઠળની એકો વિચાર કરો. એ એ તે એની પાઠળ આપણી જાણે અત્યંત વરુઓની જાણી નથી, પણ તમારે એ કન્વા ત્યારે ખુલ્લુના રંગોને ત્યારે અત્યંત તમે એની અત્યંત પાસ ને પાઠળ ને એની પસંદગી કરી એટલે

એ કન્વાને જોતર જોવેઓની વરુઓની પસંદગી કરી તેમની એ એ બેલી હતી.

સામાન્ય રીતે આપણે ને એ બેલીએ છીએ તે જરી ભોં દોષ છે. પણ ચીનરની વેળા મોરેની પાઠળ અત્યંત ચીનરની સંખેના દોષ એ વધુ ચીનરની ભોંમાં સમાવેશ કરવાથી ભોંનું સોંદર્ય નાશ થાય છે.

એ સમયે વરુઓની સાચી પસંદગી કરવાથી જ ભોં બને છે. ભોં એ અત્યંત પ્રત્યક્ષિની દુનિ છે. બીજી રીતે મોરેએ તે મરત ભોં ઉત્પલ કરે છે; અથવા ભોં એ મરતનો વધારાને આવડા છે. ઉપરાંત આમે કન્વાસ મરત જ છે. માત્ર માત્ર સમાવ એટલે ભાવ જ નહિ.

વેલી મુર કન્વા અને એની ભોં એ એક આજણ દુનિ છે.

એ કન્વાનું સોંદર્ય નિરપરિ શબ્દ દોષ તે એની પાઠળની ભોં એને અત્યંત અને પુરક દશે જ. એ એ કન્વા રેખા તે એની ભોં પણ કરી જ દશે.

જુડા જુડા છે; કન્વા ચિત્ર નથી. આપણું હેતુ અને રૂતિ મુરત જુડા રરૂનું તપ છે.

એ અંદર ને રપન મોરે દોષ એ તે આજણ એકો એક વિભાવ ખાવ છે. ભોં મોરેનું આવડન છે. ભોં ચીનરની એટલે તમારા વિષની એક માત્રી આ જગ્યા રેડું નથી.

એકો વિરેલ ભાવ દયા છે. એ તમારા મોરેને આવડ છે. એ દવાના તે ખાસ લે છે.

એની લંબાઈ પદેલાતનું પ્રમાણ અને જરૂરું છે. પણ એ તરૂ મોરેનું ખાવ મધુ અત્યંત છે. એ પ્રમાણપે નહિ દોષ તે ચિત્રનું વરુ ભેડ છે મધુનું જાણી જમે.

ચારી રીએ તે ભોં એટલી સારી તેટલી સરસ અને ચિત્રસ્તુને ઉપયોગની; અને તેથી ઉત્કૃષ્ટ ચિત્રસ્તુ એટલું ઉત્કૃષ્ટ પ્રકારે ચીનરનું દોષ; તેટલી એનાએ મોની એકો કાલગી જરૂર.

ચિત્રવિષય શાસ્ત્ર ન ચીનરા ત્યારે પંડી રીએ એટલી ખુશીઓને કાંઈ કરેડા જો. ચિત્રવિષયની ઉત્કૃષ્ટ એ આપણે જુરૂરની પુરક કરેડા છે! પણ આ ઉત્કૃષ્ટ કાલગી ચિત્રસ્તુ વરુ જાણી.

ટેરલીઠ વાર ભોં ભેરથી સરસ દોષ છે કે એનું આપણને ખાતર દોરું નથી.

રોષ યાદી બો તેમ ચિત્તકાન્તની સરસતા. તદ્દન શિર્ષાં આખોતરે સરસ પરિણામ આપણમાં ઉદયના છે.

ટેરલીઠ વાર ભોં ઉપર વિવિધ રંગોની રમ્ય રમ્યી નોંઘણે છીએ કે રોષી આખા ઉપર સજ્જ અને આડેમાં ઉડી જતો અને ઉડાણની અગ્રણતા લાગે. ક્યારેક માત્ર એક જ રંગની પસંદગી અને તેનો પશુ એક જ પોત. એ રંગની ચરણે તે વિવિધપણના સૌથી સરસ રંગની જ દોષ છે.

ભોં તરૂં એરકાર રહેતું ન પડે. એ તો રચનાત્મક તત્ત્વ છે. ભોં એ મનકને આકર્ષક છે. મનક વધેને મહેનત ભાગ ચીનવે કરીએ; પણ રોષ બેળા દોષ ત્યાં શું કરતું ?

વિવિધ સાથે ભોં પણ આપણ જની નેઠએ ખરી નહતે તો આપણા ચિત્ત ઉપર પડે કેમકે સમગ્ર નીપાતણને હાથે જ એનું અંગ પડાય છે.

ભોંની વસ્તુઓનું અસ્તિત્વ એના ચિત્ત સાથેના સંબંધને હાથે છે—એકને હાથે છે. કુદરતના પશુ આપણને આનંદદાયક લાગે તે તેના આપણની પસંદગીને હાથે છે.

કુદરતમાં સૌન્દર્ય એનું એરકે રચનાત્મક પુનિર્મિત બાન યતું અને આખાં પશુ એક જ રસ નેતરે જુદી જુદી રચનાની પસંદગી કરે છે, આંખની મહેનત સૌને જુદી જુદી જણાય.

રેખાઓ આવી પસંદગીની સજ્જા અને યશ અને અદ્યુત છે.

નળથી ભોં એ વાનકારક વસ્તુ છે. જુલ જુલ તિલાંબી જુદી જુદી ભોં દોષ.

ટેરલીઠ ભોં કાળ દલાવી ખોટી લાગે થવું બો નવર છે; કેમકે એરકે તેરલી રંગ એકના ઉપર બકારેકો દોષ નથી; અને તે આખી ભોં બરવામાં મહેનત પડે તે કારણે.

બોની રંગ દોષ કે તે જ રહેતો નથી. પણ ત્યારે ચિત્તકાર વિવિધપણા કર્મમાં ચમકે દોષ છે ત્યારે તેને એરકે રેખા છે તેરકે રંગ એનો નવર છે. રણ આંખથી એ અનુભવી છે.

એરકેની પાછળ ભોં તરૂં તમે જુલો એરકે એ તમારી આપણ આપણી રેખાએ; પણ એ નવરે ભોં રહેતો જ નથી !

હાથ અને ચિત્ત

ક્યાકારને હાથ છે અને ચિત્ત પણ છે. કેમકે છે કે ચિત્તનું સ્થાપિત દોરું નોંઘણે. અને વળે છે કે હાથની પ્રજ્ઞા રહેતો નોંઘણે, અને ચિત્ત એ સાધન અને હાથના અનુચર નરકે દોષ. આપણે હાથની સ્વયંચાલિતના સિદ્ધાન્ત કરતા જુદાના નિયમો તરૂં વધુ વળે છે એરકે એરકે બોનું છે. અને ક્યા સરજી છે તેણે સવેનકારિત પ્રજ્ઞાની સ્થાપતી પાછી; અને તેના અપાર રેખા જુદાં ઉપરેલ કરે નોંઘણે. અને સવેનકારિત માણસ રડી પાછો-પણ તે અવકાર અંજના અજારને હાથે. ક્યાકારના સવેનકારિત સૌથી આપણ પાછી કરે. એ જ એની ક્યાનું સંભવરચાન છે. સાથે સાથે સરસ ચિત્ત પણ રમે અને તેના ઉપરેલ સાધન નરકે પોતાના સુવેન-ચિત્તે સરજવાને કરે.

ચિત્ત તો સાધન છે. એ સરકેરું નોંઘણેરું કે ક્યાકેરું દોષ; અથવા તો આપણના જવા આપણનું સ્વયં હાથ દોષ. ક્યાકારે સાધનથી જીવનનું નરિ, કાન એકવારના પાછળ પાછાનું નરિ.

સાચી ક્યા

વધુ અર્થમાં સમજાવ તો ક્યા આખી માનવ-મનનું પ્રવલક છે. કેમકે આપણ ક્યા કરવાની આપણને એરકે કે ક્યાકેરું નોંઘણે જ આ સવાલ છે. ક્યા કેમકે રીતે નવરની ક્યાકેરું મોજ નથી.

ત્યારે કેમ આપણના ક્યાકાર અવરે છે ત્યારે પછી અને તે એરકે ક્યા કરવાનો દોષ તોણણ-ને ક્યાકે, ક્યાકેરું, ક્યાકેરું, ક્યાકેરું અને આપણના કરવાકાર જો છે. બીજાંએ તે સરજવાકાર થાય છે. વળે તે સરજાવ પેશ કરે છે, ઉપરનું કરે છે, અનુભવી છે અને વધુ સાચી સમજવાને માર્ગ ઉપર છે.

પરકેના પરકાર સાચા સંબંધોનું બાન વડે જ આપણી સ્વયંચાલ મળે છે. ક્યાનું ચિત્તનું એરકે પરકેનું પરકાર સંબંધોના મળેનું ચિત્તનું.

(“ધ આર્ટ ઓફ ચિત્” માટે)

કેટલાંક કાંચો

ધન્ય પુણ્યે આવ !

મહારાત્રે આ વિચિત્ર વારે

આ પાને આપે આવ !—

ધન્ય પુણ્યે આવ !

ધન્ય એકે આવ તું મારે—

નીરવ અને આવ !

જાને માને એ ! પ્રાણે પ્રાણે

સેનના જગત !

ધન્ય પુણ્યે આવ !

પીળા નીરવ આ પરી જે

નિષિદ્ધ અંધકારે—

અંકે આપે એક તેને

વેદના-સ્વર્ગે તારે—

એ !પામે તારે

તારે તારે સંગીત પ્રગટાવ !

ધન્ય પુણ્યે આવ !

મહારાત્રે એ ! દેશ-વાટે

ભરતી પેરે આવ—

પ્રાણ-તોષણે આવ તું આપે—

સાગર ઝલકાવ !

અપત્ર પ્રગટાવ !

ધન્ય પુણ્યે આવ !

સ્નેહસરિય

એક મનોદશા

૧

પરી થતું ઓઝિમ જેમ પુણ્ય,

પરી થતું વીરની જેમ સહ્ય;

રૂપે રમીથી પરી જે વચન,

જનને ગમે થાતું મનો જાન.

૨

સ્વપ્ના મનો કાર્યમદો પોણે,

કાંઈ મનો સ્વપ્ન મદો શું રેણે;

સ્વપ્ના અને કાર્યની મુખપ્રાપ્તિ

નિગદ્ધ અંધુ પળના વિભામા.

૩

નરજી લીલા સરિતે નિદાગી

રૂંદેતો જિનારો મગમલ ખાગી

એવી સુરિત રમ-સર્ગિ પડાવ ઉર,

દેશાવ છે જગત-પરજી દૂર દૂર.

૪

અમત અમત કેતું જગતું રિધ તેજ !

વિરલ પલ પમાનાં લોકપાપાવુ સ્વેજ.

જગજીવન પમાનાં તેજ એતું જુગલે

અવનવન અલે તો વીજળી કે અજી.

૫

થવાવતો પુ, મદ પાતી સુરિત,

જાગજાગ ને જાગ મદ, ન પુરિત;

થામે પદાર્થ-મદ ના વિરિત,

થામો છુનો છે ન અગોષ સુરિત !

૬

પોરણ મદારો રિધ ! તું ખિજાવે,

પોરે સમા થા રિધ ! તું રિધાવે,

અમે પિતા દે જગજીવ તું થા,

એણે પદાર્થ રિધ નાથ ! તું રદા.

(પાણેડી)

ચિંતન

સ્મરણ દરમ તરે કુર જોમમાં
વિસદ માનસ સ્તબ્ધ બની રહેઃ
તુલ્યજોમ દિસા નિરખી રહે
આનંદ ચિંતન અંતરજોમનાં.

તુજ મધુ મદકાર વિના સખિ !
જરિય આ ભવપંથ શકું ફરી ?
અમ આગળ હડાણ શકું તરી ?
શરીર પાંખ ખરી પડનાં પછી.

ઉભયના વચમાં વિધિએ નહી
કનક દોર શુદ્ધિ અમર્ય કે
આદર, આજ આચારક એ તુરી
આકેના કરે કરે વિનાશને.

ઈન્દુલાલ અંબી

સ્મરણ

દરિયો

અચિત મધુરી જીગી આજે ફરી ખીજની કસા,
સ્મરણ સળગે દેને મારે અમાય ન રેનાઃ
હૃદયનગને થીંધી એનાં અખંડિત આમૃતઃ
આધિપત્યની ભક્તિ પામે સુદર્શન અર્ચનાઃ

મહીન જનર્થ અર્પણે આ—પ્રકાશ સખી જનાં.
જડ જગતના પંથો પેરી દબે મૂંઠ સન્ધતાઃ
નવન ભરતી આંખીમાં ના મુજે પથ કે દિસા
પ્રજાળી પ્રજાળી સ્વપ્ને મારું અવલણ મરી જનાં.

વિચ્છન્ન વખટે, વ્હીંચાતું શું અમ્મું તુજને, તાર ?
સ્વચ્છન્ન જીરને સંતાપીને ભાષા ! અમ્મું અમ્મું !
આમર પથમાં જીટી નદેના ' નજી સુજ રંગને
મદુલ મૂલ શું દેખું તારું કઠોર બની શકે ?

પ્રથમ જાણના જાણવાને મરી દર મોંઘાળી
રિમ્ત રેલનાં જાંખા ત્રિવેણી અર્ધ જર બીજાળી.

અમલદાસ અંબી

સમની સ્વ. પરિતપ્તીના સ્મરણાચે
શ્રી પાર્શ્વના ગુજાગતી મધાને
શ્રીયુત શંકાભાષ આણુદહ્યા આવડા
તરફથી રાવિનય સમેમ બેટ.

ઉચ્ચ તારણિયા

અંબાની ચીત

રવાની પાંદડીઓ જેવા-
બોમ ધુમ્મસે લટકે કેવા !
અમેન મળ્યો જમવે તેવા-
ઉચ્ચ તારણિયા.

દાઢ ઉઝાળી ઉમે નાખ્યા:
મપરાતે આકારી રાખ્યા:
નિરખું રાગિયાર વિભૂજાંખવા-
ઉચ્ચ તારણિયા.

હવનને અજવાળે એવા,
બ્રમભગના ચાંદીના દીવા:
મેનનની મિલમારી જેવા-
ઉચ્ચ તારણિયા:

સુનિંતું સર્જીત માનારા:
પ્રકારના પપમખર ખારા:
આકાના ઉચ્ચ મિતારા:
ઉચ્ચ તારણિયા.

સંયમ ને સંકિતનાં ફોલ:
ભક્તિભાવનાં અનંદક મલોલ:
અમદા પામરના પુરોલ:
ઉચ્ચ તારણિયા.

રજનીના સુમટના મણિઓ:
મશખ્ય બાળો કેરી કણિઓ:
પરમામ્મની પ્રેમાશિઓ:
ઉચ્ચ તારણિયા.

પ્રજાનના રવિના રશ્મિઓ:
ઉચ્ચ તોળાળવાળા મુનિઓ:
કુદરતના તેજસ્વી કવિઓ:
ઉચ્ચ તારણિયા.

અનન્નપાત્રો પુરી વાણો:
નિજાખર વિષયો શું બાળો !
લિખનમનની કાકે પાંખો !
ઉચ્ચ તારણિયા.

હાલિ: મુતુના પાથર નીચે-
હુનિયા નિજ અક્ષો શીચે:
આગિમાત્ર પર રણા મિંચે:
ઉચ્ચ તારણિયા.

મેાદિનીઅન્દ

અ

ઉજડે બાગને

મયમ જે દિન નું અલી આલિયો ઉજડ, ગામ ! બપો રિઅતો દતો:
સુજી મુજી સદુ કપારી રિષે ઝીઝી કવિઃ હેડની કાંચલી દામલી.
પાજી દમેશ મોફુ જળ સોંમિને બદુ મુદ્ધિન મે' તુજને કયો:
પણ અરે! તુજ બાનિ મુક-મુખુ તુજ વિદાસ ન સોંખી રહે જરી.
મુકી તને જરી બદાર જડ તદો કહિન વાનરદસન તને આપ્યા:
સુંચી તુને- રુચ પાન રમેા બપાં મરમુતોત્ર અરે ! તુજને કયો.
આજ શું મમ દટિ વદામની ? આજ બદાતું શું સિંગલ વારિતું !
આજ આ તુજ ખગરતું, મિયન! સકળ સકળ શું એક વિનાસ જ ?

જયન્ત શાહ

૫૪૩૬૭

સાચો ભાવ'કર દેહ લહે એ અનિશ્ચિત અવિચલમાં
કેવળ અપેક્ષા દેહ.

પરંતુ ઘડત્ર એકલી છે,

એ આપલી મેયલી ઝળ, જગતનાં જળ, પેલી
માથુની બેઝરી, અને એ સ્વામીશ્વર કવેશ,

આ બધી કવિઓની કલ્પના દોષ કે વિચ-
કાંતેની રમ્મ ઘટિ દોષ, જનુ

એ આખો કેવાવ નજરે વાદલ જેવા મળે તો.

એ દમ્પ રૂરી જેવાં જાડે તો દાનર ઇપનનું
મૂલ જનુ મોણું ધારે છે.

ને' શકશો ત્યાં ત્યાં વેરી એની છતાં મેં
ક્યારે કરી છે ?

ને' જાનનો સમુદ્ર કેલ' કેલ'માં જગતની રક્ષિત
એની અપેક્ષા મને ક્યારે થઈ છે ?

ને' વિજયપ્રભા પદેશવતી જીવ્ય અંગેકને જમંદ
કર્તા એની કવિપદ મેં ક્યારે નોજાવી છે ?

પણ મારી અદ્ય નો આટલી જ છે. અને
બિઆરીને જીવું' તો રીક પળ પેટીક કલ્પનાએ
ન આપી ?

પણ ન આરે એની પ્રાર્થના મેં ક્યારે કરી છે ?
મેં તો એટલી જ વિનવી કરી છે કે મું જીવનો
તોરે ત્યાં થવું આવે મરી નથા પડી નહિ."

ને' અને મોન આપું ત્યારે મું મેં તે લેવાની
ના પડી હતી ?

મેં તો મોનને વધારું દત્તું. હું તો મોનને
કલિત માનતો.

મેં તને મોન લેવાની ના પડી જ નથી. મેં તો
માત્ર એટલું કહ્યું હતું કે અને એનું મોન આપ કે
જો મોનને ભજ માપ ત્યારે દુનિયા પવટારી જળ.

મેં અને એનું મોન આપવાની નાં પડી અને
આપવાનું મોન લેવાની મેં ના પારી.

આપવાનું મોનને તો હું મું કહું ?

વાદ કે! કવિ' નું પળ કેલ' અવળા મનુષ્ય
ધારે છે.

જેલક, રિયસ એકલ ભવ'કર પાપનું પ્રાપ્તિન
કરીને હું તારી પાસે આવીશ. હાંકલીમાં એ જ
મારી મેટામાં મોરી આશા છે.

અને કેવળ પ્રાપ્તિનો અલગ માર્ગ જનારીને માર્ગ
અવગમન હાં કરે ?

દુનિયામાં એ જ ખરો મરતીર છે પ્રાપ્તિન
કરનારો પાપી. અને પાપિત્વ રમ્મનો પેલો.

પરદાના પદોત્ત પર ખોલેલી વાંદની ભેટાને કાપ
પાપા ભરે જેના શરીરના છે તેનું દમ્પ પાદ આપ્યું.

મેયલી કાળી રાત ભાંગે દોષ: કીવળી છુટે પરભાત
આપતો દોષ: અને સરેશ્વરજીના સાં...વા સાંવા
પેપને છે તારી મનિ' નજરે ઘડતી દોષ: બસ,
કલ્પનામાંથી આના કલ્પનું વધારે કોઈ પણ મને એવી
અને આશા નથી; આમાંથી જનુ નથી.

અને હું મું કહું ?—આ સરેશ્વરજીની વિચિત્રતાને,
જુઓને, મોઢાં મોઢાં પદોત્ત જુલી જવાળા આશાક
લેવડાં દમ્પા ૧ ક્ષેત્રમાંથી મેલ જ વાદ નથી. મેયનનુભે
રંગો અને સવારમાં જ જનુ વિચરી રંગો
માત્ર ન જુલાઈ—અને વિશ્વાસના સમુદ્રમાં
પળ વારંવાર ઊપ જ રહી—એવી તો એ જ વસ્તુએ
છે. પેલું ભોલેરી, વાનું, સુર પંખી અને ખડકમાં
ઉત્તરું. રનિની આંખ તેનું એક દુષ. એવી કલ્પ
પરિરિપનિર્મિત આપી દુષાક સુખને મેં મીનર્લ—
એમને શી રીતે કંઈકી રાખ્યાં ?

અને હવે એક વર્ષન એ મહેરો જેવા મળે:
જો દુષમાં સુખને રૂપે મેં અનુભવમાં પવિત્રતા રૂપે
દુષાક રત્નો છે.

આને જ છવન પુરું વાવ એવી દિગ્ગમનપૂર્વક
હા પડું છું.

આને જ: અને, મળુ આવે
જામે એવી લાગુના અને ભેટલી હો. અને એની

હૃદયનું બધું ક્ષિતિમાં રેડવાને બાદે છબનની નબળાઈ ક્ષિતિમાં ચાલે છે !

તું રેવ છે એમ !

મનુષ્ય કરતાં ઉચ્ચ જન્મ બને ? વાદરે !

જન્મ તાર' કામ સું ! તું શું કરે એટલું તો કહે !

" કામ નદિ કાં ! કુખમાં રામનું ને કુખથી

દૂર બાવનું. કુખ તને રપડે' ન નદિ એમ ! તું રેવ છે કાં !

બાપ ! ત્યારે તો તું બડે રેવ રજા, મને તો મનુષ્ય જ રહેવા દે.

૨

અભિચાર-કૃષ્ણા પાસની બંધર છૂપાએલા સર્પ જેવા અપેક્ષર અને ક્ષાએલ અભિચાર-માનુષ્ય, કોઈ વખત જૂઠું કરી બેસે એમાં નથી; જન્મ દમેશના બંધન નીચે દરેકજ માનસિક ચાલના મેળવતા અને દરપટીએ માતૃ પામતા ક્રમેમાં રજા છે. પૂરો ઇલાકા કે મુસ્લિમ અભિચાર એ આ માનસિક ચાલના મેળવનાર મમની કુખનામાં સદૃશ્ય છે.

એ જાતના મનુષ્યોનો દુનિયાને કાંઈ જ ઉપયોગ નથી; અનિષ્ટવિન અને અનિષ્ટકંઠી. અનિષ્ટવિન મનુષ્ય નાનાસરેખા પાપને જન્મ એટલું મિલકે છે કે એના પાપાવામાં જીવા રહેનારને એ કોઈ રિત આ દેખાડી શકતો નથી. અનિષ્ટવિન મનુષ્ય એ દેખાડીત મનુષ્ય છે. અનિષ્ટકંઠી મનુષ્ય એ મનુષ્ય જ નથી.

સમાજ પ્રતિબદ્ધ દમ્પતી પટ્ટી જ પુણે છે. એ ખરેખર છે.

એ સમાજ નવાં નવાં જન્મ પેતાનામાં સમાવવા માટે ખાતમાઈ છાનો નથી તે સમાજ જ નથી; સમાજનું પ્રાથમિક ઘડનું જ સાચી લે છે કે તેમાં દબેલાં કુખવરસાને કળતારી અજાણસા જન્મથી જ લોહીએ.

નકલ એ વિકાસ નથી. પુરણી નકલ કરવા નીડળતારી સૌ વિકાસ નથી પામતી, વિકાસ અનુભવે છે.

વિકાસ સ્વતંત્ર સ્વતંત્ર અને સદાજ દેવ છે.

વિકાસમાં પડાઈનતા, નકલ અને કૃત્રિમતા દેવ છે; સૌમાં વિકાસ એના પેદાશ માનસમાંથી જ જન્મવે છે. એમ. પ્રેમનું સારકામ હોડીને શક્તિનું સારકામ મેળવવા અર્થનું તે પાવને તોડીને મહાન મળવા ભાગ્ય છે. પ્રેમ એ જ શક્તિ છે. સૌ પ્રેમમર્મિ છે અને પ્રેમમર્મિ જ રહેશે.

સૌનું બંધન-બંધો તે જન્મ વડે જેવા વિશ્વમાં એ અજાનું મોટામાં મોટું સામર્થ્ય પાપ છે. સૌ પ્રેમ મેળવવાને સ્વતંત્ર દેવો લોહીએ. પુરુષ પ્રેમ કરવાને સ્વતંત્ર દેવો લોહીએ. સમમાં, વર્ષ, દેવ, મહા, લક્ષ્મી કે વધ કોઈપણ જાનનું બંધન જ ન દેવ. પ્રેમ એ એક જ ધર્મનો દેવ દેવ શો.

આ સમાજ એ લક્ષ્યસ્થર સ્વતંત્ર ન રહી શકે તો મરેલર છે કે તે અભિચાર પ્રત્યેક કિસ્સા હોડી દે એને રહી માનીને પોતાનામાં મેળવી દે. અભિચારી સમાજ જાના રંબી સમાજ કરતાં વધારે પવિત્ર છે.

માનનું દરેક દરેક જરૂર પાનપોષતી પાનના મેળવી રજું છે; એ શોધા વખતમાં રૂના મધ જમાર છે.

વૌવન, વધ અને કંબન, સર્પરેવ અર્પણ કરવું પડે એવા પ્રશ્નો ત્યારે સમાજમાં ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે એ સમાજ એક પડી જન્મ રિત રહી શકતો નથી. એજે અર્થનું જ પડે છે; અથવા રજા જરૂં પડે છે.

એથી રક્ષા બેદર-જાણુને જરૂરના મરે, વર્ણો કોઈરે કે અભિચારો અવરિપાન રેવો બધી લે પ્રાણકામન જન્મ નથી; અને સમકીય કંબનને વિકાસ જન્મ નથી એ માત્ર આતુરીબરેલી વંદ છે; એને એના ભરેલા અર્પણ પરિવર્તનમાં જ આવે છે. એનું પરિવર્તન વર્ણોનાં વર્ણો જાનું પાડવું રહે છે. ને થાય છે ત્યારે મોટીક કલાકમાં થાય છે. એ થાય છે ત્યારે એને કોઈ જન્મ જાતની સર્પાસ રહેતી નથી.

કારને અને અક્ષિ સાથે સખનારા જેવું છે એમ કેહવું કરવું !

તે મિચારા ચર્પ જન્મ નથી; અને કોઈ જાનનું જોખમ જન્મ એકતા નથી.

જમ્બુ અપરંત ગરીબીને અને અપરંત કષ્ટદિને સાથે રાખવા અશકતાથી તે ખરેખર મૂર્ખ છે.

એ વિચારો આ મૂર્ખાઈ માટે, એક દિવસ અમુક જેવું ઇચ્છન ત્યાગવામાં હોવાથી અને તેમની આંખમાંથી આંસુને ગદગદે લોહીની પિંડુ પડે !

એ દિવસ જમ્બુ બહુ દુઃર નથી.

ત્યારે કળના ચાપ છે કે એ દિવસ જમ્બુ બહુ દુઃર નથી ત્યારે એક પ્રકારનો મુત અનંદનો તન-મનાદ ચાપ છે.

એ દિવસ કે જે દિવસે તેણે મીઠાં મીઠાં નદિ દોષ મેળવેલી નદિ દોષ; જે દિવસે તેણે વિજ્ઞાસ ને આગસ નદિ કરતું દોષ; જે દિવસે મોં ફાટીને કષ્ટદિનું પ્રદર્શન જેવાં કરીએ ઉભા નદિ દોષ; એ દિવસે ત્યારે કરીએને કચરવા મટે જ વિચારો હોય નદિ થતો દોષ; ત્યારે જગતી સરકાવિતના મેણ નીચે સત્યાઈ ને સેવા કચરવા નદિ દોષ; ત્યારે સાચા મુદ ઉપર ખેડો પ્રાણજી સરસાઈ નદિ મેળવતો દોષ; ત્યારે કષ્ટદિને કુંજ કરીખીના મેળવ ઉપર પચસાઈ મેળવ દશે. એ દિવસ.

જમ્બુ અપરંતના ધોર આધારો જેવા વાદવામાંથી એ દિવસની ઉપરનો તરંગની સાથુ દેખાય તે પડેલાં કેટલી ઉચ્ચપાયાસ થઈ ગઈ દશે !

એ કળાધોળ વાદવાને ધોર ધોરને સ્થા કરવા માટે નવજીવનોના ઉભા ઉભા ભોલીઓનાં કેટલું જમ્બુ ખાતીર ઉભાવતું પાડે !

દરેક દરેક માણસ ઉદ્ધેષ કરે; અને વિજ્ઞાસ તેણ ન મેળવે.

દરેક દરેક માણસ આશય કરે અને આગસ તેણ ન કરે.

દરેક દરેક માણસ ભોળા કરે અને કેટલી એક દોષ ન લે.

આ અવસ્થા-એ ખર અર્થઘટનનું છે-તે જુનીઓથી આવે, અર્થમાંથી ઉતરે, કે નરકમાંથી પડે-પરંતુ અમાત્યમાં ન્યાયથી એ ન આવે ત્યાં સુધીનાં અર્થ પરિવર્તનો માત્ર પગથીજાં જેવાં જ સંદેશ.

અંતની દરેક દરેક ક્ષણમાં જે અવસ્થા દોષ તે સરકારી; વાતો કરતો દોષ તે સરકારી સરકારી પ્રજામાંથી મેળવે છે; સરકારી અનુભવમાંથી મેળવ દેવાય છે.

ખીજત નાના લેખો

૧

હૃદયનો આત્મનાદ

કૃતિ દુઃ અનંદથી ડોળતી હતી. માઈ હૃદય આનંદથી ઉજારતું હતું. નાચતું હતું. આજે તે કેમ જાડ જતી ચલુ છે !

કાલે હૃદયમાંથી અમુકની અનંતપાસ ધોરે ધોરે મધુર સંમીતની સાથે સરકતી હતી તેના આ-સ્વાદમાં દુઃ અનંદોત્તના અમરતની માધુરી માખતી હતી. આજે તે અમ્માએ કેમ અધુરી પ્રાસ પડે છે ! આજે મધુર સંમીતની અમ્માએ કેમ રસનો અલોક નદિ, રસનો કેવા કરજી અનિ સંભળાય છે.

કાલે રેડિયમમાંથી પ્રકાસ નીકળે તેમ મારા અન્તરમાંથી અનંતનો મુંદર પ્રકાસનો કિરણો નીકળ્યાં હતાં, ને મારે કેર ફેલાવા હતાં. તેથી મારી પાસેનું વાદવાસજી અનંદમય થઈ ચલુ હતું, મારી પાસે અવનવા ખીજત આત્માએ મારા વાતવરણથી અરિહિત થઈ યોગનાં દુષ્ટો મૂલી નાથ મારી સાથે મારા અર્થ વારના (જેનો અર્થ બદલ નહોતો જમ્બુ મારી અંદર હતો મારે આત્મા અર્થ વચરના) હૃદયમાં જગતી જગતી હતા. આ મધુર પ્રકાસકિરણો મારાં દિનિક કાલે ઉપર પડવાથી મારા દરેક અવસ્થામાં અને કેમ અતર્કનીય આનંદ આપતો હતો ! આજે તે જમ્બુ કેમ હુપ્ત થઈ ! આ અન્યમનસતા કેમ જતી !

કાલે દુઃ વાપુ કરતાં દમકી જતી થઈ હતી, ને તેથી જગતીની કાંઈ અદર જ ન માણતી હતી અવશ્યતા દવામાં જ ન ઉતરી હતી તેમ વિચારના અને તે પ્રદેશમાં તલિત મનિથી અર્થ આપતી હતી. નવજીવનોના દૈવાદૈવના દૃઢ પ્રતિજ્ઞા. સાંચ વિચાર જમ્બુ કાલે અને એક પ્રેમકાવ્ય લખતું હતું. આજે એ મું થઈ ચલુ કે કળ્યેનો વિવર જમ્બુ હુપ્તો થયો છે.

કાલે ઇવનસમાં મરત હતી. “ હું છું છું હું છું છું ” એ જ ધૂનમાં ઝંઝી પડી ગઈ હતી. એ જ હરખનું ઇવન ઇન્ચ સ્વરે ગાઈ જમવા આવવા બહેરે રસ્તામાં મને પ્રભા પહોંચી હતી. ઇન્ચમાં ઇન્ચ સ્વરમાં આનાં મને આશ્ચર્ય એમ પારિતો કરીશામ કરતી હતી. આજે એ હરખસંગીત ક્યા માન્યું થયું ? હવે કેમ સુનવામ જન્યું ? અંદરની ઇવનસનોત મું જોયવાઈ ગઈ કે તેથી એ માન્યું, હાથ હવાઈ રહી ?

હે સાંનિસાર પ્રભો ! મારી આ ડાયાપમાન રિશિત્રાથી મારી મુક્તિ ક્યારે થશે ? હું મારી પૂર્ણ સાંનિસાર રિશર ક્યારે થઈશ ? તારામાં જ લીન થઈને જનવાના સુખદુઃખથી ડોળાં ખાવાની કરમ્પા-જનક રિશિત્ર ક્યારે થઈશે ? પ્રભો ! કૃપા કર, આશીર્વાદ આપ તારામાં રિશર કર.

વાસમેન મેઠક

૨ ધોગ - જરા નથી રહિયો

કુરુક્ષેત્રનાં મેદાન પર જ્યારે “ સમત્વ ” ધોગ મુખ્યને “ જીઆરપાનું ત્યારે જીઆરપાનું તે એમ જ માન્યું હતું કે જોતે દુનિયાના ધોગક અમથા યોગીરામને મારે એ કાલ પેલે સમજાવે છે. તેને ખબર નહીં ધોગ-ને દશે તે તેમ્ને પેલાની દમેકની પક્ષાઈથી એ સંતાકપુ-ને સમત્વ દાસ સંકલે. ધોગ એ કે, જનવામાં ક્યારેક અને ક્યા ક્યા જ પ્રજાનાં પેલી નામનાં મદાસરપેલો કમલે નથી. એ વસ્તુ તે કમલાર દવા જેટલી સર્વવ્યાપક અને જઈતો જેટો દેવદાસ છે. માનવિય, મનુષ્યો, આકાશ, નુતરણી યોગીઓ, જંગલો ઇવન, પડેશી કાપડ, દિંદો રાજદાસ, મસાલાઓ, ફરમો, મુર્તિપૂજ, કાપડ, નાચિયો, તોડાનો, રૂંદો, વિભાનો, અભાસઓ, વિજાન-જાણ સમત્વનાં યોગીઓ છે. એ ને એનાં ડોળ પલ્લવે જાણાર વાળિયાં તે લલ જનવા છે કે તેનું એક પાનું ને ધોગ કે કુરુક્ષેત્રે લેવું છે. એ ધોગનાં સામાન્યમાં ડોળ કુલ, કે પછી કમલો કાલ ધોગ, તેના જીવ પાસાનાં યોગ્ય ધોગનો જ. આવી સમનોતના અર્થ ધોગનો જ ઇવન ઇવસ લાગત રહે છે; અને એ સમનોતના

નિરંતર એમ કરવાની જે રહિ-સેન્સ યોગ કુખનાં નામની-તેના વડે જ ઇવનની અસંખ્ય કરવાનો યોગીઓનાં રૂપ પડી, માન્યમાં માન્યમાંને ઇવની રામે છે.

દરેક ખરી માતા યોગીની છે. યોગીની, પણ કવિત્વમાંને ધોગ્ય છે તેવી જ યોગીની નહીં, વિનિત્વમાંની કવિતાને ધોગ્ય છે તેવી પણ ખરી. તેના પહેલો ધોગ લો, સંસારનાં તરો તથા અને સંકલે સહેલો તે; પણ તેનો જ્યારે સહેલો અને એ જેટલો ધોગ લુપ્ત છે. એક પડીએ માન્યનાં તોડાનોથી આજાપને તેને વડવા કે માલવા મીઠું અને જીંદગી પડીએ એ જ માલવાના કમલો ધોગ કે અપીમજ આંખની પાડળ પેલી થયું-આનું ધોગ્યપણું આજનુ સમત્વ પેલાના યોગ્યવાની કુરુક્ષેત્રની વિનાનું કહું થર છે, આ દુનિયામાં ! મને તો થામે છે, કે આવી સાચી વસતીગદ્યનોત પડવામાં આ વિપવનું પણ એક ખાસ ખાનું રાખવામાં આવે અને પૂરી પ્રત્યક્ષિતનાથી એ ભરવામાં આવે તો પહેલા કરતાં આ ખીલ પ્રજારની રેખિતોમાં જ દિંદો વધારે સંખ્યામાં વસે છે એમ જરૂર સાંનિસારી થઈ શકાય.

મનુષ્ય એટલે મિલમનુષ્ય કે એવન ઇવન-દાસ; અને મનુષ્ય એટલે, સાદિતને પધા તરફે મેલવાર પણ મિત્ર વમેલેના મનુષ્યનાં સરીર જ વધુ ઇવનવામાં આવે છે ને મન કુદાઈ કે સંકલે જાય છે. અને કાદીમજળના મનુષ્યોનાં મનના લાલ આજનું પડ થાય છે, તો એનાં સરીરની. મારી વડે જની નેકલે છાંન્, પણ એ તો જેના જેનાં વડીલ, જ્યારે વિપવિત્વમાંની નવરે લુપ્તે તો તો, એક આજનુ રૂપ ઇવનનો અસામાન્ય વિદાસ કરતો આવે છે; તો જીવે કુદમો, આમ એ દરેક, જનવાનું સમત્વ અર્થક અવજવામાં યોગી મદા કરતાર આજનું યોગીઓ છે.

આનું જાણે જ છે. આજાસ મોઈ કલુમાં લવેલે તો કેલમાં લેલેલવ અને છે; આજની જેટલી સુવચની યોગીઓ રજેરફ કેક સુવેર છે. તો લખાએ જમડેલી રહે છે. (અને જે લખાએ ને ધોગને પણ સારી ધોગ તે જાણી જાણે તરની નીપડે છે)

ચામે છે અને તે સંપત્તિયમ પણ પુરુષોત્તમનાથી પુનિત થયેશે. રસુવંશમાં દિગ્વીષ અને દશરથની પુત્રપ્રાપ્તિ માટેની તપશ્ચર્યા, અષ્ટ અને છઠ્ઠમલી અથવા રામ અને સીતાના પ્રેમ કરતાં કાંઈ જોડાઈ આવડ્યુંક નથી. કુમારસંભવનું નામ જ દસોંરી આવે છે કે તેમાં જમા અને ક્ષિપના સંકળપ્રેમનું જે અદ્ભુત વર્ણન છે તે તે મીઠું છે. તેમાં મુખ્ય વસ્તુ તો એ પ્રેમના પરિણામરૂપ કુમારનો જન્મ છે. શાકુન્તલામાં પણ શકુન્તલા અને દુષ્યન્તનો સંકળપ્રેમ નોટકનો મુખ્ય વિષય છે, પણ દુષ્યન્તરાજ્ય સર્વદાનની ગાલમેદા સ્વેદ જે શોદ પામે છે તે દૈત્ય કુમારી શકુન્તલાના જન્મસિંચનના પ્રયત્ન કરતાં જોડાઈ રમણીય નથી. આ પ્રમાણે કાલીદાસે પતિપત્નીના પ્રેમને પોતાની સાહિત્યકૃતિઓનો મુખ્ય વિષય બનાવી મુપતિનાંચિત્રોની શોધમાં જાન-જુદાં જાણના કવિઓને માર્ગ બતાવવા પ્રયત્ન કર્યો પણ તેનું અનુકરણ બહુ થતું લાગતું નથી.

અને પછી નવા જન્મતામા આપણા દેશમાં નવજાયા શાખા થઈ. આ નવજાયાની નાવિકાની શોધમાં પણ ભયભ્રમ જાણવામાં પડ્યા. જાંબુ-સાદિત્વશ્રમાદ્ જાંબુચંદ્રે આ માટે વિધવાને શોધી કાઢી. દુષ્ણકાન્તેર વીર, વિવરણ, પથેરે તેની પ્રસિદ્ધ કૃતિઓમા નાવિકા વિધવા જ છે. વિધવા મોટી વયની અને ધણી પિતાની એટલે પાતાત્મ સાહિત્યની કુમારિકા નાવિકાને જાહેરે તેને શોદ-વગરનું જંગાળના નવજાયાકારોને જડ સયવરભરેલું લાગતું. તેણી જાંબુમરી પછીના જગભય સર્વ નવજા-કયાકારોએ પ્રેમપ્રત્યેય બોદરવા માટે જોવાની નવજા-કયાઓમાં વિધવાને લાખત કરી છે. રમેયચંદ્રે દત્ત અને સ્ત્રીન્દનાથ દ્વારેર જેવા સમર્થ સાદિત્વકારોને પણ આ મોહનમાં ઉપયોગ કરેલો પડ્યો છે, તે પછી બોમનની તો જાન જ કી ?

આપણી મુશ્કેલી નવજાયા આ વેપથી મુક્ત પડી છે તેનું સર્વ જાન જ. ચેતર્સનરામને પટે છે, તેમણે પરણેલી કુમર અને કુમાર સરસ્વતીચંદ્ર વચ્ચેનો પ્રેમ વર્ણવ્યો. જ્યાં તે પરીવારિક ન કહેવાય. કારણ તે છે સ્વયં પ્રેમ, રસુવ નદિ. આ કૃતિનો ઉપયોગ મુશ્કેલીના પછીના લેખકોએ કીક

કીક કર્યો છે. પણ દરે આવી સર્વ મુશ્કેલીઓનો અંત જાણી મળે. શાકુન્તલીના પતિજીને લગ્નની વય વધેલે, સમાજમાં સંખ્યાગણે મુખ્ય વયની કુમારિકાઓ અસ્તિત્વમાં આવશે અને તેથી અવિધવા લેખકોને વિરુદ્ધ પ્રેમ વર્ણવવા માટે નાવિકાઓનો ડોરો પાડી નદિ. અને થાય છે કે આટલા લખેલું મુશ્કેલી પછી તથે માફ વાતવડે અદ્ભુત નદિ કહેલ પછી તો તમારી મરણ.

છે.

નવજાયા પ્રિયેલીના પં. ૪.

તા. ૬.

પત્ર પૂરે કઈ પુત્ર ત્યાં એક વાન વાદ આવે છે. અને, કહેવાય છે કે સીમો પત્ની સીધા આજબની દર્શિત તામ્ર કલમમાં બને છે; તે પછી એક મીઠું દર્શિત આ રીતે લાવેલ માટે તેમના જ એક અધિકારની કામા માણવાની જરૂર સ્વેતો નથી. સીમો બે પુરોના સર્વ દહો થાયે તો પુરો સીમોનો એકાદ દહ તો બેનવેને ?

ચોમ્ય નાવિકાના અભાવે આપણા કવિઓનો મુખ્ય અભાર પરીવા થઈ પડી, પણ તેમનો આધાર મીઠું અંશે એક બાળ પ્રકારની નાવિકા પટે દેવાય છે. સામાન્ય મુશ્કેલીકની વર્તનનેના તેનું સુરે દર્શન છે. અવમત્રા સમદારીઓ અને કવિઓ સામાન્યઓની સાથે હોરેશો દર્શન સીમ્યાના નદિ એની સાથો બનિક સંચય કામ્યમશો અને તેં કમય સંબંધિની ફનકયાઓ પટે છે. પણ અદેશન જાનનો શા જા અરણનો કે દરે આ કામ્યમશો નાવિકાની સર્વ કહેલી મોહનનો અંત જાણી મળે.

પ્રસિદ્ધ અર્થાત્ત જાણીમાં અવેશ્વથી અસ્થિતિપાત્રનું વત્ર નદિ અને ત્યંત્રિથી સતિય આપણને નથી.

(૫મી)

નિરુદ્દેશ યાત્રા

[મી. રણેન્દ્રનાથ ઠાકુરનું અગ્રીમ વર્ષ પેશમાં લખેલું આ કાવ્ય છે. અભિપ્રયમાં પાતે ત્યાં નથી, શું કરીને એને વિષાદ કવિને શુભચરણમાં મુકવે છે. છાન્દસમાં હોઈ શિન્ધ અને અર અગ્નિ આપણને તેરી અપ છે ભેરી કાવના આ કાવ્યમાં નજીવ છે. પણ એ અગ્નિ આપણને ત્યાં રહ નથી અને આપણું શું કરીએ એ પ્રશ્ન તો છાન્દસમાં અંતરહાસી પણ હોયતો નથી; વારંવાર પ્રશ્ન પૂછવા ત્યાં એકે કવિ એ છાન્દોપન્ય હોય નથી. કવિને એ કવિતાની દેશ તેરી નથી દશે પણ હોય એ પણ એકાદી જ નર જાણે છે અખતરિહાસી છે. પહેલા.]

૧

હું છ કેદમે દૂર તું મને લઈ જાય છે મુદતી !

ગોધ કમે પાર ત્યારી મુનવંની દોરીને મંથાવીશ ?

ત્યારે પણ હું મુલું જું, દે તિરિહિની !

ત્યારે તું મામ દમે છે, દે મપુર દાસિની !

તું અનગ્રી રકનો નથી, ત્યારા મનમાં શું છે એ તું કેરી રીને જાણ !

મીનથી અંધથી હંમરને તું મને દેખાડે છે ત્યાં આકુળ મમ્મદ આકુળ શબ ઉતારો છે અને દૂર અભિપ્રયમાં આકાશના ખુલામાં સૂર્ય દમે છે ત્યાં સું છે-તેરી મોંઘમાં તું ત્યાં જાય છે !

૨

હું મામ ત્વનેજ દેખું છું એ અખતરિયા !

પેસે સ્થાય ત્યાં સંધ્યાના રિનારે રિવમની ચિન્તા ખરે છે

તરમ અગ્નિ જેવું જાય તયરે છે

આકાશ એવામાં પડે છે

રિકારથી વધુની આનો જામે અશુભથી અકલામ છે

ત્યાં શું તારાં શાય છે ?

એપને મુશ્કલા અત્તરિચિના મરમ દેખ ત્યારે વામ છે !

તું મામ મુખ પ્રાપ્તિ એકને દમે છે, બીજું દંડ મોઢાની નથી.

૩

હું દે દેશને વાત મન પોતાનો રીધ આપ દેવાને છે.

અન્ય અવેશમાં સમુદ્રના જાગ્રો હક્કોમ મર્જના કરે છે.

સંકપ હિપત્તરે એતું નાઠ જૂઠું જાણી મોખસ છે

દેશજન્ય રિવામાં એવા રના તરિ દેખાતું નથી

તમે રીઠ અરજીમ રદવ જગતને દેશતરિ દેશવાને છે !

તેની હપર મુશ્કલી તરમ્મી નરે છે,

તેની હપર અપમાનું રિશ્તું પડે છે,

તેની વન્મે એકને એ મીન તરમ

તું શા વાણે દમે છે ?

મને તો અમજાતું નથી કે આમાં ત્વને જિવામ જેવું

શું જાણે છે !

૪

જ્યારે પ્રથમ છેલ્લું જુમ પાડી કે “કેવળ સાથે આવંગે !”

ત્યારે ત્હારા નયનમાં જોયું તો જોમાં

મહેં નતન પ્રજાતિ નિદાળ્યું !

રૂદામે દાઘ લખાવીને

પશ્ચિમ તરફનો અસીમ સાગર છેલ્લું દેખાડ્યો.

આશાના જેવું અંતર નેજા બસ ઉપર કેપતું દર્દ.

દોડીમાં ચડીને મહેં તે વખતે પૂછ્યું કે

ત્યાં શું નવીન ઇવન છે ?

ત્યાં શું આશાનું સ્વપ્ન મુવર્જના રૂળમાં ફળીપૂત

ધાય છે ?

મુખ તરફ જોઈને તું કેવળ દસી

માને કંઈ બોલી નહિ.

૫

ત્યારપછી ફોર્સવાર મેઘ અને ફોર્સવાર રવિ

ફોર્સ વાર કુળ્ય સાગર અને ફોર્સ શાન્ત ચિત્ર

સર્વે દ્રષ્ટિએ પહોંચા છે.

મેળા વધી જાય છે, સદ ઉપર વાયુ અમરાય છે,

મુવર્જની દોડી ક્યાં ચાલી જાય છે !

પશ્ચિમમાં જેવું હું તો સુર્જ આરનાચરમાં નમ્મે છે

દરુ પળ એકવાર લંબે પશું મું કે

ત્યાં શું સિન્ધુ મરણ છે

જો નિમિત્તની તમે શુ શાન્તિ છે, શું મુખિ છે ?

પરંતુ તું આજો ઉચ્ચતને દમે છે

અને કંઈ બોલતી નથી.

૬

મુર્ખશરી રત્નશરી પોત્તશરી પાંખો ઉડાડીને

દમણનું બા આવંગે.

અન્યાયા આઠાશયા મુવર્જનું તેજ દંકાલ બશે.

માત્ર ત્હારા દેહનું મીરજા બેઠે છે.

માત્ર બંધેનો કમરવ કાન ઉપર પડે છે.

વાયુથી અરણેયા ત્હારા કેસ છીડીને મ્હારા દેહને બેઠે છે.

મ્હાકં કામ્ય ચિકમ અને શરીર વિવશ બની ગયું છે.

ત્હને બેઠાણીને અપીરનાથી કનીય

“જો તું ક્યાં છે, પામે આવીને સ્પર્શ કર !”

તું કંઈ બોલીય નહિ, ત્હાકં મોન દાલ્ય મ્હારાથી જોવાશે પળ નહિ !

અમનચિદ્વારી છે. જેવો

599 7 6

[જાનકાજીના કિસ્સામાં કૃતકિત્તર પર પાતળને અધિરી ફરતુ પાતળ બોલે છે. બેનરી પાંડી સીધો ન જઈ ધામલ બેનરી પાતળની ફરતે હિંમત પાળી રહીએ. વિચાર મેઠાન ક્રોધે આત્મી રહેલો છે. બેનરી અજાણી આશ્ચર્યે સુરેશ્વર થઈ મથાનાં રજાનું બિન્દુ દેખાય છે. દાણી આશ્ચર્યે કુંબરી દેખતોનો કાળી છે. બેનરી નિર્દોષ વચન પર કાળજી વિનંતને કાળે રહેલ બિન્દા પાતળવાળી નજાય છે.]

કલ્પ: હેમ આનંદ પ્રમાણ હવે છે, પણ અનંદ પ્રમાણ-
[અનુષ્ઠાન પ્રમાણ] સંજોગે પણ પ્રવેશ છે, એને જોતાં જ
હવેનું કેમ પ્રતીતિ થાય છે એ સંજોગે જોઈ શકે
છે; અને પ્રાણને મરી શકે છે, અનુષ્ઠાન અનંદ
પ્રમાણ છે. ૧

Figure 1 | **Flowchart illustrating the study design.**

કચ્છ : [૭૫ જેટલા કોરોના પીડિત] ખારે ચપટા રૂપ
જમી પીડ.

विषय : भाषा : माहिती : १

કોણ : ના, ના, ના, નાજે કોણ ! અજાણતા શાસ્ત્ર ?

[କ୍ଷେତ୍ରାଂଶ] ଅନୁସାରେ ଯିହେ ଆବଶ୍ୟକ
୫, ଦେଖ ସି ଏ ପୃଷ୍ଠା]

કેવળ : તો હું આને ક્યા નથી જોવાની, એ જાણી
જઈ જ. [જઈ નીકળે છે]

કચ્છ : [કચ્છ ગણે] ના. ના. મંત્રાલય દ્વારા પાક.

‘देवता : हमें’ पीना मरि, हे दुर्ग माता हे [नमः ७]

કોણ : બાબાજી પર ફેર આવું મુઠા પ્રમાણ પગલે
 છે, અને મનદાર સંવાચાણ જાણ છે, પણ એ
 કમળો અને અધમતો મુઠા માં દેવું બાળને
 રાજ કેવું કરી નહ છે. [નિહારે] પ્રાણે જગતે
 મુજ, તું, મહા, બાબા, ને બી. વિ. સ્વામી, ને સે.
 પ્રમાણે હાલે આપા.....મન! સમજા મુજાજ
 વિદ્યુમાં હાલે કાંઈ નહ છે, અને દેવું બાજઈ
 આવે છે. પણ મહાની સંચારે-હા હા આવે ન-
 [આવી નહ છે.]

ਦੇਸ਼: [ਹਿੰਦੂ ਦੇਵੀ] ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਜ, ਪਾਪ ।

ਸਮਝ: ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ । 15 ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ

[୫୩୩]

વેશ્યઃ કા દેવી, ચતુર્થા યોગી, બાહ્ય ! એમ

... *et al.* 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679

ਉਲਘ: ਸਾਰੇ ਸਾ, ਫੇਰੀ ! ਕੁਝ ਪੀਲੂ ਰੰਗੀ ।

એને આજુ બંધે, તમને ધામણે રેણ મેણ આગે છે.

કેવળ: ના, ને ના, ને નો ને આ કુપાને કાંઈ નથાને
પરે ખડિખનાં આપમોડો નો કું તારે કુપાપ-
-કાળી કુપાપ કાંઈની આને છે.

[illegible]

ક્રમ્ભુ : શોભા ! ના દે બેઠા ! હું જાણી શોભ પછી મને શોભા
 છેવે ! [દેવવને દબને દામે નાજ પાણી છે છે,
 બેઠે માથે દાખ ફેરવા બેઠા પામની કુણી કુણી
 પાણી પેઠે છે, તે રમખ માંદે છે, જોડા આગર
 નાજ બેઠે અભામને બેઠી નાજ છે.] સુવત શોભા
 આ શોભા અભામનાં કુણાને આપને બેઠા
 કુણાને ! બેઠે—

249: 249, 250

કવચ: અને જ્યારથી ત્વે પાણિ ન હોત તે ખાતે કવચ
પણ રેખા અંત ।

દેવતા : જાણુ " સમિ કંઈ જીનું" ના વિચારનું દાન, સમને
કંઈ જાણુ છે. મને તેજ મહેનત કરી."

કચ્છ: [પિં: દસી] ચાંપા અને શુ ઘાસ-જોતો લોક
૧૪ પાલ પીપ્પ જણી.

ਦੇਸ਼: ਹਮੇ ਨਾ ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਮੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾ ਹੋ ਪੰਜਾਬੀ

સાચું છે જો તમે જાણો છો કે તમારું કાર્ય તમારું જીવન બદલે છે.

ઉ. ? [કંઈક વારે] દેવન ! તમે મને કે બોલો ?

ਦੇਵਗ: ਸਥਿਤੀ, ਕਮੇ ਹੋ ਜੇ, ਪੜ੍ਹ ਕਮਾਇਨ ਪੜ੍ਹ ਕਰ
ਲਾਂਗੇ ਹੋ.

કચ્છ : મેલો અને જાલ સે પેલી મારી પાણી, તે નીચે
કચ્છ : જા મારી તે.

દેવળ : બહુ જાણુ છું. એમાં જોયે તેમ તેમ વાર જાયો છે. હે. ૧
 પ્રવચન : જી. જી. સુચિ જા છે.

રોગ : આ નીચે ના ૭ દમણી જાણો. [રોગી બચે છે.]

શ્રવણ : [બેઠે બાકી રહ્યા] એ વિચારીને મુંઝવા લાગ્યા ?

આણે કાનભી યંત્રાચરી. નયે જાન કાનિ
આમ જ, આજે જ, રેવડે જેનું બોલારી. આણે જ

કચ્છના દરિયા કુલિજ, આગ્રા જાં દરિયા કુલિજ, આગ્રા
કચ્છના દરિયા કુલિજ, આગ્રા જાં દરિયા કુલિજ, આગ્રા

મમી હાથી. એ બેઠી એ બેઠીમાં તો તે ખાવા લાગી
હીપી. અમ્મા. ...આરે હોવ તો, હું એ દેખ,

● **जनि कोषः** किं भाष्ये.....[अंश भाष्ये इमे
 यं भाष्ये (१, २).....भाष्यं भाष्यं ते

[illegible]

श्रीमतेभ्यः प्रदत्तम् । वि. नं. के. १५५५. [१५५५]

[illegible]

યા માટે જુના રોજનું ના રાખ્યું છે.
 ૧. હાલના રોજનું તો હજી તે સુખચલને
 જ મળી છે. હજી તો આ કુલવંશનું
 નામન કાનું બાકી છે. અહીં કવંચવંશ
 અને અને હાલ કાનું છે. હાલે બાનું વંચવે
 બા. હવે ના કાનુંની કાનું કાનુંની
 હાલ બાનું છે. કાનુંનું કાનુંની કાનું કાનું
 ને કાનુંનું વાનું છે. હજી તો આ કાનું
 છે: રોજનું રાખ્યું કાનું સુખચલની કાનું
 રાનું કાનું, કાનું કાનું કાનું તો
 તાનું તાનું કાનું, કાનું કાનું કાનું
 કાનું કાનુંનું કાનું કાનું.

ଦେବା : [ଧରିଣି ଓ] ଜାୟୁ । ଶୁଣ ଓ, ଶୁଣ ଶାନ୍ତମାନଙ୍କ
 ଶୁଣ ଦେବାଙ୍କ ଓ !

જાણી : જાણી રેવળ ! જાણી મેઘ !

電話： 〇三三 〇 〇 〇 〇 〇 〇

[२०००]

उत्तर :- हाँ, बिल्कुल। मैं जाना बिना नहीं जाऊँ।

ਦੇਖੋ : ਪਲ ਹੀਨੀ ਧਿੰਗ ! ਆਪ ਮੇਰੇ ਘੋਰ ਤੇ ਭਰੋਸੇ

(સમુ.) : નામે ચિંતા યેની...એ તે ખરેખરી મુશ્કેલીમાંથી બચી જાય.

જાનકી : [ડાબેથી ડે] મહારાજા ! આપની હિમાન પ્રશ્નને
જેને કહી નહાય કહી લીધા છે.

April: As a result—

જોશી : બી.મી.નિધુભાઈ ! તુમને બાહુને શું માપ છે-
મહાસાધના કેમ છે ?

ଉପସାଧକ: ଶ୍ରୀମତୀ କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ମହାନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟ ସଭ୍ୟମାନେ ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ : ਚਿੰਤਾ ਮਹਿੰਗਾ ਅਖੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

આમે સિદ્ધા ૫૧ જાગને લેવારી કિં,

Figure 1: A value

ક્રમિક : ધર્મીદેવપ્રભાત' જાગરે તો તપસે ખરી સમ
જોગ્ય જનને જ પડશે. [નિપાતિ: નાંચે છે.]
બં, જનક બેઠા બં લેખડી કહે. [દેવન, તપસ
કાળે છે, જે તપસ માગી જાય છે.] ચારું તપસ
પ્રાપ્ત કરી કલ્પ કલ્પે જો છે.]

કોમિટીના સભ્યોના નામો જાહેર ન હોય. ખાસી તેમ જ
કેપમી. કમર આપણી સાથે રખી હોય. અમે
મહા હોદ્દામાં બળ છે, તમિલનાડુ તે કુ આપણી
ચાલે નહીં.

પ્રશ્ન : બીજાને ૧ મહિના નહીં બિંદા કરીને જ નહીં.
 ફોર્મ સ્થાપિત થઈને કારણે જ્યાં મહામુખ્યવાને
 ફોર્મ પાર તો નથી જઈ પેઠે છે. હું બિંદા
 કરીને દર્શાવું, તો મારા આગે જા. મહામુખ્ય જ
 વિવેક આપશે અને મારું બિંદાને બાબતે
 મને કશું.

ਸੀਐੱਫ : ਮੁਕਾਬਲਾ । ਸੰਤ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਸਾਹਿਬ

અનુવ્રત : [જોખેન સમીપ ભઈ] કુમાર : સુચિત્ત વાદ્ય
 વિગ્રહ થી નીકળે વરે છે. કુમારના કોરવા પછી
 આ સહિત કવન વગડે તથા નયની પાછી પાસે આ
 સહિત ભગવંતુ થી કર્તવ્ય પાસે પહોં પહોં છે. આથી
 કુમાર : નયનને કહીને વધે છે, આ પછે નયન
 ભઈને આજે રાત્રીમાં આ પછે કુમાર નયની
 જમાવે. [અંતમાં ગાયે છે.]

3000 : [1000 to 1000] 1000 : 1000 1000 : 1000

કચ્છ : મને કંઈ નથી થયું. હું અધિગ રહે [રેખાને જણાવે છે] મારી નાની [સ્ત્રી] અને મેં, પછી પોથી મરી ગઈ—અ કહ્યું છે નો.

[ભરતુ રે જામદેવ ચાલ્યા અરિ છે, દેવ પાશી
લેવ પાશી રે છે, પાશી લે છે, ને પાશી
પરે છે.]

१३१२

[દિલ્હીની એક પબમાં] મુસ્લિમો અરબોનો કામ
મુશ્કેલી ઠપકાથી જીતી રહે પડતી છે. અરબો કલેશમાંથી પચા-
વોળી રેવાય છે. એમણે નાની પચાવટ પડી છે, પછી
કપડાંની કાંઈકેય પચાવટી કાળે એ સમજાય છે. રેવા
ઠપકાથી પચેલી છે. "

જોવાન : આ કારણે ! તમે શી રીતે જાણતા ? કેઈ બાદશાહ
તે તરીકે જાણે !

ਸਮਾਂ: ੧:੧੫ ਘੰਟੇ

निष्ठा सुखे हि मे मया जीवन् नमो

કમી રહે છે. સંકલેવ દેવજ સમીપ આવી મેળા
લાય કહી રહે છે.]

દેવ : આજારે પ્રિયને પ્રસાંવ નથી આપુરમે
તો આજારેને ના કહી પકલ નથી તમે કું
નથી કહી ?

સંકલેવ : મેં મેં આજારું, દેવજ ! અને મને કું કયું હશે
મેની કલપના ન કહી શેરે. કમળ મહાસંભવ
મલમાંથી પ્રજાતું અગિમાન નીતવતું નથી.

દેવ : મેણું ખાશે છે, દેવ !

સંકલેવ : આંક ! તમે મેણું ખાં, આપ નકલ પ્રવે
આવજી મનેના હલવના મારક માલ છે, મેણી
કહું કું, દેવી ! અને આખોં કંઈ સાધાં મિન્દ
મજાતાં નથી.

દેવ : કપારે મન નકલું દેવ !—કાલ ખરે જલુ કલે
તો નકલું, પણ આપુરમે પ્રજાતું મોરન મુખપલ
મેજાતું ન પકલું છે કં. પણ આપુરે હું સમભરીકા.

સંકલેવ : દેવી ! આપુરે હું નથી મિલનની ? મેં રેકલ
હાળી છે તે મેમની ના કહી કા મલ મારી
છે ખરી ?

દેવ : બાંં હું સમભરીકા કલમ ખાંં ખાને પજુ.

[સંકલેવ ત્રાંથી ખસી વિચારમાં આંક
ખાં છે.]

દેવ ! કેમ મુલ મલ મલ ? કું વિચારમાં છે ?

સંકલેવ : કંઈ નથી દેવજ.

દેવ : કલું ન મેલે, કંઈ કપાલો છે—કલે કું છે ?

સંકલેવ : દેવજેની ! ખાંકે કલે વિચાર લાપથી અમરક
છે. હવે આપણે ના પ્રમાણે ક્યાં કુણી મળ્યા
કાં. કાલેવર કાલેના વીરગમના કલેવને કમળ
મહાસરે પાણું કલું (પારથી મોં) તો મેલ ન
રહેલ મુખના કંઈ છે. પણ તેમવનહું અલમ છે.

દેવ : મને કલે તો ખ્યા દેવ ! તો ખલે.

સંકલેવ : મેં ન કે અહીંથી આપણે નાકી કાલું. પારંત
માકલે અલેલ મિલ કાલે મેલ કાલું ન
કાલ. અમરી કલમીકિનું અલેવ પણ અગિમાન
છે કં.

દેવ : આ મે અગિમાન ! સંકલેવ ! હું તે વિવરે
શિખરે ન ન આવી શેલ ! રા પ્રજા હવે મને
ત્યાં મળ્યા ! કલપા છે હું ન કાલે શિખર
કેમ ન મલ મલ.

સંકલેવ : દેવજ ! મેલો તો ખાં મેલ કલપ ન કલ કલ ?

દેવ : મહાસરે કુણી મેલ નાંકું તો નથી ન.

સંકલેવ : દેવજ ! તે મને પેલે કાલ છે. દેવજ ! દેવજ !

[સંકું મેલ રહે છે.]

હવે કું મલ—વિલસાપામળા મોંક છે. આપુરે
સમભરી.

દેવ : તમે અલે છે—સંકલેવ. સકલેવ મોંક મલ કુણ
કલપથી કલ કલ કું તો નાલ નાંકલ ન કું
કલપમે તમે અલે કલે દેવજ. દેવ ! તમે
મેલે મેલે મેલે આંક ! [મેલો લાપ પાકલ રહે છે.]

સંકલેવ : દેવજેની ! અને મળા છે. કારી કાલે વલે
નાતમી કુંકલું કું તેમ મને વધારે ને વધારે
વિચારા લાપી ના છે. અને પ્રેમ મને અલેવ
મળા છે.

દેવ : વધારે દેવ ! કલે આપણે. આપણે સમભર
હું મળાં કારીકા અપુર મોંકી ખાંકે કલે
વિચારની વલ કલે. નથી. અને દેવ તો
વધી અંકલપલમળ મળવે. અલવલ નથી
દેવ વધારે !

સંકલેવ : [પલપમાં મલે] દેવજ !

દેવ : દેવ !.....મોંક મલ મલ આપણું મળવ
છે. સંકલેવને મલે.

સંકલેવ : દેવજ !

[પલપમાં જ ન મેલેલમળ મળું કલે
મેલે ના છે.]

દેવ : દેવ ! [સંકલેવ અલ છે.] મેલ-કલપાન ! મલ
તે કું મલ મળું છે. આ અંકલમાં અલ
મેલમ પણ મને અલવલ નથી !

[મેલની પાલે મલ છે.]

પામે પામે અંકલું કલારું રહે છે, ને મોલકલ મલે
મને કાંકલ અંકારી મેલ મહાસરે કલે કલે છે.]

અંકલ : મોલકલ ! મહાસરે વિચાર કલ કલે મલ-
માલ છે, કં.

મોલકલ : મેં કાંકલ અંકારી ! આપણકલ. વધી વધી
તો કલ કલ મહાસરે કું ન મેલમ
કાલે ! મહાસરે સારીમાં મેલ કલેવું
કીલું હલે ત્રાંકુણી મહાસર કલે મલે.
કમળ મહાસરની કલ અને રાંક મેલેવલ
કલે મેલોં નથી. પારી પારી જલુ મે
કલિલ નીર છે.

અંકલ : મેલે સંકલેવે આંકે વલ કલે કલે
દેલમલે સંકલેવ કાલે આપણ મહાસરે
ના. કલે છે. સંકલેવ મહાસરના સંકલેવ મે
ખરે ન અહીં આપણ કલ.

મોલકલ : કાંકલ મેં સંકલેવે. અલકલમે. અંકલે
છે મે વલ કાલ, પણ મે કલે મે વલ કાલ
ના કાલે કં.

અંકલ : મને કલે કોલ જલ કલું ને.

મોલકલ : તો કલે કાલ-કાલ. મહાસર. મેલેવ કલે
અગિમાન ક્યાં કલેવે અલમ છે-દેવજની
જલુ કલેવે અને કલેવલ પજુ પ્રજા
વાની આપણે તો કલેવલ કલે રાંક છે.

હોતુઃ બેા શાક ! પણ હવે અપણુ દાહમાં કઈ ચાલનાં નથી. આ દરી સરીને તેા કંઈએ' આલેઃ [બેઠો છે.] અને સંકેરીનિ તેા નથી કંઈ નવ નવની નવો કોઈ કોઈ.

બીઃદમ્ : [મથાકમી] અથા એ, આશામાં કંઈ કે કે-લેઈ આવ તે. અને અહીં કોઈ જાને [મથાકમી નવ છે.] સંકેરીનિદા. બે સંકેરીનિઃ અરિષાત છે. સંકેરીનિ-નુલિ પતમાં કાપને. આશા પદાની અને પતપત નવ-તવ અહીં, એના સરિય પર્મ અપનાત બે દુષ સંકેરી, સપના.

હોતુઃ કોઈ ?

બીઃદમ્ : કુલમાં કંઈ પું-સંકેરીનિ-મથાકમ પૂલથી કુલપુત્રપત્ર દાહ પણ પદાપત્રને આને સરિય કોપના, અનીતિ કુલપના અને એ આશા સીટી સપનાત આ દુષ સંકેરી

હોતુઃ બીઃદમ્કિંદા પું કોઈ છે ?

બીઃદમ્ : આ દાહ પણ દોલે ન હાથી કે તે દિવસે સીટીને સંકેરી પાલ આપનાં મથાકમને રૂપકેરીનિ આરે પુલિ આપના છે.

હોતુઃ કોઈ ! એ અપનાત ! અને એ દાહ પદા-પાલને પાનીતિ સરિદા છે ?

બીઃદમ્ : આરે તેા એ કોઈ પૂલ મારે પાલત છે કોઈ ન તેા મથાકમ મારે કાલ આપના દેવાર કોઈ છે. પણ સુલિ પેલે પદાકમી આને, આ આપનાની વાત આપનાત ન જાપને

હોતુઃ કોઈ કોઈ વિંત ના કોઈ. બીઃદમ્કિંદા કુલપુત્ર અપનાત આપના કોઈ છે. મથાકમ દાહમાં દાહમાં આપનાત નથી રહે છે. એ કોઈના કોઈ છે કે આપનાત અપ સંકેરીનિ પણ નથી. પાનું અપા વિષીત આને, એ દાહ અહીંના કાલે ન પડે છે—

બીઃદમ્ : હા, બે સપના આપને તમે એ મારે છે. સંકેરીનિ કાલે વાત મરી પુલિ છે આપનાતુ પૂલ વાત કોઈ વા જનું કોઈના કુલ કુલને છે. મથાકમને મારે આપનાત બે કોમાં સંકેરીનિ અને નથી કંઈ છે. મથાકમને બે વિંતે આપને કોઈમાં કંઈ આર નથી, કાલના કાલનાત વાત બે કોને મારે ન નથી ને.

મથાકમી [કોઈ છે] મથાકમ પેલે આ કાલ પદાને છે. આ પદામાં. [અપ કોઈ છે.] [બે કો વાત નવનાર કો છે.]

બેઃ નવ નવ આપનાત !

હોતુઃ હોતુઃ બીઃદમ્, અને બીઃદમ્ ! [મથાકમી આપને સીટી પુલિ આપનાત નવ છે.]

હોતુઃ બે કો-કુલપુત્ર કોઈ, આપનાત !

હોતુઃ આર કુલપુત્ર ! વાતની કોઈના કોઈ આર કુલપુત્ર પદા વાત કો, અને કોઈ એ અને આ કોઈમાં કોઈ આપને કાલ એ કોઈ તેા આપને રૂપ સુવિધાત વાત છે. કોઈ બીઃદમ્ કું કું કોઈ કોઈ, નથી કાલ. આપને કાલ વિંત કાલે કુલપનાત કોઈ છે. એ વિંતે કું કાલે કાલે કોઈ કોઈ પાનું પું આપને કું કાલપનાત ન કુલપ કાલે કુલે પાનું પડે. મથાકમને કાલ કાલ નવ નવની વિંતનાત કાલ કાલ નવ નવ છે, અને કોઈ મારે કાલ આ આપ કાલ આને છે. મારના, આરેકુલ, કાલપુત્ર, કાલપુત્ર મારે કાલે કુલપના કોઈ કાલે આપને કોઈની કોઈ છે. અને સંકેરીનિ કોઈ કોઈ પાલપનાત કોઈની કોઈ છે. પણ એ પદામાં કુલપ કોઈ કોઈ કોઈ કોઈ કોઈ કોઈ છે તે કાલે કોઈ કાલે પું

બીઃદમ્ : અપનાત ! કુલપનાત મારે આ વિંત ન કાલે—

હોતુઃ બીઃદમ્કિંદા કોઈ કાલ મારે કોઈ વિંત મારે ન નથી. કોઈ કાલ, કુલ કાલ, કાલે કોઈ કાલ કાલે વિંતનાત કુલ વિંતનાત કુલ-કોઈના કાલપુત્ર આર કોઈ, કોઈ કોઈ, કોઈ કુલપનાત પરી કાલ કાલ મારેકાલ મારે કાલે કુલે કુલપનાત નથી આપનાત એ છે કાલ કાલ કાલ પેલે કોઈ ન કાલપને મત તેા કુલપ નથી આપને છે; અને કોઈ, કોઈના કાલપને કોઈ મારેકાલ પદાને કાલે કાલે કોઈ મારેકાલ કાલપું પણ કોઈનાતુ નવ નથી. પદા આ તેા કાલે કાલ કાલ છે. કાલપનાત કું કોઈના કુલપ કાલે નથી કોઈ કાલે આપના પું કોઈ આપનાત બીઃદમ્ કાલે કોઈનાત નથી. અને ત્યાં કુલપનાત કોઈનાત પદા કાલેકાલ કાલપનાત વિંતનાત ન કાલેકાલ કાલેકાલ કોઈનાત કોઈનાત કાલે પેલે કાલે છે.

બીઃદમ્ : મથાકમ ! કાલ કોઈ છે ?

હોતુઃ હા, બીઃદમ્કિંદા કા. કું કાલ પું કે મારે કુલપનાત કાલ કુલપ નથી કાલ, પદાને કોઈનાત કુલપ કાલ કુલપનાત મારે કાલ કાલ નથી.

હોતુઃ એ કો કાલનાત ! એ કાલ કે તે કોઈના કાલ છે. આ કાલ કોઈ તેા આપ આપનાત કાલે કાલે કાલે કાલે કાલે નથી. મથાકમ ! આપને કાલેકાલ કાલે મારેકાલ કોઈનાત કોઈનાત આ કાલ ન ન આપનાત

બીઃદમ્ : બીઃદમ્કિંદા કાલ વાતનાત નવ કાલ આ કાલપનાત કોઈ કાલેકાલ કોઈ કાલેકાલ કોઈ કોઈ, આપને આપને કાલ ન કાલેકાલ તેા કાલ.

કરજી : બોલકમુદિદં । આકારે વાતોમાં સમય વિભાજ્ય
એક નથી. દેવને તેમની કરવાની સુભા
આપીને હું બહીં આજીવું. આમનેના કોઈ
પ્રમાણે કેવળી કુશ કાઠીને આ પાત્ર આવી
રહી છે. આપને કિલ્લેમાંથી કસી એના સંસ્કાર
માટે તેમની કરવી હોઈએ.

[સ્વચિંતન] વાતનું સંકલ્પાયે છે.]

કાંઈતુ : મહાશય ! એ શું ?

કરજી : એ ન કિલ્લેમાંથી નિશાન વાતનું થાય છે.
અરુ તમે તેમની કો. [બને નવ છે]
[તમુ રીવા પાસે બધા એકાએક હોઈ રહે છે.]

એ અરુપનાં બસે દીકરી એ વરજી ન
ન પદ એમ ? દેવન. માટે એનું એક રતન ।
આ ન સુખી તોયે રહ્યો દત્તો, તે પત્નિ વરજી.
મેં નિપુરે મેંને કાપાનુ. એના અન્યો દિલ
કોઈપરે કાપાત એ પરી પત્નિ કાંઈ કાંઈ
સુખની. કુલના અલિપ્ત નવા અંધારમાં એને
બાળ્યા રી. કવ । કું કવ । રત રત, યાત્રી
અ, દેવદ અં, કિલ્લિલિલિલિ અં અં કાં કાં
દેવન । કવે આવી । કવે કાં ? કવે મો ?
[નિષ્કારણ રી છે.]

સંકરીએ : [પ્રવેશી છે.] અનન્દાલ । અંતરસિદં,
આલકમુદે, વીરમો, આલકમુદ અને
કુલપત્રમુદેના વચ્ચે તે પત્નિ મવા છે. બધા
મહાશયને મદદ કરવા તેવાર છે—

કરજી : કોણ કાંઈ ? મને કોઈની માત્રની નાસ્ત નથી.
હું કોઈએ એ પત્નિમા તેવાર છે. કવે અને
એ ન કોઈ છે. ને કુલપત્રને વનન કવે,
એના રાજ્યાસન પર દેવને લેવાઈ તે ન અં
વારજી નામ કુલપત્રને મો એ હું કાંઈ-
મથી, કાંઈ.

અને કાંઈ ! કાણને મળી કીકી કાકા-
ના કોણ ! કાણને આપે કાંઈ કોનાર કોણ !
કાંઈ. આ કાંઈ હું મને તે કિલ્લે કાંઈ
કરવા હોઈ મને. કાંઈને બાંધે નવવૈભવો
મળાવી...

સંકરી : અનન્દાલ ! આપ આનન્દાલ કાં અં વિભાજ્ય એક.

કરજી : કવે વિભાજ્ય ! મને કાળપત્રને આનન્દાલ કાં
કવે અને વિભાજ્ય તેવાનું આપની રહી છે ।
મારા પતિન નવવૈભવ કાળની મુશી નીલનાર ।
—મને વારંવાર વિભાજ્યમાં નીલનાર ! કાંઈ ।
હું આવી નવવૈભવ આનન્દાલ કવે પા. વીરનન્દાલની
અને કાળપત્રને આ નવવૈભવે આવી રહી
છે. [કાંઈ વધુ મળી] આ મટે કાંઈ । તે
કુલપત્રની અંધારે આ મટે હું મટે આનન્દાલ
કાંઈની નથી નથી કાળપત્રની અંધારે અંધારે
કવે. આનન્દાલ ! કાળ આનન્દાલ કાંઈની અંધારે

અં હું કવે પત્ર, આપ આનન્દાલ તે કવે કવે.
અ, કવે પા. કાંઈની આવી નવવૈભવો હું
કવે પા. [કાંઈ આનન્દાલ કવે]

[કાંઈ કાંઈ પા] એમાં વિભાજ્ય કાંઈ
કવે એ તેવા ! આ મટે હું કાળપત્ર ! મેં
મારી કવે આ મટે કવે કાંઈ । વીરનન્દા
કાળપત્રને આ આપ આનન્દાલ કાંઈની આનન્દાલ
કાંઈ રહી છે. એ એ મટે. [કાંઈ નવ છે.]
પત્નિ એમ પત્રાવે કાંઈ હું વતે । કાંઈ

કવે તે કાંઈ કવે વિભાજ્ય કાંઈ.

અંધારે : [પ્રવેશી છે] મહાશય ! કવે નવુ એકી નથી.

કરજી : કોણ આમોર ।

અંધારે : કાં મદદ કરા । વાંધી તેમની કાં અંધારે
આપના અંધારની ન વાર છે.

કરજી : અંધારે ! આનન્દાલ માંથી વિભાજ્ય પત્રાવે
અંધારે પત્ર નથી આપી. મને કાંઈ વિભાજ્ય
આનન્દાલ કવે છે. મને કાંઈ છે કે હું કાંઈ કાળપત્ર
કાળપત્રની રહી છે. મારા અંધારે કાંઈ મારા
કાંઈ અંધારે કાંઈ કાંઈ છે. કાંઈ. દેવને
મેં આનન્દાલ કાંઈની આનન્દાલ કાંઈ
નવવૈભવ છે. એ આનન્દાલ કાંઈ હું, મને
કાળપત્રને કાંઈ અંધારે. એ કાંઈ—અંધારે તે
આનન્દાલ કાં—અંધારે એના આ કાંઈ વિભાજ્ય
કાંઈમાં કાંઈ હું કાંઈ કાંઈ તે અને કાંઈ કાળપત્ર
કાંઈ. આમોર ! હું તે એના વિભાજ્ય અને એના
માટે મને હું. એ ન એને કાંઈની આનન્દાલ
કાંઈ કાંઈ છે—

અંધારે : મહાશય ! એના કાળ પત્ર નીલ નથી કાળ
કાં—કાંઈ તે કાંઈ કાંઈ !

કરજી : કાળપત્રમાં મને અંધારે છે. કાંઈકેવને અંધારે
કાંઈ અંધારે ! કાંઈકેવને કાંઈકેવ કાંઈકેવ
પ્રમાદે કાળપત્ર.

[કાંઈ અંધારેનાં વાંધે છે.]

અંધારે : મહાશય ! કાંઈ તેમની કાંઈ કાંઈ, કવે કાંઈ
કાંઈની નવવૈભવ કાંઈ. કાંઈ અંધારેનાં કાંઈ
નીલની મળે કાંઈ. હું અંધારે મહાશય ।

[કાંઈ કાંઈકેવમાં દેવને પ્રવેશી છે.]

કરજી : અંધારે ! અંધારે !

દેવને : આપ ।

કરજી : કાંઈ ! કુળની કાંઈ. અંધારે. કાંઈકેવ કાંઈ
કાંઈ છે—અંધારે કાંઈ કાંઈ એ હું કાંઈ કાળપત્ર
કાંઈ. કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ. કાંઈકેવ કાંઈકેવ
કાંઈકેવ કાંઈકેવ

દેવને : આપ । અંધારેનાં કાંઈકેવને કાંઈ કાંઈકેવ કાંઈ-
[મટે] કાંઈકેવ કાંઈ કાંઈકેવને વાંધે કાંઈકેવ કાંઈ છે.]

કરજી : કાંઈ ! કાળપત્ર આ કાંઈકેવ કાંઈ આપને મેક-
વે એ આંધારે કુળની કાંઈકેવને હું આપને

ગરદીઓ

પતવેરસના ઓઝાર અગવડમાં એક નિર્ધન કુટુંબ ઉપર પડ્યાં દનાં. આખી ફેરી દીવા દીવા થઈ જઈ હતી. ફનવાન કુટુંબોએ પોતાનાં ઘરો ઉપર આપાઓની દારની દારે ખટી કરી દીધી હતી. રોડો ને ગોખો ઠાડીમાં મૂકી દીધાં દનાં. આખી ફેરીમાં જાંજો ફનરેથી રમાના જાંજરોઝાંઝાંઝાં આખી ચપો દતો. પડારે ઓઝારો ઉપર ન્દાનાં ન્દાનાં ઓઝારો દુદાડીયા દોડકામાં મચચુલ થઈ ગયા હતા. મોઝાં બાઝાંદોના ન્દાનાંએને ચીખવા-કવાને ન્દાને ધણી વખત દુદાડીયાઓની તપાસી કરી જતાં હતા. ધડીમાં કુલરરે લે ધડીકમાં રામ! જાંજો બાગોડાના હાથાવંદના દુવારાઓ મુર્તિમંત થતા હતા. એ બધા વચ્ચે ઓઝારોએને ચંપોઓ લેવા કિશકિશાર તો ચાલુ જ દતો. વચ્ચે વચ્ચે મોઝાં ઓઝારોએ ખડીના અમુચ અવાજો કરી જતા અને વાતાવરણમાં એક કુમળી ભરી જતાં.

ફેરોના ઓઝારો ત્યારે રૂપીઆવાળા મોરોઝાડીઓ દોડવા નીચે ઉતરતા ત્યારે બધાં ઓઝારોએ પોતાની ઓજુલોએને પ્રણયની ઓડી ભેગાં થઈ જતાં. હાલુવારમાં તો ઘડીઆનો એ બાંધર અગાજ ફારી નીકળતો. આગપાઝ એકાઠા થઈએ ઓઝારોએને તેના જેવા વાગના અને, 'એવ માયો' કરનાંને ફેર પાછા પોતપોતાને ચ્વાને ભાગનાં. ફેરીના કુતરાઓ પગ આ રાજો વધારે બધી લેતા. બધો દુદાડીયા દુરે ત્યારે તેમને ફેરુ બધો એક આનંદ થતો દોષ!

ફેરીની લગભગ મધ્યમાં એક ન્દાનો એનો ખાનો હતો. તેના નાકા ઉપર એક અધારું અને એકું થર હતું. એક જ ઓરોઝા, ન્દાનો અને એવવાળો. તેમાં જ આપું થર સમાઈ હતું. મરઘનું તો ભણે મરિયર દોષ તેમ ત્યાં અમુચકુદ તો ચાલુ જ દતો. આખી ફેરીમાં ફજા આ એક જ, પર દીવા પીનાનું હતું! અંબી ફેરીમાં ફજા આ એક જ ધરના ઓઝારા ઉપર ફેર દુદાડીયા ન્દોરું

ફેરુ! આખી ફેરીમાં ફજા આ એક જ ધરનાં પતેલીનું રમકુમ ન્દોરું 'સંભાલું'!

ફેરીનું ઓઝારું અને મરઘું ફરનારી રોડોનું ન્દા થર હતું. અંબર એક જાંજુ ઓડીને પગનું હતું. તેના જાંખા પ્રકારમાં એક ફરેથી ગોડી દેખાતી હતી. અને તેની ઉપર એક ફેરક વળેતો ઓઝારો રમતો પડ્યો દતો. ખામે જ તેની ધરડી આ ભેડી ભેડી તેને કાંઈક કહેતી હતી; પણ ઓઝારો તો વધારે ને વધારે પગ પાડતો દતો. ફેરમાં મરઘાં આગાજતા પોતાના કુવરને આ કંઈ કંઈ મનાવતું કરતી હતી; પણ ઓઝારોને અગાજ તો એકો જ થતો જતો દતો. ઓઝારોને મોના ઠીકરના, જેલે ઘડીઓ લેવા દતો. એ 'આપો છવન, ગુલશારે અને માથે માથે એક ઓઝારોને ઉઠેવનાર ઓડીનું તો એક રૂપીઆ કિંમત સાંભળીને કાઠાનું કાંઈ હતું.

"મેલા, એવાં તે લેના દોષ આપણે? આપણું તે કદ રિયત કે આપણે એક રૂપીઆનો ઘડીઓ ફેરીએ!" માથે ફેરી સમળવનું રાઈ હતું.

"નરિ, બસ, મારે તો એ 'એવો' જ." ઓઝારોએ દડ જવરી રૂપી. "ફેરોના ઓઝારો ઘડીઓ ફેરી કોઠે ને દુ કેમ ન ફેરી રાઈ? તું જ ફેરી છે" નરિ! તો તો એની આ એને ઘડીઓ માથે ને તું અને એક પણ કેમ ન આપણે!"

ત્યાં તો 'મરઘ ફેરી એ જ જાનના ઘડીઓને અગાજ થયો. પર આપણું પ્રજા ઓડું. ઓઝારો માથું પગાડવું રાઈ હતું.

"મેલા, મારી ખામે એક પાછ પગ તપી નરિ! તો ફું તને બામ રડવા કડે ખરી!" માથે ઓઝારના માથા ઉપર દાઘ ફેરવેલો. રાઈ કંઈ ઓઝારોએ તે તરંગડી કાઢ્યો.

"ભણું કેમ એકે છે? મેં તારી રાખડીમાં એક આપણે રૂપીઓ લેલો છે." ઓઝારોને પોતાનાં કપડાં વધુ રાખ્યાં રાઈ હતું.

“એ તો તને બેઠાના વર્તનને જાહેર મીઠાઈ આપી આપવા સમયની રાખો છે, દીકરા.” મા મોટી વાર કાંન રહી. “આના વર્તનની પાઈ પાઈ કરીને ભેળી કરેલી પૂરીએ એક કુખમાં કુખમાં વર્તન એ કેમ લેવું જાય ?”

“અમારે તારી મીઠાઈ તથી જાતી, ના.” હાડકાએ આપાટવા મોકલું.

માની આંખમાં આંસુ આપ્યા. ઠોડીઆના આંખા પ્રકાશમાં એ રહેજ નયણાં ! નવું એના આંખમાં જળનું દારિદ્ર્ય એકદં થવું હતું ! માએ એકદમ આંખો મૂકી નાખી. વૃદ્ધાપણી કૃપા મનેવા કરીએ મહામહેનને તેણે ઉપું કરું. ઠોડીઆએ આંખો પ્રકાશ તેના મોઢા કાનની ડરચડીએને અને હાથની લકડવી કામડીને વાંધે આન જનાવેતા હતા. એમણાના એક. છુલામાં તે મન અનસાર ઉપરના એક અપારા ખુલ્લામાંથી એક ખવડા મનેલી ન્હાની તાજડી કરી. તેમાં રહેલી રાખથી રોમર-એક રૂબીએ-તેણે પુળને હાથે બેદાર કરી. અને હાડકા કાપી રમારી.

“મા મોટા, કાં આન મડીએ. પણ ફરી કરી રીકમાં હો !” મા તેની પાસે ભેલી વાર પોતાના કાઠવા સાકમાંથી હાડકાની આંખો કાઢી, અને માન ઉપર એક મલી કરી.

“છાની રહી ના દયે, મોટા દેન જલુ રહીએ તે તો મહું ભેલી જાય.” હાડકો ભેન મયો, ઉભા મયો.

“પાછાથી મોટું ઘાઠ છે. મોટું પાછી પાંને પછી મદાર નાજે. હો દીકરા ! આજ પાછી !”

“ના મા, તને ભેલી રહો. કું મારે હાથે કાઠ કરી.” હાડકો કાણે થઈ મયો હતા. તેણે પાછી પાંખું અને પછી મદાર મયો !

રેશી એ પાંખો રૂંધે ત્યાં મુઠી ઠોડીઆ સુએ ઠેલો ભેલી રહી. એ આંખમાં ના તા ચિયાંના બુજા મના દના તે ડાને. ખજાર ?

“કાં નહિ. એ તો મોટા આપવા કું મોટાક પેલાં ઉઝીના અર્ધ આપીક.” એમ ભોળીને તેણે એક નિસાસો નાખ્યો. ઉની ચર્ચિત વાચણમાં નાખીને તે દીકરાની રાહ લેતી ગી.

“આપો મોટા ! નીંડુ જલવી આપો હો ! દયે છે કેમ ! દેખાતો દેખાતો આપો !” પણ હાડકાને જવાબ તેમની ટુકડા નહોતી. તે તો

વારે વારે પેલા મડીઆ તરફ મર્મ્ય દષ્ટિ ફેરવે પછી મા સમું લેઈને દેખતો.

“મા, મોટા, જળાણને ફેરવે હો ! દછ મળ કાણે જ એક હાડકો મડી ફેરવતાં મરી મયો, તને ખજાર છે ને ? મા મોટા, રાખ તારી રહ્યા કરે.”

હાડકો તો દીવાલનાં કાંધ આપ્યો. કાંધ જલુ ફરી કરેલો હોમ તેમ મર્મ્યેર સેરીની મુખમાં ચાંચો. નાક હાડકાંમાં ભેની આસપાસ નીકળાઈ વળાંક તેની તો જાતી પૂચવી હતી ! તેને તો થવું હતું કે આપો સેરીમાં એક એ અને બીજે રોડને દીકરા ને જ વચ્ચે લોપી મોટા દના ! રોડને દીકરા પણ મડીએ તેવા જારીએ ડાકલો. હાડકાએ વાટ પેલાથી પેલાના ચિત્રને લેવામાં તે એટલો તો ચલચલ જતી મયો કે ખસાણું પણ જાતી મયો. મડીએ ઉઠેલા અને તેને દરીએ મયો.

આપો સેરીમાં હાડકાક વર્તી મયો. હાડકાએ મોં મરમો પેલી મયા. મીઠાજલીએ પોતાની મેઝે છુલાકા મન. સેરીના નાક જ મોટા માણ્યો. હાડકાની આસપાસ મેવા થઈ મયા.

પેલી અપારી એટલીમાંથી એક કારખી ઝામ આપી ગાતાથી આ ન સહાયું. કું આંચો મુખે. બીજે દિવસે સંજાણું કે મા પણ પોતાના દીકરાને બેઠાના વર્તનને જાહેર મીઠાઈ અપાવવા સાથે મા.
 રૂબીકાક સિંધાણી

ભૂમિનો બાર

બેઠાણાની મેમથી રાત હતી. આસપાસ પુરી જવાઈ નક્કજાવા નયનમની હતી. માન જલુ આંખેચિયામાં ફેરવેલા આવાજથી વાનવજુ રાખે થવું હતું. મોટે દર કોઈ પરના દીવાનું તેજ નહીંથી જાગી પર ચિપર તરવું હતું. કાંઈ ઉપરનાં કાંઈ જનાવમની રંગ મયા ઉઝા દના.

પણ નહીન પૂવ દેખ મોટી રાખે આ મયરવ ફેનો ! એક કાળી જાન મુખોથી આજુ આપો ભેચી લેને છે. મોટી વાર પછી જલે પેલામાંથી કોઈક વજુ કાટી નીચે ફેલીક પદમાં જુવાડી, તેનો મુઠાં એટલો, તેના પર વારે પછીએ નગાને જનાવને નયને પાછી મયે છે. દેશ ભેળવા જાય પછી, કાંઈ આવી પાછી અંદર પુરી પડે છે, અને સ્વપાસ મનેલી જાગલીએ કુળાં દર દેખાડ કરી મુકે છે.

પોલીસ યોદ્ધા પર એકનો ડંકો ખીચ્યો. પુલની બેઠક પર સુતેલો સીપાઈ જાગી ઊઠ્યો. આજે સંજે સોલો રેખા ન રેખા ત્યાં આરંભ થયો. આશ્ચર્યની ખૂબ પાટી સીપાઈ ફરિવાર આડે પડ્યો પડ્યો.

સવારે જાગ્રદુરગની ડિરજુ જાણકના ડોલજ માથ પર રમે છે. પરંતુ નીચે આંખો લોક આસ-પાસ હોરખોર મગાવી રહ્યાં છે.

‘આ તો કઇ વેંચું કરમ દશે ! અરર માટી, કાજો કમલુમ આવી મયે; નરર કોઈ આવું હોય ?’ એક ટોચીયાથી ન રહેતલું.

‘જાણ જીવનવાર માથે છે એટલે માટો વાલેજ મેં પોટી યો છે. આ દિકુ પરમલું જાણુજ જવા મેં’ છે. ‘ખીજ એક કુળાળીએ ટાપજી પુરી.

‘પણ દીકરો રેવના ચકર જેવા છે. એવું જણાય તો તમારા કરે છે; કેમ રજપુત બીજ છે.’ પાળીનો કળાયો હરી એક કેસો મોલીને આવી નીકળ્યો.

‘તો પરમતાં શું માજ આવતી’તી ? જામળી દશે કેઈ જામળી.’

‘ને જીવાની ન જળવાતી હોય તો રૂની ચરતાં શું દામ પાડું’તું ?’ એ સાથેએ સંસારિક કલપજીની વાત મંદી.

એકલાખા રામની સીપાઈએ જાગી પહોંચ્યા; અને જાગરને તેટી જાગરમ તરફ માથા માથુસ દોષે વીખરાયું અને સ્થમ આવી ચડ્યું; તોપણ જલે જાગરની કુખી ચોસો પાટી પગોને એ રથે જરાતી હતી અને વાકુને દસાવતી હતી.

‘રામના ભાવાત મેરલાને કલમલું એક માથ હતું મને તે આટીયો વીધ માથે છેટે હતું. મેરલાચાઈ ૬ સુધી પહોંચીને પાછા વળેમ. કુંડું જરીર, કુંડી જરજન, જાડી અક્કમ; રીંડ મોટી અને અજબ કાળી. માથે એરિયા અને પગમાં રપાની મેટી. દરખાસદમાં મેં રાજીએ અને મેં રખાતો, પણ દોડીને દરવાજે પાટ ઢાળી એ મેલે ત્યારે પરમની ખરતિ જેવા લથે-કાંઈ ખીંચ કપારેક પાળું’તું મેં કીપડીને જાગી આવતી વડુડીરી તરફ પગી જતી એટલું માઠ.

દરખાસદમાં રતન કરીને એક અનાથ હાકરી રોડા’ કરતી. રતન કંઈક રેખાપટ્ટી ને દીક હોર

લાલક થએલી, એટલે મેરલા’તું મન ચાલું હતું. રતનના જાપ અને મા હેસા પેચમાં યુગરી નર્મ દર્ન અને મેરલા ખણ એને પરજીવતા નહોતા; કેમકે એને રાખી લેવાનો લાગ જાણ અગરનીમાર એક-ખાનથી સાધી રવા હત.

રતન એવા ને’ નિપ્પાપ: દુનિયાદારીની માથ અતલજી. તોપણ મેરલાની કેટલી એને પીંછીવા દે’મ જેવી રેવના જવાતી.

‘રતન, દયે તો તું મોટીજાથી થઇ હો. રતનની કુંવરી જલમી હોત તો દરખાસદની પરી થાત પરી.’

‘જાણ, એવું શું મોલો છે ! તું તો તમારી દીકરી કહેવાઈ.’

રતન કપતાનિવનને કળી ચર્ધ; પણ દસને તેજે વાત ટાળી નાંખી: ‘જતાં એના મેં પેર કાળા, મેલ પચારાઈ અને કામકાજને બદલે તે આવી પાટી થઇ.

એક દિવસે ખરે જયોરે મેરલા ચાળામેથી થી મેટીએ પંજાઈ અને ટેપજીપર પેરવા. લામ અંબેલાં ભારે જમલું મેન હતું અને દાષમાને પીંજરો. ૫ક ૫ક થઇ રહ્યો હતો. રીત મુજબ રતન પાળીને કળરો મુકવા આવી. પછપાટે પાળી પડ્યો હોમ એવી દરખીની પેં તેનું કાળજી’ દસડું હતું. જાણી-આંખ કીપડી અને, રતન એક કમજી પાટી હતી.

‘જા જ કાંઈ જરાક પમ રાખીને જા. રતનથી ના તો ન પેંકાઈ જાય તે કોઈ જેવી ઉંચી રહી.

‘એક માળો, બંધો કેમ સમજાતી ન હોય ! કેમ કાંઈ મેરી ચર્ધ થઇ છે !’

‘ઇ મેટીની જાત કમિ દીપે માને નઈ તેક.’

જાણુ લાનુકર્મી રતન’તું મેં તપોને તાંબાસલું થયું. એને આંખે કેર ચડ્યા. મેરલાએ સાળા લેમા થઇ થયાક બારાડું બંધે કરું. પણ એ અજાજ પાછા એક તોજી ચીસ અંદરથી સોજરવી નીકળી થઇ.

૩

જાણાજમની અજાગી પર આજરના કુરગનો તડેક કમિ અટોા હતો. આવા જેવી એક જાળ મેટી મેટી જાણકના પોટીજીની રોટી તાળુતી હતી.

‘પચારની પાળે અરેકો જારક’પાળે હોકરે ઉમેલો.

‘કાં મોજી ! આજ કેમ મેટા, મોત્રતો નથી ? જીજ લાખી છે કે માનર વરવા છે ?’

“ના, રતનના! એવું કાંઈ નહિ. આજ મને કામ ચડ્યો છે. તમે ઉત્તરની મોટી કપો છે અને મારા જેવાં છે એટલે વાત કરી દઈ.”

માથુ આપપણથી જ વિચિત્ર દતો. જાણીથી ઉત્તરના જન્મ એવો સ્વભાવ; પણ સાચાએવો અને જાણીએવો આમ દેખાવે તદ્દન સમતા અને સમીપ. દોઢની એમ સોજત નહિ. હજી સાંજ સુધી નદી-કાંઠે વિચારમાં બેસે તે ટેક વાળુ કરવા સતતને કાલ પડે ત્યારે છે.

“કેમ જાણ, મુલો માર્ગ મને? એવું મુ છે? માથાપ તે નથી જાંતળીને?”

“મારે વળી માથાપ કેના? તમે જ મારી મા; અને જાપની તે સમજાવને ખબર?”

મા મારૂં જાંતળી રતનનું મોં સેવાઈ ગયું. જ્યારે વાંચે જાતે જાતકાળ નમરે આગળ ખેંચે થતો ધાગ્યો. પણ તે મમ જાણ બોલી.

“ત્યારે મેટા, તને સું માણ છે?”

“એ તો એમ જાણું કે આજણ આજમની સાન્તિમેન છે ને.....?” “હા, તેનું સું?”

“તે જન્મસાચાએથી ચાલી આવતી હતી. પછી હું દતો. રતનના સામે એવો નવો ફોજદાર મળ્યો. તેણે સાન્તિને જેની રાખી. એમતેમ બોલ્યો. વિચારીનું હકતરે એવું પડી મથું ને એ તો પુજવા મંડી. દુષી એ ન ખમાયું. એટલે જાણે મેં ફોજદારને એક મ’પડું કપાની દીધી. ફોજદાર પડી મથો, એનું પાશોડું છૂટી પડ્યું. સાન્તિ નાહી. દુવ દેખાવો પણ પાછળથી એ કહે, ‘વાર રાખ ભગવા, ને જેવજા ન હોય તો દરામવા જો વગા, દરામજું ખાધું અને ફોજદાર મથ, ત્યારથી મને કાલ ચડ્યો છે.’

રતનને માથે જ્યારે આખું આજા વડી પડ્યું.

“જારે હતી, બાપુ. પણ એ ફોજદાર કિયો છે?”

“છે કે? કેવળા કરીને દેવનો ઉતાર. કહે છે કે કપાઈ ચર્ચ એટલે ફોજદારી લીધી.”

જેવજાર એ જ પડીએ ફોજદારની સીપાઈ આજ-મવા રસુઆતમાં રાખાઈ પડે. અને જીમ પાડી બોલ્યો: “ક્યાં મોં છ માથુડા? હો, કામ વેર ભાગની કોઠડીમાં. આ કામનું વેરડ.”

માથુ આમાનું મોડું હતું. અને માથુને જેવજા

રાખાઈ દાખાઈ વાળુ પાપો હતો. ડેઠવી મુલ પળ પુરી થઈ. એટલે તેને ખાટલામાં ઉપડાવી ફોજદાર સાહેબ સાંમક પોતાક સહ ડખાવાડ માથે આગમ તરફ લાઈ ગાળ્યા.

મુકામને લાકડું માર્ગ મળેલ રતન આજ કાંઈક દરખમાં હતી. જન્મજન્મનો અપનાક હતો અને એના જીવન છવ જેવો માથુ આજ છુલીને વેર આવવડો હતો. પણ સવારના પહોરમાં કોપાઈનમાં ખાટલો આવેલો નેજા એના દોઢકોટ છૂટી ગયા. મુલ એ નીચે ઉતરી અને મુલેજા માથુને વેખાઈની વગની પડી.

“મારા બાપ! કાઈ, બોલ તો ખરો, વજા, તને સું મથું છે?” રતન મુલકે મુલકે દેખ મંડી પણ જાતીઆ એને દુગો કસાઈ આપ્યો.

“સેનો ભ. અમલદાર સામે મારે દવે ફોજદારી.” પડે કાલ મરીક મુકે કાલ, દવે તો કુવલો જ ન જ્યા દઈ. ફોજદારે અમલદારે કમ માર્યો.

માથુને તારને ઉતાર મથો દતો. બાન વડું હતું. આપ ઉપાડી જીમ છે ત્યા સામે ફોજદાર. અપનાક તેને પોત્તો ઉપા. જર સેનોક મેંજા માર્ક ફોજદારની કખારમથી નવીવો. બેંચી લેના જ જાતીમાં તેણે કુચાવી દીધા. ખીંછ જ પડીએ કોડીની શેડ પુરી.

માથુ દરજો માર્ક ખાટલે પડેલ એને કપાલે શીત વળી મથો. રતન જા જવાન એજ દખાઈ મથ! ફોજદારની નમર રતન તરફ હતી. એ બોલ્યો:

“જે...રતન? માર કડ, મેન. મારાં કરતુક નડાં. આ...મા...મુ...” ફોજદારનો રામ એ છેવડા બોલ સામે રામસરણ મથેલ.

“એવ મા, મારી મા...રતનના...” માથુની વાગા ઉપડીને એકાંતકે પુરી થઈ.

“મારા વાજા! તારી મા આ રજ. મને મુડી ક્યાં ભવ છે, માથુડા!” રતનની આખનું એક અજી મથુના કંઠા પડ્યા વાગ પર પડી ગયું.

દેજ કાંઈકે રતન માથુ બેસતો ત્યા નદીકાંડે બેસી મુલની લેલીમાં કાંઈક જોઈ રહે છે. એકાલ અજી મથે છે...અને આજમવા બગાડને રવાડી પાડી રહે છે.

હિં: પ્રથમ દીકરીને વિદાય આપતી વખતનો પ્રસંગ અત્યંત હૃદયસ્પર્શક હોય છે. દીકરીની બહુલકથા ધરનાર, મહેલ-મકાન, મલી-ફૂલો, પશુ-પક્ષી, અને ઉડ-પાત્ર પશુ રૂઢન કરતાં હોય છે. આ હરમાળનકે કવને કવિકુલચુરે કાલિદાસે પેલાનાં “સાનુન્તાલ” નાટકમાં આરેખવાનો બલ કેવો છે. કવય જેવા વિરહ પશુ દીકરીના વિરહથી વિરહજ બની અંકુર હારે, ત્યારે સંસારી બનેનું તો પૂછવું જ શું? દીકરીના છવન પર જેવો વિચાર કરીએ તેવો જ હૃદય પર આપણ થાય છે-કવનુનો સોન વહે છે. દીકરી ક્યાં છોડે છે? અને ક્યાં જઈને એને પેલાનું ઘર બનાવવું પડે છે? પંદર સોળ વડે પર્વન્ત જેને એ પેલાનું ઘર સ્વયંજ રહે છે; તે પૂરમાં તે પોતાને પહેલુ જેવી માને છે. હવે જાતીની આજ્ઞા વિદા તે કેજ પશુ ચીજનો ઉપયોગ કરી શકતી નથી. વલુ મોવાએ તે પિયર પશુ આવી શકતી નથી. સાસરમાં ન્દાનાં-મ્દેહાં સોએ એની પ્રલેક મેજાને એની મતિ-મનિને કંઈક સમાસોપાની દષ્ટિએ નિરપે છે. ઉડના-મેસતાં, ખાનાં-ગીતાં, વાનગીન એને સિદ્ધમારમાં રંગા પશુ તુટિ જોતાં તેઓ કદાચ ક્યાં પિના નથી રહેતાં. જેમનાં સ્વભાવ અને પ્રાપ્તિનું એને પ્રથમથી મેજ પશુ જાન નથી હોતું એવાને પ્રસંગ સમજવું એનું કર્તવ્ય જાને છે. એમનાં સૌના હૃદય છતી-જાં, એને પાની રાખી બનવું પડે છે. આ સૌના વિચાર કરતાં દીકરીવધવાઓનાં મેંવેલાંથી વિદાય ફેલી વંખને અંતેશ્વરી અધિરત પાસેથી વહે છે; અને તે ઉપરાંત સ્ત્રીઓનાં હરહારસપુષ્પ ગીતો હૃદયને પણ સૌન્દર્ય-સૌવર્યાસી દે છે.

આથી એવા મીનના મોઝાક નખના મેહશું:

એક ની મેરી બન જાવ મેવલ માથે જાડ કદે મરહી જો,
જાગા મેરે ને મચન જા કલે વચની હી વધરી મેં મરહી જો,
મેં સુપુત્રી ને જામ રેમયા, જામ પુચાવન મેં મરહી જો.

[સંસ્કૃત: મતા વૃદ્ધે છે કે “મયારી અમેલી-પેમેલી કેવલ, તું મતપિયારે મુઝારે ક્યાં નવં છે?”

દીકરી જવાળા આપે છે: “આજા પિતાનું આપેનું વચન જુર કરતારે તું નથી છે. સુપુત્રવી મતાએ કિલ્લા કપડાં વંચાયાં છે; એને ઉપયોગ અપારે નવં છે.”]

આ મીનના કેવલતરી ઉપજા જાગર છે. મહા કોમલ, કાચકા વિધેરે અન્ય પછીએના જાગરકે છા મૂકે છે. એ પછીએ મેજા બચ્ચાને પેલાનાં સ્વયંજને પામે છે-એવો છે; પરંતુ એ બચ્ચાં મેહડાં મનાં એ પાળનાર પછીએને તજ હજ કોમલોમાં વાળને બાંધે છે.

૨

જે સમયનું આ ચીત છે તે સમયે દિનુમેનું છવન અત્યંત નેરવરિકે દતું તેઓ પ્રાપ્તિ જાણની મોઝાક રચના દેતા. જેમ મહા અને એના અર્ધમર્તાનાં જાગરકનાં સરીસા છવનની નાટી એક સાથે ઉછળે છે; તેમ આર્ષ મતિ નિજ સરીસાં કલુઓના પરિવર્તેનિ અનુભવ કરતી દતી, વસન્ત અને વર્ષના આગમનની તાલુ સર એકો પંચમની વરદિવાલ ન દતી એ કલુમેઝાં જેમ તર-તેરામે પેલાની મેકે જ પ્રુષ્પિત અને પાવિલ થાય છે, તેજ આપણમાં પણ ઉજાસ અને નવજવાનો સંમેલ થાય છે. વેદરજો અને પશુપક્ષીઓની માઠક આપણે પણ પ્રાપ્તિના વસન્તોત્સવમાં સ્વભાવને એકજ મવા-પિત્તો સ્વી શકતા ન દેતા. આથી એ સમયનાં આ ચીતમાં પ્રાપ્તિકે વસન્તોનું જ પર્વન થતી

આમે છે. આને આત્માત્મિકી કલ્પના થતો આપણે પ્રાપ્તિ આપેતા મુંગમ વડી મોઠા છે; આપણે એની કલ્પનાઓથી જલ્દી જ દૂર નહીં પાડ્યા છીએ. એ જ કારણે આપણે કલ્પનાની વિશ્લેષણોને વધાર્થ કલ્પોત્પન્ન કરી શકતા નથી.

નીચેના ધીનમાં દીકરીને "કુલ"ની કલ્પના આપણમાં આવી છે —

આવડ ફાડ નીકળે એવું તેમ જાણે હું ફરે ?

મેઠા વાસ પુરોડિયા આજના જાણે (જાનવ, નીકે) કિતી ફરે

ખરિયે દિંદા કૅવડિક દિંદા જોઈ (પી, ચિત્ત) ન દિવડા ફરે.

[આર્થ: સરખો જાતે કે કુલ? એલે! ત્યારે વાસ કેમ ફરે? એલે વાસ જાનવર કે જાઈ! મદ્યો વિનમ્ર પડને ફરે દીકરી છે, એવો દીકરી કોલ! જાણે દીકરી કેવલ! પણ એ દીકરીને ફરે ન દીકરી કોલ!]

માની વેળાએ આ ધીનનો સ્વર એટલો જલ્દી હલવડાવડે કોલ છે કે કેલકલ સમજનાર કોલ વિના ન જ રહી શકે. કુલોત્પન્ન એ કલનાની માનાધિક્ષાઓને કેલકલ કુલની વધુ કોલ તે તે વખતે એના સ્વભાવની કોલકાલરે વધુ કલકલ આપે છે. દીકરી આવે જ મોવડની કુલ છે; એનો વાસ ફરે દેસખી જ છે.

૩

કોલે ન વાસ કુલકલ, ની ની કે મેરી જોઈ એઈ જા માન નમળ.

કોલે તે હવો સરો, ની ની કે મેરી જોઈ, તેં કોલે જા દુસરી.

કોલે તે હવો દોરે, ની ની કે મેરી જોઈ, તેં વિરોધા કોલે તેરે વડે.

કોલે ન હવો જાણે, ની ની કે મેરી જોઈ, તેં વિરોધા કોલે તેરે વાલે.

કોલે તે હવો જાણે, ની ની કે મેરી જોઈ, તેં વિરોધા કોલે તેરે જાણે.

[આર્થ: કોલની રહી જાતી છે. દીકરી, જા ના દીકરીની જા જા વિનું છે કે મેલા પર કોઈ અભિમાન થી કાઢી નથી. (અર્થ: દીકરીના અનુદિવ કોલ છે.) કે દીકરી, તેં જા ના તેં જા છે અને કોલરે હરો છે. કે દીકરી, તેં જા ના. અને ત્યારે આઈ, જાણ અને માણ વિનમ્ર આઈ જાણ છે.]

૪

જાન મહી જાણ જાણ સાસરે નીકળે કિનારા વિનમ્ર આજના દીકરી કેવી હલકિત વાસ છે; અને આજની કોલની સાથે કેવો કુલકોલ અવડાર કાળવે છે એવું કર્જન નીચેના ધીનમાં છે:

નહીં નહીં જાણે પુરે કોલ કિ જાલ વિનમ્ર તુલ્ય જાણ,

ની વેડા! કોલકા કલિકે વિનમ્ર જોઈ કોલકા નહીં

કોલે આજ મહો જા વિનમ્ર જોઈ જાણે,

માલ કોલકો કોલ ન કુલકા છે.

જા નાનને વા જાણે એવે કુલ કોલ નહીં,

કોલ સાથે કુલકોલ જાણે મેરી જાણે રહી.

જા ના નાનને વા જાણે.

કોલે કે કોલ કુલકોલ એવે કુલ કોલ નહીં.

[આર્થ: વાજો વાજી રહી છે. જાન પણ જાણે જાણ છે. એવો જાણે દીકરી અને જાણે વિનમ્રમાં આવી છે. એવો માળોને કોલકા વડે મુલકો છે. વિનમ્ર આજને તે જાણ છે તે જાણે આજના વાજોમાં અને કોલકોલો કોલકો છે; જાણે એવો કોલકો જાણ નથી. તે જાણે કોલકોમાં જાણે આજને; જાણે એ આજને કોલકો દીકરીને કોલે "આજ-એવો" પણ કોલકો નથી. વિનમ્રની આજમાં જાણે જાણે છે. જાણે વિનમ્ર કોલે જાણે પણ નથી પુલકો આજી કોલ છે. કે, "કે નહીં, તેં જાણે જાણે જાણે જાણે" ત્યારે અભિમાન કોલે જાણે નથી." દીકરી કોલે

શ્રી : “ જાણી ! અંદરે જાતીએ અધિકાર મલકાવી એકીએ અંદર રહી ગઈ છે. ” જાણી કોઈક દેસે નવજન આંધે છે
 કે “ દે નામકે, જું ત્યારે ફરે નહ. જાતીએ ત્યારે જાણી જાણે છે. અંદરે ત્યારે ફરે મલકાવી નથી.]

મોડેલાં મોડેલાં નગર તથા ગુજબોલની સામગ્રી જેટલી મેડાનોમાં છે એવો અનાંક પણ પડારી પ્રેક્ષામાં નથી. આવી એવો પદાચારી બહુ વખરાય છે. એક માન્યકને જે વજુ દીકરીનો છે. એવોની એકનું લગન એવો પડારી રાજાકામાં રહ્યું છે. એક તો ત્યાં ગુજબોલની સામગ્રી એવોની અને પીતૃ આવાવાળાની તકરીકે અને તે ઉપરનું સામગ્રીમાં રહિતના દીકરી કુટુંબી વડે મેડાના માનગિતને મોડેલાં માટે છે. એની કુટુંબવર્તી આ ઝીનમાં બેસેલું.

देस पाँके तिलिये कइयाँ नयनो में हयें तिनही कइये पड्या ?

ਦਸ ਸਿੱਖ ਬਾਗੀ, ਸਿੱਖੀ ਦੱਖੀ, ਯਾ ਖੁਰਦੀ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਹੋ।

ક-ઈ જાણી ને જાણે, પેલી ને જાણ જાણે, કન થોડે આજાબ આજાબ તેમ રેડ (૫૪)

■ હાથે લહે ને ખડી, જાણે યેથી આ ખડી, અન્ને અમલ નરિયે યા નીક.

કેટલાક યોગ્ય સૂચકા ૫ ચિત્રિકો, જે ૫૦ જામની લાંબાઈ ૬ ઇંચ ટા

પ્રેમ કાંઈ જાદુગરિની કહે કહે ચોરને, જે થી જાદુગરી ચલાવી નીક

[અન્યાર્થી : ખીલ ઘીઠીએને તો ત્વને ખેલેલ ખેલેલ સહેર અને નવનમાં રીધો છે : અને ખરે સા પતે પુલકી દેખમાં રીધો ! મ્હોલ કાલમાં કાલપડું અને ખાલ પર લેપડું છે : દેખાની નીચે હું બસ ચોરી કરી છું : મ્હોલ કાલમાં વર્તા પતે ત્યાં છે : પવનમાં કાંઠા જાળ્યા છે. હે વિલ ! ત્વને ખરે ત્વનાયે જેઠ-ત્વનાયે કુલ જાળ્યા છે. નરીના આ કિનારે હું વળી છું : અને ખીલે કાંઠે મ્હોરી આ વળી છે : વચ્ચે નરીને પ્રવલ્લ, વચ્ચે નવ છે. અર્ધન અને એક બીજાને મજા રાખતાં નથી. ત્વનાયે અલ્પ ઘીઠીએ તો ધી-ધીવડાં જાળ્યા છે : અને ધીઠીના આકાંડ સાથે જલ્લ કુદરોનીયો અને છે. ખીલ ઘીઠીએ વિવિધ રંગનાં કુન્દરા પત્તો પહેરે છે : હું અખનિશી નીકર પડે છે.]

આવનું માધ્યમો નીચળતા તહેવાર પર વિવરણી દીકરીને ત્યાં મણાસાગિન મોટી ઘણી માને મોકલવામાં આવે છે. દરેક દીકરી તેનાં માતાપિતા જીવિન મોણ છે તે માં તહેવારે માનને વિવરણી સંજક મણવાની આશા જણાવે છે. વીંજનો તહેવાર આવેલો છે. દીકરી સ્વસ્થિયામાં માનને માન કરી રહે છે.

ਭੈਲੋ ਜੀ, ਅਸਲੋਂ ਹੁਣੀ ਗੁਰਦੇ ਗੁਰੇਜੀ ਦੇ ਹਿੰ ਘਰ, ਆਪਣੇ ਘਰੇਬਾ।

પિત્તે ની ભેજ આપે કુદરે, જ્યાર તેજ પાસે, આપના આંધ.

विषय विज्ञान के क्षेत्रों का प्रत्यक्ष मास्किंग, से परे की बातें और, सामान्य आदर्श

જિજ્ઞાસુ ની વ્યક્તિ જ્યાં જાય તેવિચ્છે, તરિકે તે જગ્યા ની જાણ, આગળ જાણવું.

‘‘आपने मे मरहमों सेटिने, और व्याप में पाए सेषमने, समान आउता।’’

४१. डा. जे. ज्योत्सना, हिंदी भूदान, मण्डली नौवसमण्डली, साभन ज्योति.

[જાનકાં: હો આજી ! મને લલચેલનાં કપડાં પોશા. મેં પહેરવાનાં ચાલુ જ રિવાજ છે

માત્ર ભડે છે: હે રીઝી ! હું ભણ્યો મને રીઝે મેકાઈ ! ત્યાં આજ તો જાહેરમાં ગા છે.

તે બિલ ! હું તમને કમળ જાણી જાણીને યોગદાશી કરી છું. તમને અદિત્યાનાં પાપા જાણી. હવે 'અપર' માત્ર જાણી છે.

કે લાભી । હું ૧૦ રીતે આપું ? નહિચિન્તા ૫૧ આપનાં છે.

१. नीचे दिए गए प्रत्येक वाक्य के अर्थ समझें और उसे अपने शब्दों में लिखें।

“હે ભાગિનિ ! તારીમાં તારા હૃદયનીને અલગ પાડે દુઃખથી કાઢે, આજુ પાસ આવી છે. હું તમને બેળા પાડવામાં ટાળતી રહી અને અજાણે નજરબંધી દારૂ આપીશ]

૩

પિંપાદ દેખા પડેલા એ હતું જા; જા; થઈ, એ હતું જા; જા; થાડ !

હા; મને પ્રસન્ને એ તર નમેલો હો ભાડ :

પિંપાદ દેખા પડેલા એ હતું હોઠગીતો સૌ કવર ?

એ પીંગા દેખા સ્થાને પડેલો દિલિ ખવર :

પિંપાદ દેખા પડેલા એ હતું હોઠગીતો કવર, એ હતું હોઠગીતો કવર ?

[આચાર્ય : હો પીપલનાં જન, તું ભયર્ષી શા માટે પાડખા દે છે ? ભૂલ્યાં પાન સી જરી પડ્યાં છે; હવે પંચીન પાનની માત્ર આજ છે. હો પીપલનાં જન, જો કુપેલો કેમ વધારી છે ? ભરે ! પડેલનાંથી વિપુલ સમપાદ નેજા કાને ? હો પીપલનાં જન, જો દાબીએ શા માટે વધારી છે ?

૮

જનભારેલા એ હોઠ મલે કાપોર નુ જનભાવ એ કલ શ :

જની સુન્દરિયેની, હોઠા દે પાસે કામ, કામ સુખાન કામ,

મેરે પાસે હો ના તો કામી.

જનભારેલા એ પડ્યા એ દિનનાંથી કામ, હોર કામી દિલિ ભરિયો, જનભારેલા :

જની સુન્દરિયેની, મી જામ્યા કાપોર ને કુલ જનભા ની પંચ દે, જની સુન્દરિયે

જનભારેલા, એ જાતી શા સ્થાની મેમ, પડતી શા સ્થાની મેમ,

જામ્યા શા આરોગ પોરિયો :

જની સુન્દરિયેની, પડતી શા દે નહીં મેમ, જામ્યા શે નહીં તો પોરિયો જની સુન્દરિયે

જનભારેલા એ પિરિયો શા સ્થાની કુલ, એ કો કો સ્થાનો શા જલથી, જનભારેલા.

[આચાર્ય : પડ્યાં મેમર જતી કહેવારે નિશ્ચયો પડિને દલ્હાડિય સ્થાને પાડે સી મહેનું પાડીને કહે છે : “ હે જનભાવ ! હોઠા તો આપણા કાંઈ મરજીએ ભવ છે; પાનડું તું તો પડેલો ન આપણી છે. ”

પડિ કહ્યા પડતી છે : “ હે આરો સુન્દર કામી ! હોઠગીતો જાતે તો કામ છે; કામથી ન સી કામ જાવ છે. મહારી પાસે તો એક કામી પડુ નથી. ”

ભાવે કો કહે છે : “ હે પનિ ! હું નહીં કાંઈ દારૂ અને જેણે વરેલી મેમી આપું છું, હું કવર નહ. ”

પડિ જામ્યા હેવાર કામ છે; અને જાલગી જાતી પાનિયે પડે છે ને “ હે સુન્દરી ! હું કામમાર ભડ છું. ભાવે ત્યાંથી કાંઈ મંચાવતું કામ તો કહે. ”

જાતી જાન્યા કામી કહે છે : “ મહારે કામ પડતીનું આપ અને આપણને કહે કામને. ”

ભાવે પડિ કહે છે : “ હે સુન્દરી ! જાતી તો જામ્યા છે અને આપણની તો સીંઈ ન નથી. ”

કો કહે છે : “ પાડ, તો પાસે જામીનું કામ અને જામીની પાંચથી કામને. ”

જનભારેલા કીરાનજાણ પડેલા

વિષયપ્રવેશ

માનવતાની વિશિષ્ટતા તેની વાચકશ્રિમાં રહેલી છે. માનવજાતિ 'સ્વાભાવિક' રીતે જ અનુભવ અને અભિવ્યક્તિકરુણા સુમેલણ છે. સમજ, રાષ્ટ્ર અને વિશ્વસંપ્રદાન વાચકશ્રિનો પ્રનાય છે. યમાજ્ઞ-સંપ્રદાન, રાષ્ટ્રસંપ્રદાન કે વિશ્વસંપ્રદાન વાચકશ્રિના વિશેષિત સ્વરૂપ વિના અશક્ય છે. માનવસંપ્રદાન સાથે જ ભાષાની ઊત્પત્તિ થઇ છે. મનુષ્ય સ્વાભાવિક રીતે જ વિચારશીલ છે; અને વિચાર માત્રક પ્રકારના જાતોનું પરિણામ છે. મનોરૂપ ભાષાને વ્યક્ત કરવા માત્રક પ્રકારના સમાન અનુભવથી નિર્મિત થયેલા ખનિએ સ્વાભાવિક રીતે જ કહેદારથી 'બદલ' આવે છે. આપા પ્રચલિત ખનિએને મનુદ કમશઃ ભાષાનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે.

આપા માનવસમાજની અપૂર્વ સંપૂર્ણ છે. માનવસંપ્રદાન અને ભાષાનો વિશાલ સરખી રીતે નેપાળેક ધમિએ જાનુલ છે. માનવસમાજ પોતાના વિશાલ અર્થે સમગ્ર વિશ્વમાં ફિતરે છે. આ વિ-કાલકાલમા ભૌમિક પરિસ્થિતિના પ્રભાવે તેના ખનિએ અને ભાષાઓમાં ભેદ પડે છે. આપિ જિન્નનાને હાથે ભાષામાં ફળુ વિભિન્નતા આ વા-તેની છુટા છુટા અનેક રૂપે ધરાવ છે. માનવસમાજ કમશઃ સામાજિક, આર્થિક, ધાર્મિક અને રાષ્ટ્ર-નૈતિક સ્વરૂપથી પોતાનું સમાજ ઠીક છે અને તે બદલ ભાષા સમાપિત્વાર અને સંસ્કારિતા પેને છે. આ કાર્વ સર્વસાધ્ય-ય એક ભાષા દ્વારા સરખાયાથી સાધી શકાય છે. યમાજ્ઞ પિત્વાર અને મમાજ સંસ્કારિતા પેવવા અર્થે સમાજના પુરિ-ભૌમિકા નિત્ય નવી ભાષાઓ સર્જે છે અને સ-માજમાં નાતેયન જગાડે છે. આ પ્રમાણે સમાજના આગ્રમવ્ય સત્તિમજરોની ભાષાના પ્રનાયે નવ-સદિત્ય ધરાવ છે. ભાષાનું સંસ્કારણ તથા વિશાલ આ રીતે સદિત્ય દ્વારા થાય છે. સદિત્યવરો પોતા-એકા ભાષાની સજવતા અને ઔદત્ય માનવજાતિની સંસ્કારિતાનું સાધું માપ છે. ઉત્તમ ખનિએનું

સદિત્ય નવતર્જનસંજિતુકત અને આપા સજવ દોષ છે. ભાષાના અભિવ્યક્તિ આપા તેનું સંસ્કારિતાપૂર્ણ નવતર્જનસંજિતુકત સમુદ સદિત્ય છે. ભાષાની સદિત્યને પ્રમાણ તેની વર્તમાન પ્રાચીન ભાષાઓ ઉપર સંપૂર્ણ છે.

રાષ્ટ્રભાષાનો પ્રકાર

ભારતમાં ચોરસ અને વિશિષ્ટતા તેની વિશ્વ-અનુભવથી સંસ્કારિતેતા સંસ્કારિતામાં છે. પ્રાચીન કાલ પોતાના ચોરસીયારે વિરાજતું હતું અને વિશ્વમાં પોતાનું સ્થાન ચોથી વિશિષ્ટ ધરાવતું હતું. પણ પસ્ત-વાવર્યાને હાથે ભારતીય સંસ્કારિતાને કાંબા થાલી છે. પોતાના સમગ્ર કવનને ઉત્તમ-જવા તથા વિષોન્નતિ સાધવા ભારતે સ્વર્ગ થતું જ લેઈએ. ભારતના સ્થાનએ વિના વિશ્વે વિશાલ અવકાશ છે. સ્વાર્વ-અપ્રાપ્તિ અર્થે અવરોધી તત્વોનો નાશ આવશ્યક છે. આ અવરોધી તત્વોમાં મુખ્ય ભારતમાં કૌશળી અભાવ છે. સમાન વિચાર, સમાન સ્વાર્થ અને સમાન સંસ્કારિતા વિના કૌશલ સંભવતું જ નથી. સમાનવિચાર અને સમાન સંસ્કારિતા પેવવા માટે સમાન ભાવવાદી સમુદ ભાષા-માનવ-અને સંપૂર્ણ-વિધિની જરૂર છે.

ભારતર્વ વિશાલ રેરા છે અને તેમાં કસવર ચીસ કોઇની ઠક બિન્ન બિન્ન ભાષાઓ છે. આ બધી ભાષાઓમાં વધારે જનસમુદમાં ભેધાથી ભાષાઓ માવ પડે છે. આ પડેર મુખ્ય ભાષાઓમાંથી કમ ભાષાને રાષ્ટ્રભાષાના નિર્દેશને ભેસાદી એ પ્રકાર સ્વાભાવિક છે. ભાષા અને માનવ પ્રદિ અન્નો-નામથી છે તેથી ભાષાઓમાં એક તત્વે સ્વાભાવિક રીતે જાણી જાય છે કે રાષ્ટ્રભાષાનો પ્રકાર અધો દોષા કતો સંસ્કારથી ઊંચી રાષ્ટ્ર છે. કાંબા અનુભવ અને દીર્ઘવિચારથી દેશના પુરિષ્કેષો નિર્ધિત નિર્ધ્ય ઉપર આપ્યા છે કે હિન્દી ભાષા રાષ્ટ્ર-ભાષાનો અર્થે તત્વે મુખ છે.

હિન્દીમાં રાષ્ટ્રભાષાના બીજા સુત્રો નિર્ધાર છે. કૌર્વ પણ ભાષાને રાષ્ટ્રભાષાનું સ્થાન પ્રકાર

નવાં આ ગુણો તેો દેવા જોઇએ. રાષ્ટ્રભાષા થવાને ઉપયુક્ત એવી ભાષાનું સાહિત્ય વિપુલ અને નવસર્જન-શક્તિવુક્ત પ્રોત્ત દેવ, તે ભાષામાં સ્વચ્છ કેળવણી થાતેતી સંપૂર્ણ થોમ્બતા હોય, તે ભાષાને સાવ-જંઘરા વિશાળ હોય, તે ભાષામાં પોતાના સંસ્કર્ષમાં આવનારી ભાષા અને સંસ્કારિતા-ને આવનાવવાની ઉદારતા હોય, તે ભાષાને પ્રવાહ સતત પડેતી નદીના જેવો હોય, તે ભાષામાં સુઝીવૃત્તા અને પ્રાન્તીયતાની પદપાન-શક્તિનો અભાવ હોય, તે ભાષાને સ્વીકૃત કરવાથી પ્રાન્તીય ભાષાઓ નિરવેજ ન થતાં તેજસ્વી અને પ્રાદુર્બળ થાય, તેનું વ્યાપક સ્વરૂપ અને નિવસ-પદ હોય, તેનામાં વિરોધી સન્દેશો અપનાવવા અને પોતાને અનુકૂળ રીતે અવાની થોમ્બતા હોય, તે ભાષા રાજકર્મચારીઓ માટે સરળ હોય, તેનામાં પાર્શ્વિક, આર્થિક અને રાજનૈતિક પરસ્પરના અવગદાર થાતેતી થોમ્બતા હોય, તેઓએ જોયે ભાષા તે ભાષા જોતો હોય અને સમજતો હોય, સમગ્ર દેશ માટે તે ભાષા સરળ હોય, તે ભાષા શબ્દો અથવા અક્ષરોની સિમિતી વેપર અપાર સજ્જાતી ન હોય : આ બધાં ગુણો ઉપરાંત દેશના પુરિષુઓએ તે ભાષા પ્રત્યે પ્રેમ હોય.

હિન્દીના જેટલી સરળ ભાષા આજની પ્રાન્તીય ભાષામાં એકે નથી. તેની સરળતાને લીધે દેશનો જોડો ભાષા કલ્પવૃક્ષ. ૨૦ હજાર જેટલી જનતા હિન્દી સમજી શકે છે અને તે કલ્પવૃક્ષ પર કહેણની પાટભાષા છે. હિન્દી શબ્દો નથી પણ સ્વન આપે છે. તેથી રાષ્ટ્રભાષાનું પદ મેળવતી આવી છે. હિન્દીમાં પાર્શ્વિક, આર્થિક તથા રાજનૈતિક અવગદાર થાતેતી સંપૂર્ણ થોમ્બતા છે. હિન્દીનું નિર્માણ રાષ્ટ્રભાષાને થોમ્બ ૪ થયું છે. હિન્દી સુઝીવૃત્તા અને પ્રાન્તી-યતાથી પર છે. તેનામાં ખૂંટ ભાષાઓ અને સંસ્કારિતા અપનાવવાની ઉદારતા છે. તેનો પ્રવાહ સતત પડેતો છે. પ્રાન્તીય ભાષાઓનું તેજ તેના લીધે વધે છે. હિન્દી રાજકર્મચારીઓ માટે સરળ છે. હિન્દીમાં વિરોધી સન્દેશો સ્થાન છે. હિન્દીનું સાહિત્ય વિપુલ અને નવસર્જનશક્તિવુક્ત પ્રોત્ત, છે. હિન્દી દ્વારા ઉચ્ચ કેળવણી આપવી શક્ય છે. હિન્દીનો સ્વરૂપ જાહેર તથા વ્યાપક વિશાળ અને

સરળ નિવસપદ છે. હિન્દી સમગ્ર દેશ માટે સરળ અને થોમ્બ છે. ભરત જાંના વિદ્યાન દેશનાયકો અને સાહિત્યકારો એકે અવારો હિન્દીને જ રાષ્ટ્ર ભાષાનું જીવન આપે છે. સર્વાંગ ગંઠામય-કર્તૃક જેવા શોરણિય ગંગાથી સાહિત્યરસોનો તેો સ્પર્શ થાને છે કે 'હિન્દી ભાષાની સદ્ભાવથી ભારતમાં એક સ્થાપત કરવામાં એકો સમર્થ થશે તેઓ જ સાચા ભારત-પુ કહેવાશે.' આ મુદ્દાન સ્પર્શ-ત્રેજી સાહિત્યમહારાષ્ટ્રોને તેો પંચાગી પો હિન્દીને ઉત્તર ન થતો જોઈ દરમ્યાં ગંગાનો થાપ છે અને તે સિમિતે દેશનું કુલોચ થાને છે; અને જોરી-નારે થોમ્બ છે કે અમેજી દ્વારા બસે થાને તે થાપ પણ ભારતીયોને હિન્દી થોમ્બ વિના કોઈ રીતે આવી શકે તેમ નથી. મદામાન-ય થોમ્બર આશિ-કેમો મેદભાષ દૂર કરતાં રાષ્ટ્ર-ભાષા હિન્દીનું અપ્પવન અનિવાર્ય થાય. તરીકે સુચવે છે. માનવપર જુનાથ સરકાર હિન્દીને થોમ્બાતી તથા સાહિત્યની ભાષા તરીકે થોમ્બ આપે છે. મદામાન-ય વિદ્યાન સામરથ્ય દેલ ભાષા-સ્કર એકો મરણીના સાચા ભજા અને સંવર્ધક છે તે કહે છે કે એચ. એ. રાધીના માન્યાસાધમાં મરણી થથોને જોડા કરી હિન્દી મથરોને પાંચ પુસ્તી તરીકે સમજા થોમ્બ છે. ભાષાન-ય નિષ્ક હિન્દીના સમ્યા હિતેજી દેલ તેના પ્રયાસો થિ-થાકોથા હિન્દી પુસ્તીનું અપ્પવન આવરક થાતે છે. થીવુલ એન સી. કેથરના અભિપ્રાય પ્રમાણે પ્રાન્તીય ભાષાઓમાં હિન્દી સિવાય એકે જોડો ભાષા નથી કે જે રાષ્ટ્ર-ભાષાનું સ્થાન થઈ શકે. મદામાન-ય જોડામેન હિન્દીને ધર્મિકાધિક-કેમો-શીમે કહે છે કે અવગદાર જ અવગદાર હિન્દુ અને ગુરુવરોનો એક જ ભાષા હિન્દી થો-ભા દના અને સર્વસાધક જનતાના હિ-સાધકિનાથ તથા સરકારી તુમ્યાં હિન્દીના ૪ રહેના. હિન્દીના એક પ્રમાણપત વ્યાકરણકર દેવેન્દ્ર કેશવ લખે છે કે હિન્દીમાં ચોલી ભાષામાં બહુ કરતાં એક પણ ભાષા એવી નથી કે તેના થોમ્બનાર હિન્દી ભાષાઓમાં કરતાં વધારે હોય. રાજાની, મરણી, ગંગાની, પંચાગી, હિન્દી અને ઉર્દુ કરતાં હિન્દી પ્રાપીનતમ ભાષા છે. નીમ

પણ દિન્દીને આર્થ આપ્યોલાં સંઘી પ્રાચીન અને વિશેષ પ્રચલિત માને છે. શરૂઆતમાં, કમલ જાસનવાની જનતાના આગમન પેતાઓ દિન્દીને રાજાખાના સિંદાસને ખેંચાડે છે. આજુ સાદિત્યસંગેના મનદીપ અને રાજકીય સરેમામાં દિન્દીની તરેરુમાં જ પેતાના પ્રસાદ પાસ કરે છે.

સુખસાતીએના દિન્દીપ્રેમ

આપણા વર્તમાન તેમજ પ્રાચીન યુર્નર-સાદિત્યપ્રકારો રાખુઆતનું મોટા દિન્દીને જ આપતા આવ્યા છે. બીજા પ્રકારે કરતાં સુખસાતી અને દિન્દીને સંબંધ વધારે નિકટનો છે. અગ્રેષ્ઠ જાણતું મદત્ત સ્થાપના પહેલાં દિન્દીનું અધ્યયન સુખસાતી સામરો માટે અનિવાર્ય ભેખાતું. તેમજ પણ સુખસાતી સાદિત્યકાર દિન્દી રાખુઆતના આસાને અપૂર્ણ જ મણુલે. યુર્નર સાદિત્યકારોની સાદરતા દિન્દી વડે જ મોજાતી હતી. યુર્નર સહવિએ અને સહકારે દિન્દી પ્રત્યે સ્પષ્ટ પ્રેમ વેળવે છે. આપણા પ્રાચીન સતો અને કવિઓએ દિન્દી દ્વારા જ પહેલે જાણે પાનરમનિની સેવા બનતી છે. તમા જનજન ગંધા કવિઓએ દિન્દીનાં રચના કરી છે. સુખસાતીના આસાને રુસિંદાથી માંડી આધુનિક કાળના પ્રારંભ સુધી પણ કવિઓએ યોગ્યપણા અંશે દિન્દી સાદિત્યમાં વધારો કર્યો છે. અધુનિક કાળમાં પણ દિન્દી સમ્બરચનાના નમુના રેખા દે છે. દિન્દીના સમ્બરિયાનક તત્ત્વ એકે નથી. આપણાં જોડા, જ્વારામ, પ્રેમાનંદ, સનજન, મુજાનંદ, મદરાવજી જાજાવજી, અલાહદે, નિપુજાનંદ, રાજી આવરીજી, સુખંદાજી દિવાન, માર્કોજી સમ્બરસિંદજી, મદરાવ વિજયસિંદ, રેસરીસિંદ, સુમસિંદર, મેદામજીજી, નર્મસિંદ, રમજાસમ, રુસિંદામર્મ, ચોવિંદ વિજાલાજી, સવિનાનરાવજી વગેરે જનજન સોથીએ. વધારે કવિ-ઓએ દિન્દી સાદિત્યને સમ્બર્યું છે.

આપણા સહકારોની કવિતાના ઉનાસા આવી તેમનો દિન્દી કાવ્યસાહસ રચનામાં વધે આપણું અસંભવિત છે. આ ચિંતન આપણા વિચાર સુખસાતીના વામરિસિંદામાં થતી રીતે દિન્દીને આપનારી અપર કર્મિ પ્રાપ્ત કરી છે. દિન્દી મળતા પરિચય જરૂરજાય સુખસાતીનાં જોડિય આસન

દતા. તેમની રચના પ્રારંભિક અવધાતી ઉત્તમ થતું છે. તેમની રચનાએ દિન્દી મળે પશ્ચિન કંઈ છે. તેમનો પ્રારંભિક મળો ઉત્તમ નમુનો પ્રેમસાધક છે, કે જે આજે દિન્દી, સાદિત્યસંગે-બનતી ઉત્તમા પરીજ્ઞાના અન્વયાસકર્મમાં છે. મદર્મિ રવાનંદ સસવતી-આર્થ જગણા મદલ તપસવીએ પેતાના વિજાળ કાર્યોએ પહેલાં પળતા પ્રાચીય સંકીર્ણતાનો લ્હાવ કરી દિન્દીને પેતાના વિચારોનું માધ્યમ બનાવ્યું. તેમજે રાજે-લ્હાવ માટે દિન્દીની ઉપયોગિતા થતી રાતી રીતે જોડાતી અને આર્થ જનતાને તથા સંદેહ-તરવ પારિંક કનિકો પેતા આપવા દિન્દીને જ સર્વેષ્ઠ માધ્યમ માન્યું. દિન્દી વિના મદર્મિ પેતાના કાર્યોમાં થઈ જોડું કરી રાજ્યા હોન. વર્તમાન, રાજીય આન્દોલનની રચાનાં ખરી રીતે ત્વરણી શરૂ થઈ. આર્થસાધનનું સંગ્રહન અમુક અંશે અવધિયન અને જાણીય જાણનાનું પરિચય છે તેનું હવે દિન્દી જેવી સરજ અને પ્રભાવશાળી જાણ છે. અહોરમાજની સેવા દિન્દી થઈ માટે જોડા નથી પણ તે માત્ર સમ્બરસિંદા અગ્રેષ્ઠ જનજનસામેજી જ છે. તેના પ્રચાર દિન્દી-દ્વારા થયો હોન તે અહોરમાજ એક અર્થ કર્મ કરી રાજત. અગ્રેષ્ઠ માધ્યમ દ્વારા થઈ જોડું કાર્ય સાધી રાજત છે. અગ્રેષ્ઠના મેદને હવે જાણે આપણે કાર્યસિદ્ધિ કમળીએ પણ તે પ્રથમ છે. સાલ દબરે માત્રમ દુરની વિરોધી જાણ અને તે પણ આવી કદરૂપા ! આપણા વર્તમાન યુર્નર સાદિત્યકારો પણ દિન્દીને જ પદપાન સદિન રાજ-જાણ માને છે. યોગ્યાન પુખ્તજાત ઝવેરી વધે છે કે જે રાજાખાની આવરપકતા છે તે દિન્દી જ ને જે આજે આપણા રેશમાં આગતી મદલ રીતે જોડાય છે અને પ્રચલિત છે-રાજાખાની થતી દોરડી. આપણા વગેરે દિવાન મદાદુર કેસરજામ દર્શકામ મુખ, સર્વેષ્ઠ દિવાન મદાદુર અંગજામ સાદરજામ રેશર્મ વગેરે વિદ્યોતે દિન્દીને જ રાજ-જાણ બનાવવા પેતાના અનિવાર્ય આવ્યા છે.

દવે આપણે વિચના સર્વેષ્ઠ નામરિં અને સમ્બર સિદ્ધિસિદ્ધિ સુખસાતીના દિન્દીપ્રેમ સ્ત્રિ કોઈ પરિચય આપીયું. "પૂજ્ય સંકીર્ણતા દિન્દી પ્રેમ

એકાદે રાષ્ટ્રપ્રેમી તેમના પ્રચલણથી જ આગળી ચલાવવા દિન્દીમાં પોતાની કાર્યવાહી કરવા શરૂઆત છે. આપણા રાષ્ટ્રહત્યનને નવું વચ્ચું આપવારે તેમજ જ છે. તેમજ જ દિન્દી સર્વશ્રમાન્ય મોટી-માઠીની જાણ થાય એવી પરિસ્થિતિ આપણા માટે હેવાર કરી આપી છે. તેમજે સુચારુની નવચલન અને વંચ ઇન્દીઆની સાથે સાથે જ દરિયાકિંટ ઉપરભાષ (સંપાદક, સામયિક.) જેવના સંપ્રચાર નીચે દિન્દી નવચલન એક દાયકાથી આપુ કર્યું છે. આ વર્ષથી તે આશ્રેય પણ પામે જ થયે છે. તેમજ રજે કોંક દિન્દી એકે જનતાં સુધી દિન્દીમાં જ કર્નભાષ કરે છે. સરકારી વધ અધિકારીઓ એકે પણ દિન્દીમાં જ અવગર ને રજે અધિકારી આપવ થે છે. તેમનાં પ્રભુસભા આશ્રેયમાં તથા ૧૯૨૦-૨૧ ના રાષ્ટ્રીય વિચારપ્રવાહમાં સ્થપાએલી સંસ્થાઓમાં દિન્દીનું અધિપત્ય અભિવાય છે. હાલમાં પ. ગાંધીજીને નવચલન પ્રેમનું દ્રષ્ટ કરી અધ્યતન પ્રેમના કાર્યની સીમા આકલો રાષ્ટ્ર ભાષા દિન્દીના પ્રચારને આપસક અંચ માન્યું છે. તેમના પ્રચારથી જ મદાસ દિન્દી પ્રચારનું કાર્ય પર એકથી આગળ થયે છે. પૂજ્ય ગાંધીજીની દિંદીસેવા રાષ્ટ્રપ્રેમના જેવી જ ગૌરવનિભ છે. અદ્ય દિંદી સાદિત્ સંચિતનના આપણ તરીકે તેમજે દિન્દીને આગળ અર્પું છે.

દિન્દી સાદિત્વ

વિષય પણા કાળથી શુદ્ધ અને પુનઃપાર્વ સાધા-ભાવા પ્રાસથી મારી ગયું છે. આજે તેને અર્થક શાન્તિ દેવાયે છે. વિષયશાન્તિ સ્થાપવાના પ્રયત્નો કરવામાં આવે છે; પરંતુ મુતલકીએ આ કાર્યમાં પાછા જ પડવાના છે. પરંપ્રચારકો પોતાના સંકેર્ષ વિષયોવરે શાન્તિને પાડે વિરોધો અગ્ર કરશે અર્થકારીએ કમ્પેક્ષાએ લીધે દુનિયામાં સ્પર્ધક દેવારકો સમાજકાઓએ કાળા-પેટા અને ઉચ-નિચના ભેદો તાપત કરશે અને ઈન્દિયાપ-પાના વિંચ અધ્યાન્તિપર્થ વાગવરજ કરી નાખશે. પણ સાદિત્વપ્રણામે અને સ્થાવિએ વિષયે શાન્તિને પાડ આપના આપ્યા છે અને અભિષમાં સાદિત્વપ્રણા જ આ નંબસિદ કરી શકશે. સાદિત્વ

તે અંચાને શુદ્ધ સ્વત વહેને કવચ છે. તેનામાં સંકેર્ષતા, ભેદો, સ્પર્ધો, કાર્નિસેશને સ્થાન નથી. સાદિત્વને દેશ કે પ્રાન્તોની ડુનિય સીમાએ અને સંપ્રચારો આડે આવી શકતા નથી. તે તે વિષયની વિષુતિ છે. તુલસી, શુર અને કવીર, રવીન્દ અને માર્કિસ મધુસુદન, શેકસ્પીયર અને ક્લે, બેરે અને આનાં તે કાં, ડેવરડોય, કક્કીન અને ગરો, કેર્લ એક દેશ કે પ્રાન્તની સંપતિ નથી પણ વિષયના આપર સાદિત્વપ્રણામે છે. તેમજે વિષયના છે અને વિષય તેમનું છે. એક પણ-ભાષાનું સાદિત્વ જેટલા અંશે વિષયનુચને પામે છે તેટલા અંશે તે વિશાળ અને સમ્પ્રદિત્વ છે.

દિન્દી અને તેના સાદિત્વ વિંચ વર્ધાન વિષ-વિચારવના વહેવદ પ્રાપ્યભાષાવિશાસ સંસ્કૃતના પ્રયુષ અવધાક કરે છે કે વિષયના દિન્દી ભાષા એક એવી ભાષા છે કે જેમાં શુદ્ધવિરોધક નાવ નથી. દિન્દી ભાષા વિંચ વચ્ચતા ઇ. સ. ૧૬૦૧ ના વરલી સ્વત્તરીના રીપેરમાં જન્મું છે કે જે મોલીએંબેલી દિન્દી ભાષા નીકળુ છે તેમજે કેમ પણ સ્વતની આજ માસ વિના પોતાની કમતા કમમય પાંચશે વર્ષથી જાયે છે. દિન્દી ભાષાને સમ્પ્રદાસ અર્થપૂર્ણ છે અને તેમાં કાપ્પનિક ભાષો અને વિષયોને સમગ્રતા તથા સમ્પ્રત્યક્ષતાની પૂરી પ્રાપ્તિ વિશ્વાસ છે. એકિષામાં ઉત્પન્ન થયેલા ઉત્તમમાં ઉત્તમ અભિના ભાષે અને ઉચ્ચ એક્ષની કવિતા તેના પ્રાપ્તિ સાદિત્વમાં મોટુ છે. અવકાર અને દશકે ઉપર દિન્દીમાં એવા એવા મુન્દર પ્રાપ્ત છે કે જેમાં સંસ્કૃતના મોટા મોટા વિદ્વાનોની એક દશે વિષયનું વર્ણન કમમ રીતે કરવામાં આવ્યું છે અને વિશ્વાસ એ છે કે સંસ્કૃતના એકે શબ્દની માર લેવાક નથી. ડ્રા. દિલેન્દરાજ બિન લયે છે કે દિન્દી દિન્દુનનિના સમ્પ્ર ભાષની ભાષા છે. આ ભાષાને સાદિત્વપ્રણા વર્ધમાન અધી ભાષાએ કરતાં પૂર્વ અને વિસ્તૃત છે. દિન્દી સાદિત્વપ્રણા સમાનરે અર્થકે દિન્દી વિંચ સમાસોચના કરતાં લયે છે કે આધુનિક દિન્દી સાદિત્વમાં યજ્ઞ સદા પ્રાપ્ત એક છે. પણ પાંચવા મોચ પર્ણા પ્રસીદ છે; અને પ્રતિર્તી કાર્ય વખાનું ગય છે. પણ પ્રાપ્તિ દિન્દી સાદિત્વમાં અનેક મારુત રતો છે.

પામેમાં સ્થપાયાં છે. નારરી પ્રચારિણી સખાની સેવા કેળવી આપતી નથી. તેના સહઅધ્યક્ષી દિન્દી સ્વચ્છતાને જેવા ઉત્તમ કોણું સંપાદન થતું છે. આ સિવાય આ સખાએ સંસ્કરણન, પુસ્તકાલય, આરતીય કસાબન, અને ઉત્તમ કન્વેન્ટ પ્રકાશન તથા પ્રાચીન ગ્રન્થરત્નોનું સંપાદન સુંદર રીતે કર્યું છે. આ બંને સંસ્થાએના પ્રયત્નોથી આજે આસ્તવાર્ના વિશ્વવિદ્યાલયોના પાઠ્યક્રમમાં દિન્દીને સ્થાન આપાયું છે; તથા કેરમાક દેહી રાજ્યોમાં દિન્દીનું શિક્ષણ અનિવાર્ય થતું છે. કલકત્તા વિશ્વવિદ્યાલયમાં એચ. એ. ના પાઠ્યક્રમમાં મહાત્મ વિશ્વવિદ્યાલયના એફ. એ. ના પાઠ્યક્રમમાં તથા આપણા પ્રાન્તના વિશ્વવિદ્યાલયમાં મેટ્રીકના અભ્યાસક્રમમાં દિન્દીને સ્થાન આપાયું છે. આપણા પ્રાન્તે તે એચ. એ. માં દિન્દીને યોગી પ્રથમ સ્થાન આપતું જોઈતું હતું. હવેનું પુનઃચલન સિધ્ધ અને મહાસુખે દિન્દી જોડેના સંબંધ મહાત્મ કરતા માર છે. ઉત્તમ વસ્તુ તે એ છે કે આપણી શિક્ષણ સંસ્થાઓમાં માન્યતા પાંડી ખરેખર શિક્ષણ દિન્દીનું જ દેવ; અને તે માન્ય-કેવળથી માટી છેક ઉચ્ચ કેવળથી સુધી એકાદ સમોદર રીતે આપતું જોઈએ. આસ્થાને વિશ્વવિદ્યાલયોમાં માર હવેર માણસ દુરની આપણું શિક્ષણ અનિવાર્ય દેવ તે. પાંડી દિન્દીની આજ દિન્દીનું શિક્ષણ અનિવાર્ય ક્રમારે ન દેવ ?

નથી મારે નિરાશ થઈ એની રહે પાંચે તેમ નથી. પુરુષાર્થ સાધે જ પુરુષો છે. આપણે અમરાવારમાં સમુદ્યાના પ્રમાર સમિતિની મેળના કરી પુનઃસનમક્રમાં ખાનગી તેમજ સરકારી વિદ્યાલયોમાં દિન્દીને સ્થાન આપવા વિનાની શકીએ. તેના પ્રમારાર્યે દિન્દી આક્રિયકમિયનની પરી-કાઓના કેન્દ્રને (જે આ પર્વે ખર્ચે સ્થપાયું છે) પુનઃચલનક્રમમાં વિખ્યાત કરી શકીએ. સુવિદાનની મેળી સંદેશમાં દિન્દી પર્વે આવું કરવાની મેળના કરી શકીએ. દિન્દીમાં જ આપણે અપાસવાનો આજ્ઞ કરાવી શકીએ. પરંપરાના અપક્રમમાં દિન્દીઓ જોડે અમેઈને ખરે દિન્દી મેણીએ અને તેમ કરીને સમુદ્યાનામાં સુવિદાનને કાળો આપીએ. સુવિદાનના કુવેરો, સુવિદાનની મરિયાઓ અને સુવિદાનના સુવેદીઓ પેતાની અપાસવારી સારી રીતે

સમજે. શું કુવેરો અને કુવેદીઓ પેતાને પ્રેમાત્મ સમુદ્યાના અપાસે આપણું માંડી વાળી પ્રતીપતાની સંકેટી નીચમાં વહી જવા દેશે ? કુવેરની અપાસ જ એ છે કે સંકેટી નીચેને વેહી વિદ્યાલય વિષ્ણા નાચરિક બનતું શું સમુદ્યાનાનું શરિત્ર્ય એવના કુવેરો વિષાપનિમો પેતાને કાળો આપી શકશે ? સમુદ્યાના વિનાના કુવેરને વિષ્ણો નાચરિક જ કોણ કમુદ્ય કરે ? જોડે-જોડામાં આપણા કુવેરો આ સમુદ્યાના સંજોગે શરિત્ર્ય દેહી નાંખી સમુદ્યાનાના કમુદ્યાર બનશે.
 જેકાકાસ એથી

૯૯

એ તેજ

એ એક દેહથી ઉત્તરે સડી દેશ દેહે ઉત્તરું

જતીન ! જતીન ! દલુને નથી સ્વમનતું; તું મેળે કે રહી ? દલ્લર દલ્લર મહેનડીએ દલને રાખી જાણી ને એ સ્પીરની અંધુનોની સખડીએ તને રાખે કે દલને ?

જતીન ! તું જેવા તપસીને તે વળી, મેળ કાં ? દલુખ નથી સ્વમનતું; તું જતનો કે મરો ?

એક દેહથી ઉત્તરે એ તેજને નિરાળું પું સદસ દેહે અમકતાં. જતીન ! તું મરે નહિ. તારા જેવાને માટે મરુ નથી. એક દેહે એ મરી જતને છે સદસ દેહે. ને જતીન ! મરો જતીન, મરો દેહને. જતીન ખાનગીએ મરીને જતનો છે દેશ દેહે. તદ્દુ ધીરુવ ને તારું તેજ મજાન દેશખરમાં પ્રથમ છે. તારો અમકા મજાન દેશખરમાં અમેકા જતનો છે.

સત્યુક્તમાં તપ આરંભ્યાં જતીને, ને એમાં એ અમરત પામેલા આત્માને ઉત્કર્ષ એને જોડો. સમુદ્યા મેણીને સ્વાર્થ મોદ એને નરોત્તમ કરાવે એને માર્ચ જોડે; ને હવે નવાના જતીને મે પીરને દેશખરની, ને એમાં એ અમર મરે.

જન એ મારે તે અમકાર દત્તા 'પાદ્યોમ' ના દેશખરમાં એ અમર ઉડી ને દેશે જતીન એવો એની રહે રહે.

અમર હો જતીન.

, અમર પાપ

રાખ અખંડિત તાર

[ગાથ]

ગમ્ય અખંડિત તાર

દો વનુકર ! રાખ અખંડિત તાર,

જાનનાં જરૂર આર

દો વનુકર ! ગમ્ય નુ અખંડિતાર

જાજ નિશાચા, રાત પ્રજાને,

જેમ હો સમાર

તેમ સુમેળ નગમ્ય મે મુવર

સુખ પદનસાર

દો વનુકર ! રાખ અખંડિત તાર,

નુરુદ્ધા પી, યાત્ર નિરુદ્ધા,

હજ્યા મિર્જાવસના,

એ સુમે સખેતોય સ્વી, મિષ

કર્મ માનવના જા

દો વનુકર ! ગમ્ય અખંડિત તાર,

રેસખાંડ જરમાર

એશીઆનું સ્વાતંત્ર્ય અને યુરોપીય રાજનીતિ

દુનિયાનું બદલાવિષ્ટ કેન્દ્ર

હવેના મહાપુરુષની યોદ્ધામાં યોદ્ધા અમર છે. જે થઈ કે તેણે દુનિયાનું કેન્દ્ર જ બન્યું નોખ્યું. યુરોપીય મહાશક્તિઓનું સંઘર્ષ-કેન્દ્ર હવે ઐરલાન્ડિક મહીને પરિશિષ્ટ મહાસાગર થઈ પડ્યું છે અને કેટલાક વિદ્યાર્થીના મન પ્રમાણે જીવે મહાસાગર મધ્ય એશિયા અને પરિશિષ્ટમાં જ થશે. કમળ એશિયા હવે વ્યવસ્થા પડ્યું છે અને એની રાષ્ટ્રીય વ્યવસ્થા અને યુરોપીયન-રાષ્ટ્રીયોની સંબાંધનશક્તી સ્વાર્થી નીતિ વચ્ચે આઘાતજન્ય જાનિવાર થઈ પડી છે. હાથી ચામડો વાંતોની પરજીવાએ તેની કમરને ખુણી કરી છે, અને હવે તે પોતાનો કારભાર પોતાના હાથમાં લેવા સ્વતંત્રતા માટેની યજ્ઞ માંડે છે.

એશીઆનાં લોક દુનિયામાં એક વખત મહાન શક્તિશાળી અને પ્રવર્તિમાન હતા. દિંદે, ચીન અને જર્મિયાએ પોતાનાં સામ્રાજ્યો સ્થાપ્યા હતાં. પણ ઈસાએની મહેનત પછી યુરોપીયન પ્રખ્વ મર્વ-શક્તિમાન થઈ પડી અને એકબીજાની સહીની શક્તિમાં તે એશીઆનું કેટલું રાજ્ય એનું રજું ન હતું કે જેની સાલ્વસલા અખડિન રહી હોય. ખાસકરે તે એશીઆની પ્રવર્તિત યોદ્ધા ભાવ યુરોપીયનોના હાથે પરજીવ છે. પણ હવેના એક ઈસાથી આપું એશીઆ પોતાની પ્રમાણેની સ્વતંત્રતા પાછી મેળવવાના પ્રવર્તિત આકરી રજું છે; પણ એ પ્રવર્તિતો યોદ્ધા ભાવ નિષ્કાળ જ નિષ્કાળો, હાલુ કે સ્વતંત્ર મવાની સામગ્રી પૂરે એશમાં ન હતી અને એના પરિજ્ઞાને એશની લેપારી જનુ દલી નહિ.

પીસમાં સહીને 'પરિશિષ્ટોના યુવ' કહેવામાં આવે છે; પણ એમાં જો કેટલું મહત્વની માનિ થઈ હોય તે આ ખુલાખારી વચરની એશીઆમાં થયેલી ક્રાંતિ. એશીઆની રાષ્ટ્રીય વ્યવસ્થા એ પશ્ચિમ તરફના દેશથી ગિરિન નથી પણ પોતાના માટે જામ અને સ્વતંત્રતા એવળવાની હેઠલથી જ ગિરિવેલી છે.

લાઠિયાનાં કારણે

આ જામનિર્ધાન થળું કારણો છે પણ એનું

ખાસ કારણ તે એશીઆની પ્રવર્તિત વરીખાલ અને પરજીવાની બેટીએએ હાલુવેલી શરમ છે; અને એમાં કેમણએવા હુદિમાન રજું થયો ભાવ અખ્યો છે. એનાં તારકાગિક કારણેમાં સહિયા અને વ્યવસ્થા વચ્ચેના વિચરમાં જાપાનની રહેલ અને હાલુ મહાપુરુ એ જે મુખ્ય છે. યુરોપીયન પ્રખ્વ વચ્ચેની જ/સહી દરીદ્રાએ મહાપુરુને જામ આપેો અને મુદતના પરિજ્ઞાને એ શક્તિએ આર્થિક વર્ધિએ નજીવી પડી ગઈ. જાપાનના એમાં અખ્યેલા થાયે એશીઆની પ્રવર્તિમાં આઘાતકદા જામન કરી.

લાઠિયાનાં રહેલી માન્યતાએ

જાપન કોઈક કરીને એક અમેરિકન લેખો આ જામનિનાં જનુ ખાસ અથો આપ્યાં છે. (૧) યુરો-પીયનોની રાજકીય કલા સામેનું ખંડ (૨) એશીઆ સંજુનિ અને ધર્મ સામેનું ખંડ અને (૩) એશિયા સામાજિક ઉચ્ચતાના ખ્યાલો સામેનું ખંડ.

પરંતુ આ જામનિનાં થળું સ્વરૂપો છે અને એમાં થળી જાન્યતાએ જામનનો ભાવ અખ્યે છે. એશીઆના રાષ્ટ્રોને હવે યુરોપીયનોએ અધ મડી ગયો છે; અને હરકરી દેખાવો અને તોયોના અધાએથી એ બીના નથી. રાજકીય અને લેપારી કામદા માટે યુરોપીયન ખુંસરીને હવે એશીઆ ફેંકી દેવા માંડે છે અને પોતાના જામનોં વિષ્ણા જનકા માંડે છે; એટલે સ્વભાવિક રીતે 'કેશીઓનો લેપારે' અજાતજ અને નિર્ધારક છે. એમ એ માને જ. ખિલનની આપાર અને ક્રિત્તરત એહી થઈ ગઈ છે. એની સલા હવે સર્વને માન્ય નથી એટલે યોદ્ધા પ્રવર્તિઓ પીળ મહાન રાષ્ટ્ર તરફ અમેરિકા જ આ જામનિ સામે વિરોધ કરી થઈ એની વિધિમાં છે. એની સલા અને તારકા જામન છે અને જો એ સ્કારે થાય તે વિચર વિચાર કેટલું બીજા જારી રહેતી જ નથી અને એમાં જાને પડતો વિનાશ પણ સમાએલો છે. આ જાને પછી જામનથી આપસમાં અમજુની કરીને સ્કેલ ન કરે જામનથી જારી મુદતના અમજુકાર પાડ્યા જ કરમે અને વિનાશની આપારી પણ એંડે જ.

યુરોપીય રાજનીતિનું મુખ્ય અંગ રાષ્ટ્રસામ્રાજ્યવાદ એટલીમા તરફની યુરોપીય રાજનીતિનું મુખ્ય અંગ રાષ્ટ્રસામ્રાજ્યવાદ છે. પ્રાચીન સામ્રાજ્યવાદ વ્યક્તિય અધત્વાધિના પર રચાયેલો હતો; પણ આધુનિક સામ્રાજ્યવાદ સ્વાર્થી આર્થિક નીતિનું પરિણામ છે અને અત્યારમાં સૈન્યની ઔદ્યોગિક ક્ષતિએ એને જન્મ આપ્યો છે. આંદોલિક ક્ષતિના પરિણામે ખેતીપ્રધાન દેશો પણ ઔદ્યોગિક થઈ ગયા અને જરૂરીઆત કરતાં વધારે માણની ઉપજ જવાથી એ તૈયાર કરેલો જામ જઇ પેતાનો કામો માથે આપે એવા દેશોની જરૂરીઆત વધતી જાય છે અને એ સ્વાર્થી સાધવા એ દેશો પર રાજદ્વીપ પ્રભુત્વની પણ આજ્ઞા થયી. આ જરૂરીઆતમાંથી જ આધુનિક સામ્રાજ્યવાદને જન્મ થયેલ. ફ્રાંસની માન પ્રમાણે: Imperialism is the product of highly developed industrial capitalism. It consists in the endeavour of every industrial capitalist nation to subject and to annex a greater and greater number of agrarian districts, no matter to what nationality the agrarian districts might belong. અર્થાત્ત રીતે એનાં નો આ આર્થિક સામ્રાજ્યવાદ જ (Economic Imperialism) ખરો સામ્રાજ્યવાદ છે; કારણકે પ્રાચીન સામ્રાજ્યવાદ એ આના ભેદનો અર્થકર ન હતો એટલું જ નહિ પણ એની કંઈ વિશેષ દિશ્વશી ન હતી. આપારે હો યુરોપમાં આ સામ્રાજ્યવાદને રાષ્ટ્રીય માનવતામાં જોવાની દેખામાં આવેલા છે અને યુરોપીયનોની નફેનકમાં એ વહે છે, અને એનું ખુદશી રીતે કમચર્ચન કરવામાં આવે છે. એટલીમાની પુરિષ્કાળ રીતિએ યુરોપીયન સામ્રાજ્યવાદની નીતિને સરમાં સાઈ અને વિશાળ ક્ષેત્ર આપ્યું અને એ સાથે તેની રાજદ્વીપ અને આર્થિક મુજાબોનાં પરચમ મંડામાં.

ચિંતન અને દિશ

આ સામ્રાજ્યવાદી રાષ્ટ્રોમાં ચિંતન અગ્રગણ્ય હોવાથી એની નીતિ અને યુરોપીયો જિં પહેલાં વિચાર કરેલો જ્યુ જ અગ્રગણ્ય છે. એટલીમાના ફ્રાંસી માટીને ચિંતનની નીતિ દિશ અને ચિંતનની

વચ્ચેના જગા અને મધ્ય મામો પર કમળે દેવતાગીરી રહી. અને આજ રિવસ સુધી ચિંતને એ એ સંધિએ કરી, એ એ મિત્રતાએ કરી, અને એ એ દેશ પેતાના અધિકાર અપવા સંસ્થાન નીમે ઘીવા, એ જ્યુ એલે દિશ ઉપર આંખ રાખીને જ કરેલું છે. દિશ આજે ચિંતિત સામ્રાજ્યનો પાલો છે- India is the keystone of the arch of the British Empire to-day. રશિય એટલીમા, આફ્રિકા, આંદોલેશીમા, વર્ધેમાં દિશની રિધિતિએ જામ લઈ, એનાં માથાએ અને પેતાની નાકથી કેવી રીતે પેતાના રાજ્યનો વિચાર કર્યો છે એ ઇનિદાસરિદ વસ્તુ છે. દિશની માર મોનનાં ફાખનું અને બીજા એટલીમાન દેશની પરનંવાનું કારણ થઈ પડી છે. દિશમાંની વાતમૂલ અને અગ્ર-સામ્રાજ્યવાદી ચિંતને પૂર્વના અપા દેશના વજવાએને એકાદી ઘીવા છે. દિશ એટલીમા ચિંતનનો વેપાર ખીલ જોઈ પણ સંસ્થાનો કરનાં થયો જ વધેલો છે અને એ વેપારની ખોડાન ચિંતન યુરોપમાં આવે છે. દિશ અને સંસ્થાનો વચ્ચે ચિંતન અમેરિકાની વેપારી દરીયામાં ફાઈ કો એમ નથી. અને દિશ પેતાના વેપારનો કમળે-ચિંતનના કામમાં રહેલ દેશ નથી માવતું. દિશ દરે જામન થયું છે અને એટલીમાની પરનંવાનું કારણ થવાની ના થયે છે; તેમજ સામ્રાજ્યવાદની નિર્ધ અને પાણી રચનામાં આટીકાર થવા માવતું નથી. દિશમાં રાષ્ટ્રીય વામનું દરે એટલી રિધિતિએ પહેાંતી છે : ૧ બ્રિટિશ આટીવાદ રજા માંધો છે. એના રજાં ચિંતિતરી ચિંતન કમનનીનિગો રોર જવાથી નયું છે; પણ એ નીતિએ ઉચ્ચદી જ અગ્ર કરી છે. એના રાજ્ય અને એની સ્વાર્થી વેપારીનીતિ સાથે વિશેષ ઊંચો છે એટલું જ નહિ પણ આપા પરિધાની સંસ્થાન અને જરવાદ કામેનો જાલો પણ આટીકાર રેવામાં પુર્તિમંત જાણાય છે. જામન એટલીમા યાને કમળવાની ચિંતનના સામર્થની કોટી દિશમાં યનાર છે અને એમાં એ કેટલે કમળે સામ્રાજ્યવાદ નિષ્પા નીવડે છે એ જોરનો વજન દૂર નથી.

ચિંતન અને ચીનની વામનિ

ચિંતનની ચીન નેટરી નીતિ- એ એ વેપારીની નીતિ છે. મર ઓરિન દિશમાં પેતાના

પ્રમાણ: So far as China is concerned, our prime concern is to save our trade. ચીનનાં જોપારમાં બિઝનેસમાં મગ્ગુરું દિન થતુંજ સમાધિવું છે અને બિઝનેસ તે વારં જોરકાર રહે એ જાની રહે એમ નથી. પણ આ જોપારમાં ભયભૂત અને અમેરિકાએ મખત દરીયાઈ અપાર્થી છે અને બિઝનેસે આર્થિક તુકસાન સડન કરવું પડે છે એટલે એ ધાની આગમ્યાડરો રહે છે. ભયભૂત દવે એને જરા પણ સડકાર આપવું નથી અને એ એકમું પડી મગ્ગુ છે, એટલે એને ઘસરી મઠાની પણ જરૂર પડે છે. પરંતુ ચીન દવે એ બંનેજોગાએના અવાજથી પડીવું નથી અને એની પ્રાનમાં રાષ્ટ્રીયતા અનલક ભયભૂત થયેલી છે. એ કુતોસો પાંક દવે ઉઠીયો છે. અમેરિકન લેખક અપ્પન રોહટના મન પ્રમાણે—Of all the revolt against the white domination, which we have been stirring throughout Asia, the actual thrust, the spearhead of the movement, we find in China, once symbol of docility and pacifism. જોપારના અને બીજા કેટલાક દેશો અને પ્રવરણો જે યુરોપીયન પ્રાનના દાષમાં છે તે ચીન એકલમ ઘણું જેવા માયે છે અને પોતાની સર્વોપરિ મણા રજાવણ માયે છે. આ તથા વર્તની સરખાનમાં જ યુરોપીયન પ્રાનના નેમા દહો નાણક કરનાઈ એક મહેરનાવું ચીનની રાષ્ટ્રીય સરકારે જહાર પાડ્યું છે.

ચીનની જાહેર પ્રાનને અવાજ, જાહેર અંદરની સજા મેળવવાની તકરોયે જતાં, બિઝનેસ છે અને એની બહાર ચીનની જહાર એકદમિયાં જીવ દેશોમાં પણ મધ ઘૂંટી છે. ચોરી પ્રાનના ઘસરી દોરણામણી માયે ચીની પ્રાનને એક અવાજ ભય મધ પાંચ છે. એજે પોતાનું ઘસરે પણ તથા કરી કીવું છે અને એ કરતાં પણ વધારે સહિષ્ણતાની અધિકારની નીતિની કાલ અને પૂર્વ અભ્યાસેય કરી લેઈ છે. અધિકારતા એ રાષ્ટ્રીય સહને આર્થિક હોવમાં એજે ઉમદા ઉપયોગ કરી જનાયો છે, અને એના કારે બિઝનેસ નિરેદવં એના અધિકારને રાખે એક ઘરે એ જાતથી માયે છે કે

ચીની પ્રાનમાં અમનિ કેરો કુપો ઘણું મધ છે. એમાં વહેણ કરેવમેમાં ચોરી પ્રાન રાખેમાં બંડની તથે અમેરિકા સજાવેય માય છે. ચીન પાસે આર્થિક પ્રાનિ રાષ્ટ્રમાં ઉમદા અને કિંમતી રાખેનો છે. એની પ્રાનમાં મહેનતુપાનું, વિજામતા, અને સહિષ્ણતાના કુલો છે; અને એ પોતાને ઉદ્દેશ પાર પાડે અને એશીઆના દેશો વંદે એવી જાણે એમાં કંઈ તથાઈ જેવું નથી.

અપ્પનની સહિષ્ણતાની અંદર

ચીનના વિજાગા હોંચ એને બિઝનેસ, અમેરિકા, ભયભૂત, રશિયા વગેરેની કેળવેલિત મામેરો અટ્ટો જનારી મગ્ગુ છે. એ સનરજાવર કેટલાયે કલ રમાઈ જાય છે અને દહા રમાય છે. અવારે ભયભૂત એકિપરદા રાષ્ટ્રમાં કરાંચ દોષ તથા જમણાને અનુકૂળ પોતાની પ્રાનિ સાધી આ રખેમણ અજવમે કાચ અમળી રજુ છે. કુરોપીય દેશમાં એજે મેળવેયા રાખ્યા એકિપરદા દેશમાં અજવ મદા અને અમનિ આખાં છે. રશિયા સર્વેના કુલમાં અને ઉજા મદાકુલમાં પોતાને સ્વાર્થ સાધવા અનુક મેળવવા સિવાય એકે પહેડે ઉદ્દેશ સહિયા અને જર્મનીના પૂર્વ એશીઆમાં સરજાને કારી નાજવાતા અને અનિમ ઉદ્દેશ એશીઆમાંથી કુરોપીયનેનું પ્રભુત્વ કારી નાજવાનો દનો. ભયભૂત અને દર્દી કુરોપીયને સમિત ભગવામાં એશીઆનાં આખાં છે. અનેએ કુરોપીય સત્તાએ સામે મદાકારી દોષ આપી છે; અને કુરોપીય સદાર કરવાની સુધેરી રીતો અખવાર કરી છે. અને કેટલી પ્રાન સજાય છે, અને જન્મેજો ચોરી પ્રાનની ભાતિય ઉપચાના પાસે સામે સખન આજુમમે અને રીસ છે, જેમ અપ્પન પૂર્વ એશીઆનું આમેવાન છે તેમજ દર્દી પશિય એશીઆનું આમેવાન છે.

અપ્પનની કુરોપીયિત

પોતાની કુરોપીય ગુમારીથી ભયભૂતે પણ સાચા-અવજાની નીતિ અખવાર કરી પણ એનો એ મખલ નિષ્પણ નીવડે. 'અપીન સહિષ્ણવાદની' નીતિ અખવાર કરવામાં રશિયા પડી અપાનનો જ નંજર માયે છે પણ દવે એજે સહિષ્ણતા અને સતોપની નીતિ અખવાર કરી છે. જમાવાને અને પોતાની સિમનિ અનુકૂળ મધ જમાની એનેમાં

પણી સમગ્ર સંદેહી છે. અમાર ન્હાનું વસ્તુ સક્રિયતાથી રાખ્યું છે. એની પોતાની પાસે આગ્રહનાં સંપત્તિ મળે જ સુખ છે. છતાં ઘરકરી સુધા તરીકે એણે પોતાનો દામ દુનિયામાં એકાદો છે એ ન્હાનીનું વસ્તુ નથી. કામ્યા માત્ર મારે એને સંસ્થા અને મીન ઉપર આધાર રાખવો પડે છે, તેમજ કસ્ટો માણના જાનકી માટે એને મીન અને દિલ્લિયાન પર આધાર રાખવો પડે છે અને મરી માટે અમેરિકા પર. આવી રીતે આર્થિક સંપત્તિના પરતવ દોવા છતાં એણે પોતાની અજ્ઞા પ્રતિનિ સાધી છે. પરંતુ આ જ બીનાએ એની એકીબળ નીતિ પર માધક અને કુશાકારક (wholesome) બાકુર રાખેલે છે. એને એક મિટલો તરફીમાં માથાં પછી જમ્યું છે. આના સિવાય એને કુટુંબ નથી. આ વસ્તુ દબે એ સારી રીતે સમજવા લાગ્યું છે. મીન વિરુદ્ધ એની નીતિ દબે કંઈક અસમાપ છે, કારણકે એની પ્રતિનિ એકીબળ પરનો કાણુ દબેસને માટે રહે તે એને સમજું નથી અને એને તે ભાવે એ કાણુ વડામળથી ઉપાડી નોંખવાનો એનો દેવ છે. વધારામાં એના પોતાની રીતે ને રીતે જળવાન થવા જાય છે એટલે એને સંસારમાં આશરણ જ રહે છે.

ભાષાન, ડોલીઆ અને એકીબળ

આના એકીબળને સર્વવ્યવસ્થા બીડું બાધે જ પડેલું છે. એ એની નીતિ ઉપરથી સમજાય છે. પણ એ દેવ પર આપે એ પહેલાં તે એણે કેટલાક સ્વાર્થી અને ગાંધ કાંઈ કરી નોંખ્યાં. એણે એની નીતિ વિંદા એકીબળની પ્રતિનિ સાંકા સજી કાઢી અને દહુપુષ્ટી એ એકસમજીથી આજુ વા છે. એણે મીન વાંદે પ્રદ કર્યું અને પાછળથી ડોલીઆ પેનાલામાં મેળવી રીડ્યું. બીજું જન મહાપ્રદ વખતે એણે મીન ઉપરની રા મામલોમાં રજુ કરી. આવારે ડોલીઆનું કોઈ એ કેવી રીતે ચૂસે છે અને એ પ્રતિનિ કેવી રીતે સુખાવમાં સુખે છે એ આપણાથી અજાણું નથી. એકીબળના અગ્રા માટે ડોલીઆને પેનાલા કામદમાં રાખવાની એની નીતિના સંસ્કરિત દરિએ મળ્યા. અગ્રાએ રજુ કરવામાં આપ્યા છે; એટલે કંઈ એ કેળેને સંસ્કર સુખાવમાં રાખવાનો અને એનું કાંઈ અપ્રવાનો એનો દર સિદ્ધ થયો નથી. અજાણની નીતિને

તરફનાય દાસ અને કાચેર એવાએએ મળે અમાર કંઈ છે, જમ્યું એટલું તે આપનાં રાખવું જ એકી કે અજાણનું આપ એકીબળમાં જ સમજાયેલું છે અને ત્યાંમુથી ડોલીઆ એકે અજાણ સરકાર નહિ સુધે અને મીનનો મુદેલીએનો વિરુદ્ધ જાત નહિ તે ત્યાંમુથી એકીબળ પ્રતિનિ એના તરફના અસુવિધાસ દર થયેલો નથી. અને એકીબળનો સરકાર અને સંદિષ્યના સુખાવને એ કેટલી પ્રતિનિ સાધેલી એ એવાનું જ રહે છે.

રસિયાએ અગ્રાએના ભાષ

આ એકીબળ અગ્રામાં રસિયાએ પણ થયો એણે ભાષ અગ્રાએ છે. રસિયાન રાજાસંતિમાંથી પણ એકીબળ માન્યતા સુધાએએ પ્રેર્યા મેળવી છે. અગ્રામાંના અંત પછી રસિયા એ નવી જાનની સંકેતવાણની નીતિ અજાણ કરી. એણે એકીબળની પરતવ પ્રતિનિ એકે આજુન સંદિષ્યના અજાણ છે અને મુદેલીએનો વિરુદ્ધના લેખના અસતિપને પેાણ જાનનો પ્રવાસ કર્યો છે. કે. કન વત મેન દાસ એણે રસિયામાં 'મેનસવિર' પણ સ્થાપવામાં મળી જ માર કરી છે અને મીનના ચિત્રન વિરુદ્ધના ગદિપ્રદમાં મળે અગ્રાએના ભાષ અગ્રાએ છે. એ એમ માને છે કે ત્યાં એક વખત ચિરિયાની કામદને પેાણ પહેલેથી એટલે આખી મુદેલીએના પ્રતિનિ ઉપરદાસ દેવાનો જાન આપે. ચિત્રનની આમાલવાદી નીતિનું રસિયા કસ વિરેલી છે અને જાને કેળે એક બીબને દબા પાવવાનું ચક્રતા નથી. ચિરિયા એકીબળની દરેક અગ્રામાં રસિયાએ જ દાસ સુધે છે. અગ્રે રસિયા ચિરિયા વિરુદ્ધના અસતિપ એકીબળમાં ફેલાવવા ચક્રતું નથી. મુદેલે કોઈ એની મેડા રીનું વેર સંસ્થા આખી રીતે વાધે છે. પરંતુ એકીબળની અગ્રાએ એ કંઈ રસિયાને જ સંધિ નથી થતે કારણકે એ તે એમની સંસ્કરિત સુધાએ અને મરીઆનું પરિપૂર્ણ છે; અને મુદેલીએનો આપેનો જાવનો એ અંતરની ઉદામ્યમાંથી જામેકે છે. બીજું, રસિયા એ જમ્યું પુરાણની રીતે કર્યું નથી. એનો પેનાલો 'પુરાણ' એમાં સમાવેશ છે. રસિયા અને મીન વચ્ચેની અસુવિધા રેનેની ઉપર તરફ ઉપરથી એ સમજ, સમાપ છે. પણ

એશીયા એકે મોટી નીતિ અપાવાર કરી છે. એક વખત એશીયા જાણી રીને જાણ થઈ સુરોષીયન સુસરી ફેંકી દે એટલે સ્થિતિને આપો-આપ સંજાગીને બાકવું પડશે.

અમેરિકાની નીતિ

એશીયા સંબંધી અમેરિકાની નીતિ મદુ જ માવેલી બનેલી છે. એશીયામાં સ્વતંત્ર સ્થાપનાની શરૂઆત ન થાયતાં એમેરિકાએ એશીયાનાં વેપારથી જ મન વાળું અને વિશિષ્ટ-સુરી આગમ્ય જવાગત પ્રપાત ન કર્યો. આજે અમેરિકાએ વેપાર સુરોષ કરતાં એશીયામાં વધારે છે અને કરોડો ડોલરની મૂઠી એમેરિકા એશીયામાં રોકી છે. છેલ્લા મહાકુદ પુછી અમેરિકા દુનિયાનું બેંકર છે અને એશીયા એના નાખીવું મોટામાં મોટું ઘરાત છે. એશીયા એના વેપારમાં અમેરિકા વિશિષ્ટ રીતે ફારી થઈ છે. છેલ્લાં મહાકુદમાં જ્યારે બીજા દેશોએ વેપાર બાની પાત્રી એ વખતે અમેરિકાની એકે દરીશકીએ મોટું ભાગ ન હતું; અને વાટકરની જ્યારે એને ભાગ અને જિટન પર ભદિષકારનું લખિવાર આગમ્યનું ભારે થયું અમેરિકાએ કાલેકે થયેલ આપી રીતે એના દરીશકીનાં સુખાંત્રમાં અમેરિકાએ બાજ ન થયો છે.

અમેરિકાના ભેખમદારી

જ્યારે ' મોટી પ્રાંતો એએ ' અમેરિકા પર આપી પાત્રી છે કારણકે જિટન દવે થાયું છે. દણ સુધી અમેરિકાએ એશીયા એકે વિરોધી વર્ણક મદુ જ એટલી રાખી છે એટલું જ નહિ પણ સ્વયંવચ આગત સુધી એશીયાના સ્વાતંત્ર્યની જલુ વિમાવન કરી છે. પરંતુ દવે સિમિતિ બદલાઈ ગાની છે. એશીયાના આગવાતાં એને બીજું લાગ્યું છે. જિટન બનતાં સુધી એનાએ વેપાર જમવતની જ કોશીય કરેલ, એટલે અમેરિકાને જ જાણી એખમદારી માથે મોટી થવાની રહે છે. આગત ચીનનો વિરોધ કરે એ અશક્ય છે; જ્યારે અમેરિકા પાનેથી દમેશાં નાનું થવાની આગમ્યન દેવાથી જાગત એના વિરોધ કરે કે કેમ એ સમાજ છે. એટલે ચીન અને અમેરિકા એ એ ફુનીયાની મદાવ સંનિએ વધે

આશકલુની સંભાવના થીની જ રહે છે. પણ અમેરિકા વિરોધે વિરોધ ચીન અને જમવાનમાં વધારે ને વધારે મૂઠી નાંખવું જાય છે. એટલે મુદ નહિ થવાના કારણથી એ એક મોટામાં મોટું કારણ છે. અમેરિકા એ ન કાનને અને ચીનને જાગવાપાને પ્રપાત કરે તો મુદ વગર છૂટકા જ ન રહે. અને જાગત અને ફરીયા, એમનાં વિરોધ આમાં આગત અને અશક્ય દેવ, એએ સુખાવ એશી રહે એમ જલ ન જાને. આજા મુદનો અંત જાને પાત્રા વિનાશમાં જ દોષ કરે. એશીયાની પ્રાંતિમાં વધતી જતી સુરીય જાગતાં અને જાગતિને જાગવાના પ્રવળો નિપજ નીવડશે એવી વધી વધારે છે; અને સુરોષીયન સુરોષ આ વસ્તુ વધારે ને વધારે સમજે એમાં જાને પાંચું રીત છે એટલે ' ઇવનું અને ઇવના રેવું ' (To live again let live) એ સિદ્ધાન્ત જ જાલિયની આગતસુધીનિનો એકે સિદ્ધાન્ત દેવો એકરો.

એશીયામાં કોલેકશની સ્વરૂપ

એશીયાની આ આગતિનાં મુખ કંઈ ચીન, જાગત, વિદ, દરી, વધે મોટા દેશમાં જ નથી પણ એશીયામાં દરેકે દરેક ન્દાના દેશમાં છે; અને દરેક દેશ એનાએ જાગતિનું જાગતા જ દામે કરવા માટે તૈયાર થયો છે. એશીયાની રંદથી આગત પર રાજ્ય કરતી સુરોષીયન પ્રાંતિએ આગત કરવા થાની જ જાગવા અને સમુદિસંપત છે. આવી સિમિતિમાં જાંમુથી આખું એશીયા એકજાગતિ સદકાર ન માથે જાંમુથી સદકાર થવાથી સુરીય છે; એટલે દરેકે દરેક એશીયાની એ અને પુરો એશીયામાં જાગ રેશોનો સદકાર અને એજ થાય એ માટે પ્રપાત કરેલો એકરો. આગત દેશની આગતારી સદકારી વધારે છે; કારણકે આગતી જાગતના આખા એશીયાની જાગતના અને એના આગતી કારણકે વધારે સદકાર નીવડી છે. આગત એક જાગત દેશને વધારે ને વધારે જાગતનીએ, દરેકની રાજકીય અને આગત પ્રાંતિને સારી રીતે સમજાને અને જાગતી સદકાર આગતિ એ જાગુ જ જાગતું છે.

કેશવલાલે જાગતી

પાલવાડીનાં પુલ

૧

રામનું જીવન

પ્રજાન પ્રાંતમાં ગુજરાનવાસી રહેલો છે. તે છાત્રાના મરણીવાલા નામે મામમાં સ્થાની રામનીચનો વચ્ચે આજથી હાથન વર્ષ ઉપર થયેલ હતો. રામનીચ રામાયણના રાખનાર તુલસીદાસજીના વંશના હતા; અને તેનું કુટુંબ મેલ્લાનીના નામથી જોળખાતુ.

સ્થાનીજના પિતાનું નામ મેલ્લાની દીરાનંદજી હતું; અને માતા છેક જયપુરથી જતી અઈ હતી. એકલે માયક રામને માનુ દુધ પીવા મળતું નહિ તેમ તેનો ઉછેર પણ રોષને દામે થયેલ.

જાણપણમાં રામ જઈ કુળના હતા, પણ મોટી વયે જેમ માન વાપુ તેમ સરીર પણ સાફ થયું. એક દિવસમાં પદાક પર ૫૦ માર્કસ માણતું અમવા સીપાકમો સાથે વીસ માર્કસ રોકી આજના નીકળતું કે દરિયામાં વીસ માર્કસ વસતું. એ સ્થાનીજને માટે સાબરમુ પાન હતી. પોતાના ચામમાં લાખી રતી રામ ગુજરાનવાસની દાહરેકુલમાં રાખજ થયા અને ત્યાં તેનો મેટ્રિકની પરીક્ષા પસાર કરી.

આ રહેરમાં થતા જાગન નામે એક મર્ડન રહેતા હતા. તેણે રાખને પોતાને ધેર રાખજ રામ પાડે કરીને થતા જાગન પાસે મેલી પ્યાનથી ઉપરેશ ચાલખના.

રામને કુલક રામવાનો ને પુલકાને લારે રોષ હતો. મેટ્રિક થયા પછી થતા જાગને રામને તેના પિતાની મરજી ઉપરાંત લાલોરની મિશન કોલેજમાં આગળ અભ્યાસ કરવા રાખજ કર્યો. અહીં રામ બી. એ. થય અને આખી યુનિવર્સિટીમાં પહેલા નંબરે અભ્યાસ. મર્લિન વિદ્યામાં લે એકલ હતો. ત્યાર પછી બે વારે એમ. એ. ની પરીક્ષા પાસ કરી. ગાંધીજી રામ પેના જાગને અજર નવર કાગળ જાગના. આ વખતે રામની ઉંમર ૨૧ વર્ષની હતી. નમુના કરીકે એક થય આ નીચે ઉનારીએ.

તા. ૬ થી ફેબ્રુઆરી ૧૯૪૪

આજનો પવ હાથમાં મળ્યો. વાંચી જાગને થયેલ હાથમાં સવાના પાંચ મને હાઈ છે અને સાલ મુખી અભ્યાસ કરે છે. પછી સીધ રાખન થયેલો પત્રારીને કમલ કરે છે. ત્યાજક પડિયાં પડે નાઈ છે. રાખમાં પણ વાંચકે વાંચતો થાતું છે. એક કલાક પછી ત્યાં જ જાગન કરી તેમની સાથે આજનાં થેલી કોલેજમાં નાઈ છે. કોલેજથી ધેર પાઠ વગર રાખમાં રૂથ પડે છે. જે થેરે અજામ થઈ નીકળે રાખ નીકળે છે. આજી કલાક રીને થર હાઈ વજા છે. ધેર અંધારૂ થય લાંબુથી અપાસીમાં માંસ થઈ છે. આ અંધ રાખ થાઈ વાંચન થાતુ ન થે છે. પછી કસરત કરી સીધ મેલ્લા જાગ મુખી વાંચે છે ત્યાર પછી કાલુ કરવા નાઈ છે. કાલુ કરીને પ્રેમજ થાયે નાઈ છે. ત્યાં ૧૦-૧૨ મિનિટ હાથ કસરત થઈ છે. પછી સાલ હાથ રાખમાં થયે અજરત થથર છે આજ અતુલવધી હું મેટ્રિક કલ્પ સમજ્યા છે કે આખું ને આપણુ પેટને બંધાવત સંભાળે આ રાખને તો મુખ, આંતર, મનની કાન્તિ, ઉપર રાખજ, સીધ છલ્લિ અને આત્મકલિ-સપાઈ જાગી થયે છે. પ્રથમ છેલું મેટ્રિક ન થતુ થેરે થઈ છે અને થઈ ને પાઈ છે તેને જાગનાર થયાં છે.

રામ

થતા જાગને રામ પોતાના કુરે રાખના અને કોલેજ કે જોલાને ને હાલ મળ્યું છે તે થતા જાગન પાસેથી ન મળ્યું છે.

મળથી રામને પતંગ પર ચડતું મળતું નહિ. થયો ધેર પણ સચાંસળ પીએમાં મન વગરતું નહિ. એમના મિત્રા અને સાધીએને જેમ લાગતું કે રામ આજી વર સંસારમાં રહેશે નહિ પણ ચાલુ થઈને ચાલ્યા જશે.

બી. એ. થયા પછી રામને માર્ચ ૧૦ રૂપિયા રોકાવરજીવના મળ્યા; પણ બે પાતળા રોકાવી મિત્રાવ કંઈ વધુ ખાતા નહિ. એ દેકે દુધ લીધે અને મહેમાનેને પણ દુધ પીવરાયે.

રામને પોસકા સારો હતો. ઉનાચમાં ખાંડીનું

“જાતું” પોતિયું અને એક પહેરણુ માથું ઢાંકાડું અને બહાર ભણ ત્યારે મનમજાના કેરો ઝીંબાખામાં પાળવાનો કેડ.

પણી રામ શિશુન કોલેજમાં પેદેસર થયા. પણ રામ કદના કે આ બાળાવસાનું તે શોધા રિવાજ છે. પણ તે શોધાવન કરી એમને ઉપરેશ કરવાની મારી હોલી ધડા છે.

ઈ. સ. ૧૮૬૭ ના એકરોજીર માસમાં રિવાળીને રિવેલે રામે પોતાનો આત્મા પ્રવૃત્તિ એવી દર્શાવે ત્યારે રામ રજ વરસના દવા. ત્યારબાદ તે વર્ષે મોટરી હોલી રામ દિવાલપ તરફ ચાલી નીકળ્યા. ત્યાં રામે કોલેજ તપ અને મનમજામાં, એક વરસ પછી સંપાદ્ય શ્રદ્ધ કરવી થયા. અને તે વરસ પછી દેશમાં ફરી ઉપરેશ રવા થયા.

દરે રામ અમેરિકા થયા ત્યાં તેમને દિંદુ યાઓ ઉપરેશ કરવા શરૂઆત એકવાર કેમચે રામને પૂછ્યું “સ્વામીજી, આખો પેશ વચ્ચે કેમ મામતી?” રામે જવાબ દીધો, “રામને ત્યારે જેની જરૂર પડે છે ત્યારે તે જરૂર એની મેલે જ આવી થાય છે. રામ મને તે દેશમાં દોષ જન્મ મમ દુનિ-વાને માલે છે અને આપું જગત તેનું વર છે.”

રામ અમેરિકામાં પોતાની સિમ્મમંડળી મુકી ઇ. સ. ૧૮૭૫ માં દિંદુનાન પછા આપ્યા. રામને મન દિંદુ, મુગમમાન, પારસી, ક્રિશ્ચિયન વધેરે સી મરખા જ દવા રામને કહો એકમાત્ર ન દેતો. દરે રામે કહેરેકહેર આપી કમો; અને ઉપર તે દિવાલ-પર ઉપર પાવના થયા.

રામે ત્યાં એક પર્જકુરી ખોલે દતી. ફરતની શોખા અપર્જ દતી. એક જાણુ તથેરીમાં બેની વસિર વંશા, બીજા જાણુ રિખર પર મોટું મોલ. જાણી પર્જતેલી દાર તે દાર. નિર્વજ પાળીના અજક મુલ મુલો અને મોટા મોટા જાવે.

રામની પર્જકુરી પંચિક ફૂટ જાંબી અને જન્મ ૧૮ પોતી દતી તેમાં કે નાની પેરીઓ, અને પેરીઓમાં પૂરતેકેકેકે જાંબ, અને એક કમવ જન રામના સિખરેકુર નજર રામ નેરેલી જાંબ ફરતા

અને કરતન વડે પાટિમાં પેરી કરતુ ઉપર પૂજ બાંધના. રામ કમવર રેતના અને કાંદો મોલવા મોલના ત્યારે અને કુરેલી માળમાં પોતી કરી પડનાં દોષ તેમ વાજતું.

અહીં સ્વામીજીને મળ્યા એક વાર એમના સિખે આપ્યા. પીમડીનું મોલન કરી પોતાની સિમ્મમંડળી રોમિ યન માગી. બીજે રિવસ વધેરે રામે શોધક કાવેશ કાવાપ્યા અને તેમાં રામને જાણું દોષ તેમને સરેખર મલોના મુખીમાં મળી જરૂર; નરિ તે પછીથી મળાશે નરિ એમ જાણાવ્યું. રામે દરે સમયે તેમ પાળી દતી.

ઈ. સ. ૧૯૦૧ ના એકરોજીમાં એકલી આસી મામતી અમમ. રિવાળીના સપરેમે રિવેલે ૧૩ વર્ષની થયે સ્વામીજીને પોતાનો દેદ મંચામિને અર્પણ કર્યો. જગતપતિ મેનું પદેશ રામે પોતીવાર જાણુ જાણુ કે—

“હે પન્નુ! મારો આ દેદ અને મહા જા. મારે તેની રરકાર નથી. મારે નવા દેલોની ખેડ નથી. મંડનાં નિર્વજ કિમ્બેલા કુપેરી દેદ પાવણ કરી નું આનંદથી નિરટી. જંગલ, નદી, ઝાંખિને દુધામે ફરીશ; સુખના મોખાંના રૂપે નાખીશ; આનંદથી બરપુર થઈ ઝીનજા સુધેથી વાણુ નું પુ. આ સી મારું જ રૂપ છે. રામ રૂપે નું નીમે કનવે, મુમે-કાને છોડાઈ, ઉપનામિને વમવ કમો, ફરતીના આંસુ મુલક, મુલામેને દસાના, સુમસુમેને રામનાં અરે અકરં, તેને રપરં કમો. અહીં મંચા, ત્યાં આ-એ, જામે કંઈજ રામનુ નરિ અને રેતનાં કાવેમાં આપે નરિ.”

સ્વામીજીની જગમમમિના સમયાલ પોંચનાં અને મોટા થઈ અને મોળ કરતાં તેમનું સરીર મમ-ધિયા મોટ દોષ તેમ પમોરી વાવેશ અને દામ બની સાથે એક બીજા ઉપર સમેક, મોંચી રેત અને મીંચેલી આંખ મંચાવવામાં મળી આપ્યું; અને જાણું તેને સંખામીને મંચાવવા પંચાવવામાં આપ્યું. પણ અહીં આનંદથી સ્વામીજીનું જવન જોર કરી આપ્યું તેમની કહેલી મોડીમેક વાને જાણીનું.

દેવે વિચાર્યુંને બેઠામ કરી પેલા ગામરને ત્યાં ગેાધારી મંજામ્મું. એ ગામરને પડદી ખાઈ તો સ્વર્ગ નરક ઊભા લાગી.

એકલામ્મું પેલા બીખારી ત્યાં આપણ આવી અરેા અને તે જવખાનવા દરેક ગુમામને છેડે પડાડીને ઉઠે ઉઠે નવા લાગેા. ત્યાર પછી વળી સ્વર્ગમાં જવા હીન્નાર એક ઝોળે માખુસ બીખારીને આલછ કરી તેમ પથ પડદી સાથે નવા લાગેા. એમ કરતાં કરતાં ગામરના બેરૂંડી માખુસોની દાર ને દાર ઉઠે મરવા લાગી.

આમાં નવાડની જાન તો એ દની કે પેણી

ચીસ પાન

મુક અને સિંધ

એકવાર એ છેડામ ડેઈ મુક પામે જવા અને તેમણે યુરને માન રેવા જીનખા. યુર બેઠામ આઈએ, માન લેવને મારે તમે સાવડ છે કે નહિ તેની ખાતરી કરવી પડે. જુએ, આ એ રજુનર છે. નમે પેણી એક એક રજુનર મઈ ઝેા અને તાજો ડેઈ ના રેમે મેરી મેકાન્ટ સવામાં રજુને તેને મારી માવે.

મુરની આજા કરતાં જ એક છેડેના નંવા મદ આવી નીકળે અને છેડેની ડા જવને દલી રેવાં રના પર પહોંચે. ત્યાં માખસ લેતો વરક પીઠ કેરની તેને પેાનાના માખા પર ગુમામો કાંઠા મોટી લીધા અને પછી પેલા રજુનરે પડદી તેની ડેક મારી નાંખી.

દેવે મરેલા રજુનરે મઈ તે મુક પામે ખાતરી રેવા લાગેા. 'મુરછ, આખરી આજા મારીને આથે રજુ તે પ્રમણે કરી લાગેા મું.' મુક એ પેકડું, 'ખાલ, તે' ત્યારે આ રજુનરને મારું ત્યારે મઈ તને લેવું તો નહોતું ને.'

'તા મુરછ, ત્યાં ડેઈખનું નહોતું.'

પીઠ દેવે તરેા આવી મું કરી લાવે છે ને બેઠામ્મું. બીજે છેડેએ એક માતા જવખા ઝેા અને રજુનરની ડેક મારી તેને મારી નાખવા લેવાર પવેા જમ્ તે વખતે એ ઝરીજ પડીની આપેા ત્યા ઉપરે તેથી નેજાકા મઈ મઈ દની અને પેાનાના નરક લેઈ રહી દલી. છેડેને અપરામે. તેને એક આંચી દવાવેા દામ બેઠે દામવા જાય

ખાઈને નીમે વરકનારખેતો મુક પાન માવેા ન દેા.

આમ સંસાર છેડીને એ લેણી ઊનાં ઊનાં છેક સ્વર્ગને આજે મઈ પડેઆં. પડી પેા બાઈએ પાણું વાગેને જ્યેમ્ તો નીમે માખુસોની દાર ને દાર લાગેલી દલી! તેને પેલા લેાકે ઉપર મુરે જાને રજુ: "બાઈો આઈી મુઆમો! આ માં ગામર છે!" એમ કરી તેમને તરકેાવા બાઈએ દામ દવાવેા.

જમ્ દામ દવાવનાં વેત લેના દામમાંથી પેણું ગામર છુટી પડ્યું અને સખઈ માખુસો સાથે નિમારી ખાઈ જમ્ લેવે પડકાર પડી.

મઈ જવા રજુનરે તે મારી નાંખી રાકેા નહિ. તેને વિચાર આપેા કે પેાને ડેા જુએ નહિ જોવું ક્રેકાન સ્થાન છે નહિ. ડેઈ સ્થળ એવું નથી કે ત્યાં માખસ વરક એકદુ ડેામ. ડેઈ બીજું નહિ તોખન પેાને પેાને તો જુએ છે જ.

દેવે મું કરવું અને રવાં રવું! છેડામને મઈ સમજાય પડી નહિ. એ તો જવખામ્મું ડર ને ડર આપેા રીયી રજુનરની ડેક મરકાની રિખન કરી. જમ્ રીયી પડીની આપેા રપરકાર તેના તરક લેઈ રહી.

છેડાને વધુ કે મુરની આજા આપરી છે. એ તો નિશક થા રજુનરને મઈ જાયે મુક પામે આપેા. આઈીને તેને રજુનરને યુરના પથ આપણ મુકડું અને ડેઈ. 'મુરછ, આ કાન વડેલી છે. આવી ખાતરી કરવા કરતાં બીજે ડેઈ ઉપાય જતાવેા. મને હંમેલું તાન આપેા.

મુકએ સિંચને જાતી સરેા આપેા અને પ્રેમથી રજુ.

'જમ' એમ આ ખરામ કામ કરતાં રજુ-તરની આંખમાં તને તારા કાંઈ રેખાયે તેમ તું જાયે ત્યાં ડેાન તોજમ્ જની કાઠમેરડી. ખરામ કામ કરવા લેવાર માખ ત્યારે 'મુક જવ રાખરે કે હંમર ત્યાં છે અને તે મઈ મુલેમેા આવી છે. હંમર જાયે છે અને તે જમ્ જુએ છે.'

"સરવું કલિય મારીવન" થુરકા જાયે

જાગૃતિ જીવન

માનનું મિત્ર કરી પયપાન

મદા હું જાગૃતિ દેશ જીવન;

તાતનું પાત્રી જાગૃતિ-વરદાન

મદા હું જાગૃતિ દેશ જીવન.

આજીવન પર એકી આજીવન

આજીવન જનું આજીવન,

સમાજ પકડી તળકક તળકક

પહેલું દુનિયા પાર;

દેશનું ભરત દેશની આજીવન;

મદા હું જાગૃતિ દેશ જીવન.

આ મુજ દેશ-મન ઉપાડી

જાગૃતિ પર પર યોજી,

સાથે વચ્ચે દરકાવી અહર

દૈનિક મર્મ શોધી;

જાગૃતિ યોર પછી યમસાજી;

મદા હું જાગૃતિ દેશ જીવન.

આજીવન પાછળ કુચ કરતો

ભરીશ એક સમાજ,

જાગૃતિ પાન સહી પશુ પંખી

ને નમશે લોક તેમાય;

અને આ અરથું મારા આજીવન;

મદા હું જાગૃતિ દેશ જીવન.

માનનું મિત્ર કરી પયપાન

મદા હું જાગૃતિ દેશ જીવન;

તાતનું પાત્રી જાગૃતિ-વરદાન

મદા હું જાગૃતિ દેશ જીવન.

દેશજીવન પરમાર

ગિજુભાઈનું પાનું

2000/01 2001/02

હીલ કુશળી સુર સાગરમાંથી અર્ધે ખદત્ર આપ્યો. દ્વેષ, અને અર્ધે સાગરમાં દતેલ.

પૃથ્વીએ ગુલાબી એરલર્ડુ એરલર્ડુ ફરતું, જાડ પાન ગુલાબ હાલના દરમિયાન અને ધરોની નળીઓ વાદ્ય
મેનેરી હતા.

અનુવાદ કરતાં ધાળા પંખોએની પાંચે સાથે સુશાસી દલી અને કાર્યા બહુ પાણીએની પાંખોએની
પરકાંય રૂંધે દેખાતો-દત્ત.

નવ પરિશીત કરવડુ ગુલાબ જાડે બાજવા સંધ્યામુખ્ય ટેશુરા રંગે દોળી ખેડે ત્યારે જેમ હોશભે
રંગેલી કરાઈ નવ લેખ હોશભેળાં ગુલાબી રંગ છોડી રત્નો દેવે

આજનો સુરોત્તમ શ્રદ્ધાળી હતો.

पक्षी-शिल्पनी सभा

અમીન કામની સવારો ખુશ્નુમા છે. વસંત ઝીખમે તરંગે જેતજેતામાં ફેલાવી ચરણે વધારતાં નવ છે. પછીએ આ તરંગમાં પેલાને ખેલક શાખતાં અહીં તહીં ઉડી રહે છે. ચાલી ચાલે સાથે ચક્ર ચક્ર કરતાં, એમાંની ચંદ્રી લ...લ...લ...લ...રની દેવ ચાલી ખોલું માન જાતી થોર ઉપર, પીગળીના તાર ઉપર, પરીની વંદીએ ઉપર, વાવાની વંદીએ ઉપર મોજમગ્ન કરે છે. દુમ ચક્કી દુસોમાંથી મધ ચૂસીને પેટ ભરે છે. દોષો તરંગે વધે છે, લેમ ખૂસી થઇ, એ'સ વરસામાં ન્દાવાને આનન્દ મે છે લેમ, તરંગમાં ન્દાવાનો આનન્દ મે છે.' કામલ પડી ચમેજાં પાંડાં વાળી રુધ પીપરોઉપર ચાલ્યા બધે છે. સંમિલનીને કેર સંમિલની દારા નવું ઝવન કરે છે. પવન સાથે ધોમે ધોમે બધે મરવા ઝૂમવા માગ્યા છે. આંગાની કેમક સવાર ખેલેર સાજ વચ્ચે ફૂજ મે છે. કચ્છરો કુણ તરંગમાં પોમ ફેડાવી શાળી દોડ કરી જાન્યેની નેહીયા ઉડે છે. ત્યારે તરંગમાં તેનો જુલો જાન્યો રમ ચલડી કોં છે. કામરો ચંલુજ હાથરોહાટ કરે છે. પોપટના નાના જન્મજો ઉડતાં ચીમે છે. પારેલી મેનડોને કેળ કેળ દોડાણે રેખાલ છે. આજકાલ ઝીખ-વસંતના તરંગમાં જાણી આસપાસ આ કરાન છે.

વડાંની ડાંગે

કાનુનીકી કાર્ય કરે છે હેઠળ
 કાર્ય રેખા ને જોઈ જ રે
 કાનુનીકી કાર્ય દરેક પાસે
 દરેક કાનુનીકી કાર્ય રે
 કાનુનીકી કાર્ય રે રે રે
 કાર્ય રે રે રે રે રે
 કાર્ય રે રે રે રે રે
 કાર્ય રે રે રે રે રે

તથાતને જ્યારે ધોલે ધોળીયા
 ધોલે રમજ ને વડી છ રે
 નદીને ચીરે જ્યારે પાણીમાં
 જ્યારે મોથી ને મીંચી છ રે
 પાપજાની ઝાલે તેડે મેનુષ્ય
 તેડે નાની ને નમુ છ રે
 પાપજાની ઝાલે જ્યારે છે જાણનાં
 જ્યારે રથો ને કાચો છ રે

Conclusion

રીંછ અને વરૂ

૧ નાનકડું જીવંતજી :

પાત્ર : રીંછ અને વરૂ

અંક ૧

સ્થળ : ખેતર આગળ મળેને જોઈ રહેલો. એક જાણુથી રીંછ અને બીજા જાણુથી વરૂ તાપત્ર મળે છે.

રીંછ (જાણુ પડેને)

વરૂ

રામરામ, બાઈ, રામરામ. મારા મનમાં એક વિચાર ચઢ્યો છે; તેમાં કંઈ મદદ કરનારની બોલમાં હું રહો.

વરૂ (રામ પડેને હોય તેમ)

રામરામ, બાઈ, એવો તે કયો વિચાર છે ? મારાથી જનશે તો જરૂર જરૂર મદદ કરીશ.

રીંછ (ખેતર તરફ ચાંપીને)

જો, પેલું ખેતર બેઠાઈને વાવવા માટે તેવર પડ્યું છે. એણે, આપણી કાચે સવારે આપણે વાવણી કર્યું ?

વરૂ

હા, કરીએ. શામાટે નહિ ? જમ્મુ એક યશન. પાકની પહેંચજુ મારી મારણ મુખ્ય કરું.

રીંછ

વાર, વરજાણ. અરધા અરધા લાગ-પડી કેમ ? એમાં કંઈ ખોટું ? આપણે ભણ કર્યાને આપણુ એક કર્યા.

પડેને

અંક ૨

સ્થળ : રાત્રી. રીંછ દુઃખિતજી કન્યા આગળ અને વરૂ સંક્રમિતજી કન્યા આગળ.

વરૂ (સ્વચ્છતાથી)

વરૂ (રીંછપણે)

રીંછભાઈ, મને જાણે તો નથી જાણવું તે તારે ? તો પછી મારે અન્યાયમરો રહેલો લેવો પડશે હો.

મુખિયારને શું કરે ? અરે સાંઠા જાણવાને કામ આને-કોઈ નેવાળ અરે ?

રીંછ

વાર, ભાઈ, પોર આપણે લાગ મદદાઈ લઈએ. પછી છે કોઈ ? તારે જેવેને તે ભાગ તારે.

વરૂ

એવો તને શંકા મળે ? રીંછ ? ભાગ તો તે કાળા ને કણુયા તે મુખ્ય પાકવા છે.

તો તો હું દવે આ કરશે. જેના મુખિયારને સાંઠા ને એજુ તેજુ કોઈક લેવાને નથી.

[જાને જાણવાના સિદ્ધાંતમાં આગળ જાય છે.]

પડેને

અંક ૩

મેં જ રહ્યો. હાથ, ડાબો, ડાબો મેલ્યો પણ પાલી જોતોતર એ વરઝને જાહેર. એ માનુષી રીંછ અને પીંછ માનુષી વર હાથે જાય છે.

રીંછ (મિત્રવાને)

શામરામ વરનારો; જરૂર એક વરઝે મળ્યા આપણે. પળો દને મેનદમાં શું વાતનું તેની વાત કરી મરઝે.

વર

શામરામ રીંછભાઈ દા, આપણે વાતનું નાની કરી રાખે.

રીંછ

ગમે વરઝે-નું કુશલો ન દોઈ તો-નાઈ મન મેલિ ઉપરનો વાત મેવાનું દતું.

વર

મરોજર, અને એ મને જોય ઉપરનો વાત દેતો દો તો આપણીએ તમાર શું.

રીંછ (સંકલ્પમાં)

હજુ, વરનાર પળું આપણે આ વરઝ બટાઈ વારીએ દો. એમાં પેર તો મુદમ જવાની નદિ-અને પેરનો દયનો.

વર

વરઝ વર, મેં જ, અને હજુ છે. આપણે પટે-દાનિ પાક જ વારીએ અને પેરોએ.

રીંછ

જાતુ જાતુ, વરનાર, ત્યારે વાતની કાઢ સવારે આપણે બટાઈની વાતણી કરુ કરી રાખે.

[આ દોહાના દરખમાં એક દાઢ મિત્રવાને સામગ્રી દિશમાં વાતક બળ છે]

પરો

અંક ૪

મેં જ રહ્યો. માર માર પાલી રીંછ પટાણા રવ વાતન અને વર કુશલ ઉપરના દા આપણ.

રીંછ (પરોજિતમાં)

તેમ ભાઈ! આપ કેમ ઉપાસી જેવા છે? કાંઈ લખિયત નીક નથી કે તમારા બાપનો પાક મરોજર નથી?

વર (મિત્રવાર ખં)

ભાઈ, તો ખબર તો છે કે પાક તો આજના દાન મળે છે. પણ જેટલો પાક મળે તેટલો જરૂર તું પગની રખે.

રીંછ

વાત, મેં શું વધુ લીધું છે? આપણે એનો કાંઈ અને એમ વધ તે કુશલ મેં લીધું છે-અરો વધ નદિ-અરો કોઈ નદિ-અરો પોતોતર.

વર (વેળ મેળ મરો)

આ સારીએ તો પેશા સારીએ નામક છે.

મેં દેને આપણી કાંઈ સવારે દું તો આપણાં(મરો) રતો મારીએ.

રીંછ

અરર, વરનાર, એમ વાત કાંઈ નમારી દેતે દું આપણી રીંછ જ વરનીએ.

વર (અપ આજમાં આપણે)

શું શું, રીંછભાઈ! આ વાતે વાતો છે તે બટાઈનો દાન વરે-અરો આપણી વરે?

રીંછ

પરે જ, મરો, તે આ મરોએ વાત દું કાલજીવોની આપી રીંછ શું. દને તો તું મારી નામક દેશ કાંઈ ને?

વર (આજના વાતની રતોએ કેવ તેમ)

રીંછભાઈ, એકી તારી બટાઈ નદિ તો મારા જેવા મરોએ આપણી કોઈ ઉપાસા જેમ રેખારે?

ધરદીવડી

[લેખક: અશ્વમેધ પંડ્યા]

નામ	વિવરણ	વય
કુલિન	} એ દોસ્તો	૧૨
મંજુલ		૧૩
આશા	કુલિનની બહેન	૧૪
અપ્પાનિલા	આશાની બહેનપણી	૧૩
લોકનાથ	કુલિનનો મોડર	૧૧

ચિત્ર પહેલું

[અમ્ય તાડું રંગલ અને સમસાથી એ પુરણીએ ઘણી, કુલિન અને મંજુલ યનાં રમવા લેવા છે. બાજુ પુરી જનાં બન્ને પેલપેલના હાથ સ્થુપા ખરે છે.]

કુલિન (પાનાં ફેંટી રહી)

ભા: નથી રમવું. હા વખતે તું હતી ત્યય એ કેમ હતા આવે ?

મંજુલ (મલાલી)

હતવું એ હાઇ રમનવાન છે ? એને આવડે એ હતે. ને ન આવડે એ રીખા કરે.

કુલિન

મારે એવું નથી રીખવું. (દાઘ ધસી) આંજણ કુખવા આવ્યાં !

મંજુલ (જનાં કિનાં કરી)

તો આમ; તું જરા તક કરી દેખાડું. એ તો મમશે ને ?

કુલિન

હા. એ રીક કરું.

[બંને પેટો નાચવા લેવા એમ મંજુલ એક વાર પ્રયત્નો અને એક વાર હારેલી યનાં રીધે છે. કુલિન એક એક એવા આકાર બન્યા છે.

એકલામાં બચ્ચા આવે છે.]

આશા

ભાઈ, ન્દાપો કે ?

કુલિન (અન્ય વાત એટો)

ના. આવડે તો રૂવિવાર છે.

આશા

પણ...

કુલિન (મધું કુખની)

ના. મને આવડે ન મોઝાવ. તું હાથમાં ધું. આશા

એ: મંજુલ તો ન્દાપો આવ્યો છે. એવા વાત કેવા મંજના લોકેલા છે ? અને તારા ન્દે.

કુલિન

હેં, મંજુલ ! આવામાં પરવારી ત્રોપું ! (જીન પરની યદિપાત્રમાં લેઈ) દણુ તો ચામ આવે નથી થયા.

મંજુલ

કેમુ કહે છે કે તું ન્દાપો મું ? એ તો અરિ આવવું દવું એટલે સહેજ માથું પગાણી લીપું.

[અમ્ય આમર્ષ અને શૂપ બને છે. પણ એની વાત પછી]

આશા

આમ, આમ. પાડી પાળી કરી જશે.

કુલિન

ભરે. પણ થોડાક તકુ એવા કે. મંજુલ ભાઈ સાદની રાણી બનવળી કે છે ! રાણીનો વળી પ્રથમ.

[આશાના મન-કામાં એ નથી આવડું પણ કાંઈ ચિત્તે નથી.]

મંજુલ (રડતી)

એટલું જણું તો નરિ. (પાનાં કેપાથપર ધરી) તકુ તકુ તો પંજનેતો સનાં થાય.

[આશા પંજની દાવમાં લઈ લે છે.]

આશા

મંજુલ, હરી દેવાડ એકું મે આશાઓ જાએ.
જનનન સતી.

[મંજુલ કુલવ ઈ.]

કુલિન (મહાપી)

એમાં શું ? મંજુલ, આશાઓ સુધામ જાનવ
મે જાનવો શતો નથી જાનવો ?

મંજુલ (જાએ પાસે)

પતી વાન, એક વાર ન્દાસ છે.

આશા (હાલી નવ)

કુલિન, મે તો તને જાનવનો દશે ! (વહેરથી)
જ્યેમાં ખાતાં મારા દાસમાં દેવ પતી લિચારાથી સુ
મામ ! નકામો લાટી કરે પાસ મારનો દનો.

મંજુલ (નવ પતી)

ત્યારે હું તે કાંઈ જાનવાન છું કે કુંઠ મારીને
પતું ફેરવી નાંખું ! માત્ર મેમ હરી દેવાડું છું
એવું તો કાંઈ નહિ' ને વળી બેઠું' આજ આમનો છે !
[મંજુલ ફીસાવ એવું બે છે. બેસે કુલિન આજ
વપર જોડાય છે]

કુલિન

આશા, અદિથી માલી જા. મારે ન્દાવું દશે
ત્યારે ન્દાઈત. નંદિ' ન્દાવું દેવ તો નંદિ' ન્દાઈ.
એમાં લાઈ શું જાવ છે ? કપાતની કપાતમાં' શું કરે છે ?

આશા (મહીમાઈથી)

પણ આજ, 'માને કુલરી નવ મારને આજ
વરસ વડું એ તું નથી જાનવો ?

કુલિન

હા! તે એવું છે શું ?

આશા (હાલી દેવાડે)

તે આજે ન્દાઈપોડાઈને તું એને પને લામ અને
મેના આશીર્વાદ માત્ર.

કુલિન

શું કામ ?

આશા

કે 'જેથી' તને સુખ મળે અને આપણું
કપાત, માત્ર.

કુલિન

એવું વળી કોઈ જિ' જાનવ દશે ! મારે ન્દાવુંમે
નથી, પોતુંમે નથી, પને' લામતુંમે નથી, એ વપર
પણ હું સુખી છું."

આશા (ખાંતુ આવા)

કુલિન, જુદીં મથો કે જા મર્ધ ત્યારે તને કેટલું
સતું લામતું દતું ! એક લિવમમાં તું એને લાખવા
મંજારનો: સંજારનો અને દાનો !

કુલિન (લિચારાથી)

પણ ત્યારે તો હું નાતું કોઈને દતો ને !
[આશાથી નવ બેઠાઈ નથી. કુલિ. કુલિ. મે આજ
દશે છે.

હરી જોઈ મંજુલ જાતું મેના દેવ છે.]

કુલિન

મંજુલ, જૂન લેવા ડેવા શું કરે છે ! મારે
તો લાસ જાનવા મેજ લેવા છે.

[કુલિનન આર છે.]

કોડનામ

મેન, તમને જા'લિમેન મોડામે મ.

[આજ નવ છે.]

કુલિન

આજ નાલિવા, જાહેરને કહે કે આશા મારે
મા ને મવાતું મોકશે.

કોડનામ

હા, લામ.

[કોડનામ નવ છે]

કુલિન

જેમ દોસ, જામત પડે છે ને ! મોલ તો ખરો.

મંજુલ (જાંજા જાની)

કુલિન, આશાને દેવરાથી શું કામ !

કુલિન

તું, કોડરીયો તો વાત વાતમાં રમે. એમને
ખીસું આપડે છે શું ?

મંજુલ

નરે ! એમ તે કાંઈ કહેવાય ?

કુલિન

એમ જ. કોઈ કોઈને રડે તો તેને પણ સૌ
કોડરી નથી રહેના ?

મંજુલ

મે તો નથી સંજાતું.

કુલિન (કાપી)

એક વાર રડ એમને હું જા તને મંજુલ કહું.
[કાપમાં પોડાઈ કઈ કોડનામ આર છે.]

કોડનામ

તો લામ. એક સખેનું આજી જાતું. કહેતું'હું કે

મંલુક

ખડે છે.

કુચિન

અને વગી કેવી ખોટી ખાંડ ખાવ ! બહેન આવી
કે એ પૈસાની રાખડી ખાંધીને રૂપિયો પડાવે ! તો વ
પાણું ચલાવે એમ કે બહેન લાઈનું રક્ષાભક્ષ કરે
છે ! છેક જ ચૂડું. આણું બોલતાં હું તો સરમાઈ મારું.

મંલુક

હા, બાઈ.

કુચિન

ઉપરાંત નવું વસ્ત્ર બેનું-ન બેનું ત્યાં લાઠગીજ
બેડી જ દોષ ! એટલે વગી રૂપિયા-એ રૂપિયાની છો !

મંલુક (આશ્ચર્ય દેખાડી)

એમ ! એવું ખરું ! સાઈ છે ને કે સડી મેં
દણ આણું સીખી જ નથી ?

[લેખક દોડતો દાખર વગર]

લેખકનાથ

લાઈ, લાઈ, બદાર તો આવે. પેલો દારૂર
કુચી વચાડે છે, સરખ નચાવે છે, મંતર મરે છે,
બહુ દેખાડે છે !

મંલુક (વહેજઈ)

સાચું કે !

કુચિન

જઈને લેઈએ તારા બેટ તો પછી જાણે છે.

મંલુક (ભ્રમભર)

બાઈબાઈ, બાઈબાઈ.

[પ્રિયકરોત્તમી દાખરબેડો અગામ અગામ મિ.
મંલુક અને લેખક એ બાહ્ય દાખર અવ છે.]

ચિત્ર બીજું

• [આરે બેસતું વર્ષ છે. માની જમી સમયે તાકતે
કુચિન બોલે છે. સપાટા પદોરમાં કચેરીએ કોઈ પ્રચુન
ભાણુને દાખરબેડો દોરે તે પાસેના રેખરખર ખડક છે.]

કુચિન (નિશ્ચય નાંખી)

મા ! એ ! મા !

[દાખરમાં દાખર કુચિન જમી અને નવ છે. દાખર
પદોરથી પ્રચુન મરે છે. બેડામાં મંલુક આવે છે.]

મંલુક

કુચિન, શું કરે છે ? સપાટી દાડે દણ ન્દાવે
જમી નથી ! દાખરમાં મેં મેં મેં છે ! તારા કરતાં
સાચું તો મેં પડેલા છે !

દાખરમાં તારાડી કરી દતી કે !

કુચિન (નિશ્ચય)

તામની આસા વિના એકમાં મમન ન મરે

મંલુક

કુચિન, તું તારા રોજ એમ લાગે છે ! ભે
મણું છે શું ! આજે આજ કરીશ તો આણું વસ
આણું કરેણું પડશે !

કુચિન (મમતો)

મંલુક, આજે મને મારી માની બોટ મરે
છે ! આજા અદિ દોળ તો તેની મારી મારા
એરે બોટ લાગે એવું મેં કેટલું જાણું છું !

આંટી યુગ્મસત

સુચનું વિચારણા પાંતે અને અવગણન કવી
 ઝીંઝી નજરે સમજાવવાના નિરખી બલિય સંભાષે
 એવા જે થોડા—આંખગાંને જે મણુપ તેરથા—
 યુગ્મસતી સાણસો છે તેમાં સી. અવગણન
 કલ્યાણુરાય કહોરતું સ્થાન ઠીક આગળપડતું છે.
 એમણે આગળથી તેર વર્ષ પહેલાં એટલે ૪. સ.
 ૧૬૧૧ ના ‘નવગણન અને રાત્ર’ નામે મહાકવિના
 અકબીઅર અંકમાં ‘માંટી યુગ્મસત’ નો એક લેખ
 હાથાઓ દતો. એ કાલે એ વિપવની ચમો અને
 ટીકા આલેશી, પરંતુ એમાં લેખકનું જે આર્પવર્તન
 છે તે વળુપ વિચારણુપ માણુપ પડે છે. તે જે
 ત્યારપછી ગાંધીજીના મહાપ્રભુ આપણા સમજાવવાને
 અને સમાજને જાગર પડેલો અશ્વેષો છે તેમ જ
 નવાં યુગ્મસતો છેલ્લા છે.

છતાં ‘માંટી યુગ્મસત’ ના કાંતોની વ્યવહાર
 આદર્શ દૃષ્ટિ અને દેશનું ભાવિ દર્શન રીતિર
 સંજોગપણ રણુ કરવા નેચા લાગે છે.

દિંદી બીંછ પ્રભાએ કરવા પ્રવતિ કરે
 કુદરત પાછળ છે એમ કહી લેખક જંગાણી
 મહાભાષે અને મદારાપટ્ટી નેતામંડોળની વાન
 શુરુ કરે છે.

જ્યાં કુદરત જાગ અને નિર્મલ ઝલપણી કુદરતના
 વચલા અંધારો મહાભાષેમાં એ કવન કાવનસંવિધાન
 પ્રકાશું છે અને જે કિલ્લેથી વિચારણીને લગેલે કાલે
 લાગ્યાં છે, તેને કાલે દિંદી વર્તમાન સમયની પ્રવતિના
 મત સમજે અને નેતાઓ એ જ મહાભાષે છે એમ
 આપા દિંદીમાં એમ એમ લેખનુકી પ્રસરે છે અને દેશ-
 દિવના વિચાર ખીલવા આવે છે તેમ તેમ એકાદિ
 ફેલાયે નવ છે. અને આ સંકલિતમતમાં કવી સંસ્થાએ
 અને દેશ આચારપ્રવાસો પ્રખ્યાતઓની નજીકની કુદરતી
 કાવલિને માટે સમગ્ર કલેશો લીધાશે એ વિશે રહિ-
 ના આકેશી આતમકોષી અને અવગણુ સહકારીઓમાં
 કુદરત નેતામંડોળના પ્રયોગે આપા દિંદીનું પાન વધારે
 વધારે લેખેલ નવ છે.

‘યુગ્મસતના’ લેખકવરો અને દેશકવિને
 માટે ઉદાર મારાણુવાણો વર્ષ છેક નથી એમ તે

નથી. યુગ્મસતમાં લેખાનાં સ્થાને છે; યુગ્મસતે
 સંસ્થાઓ નીવડવેલ છે : પણ યુગ્મસતને પેલાનાં
 ‘સંકલિતઓ’ આતમકોષી આપકી નરતો’ ને
 પીગળા આપવાનું જાન નથી. એમ લેખક જણાવે
 છે. વળી એ પીગળાને અભાવ લેખક પ્રાંતપ્રાંતના
 અને તલિતલિતના એકલાવમાં તેમ જ ‘દર્પ’ની
 અરિથર જિતિમાં લુપ્ત છે. યુગ્મસતને પેલાનું જાન-
 નર નથી એમ કહી લેખક કુવાઈ અને જૂલ
 મણું કલ્યાણુર પાટનર ચવાને બોલાવ છે એમ
 તરોર કરે છે અને અમદાવાદ જ સીંધી વણે
 થોમ છે એ મુદાને આપાને લાગે છે. ત્યાર પછી
 પશ્ચિમનાં બંગાળી સારીમાની અસર અને પૂર્વની
 દિંદુ સંસ્કૃતિ આપન લાગે છે.

આપણે પાટનર નથી; આપણે ત્યાં પ્રભવલુપ
 ચાલત આપનું એમ નથી દિંદુ સંસ્કૃતિનું જાન તેમ
 ધોરનું પાન અને તેમાં કલક લગા તેમ રેખી કલિએ
 અપજામાં નથી. આપણા કુદરતન વારસી અદિ કુલ
 પદાઓમાં આ છેનું પાન ન લેવ એ તે મુદાની છે. પરંતુ
 કુદરતની નિર્લેશતાનું ખડું લેણાં ‘કંડું’ કાલુ એ છે
 કે એ જાન આપણા દિંદુ કુદરતીયિના પણ થોડા
 લાગમાં નથી. અને કુદરતી પ્રભાને જે કંઈ સંસ્થાઓ
 કે કુલિપ્રવાસો કાલકી દેશકવિઓએ આપે છે તે વર્ષ
 બીજાએ એવા પ્રભામાં આપણે નથી, અને જુદા
 આસવાસના કલ્યાદ પણ પીગળા વધાર અને રાણી ભી
 ફેલે વધાર થોડા પડી નવ છે. દેશમાં જે કંઈ ધોર છે
 તે કોરે બાને બીંછ રિતિઓમાં કોર છે. દેશમાં પાછા
 કોરુલિના જ પાંચ ભની રહે છે રિતિપાવણી માંતે.
 જુદાનીએ કોરે કાલ તેને કાંઈ, પાંચ અને મતના
 પાલેપાઈ બનવાની મહત્વાકાંક્ષાને સમર્થ છે. આ પણ
 ભાવનું છે; પરિણમે દિગમર છે. દિંદુની સંસ્થામાં
 નહીં જ પાંચ એ સાવ આપણું કલિઓની સંસ્થા
 કાંઈ કોરે અને કલોને અનેકને કુલિ અને મન-
 વર્તણિક વાગ નહીં ત્યાં કુપી આપિ દેશ- એ કાલે
 પ્રભવલુપ નથી થી નહીં, અને ત્યાં નવી લોશીએ એ
 સાવ કાંઈ વધે વધી આરંભથી જ આવે રહી. ત્યાં
 આપણે દિંદુ રહીને પાછાવ સંસ્કૃતિમાંથી પણ કિલ્લક
 અશી થેવજાવ છે, એ મહાભાષેમાં આ અવગણનને
 દિંદુ રહીને પાછાવ સંસ્કૃતિને વચલાવએ પ્રયોગ,
 પ્રકારો અને જાણવણી બની જણી પીંતે કલેશો છે.

[illegible]

આચાર્ય આર્યભટ્ટે સૂર્યના ચાર્ગતીય દિવસો પ્રગલ્ભિ-
એનો અને પ્રગલ્ભિય વિષાખી પ્રગલ્ભિએનો વિશેષ
હકી જનને વિશેષી નહિ પણ પદ્મપદ્મ એકમેકનાથી
મિદ્ હકે છે.

૧. સાર્વજનિક વિદ્યા પ્રણિતિ અને સંસ્થાઓને સ્વતંત્ર અને સ્થિતિમાં મેળવેલા અથવા તેમણે ન હોય તેવા સ્થાનો અને મેળવેલા ન અથવા તેમણે તેમણે આપ્યા હોય છે. પ્રતિ: સોશીય પ્રણિતિ અને સંસ્થાઓ તેમણે કયાપણા કેવી અને કોમનના કેવી નથી કામગીરીઓ તેમણે કેવું ન કરે છે. આવા વ્યક્તિના દેશનાઓ વિદેશના બીજા સંસ્થામાં નથી એમ નથી: પણ આપણે ત્યાં એમનું પ્રથમ પગું ચપાડે છે. વિદેશના ઠાંકે પણ આપણાં અવિશ્વાસી દેશવાસી, સ્થાન અને સ્થાન/સ્થાનને કામગીરી સોંપેલ એવું સંસ્થામાં તે આપણા દેશનાઓએ અત્યંત સાર્વજનિક અથવા અત્યંત પ્રતિષ્ઠા-પ્રણિતિ તરફ આકર્ષાવું કુશળી છે અને કલતિલાસક છે એ સ્પષ્ટ છે એ. પરંતુ હજી પણ મુંઝવણી એ રીતિ છે કે નથી સાર્વજનિક તે નહીં કે સ્વતંત્ર અને કેમ પણ એક ખર્ચ કે આપણે કલતી કે એ વિષયમાં (ફિનિશિયલ-સિસ્ટમ) પ્રણિતિ તે વિષયમાં માટે ન અત્યંત, એ સુધી આપણું અત્યંત એક વિશ્લેષણ અથવાને કયાપણું એ તે અત્યંત છે. ઉદાહરણ, સોશીયલ, સામાજિક અને વેપાર માટે કલતી આપણી વાજ સમાચારી એ. કુલ પણ ન સ્વતંત્ર અને એ પાસે એક પણ વિશિષ્ટતાઓ અને અનુસૂચી વ્યવસ્થામાં એક છે. તે આપણી કલતિસિદ્ધિમાં કલતિમાં વિદેશ સુધી અને પૂર્વ પશ્ચિમમાં પશ્ચિમીય સંસ્થાઓ અને કલતિ સુધી વિશ્લેષણ વિદેશમાં એક એકા એકા અનેકપણું અનુસૂચી વિશિષ્ટતામાં એ ન હોય કે સ્વતંત્ર અને એકા એક અથવા અથવા આપણાં પાસેમાં હોઈ પણ અત્યંત એકા એકા એક છે એક એક એક પણ પ્રણતિ હોઈ છે તે, સર્વત્ર એકા એકા આપણું છે કે પ્રતિ પ્રતિષ્ઠા સ્થાન અને કલતિની બીજાવા કલતિ અને તેની સાથે એકે ન અથવા વિદેશી બીજાવા અત્યંત એકા એક.

अर्थात् अर्थात् अर्थात् अर्थात् :-

દરેક સાર્વજનિક સ્થળોની પ્રશ્નિકા જાણી રહે તે સાર્વજનિક
સ્થળોની નથી તેમ જ દરેક વિષયની જાણ સાર્વજનિક નથી
વધારવાની નથી. એ પણ તે તે પ્રશ્નિકા વાસ્તવિક
સ્વરૂપ વાસ્તવમાં જાણી રહે તે જાણવું છે.

7400

જોડિયા અર્ધચન્દ્ર પ્રકૃતિની સાથે સાથે સાર્વજનિક હિત પણ સાથે છે; જોડિયાં દિન તે પણ જાં સાર્વજનિક દિન છે, સાર્વજનિક દિન તે પ્રાંત પ્રાંતના હિતોનો-સાર્વજનિક નવ તે પ્રાંત પ્રાંતના જતોનો-સમુદાય ન છે. કોઈ પણ પ્રાંત પ્રમથુર્માં પાછલ કે નિર્લેજ રહે એટલી સાર્વજનિક પ્રકૃતિજાં જે જામી આવે ન છે.

અધીશવરજીની મંદિરાલો વિશે લેખક તાલો
અવિષ્ય રહ્યાના દોષ લેખ આજે મિલકે યતું સભ્ય
રહે છે અને છેવટ સ્વ. અંબાલાલના ગૌરવપૂર્ણ
જિવનક મંથન મિશ્રાન્નો નોંધે છે.

[illegible]

(ii) **ਜਿਲਦੀ 'ਘੁਲਾਣੀ' 198 ਵਰਗੀ ਡੇਢ:**

(੧) ਜੀਵੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਅ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ।

(५) प्राथमिक शिक्षण भवन को प्रतिस्थापन एवं मेडिके,
सबसे पीछे का शिक्षण भवन। इसी तरह
एवं मेडिके,

(४) मातृशाला द्वारा अग्रतः शिक्षणमे प्रवेश निरंतर
पथायी नवीन नैपुण्य, कने इत्यादि वस्तु शिक्षण
अथ मातृशाला द्वारा अग्रे गति केन वस्तु नैपुण्य

(૧) સરકારે નિર્ણય, સંબંધિત નિયમ, ૬૬ જારિ, અને
હાલિયાના પરિપૂર્ણ વિધાય માન્યતા ઠરાવ ન
કાચ છે અને હવે જારિના અવધિ એ મુજબ
રૂબે મરિ અવધિનું છે તે પાનમાં લખી દે
સ્વચ્છ અવારો ૬ માન્યતા ઠરાવ ન બે વિધાય
અસી પછે છે: અને

(૧) અનુ ન રિણુ મનુભાષા દ્રાવ એ પ્રાચીનપુત્ર
વિરામનું અને નવા સ્વદાનનું આચરણ બંધ છે.
શ્લોકારાધીન મારુભાષાશિવારા ડેવી પ્રચલિ
કરી તેને શાક લેખા એક આખાપણી મુકે છે કે
'વાદ્યે સદ્ધિ અને શ્રદ્ધિનિજ સદ્ધિ વચ્ચે યાદી સમા-
નતા છે. વનરખનિને મળ શ્લોકપાને આરે અને
મારીમાંથી કંઈક લેખલ મેળવવાને મારે જરા નેદશી
ભેંપ ન બધ છે. ઉત્તમ, પવન અને નાકીનું અનુ
પાત્ર તે એ વનાવણસાથી મેળવી લે છે. નર્મ
બીરેને દેશવ પમુ વાતાવરણ કરી લે છે' આ
ભાષાનાં મદારાદ્રીય નામો પરાપર મદકાર કરીને
મને તેવી મુરેકીમિતી સામે યહ' રેગવશ્વેની
સંસ્થાએ જમાવે છે એમ કરી એક સળગ કથન
રણુ કરે છે કે 'જે પ્રગમીએ છે, સદાગિતા છે,
વિશ્વને જે પ્રગ પેનાનું' પામ દેવન મળે છે અને
પરંપરાપ્રાપ આદી સ્વચ્છ તથોમય કથનને પ્રગ
પેનાનું અણુપાપ માને છે; તે પ્રગ પેનાની
આવનામિને શાકરે કરવામાં મુરેકીમિતે પમુ
ઉત્તનિતા પમિયા બનાવે છે, અને પ્રતિકૂલ પરિ-
સ્થિતિને પમુ ઉપકારક બનાવી મોકે છે.'

સરકારી ખર્ચ એ જ રાજ્યપ્રધાનનું કાર્યરત ખર્ચ છે એમ કહી કલ્પા જમણે છે કે સિદ્ધિ સામાજ્ય-સંપત્તા બીજા સર્વત્ર સ્વાતંત્ર્યનો એકોએ એકે દિગ્ સામાજ્ય જનુ સમાન પાત્રી અધિકારવાળું એકમ બને એ ભારિ, સંખલિત વસ્તુની હક્કમાં-એકે, અનિયમિત વસ્તુની હક્કમાં આપ્યું છે. પત્રી વિચાર-બોલ ઉપર સખતમાં સ્પષ્ટ કરે છે કે :-

વિદ્યાર્થીઓના મુદ્દા સુધી વિદ્યાર્થીઓના હિતો સુધી પહોંચી શકાય તેવા પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા છે. આ પ્રયત્નોમાં વિદ્યાર્થીઓના શિક્ષણ, સ્વચ્છતા, આરોગ્ય, સુરક્ષા, કાનૂની જવાબદારી, વગેરેના વિષયો પર ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે. આ પ્રયત્નોમાં વિદ્યાર્થીઓના શિક્ષણ, સ્વચ્છતા, આરોગ્ય, સુરક્ષા, કાનૂની જવાબદારી, વગેરેના વિષયો પર ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે.

પાંચુવિહારમાં પ્રવેશ્યા બાદ તેને તેની મધ્યમ પ્રથમને
સપાત્ર સપાત્રથી ઘાતો પ્રથમથી જ આપામી. ન્યાર-
જુલિ તે જણાવ્યા અને સર્પો જે જે વચ્ચેથી પાંચુવિહાર
જે જાને જે પ્રવેશ્યા સુધી ઘાતો લેવાયો વિવિધ થય
જે, તેની ન્યારજુલિ સર્પો અને બાંધવાળી વાંચુવિહાર
ખસી જઈને જણાવ્યા અને વિશ્વાસથી બાંધુ વાંચુ
વે છે.

જાહેરાતી જાળને માટે મેન્-ડે સ્વપ્નદેવિસાગર
પુનઃપ્રકાશ કરે નથી અને સ્વાતંત્ર્યનાની વાતના શુ-
દ્ધથી છે; અને તેથી વિરુદ્ધ નજાગાએ જેમની
જુવાન પ્રેમને માંત્રજ ગમતે વિરમ વાતમાંથી સ્વ-
દીન અને નાદિનત મદાદીને સ્ત્રી કિમ્તા પ્રજામાં
કરી છે; એમ કહી એમકે સારીસંચિત્તાની પૂન
આગત છે છે.

અવિરોધપૂર્ણ રીતે મરણ નથી, શારીરિકત્વ નથી.
જનુ સુખાલ તે અત્યંત સ્થિતિ રનાણીનતાનું અવસ્થામાં
એક છે અને એ સ્થિતિ હીને આજની આખોયો તેજ
શારીરિક નથી. આજની પછી પછી અનિચિત અને
અનિચિત આખોયોનાં પુત્ર એ સ્થિતિ છે. કિંચિત,
સાદર, સર્વ સાધનામાં મ સેદ દેદ સાધનામાં એ
સેદાસને રેત, સદાસિતનાં અનિચિત નિયમન અને
અનિચિત સુલેખન, ત્યારે અનેક શેષા પ્રજાતિ સુધા-
નીતિ સમયેક શારીરિક અને આનંદિત સંજ્ઞાના અ
અનિચિત અને સેદ પછી પ્રજાની સંજ્ઞાનિતિ
અપાર આવા સેદના અનિચિત સર્વ છે.

ઉચ્ચ, નીચેના ઉપસંદાર અને આચાર્ય
મુનોશી કર્તા આં લેખની પ્રસાદિતિ કરે છે.

આપણે સંવત્સરના સુવર્ણનાં આદ્ય કેન્દ્ર બીજી અને ત્રીજી સંસ્કૃતિ ખાતેના આદરભાવ અને દેશનાં આપણે મેળવે છીએ. આ ભૂખળી સિતિ અનુભવી થઈ ગયેલી આવી છે. હવે, જેઈ જમ્મુ કેન્દ્રના સુસૃષ્ટ મોને-મેક સહાયક પાત્ર નથી. દેશના થય ના બી છે. કેમ તેમ કાવ્યક છે. નીચીને નીચીને મો પહેલે સર્વજ્ઞથી કાવ્ય અર્થનાં પો છે ત્યાં નથી પહેલે તેની નજર મેળવે મેળવે થઈ ના છે. અને તેના પહેલમાં આપણે પહેલના સુસૃષ્ટ કિંમત થઈ અને છે તે કિંમત નામ ન સુસૃષ્ટ સિતિના આદર પો છે અને થઈ દેશના સર્વોદયપરિણામાં આના દેશના થય ના અપર્યાપ્ત થવી અને છે. નિર્લક્ષ્ય, તથા અને સમર્થ, સદામિત, સર્વજ્ઞ પ્રવૃત્તિ અને સંવત્સરની ખીચરેના પ્રવૃત્તિ નિયમનક આપણે પૂરી નવરતિ અને અભિપ્રયોગ થઈયું છે. આ મહાપરિણામે પુન થયે છે, કેમ સર્વજ્ઞનાં છે જેઈ સુસૃષ્ટ દિશી પોલે થઈ થય થઈને અને મો છે જે આપણે પો થયના થઈને.

આપણી ફેશન

સ્વ. લાલાજી જોનાના 'ખનદેવી કન્ડિકા' નામે પ્રગટકર્તા આપણી ઉમરથી વિશે જોડી મળી રહે છે. ખબરે તેમાં પાંચે લલિત પ્રગટ 'પ્રાચીન-વેદ મોહ' નેશનલ એન્સાઇક્લોપીડિયા નેશનલ વિદ્યા નેશન છે.

‘આમને’ શિશુપાલપતિનું પ્રથમ શબ્દનું એ છે તે
હોય નાચરિયને પણ સારી રીતે સ્પષ્ટ સ્પષ્ટતાને સચિત્ત-
માન બનાવે છે અને બોલવે તેમાં ખજાણા અને છે.
સારી રીતે સ્પષ્ટ સ્પષ્ટતા ખરે જણાવવામાં શિશુપાલ-
પતિ, માર, દુરસદ, કાનદ અને દક્ષા બાવનાઓની
દુનિયા સાથેની જડુપ વહે છે. જે જાલ એ રીતે
પ્રદેશો ‘વળી નથી તે દુનિયાના બોલ રેશને
મિલકે છે.’

હિન્દુસ્તાન આઝાદો ફાજલ અને જાહી
અંકેશી આગેવાન અને રાજા માલની
ખાસુ જેવો દેશ છે; છતાં અર્ધી વસતીને પુરો
અવગણવવાર ચલાવી રાકતો. તપી અને જરીખીમાં
નો છે એ તો જેને પણ રાખે તેવી હયા છે એમ
કહી મેખક દેવે કાગલ તેવી મેખલોમાં ગાણે છે.

“આપ સંસ્થાનાં સદસ્ય પ્રમુખશ્રીશ્રી શુભ શેઠ
શ્રી જી. શેઠ કે તેણે પ્રમુખી ઉપસમિતિ સમાધરી નેહાયે.
દેશની આગામી મોટી કામ ઉપસમિતિમાં વપાવે નેહાયે
અને તેને સાથુ પ્રમુખી કોલેજાસાથ કોઈ નહયી નવસે.
પણ કોઈ નથી દેશ પાડે, કે કોઈ કોઈ કોલેજ અને
કોઈ ઉપસમિતિ પાડે. પંપાસારી શિક્ષણ નથી અને
વિજ્ઞાનનું કામ ફેલાવ તે જ આ વસ્તુ કાલે જ, નથી કો
શિક્ષણ અને કો કાલ કોઈની નવસે. કોઈ કોલેજનાં
કામનો વર્ગ વપાડે નેહાયે. મોટું કામનું કોલેજ
કોલેજ આ વસ્તુ કાલ નથી.”

વાગાણી બીજા અમેરિકન શિક્ષણકાલી ડૉ. કામ્પેસ એલિયુનો પત્ર પણ દર્શાવે છે કે તેમ કામે કાચા માણની ખાણ નેપો ડોન પણ ફેક્ટરી વચ્ચે એ નિર્ણય કરાયો છે કેમકે આખા અમેરિકન પ્રજાઓની શક્તિ વચ્ચે આજવાન બની-નેપો વધાવત છે.

આંધ્રાણી લીલાવતી માંડીને બાજાજી પૂરવાર
 હરે છે કે આપણી સરકારે જોગવાઈ પાળી જવું
 હી પારિતોક આર. આના અરથે છે. આજના જતાં

તે ઇચ્છાકર્તા કેવળજી આત્માના પ્રમુખ મિ. દિગ્દર્શના
વિચાર મેળિ છે.

“કોઈએકલ્પીનું મારું કલ્પના કીપુરોને નાશકિ
 થઈ માટે તેવાર કલ્પનું છે. એ સમગ્રના પાતે અંશરૂપ
 છે તેને આઠ સીમે કલ્પનાનું અને પચાસે મરનાનું છે.
 બિરુદા માટે નેટલા કલ્પોને અપાનવી પુંચે અનાવતા-
 માંથી અનાવી સારાપ હેટાને અપાવતા હેને-હે ૧
 માનવ-અપાસલુને સારકલ થઈ ન કહીને તોપાનુ-સા-
 નેતિઃ કલ્પાનુ મારીયે, પણ અપાવત ૧૫૧ ” કલ્પનેતિઃ
 કલ્પાનુ ” કહીને અટકે તેમ નથી; એ તો કલ્પેઃ ૧૫૫-
 ૧૫૬ને અ-અચિર્યદ્ દસ છે. અચલન, આમલનક અચેતિ
 અનુસાર કોઈ સ્વંમુખીને કલ્પનામાં ફાલ, અપા અને
 અપાવતા પ્રદેશમાં એ કલ્પ કલ્પે તેમ તે અનુસાર
 અને અપાવત કી કલ્પને મરનાં નેતિયે.”

હરીવાર મિ. હિસાર પોતાના આજીવનમાં એ વાત
કેળવવા કદે છે.

‘જોનારે આને આપણે સામાન્ય સર્વમાં શું ઉપલબ્ધિ
લાવે ?’ તેનો આર નામરે એવ-વિનિશ્ચયિક અને
આત્મચારક સંજોગે અને અને સામાન્ય, પાશ્વત
પર્યાયોગમાં કુદરત સર્વે કલ્પના અને કુદરતના નજરો
સામાન્યરૂપે કલ્પના કરી આલનાય નીકરે.’

“વિશ્વવિદ્યાલય એ કોઈપણની કમળા છે” એમ કહી
મિ. વિશ્વ નીચ એક વારણમાં વારણો ઉડે
કારે છે.

‘હું એમ કહેવા કરતાં હું કે એમ બતાવવી સમજાવ
શકિત છે. જે કે જ્યાં બધા મુલાકાતે આવે શિક્ષણની
અવગતિથી પ્રથમ કારણે અને કુપ્રમાણની જોડે કારણે
છે. આથી તે તર્કન અને કે અને વધીય મજબૂત
કે છે.’

પોતાની કચ્છી ધન પ્રતિ વરણિને ગાયે વિજાભવ
 રાજ્ય લખુ' એ. આજ્ઞા કરીએ હો કે ધનિક હો—અપ્રતિ
 તેને વિજાભવ તેનું જ નિઃશ્ચિ: એકથી વિજા એ લઈ લઈ
 અને એકથી વિજા આપવે હઈ મારજે તેકથી.'

આટલું કલા પછી આપણે દિ-૧૫ની રેખાઓ
વિશે રૂપાંત મળ્યું મિલકતો પછે છે.

(૧) પ્રભ-વિજયજીનું જર્જર તે પ્રભની જાણમાં સારી જાણવામાં આવ્યું છે. બીજી કેવળજી જાણવાની જાણવામાં સારી "કેર" જેવો સમાજમાં છે. જાનની જેમ તેને પહેલો જાણ સારી નહીં. આ જાણ જાણવામાં સમાજમાં પ્રભ "કેર" ની પ્રતિબિંબિ તરીકે જાણ કરે. (૨) સામાજિક કેવળ જાણવામાં જાણની જ નથી. (૩) જાણે, જીવંત/જીવ જાણવાની જાણ સામાજિક જાણવાની છે. (૪) જાણવામાં જાણે જેવો જાણવામાં જાણવાની જાણની જાણ નથી.

દેખી પ્રભાતે છાત્રવિજયને સમયેય પણ તેમાં શબ્દ છે. કેવળગીતા અર્થમાં બાલકનું ચોક્કસ ધોષણ જર્મ' પણ આવી નહ. તે નહીં પડે તે- (૪) દુઃખ, સામક એક સમર્થ જીવિત અને વિશેષ નામકિ અને તે રીતે હરિજનને અને કેવળને પર્લ સમયને છે અને એ પર્લ કેવળનું કાપાંને સમય અને પાપરને એવે. આમાં આપાપની સક્રિય છે છા-ના ને પ્રમ છે નહિ.

૩

નવશિક્ષણનાં મૂળતત્ત્વો

૪૦૧ વિદ્યાપીના પ્રે. જર્મી નતે એમિનેલર ખાતે ભરતેય નવશિક્ષણપની એકમાં એક મદત્તપણું જાણુ આપું દર્શ: એના ઉપરોગી સારાજા 'નુ હા' માંથી નીચે ઉનારીએ લીધે.

'મહેલી અને હંદે કપરિવિત કેવ એલી નાથી સામલિક પ્રતિભે આરંભ પ્રથમાં એકસાથે વૃત્તવલી માદ્રમ પડે છે. પ્રથમ તે તેમ્ને હમ્મ અને જનિય પ્રકરમાંથી શરૂ થય છે-કુદ જીવિત કેવમાંથી નદિ-પાણી ધોર ધોરે એ શાકસ વિચારેનું અને સમય જંત-એનું રૂપ ધારણ કરે છે. એને આપે નથી કેવળગી હોયે લાગે તેની બાલકમાં પણ એક ન છે. એકે વર્ષેય નવસવા વિષયોએ તેમજ એજાએ તેને જાણીતરી પ્રેમણ પુરી પાડે છે. જ્યાં આરંભે છે નથી કેવળગી નથી વર્ષેની સમિ હોયે જનને ન કોયે બીજ રીતે હોયે છે એ એકમ ન્હુરી એક કુલિયનુ વધુણુ દર્શ કરે એ પ્રાપ્તિ પેલાનું સમ સ્વરૂપ આપવા માંડે છે.

પ્રથમ તે નથી અને જુની કેવળગી વર્ષે અનિયાર્ મેયો સિદ્ધાન્તો છે. પ્રારંભે સિદ્ધા સમજતો કે માટે તે વિદ્યાર્થીન માનક હાથે માર અથવા મુખ્યારે હોયે હામ છે. જન અને સરીત વર્ષેયે એક તે અવગણ્ય અને પદતત્ત્વ છે; પણ દરે વિષય સમજનું નવ છે કે માન અને સરીત અને સરીત આપા છે અને અવિરલ વિન પ્રક્રિયા છે; એણું ન નહિ પણ કામ અનિયાર્ એક મુદ્દાવ્યાપ્તમાં એક સાથે જર્મ છે. જર્મ મેં આગર કમ્પ તેમ જુની સિદ્ધા પદ્ધતિ એક સમય કે કેવળગીનું કેવ માન કેવળમાં પુઝ પા પડું. આ મુદ્દામાં જમને લીધે એ જર્મને નીચક અને નાથી નથી.

આથી ઉપર, નથી કેવળગી વિદ્યાર્થીને અવિરલ સમય' માને છે. વિદ્યાર્થીને સરીતિ જાનલિક તેમજ અવિરલ એકે છે એમ સરીતે છે જ્યાં એ હો વિન-વિન છે એમ માનવા નથી નાનું સામ-જનન તેા એને અવિરલ સિદ્ધા: એકેવરે 'Mind' અને છે તેવું

છે. તે અવિરલ સ્વરૂપે હો છે અને તેને અવિરલ સ્વરૂ ન કેવળગી છે.

બીજે સિદ્ધા છે એ Body-mind ના વિષયો. આપરને આપે એક કથાએ વાચનણ (Education) થી જુદું કથા છે તેના સમયે નહિ જુની કેવળગીને માનું કે તેમ્ને તેા ફક્ત અવિરલ વસ્તુ ઉપર બહારથી શરૂ થાય છે, એ વસ્તુથી અંદર એકે જનનીય અથવા એકે જનનીય છે. એને માંડેને સામક જનની છે, તેનદાર જનનવસ્તુ છે અને સિદ્ધાન્ત ધોષે બહાર કરવા છે. નથી કેવળગી રીતે વિદ્યાર્થીને સરીતિ અને જાનલિક સમજનું કેન્દ્ર માને છે; અને તેનું સમય એક કથાએ જાનલિકના વાદ પરિચયમાંથી ન પ્રકાર છે એમ માને છે પ્રે. એ, એક, એકને સામક કરે છે કે પ્રેયે જાણીતરી સમયમાં મુલમુલ જન એ છે કે તે જાનવા કથાથી વાચનણના સમય અને સમયના સંબંધમાં રહે છે. આ પુર્ણને તેા કિનુ અવિરલ ન' એકા સંબંધ ઉપર નિર્ધાર છે, બીજ રીતે એકે તે વિદ્યાર્થીમાં એકા કથાથી વાચનણને કેન્દ્રીય જાણું છે, અથવા એ એકેવરલ કથામાં હોયે તેા કથાથી વાચનણની વસ્તુએ વિદ્યાર્થીના સમયને એકમાં કાપી દેવાની છે. નથી સિદ્ધાન્તપદ્ધતિ વિદ્યાર્થીનાને 'આપ અને હા' ની સમય પ્રક્રિયા માને છે. વિદ્યાર્થી અને તેના જાનવાણ વર્ષે આપ-કેવે એ સંબંધ છે. એકે સામજિકનું પ્રથમ દર્શ એ છે કે તેમ્ને માનવસમયના સમય હોયેને જા એ એકે કામક રીતમાં માનવ તે એકેવરલ વાચનણ પુર્ણ પાડું.

આ સમયપ્રમ સમયવિષયમાંથી આવે છે. એકે પ્રથમના વાચનણમાં ફક્ત પ્રકારની સુરિતે ન નહિ પણ જાનલિકને તેમજ અવગણ્યને સમયેય શબ્દ છે. અવિરલ અને સમયરિત ને સંબંધ તેા પ્રથમે એ આપે સિદ્ધાન્ત સિદ્ધાન્તથી વિચારું પડે છે. સમજનું એક સમયના એ અંત સરીત અવિરલે સામજિક પુર્ણતમે વર્ષેવગનું હોઈ હો. વસ્તુપરેની જાનલિક એકે મટે આ સાધું પણ છે. કેમકે તેમ્ને તેને વર્ષે રહે છે ને તેમ્નેમાં સમય અવિરલ અને સમયના અંત વર્ષે એક ન એક તેમ્ને નથી. મધમાધ્યેનું સમય સમય આનમાં હરિતે તેા આ સિદ્ધાન્ત કથા વર્ષમાં પ્રાપ્તિએ પણ કમ્પ પડે છે. મધમાધ્યેનમાં અને રીત-એમાં 'અવિ-સિ' ન સરીત જાન છે. નહિવેની અવગણ્ય જાન અવિરલ એવે આપરના એકેવરલ સમય છે. કેન્દ્રીક જાનલિકનેમાં જાન હોવ છે. પ્રીતિની પ્રભાતે એકા અવગણ્યે પાર હરી થઈ છે. પણ મનુષ્યને માટે તેના સમુદયના અને સુક્રિયના સમયે આપર મધમાધ્યેનના વર્ષથી ઉપક જાનરને છે એમ

મુજ સ્વપ્નને વચ્ચે જ રહે. એટલે કે મહાન વેપારી
જાણ્યોને અને વિદ્યાર્થીને વચ્ચે જ રહે: કમલે તેઓની
સાથે સાથે મનન-આત્મા પણ વિદ્યાર્થીને પામી છે."

હેવર વિદ્યાન કોલેજ પુસ્તક ડેર છે કે નો
છવન કાર્નનરીય છે તે તે માનિકપણે આશ્ચર્ય
પરિસ્થિતિમાં પોતાનું કાર્ન બેરોનર રીતે ગણાવી
તા છે. ક્યાની કૃતિમાં તે આ સ્વપ્ન જુદા સ્વપ્ન-
તાથી રેખાઈ આવે છે. અને કમલ છવનના ધર્મને
જુદા ધર્મપણે અને સંદર્ભમાં સમજાવે છે. કમલ-
કાર પણ ધનવર્માંથી કાર્ય કિપતવોય નથી; પણ
કે સમજાવવાથી તેની રાજાગી અને રાજપત્રાગીને
મર્મકંટક ડેર છે તે જ સમજાવવામાંથી કમલ
પોતાની પ્રેરણા મેળવે છે.

બે પરિચયો

આવકો-બંધો કવિ "કેપ"

સુરેશ્વર મે કવિ : મેઝ જર્મનીએ ફરારિય અને
બીલે આવકો-બંધો કોઈ કોઈ કોઈને ન્યોઈ રોકે. એ
સકલપત્રી, અર્થશક્તિ, વિદ્યા, સંપાદક, વિષયમય,
કવિ અને પ્રકાશક છે. પ્રભવી નામો પામ્યું છે.

કોઈ કોઈ કે આમેરિકામાં ફરે કવિત્વ-ગુણ મેઝને
છે કોઈને આત્મા પ્રત્યક્ષન કવિત્વ લઈ મે ધોડી
નારે જુલે છે.

'ધ ઇન' જર્મને જર્મનરી કોઈ વર્ણન આપ
કે છે :

'જાન પોન' પરીય મે સુકલ્ય તોડમાં રજા રજા
છે. કોઈથી અનેકાર રીતે મોડી કૃતિ છવે છે.
કોઈ અપરજા જુદું, સુખ વિષયક રજા, મેઝ પાટા-
જાનલ વૃત્તિય મેઝે નજ વરજાનની રેખા કોન-
મેની જાનલે; જાણવાથી કાનુજા જરૂર; કોઈ પાટી
કોઈ રજા મે રજી, તેમાં રજાજા જુદા જાવ પોજા.
પાટ, નજીક અને કોઈ જાનલ કોન પરીય."

મે કોને વચ્ચે છે અને કોઈ કે કે મેઝમજામેઝ
પ છે. પ્રેમ-રીય (Charmy) મેઝ મનવજુલ છે.
મે આત્મી કોઈ જાનલ ન જુદા જોઈ છે. આત્મને
આત્મન રજા કોઈ જાવ આત્મને કવિત્વમાં નથી.

રોકે કોઈ કે આત્મિક કોઈમાં પ્રેમ-રીય જુદા જ
છે. મોઝ કોઈમાં ને નેઈ કે મેઝથી કોઈ જાનલ કોન
કે રીતે કોઈમાં કોઈ રજા રજાજા તેમ કોઈ આત્મિક
જાનલ ન કો રજી.

'જુ આત્મિકમાં જાં દેવ કોન કોન નથી
અ કોઈમાં છે. કવિત્વમાં વાજાજુવ જુદા

'કવિએ કોઈમાં અર્થશક્તિય પ્રતિભામાં રજે મે
આત્મિકને નજર્ જાનલે તેજ નથી. આત્મિકને
પ્રતિભામાં આત્મિક કવિએ કોઈ દેવમાં કોઈ જાનલ
નકે કોઈ કોઈને વચ્ચે આત્મિક આત્મિક નજર્
પોટી 'જાનલ' કવિ કોઈ જાનલ મેઝનાય અને મેઝે
પોટી-જાનલે કવિએ, મે જાનલ કોઈ વેળા. આત્મિકની
નજર્પ્રતિભાને મેઝ કવિ કવિ છે. કોઈ મે કોઈ
કવિએ કોઈમાં છે. કવિ કોઈમાં કવિ નથી કોઈ
કોઈને આત્મિક વજાજાને કોઈને કોઈને છે."

'આત્મિક નજર્ જાનલ ન જાનલ તે કોઈમાં જાનલ
નથી નજર્. આત્મિકમાં કોઈ જાનલ છે. આત્મિક
કવિએ છે, આત્મિકમાં કવિએ છે; છવન-પ્રવચન
કવિએ છે."

અંતમાં કોઈને મેઝ કે કોઈ કવિએ કવિ રજ
માનલો નથી. જો આવ કવિએ વિચાર કરો તે
વજારી કોનપ્રતિ કોઈ અને કવિએ કોઈ. આત્મિક
જાનલ કવિએ કોઈ ને કોઈ કોઈને કોન વિષય
કવિએ જાનલે કોઈ વજાજા કોઈને; કોઈ મે કોઈ
અને કોઈમાં છે.

રોકે કોઈ અનેકારની કુજારીમાં મેઝ વજા
જાનલ મેઝ છે કે આત્મિકને જાનલે મેઝ કોઈ
જાનલ અને કોઈમાં જાનલે નજીક; પાટ મેઝ
અર્થશક્તિ, કોઈ, કોઈ, કવિ, કવિ વજીને જાનલે કોઈ.

કવિ-વૃત્તિય પણ જાનલમાં પરિણમ પાટું, કોઈ
કોઈ જાનલ આત્મિક કોઈને નજર્ જાનલે. કોઈ
કોઈ, કોઈ, કોઈ, વિષય કોઈની વજાજાકોઈ
જાનલમાં જાનલ જાનલે. મેઝાને મેઝે કોઈ આત્મિક
જાનલે આત્મિક કોઈ કોઈને કોઈ છે.

જાનલે જાં આત્મિક જાનલે જાનલે કે જાનલે મે
જાનલે જાનલે મેઝાને કોઈ. 'કોઈ, કોઈ આત્મિક
જાનલે કોઈ મેઝ છે. આત્મિક કોઈ 'કોઈને જાનલે
જાનલે કે તે જાનલ વિષયની વજા જાનલે છે. કોઈ
કોઈને જાનલે કોઈને જાનલે જાનલે જાનલે
જાનલે છે. આત્મિક અને કોઈ નજર્ જાનલે 'કવિએ
કોઈ કોઈ કોઈ વિષય કવિ છે. કોઈ-કોઈ 'કોઈને
કોઈ' કોઈ 'કોઈ કોઈ' નજર્ નજર્ જાનલે છે.
કોઈ મેઝ કોઈ જાનલે જાનલે જાનલે મેઝ કોઈ
વિષયક કોઈ કોઈ-કોઈ મેઝ નજર્ જાનલે કવિ છે.

(કોઈની કોઈને)

વજાજાકોઈ કોઈ વિષય કોઈને
જાનલે અને નથી કોઈ 'કોઈને જાનલે' પણ કોઈ
અને નથી કોઈની કોઈ મેઝાને અને મેઝ નથી ન જાનલે
કોઈ મેઝ જાનલે વિષયક નથી કોઈ.

વિષયકની મુજ કોઈ મેઝ જાનલે છે. મેઝ વજા
વિષયક જાનલે કોઈ પ્રવચન કોઈ.

એ સેકેન્ડ હાન્ડ પરાવજામાં ૪૪૦થી એના પિલા એ
લી રાખ્યું છે. ૧૯૮૪ સેકેન્ડ હાન્ડ 'ડેનન' (જારી) હાલ
સેકેન્ડ હાન્ડ હાથમાં પિલે જાણી માંથી જો કુલ એના
પિલાના પદ્ધતિમાંથી એને મળે; એને તે હાલ એનામાં
સા છે.

એક વખત એક માંડું દારૂ મળ્યું અને ત્યારથી વિશ્વનિરૂપ થવાનું એક દરખાસ થઈ ગયું. પણ એ દારૂ વિશ્વના માથે ન હતી. એક દુષ્ટ દેવે એને ખાતર બનાવ દોષવાની નીચર મેલ મેલ કરવાની હતી. દેવતાના માથે એ દારૂને કે અનિરૂપ-પ્રાણના માથે મૂકી મેલવાની નીચર થઈ.

[illegible][illegible][illegible]

સિવિલ સર્જિટાઇના ટપાલમાં '૧૬' સહિત જાણ મળે છે.જ્યોતિષી હોય તે ધર્માધારી પણ હોય તેમ નેપત્યુ મનુષ્ય છે. અને એ વિષે મેંજેન પશુ' લખ્યું છે. એ તો હો છે કે જી.પાલસેન વ્યુત્પત્તિ અને અધારે આઠ ખાસ હોતે જુલ્ય અને છે; અને ધર્માધારી અને મીતે જ્યાં હતાં તે જ્યાં સુધી સુધી રહેતે મળે છે.

કોઈ વાતક પછી તથા પાછા એ અમેરિકા ફરકી; અમે
 ઇંદીને કોઈ વાતક પછી 'કોઈક વિા' દેખાઈને પા ફરકી.
 કમળાસ લઈને કામ કાપી એને વિમાન અપરિવર
 નવથી છે; પછી એને કાઢી પેશાવાર પહોંચી. કમળાસ
 નવજામાં કો 'આઈડી' અમે એકઠે ત્યાં આપરિવાની
 લગભગ ઇંદીના પછી માત્ર પા ઉઠીને કાઢી લાવ્યા.

ઈ. સ. ૧૯૨૧ ખ્રિષ્ટી નવમી પાઠ માળ્યોને અવધિ-
ના બાંધકામાં લેવાયો. પછી એણે પ્રાથમિક શિક્ષક,
સંલેખ પાઠ્ય, કલ્પારામણ પાઠ લેવામાં આવ્યો હતો.
અભિજ્ઞ જ્ઞાનને લક્ષ્ય રૂં એક પ્રાચારિક નથી ઉપદેશમાં
માત્ર કરી રહી છે.

અતે, જીવિંચા કાગળ એવા મુલેવ તે કોઈન મન
 અનન્યાઈ, કાષ્ઠાનો-પદા અને યોગજીવિંની દરિયે,
 ત્યાર પછી તે ભિયને યોગજીવિંની જીત નામિત્તવિંચા
 વડ જીયા. તેકે યોગજીવ અને યોગજીવ. 'મ કોઈની'માં
 વડ જીવિ. અને યોગજીવિંને 'અનુદિવ મેંને દિવસપદ'માં
 અનુદિવમાં દાઢ પડેલી પાનિ-પી મુનિપદાત નથી
 જિનિત યોગજીવિંને. ('મ અનુદિવ'માં)

491941

ક્રિષ્ણ ભારતમાંથી સ્વાર્થકારી કાઢે. નથી; પણ મેલના ઉપાસને વર્ષે વર્ષ, દિવાળી કે કનકરત્ના બાજે અને તેની સામે આખી સ્વાસ્થ્યિ જાડ કરો. વચન પ્રાપ્તિ દેવ છે. તે વર્ષ સ્વાર્થકારી નથી; પણ તેને ક્રિષ્ણ ભારતમાં મોટી જાણવટિનું પણ સાથે છે. નવીનતા જાણ સ્વાસ્થ્યે વડે છે તેથી જાડે 'કાવલેશ' પાસેથી નથી; પણ તેમને દેવ અને સાદુ સદેશ ભાવપણે મેલથી તે નીત્ય પુરી પાસે. મેલ રીતે આજુબાજુ વિષયોને વધેલા જાણ છે. તે તેમને સત્ય વિષયોની વર્ષે જાણી; પણ જાડે જાણ હેતુથી કિરિતને જાણે વિષયોનાં જાણ છે. તેમને દુનિયાને નવેશાર થોડે તેમણે મહિમાનું મેલ છે. જાણને સત્ય જાણવામાં જાણ નથી; મહાવિદ્યે દર્શન વિન-સા દેવો નથી તેમ. મોટી સમુદિષ્ટનાં જાણ અપણે જાણ છે.

ગોવત મેતુ બપોરે ૬ થી ૭ વર્ગનામે સંપૂર્ણ નથી
મેટાનું જ નહિ પણ મર્જાઓને તે વિષયોએના નથી
તે સે પણ ગોવતની એ કમણે ને દોષ મર્જામાં
આવુને જ્યાં જ્યાં મેટાને આપે છે. પણ વિષયો વિષયો
સુરુને હાથમાં કિયને છે, અને વિષયો હાથમાંના મેટા-
નું પણ અર્થ છે. અને અર્થના મેટા વિષયો અને
કુલને મેટા આપે મેટામાંના નથી; કિયને હાથો-
માંના મર્જામાં નથી મેટામાંના મેટામાં દોષ. મર્જાઓ
આવતી વિષયો નથી; મર્જામાં છે તેમજ હાથમાંના
માટે કુલ છે.
(મેટા મેટામાં)

પ્રજ્ઞ પ્રવાહો

આ ગુણના વિશિષ્ટ એવા જન્મ પ્રસાદ પહેલાં દેખાય છે. ગણ, વૌશન અને કૌલિક. આમ જન્મ મોક્ષસ પશુઓની ચક્ષુરતરી કરવામાં દેવતા પુન્ય કે મુરખતા એવા જુદા ગુણોની માનદાનિ કરવાનો કલ્પેત્ત આશય નથી. છેલ્લા દસકાને ગણસમુદાય ક્ષેત્રે, આજનો કુલકુલપતિઓના સ્વરાય ક્ષેત્રે, અને નવાકુરોએ પુરતું કૌલિક ક્ષેત્ર-અને તમે ત્રેશા કે જગતવિકાસનાં નર્મ ખેલાર ધક્કા જેને તેવું છે. અલગત, નિરાશાવાદી ઉપાસીએને તુષ્ટ કરવા પ્રકાસરખો નર જન્મ અગમ્ય નીવડાવે છે. એ જણે તત્ત્વો સમાજ અને રાજનાં ધારણ બદલાવી નહું પુનરુત્થાન રચશે એવું અધિપત્ય દરે દાખવેલ એમ દેખાય છે ખરું. એટલું સહેલ કષુલ કરીએ કે પ્રાચીન-અને આધાર માળાખા માનસજર છે અને કૌલિકો. આધાર કેટલેક અંશે પુરુષ-અલગજર છે, પણ તે જેક દરે સુધરવાના માર્ગે છે એ દેખીના સાચ જેતું જન્મુત છે. અને વૌશન તેજાની કે ખંડ-ધોર મનવા શક્તિમાન છે એટલે ક્યારેક દર વરે-શત્રુ દેવ તો પણ એ તત્ત્વો રમે મરતું એવાની મનમોજા રહે છે; અને વડીલો કારે તો એને વિવેકના પાટાપર યાપીને ચલાવી શકે છે એટલું જ નહિ પણ તેઓ વૌશનપ્રાકિતો કિમિવેા પણ ટિખી લઇ શકે છે. આજે સાચું કવવા માનનાર જાણુક આજથી એકેની અવગણના કરે તે પાકવે તેજ નથી.

એક મહાત્મ્ય

પણ આ કબેને ધેરી એક વ્યાપક તત્ત્વ આજે નવેશર રમના કરી શકું છે તે માનવના આખે તેને મનુષ્યપર્મ કહીયું. મનુષ્યપર્મને વિદ્યાન આપી પંચમાર્ગ પ્રચિન્નાક રચીકરણો એવ આજે છે. એ પર્મનો સેપ સર્વવા તો કેલકુકર્મ ક્ષેત્રે નથી અને મવાનો નથી, જન્મ તેની કલાઓર્મ રેશર મવા ક્ષેત્રે છે. તે મુખ્ય વર્ણોએ તો વર્તમાન કાળમાં એ માનવનાને દંભ કપેા છે તો સાચો મનુષ્યપર્મ પણ તેઓ જ જાણવા શકેા છે. આજ સુધી પંચેના સંપ્રદાયો અને રાજિઓ વચે-વેના એકા દેવજ તરેલતરેલી અગ્રાજકના આખે

મીનરી મારી છે-તે છુત્ત પડેલી વળ દરે પર્મ-રક્ષી, અને તેને આરે માનવપર્મનો રચીકાર કોને તથા તેનું પાલન અનુભવાતું એવામ છે. તે કે એ સમજા પ્રચિન્ના દલુ પ્રત્યે દરમ્યાં અમતરારે માલે છે-અને આપતું કવન તો પ્રપેલના અપાન-માંથી નીકળી દલુ મપરરિવાના મોજનાં કયાં મરતું છે ને!

પ્રાણતું સાહિત્ય

કુંભે જાંબોવાળી દવાઈ પ્રેક્ષ્યો પાંદે આપતું કવન વિદ્યાસના મોંઘથી નિર્જન થઇ ચકું છે તેની કાજ ના કહેશે ! મીલ જાણુ રચીની અને અનિ મજુરીના મીઠામાં જાત અને ઉન્નૌક્ય જેકુ કવલર મચાઈ મુખા છે તેની વે કાજ ના પાડો ! આ વે જાણુઓને એવાખનાર એકિપાઓ કહે છે, વિદ્યા-સિના તમે અને અલત ધન કલિકનારવરુને સેલે.

પરંતુ ખાઈ જોને કવનાર વર્મની કાજ કલાતું વે કપાવે તેની છે. ત્યારે વડિલો શરીરોનાં મન વામન લેકમે કીએ અને શિખવાની મવાજાંઓની પામર નિરુદ્ધતા એકમે કીએ ત્યારે કુખમપરતું સર્વકર સ્વરખ ખડું થાય છે, અને અંતરમાંથી વીસ ઊં છે કે 'કરતું કું !' અલગત, એ વીક એમને એમને સજગી છે તેમને તેમજે માનવતાની જુડી જુડી પ્રકતિઓને વેશમેર કવાડી કીપી છે-પણ આ તો દલુ મદાકામ માનવસાજરમાં ગિન્ડ માન જ છે.

પણ સાવામાં સાચો ઉપાય એક છે અને તે નિરુદ્ધતા કાગતના કો અલેક દેવ તે પર્મ. ને. કર્મેલ દેવ તે વિચારે. ને વિચારેલ દેવ તે આમરે કુદરતી રીતે જ આનો એક માર્ગ તંદુરસ્ત અને તાજું સાહિત્ય ઉત્ત્તન કરવાનો છે; અને કબેલ માનવકર્મને તે તરક રમિવર્તક વાળવાનો છે. પ્રક એવા પ્રાણવાન વેપકેને પ્રમટ કરે; આ આશખ-મિષ ભુમિપર.

કુવકાવિ

કદારે ત્યારે કેલકુ માનવા કે કાજ પ્રમવા કુવકની કાજ આવે છે સારેત્યારે અલ દેવતું પ્રેલ-એક કહેવાતું પ્રાણી (પુલા) એને ખરા અર્થમાં

‘શ્રાવણ’ કરે) અને બીજું કંઈ ખનાતું જાતું-એ બે આશ આપણ તરી આવે છે. મેકેનાની આંખમાં જ નદિ પરંતુ સાચા સારા વિચારોની નિમ્ન નગરમાં પણ દબે એ કહ્યા શકાય ખુલ્લા થોડું છે. દરેક વસ્તુને જેમ બે પાસાં દેખ છે તેમ આત્મ જગ છે. દામ તુરનને સારા શ્રેયસ્કર્મને એક જાણુ મુખી હવે કહેવાના કુવડને ગણ્યે.

બેને પછે સમયોત્તરી સારા મદલ કરીએ તો એમ નિઃશંક કહી શકાય કે વૈવરનની એડે એડે જાનવ-વારસા જેવી ઉચ્ચ ઇવનની સૌન્દર્ય-લાલના પગુ નમન થાય છે. પણ અતુલવની ઉપુપ અને હરિની ગોખવને તપિ એ આનિ ને અતિ દબ્બક થતી હો છે. વગા તેમાં ગાજા પાક-રીજાએનું કલ્પનાપ્રમાણ સહિત્ય તેમની કાચી પુનને તરવેરની કરી મેલે છે. પણ કેમ કહેશે કે એનું એવું કયા નવધોવન-આરદ કુવડને નથી થતું ?

મોદરંભોર વિચારવાળી, પ્રજાભર્તુ સેખનવર્તન એ આરંભકાળના વૈવરન-પર્યાયે ત્યારે રેખાકો ત્યારે તો ગુલશના રાષ્ટ્ર એવા આ ગુલશન દેશને મનમગ્નો ભવ્યોત્તર હોતો દશે.

બીજી રીતે ચોક્કસિ દો એ પરીક્ષા કનિષ્ઠકને દામ બે કાજ કરીએ કે અર્ધપેદારી હેઠાએને કાચા ચાપોની તંતુગળમાં ગ્રંથકા કરવા સરસ થાય તો એ છે કે અંધાર થાણા અને એ હાથાએને સ્થાપી આપનાએ. રૂપે પાકવા દેહ અવિશેકની કમળ જેટલી જાદ રહે તેટલી રાખે. વાળીના વિચારા કરના ઇવનનો વિચારા સાવચામાં એ સહિત ખરચો. અને હવે હવે કવિ થઈ જવાય તો પ્રથમ, ઇવનના હવે થાએ. એટલે કે હાથ સ્થાપનને કે સ્થાપને વિર્થવ્ય અંતઃકલ્પથી પ્રેમ કરે. કેમકે તમની કાચી કવિનામાં મળ તેમની બીજી.

કાચી પ્રવૃત્તિ

એકેએ ત્યારે આપણે લુનો વારસો-અર્થુનિનો જ-સંભાળના કાચા હોએ અને કોઈઅંતરમન અવિચારી પ્રતિદિ અને કાચી પ્રવૃત્તિ કરી રવા હોએ; અને બીજા ‘પાણુ’ વર્તમાન કોઈકવનની કુર્ચા-સાહિત્ય અને કાચી અર્થુનિમાં થયેલી-વિદ્યાએ હોએ, ત્યારે કંઈક ગરબિનો વિદ્યો

નગરે પડે છે. અવગણ, આ આનિ તે સદાકાળની નથી એ સાણું છે. તો પગુ પાણુ દીનકરિ ઇવનની અસર થાણુ માણે છે એમ તો ગામ્યા જ કરે છે. એમો દૈનિક કલામય ઇવનના સામાન્ય વચારાની ગીએ દલી તેમો એટલી વિરલ થઈ છે, અથવા એ કયા પ્રમળવા જેટલી સુદિ સહિત વિરલ થઈ હશે કે તેમને આપણે કાચાના નમુનાઓ તરીકે સંધરીને પ્રદર્શન કરીએ છીએ, અથવા થમળા ઇવનનાં દબેને સહિત્ય કે વિચારા દરેક સ્થાપી કરવાની કોણ મેલીએ છીએ; ત્યારે રંકે કોઈકવનનો દુષ્ટ આપણા વિચારમાંથી ભણે કેમ કૃતી જતા દેહએ તેમ જગ્યા છે. અવગણ, આ પ્રવૃત્તિ સારી છે ત્યાંકુથી એમો નેમ નહું ઇવન પ્રવચાવવનો દોષ ત્યાંકુથી. પરંતુ અર્ધો આગળ પણ અમુક જગ્યાનું નથી કે જા ઇવનનો જગ્યા, એ ને એ રૂપે કે પ્રાણે કરીને નવા ઇવનના અવિચારે થઈ થકો નદિ. જલજાના જલજાના સવળા સૌત ખાતમાં રાખી જગતવિચારના આવા મિદાનત પર પુનર્થવાના કરવાથી જ પગુ સર્જન થવાનું છે અને વર્તમાનનું પ્રેરક અને અવિચરનું દરેક પણ તે જ નીવડવાનું છે. કાજ લુના નમુનાઓ એવાથી કે અવધા કરવાથી કહું જ થાજકારી રીજવવાનું નથી એમ આ પ્રવનનો નમ થઈ છે. એટલે કે કાચી પ્રવૃત્તિ કાચી રીતે અને પુરી રીતે ત્યારે જ થઈ થકો ત્યારે ઇવનની રાતિ વધે. પણ કાચી કુનાયા એ આપણે લેને ઇવનની રાતિની આજણ ને આજણ પોસીશું તો પરિજ્ઞાન એ આવકું કે કયા કૃતી અને કંઈકી જાતી. નેનું કાણું તેનું જ સહિત્યનું જગ સમજનું, ઇવનને કરી તેને સહિત્ય અને કયા દરેક નવા સ ઇવનનું વાદન જાતવાવા જ સાચા સહિત્ય અને આપી કાચી મિદિ રી છે.

સુભાષાધરિમાં સાધ્યવાદ

‘સુભાષા ધરિવ’ ની આખી પટનામાં બે વિચારાતંત્રો સ્થાપિત થાય છે. એક તો મોંઘા-રિંક પરિચિનિવું વિચારવું અને બીજો, એ વિચારનાને મિદાનવાદ મેલીનું તત્ત્વ. મેલીને અર્ધો અસ્થિમાં નિષેધી છે. સુભાષાધરિમાં પ્રથમ મેળાવ અસ્થિની વાપિના આધ્યર્મમાં થાય છે. વિચારમિદિ

દર્શના 'ડેમેટ્રીક' પ્રેરણાઓ છે અને હોળી એકાદ્યે; એ રીતે અહીં પણ સાપેક્ષતાની આત્મિક સદાકાલવાદી સદાચાર અને છે. એટલું જ નહિ પણ વિવાદાત્મિકતાં ચોક્કસ ચિત્તનો વિવાદો પ્રકાશને વર્તેના વડો વિવાદો છે.

પણ એક આલુ મુદ્દામાં સ્પષ્ટતા સરિદ પણ તપાસીએ સહાર એવું સ્વસ્થ અસહન અને અ-અન્યક વત; ખીછ આલુ કૃષ્ણનું દારિદ્રાનવરીના રાજ યવું એ સાંસ્કારિક વિરોધો અન્યોન્યની અવનભાવનાઓ પાસે ઉભા થાય છે.

વચ્ચે મુદ્દામાં શંકાઓ અને મુદ્દામાંની અની શ્રેણીઓ વગેરે પાર કરી એ 'ભાષણ' ને 'સદાચાર' અનુસૂચિત માન પામતો અને રાજ્યોના વડે મરકરી કરતો આપણે આપણે છીએ. અને કૃષ્ણપ્રભુ તેને અધિક સમર્થિતો સ્થાપી ખતાવે છે તે પણ અપણે છીએ. આમાં અતિશયિયા અને અંતે અતિશયિતા વચ્ચેના ઉદ્ભવ કરવામાં આવ્યો છે. રિદિચિદિ અને ફેનીઅલિત વચ્ચે સુમેળ જાણવામાં આવે છે. 'મુદ્દામાં ચરિત' નો અન્યોન્ય 'અનુસૂચિત' પ્રથમ નજરે તેમ છતાં તેમ છે; અને આપણે પણ એ વસ્તુનું સ્વયં આપણે સ્વયં સમજાય અને આચરણ તેમ છે.

હૂલ અને મૂલ

વિસ્તાર એવું અજાણ્યું આપણું અવ છે કે તેના વિચાર કરના છુદ્ધિ જોરી થાય છે-પણ તે તેના એક એક તાલેથી પેંચી કુલ એકાદી કરવા અપાત કરીએ તો તે સમ છે. તે કે જગત એ સમય પાસેના અન્યોન્યપણના મુદ્દાઓમાંથી કાઢી રજું છે; જ્યાં એમાં જે ચાકાકાર અંતિ રજી કરે છે તે સમજવા એની છે.

તેને સાચું એક ઉદાહરણ વાળી હૂલ અને મૂલ. મૂલ કરવા છે, એવંમાં અદ્યતન દરજેનું છે; પણ હૂલ તો મુશ્કેલીમાં રોજામાં રજું છે. તે કે આમાં ઉપલેખ અને સૌન્દર્યની નજરે મૂલ કે હૂલની કોમલ કરવાની નથી; જરૂર એ એકાદી અવનનું વાદ્ય એક જ્યાં કાપે વિચિત્ર પ્રકારના અને વિન્ય છે. એવ-આપણે રસ સુધી આપ્યા છે અને પેલણ આપણો. પર્મ પૂરતો છે. વળી તેમને પોતે મનમૂલ અને છેડાનું સમયોત્પલ્લુ અજાણ્યું છે. રીકે કરી

અને પાંચાની અંતિ મુશ્કેલી પેલાની રિધતિ 'જુ' દર અને આપણને કરવાની છે; અને જુલ તો કુદરતી આનંદ, સૌન્દર્ય અને મુશ્કેલી શોભા આપે છે. તાંત્ર દવા, નિર્મળ તેજ અને આપણી અનુભવી મનદમાં એ મનમૂલ છે. સુચિત અવનની કદાચ એ અન્યના જે નહિ કરતું હોય. છેડામાંથી મળતો રસ પોતે તે કેમળ અને અનુભવ અને છે, છુટથી મનુષ્યને આપણને કરી એવાવે છે અને મિત્રતાનીઓ મળાવે છે.

તે કે હૂલ અને મૂલ અન્યોન્ય અવનનું અવનનું રજુ પોતે જગમાં મરદવાર થવાનું છે; તો પણ એમના અવન-પ્રકારોમાં ફેર છે. હૂલ રજુ અવનનું ખનન યાદ ખરી પડે છે, ત્યારે મૂલ તો પેલાનું કાપે અંતરથી સુધી-ફેરકાંની એમ-એવ્યા કરે છે.

માનવ સંસારમાં પણ વનસ્પતિસહિત આ સામ્ય શું નથી મળી આવતું ?

અન્યોન્યતા

અન્યની અન્યોની શરૂઆત મૂલ તો કાવ્યકૌટુંબીઓની મળા રૂપે અવનનના આપણી વર્ષ દલી. જે સચેતન-તમજના વર્ણવાર અમરતા આપણે અદ્યતનમાં એક જગત છે તેવાને છોડી જતા અદ્યતની ચૈતિયો રૂપે સાકાર ખનનવા પુરતો એ વાલ દતો.

પણ મીઠાઓનો વિચાર તો હજુ એકાદી જ વિચારવદ રજી છે; અને વધુ તપાસને અંતે માણસ પાસું છે કે એના મન અવનન ખીછ આપણોમાં અને હૂલ મુશ્કેલીમાં મોજા છે. હોલ વજાઓના કુદરતોથી એ એવા સચેતન-તમજના સાકાર સંધરી રાખવા અવનની થયા છે. ત્યારે જાણેની તીવ્રતા મરકરી વિચારમણી મોજાની અવ તારે, અવવા અવનના સુદસ આનુભવને અમરતાની મહેર એસાઈથી હોય ત્યારે તેઓ વપરાશ કરવામાં આવ્યો છે. એથી—

વચ્ચે ! કરી નજર પાસે પાસે વચ્ચે;

જ્યાં અવનું મૂલ અને અદ્યતન અવનન

અથવા રાજ્યકોપરીના કુદા—

મા પદ માત્ર આપણે, કિલ્લાં કેલુ વડાવો ?

જ્યા અવનનું દાર, ખરેખર ખરેખર હાં પોતે ?

અનેક, હાં જ કેવ, મા કર આપણે રિધિ;

અને કુલમાં એવ, ખરેખર આં ન સંસારિયે

‘ શ્રદ્ધામાં પ્રકાશના અર્થને અને અજ્ઞાની ‘એક દીવાનાં કાવ્યો’ આના બીજાં દશાન્ત છે. ‘દાંતકાષ્ઠી કંઠારેલ અને પ્રકાશથી રસેલ મલ્લિખિ’ એવા અજ્ઞાની કાવ્યની ‘કોઈદરનાં’ વિશે એક લેખક આમ કહે છે.

‘અજ્ઞાની કવિતા તો એ પ્રાચીન અંધમગરી પ્રકારની રજા છે. સૈકાઓ વર્ષો સંસ્કૃતિના નિષમનને અતિ આવી કવિતા પરંપરાની સાકારી મળેલામાં આજની સકાર્થ દશે.

‘અજ્ઞાન કવિ-વૃત્તિ કહેવાય છે. ત્યાંના કોઈકા કવિતા સમનાર કે સમનાર બીજે કામ નહિ દશે. પણ અજ્ઞાન મુખ્યત્વે કવિને રસકાવ્યની બાજુમાં મરે છે. એકે તેમ પ્રાસાદપ્રાસનું ચપલ પ્રાપ્તિય નથી; તેમજ કવિનાને અનિવાર્ય એવું કવિત તત્ત્વ તેમાં રહી મરું છે. અજ્ઞાની કવિતામાં દવાઈ એવું કશું જ નથી. અનુભવ ને કવિ શકે ને સમજ શકે તે જ અજ્ઞાની કવિતામાં છે.

‘અજ્ઞાની કાવ્ય કવનની કીડા પળની કીડા વાગી છે-ચાલીવાર તો અમર કાલ જેવી છે. કવિની સંકલ્પતા અને કલ્પિતો એ યમકાર છે. સમને ને નોંધ શકે અને અવિશ્વપૂર્વક જેને એ સજા લાગે તે ને અજ્ઞા કવિ કહેવાય તો અજ્ઞાનના પળા કવિઓ છે.

‘અજ્ઞાની કાવ્યોમાં જો ‘દાંતકા’ મળે કુઠો છે. બીજે જો પલુ તેથી કુઠો અમુક મનુષ્ય પડે છે. વિવિધાર્થિઓ કહે છે કે ‘એ જો અજ્ઞાની પ્રાચીન આત્મસંપીડના સ્વરઘોષાદન સમાન છે.’

એક અજ્ઞાની કવિના એ ‘દાંતકા’ સ્થાનનાં કે-મ જાણ મારફત કરાવેલ અલેકા લાલનતર વ્યંજની વજા મારે આ નીચે ઉતારીએ.

By a beautiful setting and
I pass, proud and dreamy,
Wholly intent on my muse!

અપ્રમના સુગ પડે, રસધેરો અને જલો
હું મારી કવિતામાં એકામ ખ્યાનમાં લીન ચાલું છું.

What matter, if swift as a falling star,
Thou meet in an instant vanish for ever,
So be thou shiniest our moment, oh my life!

એ મારા શુભ ! ખરતા વાણી જેમ સદસા

તું કમનસુખમાં દમેકને મારે મરી જા નો તેથી શું ?
તો તું એક પલ તેની માફક અલગમમાન બન.

પલુ અજ્ઞાની કાવ્યોની વાન ઊઠી રહે તો આજના અલેકા કવિઓએ પલુ એ તપને સીકારી લીધી છે. જુના કાવ્યો આવા પ્રકારનું ને મીઠાક મરેજાની કપર પર લખાતું આવે છે તેને અલેકા સારિલમાં ‘અંતકારી’-epitaph-રહેવામાં આવે છે. અલમીન લેખકમંડળમાંના એકના ને નમના અવી ઉતારીએ.

Refrain

For long my feet were captive things;
Now I have changed my feet for wings.

કવિ

લાંબા કાળથી મારા પગ બંદીવાન જેવા દાન
દે તો મેં પગને જાડે પાંખો મેલવી લીધી છે.

For a Blind Man

On many a road, forlorn,
I wandered day and night.
For this then was I born—
To find in death my light?

મુશ્કેલીને શાક

અન્યથો હું, અનલિત રસ્તાઓ ઉપર રાત ને
દિવસ એકસો રમકડો છું. ત્યારે શું હું અલસ
ખાતર અવનથી દત્તો-કે મૃત્યુ પછી જ અને
અલગલું મરે ?

અને આ સમનારના એક એ સ્તોક પણ
અજાણે નહિ લેખાય.

શીટ

સોન-રંગો સર પ્રાંત અખંડ કાવ્યો,
એ તેજમાં કમલ દુષિત અર્થ ચાલો;
પેટીસ શીટ સમ તો સ્વરના નિળને
કાઠેસ બધે નિહિરે જ મુગ્ધા ખાને
અતિ, પતન પ્રમીય સ્વરૂપ નામે.

મોઘમાં

જુદી રમ્યો કે જલોડીઝિયાં
ત્યારે પડેલો અંતરૂપ મધ
એકાન્તનાં પામર અનુભોએ
પાંખો મદા નદીન એક સપા.

ઉપયોગ અને સૌન્દર્ય

સાદિત્ય અને રંગાના ક્ષેત્રમાં આ એક વિવાદી વિષય છે કે ઉચી કૃતિ-સાદિત્યની કિંવા કલાત્મકતાને કહેવી? એકલા ઉપયોગમાં આવે તેવી કે એકલા સૌન્દર્યમાં લેખાય તેવી? જોકે સાચો ઉપયોગ કયો અને સાચું સૌન્દર્ય કયું તેનો અંતિમ નિર્ણય કરવો સુગર નથી; તોપણ એટલું તો વિચારક કદી સકાય કે એકલો ઉપયોગ અને એકલું સૌન્દર્ય આ સંદર્ભમાં સંબંધનું નથી. શરીર છે અને મિત્ર છે તંત્રીથી સૌન્દર્ય અને ઉપયોગ અન્યોન્યાયથી ઘડીને રચા છે. અત્યંત, કોઈમાં એક તો કોઈમાં બીજું તત્ત્વ વિશેષ પ્રમાણમાં રહે છે, એટલે કેઈ પક્ષે ખાસ ભર પડાવિશે પ્રભાવ કરવો બોલાવ નથી. કૃતિ તરીકે સાદિત્યકૃતિનો સ્વરૂપ ઉપયોગ સુદૃઢ નથી; એમ તો કળાની કૃતિ કે કાંઈ ઉપયોગી નથી; પણ એ કૃતિએના કલા ઉપયોગની નજરે એવું તે એણ આકારને યોગ્ય કરવા જેવું છે.

તંત્રીથી સાદિત્યની કે કળાની કૃતિ એના કલાના સાચા અંતરંગથી ધેરણાઈક, અનુભવ નાનકા મનમાં નવા સંકલનનો પ્રાણ પુનારી નીચે તો તે કૃતિ ઉપયોગી પણ છે અને મુંઝવે પણ છે.

વધી સંસારી જિંદગી વ્યવહાર મનુષ્ય પણ એને આપણે એકલું સૌન્દર્ય કહીએ કે એટલો ઉપયોગ કદીએ તેવા જગતમાં દબેકને મટે હજારા કમ્પલેટો નથી; જોકે કેઈ માત્ર સ્વાર્થ માટે ન છલી શકે તેમ એ રીતે પણ સાદિત્ય અને કલામાં ઉપયોગ અને સૌન્દર્યનો સુમેળ છે-કોઈ જ વિશેષ નથી; અને એ વેળાના સાધકે આ પરતે જેનાથી દૃષ્ટિ યોગ્યથી રાખવી પડે છે.

સાચી ગર્ભશીલતા

સાધનોની વિપુલતા દેવી એને આજીવ્ય માનીએ તોપણ તે દબેલ ગર્ભાધારી દેવ છે એમ નથી. કેમકે એમ ઐદિક હવન વાસના ઉપર વામે છે તેમ આ સાધનોની વિપુલતા પણ તેનાજ નિર્ભર છે. રૂંદે વસ્તુમાં દેવન નથી-પણ માનવની ચિત્તશક્તિમાં છે. એટલે ત્યારે ચિત્તશક્તિ જગવાન અને ત્યારે સાધનો તો થઈ આવે, પણ ચિત્તશક્તિને

જગવાન દેવ એટલું બધું નથી; તે ઉચી માત્ર નામાં નિયમે રહેતી દેવ તો જ સાચું તેજસ કલાત્મકતા જાનેના છે. એટલે એકલા સાધનસંપન્ન પણથી સાચા સમૃદ્ધ થવાનું નથી. એમ જગવાનું થવાનું દેવ જ તો તે એટલો બધો દેવ શકે. વાસનાને તેના ઉચ્ચતર અને પવિત્રર રૂપે બાવનામાં મદા-વજારી રહે છે; અને પછી જ જગનદિતાની સાધ-નાને અર્થે જે સત્તતપ્રતિ માત્ર તે સાચી સમૃદ્ધિ છે. એવી સાધનપ્રતિ સાચા સંસ્કારની શિદ્ધિશિદ્ધિ વિના અસમ્ભવ છે.

ઈંગ્લેંડ અને અમેરિકા જેવા દેશોમાં એવા સાધનસંપન્ન અને સંસ્કારોનો ગર્ભશીમાન વર્ગ દરુદ્ધમાં છે; અને તે સંધાનને આદરવળી છે. 'કોલેક્શન ટીપ્પા' જેવી આપણી રસામાં આ તો સ્વભાવ છે.

આપણી બાબાશૈલી

કલાત્મક ઉચ્ચતરણ અને લેખન એ પ્રાણ સંભાળનું પ્રતિભિંબ છે. જેવી સ્વભાવોગવનથી તેવી બાબાશૈલી. આપણી બાબા પરતે કોઈકે કહેવી ટોચ 'મુંડા પેસે ચાર' એ જગતમાં બોલી નહિ દેવ એમ ઘણે છે. કેમકે યોગાત્મક અને માંસ, બોલી નરમાસ અને નાનુકાઈને લે આપણી બાબામાં દાખલ થઈ થયેલાં. તેનાં કારણે શીલવા ન બોલીએ તોપણ એ લે તત્ત્વો તો મટુ રપટ છે. પ્રસથમાન સુખાઓ અને પેશુઓની સત્તા નીચે સોકની પડ-વશન; અને આ બુમિની રુદ્ધપતા. પલ્લસપણા-માંથી અને રુદ્ધપણમાંથી એક પ્રકારની શિથિા મિલેકની સંરક્ષણકૃતિ પેા થા; અને સુવેશાસ બીજા પ્રકારની વિશાસિતા અથવા આદર્યમિયતા (Educatio-dignitatem) પણ. એ બેની આસર આપણાં ચારિત્ર્ય જ પડી. અને એ ચારિત્ર્યે આપણા ઉચ્ચતરણ અને લેખનને આનું રૂપ બદાવું.

આ સંભાળસ્પં દેવનું નિવાસ્ય પણ સંભાવ બદલવાથી જ અને ચારિત્ર્યને તપસ્વર્ગમાં લાવ-વાથી જ આપણી વાક્ય અને લેખનશૈલી સચ્ચી સીધી થતી અને પ્રાણુવાળી થશે. અત્યંત, આજે એ પરિસ્થિતિ મવા પામ્યું છે અને તેના દહાવ તરીકે શી. ચાંદીછ, પી. વિદ્યુત્કાર્ક પૂરેશ, અને શી. વાલજાજા પટેલના નામ અચિરત્ તરીકે મળાવી

હાલીએ, ખૂબી એ ઉપરાંત એક સંખ્યાક શ્રી. રામાનાં
ચૈતરકને પણ ન બુલીએ.

• એ પદનો, નીચેનાં અવલોકો: માર્ગદર્શક નીચડો.

"I am the sole and final authority on all questions relating to an order arising in the House, and if my conduct is to be impeached it can only be impeached by a direct appeal to the House upon a notice of motion properly given when a straight issue would be held before the House and an amendment be moved which shall test the judgment of the House. In no other manner, and by no other authority, could the ruling of the Chair be subjected to any criticism or censure within the Assembly Chamber of which I am President."

(**निर्देशन**)

[illegible][illegible][illegible]

આથી પાણી માત્ર એક જ ઉપયોગ છે અને તે એ છે કે તે માત્ર એક જ વસ્તુ છે જે એ તેની ઉપર જુદામ જુદા વાપર છે. પશુ એ જુદામની સાથે વાપર છે તેની સાથે કાંઈ થઈ નથી. તમને આ પહેલું પાઠ મહત્વાકાંક્ષી રીતે ની સાથે વાપરવા દો. પશુ ઉપરની કાંઈ સાથે નથી પહોંચીને એ જાણવા એક બાબત છે અને કોઈ પાણી નિષ્કાર થાય છે. એ તેમ કોઈને જાણવા એ જ પાણી એ જાણ છે અને તેથી એ તેના સાથે જાણવા છે એ.

[illegible]

(continued)

The Passing of Jatindranath Das

"Jatindranath Das breathed his last on the 63rd day of his self-imposed fast. But his strong, loving and heroic spirit lives to-day more than it ever did before. The cry of 'Long live Jatindranath' is not, therefore, unreal."

To face death under any circumstances is difficult. But to do so under some sudden excitement or stimulus is comparatively easy. In the excitement of battle, in view of admiring comrades, death loses its terrors. In some other kinds of death, when men are choiced on to dare and die, men forget what they are doing. Generally in war people die in trying to kill others. The desire to kill others, even when born of patriotic motives during wars of independence or wars in defence of one's own country, is not generally free from hatred. And in all these cases, death is inflicted by the hands of others and comes quickly to put an end to one's agonies. But to choose to die voluntarily when one could have easily lived, to await death continuously for sixty-three days, to face it in the solitude of a prison cell, to resist all the persuasions of relatives and friends, to die for the love of one's Motherland free from the desire to kill or do the least injury to anybody—requires the strongest possible resolve to adhere to one's principle and the greatest elevation and purity of soul. We are all aware how even a day's fast is apt to impair one's strength of mind. It was the common heroism, therefore, which could look death in the face for sixty-three days without wincing, undergoing all the while the agonies of abstraction from food and the resulting maladies."

(કમળાંકર દાસજી)

ઉપરનાં અનુસરણ, પ્રખ્યાત દિગ્ગજ દોષ તેવા, વિચારસીમા લોક-અધીનના સ્વભાવલક્ષણોનું સાચુ જ્ઞાનપણા પ્રત્યેનું મુદ્દામુદ્દાકે તેઓ છે. વિચારના ક્ષેત્રનાં કોઈ માનસનું અંધારણ કેનું પામે છે; અને

માનસના અંધારણ કોઈ સખવા લોકવાની વાળુ અને લાગણીથી તેના નવરંગ વેળ પાસણ કરે છે તે આપણે અભિન્યસિત પસાવે સમજી શકીએ તેનું છે. આનું પચાસપચી સાનસ જ આક્રમક ક્રમના નવા સાદિત્યનું એક નવું અંગ તેવાર કરે છે એ પણ સાદિત્યના અભ્યાસીએ જુલવા જેનું નથી. ક્રમનું નિર્માણ દર્શન; અને વર્તનમાં સંચય, સમાવેશન અને અંતરે અંતર સાથે સુરતું દબનું મોજાસુ; અસ્થિરકરણના આ ઉત્તર ક્રમો નવા સાદિત્ય-અંગમાં ઉદરે એમાં આચર્ય નથી.

સુમશાનકર્તૃ સ્ત્રીય

સંસારને ન્યારે કેઈ અધુણની ઉપમા આપે છે ત્યારે એકમે વિચારો વાણીએ આપીને પસાર થઈ જાય છે. પ્રથમ તો એ કે સ્ત્રીએ તે ઉદાંબી. મધુમક્ષિકાઓ છે, અને બીજી એ કે પુરુષો મધુકર નહિ પણ મધુદર (Drones) છે. અંતર્યામી આપણે જગત્તે એકીએ ત્યજીથી અધ્યાત્મનો અથ એકાં કરે છે, મધુકરો જનાવે છે; દર્શનવાદે જગત્તે ઉછરે છે અને અધ્યાત્મવાદોને સુશ્લિષ્ટપણે સંભળી શકે છે. અંતર્યામીની આ વસ્તુશિષ્ટિ મેલેલે દરબે માનવીવર્તને કાણ પડતી હોય તેપણ તેને સર્વમે અંધમેસતી કરવી અને તેમ કરવામાં માત્ર સમજનું એ કદાપણની વાત નથી. આટલું જ્ઞાન રાખીએ તોપણ તે જાણતને અંતે એકમે વાત વિચારવી અનુકૂળ નહિ લાગશે.

ઓ-આત્મા સ્વભાવે જ રસિક અને મુદ્દમકની છે. સંસારની શિષ્ટિ અને સ્વાસ્થ્ય એની ફેરફારો એમ છે. સ્ત્રી ખરા અર્થમાં સામાન્ય છે; એટલું જ નહિ પણ સંતાનોત્પત્તિના માતૃત્વ કોઈ એમની ક્રમ-સંસ્કૃતિ વેં મોક્ષક અને સંકેતોએથી છે.

આજના વિશિષ્ટ અને વિચાર ક્રમના આદર્શમાં આ માતૃવર્ણનું ૧૫ અનુચિત રૂંદેલ તેની ની નહિ; પરંતુ તેથી સ્ત્રીસ્વભાવ બહારી તો નથી ગયો. એ સ્વભાવને અંતે સ્ત્રીત્વના કેટલાક પરમ ક્રમો રચ્યા છે. સ્ત્રી છે ત્યાં સ્ત્રીત્વ તો છે જ; પણ સુમશાનકર્તૃ એવા સમાન સ્ત્રીવર્ણ રચાતે છે. નાની પોણ, નાનું શુદ્ધ અને તેમાં શુદ્ધિથી તરીકે સુમશાનકર્તૃ પણ નાની જ છે; પણ એ ક્રમની પૂરી રસિકતા છે અને શુદ્ધમાં, મુદ્દમકકર્તૃ થો

જિજ્ઞાસુ જનતાનું પ્રતિનિધિ ઉતારે છે. એ વળી અર્થસાક્ષી પે છે; અને પહેલી નજરે લોકલિખણ ઘણે જણ પછી તે એ નરી રચિકચરુર જની દેખાય છે. મુશ્કેલીનાં અસંખ્ય મુદ્દા આજ આજનું જ નેપું ઇલેક અને ધીમાં અને દુર્લભ એકમે દીધે છે. આટલો રજા અનુદાનનાર વિવેક અને સંપન્ન-શીલતાથી લેલ્યા પછી પણ એ ઉચ્ચ ઇચ્છાની સુનિવાળી રહે છે એમાં જ મુશ્કેલીનું સચિત્ત ચીત્ર છે એમ કહાયજી નેનાર એઈ સો.

મજુરી અને મુદી

કેમ કેમના સોવિધેટ રાજકાન્તિ પછી એક નાણુ સામાજિકવાદી અધીરવર્ગ કે મુદીદારના અને બીજા નાણુ આધુનિકપણાના ઉત્તાએથી પ્રભ કે તરીક મંજુરકર્મ વચ્ચે મતભેદની ખાલી વધતી જાય છે. એમાં તે 'શિયાળ તાણે શીખ ભણે અને કુદરે તાણે શામ ભણે' નેવો સંજોગ જાયો છે.

અર્થ પૂછાવીએ તો જને પછે સાચા છે અને નથી. મુદીદારો કહે છે કે મુદી વગર કશું નીજા-વાનું કે વધવાનું નથી; વળી એકી કહેલી અને વ્યાપારી છુટિના મુદીદારના હાથમાં રહેલી મુદીને શામે અને કહેલા વચ્ચે સરખી વહેંચી દે. તેથી કહીને બધા વધાઇથી અને વ્યક્તિગત સ્વાર્થભાવે મોઝા ફરી જાયે મરીમીના કુખમરે અને બસનેત્રના સદાચ પહેલે મજુરવર્ગ પેકાર કરે છે કે અમારા પરસેવાથી પેસ સર્વેસ મનમાંથી, અમારે ધરકસાર મુખે આવે એટલું તો આપો: બીજું તમારે એટલું બોલવનું હોય તેટલું બોલવેલ અમને તેના દેવ નથી. પણ અમારો ઘડિત શામ અમને કોયે ન્યાયની રીતે.

બીજા એક વગરે આ વચ્ચેને તપચિયે તે માત્રમ પાસે કે તમારે મુદી એ સજાના પ્રાસની ઉપનિમાં મુખ્ય વાત છે; તમારે મજુરવર્ગને અને એકદમ જન માલીનીની બધી સરવાળે પણ 'મુદી અને સ્વાર્થભાવ' નેલવણના પ્રપંથોના મહાકાવ્ય રહે છે. એટલે કે 'કેમેકેટિક' ઉદ્દભવી આવતા કદમનાં પણ કદાચુકાર 'કેમિકેટિક' એકિરિ-કેટિક' અને ઉપર 'એકેકેટિક' જની જતા એવામાં આવે છે. જડી એ એકજનસલાહ (One man's rule) કે મહુજનસલાહ (Many men's rule) તંત્ર હોય તેથી શું કેમવાર તો એમ અનુભવાય છે કે એકજનસલાહ સમ્ય-એ એ જન લોકવાસવ

કામને હોય છે તે (Wise man's rule) - કેટલીકવાર પણ વધારે કવાલુકારી બને છે; તમારે જાણવનસલાહ સમ્ય-એ, પેટબર્, સિધિવ અને 'કાલી મુખાલીએ વેતર વડે' નેપું જ નીવડે.

જરુર એ ને હો તે હો. આપણે પ્રથમ અને તેને ઉદ્ય એવે છે કે મહેનત અને વજનરની વહેંચણીએ ને કે અણુકરમાણ્ય તો રહેલે; છતાં અને તેટલો ન્યાય થવો પડે છે; અને આજે છે તે સરકારી પચસાણે અને સત્તાધારીઓની માથામારે રીન Top heavy system નાણુ થતી પડે છે. મુખ્ય સ્વ 'કહે અને કવવા હો' ને સાચા રીતે પચાતું હોય તો બીજું વધુ શું નેવડે!

કવન વિન કલાની કિમત

એ પણ લેલિય છે કે કવનને અને કલાને કિમતની નજરે મુજબમાં મોટો વધાવત માત્રમ પડે છે. કવનમાં દરેકે મેહરી મુનિવામાં જુદા કદામક રૂપે ખર્ચ થઈ કરે છે, કણસાર રહે છે; વળા મિટ છે અને ફરીવાર નવેતર દેખા ફે છે; અને તેમને પ્રીતવાની કે માણવાની કિમત નળેની કે મુરવે નથી.

અને પેલે દરમતુ બાગક, પેતરનો દેખાય, સાંજસવારના મિત્રો, નાચતી કન્યા: એ સૌ એ ઘણું હોય તો મમત નેવો મધે છે. પણ અર્ધો 'ઘણું' એ જ મેટી વાત છે. મનુરે વખત તો કવાકાર અને પુષ્પાજન વચ્ચે આટલો જ ફેર હોય છે. પણ એ ઊંઘા વિષયને જ્યો કહીએ તો, અને કવન અને કલાની મૂળ વચ્ચેને દામ જરીએ તો, તેમની રજા કિમત વચ્ચે મેટા ફરક છે.

કવાકાર પેતાની ઘણી એ બધું નેલમને મુદમ સર્વેક દાસ તેનું કવામ્મ રીતે નિર્મળ કરે છે; એ દરમને પેલું સિદ્ધ અને સ્વામી જનવે છે. 'કેક' એટલા માટે કે આખરે કલાની વસ્તુ રે કવના મોમાં સપડાય જાય છે. કવાકાર તેને પેતાના સર્વમ આમાથી રંગે છે; અને તેમાં રહેલો અગ્રવદ અર્થભાવિ વ્યજા કરે છે. કાલે સાથે પેતાના પ્રાણનેય તે વિકસે છે. આટલું એ કરે છે તેનું વજનર ખસુસ કરીને મજાનું નેલમ. પણ કેટલું એ પ્રમ છે.

આમા મુખ્ય મુદ્દા એ છે કે તેનું કવન કલામાં કવનનું અને ને કલાનું કેટલું મૂલ્ય દેવાનું પડે, એ

તંત્રી તરીકે

વીણાનું આ પાંચમું વર્ણ. એના બદલાતાં તંત્રીમંડળ જોડે પત્ર પાત્ર પોતાના દેહ-દેહીના રંગ બદલે એ ફરતી છે. વીણાનું કવિત્વ દલ્લુ વધુ ઉચ્ચનું બનેા.

ધાર્મિકનું સ્વરૂપ કલ્પવા પાછળ જોયતો વખત ન જ મળ્યો; અને ને યોજના હતી તેને પાર પાડવા જોવાનાં સાધનો ન હતાં. એટલે લેખકમિત્રોની મદદથી બન્યું તે સાહિત્ય, બની તે રીતે રજુ થયું છે. સુખના જીવનના ઇવનપ્રવાહ વીણા ત્રીસે અને સ્વકંઠાર કરે એટલુંજ ઓછુંવતું ખોય સચવાયું છે. તેમ કરવામાં, પરબાપાનાં બાપાન્તરોને નદુટકે રચાત મળ્યું છે; અને યોગ્ય અને મુદતસરના લેખોની તંત્રીને લીધે તંત્રીને પોતાનાં લખાણોને અદકું મદત્વ પણ આપવું પડ્યું છે;—તે તે વસ્તુઓની યોગ્યતા વડે કામ્ય મણાશે.

જોડણી એકધારી રહી શકી નથી તેનું એક કારણ એ કે બનતાં સુધી મૂળ લેખકની જોડણી રાખવી દીક મળ્યું.

અંક સર્વાએ તૈયાર કરવામાં મુશ્કેલીઓએ તથા મિત્રોએ ને મોટા અને સદકાર લીધો છે તે બદલ હું તેમનો ગુણુઓથીચખુ છું. તેમ જ 'પ્રવનખંધુ પ્રિન્ટિંગ વર્ક્સ'ના સુજન કામદારોએ ને સાચ કળો છે; ખાસ કરીને બાઈ 'સાહિત્યપ્રિય' આ અંકના પ્રકાશન પરંતે અવતરનાં મૂલ્યો કરતા આવ્યા છે, અને પત્રના તંત્રી બાઈ ઈન્ડ્રવદન પ્રેસની સઘળી સવક દેતા આવ્યા છે, તે સારુ તેઓ સૌનો આભારી છું.

છેવટ, આ વર્ષે વીણાનું તંત્ર મને સોંપવા જોટલું મિત્રદાઈ જેમણે જેમણે કર્યું છે અને કરવા આપ્યું છે તે તે સૌનો પણ હું ઉપકાર થાનું છું.

ધૂ મ કે તુ ફ ત

કવિતા : અમુખાર ૨-૪-૦ | બને સાથે ૨-૧-૦
" બીજાજણ ૪-૧૨-૦

નવસિદ્ધાંતો : હર્ષનિર્મુ ૧-૪-૦

નાટક : રામની નુકામી ૧-૧૨-૦

નાટિકા : રામનાં અશ્વમેધ ૦-૧-૦

ઈતિહાસ : રામાયણ શ્લોક ૦-૧૨-૦

ઈતિહાસ ચિત્રકર્ત, રામનાં અશ્વમેધ ચિત્રકર્તા

ઈતિહાસ ચિત્રકર્તા પ્રમુખ

સેતુ સ્થાપના ૦-૮-૦

અમુ સાથે 'પાક'

પૃષ્ઠ ૧. ૧-૪-૦

સુવર્ણચરિત : અંબાલાલભાઈ ૧-૮-૦

સાહિત્યચિત્રકર્તા : વિશિષ્ટ ૧-૮-૦

પાક પૃષ્ઠ

અનિવારિતમુ ૦-૧૨-૦

પરિવર ચિત્રકર્તા : પરિવર પ્રતિ ચિત્રકર્તા ૨ જે ૦-૧૨-૦ | બને સાથે ૩૦

" ૩ જે ૦-૧૨-૦

પાસેથી મંજુલા

૧. ૧-૪-૦

કર્તા પાસેથી અનિવારિતમુ ૩ પરિવર પ્રતિ ચિત્રકર્તા ચોપડી મંજુ-

લાલને પેશુરેવલક ૩ અનિવારિતમુ ૩ પરિવર પશુ પાસે.

બીજા ચોપડીથી અટકી જાય છે.

સુવર્ણચરિત ચરિત્રકર્તા સુવર્ણ ચંદની બીજાજણ, રામપુત્ર પોતા.

વિશિષ્ટ એક એક ચિત્રકર્તાની કંપની, પ્રિન્સિપલ રૂપે, મુખ્ય ૨

સુવર્ણ ચંદનીચરિત ચોપડી, પદ, અંબાલાલ.

તથા

તથા (મંદળ બીજા)

પૃષ્ઠ

સાચું કુટુંબ

પૃષ્ઠી

સરની આગળ

ગોપિંદનું એકર અને

બીજા વાતો

વીરચિના અને

બીજા વાતો

દેશજાણ પરમારનાં

ગોપીનાં ગીતો

૦-૮-૦

તથા

'વિરાટની જાંબી' અને ગદ્યવીર ગદ્યવીરનાથ દાસની

કાવ્યપુસ્તકાલયો

(એક એક અને)

અંબાલાલ રાઈ, ગદ્યવીર, અંબાલાલ.

નૂતન ગુજરાત

રાષ્ટ્રના પ્રેરક બળોની પ્રજ્ઞા પ્રકટાવતું શિષ્ટ ગુજરાતી સાપ્તાહિક

સાપ્તાહિક વર્તમાનનું સૂક્ષ્મ અન્વેષક અને સામાજિક, રાજનૈતિક, ધાર્મિક, ઔદ્યોગિક, આર્થિક, તથા કૃષિવિવિધ રાષ્ટ્રીય પરિસ્થિતિનાં હવન્ત ચાલકિયો આ સાપ્તાહિકની વિશિષ્ટતાઓ છે.

સુવકપ્રવૃત્તિ એ આજના ભારતીય હૃદયનું અતિ અમત્યનું અંગ હોઈ તરણ સુજ્જત અને તરણ ભારતનાં ઈશમાં ઉછળી રહેલા આજના અને દેશપ્રેમના જીવાણની ભરતીની છેલ્લો તમે “નૂતન ગુજરાત” માં હંમેશાં જોશો.

એના આદ્યો પૃથક્ ગુજરાતના આદ્યો હોઈ દેશપરદેશના ગુજરાતીઓમાં એ બદપૂર્વક પ્રવેશ પામતું જાય છે.

વાર્ષિકે લેવાજમ:—સ્થાનિક રૂ. ૩; બહારગામ રૂ. ૪; પરદેશ કિર્કોંગ ૧૪.

ભાદેર ખાતર આપનારાઓ માટે આનું મુંદર સાધન આપ્યે જ હોય.

વધુ વિગત માટે લખો:—

અચરચાપક:—‘નૂતન ગુજરાત’

સપ્તર, ભાઈશંકરની હવેલી,

અમદાવાદ.

વાંચો અને વંચાવો

પ્રેમસ્થી ઉભસતી રસિક નવસકલાઓ.

અંધકાર પર પ્રકાશ-દિગ્દુ સમાજનું પુનર્વિધાન સુચવતી રસિક નવમકલા. સમિત રૂ. ૨-૮-૦.

હોહીનો વેપાર:—એકેઅવાજે વખખાવણી આ નંબોર નવમકલા ગુજરાતી સાહિત્યમાં અજોડ છે. સમિત રૂ. ૪-૮-૦.

ધીંખતો જવાણમુખી:—લોકીના વેપારનું આ અનુસંગીન અવરજ વાંચો. સમિત રૂ. ૪-૮-૦.

આમળાની આમલકયામેદ:—એળ પટેનોની કાણુ આપવીતીઓ. સમિત રૂ. ૨-૮-૦.

બનિતાની વાલેદ:—હવડાલક દશ સાંચારિક તાલો સમિત રૂ. ૩-૦-૦.

સેવાસભિતિ મધ્યમાળાના આઠક જવાણી આ બધાં પુસ્તકો પેણી કિમતે મળે છે. માળાના નિરમો તથા પુસ્તકોની વધુ માહિતી માટે મંગાવો જમાઈ સચિપત્ર.

મહીલાની મહાકથાઓ:—એકે એક પહેનનાં અંતરનાં દાર ખોલાવી આસેવેલી રડ આમલકયાઓ. સમિત રૂ. ૩-૮-૦.

વિધેલીલદ:—એકે કીમતે કડુંળના ચૂદાવન-જોતે એટલેજેં પિજાલ. સમિત રૂ. ૨-૦-૦.

સમાજની વેલીપર:—દિગ્દુસમાજની વેલીપર અપાવણ ૧૮ અધિયોનોની હવેમેકક કથાઓ વાચનાં સેવાંસ ખાં વસે. સમિત રૂ. ૨-૦-૦.

આદર્શ અસ્તિત્વલિ:—૧૧ મહાન પુરોનાં આદર્શ હવનમરિયો. રૂ. ૧-૪-૦.

લખો:—અચરચાપક: સેવાસભિતિ પુસ્તકાલય, ૧૦૬, ભાદેશ્વર રાડી સ્ટ્રીટ, મુંબાઇ ૪.

મુંબઈના એળાદ:—સી, જાનનારાસની કંપની, ક્રિસ્ટેસ રાડી.

• બાળકો રાષ્ટ્રની સાચી સુખેતિ છે
એ વાત સર્વ સ્વીકારે છે.

માધ્યમિક, નિર્બંધ, બીજા જે સંસ્કરણવિદ્યોમાં
ગણકો લાવેલાં આ દેશને એકત્રિય કરવા
પરે. આજની આજની શિક્ષણ પ્રણાલી ખાલીભરી
છે, તેની સાથે પાઠપાઠી કોઈ નહિ વધે. એના
ક્રિયા તરીકે બાળકોને આરિખસીલ, ચેતનવર્તા
ને સંસ્કારી જનાવડા

બાલકવન

માસિક જનકોને જ માટે છે (જે નવ વર્ષથી પ્રથમ
યામ છે તે મંગલો. ૧૨ મહિને દબરો બાળક
તેમાંથી ધેરણ, આનંદસંસ્કાર ને જ્ઞાન મેળવે છે.
તેને જો તમારો બાળકો માટે એ મંગલો.

વાર્ષિક લેવાજમ માત્ર રૂ. ૩-૦-૦

પરેશમાં (૩. ૪) = છુટક ૫ આના

૧૨ મહિને સંસ્કારો વિશે ને જાત્યક વાચન
સાથે સારામાં સારા રૂપરંગ સહિત નિવર્તિત
બદલ પડે છે.

બાળકો માટે મુન્દર સચિત્ર પુસ્તકો

બાળકોની કથનને જોતો, તેમને વિગત સાથે
જાન આપે, અને તેમના આજ્ઞાને પ્રગુણ જાણે
એની સચિત્ર રસભરી બાલ-વાર્તાઓના રૂપે
રંગે સર્વોત્તમ

પુસ્તકો.

૧ મીની મારી ૦-૧-૦

૨ અભિજ્ઞ ૦-૧-૦

૩ હંસરાણી	૦-૮-૦
૪ દેશદેશની હંસરાણી	૦-૮-૦
૫ પ્રધાનગુનીનાં પરિક્ષે	૦-૧૦-૦
૬ કુલમાળા ભાગ ૧	૦-૧૨-૦
૭ કુલમાળા ભાગ ૨	૦-૧૨-૦
૮ બાલકોનાં પરિક્ષે	૧-૦-૦
૯ બાલકોનાં	૦-૮-૦
૧૦ અભારી બીજ વાર્તાઓ	૦-૮-૦
૧૧ અભારી બીજ વાર્તાઓ	૦-૧૨-૦
૧૨ આનંદધારા ભાગ ૧	૦-૧-૦
૧૩ આનંદધારા ભાગ ૨	૦-૭-૦
૧૪ આનંદધારા ભાગ ૩	૦-૮-૦
૧૫ આનંદધારા ભાગ ૪	૦-૮-૦
૧૬ વસંત	૦-૧-૦
૧૭ બીજો પદાદ	૦-૩-૦
૧૮ સ્વામીભક્ત મુરખાળ	૦-૨-૦
૧૯ બાલકોનાં મુન્દરી	૦-૪-૦
૨૦ સંસ્કારની મુન્દરી	૦-૨-૦
૨૧ આનંદકુળ ભાગ ૧	૦-૮-૦
૨૨ જાણી	૦-૩-૦
૨૩ મિલેલી ને બીજાં બાલકોનાં	૦-૪-૦
૨૪ કોડીલનિકુળે	૦-૮-૦
૨૫ બાલકોનાં વધી ભાગ ૧	૧-૦-૦
૨૬ બાલકોનાં વધી ભાગ ૨	૧-૮-૦

જે ક્રમસર તમામ બાલકોની પુસ્તકો અમારે
સાથે પડે છે.

રમણલાલ નાનાલાલ શાહ,

તાંત્રી: 'બાલકવન' કાર્યાલય, બાલકાલ, વડોદરા.

• અમદાવાદમાં—'બાલકવન' કાર્યાલય, સામા, રાજકુટ. બાલકોનાં પોળ.

મુંબઈમાં—આર. આર. શેની કો. હાઉસર્સ, પ્રો-વેલ રીડિ.

મી. જમનાલાલની કો. હાઉસર્સ, પ્રો-વેલ રીડિ.

દરેક પ્રકારના તાવનો
અકસીર ઉપાય

પ્રીવરો ડાઉન

ફક્ત એકજ કોઝથી -
તાવનો દર્દીને રામબાબુ અમર કરે છે.

મનાવનાર - **ડી. યુનીવર્સલ ફાર્મસી, અમદાવાદ.**

જર્મન ડાક્ટરોનો અભિપ્રાય.

અકસર તાવની બીમારીમાં પીડાતા
મનુષ્યોને માટે અકસીર ઉપાય.

દરેક પ્રકારના તાવ જેવા કે દાઢીઓ,
બેકાંતરીઓ, ચોખીઓ, ગ્રેવેરિયા વગેરે
અવલેખ તાવોને માટે પ્રીવરો ડાઉન
સારામાં સારો ઉપાય છે.

દરેક દવાવાળા બેથે છે.

ડી યુનીવર્સલ ફાર્મસી
સીવીરોડ, અમદાવાદ.

પચાસ વર્ષથી યુનીવર્સલ ફાર્મસીની
લોકપ્રિય થયેલી દવાઓ.

યુનીવર્સલ ખામ, હાકરનો મલમ,
ખરજવાનો મલમ, રીંગવર્મ લોશન,
ડ્રાક્સાલ, આઈડ્રોપ્સ, ઈયરડ્રોપ્સ, ટુથ-
ડ્રોપ્સ, શેમલુક્ય પાઉડર, સોરબ વરાંચ,
ડીલકેટર, લાઈમલેટર વગેરે વગેરે.

દરેક સહેરામાં તથા ગામેગામે
ઝોન્ડોની જરૂર છે. લખો.

ડી યુનીવર્સલ ફાર્મસી
સીવીરોડ, અમદાવાદ.

શ્રી ઈશ્વરી ભદ્રકાળી ફેક્ટરી.

બાકુતી ગાદીવાળાઓને તથા મોટર
બોટીવાળાઓને ખુશખબર.

બાવમાં મોટા

ઘટાડો.

તમામ જાતનું મોટર
મીકેનીકલ કામ અને
નવી તથા લુન્ની ગાડી-
ઓનું ફીવેરીંગ તથા
નવી ગાડીઓને મોટર-
રની બોટીઓનું કામ
ઘણા જ ફીફાવન બાવે
સરસ કરી આપવામાં
આવે છે.

અમારે ત્યાં મોટરનું તથા ગાડીઓનું કામ પાવું જ શાઈ, સપ્લાય, ઇન્સ્ટલેશન, રિપેરિંગ અને પુરી
પ્રમાણદારીથી કરી આપવામાં આવે છે, જથ્થે તે જાનની મોટર, લેવુ ઇન્જનનું કામ, રેવુ કે મેચીન,
કમ્પ્રેસર, વાલ્વમાઈનિંગ તથા પીસ્ટન તથા સાયક્લેસર તથા કાચનેમો તથા મોટરી વિથેર કામ, તથા
તમામ જાતનું ઘવારી, ચુનારી, લેબોરટરી, કપર તથા રંગનું કામ ચીપોટનું કામ અને તમામ જાનની
નવી ગાડીઓ તથા મોટરની બોટીઓ કરી આપવામાં આવે છે. અમદાવાદમાં ફેક્ટરી ન અને તેમાં
કામો કરી આપવામાં આવેલાં છે. આ કારખાનામાં ડુક્લિયર મેચેનિકલ કંપનીને કામ કરે છે. હાલમાં
તમામ કામના બાવ ઘટાડેલા છે. અને માલિકો જાતે કામ કરે છે. (૧) પરમરામ બીમરાવ, (૨) ગાયુ-
રામ બીમરાવ, (૩) ભગવંતરાવ બીમરાવ, અને (૪) નરહરિયત પાપુરાવ. (૫) હીમનરાવ પરમરામ.
આ પાંચ માલિકો કામ કરે છે જાહે કામ પાવું જ માફ પણ તે યશોદાએ જાણવું, આ ઉપર જાણવેલા
કામ જાણ સખ મહારાજન, કમ્પ્રેસર માં મેટલીંગ માટેના ઇન્જનરેસ મેલીસર મી. ડાયાભાઈ સાહેબ,
મેકેનિકલ ચિટ્તમઝરાઈ સાહેબ તથા મી. હરજીભાઈ શેઠ તથા તથા મી. અંબાલાલ શેઠ તથા મી. કમુના
સાહેબ, મેલીસ કમ્પ્રીટેન્ડેન્ડ સાહેબ અને બીજા અનેક અલિદ પુરોહિતો અને તથા મેલીસરો તથા
મિનામો અમારી પાસે લેવા જાહે મેલુદ છે. આ કારખાના ચાલીએ ૪૦ વરસોના જાનિ અનુષ્ઠાન છે
અને આ કારખાના રહેમતે નીચડવામાં કામોના પ્રિય તથા ઉત્તમ બચવાવડામ ખુશના આસીબોદ છે
અને મુખ્યકોના સાથે પુરુષાર્થ અને પ્રમાણદારીના જાણો છે. મારે માત્ર ખરીદ કરના ખરેખાં અમારા
કારખાનાની જુવાહર લેવા જાસ બચાવવું છે.

કે, મેરાન્સ ફોર્ટ પાર્સે-અમદાવાદ.

શ્રી મેરા,

પરમરામ બીમરાવ,

Near Sessions Court, Ahmedabad.

અમુલ્ય તક મફત ટ્રામોફોન

અમારે ત્યાં મળતી રહેશે અને ઓફીસોને લગતી સહકારીય સેવાનરી તથા મુંદર અને મોલક કેલેન્ડર, પિયર, આલખો, સ્મરના સીસા અને રેડર, મુખપીઠાર મુસરી અવરન-તીયો અને નીલગીરીનું ચોઝુ કુકેલી-પરસ બોર્ડિસ તથા બાત બતની મેલે-લીઓમાંથી કોઈ પણ ચીજની રૂ. ૨૫ થી વધારેની ખરીદી કરનારને એક મુંદર ટ્રામોફોન એક રેડર સાથે ભેટ મળશે. ફક્ત દરવાર ખર્ચેના રૂ. ૧ વધારે લેવામાં આવશે. પ્રાઇમલીસ્ટ મફત. વધુ વિગત માટે તરતજ લખો.

મેસર્સ રાજેન્દ્ર એન્ડ કંપની

આન્તાકુલ, મુંબઈ

જી બી

મુંદર

સહકારીય

નિયમિત અને સસ્તું

આપવાનું કામ કરાવવું હોય

તથા

ચારી અને ચારતી તમામ બતની

સેવાનરી બોર્ડિસ હોય તો

મેસર્સ આર. બી. વ્યાસની

જરૂર મુલાકાત લેવો.

કે. સમુદ્ર ચક્રામાં પરમહીની

ચોખ પાસે, અમદાવાદ.

આખાએ ગુજરાત માટે

સોના ચાંદી અને ઝવેરાતના દાગીનાઓ ખરીદવાનું

વિશ્વાસપાત્ર ઠેકાણું

કે જ્યાં છેલ્લી ફેશનની સંખ્યાઓ દીઝાઇનો તૈયાર છે.

એકજ વખત અમાસ એ રૂમની મુલાકાત લેવો, અને એકજ નામે બોર્ડર આપો. તમને હુસ્તો સતોષ મળશે.

રોયલ બ્વેલરી માર્ટ

નં. ૧૩૫, રીવીંડાડ,

અમદાવાદ.

દેશી દવાઓ મસવાનું લેવું અને જાણીતું વિશ્વાસપાત્ર સ્થળ.

ડો.આ. આયુર્વેદિક શર્માસી.

રીશીશીડ, જામહાવાદ, કાલજાહેવી સુખર્ષ નં. ૨ તથા વિગ્નિ.

સીઓના તમામ રોગો માટે
સુંદરી સંજવની

4141 WYN (2004) 1

પરિશિના તમામ જાતના પ્રાણી, ભોજીયા, શુદ્ધોપ
 યોગ્યતા રોગો, સુવારોપ, કુર્ચ્ચવ્ય, અશક્તિ
 વિશેષે તમામ રોગોનો નાશ કરી શક્તિ આપે છે.
 બા. ૧ નો ૨. ૧)

अत्युत्तम पैपरीड यादव

અમીરી જીવન (સરખંડ)

અવનન પ્રાણાવલોકની જાણી બોલે છે. ઉપરાંત ઉચાર, જાણક શરૂ, લોકાભરમ, રસની-દુઃ, વિચારે કોઈપણી બોલે બાવની જોનાથી પાણીથીપૂના, અચરિત, ન-નગામ વિચારેમાં પળેજા સારો કાપરો કરે છે. રાજીની ૧ ના ૩, ૪-૦-૦-૦ ૫૧ રાજીની ૩, ૧-૪-૦

अधीनस्थ भाग्य अभिमानो—

કોંગ્રેસ કામગીરી, અમદાવાદ તથા મુંબઈ નં. ૬

भासु वांशि ।

भासु वांछी ।

“ વિશ્વાસ ” ગ્રાહીકર્તાનાં વાંચવા લાયક પ્રસ્તુતિ.

કેવળી બેઠી ? (અભિનય) જાનવળી બેઠેલા બેઠેલા
અને અભિનયી બેઠેલા બેઠેલા બેઠેલા બેઠેલા
કે. ૧. ૨ પાસેથી ૧ જાનવળી

મીસ્ટરીઝ ગોઠી થી રૂબરૂ એક લંબા—

[illegible]

‘‘સોઝા હાથમર્દ’’ અને ‘‘પાદરીની ખુબી’’—
 ‘‘સેનાઈસમની ખીલ સ્થિતિ સારી અને સાચી છે.
 ૨. ‘‘સેનાઈસમની ખીલ સ્થિતિ સારી અને સાચી છે.’’

श्रमणां वस्तु यानि श्रमणुभ्योऽपि भवन्ति—

તુલસી તથા દાશરથીના જરૂર મુજબ ૧૭ માર્ચથી
વાચતા અમલદારોમાં ગરજાવ થશે. જિ. ૨.૧ પેટરેન્સ
૪ આના.

ਧਾਰਮਿਕਤਾ:—ਪਾਤਕ ਤੇ ਭੈਰਵੀ ਮਧੁਰੀ ਜਲੀ

આવી મુદત વાનગી નમોએ કદાપિ વામી નદિ દોષ,
કિં. ૩. ૧ મે-એમ ૪ આનન્દ

‘ଅକ୍ଷୟ-ନା’ ଭିତର—ପ୍ର. ଅନୁଷ୍ଠାନ (୧୯୫୨-୫୩) ପ୍ରତିଷ୍ଠା

अवधनी अण्णपत्ती वानिष्ठा वामना तपस्वि विद्वान्
 दैवतपत्नी मेक न वाना वामना तपस्वि व्याजिन
 पौत्रपति, २५० पत्नी, आन मुनि विष्णु, पाद
 व्याजिन, ३, १-४-० विद्वान् न व्याजिन

તે સિવાય ત્રીજા અંગના પુલકો હમારે ત્યાંથી મળશે.

શિર્મિરે. જીવન અને જાગૃતિનું મુંઢરે માસિક-જર્નલમિત્રા, નિર્મિત્રા, વાર્તામિત્રા અને કાવ્યમિત્રા
જીવનનું નવી વિચારોનું વેબસાઇટ સેતીનું ગ્લાયન્ડા પ્રસો જીવર પ્રકાશ પાણી શ્રી મેનું
પ્રજ્વલન સાદિત્ય તમને શિર્મિરેમાં જ જાણે. વર્ષના રૂા ૧. ૩-૪-૦ માં લીધામાં અને તમા ભેટ
ફુલક મળે. કૃપાથી માન. વિજ્ઞાસ જોડીસ, જાનરેટર રહીર, ખેડ-મુંબાઇ

વીસમી સદીની નવીન શોધ

સંજ્ઞાલ્પી (ગજાતી) માટે અમૃતમય ઉપાય.

પ્રતિષ્ઠિત અને વિદ્વાન્ન વૈદ્ય દામ્ભયોની દવા ખાઈ કંટાળેલા સંજ્ઞાલ્પી (ગજાતી), મુન્ઝાના આડા, અવિસાર, અને આંતરડાના લાકડા પીડાતા નિરાશાજનક દરતીને આશીર્વાદ રૂપ ઘડી પટેલી પાંચીસ વર્ષના અતુલવની રામભાણુ દવા માટે ફેમ્ફ મળેલા આ લવાલપત્ર મંગાવો. પત્રવ્યવહાર નીચેના સરનામે કરવો.

આમુસાવાળા

માસ્તર કે. જી. પટેલ એન્ડ સન્સ,

ચુસ્પેરીવાલીસર,

કાલુપુર, ઘાંઘીમરાની પેળ, તંબુરાગરાની ખડકીમાં

ધર નંબર ૩૫૬, અમદાવાદ.

અમારું બાલોનંદ પચ્ચાએને રજીસ્ટર્ડ, આર્નર્ડ અને મુદ્ર લખાવે છે.

કિંમત બાર આના. પોસ્ટેજ છુટું.

ગાનાચાર્વમાળા મૂલાધાર

જે

હારમેનિયમ વાજીંગ-શિક્ષક.

મરાઠી, ગુજરાતી, દિગ્રી, અને ભાષામાં જિંદગી સાથે સમકથ રૂપ જ્ઞાનના વાજીંગો રાજરાજાજી અને તાલથી વચાહતા યીજવા સાથે રામ-મહારાજભો તથા સરદારોની હિંમતથી અને સદામતથી પ્રગટ કરેલું આ પુસ્તક છે. તેમા જાપનનું પ્રવેશન, ધારીરિક, માનસિક, અન્યથા, આગક, રહ, સેમી વગેરેને તેનાથી જતા લાભ પણ જ્ઞાતિય છે. જાપન-પેશક રાજ્યભો તથા ભારતના ફોટા તેમા આપવામાં આવેલા છે. જાપનીના મજ્જુસોના આ પુસ્તક ભરેલા અભિપ્રાયો પણ સાથે છે.

કમલકમ ૩૫૦ પાનાનું આનું અનુદ્ય પુસ્તક દરેક જાપનના ફોળોનેએ ખાસ જોવાની-ખાસે રાખવું જોઈએ.

મુલ્ય રૂ. ૪) પરંતુ હાલમા રૂ. ૩) પોસ્ટેજ ફી.

રજુછેડાલાલ મોતીલાલ જુકસેલર, રીચીરાદ, અમદાવાદ.

વેવારી જાલખને જપયોગી

વ્યાજગણિત.

૧ દિવસથી ૩૬૦ દિવસ સુધીના ૪ આનાથી એક જાખ રૂપીયા સુધીના સર કાઢી દિસાથી કામકાજ કરનારની મોડેનત અને વખતનો મુબાર કરવાના રેતુથી અતિ અમ વેદિને ખાસ તેવાર કરેલ છે. વિજાપતની નુંદીઆમજનું ગણિત પણ ૧ થી. ૩ થી થી દરેક નાઆની વધારેલા વધારતા છેક ૧ થી. ૬૦૦ થી પે સુધી આપવામાં આવેલ છે. ૫૦૦ જાનું, નાકા કામજ, પાડું પુડું અને મુદર મેહા દાખિની જપાલિતનું રજાકાર પુસ્તક. ફી. રૂ. ૪ પરંતુ હાલમાં રૂ. ૩ પોસ્ટેજ ફી.

વિવેકાનંદ જપન ચરિત—

દિંદુ પર્વનું ખડું સ્વરૂપ જાનાવતાર આ પુસ્તક વાચવાથી ઘણું ઊંખવાનું તેમજ સમજવાનું મળેલે વળી તેમા જુકમાથી તારરી કહેલો રૂપક વખતજન છે. દરેક વખતજનની કોમન આડી લાકાવ તેમ નથી.

૫૦૬ પાનાં સોનેરી પાડું પુડું એક કામજ ફી. રૂ. ૩) પણ હાલમાં રૂ. ૨) થી. પી. જુડું.

તંમારી શૃદ્ધલાયથ્રેરીને શોભાવનારાં પુસ્તકો.

ક્રિ. ૧.	ક્રિ. ૨.
વીરની વાતો (તાત્રાચંદ્ર પી. આશાભાઈ)	જેન લીક્ષા (વાટીમાલ મે. સાહ)
અલ્પ આત્મ ૭૭૧	૨
પેટો કેશવ કર્વેનું કવનચરિત્ર પૂર્ણર્થ ૩	નંદેશ (દામેર) અનુ. નરસિંહભાઈ પટેલ ૧૧
વિતરાર્થ ૧૫૫	વીરંગના અને બીજી વાતો (ધ્રુમકેતુ) ૦૮
કાકાની કથા (કર્નેલામાલ મુનશી) ૧૧	ગોવિંદનું બેનર અને બીજી વાતો ૦૭
કૃત્તવામિનિરિપી ૧૧	તલ્લુખા એ આત્મ ૩
મતવાન કૌટિલ્ય ૨	કાળક કાઠી (લે. દાસપરસના ઈન્ટરકાલ)
સ્વમંદિરા ૨	છાત્રામાલ ૧૧
મહત્ કૌટિલ્યો દાસપરકાર ૧૧	ઉપિધુ (પેટ પકડીને દસાવનાર) ૧૧
મેહનમાયા (પી. પ્રયાગ ત.) ૦૧	કાલિમાલકની દંતકથાઓ (પં. તા. આશાભાઈ) ૨
બ બ્લેગ (હરેગોવિંદ કંદાલાળા) ૦૫	ગુજરાતનું પાટનગર અમરાવાટ
ખારી નિબંધ (અવનવાલ જ્વેશી) ૧	(લે. કલિદાસરત્ન રત્નમળાશિવ માંમરાવ) ૧
ભારતના ભાગીરો ૦૫	જળા જલનત (કવિ ન્દાનામાલ) ૧૧
કેળવણીના પાયા (કિશોરમાલ) ૧	છેલ (કવિ ન્દાનામાલ) ૧૧
કવનશૈલ્ય એ આત્મ ૧૧	ન્દાના ન્દાના રાસ આત્મ એ ૨
(એની બંદર અનેક પ્રયોગી ચાર્મિઃ અર્થો છે.)	જનકાગીર નરસિંહ ૨૧
શુદ્ધ મદાગીર (કિશોરમાલ)	વસંતકાળ
રામકૃષ્ણ ૨	ઈકુમાર અંક પેશો તથા બીજો ૨
રક્ષાતના પાંચ ભાગો (ચિલાળી)	ગીતમંજરી ૨
(કુપારેલી ક્યારેલી આવતિ)	ક્રાફ્ટ ૨
મિસરો મુનિસંભામ (તદ્દન નહુ પુત્રક) ૦૧	દીનશી (ઈન્સેન ફૂત)
જેન કર્વન (પં. ચેવરાસ) ૨	રામતરંગિણી (સ્વ. મોદાકર)
આખ્યાયિક વિદ્યાક્રમ (પં. સુખલાલક) ૦૮	કાશોચિની ૨
જગજલ (પં. પર્મોનંદ કૌશાળી) ૧	૬ નવી વાતો (જનુરાવ લી. જાપેલીયા દાસપરસના ઈન્ટરકાલ)
બીદકપનો રરિગપ ૨	ધુરિનું જાગર ૨
સમાધિ ચાર્મ ૦૧	ફે-એન્સી હાસેલ ૨
શુદ્ધગીતા સાર સંબદ ૨૧	વીજા વાર્ષિક અંક ૪ ૧
આપતીલી ૧૧	માવણેલી અને બીજી નાટો

ખાસ લાભ:-એકી શ્રામે ૧૫ રૂપિયાનાં કે તેથી વધેશ કિંમતનાં પુસ્તકો લેનારને
પોસ્ટેજ માફ. વધારે હકીકત માટે સૂચિપત્ર માગો.

એસ. જી. શાહ પ્રાચીન, અમરાવાટ.

લોકપ્રિયતાની પારશીરી

વર્તમાન દુમારી પ્રાદેશિકના ફેરોત્તર વર્ગની ના જાવી છે તે દેશ
તથા જ્યાં છે એ તેની લોકપ્રિયતાની પારશીરી છે. એનાં નિર્ણયો
ને જાણી શકાય એક વિશેષ, એનાં ઉદ્દેશનાપૂર્ણ લેવા, એનાં લેવાને
પ્રેક્ષા મેળવિશાળો, એની સારા નિર્ણયના, એવું નિર્ણય છે.
એનાં એક પછી એક લુપ્તો અને તમે માનક થવા લાગ્યાથી

આવિઃ કુપાલન રૂ. ૧ : ૫૦૦૦ મિ. ૫૫૦ દુમાર પ્રાદેશિક અભ્યાસના

હામુદી

સંસ્કારવાંછુએનું માસિક

આમુદીની પાસેનાં લોકો અને રેવેનને સાં. થતું છે.
આમુદીની—દિવાન મારિયુનિયો, કાન્તેર પાન્તેર,
આમુદીનો, અનન જે પ્રદેશિક નામનિયો, આમુદી
અને કાન્તેરનો.

પ્રવિઃ રૂ. ૫/૫૦૦. ૦-૮-૦
એનિયો, આમુદીના

આમુદીની પાસેનાં લોકો અને રેવેનને સાં. થતું છે.
આમુદીનો, અનન જે પ્રદેશિક નામનિયો, આમુદી
અને કાન્તેરનો.